ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,40

ՇԱԲԱԹ
1
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
1er JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,40 F.

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11225
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.225

ՏԸ ԿՈԼ ԼՈՒԾԵՑ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁՈՎ ՄԸ ՅԱՅՏՆԵՑ ԹԷ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ՊԻՏԻ ՉՓՈԽՈՒԻ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ՔՈՆՔՈՐՏԷՆ ԷԹՈՒԱԼ

ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՉԵՆ ՏԱՐ ԲԱՅՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ

Հինգշաբթի ամէն ոք կը սպասէր թէ ի՛նչ պիտի ըսէ նախարարապետ Փոմփիտու ժամը 17,30ին Ազգ. Ժողովին առջեւ. երբ յանկարծ, ցերեկուան կը յայտնուէր թէ Նախարարաց Խորհուրդէն անմիջապէս ետք, ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի նախագահ տը Կոլ։

Անկասկած տը Կոլի ոչ մէկ ճառը այսքան անձկոտ անհամբերութիւն ստեղծած է ժողովուրդին սրտին մէջ։ Ճիշդ ժամուն, վճռական շեշտով, նախագահ տը Կոլ կ'ըսէր.—

«Ֆրանսուհինե՛ր, Ֆրանսացինե՛ր,

«Պահապանն ըլլալով ազգային եւ հանրապետական օրինաւորութեան, քսանեւչորս ժամ է աչքէ անցուցի բոլոր հաւանականութիւնները, առանց բացառութեան, որոնք թոյլ կրնան տալ որ պահեմ։

«Որոշումներս տուի։ Ներկայ պայմաններու մէջ, պիտի չքաշուիմ։ Պաշտօն մը ստացած եմ ժողովուրդէն, պիտի կատարեմ։ Պիտի չփոխեմ նախարարապետը, որու արժէքը, ամրութիւնը, կարողութիւնը բոլորին գնահատանքին արժանի են։ Ինծի կ'առաջարկէ փոփոխութիւններ, զորս օգտակար կը նկատէ կառավարութեան կազմութեան մէջ։ Այսօր կը լուծեմ Ազգ. Ժողովը։ Երկրին առաջարկեցի հանրաքուէ մը, որ քաղաքացիներուն առիթ կուտար պատուիրելու մեր տնտեսութեան եւ մեր համալսարանին մէկ խոր բարեփոխումը եւ նոյն ատեն ըսել թէ կը պահէի՞ն ինծի հանդէպ իրենց վստահութիւնը թէ ոչ, միակ ընդունելի ճամբով՝ ժողովրդավարութեան ճամբով։

«Կը նկատեմ թէ ներկայ կացութիւնը նիւթապէս արգելք կը հանդիսանայ որ կատարուի։ Այդ պատճառով կը յետաձգեմ թուականը։ Գալով օրէնսդրական ընտրութիւններուն, տեղի պիտի ունենան Սահմանադրութեան նախատեսած պայմանաժամին մէջ, եթէ բերանը չգոցեն ամբողջ ֆրանսացի ժողովուրդին, արգելք հանդիսանալով որ արտայայտուի, ինչպէս արգելք կը հանդիսացուի որ ապրին նոյն միջոցներով որ արգելք կը հանդիսանան ուսանողներուն՝ որ ուսանին, դասաւանդողներուն՝ որ դասաւանդեն, աշխատողներուն՝ որ աշխատին։

«Այդ միջոցներն են՝ սպառնալիքը, թունաւորումը, բռնատիրութիւնը գործուած երկար ատենէ ի վեր այդ նպատակով, կուսակցութեան մը կողմէ որ բռնակալ ձեռնարկ մըն է, նոյնիսկ եթէ արդէն իսկ մրցակիցներ ունի այդ ուղղութեամբ։ Արդ, եթէ բռնի ուժի այս կացութիւնը տեւէ, հարկ կ'ըլլայ որ, պահելու համար Հանրապետութիւնը, եւ ըստ Սահմանադրութեան, այլ եղանակներու դիմեմ քան երկրին անմիջական քուէարկութիւնը։

«Ամէն պարագայի մէջ, ամէն տեղ եւ անմիջապէս, պէտք է որ կազմակերպուի քաղաքացիական գործունէութիւնը։ Ատիկա պէտք է կատարուի օգնելու համար նախ կառավարութեան, ապա տեղական գետնի վրայ, նահանգապետներուն, վերածուած կամ կրկին վերածուած Հանրապետութեան կոմիսարներու (*) իրենց պարտականութեան մէջ՝ որ է ապահովել որքան կարելի է ժողովուրդին գոյութիւնը։ Ամէն ժամու եւ ամէն տեղ, արդարեւ Ֆրանսան մենատիրութեան սպառնալիքին տակն է։ Կ'ուզեն զայն ստիպել որ համակերպի իշխանութեան մը որ ինքզինք կը պարտադրէ ազգային յուսահատութեան մէջ։

«Եւ այդ իշխանութիւնը, անշուշտ յաղթականին իշխանութիւնը կ'ըլլայ, այսինքն բռնատիրական համայնավարութեան։ Բնական է, զայն, սկիզբը, կը գունաւորեն խաբկանք պատճառող երեւոյթով մը, օգտագործելով մէկդի դրուած քաղաքագէտներու փառամոլութիւնն ու ատելութիւնը։ Որմէ ետք, այդ մարդիկը աւելի պիտի չկշռեն քան իրենց կշիռքը, որ ծանր չըլլար։ Է՛հ, ո՛չ, Հանրապետութիւնը տեղի պիտի չտայ։ Ժողովուրդը ինքզինք պիտի չձգէ։ Յառաջդիմութիւնը, անկախութիւնը եւ խաղաղութիւնը կը յաղթեն ազատութեան հետ։

«Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը։

«Կեցցէ՛ Ֆրանսա»։

Այս ճառին չէր սպասուեր։ Գուցէ անոր համար, որ ութ օր առաջ, տարբեր էր նախագահին շեշտը եւ ոմանք ութ օր առաջ է որ այս ոճին կը սպասէին։ Ամէն պարագայի մէջ, որոշ ցնցում մը կը ստեղծուէր բոլորին մօտ եւ նախագահին վճռականութիւնը չէր կրնար չազդել շատերու վրայ։

Ճառէն քիչ ետք, Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Շապան Տէլմաս կը կարդար նախագահական հրովարտակը, որ կը լուծէր Ազգ. Ժողովը.— «Պատիւն ունիմ ձեզ տեղեկացնելու թէ ըստ Սահմանադրութեան թիւ 12 յօդուածին եւ խորհրդակցելէ ետք այդ յօդուածին նախատեսուած անձնաւորութեանց հետ, որոշեցի լուծել Ազգ. Ժողովը»։

Մեծամասնութեան երեսփոխանները կը ծափահարեն, մինչ ձախը միացած Մարսէյէզ կ'երգէ։

«Պզտիկ պատմութեան» համար յիշենք թէ երբ նախագահը կ'ըսէ՝ խորհրդակցելէ ետք նախատեսուած անձնաւորութեանց հետ, կ'ակնարկէ յօդուածին այն մասին, որ կը շեշտէ թէ Հանրապետութեան Նախագահը Ազգ. Ժողովը կրնայ լուծել խորհրդակցելէ ետք Ազգ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն եւ նախարարապետին հետ։ Արդ ծանօթ է որ տը Կոլ չի խօսիր Մոներվիլի հետ։ Բայց այս պարագային, ձեռագիր նամակով մը կարծիքը ուզած է Ծերակոյտի Նախագահին։ Եւ Մոներվիլ անմիջապէս պատասխանած է։

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պէտք է նախ նկատել թէ ոչ մէկ կողմ, նոյնիսկ ընդդիմութիւն կրնար 100էն 100 դէմ ըլլալ ճառին բովանդակութեան։ Արդարեւ եթէ ոճը սիրելի չէր բոլորին, մէկ կէտ կար զոր բոլորը կը պահանջէին շաբաթներէ ի վեր՝ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ եւ տը Կոլ ընդառաջ կ'երթար այդ փափաքին։

Անշուշտ ներկայիս ամէնէն կարեւորն է բնականոն կեանքին վերահաստատումը եւ այս՝ կախում ունի սենտիքաներէն։ Թղթատարական նախարարը նոյն իրիկունը կոչ մը կ'ընէր բոլոր պաշտօնեաներուն, որպէսզի ուրբաթ օր իսկ վերսկսին աշխատանքը, որ հանրային սպասարկութիւն մըն է։ Ի հարկին պէտք է դուրս նետէին գործադուլի փիքէները որոնք վայրերը կը գրաւեն։ Առաջին միջադէպը պատահած է Ռուան, ուր ոստիկանութիւնը գացած է պարպելու բանթողները, յարգելու համար աշխատանքի ազատութիւնը։

Քաղաքական պարագլուխներու ամէնէն խիստ է Միթերանի ելոյթը.— «Ձայնը զոր լսեցինք, հեռուէն կուգայ մեր պատմութեան մէջ, Դեկտ. 2ի ձայնն է, 18 Պրիւմէրի ձայնն է, Մայիս 13ի ձայնն է։ Ձայնն է որ կը յայտարարէ փոքրամասնութեան եւ ամբարտաւան իշխանութեան արշաւը ժողովուրդին դէմ, մենատիրութեան ձայնն է, այդ ձայնը, ժողովուրդը պիտի լռեցնէ։ Պիտի պարտադրէ ազատութիւնը։ Զօր. տը Կոլ արարք մը գործեց որ կոչ մըն է քաղաքացիական պատերազմի։ Ընդդիմութիւնը եւ ձախը պաղարիւնութեամբ եւ վճռականութեամբ պիտի պատասխանեն»։

Կեդրոնի կողմէ (արդիական յառաջդիմութիւն եւ ժողովրդավարութիւն (Փէ. Տէ. Էմ.), Ժագ Տիւհամէլ յայտարարեց «Հանրաքուէի ջնջումը ուզած էինք, Հանրապետութեան Նախագահը ստիպուեցաւ հրաժարիլ անկէ։ Ընտրութիւն ուզած էինք, Հանրապետութեան Նախագահը լուծեց Ժողովը։ Կը սպասենք ժողովուրդին վճիռին»։

Ընկերվարական անջատուած թեւը (Փէ. Էս. Իւ.) կը յայտարարէ.— «Զօր. տը Կոլ պայքար կ'ուզէ, դուրս կ'ելլէ օրինականութենէն։ Պէտք է անմիջապէս ձախի միացեալ ճակատ մը կազմել»։

Նախկին վարչապետ Փինէ ըսած է.— «Վերլուծումը զոր Նախագահը ըրաւ, ընդհանուր կերպով, ճշգրիտ է, բայց կարծիք յայտնելու համար հեռանկարներուն մասին պէտք է աւելի մանրամասն ծանօթ ըլլալ նախատեսուած գործունէութեան ծրագրին»։

Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն յայտարարութեամբ մը, կ'ըսէ թէ տը Կոլ պատերազմական յայտարարութեամբ մը կը պատասխանէ իրենց պահանջներուն համար, գործադուլ ընող ուսանողներուն, դասատուներուն, միլիոնաւոր Ֆրանսացիներուն որոնք կ'ուզեն քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը»։ Ապա քաղաքական Բիւրօն կ'անդրադառնայ համայնավար կուսակցութեան դէմ եղած ակնարկութեան եւ միութեան կոչ կ'ընէ։

Իւ. Տէ. 5րդի (Կոլիստ կուսակցութիւն) կողմէ Ռոպեր Փուժատ կ'ըսէր.— «Զօր. տը Կոլ, փոթորիկներու մարդը, ոգին է Ֆրանսացիներուն մէջ, որոնք անոր ձայնով, լսեցին ազատութեան ձայնը»։

Յեղափոխական ուսանողները (Էֆ. Է. Էռ.) կը դատապարտեն «Պոնափարթ – տը Կոլի ճառը»։ ԻւՆԷՖն ալ ցոյցի կոչ կ'ընէր ուրբաթ օրուան համար։ Աւելցնենք թէ Լատինական թաղի բնակիչները (ուսանող եւ մանաւանդ ոչ-ուսանող) ամէն մարդու եւ ամէն բանի դէմ են։ Ոչ տը Կոլ կ'ուզեն, ոչ Մենտէս, ոչ Միթերան։ Արդարեւ իրենց պայքարին հիմը ըլլալով ժխտումը, իրենց կը մնայ բաւական դիւրին գործ մը՝ ամէն բան եւ ամէն մարդ ժխտել։

Հինգշաբթի իրիկուն Միթերան դժուարութեամբ անցած է այդ թաղէն, իրեն դէմ ունենալով բոլոր կողմերը, ի վերջոյ ԻւՆԷՖի կարգի սպասարկութիւնն է որ զինքը մինչեւ տունը (Ռիւ Կինըմէռ) առաջնորդած է։

Թիքսիէ – Վինեանքուռ կ'ըսէ թէ Ֆրանսա այսօր իր գոյութեան մէջ միջազգային համայնավարութեան սպառնալիքին տակն է, պէտք է միանան ազգին պաշտպանները։

Վերջապէս յիշենք ամէնէն կարեւորը, վասնզի քաղաքական դէմքերու կամ կուսակցութիւններու բոլոր արտայայտութիւնները ներկայիս խօսքի սահմանը չեն անցնիր, մինչ գործը՝ բանուորական դասուն ձեռքն է։ Հոս պէտք է նկատել թէ ընդհանուր կերպով բոլոր սենտիքաները

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա.

« Հայ միջնադարեան քնարերգութեան մէջ լսում ենք հնչիւններն աւեհեր, մեզ հազիւ ընկալելի վաղեմիութեան », — գրում է Վալերի Բրիւսովը:

Այո՛, հին, շատ հին է հայ քնարերգութիւնը: Այն ժամանակ, երբ Հայոց սկայորդիները պրկում էին թշնամու դէմ իրենց լայնալիճ աղեղը, երբ Արտաշէսը նետում էր իր ոսկէօղ պարանը, որ գերեվարի Ալանաց օրիորդին, երբ ծխում էին բագինների զոհարանները եւ Անահիտի ոսկեհուռ պատուանդանին ձերմակ վարդեր էին ձօնում ու ձերմակ երնջի արիւն. հայ գուսաններն ու քերթողները երգեր են հիւսել: Նրանք լարել են իրենց բամբիռը, թաւիղն ու վինը եւ հնչեցրել հեթանոս երգեր, — կենսալից ու առնական, հայրենանուէր ու դիւցազնաշունչ:

Բայց այդ երգերը չեն հասել մեզ, մնացել են առանձին բեկորները միայն: Երբ հեթանոս բագնի ու տաճարի աւերակների վրայ բարձրացաւ խաչակիր Աստծոյ եկեղեցին, երբ մերժեցին անահտական խաղերը, եւ բեմերից հնչեց խորհրդաւոր պատարագ, ու հանգցրին ատրուշանի յաւերժացող հուրը եւ դրա փոխարէն բուրվառ ծխեցին, այդ ժամանակ մոռացութեան տուեցին Հայոց տաղերը, մեր հեթանոս երգն ու ուրախութիւնը:

Ոչ, այնքան էլ ճիշդ չէ: Ոչ թէ մոռացութեան տուեցին, այլ ստիպեցին, որ մոռանան, ջնջեցին, քերեցին մագաղաթեայ թերթերի վրայից, բայց մնաց մարդկանց շուրթերին եւ սերունդների մէջ յարատեւեց:

Գուսանական ժողովրդական երգերը, հայրէններն ու անտունիները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ՝ դեռ մեհենական շրջանում ստեղծուած բանաստեղծութեան շարունակութիւնը: Պատահական չէ, որ ամբողջ միջնադարում եկեղեցու Հայրերը հալածում էին գուսաններին նրանց ժողովրդաշունչ երգի մէջ տեսնելով աշխարհուրացութեան գաղափարի անողոք ժխտումը: Այնքան տարածուած Խիկարի խրատներին նրանք իրենց ձեռքով ուղղակի աւելացրել են. «Որդեակ, զգուսանն մի կոչեր ի տուն քո»: Բայց երկար ժամանակ գուսանը հիւր մնաց ամէն մի հայ տան, եղաւ նրանց վշտի կարեկիցը եւ ուրախութեան ձայնարկուն:

Ժողովրդական գուսանական ստեղծագործութիւնը, գուսանական երգերը յարատեւեցին մինչեւ 16րդ դարի վերջը: Այնուհետեւ պատմական անբարենպաստ պայմանների պատճառով իրենց տեղը զիջեցին աշուղութեանը: Բնաւեր արուած հայ խրճիթներից գուսանն էլ պանդըխտեց եւ որոշ ժամանակ անց, երբ ժողովուրդը նորից եկաւ իր քանդուած տունը, ստեղծեց իր համար ծածկ ու երդիկ այլեւս աշուղն էր նրա բաց սուփրայի շուրջը, մէջլիսներում ու բախչաներում: Սազի միալար հնչիւնների տակ գուսանը վայր դրեց իր բամբիռը:

Բայց հին, մեհենական դիւցազնաշունչ երգերը ոչ միայն վերապրեցին ժողովրդի մէջ, բանաւոր պոէզիայում, այլեւ նրանից սնունդ քաղեց եկեղեցու պաշտօնական բանաստեղծութիւնը: Ինչպէս որ Վարդավառը դարձաւ Այլակերպութեան տօն եւ բագնի աւերակների վրայ ու նրա սրբատաշ քարերով քրիստոնէական տաճարներ կանգնեցին, այնպէս էլ լոյսի ու արեւազալի երգերը դարձան գանձեր ու շարականներ.

Լոյս, արեւուրիչ լուսոյ, առաջին լոյս,
Բնակեալդ ի լոյս անմատոյց, հայր
երկնաւոր,
Ի դասուց լուսեղինացն օրհնեալ,
Ի ծագել լուսոյ առաւօտուս,
Ծագեա ի հոգիս մեր զլոյս քո իմանալի:

Սա շարական է, մի պարզ շարական: Բայց այստեղ չափազանց շատ է լոյսն ու արեւը: Արեւային լոյսը յորդում է լոյսի ակունքներից: Եւ այդ լոյսի մէջ չի՞ շողում արդեօք բոցածին ու եղէգնորդի Վահագնի բարուրը:

Պէտք է նշել, որ քրիստոնէութեան մուտքից յետոյ եւ այնուհետեւ գրերի գիւտից ու 5րդ դարի հայ մշակոյթի մեծ ծաղկումից ի վեր, մինչեւ 10րդ դարը, մինչեւ մի այլ վերելք, մի այլ ծաղկում, հայ բանաստեղծութեան մէջ իշխող տեսակը եկեղեցական շարականներն ու գանձերն էին: Շարականներ ու գանձեր են գրել մեր հայ մշակոյթի առաջին մեծ գործիչներն անգամ: Սահակ Պարթեւը, Մեսրոպ Մաշտոցը, Մովսէս Խորենացին, Եղիշէն եւ ուրիշներ: Շարականների մէջ նրանք հասան կատարելութեան, ստեղծելով իսկապէս գոհարափայլ երկեր, ինչպէս, օրինակ, Կոմիտաս կաթողիկոսի «Անձին նուիրեալք»ը: Բայց 10րդ դարից այդ տեսակը սպառեց իրեն, եւ ինչ որ ստեղծուել է, եղել է անարիւն կրկնութիւն: Ի հարկէ, եթէ որոնենք, կարելի է այդ շրջանում շարականներից դուրս գտնել բանաստեղծութեան եւ այլ տեսակներ. նոյնիսկ աշխարհական ոդը, ինչպէս Դաւթակ Քերթողի Ջիւանշիրի վրայ հիւսուած երգը, բայց դրանք մնում են պատահական եւ ցրիւ:

5րդ դարում, գրերի հանճարեղ գիւտից յետոյ, բոլոր մեծ մտքերը տոգորուած էին մի գաղափարով՝ պահպանել պետականութիւնը կորցրած եւ ձուլման ու կործանման եզրին կանգնած ժողովրդի ինքնութիւնը, արթնացնել կենդանացնել նրա հոգեւոր ուժերը: Այդ մեծ գաղափարն էր տիրապետողը: Կարող մտքերը իրենց եռանդը ներդրեցին ոչ թէ բանաստեղծութեան, այլ պատմագրութեան մէջ, աւելի շուտ՝ պատմագրութիւնն էր այն համընդգրկող տեսակը, որով մեր մեծ նախնիները պէտք է հասնէին իրենց կենսական խնդրին:

Մարդկութեան ամէն մի դարագլուխ, լինի դա մէկ դար կամ դարերով հիւսուած մի ամբողջ շրջան, արուեստի եւ ընդհանուր մշակոյթի մէջ առաջ է մղում իր սեռը: Դա դարի ոճն է, նրա լեզուն:

5րդ դարի լեզուն պատմագրութիւնն էր:

Եւ ահա, ինչպէս միջնադարում ճարտարապետութիւնն էր տիրապետող արուեստը, որ հնարաւորութիւն էր տալիս ստեղծագործողին ծաւալուելու, նոյնիսկ իր առաջադրած խնդրի սահմաններից այն կողմ, այդպէս էլ 5րդ դարում հայ իրականութեան մէջ պատմագրութիւնն ընդգրկել էր գրական միւս տեսակները, բանաստեղծութիւնը, դրաման, երգիծանքը, ոդը, առակագրութիւնը: Նրանք իրենց կաթը, իրենց առաջին սնունդը ըստացել են պատմագրութեան կրծքին:

Հայ պատմագրութեան այս իւրօրինակ բնոյթը շատ է չփոթեցրել մեր բանասիրութեանը, եւ երկար ժամանակ իշխում էր մի մեծ տարակարծութիւն. վերջապէս ի՞նչ են դրանք: Խորենացու պատմութիւնը յաճախ համարում են ժողովրդական աւանդութիւնների եւ Գողթան երգերի ժողովածու: Բուզանդի երկը՝ բանահիւսութիւն, ժողովրդական վարքագրութիւն, նոյնիսկ՝ դրամատիկական ընդարձակ կտաւ: Եղիշէի մասին մէկը նկատում է. «Բանաստեղծին աչքը հոն աւելի կորովաբիր է, քան պատմաբանին», Աբեղեանը տողատում էր Բուզանդի սրամտութիւնը եւ արտածում Պարսից վէպ: Սակայն դրանք բոլորն էլ պատմական երկեր են, որ ընդգրկել են գեղարուեստական այլ տեսակները, ինչպէս միջնադարեան տաճարը՝ քանդակը կամ որմնապատկերը: Ժամանակակիցները եւ յաջորդ սերունդները չեն տարանջատել եւ ճիշդ են ըմբռնել այդ: Մովսէս Խորենացին նրանց համար ոչ միայն պատմահայր է, այլ Մովսէս Քերթող, կամ քերթողահայրն Մովսէս:

Այսպէսով, մինչեւ 10րդ դարը մեր բանաստեղծութիւնը պէտք է արտածել պատմագրութիւնից, ինչպէս որմնանկարը՝ միջնադարեան եկեղեցու պատերից:

Յիրաւի, պատմութեան շարադրանքից մինչեւ իսկական չափածոյ, նրանց մօտ մնում էր մի քայլ եւ յաճախ էլ՝ ջնջւում են բոլոր սահմանները, կարելի է տողատել, եւ խօսքը կը դառնայ բանաստեղծութիւն:

Պէտք է յիշել, որ միջնադարում բանաստեղծութիւնը մինչեւ Նարեկացու հանճարեղ Մատեանը, չէր կաշկանդւում իրեն յանգերով, բայց այն բարձր տիպի բանաստեղծութիւն է. այժմ կարող է թուալ օտարոտի, սակայն ունէր արտայայտչական ուրիշ սահմաններ, որով զատւում էր արձակից: Գողթան երգերը եւ ժողովրդական ստեղծագործութիւնը եւս մասամբ չունեն յանգ, սակայն նրանց մէջ կայ գեղեցիկի մի ամբողջ աշխարհ:

Միջնադարեան քնարերգութիւնը իր յարաբերութեամբ ժամանակակից բանաստեղծութեան հետ այն է, ինչ հին աշխարհի կերպարուեստն ու քանդակագործութիւնը նորի հետ: Հին եգիպտական, ասորական ու ճապոնական երկերը տարածութեան ու չափերի իրենց ըմբռնումով, համաչափութիւնների ինքնատիպ գիտակցութեամբ ու վերարտադրման ձեւերով, նոր աշխարհի համար թւում էին երբեմն պարզունակ եւ յաճախ՝ անըմբռնելի:

Նոր ժամանակների արուեստը, որ Վերածննդից յետոյ ուսումնասիրութեան մի ամբողջ դպրոց էր անցել, կանոններ էր ստեղծել իր համար եւ կտաւը դրել ոչ թէ մէկ, այլ հարիւր շրջանակների մէջ: Այդ ակադեմիական ռէալիզմը այժմ սպառել է իրեն: Վերջին անգամ մեծատաղանդ յամառութեամբ փորձեցին կենդանացնել դրան պարզասիրտ տպաւորապաշտները: Բայց նրանք շուտ սպառեցին իրենց, եւ այս անգամ արուեստը անհանգիստ դեգերումների մէջ ապաւինեց հին աշխարհին, ձգտելով վերծանել, ըմբռնել նրա սեպագիր լեզուն եւ բաց անել իր համար դեռ անյայտ աշխարհներ: Այդ նոր շարժումը շարունակւում է այսօր: Ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ եւս նկատւում են այդպիսի նկրտումներ: Նրանք ձգտում են հին բանաստեղծութեան նմանողութեամբ, փշրել յանգը, սակայն պէտք է յաղթահարել այն, այլապէս տողերը կը թափուեն տներից, ինչպէս ձէթը ծաղկած ճրագից:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Բանասիրական
Գիտութիւնների թեկնածու

(Շար.)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ

ԱՐՇԱԿ ԲՈՒՐՋԱԼԵԱՆ

Հայ թատրոնի բեմադրական արուեստին կարեւոր դէմքերէն մին ալ կը հանդիսանայ Արշակ Բուրջալեանը: Ռուսական թատրոնին մէջ՝ վերջին երկու դարերու ընթացքին տեղի ունեցաւ կարեւոր յեղափոխութիւն մը եւ այդ յեղափոխութեան շրջապատոյտին մէջ էր որ յայտնուեցաւ Արշակ Բուրջալեան, իր երիտասարդ տարիքին:

Արշակ Բուրջալեան ծնած է Աստրախանի մէջ, 1879ին: Իր մեծ հայրը այդ շրջանին յայտնի զինեգործ մըն էր, իսկ իր հայրը՝ Սարգիս Բուրջալեանը 19րդ դարու կէսերուն փոխադրուելով Մոսկուա, կը զբաղէր առեւտուրով: Եւ ու-

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Այո՛, այսինքն կը խորհէինք թէ ի՛նչ սարսափելի պատիժ պէտք էր տալ այդպիսի կնոջ մը որ համարձակած է մեր վեհափառ տիրոջ դէմ հրապարակաւ նախատական լեզու մը գործածել... այս տեսակ անլուր ոճիրի մը համապատասխանող պատիժ արդարեւ դժուար է գտնել եւ մահուան պատիժի ամէն ձեւերն ալ քիչ կուգան այդպիսի յանցանք մը քաւելու համար...:

— Այդ կնոջմէն շատ աւելի մեծ յանցաւորներ ունինք Եըլտըզի մէջ, ըսաւ Ալպուս պէյ, յանցաւորներ ունինք երեսանց ընդհակառակն անուշ լեզու կը գործածեն, բայց մութի մէջ ամէն տեսակ դաւ կը նիւթեն:

Այս տարօրինակ խօսքերը ալ աւելի յուզեցին այս չորս անձերը: Բայց զգացին որ առանց պատասխանի կարելի չէր թողուլ այսպիսի ծանր ակնարկութիւն մը եւ թիկնապահներէն մին բարկաճայթ շեշտով մը ըսաւ.

— Եըլտըզի մէջ եթէ մեր վեհափառ տիրոջ նուիրական անձին դէմ դաւադրող թշուառական մը կայ, ես իմ ձեռքովս պատրաստ եմ իսկոյն սպաննելու զայն:

— Ուրեմն պատրաստուէ սուրդ պատեանէն քաշելու, ըսաւ Ալպուս պէյ չարաչուք ժպիտով մը:

— Այդպիսի մէ՞կը գտած էք Եըլտըզի մէջ...:

— Ե՞ս, ընաւ երբեք, պատասխանեց Ալպուս պէյ, միայն թէ դիպուածը երեւան հանած է որ հոս պալատին մէջ, սուլթանին վստահութիւնը անարժանաբար վայելող բարձր պաշտօնեայ մը որուն ո՛րկէ գալը եւ ո՛վ ըլլալը յայտնի չէ, այս միջոցին կը դաւէ մեր վեհափառ տիրոջ ուխտեալ թշնամիներուն հետ:

— Բայց ո՞վ է այդ վատ արարածը...:

— Արեւը մարը չմտած կ'իմանաք, պատասխանեց Ալպուս եւ բարեւելով չորս անձերուն քովէն հեռացաւ, որոնք շփոթած դէմքով մը անոր հեռանալը դիտեցին:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ այս Չերքէզը, ըսաւ ներքինիներէն մէկը:

— Չեմ գիտեր թէ որո՞ւ ակնարկել ուզեց, սակայն վստահ եմ որ պարապ տեղը այդ խօսքերը չըսաւ մեզի... Կ'երեւայ որ Ալպուս պէյ իր փնտռած որսը ձեռք ձգած է:

Արդարեւ Չերքէզը պարզ մեծխօսիկութեան համար չէր, որ այդպիսի ծանր ակնարկութիւն մը կ'ընէր եւ իր դէմքին վրայ ճառագայթող ուրախութիւնը ցոյց կուտար թէ յաղթական գործ մը տեսած էր:

Ալպուս պէյ չորս անձերուն քովէն հեռանալէ ետք, ուղղուեցաւ պալատին այն յարկաբաժինը, ուր կը գտնուէին Իզզէթ փաշայի գրասենեակները եւ ընդունելութեան սրահը:

Եւ սակայն տակաւին շատ կանուխ էր եւ սուլթանին սիրական քարտուղարը, որ արդէն շատ ուշ քնացած էր, չէր եկած իր սենեակը:

Ալպուս պէյ բաւական ատեն անհամբերութեամբ ժուռ եկաւ նրբանցքին մէջ: Յետոյ կրկին գնաց սաղին անդին, խօսակցութեան խառնուելու եւ ուրիշներուն ալ կրկնելու այն խօսքերը զորս քիչ մը առաջ ըրած էր: Վերջապէս տեսնելով որ ժամանակը բաւական յառաջացած է, կրկին վերադարձաւ Իզզէթ փաշայի մօտ:

— Փաշան հո՞ս է, հարցուց պահապանին:

— Այո, հիմա եկաւ:

— Ուրեմն իմացուր որ անպատճառ եւ անմիջապէս զինքը տեսնել կ'ուզեմ, խիստ կարեւոր գործի մը համար:

Վայրկեան մը ետքը Ալպուս պէյ արդէն Իզզէթ փաշայի քովն էր:

— Փաշա էֆէնտի, ըսաւ ուրախ եւ յաղթական դէմքով մը, այս անգամ փաստերով կը ներկայանամ ձեզ:

— Ի՞նչ փաստ, հարցուց փաշան զարմացած երեւոյթով մը:

— Բայց մի՞թէ մոռցա՞ք մեր վերջին տեսակցութիւնը...:

— Այո, այո, կը յիշեմ, գոչեց Իզզէթ փաշա, դաւադրութեան մը խօսք կ'ընէիք, կ'ըսէիք որ նոյնիսկ Եըլտըզի մէջ մեր վեհափառ տիրոջ դէմ դաւաճաններ կը գտնուին...:

— Ճիշդ այդպէս կ'ըսէի եւ նոյնիսկ մասնաւոր անուն մըն ալ տուի, երիտասարդ թիկնապահի մը անունը:

— Թիկնապա՞հ, իրաւ որ միտքս չմնաց, պատասխանեց պալատական քարտուղարը, որ բացարձակ կերպով կը ստէր եւ շատ լաւ միտքը պահած էր Ալպուս պէյի արտասանած անունը:

— Շիտակը միտքէս ելած էր, բայց հիմա որ ըսիք այդ անունը, լաւ յիշեցի:

— Եւ խոստացայ այս մասին ձեզի վաւերական ապացոյց մը բերել:

— Այո:

— Ու դուք ալ ի փոխարէն խոստացաք այն ատեն ձեր պաշտպանութիւնն ու աջակցութիւնը շնորհել ինծի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(136 – Շար.)

կայն, Արշակ Բուրջալեանի առեւտրական հայրը մոլի սիրահար մըն էր թատրոնի եւ 1859 թուականէն սկսեալ իր գործօն մասնակցութիւնը բերած էր Մոսկուայի հայ ուսանողներու թատերական ներկայացումներուն:

Արշակ Բուրջալեանի աւագ եղբայրը՝ Գէորգ Բուրջալեան ռուսական թատրոնի յայտնի գործիչներէն մին էր եւ մտերիմ բարեկամն ու գործակիցը ռուսական թատրոնի մեծ յեղաշրջիչ Կոստանդին Ստանիսլավսկիի, որ մշտական յաճախորդն էր Բուրջալեաններու տան եւ բարեկամը նաեւ թատերասէր Սարգիս Բուրջալեանի:

Աւարտելէ ետք Աստրախանի ռէալական դպրոցը, Արշակ Բուրջալեան կը մեկնի Մոսկուա իր ուսումը շարունակելու համար:

Մոսկուայի մէջ, ուր արդէն կը գտնուէր իր աւագ եղբայրը՝ Գէորգը, տասնեւօթնամեայ Արշակը, շուտով մոռնալով իր մեծ հօր տուած խոստումը, փոխանակ առեւտրական դպրոց յաճախելու, կը մտնէ Կոստանդին Ստանիսլավսկիի ղեկավարած «Արուեստի եւ Գրականութեան Ընկերութիւն» կազմակերպութեան մէջ, որուն համբաւը արդէն իսկ տարածուած էր բովանդակ Ռուսաստանի մէջ: Երկու տարի (1896–1898) երիտասարդ Արշակը կ'աշխատի այդ ընկերութեան մէջ:

Արդէն այս շրջանին, Արշակ Բուրջալեան բաւական գիտելիքներ կ'ամբարէ բեմադրական արուեստի մասին, եւ սակայն, իր այդ գիտելիքները աւելի հաստատուն հիմերու վրայ կը դրուին երբ ան կ'աշխատակցի Մոսկուայի մէջ գործող համբաւաւոր Սորչի թատրոնին, որ միայն ու միայն եկամուտի աղբիւրներ հետապնդող կազմակերպութիւն մը չէր, այլեւ արուեստի մաքրակրօն օճախ մը: Այս թատրոնի ներկայացումներուն մէջ հանդէս եկած են ռուսական բեմի աչքառու վարպետներ, ոչ միայն դերակատարներ այլեւ բեմադիրներ, օրինակ՝ Ֆ. Կոմիսարժեւսկի, Ա. Սանին, Կ. Մարջանիշվիլի, Ա. Թայիրով եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

Բեմադրական արուեստին մէջ ոտք դնելէ առաջ, Արշակ Բուրջալեան եղած է նաեւ կարող եւ ընտիր դերասան մը: Այսպէս, այդ շրջանին, երբ վերջ կը գտնէ Կորշի թատրոնին գործունէութիւնը, Արշակ Բուրջալեան կը մեկնի Ռոստով եւ այնտեղ եռանդուն գործունէութեան մը լծուելով կը հիմնէ «Ալլբքէն» անունով ռուսական թատրոնը, ուր յաճախ հանդէս կուգայ կարեւոր դերերով: Այս առթիւ խիստ յատկանշական է յայտնի նկարիչ Ս. Ալաջալեանի վկայութիւնը, որուն համաձայն «Ագավա արքայի դերը ցնցել է հանդիսականին վիրտուոզ դիմախաղով...»: Այնուհետեւ, ամէն անգամ որ Արշակ Բուրջալեան իր մասնակցութիւնը կը բերէր որեւէ ներկայացման, հասարակութիւնը խուռներամ կը փութար տեսնելու անոր խաղը, մանաւանդ հիանալու անոր արտակարգօրէն վարպետ դիմախաղութեան վրայ: Դիմախաղութեան տեսակէտէն Արշակ Բուրջալեանի վարպետութիւնը այնքան աչքառու կը դառնայ, որ այդ շրջանին Ռոստովի մէջ գործող «Ռընէսանս» գեղարուեստական կազմակերպութիւնը զինքը կը հրաւիրէ դասախօսութիւններ տալու դիմախաղի արուեստի մասին:

Եւ այստեղ, Ռոստովի մէջ է որ Արշակ Բուրջալեանի կը վիճակի առաջին անգամ աշխատակցիլ թատերագիր Ալեքսանդր Աբելեանի (եղբայրը մեծանուն դերասան Յովհաննէս Աբէլեանի) նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած Հայկական Թատերախումբի շարքերուն մէջ:

Դարձեալ Ռոստովի մէջ, հայկական երաժշտական թատերախումբը կը բեմադրէ եւրոպական եւ արեւելեան շարք մը օփերէթներ, որոնց բեմադրողը կ'ըլլայ Արշակ Բուրջալեան: Այս բեմադրութիւններու յաջողութեան արձագանգը կը հասնի մինչեւ Թիֆլիս ուր գործող Հայ–Դրամա եւ Հայարտան դրամաթիքական ճիւղը զինքը կը հրաւիրեն ղեկավարելու համար իրենց կազմակերպութիւնը:

Ուրեմն 1922ին, Արշակ Բուրջալեան Թիֆլիսի մէջ այս անգամ աւելի մօտիկէն շփում կ'ունենայ հայ թատերական արուեստին հետ, որուն կը նուիրէ իր յետագայ ամբողջ կեանքը:

Թիֆլիսի Հայ–Դրամային եւ Հայարտան մէջ Արշակ Բուրջալեան կը ծանօթանայ նաեւ հայ մտաւորականութեան կարկառուն ներկայացուցիչներուն, ինչպիսիք էին՝ Յովհաննէս Թումանեան, Դ. Դեմիրճեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Գարեգին Լեւոնեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

Արդէն կը սկսի ծաւալուն եւ արդընթաց գործունէութիւնը Արշակ Բուրջալեանի, հայ բեմադրական արուեստին մէջ: Մէկ քանի տասնեակ բեմադրութիւններ կատարելէ ետք եւ ամբողջ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը իր արուեստին դիւթական հմայքին տակ պահելէ ետք, 1932ին Արշակ Բուրջալեան կը հրաւիրուի Երեւան, օգտակար դառնալու համար հայրենի թատրոնին:

Հոս, Արշակ Բուրջալեան եօթը տարուան իր բեղնաւոր աշխատանքի շրջանին ոչ միայն կը ծաղկեցնէ մայրենի բեմը իր նորանոր ստեղծագործութիւններով, այլեւ կը հասցնէ երիտասարդ ու տաղանդաւոր ուժերու փաղանգ մը:

Երբ վրայ կը հասնին սթալինեան սարսափները եւ հայ մտաւորականութեան մեծագոյն մասը կ'իյնայ հալածանքի գեհենին մէջ, այդ փորձանքէն զերծ չի մնար նաեւ Արշակ Բուրջալեան: Հոս ու հոն շրջան ընող գրպարտչական շշուկները պատճառ կը դառնան որ մեծանուն արուեստագէտը հեռացուի իր պաշտօնէն եւ դրուի բացարձակ մեկուսացման վիճակի մը մէջ:

Եւ սակայն, այս յարաշարժ ու ստեղծագործող մարդը, արհամարհելով ամէն վտանգ, աչք առնելով նոյնիսկ... ճանապարհորդութիւն մը դէպի Սիպիր, դուրս կուգայ իր մեկուսացման պատեանէն ու վերստին կը ձեռնարկէ թատերական գործունէութեան: 1938ի Մայիսէն սկսեալ, Արշակ Բուրջալեան կ'աշխատի Երեւանի ատրպէյճանական թատրոնին մէջ իբրեւ գեղարուեստական ղեկավար, ապա կ'անցնի Հայաստանի այլ շրջանները, իրականացնելու համար յաջող բեմադրութիւններ: 1941–1943 կը ղեկավարէ Լենինականի թատրոնը, չխզելով իր կապերը Հայաստանի ինչպէս եւ Վրաստանի այլ թատրոններուն հետ:

Արշակ Բուրջալեան, անիրաւ եւ անարդար կարգադրութեամբ մը, իր գործունէութեան վերջին տարիներուն կը զըրկուի մշտական աշխատանքէ: Սկսած էին զինքը նետել, ռետինէ գնդակի մը նման, մէկ թատրոնէն միւսը: Եւ ինքը՝ Բուրջալեանը, ինչպէս նաեւ իրեն հետ այդպէս վարուողները շատ լաւ սկսած էին հասկնալ թէ անիրաւ էր այդ վերաբերմունքը եւ պէտք է բան մը փոխուէր, դժբախտաբար, 1943ին մեծանուն արուեստագէտը ծանրօրէն կը հիւանդանայ ու վերջնականապէս կը հեռանայ թատրոնէն: Կը հեռանայ ոչ միայն թատրոնէն, այլեւ կը մեկնի Հայաստանէն ու երեք տարի անշուք ու միայնակ կ'ապրի Թիֆլիսի Բեսիկի փողոցի տուներէն մէկուն փոքր սենեակին մէջ, ծանրաբեռնուած իր ցաւերուն եւ յուշերուն անողոք բեռան տակ...:

Արշակ Բուրջալեանի կեանքը թատերական բարձր արուեստին եւ հայրենական թատրոնին անսակարկ ծառայելու օրինակ մը կարելի է համարել:

Ամէն թատերական գործունէութեան մէջ արտակարգ սկզբունքի տէր ու պահանջկոտ, եռանդով եւ ստեղծագործական զօրութեամբ լեցուն, ան ապրեցաւ իր բովանդակ կեանքը լարուած աշխատանքի մէջ ու տուաւ իր ժողովուրդին ամէն ինչ, առանց փոխարէնը բան մը պահանջելու:

Ծնած էր թատրոնին համար եւ անոր ալ նուիրաբերեց իր կեանքը ու պատիւ բերաւ իր ժողովուրդի թատրոնին բեմադրական արուեստին, վասնզի այդ արուեստը ան հասցուց կատարելութեան:

Մեռաւ 1946ին, երբ չէր թեւակոխած իր եօթանասունը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Զուիցերիոյ Ժընեւ քաղաքը շատ մօտ է Ֆրանսայի սահմաններուն:

Ժընեւի երկաթուղիի կայարաններէն մէկուն մէջ կախուած է ցուցատախտակ մը, որուն վրայ գրուած է.

«Մաքրութիւնը սիրեցէք: Գետինը մի՛ թքնէք: Եթէ թքնելու պէտք զգաք, Ֆըրանսական հող գացէք: Շատ մօտ է»:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՊԱԿՍԵՑՆԵԼ ՔՈՒՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Մինչեւ 1990 ու թերեւս շատ աւելի կանուխ ալ՝ հաւանաբար միայն երեք կամ չորս ժամ քնանալու պէտք ունենայ մարդ:

Այս նախատեսութիւնը կ'ընեն հետազօտիչները, որ կը կարծեն՝ թէ չափէն աւելի ժամանակ կը յատկացնենք Մորփէոսին: Կը շեշտեն, թէ մեր կեանքին մէկ երրորդը կը կորսնցնենք քնանալով: Այս ժամանակը կը վատնուի վիճակի մը համար, որ կը նմանի մահուան եւ որու ընթացքին ամէն գործունէութիւն կը դադրի:

Բայց եթէ գիտնականները յաջողին, մօտ ատենէն, 24 ժամուան ընթացքին 8 ժամուան այս քունը մեծ չափով պիտի կրճատուի: Ներկայիս, գիտնականները գործի լծուած են, քունի այս կրճատումը յաջողցնելու համար:

Այդ գիտնականներէն մէկը ամերիկացի Տոքթ. Նաթան Քլայնն է, որ իփրոնիազիտին կոչուող նշանաւոր նոր դեղը կը գործածէ քունի կարիքը պակսեցնելու համար: Ան հաստատեց, թէ երբ այդ դեղը կ'առնէ, կրնայ ամէն օր միայն երեք ժամ քնանալով բաւականանալ: Աւելի քան 8 տարի առաջ սկսաւ փորձեր կատարել այս դեղով եւ բացարձակապէս ոչ մէկ յոգնութիւն կը զգայ:

Կ'ըսէ. «Դեղը կ'արագացնէ քունի ընթացքին տեղի ունեցող օրկանիզմի վերահաստատումը: Պառկելէ անմիջապէս առաջ կ'առնեմ դեղը եւ կ'արթննամ բոլորովին թարմացած ու պատրաստ՝ ծանր աշխատանքի ամբողջ օր մը դիմագրաւելու»:

Տոքթ. Քլայն կը կարծէ թէ յառաջիկայ տարիներուն ամէնքը իր օրինակին պիտի հետեւին ու պիտի պակսեցնեն իրենց ամէնօրեայ քունը:

Կ'ըսէ. «Համոզուած եմ, որ յառաջիկայ տարիներուն, թերեւս 25 տարիէն կամ աւելի առաջ, պիտի գայ օրը, երբ մարդիկ երեք կամ չորս ժամուան քունը բացարձակապէս բնական բան մը պիտի նկատեն:

«Չեմ կրնար հաւատալ թէ Աստուած մարդկային մեքենան դարձուց այնքան ոչ–արդիւնաւէտ, որ վերանորոգուելու համար պէտք ունենայ կանգ առնելու եւ այս կերպով՝ մարդու կեանքին մէկ երրորդը վատնուի»:

Տոքթ. Քլայն դեռ չի գիտեր թէ դեղը ի՞նչ կերպով կ'ազդէ եւ քունի պահանջը կը պակսեցնէ:

Նախապէս, յիշեալ դեղը կը գործածուէր թոքախտի դարմանումի համար: Ետքէն՝ բժիշկները նկատեցին որ դեղը շատ լաւ տրամադրութիւն կը ստեղծէ հիւանդներու մօտ:

Նոյն բանը նկատեց նաեւ Պ. Քլայն, որ իբրեւ փորձի կենդանի ինքզինքը գործածելով, սկսաւ փորձել դեղը: Եւ այն ատեն նկատեց, որ այնքան ալ պէտք չունէր քունի:

Այդ դեղը գործածած ուրիշ գիտնականներ ալ յայտարարեցին որ նոյն արդիւնքները կամ բարդութիւններ նկատած են:

Ներկայիս, Պ. Քլայն հետազօտութիւնները կը շարունակէ՝ դեղին մասին աւելի շատ բաներ սորվելու եւ ճշդելու համար թէ ան ի՞նչպէս կ'ազդէ ու կը պակսեցնէ երկար քունի կարիքը:

Այնպէս կը թուի, թէ Ռուսերն ալ որոշած են երկար քունի կարիքը պակսեցնել:

Մոսկուայի հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ, խումբ մը բժիշկներ կ'աշխատին շինել ու բարելաւել մահճակալին քով դրուող քունի մեքենայ մը, որ պիտի արագացնէ քունի միջոցին օրկանիզմի վերահաստատման ընթացքը, քնացող մարդուն ուղեղին վրայ ելեկտրական թոյլ հոսանքներ արձակելով:

Այս մեքենայի փորձի մէկ նմուշը շինուած է արդէն:

Բժիշկներէն մէկը ըսաւ. «Երբ յաջողինք կատարելագործել այս մեքենան, կը կարծենք թէ ի վիճակի պիտի ըլլանք ստեղծել այնքան վերանորոգիչ քուն մը, որ երկու–երեք ժամուան քուն մը հաւասար ըլլայ գիշերուան մը կանոնաւոր քունին»:

ՃԷՅՆ ՖԵՐԿԻՍԸՆ

Թարգմ. Ա. Օ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (208)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Այս ութնամեայ մանկուհիին նայուածքը սովորաբար այնքան տխուր եւ երբեմնակի այնքան աղէտալի էր որ ժամանակ առ ժամանակ կարծես թէ ապուշ կամ սատանայ մը ըլլալու կը միտէր:

Ինչպէս ըսինք, ամենեւին չէր գիտեր ինչ է աղօթք ընելը. ամենեւին եկեղեցի գացած չէր: — Միթէ ժամանակ ունի՞մ, կ'ըսէր Թէնարտուհին:

— Դեղին թիկնոցով մարդը անընդհատ Քոզէթը կը դիտէր:

Ցանկարծ Թէնարտուհին պոռաց.

— Աղէկ միտքս ինկաւ, ո՞ւր է հացը:

Քոզէթ շուտ մը սեղանին տակէն դուրս ելաւ, ինչպէս որ սովորութիւն էր ընելու ամէն անգամ որ Թէնարտուհին կը պոռար:

Քոզէթ բոլորովին մոռցած էր հացը: Ուստի միշտ վախցող մանկանց հնարքը գործածեց սուտելով՝

— Հացագործին կրպակը գոցուած էր, տիկին:

— Պէտք էր դուռը զարնել:

— Զարկի, տիկին:

— Է, ինչո՞ւ չառիր:

— Չբացաւ դուռը:

— Վաղը պիտի հարցնեմ, նայիմ իրա՞ւ է, եւ եթէ սուտ կը խօսիս, աղէկ ծեծ մը պիտի ուտես: Ո՞ւր է ստակը:

Քոզէթ ձեռքը գենջակին գրպանը տարաւ եւ դրամը մէջը չգտնելով ժգունեցաւ:

— Քա՛ծ չլսեցի՞ր ի՞նչ ըսի, ո՞ւր է դրամը:

Քոզէթ գրպանը դարձուց, բան մը չկար մէջը: Ի՞նչ եղած էր այս դրամը: Անբախտ մանկուհին այնքան շուարած էր, որ խօսք մը չկրցաւ ըսել:

— Միթէ կորսնցուցի՞ր տասնեհինգսուի դրամը, մռնչեց Թէնարտուհին, թէ ոչ գողնալու դիտաւորութիւն ունիս:

Միեւնոյն պահուն ձեռքը երկնցուց դէպի խարազանը որ բուխերիկին անկիւնը կախուած էր:

Այս ահարկու շարժումէն Քոզէթ ուժ առնելով աղաղակեց.

— Մեղա՛յ, տիկին, մեղա՛յ, ուրիշ անգամ չեմ ըներ:

Թէնարտուհին խարազանը ձեռք առաւ:

Սակայն դեղին թիկնոցով մարդը իր բաճկոնին գրպանը խառնած էր. ոչ ոք տեսած էր անոր այս շարժումը: Մանաւանդ որ միւս ճամբորդները գինի կը խմէին կամ թուղթ կը խաղային՝ առանց ուշադրութիւն ընելու ուրիշ բանի:

Քոզէթ վառարանին քով անձկութեամբ կը կծկուէր՝ իր կիսամերկ խեղճ անդամները ժողվել եւ պահել ջանալով:

Թէնարտուհին ձեռքը վերցուց զարնելու համար:

— Ներեցէք, տիկին, ըսաւ մարդը, քիչ մը առաջ բան մը տեսայ որ այդ պզտիկին գենջակին գրպանէն ինկաւ եւ գլորեցաւ: Գուցէ ան է կորսուած դրամը:

Եւ իսկոյն ծռեցաւ եւ գետինը բան մը փնտռել ձեւացուց:

— Ահաւասիկ գտայ, կրկնեց կանգնելով:

Եւ արծաթէ դրամ մը տուաւ կնկան:

— Այո, այս է, ըսաւ կինը:

Քոզէթին կորսնցուցած դրամը այս չէր, որովհետեւ քսան սուի դրամ մըն էր այս, բայց Թէնարտուհին այս դրամէն հինգ սու կը շահէր: Գրպանը դրաւ դրամը եւ դաղտնաբար մանկուհիին նայելով, ըսաւ միայն.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

աշխատանքը վերսկսելու իբրեւ պայման կը դնեն՝ բանակցութիւններու շարունակուիլը: Ուրեմն ոչ ոք, նոյնիսկ Մէ. Ժէ. Թէ. չի մերժեր բանակցիլ նոյն նախարարապետին հետ: Ասոնց արդիւնքէն կախում ունի գործադուլին վերջը:

Տը Կոլի ճառէն ժամ մը ետք քանի մը հարիւր հազար հոգի (որու մէջ Իւմանիթէ միայն Փաշիստ եւ փաթրոն կը տեսնէ) զանգուածային ցոյց մը կը կատարէին Քոնքորտէն Էթուալ:

Այս ցոյցին մասնակցողներու թիւը աւելի քան մէկ միլիոն կը նկատեն կոլիստները (Լա Նասիոն), վեց հարիւր հազար կը հաշուէ Ֆիկառօ, թիւ չի տար համայնավար պաշտօնաթերթը, 500 հազար կ'ըսէ Օռոռ: Եռագոյններով եւ հակահամայնավար սլոկաններով, տողանցքը կը կատարուէր առանց միջադէպի:

(*) 1944 Յունուար 10ի հրամանագիրը, որ կը հաստատէր Հանրապետութեան կոմիսարները, կը չեշտէր.—

« Հանրապետութեան շրջանային կոմիսարները վարչական առժամեայ մարմին մը կը կազմեն, որու անդամները կրնան ըստ կամս պաշտօնազրկուիլ: Իրենց գլխաւոր պաշտօնն է, երբ իրաւասութիւնները զինուորական իշխանութեան չեն յանձնուած, ձեռք առնել բոլոր միջոցները որոնք սահմանուած են Ֆրանսական կամ դաշնակից զօրքերուն ապահովութիւնը երաշխաւորելու, վերահաստատելու հանրապետական օրինականութիւնը եւ գոհացնել ժողովուրդին կարիքները: Հանրապետութեան կոմիսարները ջնջուած էին 1946 Փետր. 21ին:

◆

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1, Bld. du Nord — 93- LE RAINCY Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ ժաճ Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:

Գէորգ Ուշագլեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Ուշագլեան եւ իրենց զաւակը, Հրայր, Այրի Տիկին Ազատի Ուշագլեան եւ իր զաւակը Րաֆֆի, իր բոլոր ազգականներն ու բարեկամները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի եղբօր, տաքրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆԻ

(Նախկին պատասխանատու քարտուղար Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ խմբագիր «Հայ-Սկաուտ» թերթի)

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ 83 տարեկանին՝ Մայիս 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, ներկայ գործադուլներու պատճառաւ, ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Շաբաթ 1 Յունիս, առաւօտեան ժամը 9ին, բնակարանէն Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իրենց ընտանեկան դամբարանը:

Կարելիութիւն ունեցող բարեկամները կրնան հաւաքուիլ բնակարանը՝ 137, Ֆօպուռ Փուասոնիէռ, շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տրապիզոնի Նահանգի Հայր. Միութեան խնջոյք - ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, Յունիս 9, Կիրակի ժամը 13,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Les Monuments Arméniens

du IVe au XVIIe siècle

par

EDOUARD UTUDJIAN

Ed. A. MORANCÉ — Paris

Prix 49 Fr. chez l'auteur

94, Rue St. Lazare — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆ.— Վասպուրականի հերոսամարտի 53րդ տարեդարձը կը տօնուի Յունիս 9ին: Կը խնդրուի Տէսինի կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր : Ֆապրը Կուլի ծառաստանին մէջ :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարելերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին :

POUR

LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A I F

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ ······· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,40

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
2 JUIN
1968
Le Numéro 0,40 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11226
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.226

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒՆԻՍ 23-ԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՏԵՂ-ՏԵՂ

ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ուրբաթ կէսօրէն ետք, նախարարապետ Փոմփիտու պատրաստած էր իր նոր դահլիճը, որ հետեւեալ կազմն ունի.—

Նախարարապետ.— Ժորժ Փոմփիտու
Մշակութային հարցեր.— Ա. Մալրօ
Պետական նախարար.— Է. Միշըլէ եւ Հանրի Ռէյ
Ընկերային հարցեր.— Մորիս Շուման
Ծրագիր եւ երկրին սարքաւորում.— Օլիվիէ Կիշառ
Արդարութիւն.— Ռընէ Քափիթան
Արտաքին.— Միշէլ Տըպրէ
Ներքին.— Ռէյմոն Մարսէլէն
Բանակ.— Փիէռ Մէսմէռ
Տնտեսութիւն եւ Ելմտական.— Մորիս Քուվ տը Միւրվիլ
Լուսաւորութիւն.— Ֆ. Օրթոլի
Բնակութիւն.— Ռ. Կալլէ
Գիւղատնտեսութիւն.— Էտկառ Ֆօռ
Ծարտարարուեստ.— Ա. Շալանտոն
Փոխադրութիւն.— Ժ. Շաման
Նախկին Ռազմիկ և Պատերազմի զոհ.— Տիւվիլառ
Թղթատար.— Անտրէ Պէթանճուռ
Տեղեկատուութիւն.— Իվ Կենա
Երիտասարդութիւն եւ Մարզանք.— Ռոլան Նէօնժէսէռ
Նահանգ եւ Անդրծովեան հողամաս.— Լը Թէօլ
Հանրային պաշտօն.— Ռ. Պուլէն
Գիտական հետազօտութիւն.— Ք. տը լա Մալէն

Այս դահլիճին մէջ վեց նախարարութիւններ ունին նաեւ օժանդակներ՝ Իվոն Պուր (Արտաքին), Անդրէ Պոր (Ներքին), Շիրաք (Տնտեսութիւն), Օր. Մարի–Մադլէն Տիէնէշ (Կրթական), Իվոն Մորանտա (Ընկերային), Տըշարթր (Բնակութիւն):

Այս նոր դահլիճին մէջ ամէնէն շատ ուշադրութիւն կը գրաւէ Տըպրէ — Քուվ տը Միւրվիլ պաշտօններու փոխանակումը, թէեւ Քուվ տը Միւրվիլ ելմտական նախկին քննիչ է (էնսփէքթէօր տէ Ֆինանս): Նկատենք նաեւ թէ ինը նոր նախարարներ կան այս դահլիճին մէջ՝ Ռէյ, Քափիթան (ձախ–կոլլիստ, որ հրաժարեցաւ իբրեւ երեսփոխան արդելքէ բանաձեւը չքուէարկելու համար), Կալլէ, Շալանտոն, Լը Թէօլ, տը Լա Մալէն, Օր. Տիէնէշ, Մորանտա և Տըշարթր: Դահլիճէն հեռացուած են.— Պիյոթ, Ֆրէ, Ժոքս, Ֆուշէ (Ներքին նախարար), Ժան–նընէ, Կոռս, Տիւմա, Միսոֆ:

Այս կառավարութիւնը կը նկատուի փոխանցման դահլիճ մը, որ պիտի պատրաստէ գլխաւորաբար ընտրութիւնները (նշանակուած Յունիս 23ին եւ 30ին համար), բայց կը թուի թէ կրնայ նաեւ միայն այդ պաշտօնը չունենալ: Արդարեւ կազմը կարծել կու տայ թէ ընդհակառակն այս դահլիճը սահմանուած է կատարելու այն անհրաժեշտ բարեփոխութիւնները, որոնց կը սպասուի: Այս առընչութեամբ կ'ըսուի թէ նախարարապետը «յեղափոխական» ծրագիր մը ունի արդէն Համալսարանին համար:

Այս առթիւ յիշենք թէ ուսանողական շարժումներու կիրքերը չեն հանդարտած եւ մէկ կողմ դրած իրենց բարեփոխման պահանջները, այլեւս միայն պայքար մըն է զոր կը տանին կոլիստ իշխանութեան դէմ:

Այս նպատակաւ Ունէֆը նոր ցոյց մը կազմակերպած էր շաբաթ օրուան համար, ժամը 4ին Մոնփառնասի կայարանը:

Սէ. Ժէ. Թէ.ն կը դատապարտէր այս ցոյցը որ «գրգռութիւն» մը կը նկատուէր: Նախորդ օրը հրդեհ մը պատահած էր Սոռպոնի վերի յարկերը, ուր դիզուած են դիւանները: Հրշէջները կրցած են ժամուան մը ընթացքին գլուխ հանել բայց վնասներ կան եւ շաբաթ առաւօտ տանիքը ճեղքուած էր:

Ուրբաթ գիշեր ուսանողները (այս անունին տակ շատ երիտասարդ կայ ներկայիս) գրաւած են Ուսանողական Միջազգային տան Թատրոնը:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ

Այս ճակատին վրայ որոշ բարելաւումներ կը նկատուէին շաբաթ առաւօտ: Անձնական ձեռնարկներու մէջ է գլխաւորաբար որ աշխատանքը կը վերսկսէր տեղ–տեղ, ինչպէս Փէօժօ:

Կարգ մը թղթատարական գրասենեակներ ալ կը բանային իրենց դուռները: Ուր որ հարկ էր ոստիկանութիւնը դուրս կը հանէր բանթողները որ գրաւած էին գրասենեակները: Այս գործողութիւնը կը կատարուէր ընդհանրապէս առանց միջադէպի: Ուր որ ալ գաղտնի քուէարկութիւններ կը կատարուէին, մեծամասնութիւնը կողմնակից կ'ըլլար աշխատանքի վերսկսելուն:

Բանակցութիւններու ճակատին վրայ լաւ վիճակի մէջ էր ելեկտրականութեան եւ կազի հարցը, առաջին համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով:

Անկարելի չէր նկատուեր շաբաթ, որ 24 ժամէն իսկ վերսկսի մեթրոն եւ օթոպիւսը, նախարար Շաման, որոշ լաւատեսութիւն ցոյց կու տար ամբողջ գիշերը բանակցելէ ետք:

Երկաթուղին աւելի բարդ էր բայց խօսակցութիւնները կը շարունակուէին: Բանակցութիւններ սկսած էին նաեւ խօֆսանի համար: Լաւ վիճակի մէջ էր նաեւ մեծ վաճառատուներու (Ֆրէնթան, Կալըրիի հարցը) եւ դրամատուներուն, որոնց մեծ մասը բաց էր:

× Երեսփոխանական ընտրութեանց համար Ձախի Դաշնակցութիւնը արդէն իսկ հրաւէր ուղղեց համայնավար կուսակցութեան որպէսզի առաջին շրջանին իսկ համաձայնին եւ միայն մէկ թեկնածու ներկայացնեն յանուն Ձախի: Շատ հաւանական չէ որ համայնավար կուսակցութիւնը ընդունի, տրուած ըլլալով որ իր սկզբունքն է անպայման համայնավար թեկնածու մը ունենալ, ընտրողական ամէն բաժնի մէջ, առաջին շրջանին իսկ:

Ցոյցերը կը շարունակուին գաւառը, ի նպաստ տը Կոլի: Քանի (Քալվատոս) մէջ, սենտիքաները հակացոյց մը ըրած են:

× Թիքսիէ – Վինեանքուռ հեռացուեցաւ «Հանրապետական զինակցութիւն» մարմնին նախագահի պաշտօնէն, որովհետեւ կոմիտէն դէմ է, այն յայտարարութեան զոր փաստաբանը ըրած էր ի նպաստ տը Կոլի, անոր ճառէն ետք:

× Խասնը սկսաւ մէջտեղ ելլել եւ շաբաթ օր ժողովուրդը նորէն կը մեկնէր հօգեգալուստի իր արձակուրդը անցընելու:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՇԱՄՈՒՆԻ ԴԷՄ

ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը հաղորդեն թէ մահափորձ մը կատարուած է Հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Քամիլ Շամունի դէմ, ներկայիս միայն երեսփոխան: Շամուն չորս գնդակ ստացած է մէկը՝ կզակին, երեքը՝ թեւին: Հիւանդանոց փոխադրուած է բայց վիճակը մտահոգիչ չէ: Յարձակողն է Թրիփոլիէն երիտասարդ մը՝ Աքքարի, որ անմիջապէս ձերբակալուած է:

Անմիջապէս սակայն ցոյցեր սկսած են Պէյրութի մէջ եւ կառավարութիւնը լուսարգել հաստատած է ու բանակը կանչած կարգն ու կանոնը պահպանելու համար:

Շամուն, 68 տարեկան է, փաստաբան, Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ եղած է 1952էն 1958, ապա հիմնած է աջակողմեան, Ազգ. Ազատական կուսակցութիւնը, որ եօթը (իրմով) երեսփոխան ունի 99 անդամներէ բաղկացած Խորհրդարանին մէջ: Ծանօթ է իր համակրութեամբ դէպի Արեւմուտք:

Մահափորձին հետեւանքով եղած ցոյցերը գլխաւորաբար հականասրական բնոյթ ունէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ մէջ ուսանողական ծանր միջադէպեր պատահած են, երբ մօտ 3000 երիտասարդներ յարձակած են Ֆառնէզէ պալատին վրայ (ֆրանսական դեսպանատուն), արտայայտելու համար իրենց համակրութիւնը Ֆրանսացի ուսանողներուն եւ բանուորներուն հանդէպ: Փողոցները քանդած են, Քոքթէյլ Մոլոթով նետած են եւայլն, եւայլն: 12 ոստիկան վիրաւորուած է, 50 ուսանող ձերբակալուած է, որոնց երեքը, վիրաւորուած ըլլալով հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՆՈՎՈԹՆԻ արտաքսուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէէն: Միւս կողմէ չեխ հող մտած է խորհրդային յառաջապահ միաւոր մը, զոր կը գլխաւորէ զօր. Կազաքով, որու պաշտօնն է, չեխ զօրավար Մուշայի հետ «պատրաստել Վարշաւայի Ուխտի յառաջիկայ ռազմավարութիւնները»:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ալ ուսանողական տագնապը չէ փարատած: Երեք լսարաններ (ֆաքիւլթէ) փակ կը մնան, մինչ կառավարութիւնը երկու ամսուան համար դադրեցուցած է Մատրիտ *թերթը, որ կը պատկանի աշխարհական կաթողիկէ Օ–*փիւս տէի *կազմակերպութեան: Յանցանքն է «լուրջ բռնաբարումը մամուլի օրէնքին»: Թերթը զուգահեռական մը ըրած է զօրավարներ Ֆրանքոյի եւ տը Կոլի միջեւ եւ Հիթլէրի, Մուսոլինիի ու Նափոլէոնի անունները յիշած է խօսելու համար «բռնատիրական եւ անձնական իշխանութեան» մասին:*

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ և խմբագրատունը փակ է Երկուշաբթի: Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Յունիս 5:

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

ՄԱՀԱՏՕՆ

ԽՄԲ.— Փոխան պուտ'մ արցունքի պուտ'մ ծիծաղ տանք մեր ողբացեալ աշխատակից Կ. Պետուշէն (Կ. Ուշագլեան), որ ժպիտով կը խօսէր, նոյնիսկ մահուան մասին («Յառաջ» Նոյեմբեր, 1949) մինչ ինք ալ գնաց միանալու իր հին ընկերներուն, որոնց կարօտով կ'ապրէր վերջին տարիներուն:

Նոյեմբեր 1: Տօն ամենայն Սրբոց: Մահը: Ինչ պաղ բառ: Սարսափազդու: Տխուր եւ ամենազօր:

Աներեւոյթ, անտեսանելի: Կուգայ գաղտագողի: Ոչ մէկ տեղ է եւ ամէն տեղ:

Ինչո՞ւ կը վախնան մահէն: Ինչո՞ւ սեւ գոյնով կը ներկեն զայն:

Կը զարմանամ:

Եթէ կ'ուզէք մահուան աղուեցութիւնը կոտրել՝ զուարթացուցէք զայն: Գեղեցկացուցէք: Զարդարեցէք:

Շէն ու ցնծուն երգերով պատուեցէք եւ պիտի տեսնէք որ ան՝ նուազ անբաղձալի, նուազ տխուր պիտի դառնայ:

Եւրոպացիները հասկցած են այս նրբութիւնը եւ այդ սեւ–տխուր մահը կը չէնցնեն ծաղիկներով եւ պարագային համեմատ՝ նուագով: Ասոնց մէջ, միայն եւ միայն զարդարանքն է հակասութիւնը:

Մեր հայրենիքին մէջ, սեւը գոյութիւն չունէր յուղարկաւորութեան միջոցին: Գունաւոր էր դագաղին վրայ փռուած ծածկոցը: Տէրտէրներն ալ ծաղկենաշխ զգեստներ կ'առնէին իրենց վրայ: Ինչու որ մեռինները մեռել չէին, այլ ննջեցեալ:

Արդէն, Հայ Եկեղեցին «ննջեցեալ» կ'ըսէ մեռելի փոխարէն: Ինչ լաւատես ժողովուրդ ենք:

Նոյեմբեր 1ին օրացոյցը կ'ըսէ.— «Տօն Ամենայն Սրբոց»: Եւ բոլոր մեռածները սուրբերու կարգ կը դասուին, ըլլան «հառաչդիմական» կամ «հետադիմական»: Բոլորին հողակոյտը դէզ–դէզ, փունջ–փունջ ծաղիկներով կը զարդարուին:

Ձեմ գիտեր, վերն ալ դժոխքէն արքայութիւն կը փոխադրե՞ն բոլոր մեղաւորները:

Գերեզմանատուները մէկ մէկ ծաղկաստան կը դառնան: Վայ՝ անշիրիմներուն:

«Ձարերը երգ չունին» կ'ըսեն: Ես կ'աւելցնեմ.— «Ձարերը ծաղիկ ալ չեն սիրեր»: Փա՞ստ, դացէք Տաճիկներու հողակոյտերուն, չոր եւ անճաշակ քար մը: Ահա բոլորը:

Այդ մարդիկը ոչ երգ ունին ոչ ծաղիկ:

Ամերիկայի գերեզմանատուները, կ'ըսեն, շատ գեղեցիկ եւ զուարթ են: Մարդ կ'ուզէ օր առաջ բնակիչ դառնալ անոնց...

Ամէն պարագայի մէջ, մենք երախտապարտ ըլլալու ենք մահացածներուն:

Շատ բան կը պարտինք անոնց: Մանաւանդ Նոյեմբեր մէկին: Ծաղկեմշակները առատ ապրանք կը սպառեն: Ծաղկեվաճառները՝ դրամ գանձելէն շունչ քաշելու ժամանակ չեն գտներ:

Կենդանութիւնը, իրենց էրիկը կամ կնիկը վշտացուցածներ, նոյն օրը, փունջ մը ծաղիկով հանդուցեալին սիրտը առնելու կ'երթան...

Զոքանչէն կամ կեսուրէն տառապածներն ալ կ'երթան զանոնք անուշելու ծաղկեխուրձով մը, որպէսզի անոնց կրկին տուն վերադառնալու փառնքը կանխեն:

Այսպէս ամէն մէկ ծաղկեփունջ իր խորհուրդը, գաղտնիքը ունի: Նպատակի մը կը ծառայէ որ միայն ծաղկագործողներուն ծանօթ է:

Աստուած՝ բոլորին սրտին փափաքը կատարէ...:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԵՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏ

Ա.

Պատմագրութեան սկզբունքն է տարակուսիլ, ստուգել, հետազօտել: Հ. Ակինեան աւելի արմատական ձեւակերպում մը կուտայ Ֆիւստել տը Գուլանժի պաշտպանած այս սկզբունքին: Բանասիրութեան մէջ, կ'ըսէ ան, քանդելը կառուցանել է եւ արտաքսելը՝ ներմուծել:

Արժէքի դէմ մեղանչում մը չէ, հետեւաբար, նախ տարակուսիլ, յետոյ քանդել ինչ որ կուտան մեր պատմիչները իբրեւ «նկարագիր բարուց եւ իրողութեանց, բայց մանաւանդ իբրեւ վկայութիւն «անցից եւ անձանց»:

Երբ կը ձեռնարկենք կարդալու մեր պատմիչները, նայելով անոնց վրայ քննադատի պարունակի մը մէջէն, մեր առաջին մտածումը կ'ըլլայ տարակուսիլ, ինչպէս որ կը թելադրէ Ֆիւստել տը Գուլանժ. յետոյ փորձուիլ քանդել, ինչպէս որ կ'առաջադրէ Հ. Ակինեան: Մեր պատմիչները չեն դիմանար այս փորձին, որ յարձակողական չէ, ոչ ալ «կառուցողական»՝ Ակինեանի ըմբռնումով: Անոնք բոլորը, — դրեթէ բոլորը, — աւելի շատ բանաստեղծ են, քան տարեգիր, եւ աւելի քիչ քննադատ: Քննադատելը բանաստեղծել չէ, ինչպէս պատմագրելը ճառագրել չէ: Եթէ բանաստեղծը զգացումի ու երեւակայութեան թեւերով կը ձգտի վերանալ, տարածուիլ ու լայննալ, քննադատը հաստատուն հող կը փնտռէ իր ոտքերուն տակ, եւ ամուր քայլերով կը յառաջանայ դէպի ճշմարտութիւն. միա՛յն դէպի ճշմարտութիւն:

Սակայն իրողութիւնն այն է, որ կարծես մեր պատմիչներէն շատերուն յանձնառութիւնը չէ պատմագրել, այլ արտօսրալից ոճով «ճառագրել զբազում հարուածս», ինչպէս որ կ'ըսէ մեր ամէնէն աւելի համբաւուած, ամէնէն աւելի կարդացուած, ամէնէն աւելի սիրուած «պատմագիրը»՝ Եղիշէ:

Փրոֆ. Մառ, մէկը՝ տարակուսող, ստուգող ու հետազօտող ոգիի ներկայացուցիչներէն, կ'ողբայ «կրիտիկական աշխատութիւններու պակասը» հայ պատմագրութեան եւ դասական գրականութեան մէջ, հայ պատմաբաններու «կրիտիկ»ը, իր կարծիքով, կը սահմանափակուի բնագրի կազմութեամբ եւ համեմատութեամբը այն աղբիւրներուն, ուր պատմուած կամ յիշատակուած են միեւնոյն անցքերը միեւնոյն շրջանին մէջ:

Նոյն կարծիքը ունին Տոլենց եւ Խաչ, մանաւանդ Ժագ տը Մորկան, որ Հայոց պատմութեան աղբիւրները կը համարի չփոթ, կասկածելի եւ ստուգութեան կարօտ:

Քննադատական մտածողութեան այս պակասը թերեւս շատերը վերագրեն այն դարաշրջանին, ուր ապրեցան եւ գործեցին մեր պատմիչները իբրեւ հոգեւորական: Տալով Կեսարին ինչ որ Կեսարինն է, Աստուծոյ հարկը կը մնայ անհատոյց: Ճիշդ է որ հին Յոյները բարձր գրականութիւն եւ կատարելատիպ արուեստ մը ստեղծեցին, առանց մէկ հատիկ պաշտօնական քննադատ կամ արուեստի «կրիտիկոս» ունենալու: Բայց ինչ որ մենք կը կոչենք քննադատական ոգի, դրին անոնք գրականութեան, արուեստի ու պատմագիտութեան մէջ: Իբրեւ սեռ՝ քննադատութիւնը թերեւս գոյութիւն չունէր հին Յոյներուն մէջ, սակայն գոյութիւն ունէր իբրեւ իրացում: Մեր մատենագրութեան կը պակսի սեռը. կը պակսի նաեւ ոգին եւ իրացումը: Քննադատաբար գրըուած գործեր չունինք, բայց չունինք նաեւ « կրիտիկական » մտածողութեան դրոշմը առ հասարակ մեր պատմագիտական ու դասական գրականութեան մէջ:

Մեր բոլոր պատմիչներն ալ, իբրեւ եկեղեցական, հաստատապէս կը հաւատային, թէ «հոգիի փրկութիւնը» — նըպատակ մը, փախճան մըն էր ինքնին եւ թէ անկէ դուրս ուրիշ իմաստ չունէր մեր երկրային կեանքը: Ամէն ինչ կ'ամփոփուէր եկեղեցիի, գմբէթի ու վեղարի սեղմ շրջագիծին մէջ: Կեանքի, գործունէութեան այլ հորիզոն չկար: Գրականութիւնը, այս պատճառով իսկ, հարկադրաբար ստացաւ նեղ ու միակողմանի ուղղութիւն: Եկեղեցին խլացուց միւս բոլոր պահանջները:

Իբրեւ բարի քրիստոնեայ, ճգնաւորական հակումներու հետամուտ, պատրաստ՝ ամէն ինչ զոհաբերելու յանուն հանդերձեալ կեանքի, մեր պատմիչները հարազատ ծնունդն են իրենց դարուն, լեցուած՝ միայն հոգեւոր փրկութեան ներքին տենդով: Միշտ քալեցին անոնք կրօնական, բարոյական, աւետարանական ուղիէ, չկրցան ձերբազատուիլ եկեղեցիին ճնշումէն, կոյր, երբեմն մոլեռանդ հաւատքի մը ամուր սեղմումէն: Վասնզի եկեղեցին հաւատացեալներու միայն պէտք ունէր բայց ոչ քննադատական ոգիի տիրապետումին. ան կը ձըգտէր լոկ հաւատքի գերիշխանութեան:

Այս տեսակ մը հաւատաքննական մտածողութիւնը յառաջ բերաւ պատմիչներու դաս մը, որ գմբէթէն դատ ուրիշ երկինք չէր ճանչնար, ո՛չ ալ վեղարէն անդին ուրիշ հորիզոն:

Ու այսօր՝ մեր պատմիչները առաւելապէս շահեկան են իբրեւ մատենագրող անձնաւորութիւն, բայց ո՛չ իբրեւ պատմագիր կամ քննադատ, այսինքն՝ տարակուսող, ստուգող, հետազօտող գիտնականներ, որոնք քանդէին կառուցանելու համար եւ արտաքսէին ներմուծելու համար: Ո՛չ միայն իրենք է, որ զուրկ էին քննադատական ոգիի ըմբռնումէն կամ գիտակցութենէն, այլեւ այն ժամանակը, հանրային այն մթնոլորտը, ուր կոչուած էին գործելու եւ պայքարելու յանուն ճշմարտութեան որոնումին:

(Շար. 1) **Բ. ԹԱՇԵԱՆ**

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատմագիրներից մենք կարող ենք չափածոյ կտորներ բերել, բայց զատել ամբողջից պէտք չէ: Առանձին կը կորցնեն իրենց փայլը եւ կը դառնան արհեստաչունչ ու անիմաստ, ինչպէս, եթէ արձանը պոկենք ճարտարապետական այն կառոյցից, որի մի մասն է եղել:

Այսպէս, պատմագրութիւնը ոչ անխառն էր եւ ոչ էլ՝ այլասեռ, այն բիւրեղի մի ձոյլ էր, որից ոչ թէ պէտք է ծնուէին գրական այլ տեսակները, ինչպէս մօր արգանդից, այլ պէտք է պոկուէին, ինչպէս բիւրեղից: Այդ երեւոյթը մենք դիտում ենք 10րդ դարից: Սկսւում է արդէն հայ բանաստեղծութեան ինքնուրոյն գոյութիւնը: Բանաստեղծութիւն, որ միանգամից փայլատակեց, ստեղծելով գեղարուեստական կատարեալ երկեր: Հանդէս եկաւ այնպիսի խոշոր դէմք, ինչպիսին է Նարեկացին, որը մեր միջնադարի մեծագոյն բանաստեղծն է, որի հանճարեղ ողբերգութիւնը դարձաւ մի պայծառ նշանաձող, ուր փորագրուեց դարագլխի վերջն ու սկիզբը:

Նարեկացու Ողբերգութիւնը մի անգամ եւս, եւ վերջին անգամ, փայլատակեց եկեղեցական բանաստեղծութիւնը՝ նման նետահար հսկայի, որը կանգնում է ամբողջ հասակով՝ ընկնելու համար:

Նարեկացու Մատեանը մի սովորական գանձ չէր կամ շարական եւ ոչ էլ պատմութեան հէնքի վրայ հիւսուած ողբ: Դա ոգու եւ խորհրդածութեան անդիմադիր պոռթկումն էր. բազմատող ու անհուն եւ այն կիզակէտը, որին կարող էր հասնել հաւատացեալ հոգին, հաւատացեալ, բայց անհանգիստ, տառապող հոգին: Այո, նրա մօտ բողոք կայ, ընդվըզում, բայց երկուստեք, բողոք իրականութիւնից:

Մատեանը, չնայած սիւժէ անգամ չունի, բայց դարաշրջանի պատմութիւնն է:

Եթէ 5րդ դարում, երբ ընկել էր հայ պետականութիւնը, եւ անտերունջ ու անապահով ժողովուրդը պէտք է ձեռք բերէր հոգեւոր դիմադրողականութիւն, անհրաժեշտ էր ուժ ու կորով վերահաս աղէտից պաշտպանուելու համար, եւ պատմութիւնն էր նրա ապաւէնը, ապա 10րդ դարում պատմութիւնն էր նրա առօրեան: Մարդիկ ձգտում էին արդէն ոչ թէ պահպանել, այլ վերանուաճել: Հրապարակի վրայ էին Բագրատունիները՝ սպարապետն ու թագակիր: Առեւտրի մայրուղիները խաչւում էին Հայոց մեծ քաղաքներում, եւ յորդում էր կեանքը, բայց երկիրը մասնատուած էր առաւել եւ ծուատւում էր դերաճող աւատականութեան հակասութիւններից: Գեղարուեստն էլ մէջ արտացոլեց այդ՝ լինելով դրա արտացոլքը: Այլեւ պահանջ չկար մի մեծ, համընդգրկող գրական տեսակի, ինչպէս, ասենք, պատմագրութիւնն էր 5րդ դարում, չկար ազգային համախմբողական շահերի միասնականութիւն «մի սիրտ յօժարութեան ամենեցուն», ինչպէս Եղիշէն կ'ասէր եւ, հետաքրքրական է, որ պատմագրութեան պորտը նեղացաւ եւ նախկին «Պատմութիւն Հայոց», «Վասն Հայոց պատերազմին» համընդգրկող խորագրերի փոխարէն արդէն կարդում ենք «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց», «Պատմութիւն տանն Սիսական» առանձին նախարարական տների մասին:

Այդ օրերին մարդիկ ապրում էին մի նոր կեանքով՝ բարեկեցիկ, բայց անապահով, ինքնակայ, բայց մտավախ, փայլող եւ քրձազգեստ, եսական, բայց կենսուրախ, հեթանոս մեղկութեամբ եւ ցաւատանջ ճակատով: Նրանք զուսանների հետ ինքնամոռաց գինարբուքի մէջ էին եւ ծունկի էին գալիս տիրամօր պատկերի առաջ, միեւնոյն անկեղծութեամբ Աստծոյ տաճարներ էին կառուցում եւ խաչեր կործանում: Այսպիսին էր դարի ոգին, այսպիսին էր անհատի ոգին, այսպէս երկուացաւ նա, այսպէս կանգնեց նա եւ պահանջեց իր արուեստը, եւ բիւրեղը աւատականութեան բարձրացող մուրճի տակ փշրուեց, որի մի բեկորն էլ դարձաւ բանաստեղծութիւնը:

Միջնադարի այս ոգին, այս անցումը, ցաւատանջ երկունքը, խաւարն ու այն ճեղքող, բայց նրանով գրկուած արեւածագը արտայայտուեց Նարեկացու մեծ պոէզիայում: Նրա եւ դարի հոգին նոյն են:

Յոգնաբեկ իր հանգստի մէջ եւ
խրախճանքում՝ տխուր
Իր երկու ձեռքում երկու ըմպանակ՝
մէկն արեամբ լցուած եւ միւսը՝ կաթով:

Արեւներ երկու, երկու կողմերից, մէկը խաւարի եւ միւսը՝ կիզման:

Նարեկացին բարձրացաւ դարի հետ: Նա քնարական անկախ բանաստեղծութեան աւետողն էր, բանաստեղծութիւն, որ խօսեց հոգու հետ, սնունդ առեց հողուն, նրա խորքը նետեց լոյսի ճաճանչներ:

Մատեանի մեծ ողբերգուն լեցուն էր Վարդավառի ուրախութեամբ, եւ մենարանի չմաթից խուժող սեւ ստուերների կողքին նրա հետ խօսում էր արեւի դէմ շողացող դոհար շուշանը, որի վրայ շող է նստել ամպերից:

Այնուհետեւ այս բանաստեղծութեան ոգին իշխեց յետագայ դարերում: Բանաստեղծութեան մեծ օրինակը տուեց Գրիգոր Նարեկացին, եւ նրա ընդհանրացումը 11րդ դարում՝ Յովհաննէս Սարկաւագ Իմաստասէրը, որը Նարեկի լեզուով

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Բնականաբար, երբ փաստերով ապացուցանէք որ այս պալատին մէջ կամ նոյնիսկ այս պալատէն դուրս անձ մը կայ որ կը դաւաճանէ մեր վեհափառ տիրոջ նուիրական անձին դէմ, իմ ամէնէն մեծ փափաքս ու պարտականութիւնս է այդ դաւաճանին դէմ ելլել, եւ եթէ հարկ ըլլայ, իմ կեանքս վտանգելով այդ թըշուառականը ջախջախել եւ իրեն արժանաւոր պատիժը տալ:

— Լաւ ուրեմն, ահաւասիկ այս փաստը...:

Եւ Ալպուս պէյ գրպանէն հանեց փոքրիկ թուղթ մը եւ ներկայացուց Իզզէթ փաշայի: Քարտուղարը առաջին ակնարկով ճանչցաւ թուղթին վրայ գրուած գիրը որ թիկնապահ Ջիա փաշային գիրն էր, թէեւ իր ստորագրութիւնը չէր կրեր: Բայց հազիւ թէ կարդալ սկսած էր Ջերքէզը զայն կեցուց եւ ըսաւ.

— Սպասեցէք, եթէ կը կարդաք, նախ պէտք է պատմեմ թէ այս թուղթը ինչպէս ձեռք անցուցած եմ:

— Լաւ, խօսեցէք, ըսաւ Իզզէթ փաշա ընթերցումը ընդհատելով եւ թուղթը քովը գտնուող փոքրիկ սեղանին վրայ դնելով, իրաւունք ունիք, նախ իմանանք թէ այս թուղթը ի՞նչ պարագաներու տակ ձեր ձեռքը կը գտնուի:

— Գիտէք որ երէկ իրիկուն ձերբակալուած եւ հոս բերուած կինը Սալիհա, իր հարցաքննութիւնը աւարտելէ ետքը, սուլթանին մասնաւոր հրամանին վրայ, տարուեցաւ կայսերական հարէմին կողմը իրեն յատկացուած սենեակի մը մէջ փակուելու, նոյնիսկ նորին վեհափառութեան աչքին անմիջական հսկողութեանը տակ: Ամենախիստ արգելք կար իրեն հետ որեւէ կերպով հաղորդակցելու եւ խօսելու, խօսելու, նոյնիսկ անցնելու այն սենեակին քովէն, որուն մէջ Սալիհա փակուած էր՝ միակ պառաւ աղախինի մը պաշտօն յանձնուած էր որոշեալ ժամերուն բանտարկեալին ապուր տանելու եւ դուռնէն ներս ձգելով ետ դառնալու, առանց խօսք մը ըսելու, աւելի ապահովութեան համար, հրաման եղած էր որ այդ պառաւ աղախինն ալ խիստ հսկողութեան ենթարկուի եւ արգելափակուած մնայ այնչափ ատեն, որ յարաբերութիւն ունենայ Սալիհայի հետ...:

— Ալպուս պէյ, ընդմիջեց պալատական քարտուղարը, այդ բոլոր կարգադրութիւնները մեր վեհափառ տէրը ինծի հետ խորհրդակցելով հրամայեց, հետեւաբար բոլոր այդ մանրամասնութիւնները ծանօթ են ինծի... ջանացէք միայն այս թուղթին ի՛նչպէս ձեռք անցնիլը պատմել:

— Լաւ, լաւ, պատասխանեց Ալպուս պէյ, ճիշդ ատիկա պիտի պատմեմ: Հարցաքննութենէն ետքը, երբ Սալիհա իրեն յատկացուած սենեակը փոխադրուեցաւ, սոսկալի ջղային տագնապի մը մատնուեցաւ եւ հարկ եղաւ պալատի բժիշկներէն մէկը կանչել որպէսզի պէտք եղած դարմանները տանի: Իր տագնապը այնքան սաստիկ է եղեր, որ պահ մը հարէմին մէջ յուզում տիրեր է եւ կարելի չէ եղեր հսկողութիւնը կատարել այն խստութեամբ, որով հրամայուած էր: Այդ խառնաշփոթութեան միջոցին՝ Տիլարայի ծառայութեան մէջ գտնուող աղախին մը կը փորձէ մտնել Սալիհայի գտնուած սենեակին՝ բայց աղջիկս՝ Պէլքիս, որ կասկածներ ունէր թէ՛ այդ աղախինին եւ թէ անոր տիրուհիին մասին, անմիջապէս ետեւէն կ'իյնայ եւ զայն վարպետութեամբ իր քով կանչելով, սպառնալիքով իր յարկաբաժինը կը տանի եւ հոն կը ստիպէ զայն ըսելու թէ ի՛նչ պատճառով Սալիհայի սենեակը երթալ կը փորձէր: Աղջիկը կը շփոթի, կը թոթովէ եւ չի կրնար որոշ պատասխան մը տալ. այն ատեն աղջիկս, իր աղախիններուն օգնութեամբ այդ աղջկան վրան գլուխը խուզարկել կուտայ եւ վրայէն այս թուղթը կ'ելլէ... ահա այս թուղթին գտնուելուն պատմութիւնը: Այժմ մեզի կը մնայ որոշել թէ ի՛նչ պիտի ընենք:

— Իսկ Սալիհա ի՞նչ կ'ըլլայ, հարցուց Իզզէթ որ այդ ջղային տագնապէն լուր չունէր եւ հետաքրքիր էր տեղեկութիւն ստանալու:

— Բժշկի դարմաններուն շնորհիւ կը հանդարտի... բայց խնդիրը անոր վրայ չէ:

Իզզէթ յամրաբար առաւ փոքրիկ սեղանին վրայ դրուած թուղթը եւ հետեւեալ բառերը կարդաց.

«Քաջութիւն. յարատեւէ այդ ուղղութեամբ. բարեկամներ կը հսկեն. ամէն ինչ կարգին է»:

Այս բառերը թէեւ քիչ, բայց շատ բան կը հասկցնէին. այսուհանդերձ քարտուղարը այդ թուղթը անտարբերութեամբ կրկին սեղանին վրայ դրաւ ըսելով.

— Դժբախտաբար թուղթը ստորագրուած չէ եւ կարելի չէ սոոր վրայ հիմնուելով մէկը ամբաստանել... կրնան առարկել թէ դիտմամբ պատրաստուած է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(137 - Շար.)

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախաքրիստոնէական հայ անգիր բանաստեղծութենէն շատ աննշան հետքեր միայն գոյութիւն ունին այսօր · բայց աւելի հազուագիւտ են մեր հեթանոսական շրջանի երգերն ու այլ նշխարհները: Եթէ քրիստոնէական սուրբերն ու տօները կրնան փոխարինել հինները՝ որոշ եղանակաւորումով, նոյնը պէտք է ենթադրել նաեւ երաժշտութեան համար: Մեր նախնիքը փոխ կ'առնէին օտար աստուածներ՝ անոնց արձաններով եւ քրմական ծէսերով. նոյն բանը տեղի կ'ունենար նաեւ քրիստոնէական շրջանին, երբ Հայաստանի հարաւն ու արեւմուտքն էին ներշնչարանը նոր կրօնքին: Շատ բնականօրէն, մեր նախահայրերը՝ նոր ըմբռնումներու հետ նաեւ արտայայտութեան նոր ձեւեր փոխ պիտի առնէին դրացի երկիրներէն՝ գրականութեան, ինչպէս երաժշտութեան համար: Եւ մեր այնքան սիրելի հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը յաճախ կը ցուցադրէ ասորական եւ յունական երաժշտութեան դրոշմը:

Կրօնական երաժշտութեան մէջ Հայը չէ՞ դրած արդեօք իր ցեղային ոգին: Դրած է անշուշտ, եւ անխուսափելիօրէն: Օտարներուն իսկ հիացում կ'ազդէ այսօր մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը, որ մեր ցեղային զգացումներուն, ըմբռնումներուն եւ ճաշակին նրբին արտայայտութիւնն է, ուր յունականը, ասորականը եւ յետագային նաեւ արաբականը միախառնուած են հայ ոգիին հետ: Այս ազգայնացումին էութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ օտարամուտ երաժշտութիւնը ենթարկուած ու եղանակաւորուած է համաձայն մեր լեզուի շեշտին ու կշռոյթին: Եւ այս է պատճառը այն դրաւչութեան, զոր մեր երաժշտութիւնը կը ներկայացնէ օտարներուն համար:

Ի՞նչ է կրօնական երաժշտութեան էական յատկանիշը · իմ կարծիքով՝ խորհրդաւորութիւն եւ վսեմութիւն: Այս երկու նախապայմաններով չափազանց կը մօտենան իրարու նոյն ըմբռնումի ակէն բխած երաժշտութիւնները: Որովհետեւ խորհուրդին եւ վսեմին ձգտող նոյն գաղափարական մղիչն ունին իրենց իբրեւ ազդակ: Սակայն նոյնը չէ պարագան նոյնքան համամարդկային ուրիշ զգացումներու՝ ինչպէս սիրոյ, վշտի, կարօտի եւ հոգեկան այլ արտայայտութիւններու համար, որովհետեւ վերջինները գերազանցապէս յուզական են եւ կը բխին սրտին կամ հոգիին ակերէն:

Այս պատճառով՝ հայ երաժշտութիւնը պէտք է փնտռել առաւելապէս հայ ժողովրդական երգերուն մէջ, — որոնք համակ յոյզ, ներքին՝ չմտածուած մղումներ են, — քան թէ հայ եկեղեցական երաժշտութեան մէջ, որ վսեմի որոնումին ընթացքին՝ միեւնոյն երաժշտական արտայայտութիւններուն կրնայ հասած ըլլալ, միշտ պահելով սակայն ցեղային դրոշմը:

Իբրեւ օրինակ՝ առնենք պատարագի եղանակներու զանազան մասերը եկեղեցական երաժշտութեան օտար վարպետներուն մօտ: Այսպէս, կարելի չէ երաժշտական յղացումի խիստ տարբերող աննմանութիւններ գտնել լատինական սանֆթիւսի եւ հայկական «Սուրբ սուրբ»ի միջեւ, որովհետեւ անոնց երաժշտութիւնը սերտօրէն նոյնացած է նոյն ըմբռնումին հետ, որ երկիւղածութեան ու պաշտումի միեւնոյն պահանջքէն յառաջ կուգայ: Նոյն գաղափարի կնիքով՝ յիշուած նիւթը, բոլոր ցեղերու պարագաներուն մէջ ալ թաթաւուն է երկիւղածութեան, քնքշութեան ու քաղցրութեան նոյն երանգով:

Ու դարձեալ, նոյն խանդավառ շեշտը կը գտնենք «Փառք քեզ»ին մէջ (կլորիա), ինչպէս նաեւ նմանութիւններ՝ բոլոր այն արտայայտութիւններուն մէջ, որոնք միեւնոյն մտածումներէն կը բխին կամ կ'անջատուին:

Այստեղ պէտք է փնտռենք արուեստն ու արուեստագէտը: Մեծ են Պախ կամ Հէնտէլ, որ կրցեր են վսեմ մտածումին ձեւերը գտնել. սակայն անոնց հանճարը կը բախի մեր վերապահումին, երբ նկատի ունենանք, որ վսեմ մտածումին վսեմ ձեւերը յղացած են արուեստին գիտութեամբ: Այս է պատճառը, որ հրեայ Մենտելսոնը կրցած է քրիստոնէական – կրօնական սքանչելի երաժշտութիւն մը կերտել: Այս է դարձեալ պատճառը, որ երբ խօսք ըլլայ հայ երաժշտութեան մասին, մենք առաւելապէս, եթէ չըսենք բացարձակապէս, նկատի կ'առնենք յուզական, «չմտածուած» ու հայ հոգիին արտայայտութիւնը եղող ժողովրդական երաժշտութիւնը, ու եթէ չուզենք միտքը զրկել իր բարձր դիրքէն, կրնանք վստահօրէն ըսել, որ ան «մտածուած» է բնազդական կերպով, հայկական մասնայատուկ պայմաններու մէջ եւ սեփական ոճով:

Ժողովրդական երաժշտութիւնը ամէնէն հարազատ, ամէնէն ինքնեկ արտայայտութիւնն է ցեղին. ան հեղինակ չունի, որովհետեւ «հեղինակ» չունի նաեւ ցեղը: Ինչ որ ժողովրդական է, զուտ ժողովրդական, անանուն կերպով կ'անցնի ժամանակին մէջէն՝ ցեղին հետ, ցեղին շրթներուն վրայ, պահելով ցեղին կենդանութիւնն ու աշխոյժը:

Ժողովուրդի ներքին յոյզերուն, հոգեկան խաղացքին անմիջական արտայայտութիւնն է երգը: Հայ ժողովուրդը իր բազմազան յոյզերուն համար ունի բազմազան արտայայտութիւններ. այսպէս՝ սուգի, ուրախութեան, կարօտի, հարսանիքի, աշխատանքի զանազան տեսակներու եւ այլ ապրումներու:

Երաժշտական արուեստը անուս ժողովուրդին գիտութիւնն է, որ իր մէջ կը կրէ դարաւոր ճիգերու, կատարելութեան ձգտումի լուռ բայց ստեղծագործ խորհուրդը: Յիշենք դժբախտ, այլ սքանչելի վարպետին՝ Կոմիտասի խօսքերը. «Գեղջուկին դպրոցը, ուսուցիչը եւ առարկան բնութիւնն է: Ան ձեռք բերած է ամէն տեսակ փորձառութիւն, հմտութիւն, եւ բազմակողմանի ու կենդանի երգերով իր եւ բովանդակ բնութեան զուարթ ու մռայլ յուզումները պայծառ նկարելու կարողութիւն»: Արեւ է ժողովուրդին ստեղծագործելու եղանակը: Ան սրտով ստեղծած է արուեստը, մինչդեռ արուեստագէտը՝ երաժշտական գիտութեան օրէնքներով (երբեք չենք ժխտեր, որ երաժիշտն ալ սիրտ ունի եւ շատ զգայուն սիրտ): Ուստի, չենք դժուարանար առաջինը բնական, իսկ երկրորդը արուեստով երաժշտութիւն անուանել:

Հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը թիւրիմացութեամբ համարուած է արեւելեան. իրականին մէջ՝ ան արեւելեան չէ. մեր երկրի դիրքին պատճառով ընդհանրացած ու արմատացած է այս սխալ կարծիքը: Ճիշդ է, որ մեր հայրենիքը Արեւելքի մէջ է, բայց մեր ցեղը միշտ ալ մնացած է «Արեւելքի Եւրոպացին», իր ցեղային ծագումին իսկ բերումով: Հայաստան եղած է երկու քաղաքակրթութիւններու կամուրջը եւ բազմազան ցեղերու ժամանակաւոր կայան. սակայն մեր ցեղը, իր բնածին յատկութիւններուն շնորհիւ, կրցած է բոլոր եկող-գացող ժողովուրդներէն իւրացնել այն տարրերը, որոնք հարազատ եղած են իրեն եւ որոնցմով դեղակերտած, նրբացուցած ու ճոխացուցած է իր սեփականը: Այս երեւոյթը աւելի յստակ ի յայտ կուգայ մեր լեզուին ու գրականութեան մէջ, ինչպէս նկատած է Ա. Չօպանեան՝ հայ լեզուի նուիրած իր «Գեղօն»ին մէջ. «Իսկ դուն անոնց անձնիւրէն շող մը, երանգ մը, թոյր մը, զանակներ առիր, ամփոփեցիր քու ծոցիդ մէջ եւ քու պատմուճանիդ շքեղութիւնը անոնցմով պերճացուցիր»: Նոյնն է պարագան մեր երաժշտութեան համար:

Հայ ժողովրդական երգերու եւ արեւելեան եղանակներու նմանութեան պատճառները կրնանք համարել երկու.—

1) Դրացի կամ տիրող ցեղերէն եղած են եղանակներու ամբողջական փոխառութիւններ, բան մը, որ սովորական է բոլոր իրարու հետ շփում ունեցող ցեղերուն համար:

2) Հայ գեղջուկ երաժշտութեան ձայնաշարը (կամը) յաճախ պատճառ եղած է թիւրիմացութեան, որովհետեւ մերինն ալ արեւելեան ձայնաշարին նման մինէօր է, թախծոտ ու երազուն: Սակայն այս հասարակաց գիծը անբաւարար է մեր երաժշտութիւնը արեւելեան սեպելու համար: Արեւելքցի համարուող հայ ժողովուրդի երաժշտութեան մէջ՝ անվարժ եւրոպացին կը կարծէ լսել արեւելեան եղանակ, մինչդեռ հմուտ արուեստագէտը կը տեսնէ եթէ ոչ բացարձակապէս արեւմտեան, բայց երբեք արեւելեան դրոշմ: Մեր երաժշտութիւնը արեւելեանէն տարբերող գիծերէն մէկն ալ իր աշխուժութիւնն է. ամէնէն տխուր երգերուն մէջ իսկ ան զերծ է արեւելեան եղանակներու քաշքշուքներէն ու մեղկանքէն:

Որոշապէս կրնանք եզրակացնել, որ հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը արտայայտութիւնն է մեր ցեղի սրտին: Երբ շատ մը ժողովուրդներու մօտ սպառած է բնական (Կոմիտասի բացատրութեամբ) երաժշտութիւնը, մեր ժողովուրդը դեռ կը շարունակէ արտայայտել ինքզինք: Եւ ասիկա հարազատութիւն մը չէ մեր երաժշտագէտներուն համար, որոնք իրենց գիտութեամբ կրնան արուեստի գլուխ գործոցներ ստեղծել մեր պարզուկ երգերէն:

Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

բարբառեց արուեստի մասին ու նրա խորհուրդն ու իմաստը գտաւ բնականութեան, բնութեանը նմանուելու եւ նրան աշակերտելու մէջ:

Ապա գալիս է այն պայծառ անունների մեծ շքախումբը, որ համամարդկային աստիճանի բարձրացրեց մեր միջնադարեան բանաստեղծութիւնը. Ներսէս Շնորհալին, այդ շնորհալի եւ խոհամիտ բանաստեղծը, Կոստանդին Երզնկացին՝ գարնան ու լոյսի մեծ փառերգուն, Յովհաննէս Թլկուրանցին, այդ խենթ ու անզուսպ սիրերգակը, Գրիգոր Աղթամարցին, որ երգեց կեանքն ու սէրը այնքան մեղմ ու բարեհամբոյր: Այդ անուններից է յառնում եւ մեծահռչակ Ֆրիկը՝ փոթորկայոյզ հոգին, որ 13րդ դարում մոլեգնեց Աստծոյ եւ անարդարութեան դէմ, իսկ Մկրտիչ Նաղաշի թախծաշունչ երգերից վերապրում ես մահուան սարսափն ու պանդխտի տառապանքը, եւ հայրէններն ու անտունիները, որ յղկուել են անյայտ ձեռքերով:

Նրանք իրենց հանճարով ստեղծեցին մի բանաստեղծութիւն, որ պատմագրութեան, ճարտարապետութեան եւ մանրանկարչութեան հետ հարստացնում ու լրացնում է համամարդկային մշակոյթը: «Հայ միջնադարեան քնարերգութիւնը մարդկային ոգու ամենանշանակալից յաղթանակներից մէկն է, որպիսին միայն գիտի ամբողջ աշխարհի տարեգրութիւնը» — այսպէս է բնորոշել այն Վալերի Բրիւսովը՝ ռուս մեծանուն բանաստեղծ - գիտնականը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Բանասիրական
Գիտութիւնների թեկնածու

«ՑԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (209)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Նայէ որ ուրիշ անգամ չընես հա՛:

Քօզէթ իր տեղը մտաւ զոր Թէնարտիէհին «իր բոյնը» կ'անուանէր, եւ իր մեծ աչքը, զոր անծանօթ օտարականին վրայ յառած էր, սկսաւ այնպիսի արտայայտութիւն մը ունենալ, որուն նմանը բնաւ ունեցած չէր:

Այս դեռ բնական զարմացում մըն էր միայն, բայց այս զարմացումին հետ տեսակ մը շուարուն վստահութիւն կ'երեւէր:

— Աղէկ միտքս ինկաւ, ընթրել կ'ուզե՞ս, հարցուց ուղեւորին Թէնարտիէհին: Ճամբորդը պատասխան չտուաւ: Կարծես թէ խորունկ կերպով կը մտածէր:

— Ի՞նչ տեսակ մարդ է այս, ըսաւ կինը կամաց մը մռմռալով: Սոսկալի աղքատ մըն է: Ստակ մը չունի որ ընթրէ: Գէթ բնակութեան վարձը պիտի վճարէ՞ արդեօք: Աղէկ որ չուզեց գողնալ գետինը ինկած դրամը. այս ալ բարեբախտութիւն մըն է:

Սակայն դուռ մը բացուելով, Էբոնին եւ Ազելմա ներս եկեր էին:

Իրօք երկու գեղեցիկ պզտիկ աղջիկներ էին ասոնք, աւելի քաղքենիի քան թէ գիւղացիի մը կը նմանէին:

Ասոնցմէ մին կասկագոյն եւ յղկուն հիւսակներ ունէր, միւսը սեւ եւ երկայն հիւսեր ունէր, որոնք կռնակին ետեւէն կը կախուէին, երկուքն ալ այնքան առոյգ, մաքուր, գէր, կայտառ եւ քաջառողջ էին, որ նայողին սիրտը կը բացուէր:

Հաստիկեկ կերպով հագուած էին, բայց մայրական ճարտարութիւնը այնպիսի ձեւ մը տուած էր այս հագուստին, որ անոնց զգեստներուն հաստատութիւնը զարդին պչրալի ձեւը չէր նուազեցուցած: Արդէն ձմեռուան հագուստ ունէին՝ առանց բոլորովին ձգելու գարնանայինը:

Այս երկու մանկիկները լոյս կ'արտադրէին, նաեւ կ'իշխէին. ինքնիշխանութիւն կար անոնց պաճուճանքին, զուարթութեան եւ վիլլուկին մէջ: Երբ ներս եկան, Թէնարտիէհին յանդիմանական ձայնով, որ պաշտումով լի էր, ըսաւ անոնց.

— Ա՛, դո՞ւք ալ եկաք:

Յետոյ հետզհետէ երկուքն ալ ծունկերուն վրայ առաւ, անոնց մազերը յղկեց, ամէն մէկուն ժապաւէնները կապեց, դարձեալ թողուց քաղցր կերպով մը ցնցելով զանոնք, կերպ մը որ մայրերու սեփական յատկութիւն մըն է, եւ ըսաւ.

— Միթէ՞ գէշ հագուած են:

Մանկիկները կրակին քով եկան նստան: Պուպրիկ մը ունէին, զոր ամէն տեսակ ճռուողումներով իրենց ծունկերուն վրայ կը դարձնէին անդադար:

Քօզէթ մերթ ընդ մերթ աչքը հիւսած գուլպային վրայէն վերցնելով եւ վշտալի կերպարանքով մը անոնց խաղալը կը դիտէր:

Էբոնին եւ Ազելմա Քօզէթին չէին նայեր: Իրենց համար շուն մըն էր ան:

Այս երեք պզտիկ աղջիկներէն ամէն մէկը հազիւ հազ ութ տարեկան կար եւ արդէն մարդկային ընկերութեան ամբողջ տիպարը կը ներկայացնէին. մէկ կողմէն նախանձ միւս կողմէն ալ արհամարհանք:

Երկու քոյրերուն պուպրիկը խիստ թոշնած, հին եւ բոլորովին քայքայուած էր, բայց եւ այնպէս ոչ նուազ հիանալի կ'երեւէր Քօզէթին, որ ամբողջ կեանքին մէջ ունեցած չէր պուպրիկ մը, իրական պուպրիկ մը, ինչպէս կ'ըսեն մանուկները:

Թէնարտիէհին, որ տակաւին սրահին մէջ կ'երթեւեկէր, յանկարծ դիտեց որ Քօզէթ մերթ ընդ մերթ կը թարթափէր եւ թէ փոխանակ աշխատելու, խաղացող մանկուհիներուն նայելով կ'անցընէր իր ժամանակը:

— Ա՛հ, տեսայ, տեսայ պոռաց: Այդպէս բան կը բանիս հա՞, լաւ, հիմա խարազանը կ'առնեմ եւ քեզ կը սորվեցնեմ թէ ի՛նչպէս բանիլ պէտք է:

Օտարականը, առանց աթոռէն ելլելու, դէպի Թէնարտիէհին դարձաւ.

— Տիկին, ըսաւ գրեթէ վեհերոտ կերպարանքով մը ժպտելով, ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ թողուք որ խաղայ մանկուհին:

Այսպիսի փափաք մը հրամանի ուժ ունեցած կ'ըլլար եթէ ճամբորդը ընթրելով ոչխարի գլխի չերտ մը կերած եւ երկու շիշ գինի պարպած ըլլար, եւ եթէ սոսկալի աղքատի մը կերպարանքը ունեցած չըլլար:

Բայց Թէնարտիէհին կարծեց թէ կը պարտաւորէր չներել, որ փափաք մը ունենալու համարձակի այն մարդը, որ այդպիսի գլխարկ մը ունէր, չներել նաեւ որ համարձակի կամք մը ունենալ, քանի որ այդպիսի թիկնոց մը ունէր ան: Հետեւաբար բիրտ կերպով մը պատասխանեց.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ

(Շար.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93- LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

◆ ◆ ◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

◆ ◆ ◆

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան խնջոյք – ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 9ին:

◆ ◆ ◆

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ

ԵՒ

ԱՊՐԻԼ 11 - 24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Պահանջներու գոհացում տալու համար, Բ. տպագրութիւն մը լոյս տեսած է որ կը ծախուի Հրանտ – Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ.—

77, Rue Robert Dupont
92 — ASNIERES
Tél. : 733-11-00

◆ ◆ ◆

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ նահանգային Միութեան Ուսումնասիրաց Փարիզի կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 *դպրոցական շրջանին համար:*

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10*էն* 12 *տարեկան ըլլայ:* 2. *Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն:* 3. *Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ:*

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք: Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը: Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 *հետեւեալ հասցէներուն.* — *Շիրվանեան*, 65 Վուա տ'Իսի , Մալաքոֆ, (Հեռ. 642–75–70): *Կամ Հայկազ Մարտիրոսեան*, 73 Պուլվար Ժորժ Էսթրաժէն, Ռուֆաս – Պլան Մարսէյլ 7: (*Հեռ.* 53–20–49:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 *Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:*

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուանի, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ:*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16*ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը* 9*էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:*

×

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30 , *Կիրակի:*

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 *Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին:*

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

Teinturerie - Pressing
Laverie
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ ՄԸ
Ձեր զգեստներու մաքրութեան համար դիմեցէք
Գ. ԵՒ Ս. ՏԻՒՏԻՒՔՃԵԱՆԻ
ՈՒ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ
47, Rue Emile Zola
(94, Rue Gilbert Roussel)
ASNIERES

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պիէօ, Մետ Փառէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, *հետեւեալ թուղթերով* .—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է
43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը Բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ) ժամը 10*էն* 12 *եւ* 14·30*էն* 19*ը:*

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն: Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ:

Նաեւ հայկական տիսքերու *նոր հաւաքածոյ* (*Ֆրանսա , Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած*):

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք:

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛........ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ *եւ* փլասթիք — ծածկոցներ
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

travaux de peinture
et de décoration
de tous styles
ԲԱԲԳԷՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ
22,rue Stendhal, PARIS 20e
MEN. 64-88
Մաքուր աշխատանք , ընտիր Ապրանքներով :
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ
Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար․ 75 Ֆ․
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ․
Արտասահման՝ Տար․ 90 Ֆ․
Հատը 0,40

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
5 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11227
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.227

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՏԵՒԷ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մեծ յոյս կար որ Հոգեգալուստի տօներէն ետք, երեքշաբթի օր ամէն ինչ կանոնաւորուած կ'ըլլայ բայց Շաբաթ եւ Կիրակի տարուած բանակցութիւնները անմիջական արդիւնք չտուին։

Այսպէս երեքշաբթի առաւօտ ժամը 6ին է միայն որ նախարարը եւ երկաթուղիի բոլոր սենտիքաները համաձայնութեան նախագիծ մը կը պատրաստէին եւ եթէ նոյն օրը ուղեւորները համաձայն ըլլային, շատ հաւանական էր որ կառախումբերը սկսէին բանիլ երեքշաբթի գիշեր։ Այս համաձայնութեամբ կառավարութիւնը 12,80էն 20 առ հարիւրի յաւելում մը կուտար (քիչ յաւելում բարձր ամսականներուն, եւ աւելի կարեւոր՝ փոքրերուն), 44ուկէս ժամի կ'իջեցնէր շաբաթական աշխատանքի ժամերը եւ չորս շաբաթ կ'որոշէր արձակուրդի համար։ Սենտիքաները դրական կը գտնէին այս առաջարկները եւ վախ չկար որ բանուորները մերժեն։

Մեթրոյի եւ օթոպիւսի համաձայնութեան նախագիծերը աւելի առաջ պատրաստ էին եւ երեքշաբթի օր կը մնար միայն խորհրդակցիլ պաշտօնէութեան հետ։ Եթէ աշխատաւորները բաւարար գտնէին եղածը, չորեքշաբթի օր անկարելի չէր որ Փարիզը վերստանար իր երբեմնի ամէնօրեայ դիմագիծը։

Էռ-Ֆրանս սկզբունքով գաղտնի քուէարկութեան պիտի ձեռնարկէր, որոշելու համար թէ կ'ուզե՞ն աշխատիլ թէ ոչ։ Օրլիի մէջ Թուռ տը քոնթրոլի *պաշտօնեաները կը սկսէին աշխատիլ, բայց բաւարար չէր որպէսզի երթեւեկը սկսի։*

Թղթատարին համար ալ հաւանական կը նկատուէր որ ամէն ինչ կանոնաւորուի եթէ ոչ չորեքշաբթի, ամէնէն ուշը՝ հինգշաբթի։ Այս ճիւղին մէջ ալ կառավարութիւնը կ'առաջարկէր «յառաջդիմութեան ամսաթոշակ» մը, այլ խօսքով որոշ յաւելում մը պիտի տրուէր ամէնէն ցած ամսականներուն։

«Կարծր» շրջագօտիները կը մնան՝ մետաղագործութիւնը, ուր բանակցութիւնները խզուած են ազգային գետնի վրայ, բայց կը կատարուին տեղական գետնի վրայ, ինչպէս նաեւ Ռընօ, Սիւտ-Աւիասիօն (որ պարագլուխ է այս շարժումին) եւ վերջին պահուն ալ՝ ձայն-պատկերասփիւռը։

Ռընոյի կարգ մը գործատուներու մէջ չեն ուզեր իսկ քուէարկել, որոշելու համար թէ ի՞նչ համեմատութեամբ կողմնակից են աշխատելու։

Երկուշաբթի իրիկուն Տեղեկատուութեան նոր նախարարին եւ ձայն-պատկերասփիւռի պատուիրակներուն տեսակցութիւնը բոլորովին անել կացութիւն մը կը ստեղծէր։ Արդարեւ ցարդ օրը մէկ անգամ պատկերասփիւռէն (ժամը 20ին) կարելի կ'ըլլար ապահովել լուրերու յայտագիր մը եւ ժամական լուրերու հաղորդում մըն ալ Փարի-Ինթէրէն։ Այս խորհրդակցութենէն ետք, սենտիքային ներկայացուցիչները անընդունելի կը գտնէին նախարարին առաջարկները եւ աւելի ծաւալ տալով գործադուլին, կը ջնջէին նուազագոյնը որ կար, այլ խօսքով՝ ժամը 8ի պատկերասփիւռի լուրերը եւ Փարի-Ինթէրի լուրերու ժամական հաղորդումը։

Երկուշաբթի օր, նախարարապետ Փոմփիտու մամուլի ասուլիս մը տուաւ, ուր շեշտեց թէ տնտեսական վնասը զոր կը պատճառէ գործադուլը օրէ օր կը ծանրանայ։ Գործադուլի ամէն մէկ շաբաթ ազգային արտադրութեան 2 առ հարիւրը կ'արժէ։ Արդէն իսկ այդ արտադրութեան վեց առ հարիւրն է որ ջնջուած է։ Ուրեմն պէտք է աշխատանքը սկսիլ եւ ջանալ այդ պակասը լրացնել։ «Ոչ ոք կրնայ լրջօրէն խոստանալ, ըսաւ Փոմփիտու, որ ապրուստի մակարդակը կրնայ բարելաւիլ եթէ արտադրութիւնը պակսի։ Հաւասար արտադրութեամբ, ոչ մէկ բան աւելի կայ բաշխելիք եւ ապրուստի մակարդակը չի կրնար բարելաւիլ։ Ուրեմն ազգային պարտականութիւն է աշխատիլ եւ պակասը լրացնել»։

Խօսքն ուղղելով ուսանողներուն, նախարարապետ Փոմփիտու յայտարարեց․— «Մտահոգիչ ձգտում մը կայ կարգ մը շրջանակներու մէջ, որ գործադուլի վերջաւորութեան հետ, կրնան մոռցուիլ ուսանողական պահանջները եւ թէ ուսանողները կրնան զոհերն ըլլալ այն տագնապին, որու ծնունդ տուին։ Ուրեմն այդ ուսանողներուն, այլ խօսքով անոնց որոնք միայն փողոցին խառնակութեան եւ բառակոյտերու մէջ չեն տրորուիր, կ'ըսեմ․ — զոհերը պիտի չըլլաք։ Համալսարանի բարեփոխումը պիտի կատարուի եւ կ'ուզենք որ անոր միանայ ոչ միայն տնտեսական մարզը այլեւ դասատուներն ու նաեւ ուսանողները։ Նախ պէտք է կարգը վերահաստատել համալսարանին մէջ եւ պէտք է որ դպրոցական տարեշրջանը շնորհքով վերջանայ եւ ոչ թէ խառնիճաղանճի մէջ եւ թէ այս տարեշրջանէն անդին, մէջտեղ դրուի ձեւակերպումներ եւ մեթոտներ իրագործելու համար այն խոր բարեփոխումը զոր ամէն ոք մաղթեց եւ որու շուրջ կառավարութիւնը պատրաստ է խօսելու ներկայացուցիչներուն հետ, պայմանաւ որ այդ ներկայացուցիչները բարի կամեցողութեան ունենան, ներկայացուցչական ըլլան եւ ուզեն շինարար ըլլալ։ Ուրեմն ուսանողները զոհերը պիտի չըլլան այս բոլոր դէպքերուն։ Պատրաստ ենք զիրենք լսելու։ Պատրաստ ենք իրենց հետ աշխատելու, իրենցմէ միայն շինարար ըլլալու կամքը կը պահանջենք»։

Ուսանողական ճակատի վրայ, յիշենք թէ Շաբաթ օր, Մոնփարնասէն Օսթերլից ցոյց մը կատարեցին 20 հազար (ըստ կազմակերպողներուն՝ 40·000) երիտասարդներ, Ունէֆի հրահանգով։ Այս ցոյցին գլխաւոր նշանախօսքերն էին․—

«Տը Կոլ կը նշանակէ Ֆրանքօ», «Ընտրութիւն, դաւաճանութիւն», «Տը Կոլ-Ֆրանքօ-Սալազար», «Երթալով աւելի կատղած ենք» *եւայլն։ Ժաք Սովաժոյէն եւ Քոհն-Պենտիթէն զատ, ժողովուրդին մէջ էր նաեւ Էտուար Տէփրէօ։ Այս երիտասարդներէն մաս մը Ռընօ, մաս մըն ալ Սիթրոյէն գացած է զրոյց ընելու համար բանուորներուն հետ։*

Նոյն իրիկունը Սորպոնի մէջ, Քոհն-Պենտիթ մամուլի ասուլիս մը կուտար, ուր կ'ըսէր թէ կը դատապարտեն (իմա՛ իրենց շարժումը) այն բոլոր կազմակերպութիւնները որ կը լքեն պայքարը եւ կը ձգեն որ քաղքենի ընտրութիւններ տեղի ունենան։ Ինք կանխահաս կը նկատէ յեղափոխական շարժումի մը ստեղծումը մինչ համայնավար կուսակցութենէն արտաքսուած Ժան-Փիէր Վիժիէ նոյն իրիկունը կը յայտարարէր թէ «պէտք է զարգացնել Փարիզի Կոմունայի յեղափոխական գիծը եւ Կուեվառայի ռազմավարութիւնը որդեգրել»։

Այս ամբողջի կողքին, կուսակցութիւնները տենդագին կը պատրաստեն երեսփոխանական ընտրութիւնները։ Ինչպէս գրած էինք, համայնավարները մերժած են Ձախի առաջարկը եւ առաջին շրջանին թեկնածու պիտի ներկայացնեն, երկրորդին է որ կրնան համաձայնիլ Ձախի հետ մէկ թեկնածուի շուրջ։

ՀՐԵԱՅ ԵՒ ԱՐԱԲ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

Թղթախաղով սկսած է կռիւ մը, Կիրակի կէսօրէ ետք, Պելվիլի շրջանը Ալժերացիներու եւ Թունուզցի Հրեաներու միջեւ։

Այս հարցը անշուշտ ոչ մէկ կապ ունի բանուորական կամ ուսանողական տագնապին հետ, բայց ամէն պարագայի մէջ բաւական ծաւալ առած է եւ մինչեւ երեքշաբթի առտու տակաւին թաղը բոլորովին հանդարտած չէր։

Երկուշաբթի օր Արաբները կրակի կուտային Հրեաներու պատկանող բազմաթիւ խանութներ նոյնիսկ սինակոկը։ Ոստիկանութիւն եւ հրշէջ անդադար կը շրջագային Պելվիլ-Մենիլմոնթան շրջանը։ Քսան մահմետական ձերբակալուած են եւ եօթը հոգի ծանրօրէն վիրաւորուած։ Հանդարտութեան կոչեր ըրած են Թունուզի եւ Ալժերիոյ դեսպանները, Փարիզի Քոնսիսթուարի կողմէ ալ կոչ մը եղած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ 14 մեռեալ եւ 37 վիրաւոր կայ ընտրապայքարին հետեւանքով, որ դէմ դիմաց հանած էր գլխաւորաբար Ատալէթը եւ Հալքը։

ՊԵԼԿՐԱՏ ալ, Հռոմէն, Միլանոյէն, Պուէնոս-Այրէսէն ետք ուսանողական ըմբոստութեանց թատր եղած է։ Ծանր բախումներ պատահած են ուսանողներուն եւ ոստիկանական ուժերուն միջեւ։ 60 վիրաւոր կայ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ իշխանութիւնները արգիլած են այլեւս որեւէ ճամբորդութիւն դէպի Օտէսա։ Պատճառ տրուած չէ։

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ (Սնէսիւփ) *նախկին ընդհ․ քարտուղար՝ Ալէն Ժէսմառ բաւական փորձանքներու ենթարկուած է առջի օր երբ կառքին էսանս կ'առնէր Սէն է Մառնի մէջ, ուր տակաւին տասը լիթրի սահմանափակուած էր իւրաքանչիւրին բաժինը։ Երբ փոմփիսթը տասը լիթր դրած է, Ժէսմառ բողոքած է․ — «Բայց Ալէն Ժէսմառն եմ» ըսելով։ «Պատճառ մը աւելի ուրեմն», պատասխանած է փոմփիսթը։ Բայց Ժէսմառ չէ գոհացած եւ դիմաց անցած է, հոնկէ ալ առնելու համար։ Այս անգամ կը պատմէ փոմփիսթը, գացի եւ իրարու առինքտուինք։ Ուզեցի որ բացատրէ ուսանողական բարեփոխումը, մերժեց եւ կառքը քշեց։ Ես ալ ետեւէն գացի եւ երկաթէ ձողով մը ջարդուփշուր ըրի* Ֆիաթը։ *Թող տեսնէ թէ ինչ ըսել է կառք կոտրել»։ Ապահովութեան համար փոմփիսթը ոստիկանութեան ալ լուր տուած է, որպէսզի արկած չունենայ։*

ԻՍՐԱՅԷԼ զժգոհ չէ որ Քուվ տը Միւրվիլ հեռացուած է Արտաքին նախարարութենէն։ Աւելի յոյս ունի Տըպրէէն, որ «աւելի մատչելի եղած է իսրայէլեան պատճառաբանութեանց եւ իբրեւ ելմտական նախարար դիտցած է գնահատել Իսրայէլի նման յաճախորդ մը»։ Եթէ Հրեաները բոլորովին վստահ չեն որ միրաժ*ները պիտի ստանան, կը յուսան սակայն որ աւելի հասկացողութիւն կը գտնեն Ֆրանսայի մօտ։*

ՖՐԱՆՍԱ մօտ չորս միլիառ ֆրանք պիտի առնէ Միջազգային Դրամական Հիմնարկութենէն դէմ դնելու համար երեք շաբթուան գործադուլի պատճառած տնտեսական տագնապին։ Ներկայիս Ֆրանսայէն դուրս միայն 1000 ֆրանք կարելի է հանել, մարդ գլուխ։ Սպանիա գացողները պէտք է նախապէս փէսէթա առնեն, որովհետեւ Սպանիա ֆրանսական ֆրանք չընդունիր այլեւս, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ երկիրներ։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Աբէլ Պոնառ, գրագէտ եւ նախկին նախարար Վիշիի կառավարութեան։ 84 տարեկան էր, նախկին անդամ ֆրանսական ակադեմիային։ Բուռն գերմանասէր գրականութիւնը զոհած է քաղաքականութեան, հակառակ անոր որ տաղանդաւոր գրագէտ էր եւ հեղինակ շահեկան հատորներու։ Լավալ կ'ըսէր իրեն համար թէ երբեմն «աւելի Գերմանացի էր քան բուն Գերմանացիները»։ Ազատագրման շրջանին Սպանիա փախած էր եւ 1945ին մահուան դատապարտուած ի բացակայութեան։ Կը յանձնուէր 1958ին բացատրելով թէ «դերեզմանին հասած ծննդավայրին կարօտն ունեցած էր»։ Ներման կ'արժանանար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍԱԿԻՑՆԵՐԸ

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Սէ․ Էն․ Փէ․ Էֆ․ը, *Ֆրանսական Գործատիրութեան Ազգային Խորհուրդը* 900 *հազար անդամ ունի որ տասը միլիոն ամսականաւոր պաշտօնեայ կ'աշխատցնէ, ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի մէջ։*

Գործատիրական սէնտիքալ *կազմակերպութիւն մըն է եւ չէ՛ (հիմնուած է* 1919*ին այն ատենուան Առեւտուրի նախարարին նախաձեռնութեամբ)։ Շատ աւելի կապի եւ ներկայացուցչութեան կազմակերպութիւն մըն է։ Կեդրոնատեղին* 8*րդ եւ* 16*րդ թաղամասին քառուղիին վրայ։ Անդամները կը հաւաքուին ըստ արհեստներու կամ միջարհեստակցական ճիւղերու կամ շրջանային միութիւններու։*

Ֆ․ Գ․ Ա․ Խ․ի նպատակներն են, ըստ կանոնագրի․ — բարելաւել երկրին տնտեսական եւ ընկերային կեանքը, կազմակերպել գործատիրական պաշտօնին պաշտպանութիւնը։

Կողմնակից բանակցութեանց, Ֆ․ Գ․ Ա․ Խ․ի ներկայացուցիչները կը ճանչնան իրենց սեղանակիցները։ Արդարեւ 1968 *Փետրուարին, քանի մը շաբաթ վիճելէ ետք, ազգային համաձայնութիւն մը ստորագրեցին հատուցանելու համար մասնակի անգործութիւնը։ Երկիրը, ներկայիս անդամալուծող գործադուլները շատ մտահոգած են Ֆրանսայի գործատէրերը․—*

«Եթէ այս կացութիւնը տեւէ, չի կրնար ամէնէն ծանր հետեւանքները չունենալ մեր տնտեսութեան վրայ։ Ապրուստի մակարդակն է, ձեր պաշտօններն են, որ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան», ըսաւ, — այս շաբթու, իրենց նախագահը, Փոլ Հուվըլէն։ Ծնած է Քոթ տ'Օռ։ 66 *տարեկան է եւ հայր ութ զաւակի։*

ՄԵՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏ

Ա.

Անոնցմէ շատերը պարզապէս կ'ընդօրինակէին կամ «կարճ ի կարճոյ» կը համառօտէին ինչ որ տուած էին իրենց նախորդները: Ուրիշներ կը խարդախէին կամ կ'այլափոխէին իրենց օգտագործած աղբիւրները: Կային որ կ'եղծանէին իրողութիւնները, հակառակ երբեմն իրենց «ականատես»ի հաւաստումներուն: Կային ուրիշներ որ կուսակցական, կողմնապահ ու նեղմիտ ոգիով կը ներկայացնէին շրջանի մը դէմքերն ու դէպքերը: Այս բոլորը կը հաստատեն, թէ հանրային կարծիք մը կամ մեր ըմբռնումով գրական խղճմտանք մը գոյութիւն չունէր այն հին օրերուն, իսկ եթէ ունէր, պատմիչները իրենք իսկ արժէք չէին տար անոր:

Ու հիմա, պատմութեան մատեաններուն մէջէն, մեզի կը տրուի ընդգծել այն բարեմիտ, չըսելու համար անմիտ վերաբերումը, զոր ի յայտ բերին մեր պատմիչները իրարու՝ եւ հանրային դատաստանը իրենց հանդէպ: Վերամբարձ հիացումն է, որ կ'իշխէ բոլոր գնահատումներուն մէջ.— հանճարեղ, տիեզերահռչակեալ, սքանչելի, սուրբ, առաքինի եւայլն:

Ուրիշներուն հանդէպ միշտ գովաբան, բայց չափազանց համեստ են մեր մատենագիր – պատմիչները իրենց անձին եւ արժանիքներուն համար: Համեստութեան եւ խոնարհութեան այս զգացումը սովորական է, եթէ կեղծ չէ: Ու կը յայտնէ եկեղեցականներու յատուկ այն տեսակ մը աւանդական ինքնուրացումը, որուն դասական օրինակը տուաւ Նազովրեցի Մեծ Վարդապետը:

Այսպէս, անոնցմէ ոմանք իրենք զիրենք կը կոչեն «հէգս», «թշուառականս», «պասքեալս», «նուաստս», «խոնջեալ», «տաղնապեալ», «տրուպ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի», եւայլն: Ամէնէն սիրելի եւ ամէնէն շատ գործածուած մակդիրն է այս վերջինը. «Ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի», ինչ որ կը հաստատէ այն կրօնաբոյր եւ կրօնաշունչ ոգին, որ անբաժան եղաւ մեր պատմիչներու անունէն՝ մահէն առաջ, ինչպէս մահէն յետոյ:

Եղիշէ, Վարդանանց դիւցազներգութեան անմահ երգիչը, Դաւիթ երէցի ուղղած իր Թուղթին մէջ համեստօրէն կը խոստովանի. «...ոչ ինչ դանդաղեալ վեհերացաք հայեցեալ ի մեր տգիտութիւնս»:

Նոյն ձեւով իր տգիտութիւնը կը խոստովանի նաեւ միւս «ճարտասան» պատմիչը՝ Ղազար Փարպեցի, յայտնելով որ Վահան Մամիկոնեանի պահանջած գործը վեր էր իր գիտութեան կարողութենէն (կամ տարողութենէն):

Թովմա Արծրունի, Արծրունեաց տան պատմիչը, ինքզինք կը համարի, նոյն խոնարհամիտ ոգիով, «լի անհմտութեամբ եւ անհանճարութեամբ»:

Սամուէլ Անեցի, իր կարգին, կը հաստատէ իր տգիտութիւնն ու անուսումնութիւնը:

Առաքել Դաւրիժեցի կը գրէ ինքն իրեն համար. «Թերին եւ թիւրն եւ այլ սոյնպիսիքն յիմս տգիտութենէ եւ ի տկարութենէ»:

Համեստութեան կեղծ կամ անկեղծ զգացումով ըսուած այս խօսքերը ոչինչ կը յայտնեն իբրեւ գնահատում, եւ ոչինչ կ'արժեն իբրեւ կարծիք:

Միայն Խորենացին է, որ կը պատռէ քօղը համեստութեան զգացումին, չեզոքում մը ընելով խոնարհամտութեան այլեւս աւանդական ու արտայայտութենէ զուրկ սովորութենէն: Խօսելով իր մասին, կը գրէ իր պատմութեան սկիզբը. «Բայց մի ոք աստանօր անուսումն զմեզ համարեսցի բամբասիցէ իբրեւ զանվարքս ոմանս եւ զագէտս...»: Բայց այս երեւութական ինքնագովութեան մէջ ծածկուած է իր նախընտրութիւնները արտայայտելու ճիգ մը, որ, յամենայն դէպս, պէտք չունէր ըսուելու:

Հակառակ այս յուզիչ համեստութեան, մեր պատմիչները կ'ուզեն, սակայն, որ աչքերնիս գոց եւ ականջնիս կուզպ հետեւինք իրենց, վստահելով ճշդութեանը բոլոր այն վկայութիւններուն, զորս կուտան իրենք «ի վայելումն ընթերցողաց»: Իրենցմէ իւրաքանչիւրը յաւելեալ տուրք մը կը փափաքի ընծայած ըլլալ պատմութեան ծխաչունչ գնացքին, հաստատելով ու երբեմն պնդելով իսկ, թէ աչօք տեսած եւ գրեթէ ձեռօք շօշափած է ինչ որ կը պատմէ ինք, եւ թէ ամէնէն բծախնդիր ընթերցողն իսկ կրնայ իբրեւ բացարձակ ճշմարտութիւն ընդունիլ զայն:

Բայց աւելի սրտագրաւ է, ինքնաբուխ է հիացումի արտայայտութիւնը մեր պատմիչներուն մօտ, երբ հարկին տակ գտնուին ներկայացնելու զիրենք նախորդող կամ աւելի հին սերունդի մը մատենագիրները: Այս պարագային եւս, ինչպէս միշտ, գործէն աւելի անձն է, որ նկատի կ'առնուի:

Այսպէս՝ Դաւիթ, ա՛ն որ ծանօթ է մեր մատենագրութեան մէջ Անյաղթ պատուանունով, մեր պատմիչներէն ստացած է ամենագիտուն, եռամեծ, փիլիսոփայ, անթերի եւ լիակատար կոչումները:

Ղազար Փարպեցի կը գրէ Գիւտ կաթողիկոսին համար. «այր լի գիտութեամբ ... յորդառատ բանիւ եւ առատաբուխ վարդապետութեամբ»:

Ուրիշ տեղ մը, նոյն Փարպեցին «այր բանիբուն գիտութեամբ եւ լի ամենայն հրահանգիւ» կ'որակէ Ագաթանգեղոսը:

Յովնան Մանդակունիի համար Յովհան կաթողիկոս կը գրէ. «առլցեալ ամենայն հոգեւոր հանճարով»: Իսկ Վարդան պատմիչ նոյն Մանդակունիի համար կ'ըսէ. «իմաստասէր եւ լի հոգւով Աստուծոյ»:

Պետրոս եպս.ի համար Օրբէլեան կը վկայէ. «քաջ հռետոր եւ անյաղթ փիլիսոփայ... լի իմաստութեամբ եւ կատարեալ առաքինութեամբ»:

Թովմա Արծրունի «տիեզերահռչակեալ քերթող» կ'անուանէ Խորենացին, Կիրակոս Գանձակեցի՝ «սքանչելին Մովսէս», իսկ Ասողիկ՝ «մեծ փիլիսոփան ՀայոցՄովսէս, որ ճարտասանական արուեստ ի գործ առնու ի Հայս» (զանց կ'ընեմ միւս պատմիչներուն գնահատումները մեր պատմահօր մասին):

Փարպեցի «ճարտասան» կոչուած է հիներէն, իր կորովի ոճին, ուժեղ բացատրութեանց եւ գեղեցիկ նկարագրութիւններուն համար:

Նոյն մակդիրը — «ճարտասան» — Ասողիկ կ'ընծայէ Յովհան կաթողիկոսին. Սամուէլ «գեղեցկաբան շարադրութիւն» կը կոչէ կաթողիկոսին ժամանակագրութիւնը, իսկ Կիրակոս Գանձակեցի՝ գեղեցկայարմար պատմութիւն»:

Գանձակեցի պատմիչը ամէնէն նուազ վերապահն է իր շնորհաբաշխութեանց մէջ: Իր յիշատակած իւրաքանչիւր անունին քով կը դնէ գովեստ մը, գնահատանք մը, շլացուցիչ վերադիր մը: Անանիա Նարեկացին կ'անուանէ «այր անուանի եւ գիտնական, լուսաւորիչ եկեղեցւոյ, մըտաւոր եւ հանճարեղ եւ Աստուածայնոց գրոց մեկնող» (ուրիշներ «հոգենորոգ վարդապետ» կը կոչեն զայն): Դարձեալ, Մխիթար Գօշի մասին խօսելու ատեն, «այր հռչակաւոր եւ մեծիմաստ գիտութեամբ» կը յորջորջէ զայն, իսկ ուրիշ տեղ մը՝ «այր իմաստուն եւ վարդապետական ուսմամբ հռչակեալ» (Վարդան պատմիչ «սքանչելի գիտութիւն» կը վերագրէ անոր): Խաչատուր Տարօնացի, նոյն Կիրակոսի գնահատումով, էր «այր սուրբ եւ առաքինի, եւ գիտութեամբ հռչակեալ»:

Մեր ողբերգու պատմիչը՝ Արիստակէս Լաստիվերտցի, յիշելով Ասողիկի անունը իր պատմութեան մէջ, կը վկայէ անոր համար. «զաշխարհապատում գիրսն շարագրեաց սքանչելի յօրինուածովք»: Իսկ Գրիգոր Մագիստրոսի մասին կը գրէ. «այր իմաստուն էր եւ խելամուտ յոյժ աստուածային գրոց՝ որպէս թէ ոչ այլ ոք»:

Նոյն Մագիստրոսի մասին խօսելով, բանաստեղծ կաթողիկոսը՝ Շնորհալի կ'աւելցնէ իր կարգին. «աստուածային շնորհօք լցեալ պայծառացեալ»:

Ինքը՝ Մագիստրոս «հզօր ի պուետիկոսական մատենագրութեան» կը կոչէ Սարգիս վրդ. Անեցին, իսկ Գրիգոր Հնձացին «տելետիս» (կատարեալ) պատուանունով կ'ողջունէ միշտ իր Թուղթերուն մէջ:

Վարդան Արեւելցի, Վանականի աշակերտներէն, հռչակուած է միշտ ներբողական կոչումներով.— մեծիմաստ, եռամեծ, գիտնական, մեծ սոփեստոս, եւայլն:

Յովհաննէս Վրդ. Սարկաւագ, մեր պատմիչներէն ոմանց կարծիքով, եղած է «մեծիմաստ գիտութեամբ, հանճարեղ յամենայնի եւ մտահարուստ, յոյժ իմաստուն»: Կիրակոս կը վկայէ անոր համար, թէ «սորա բանքն ամենայն իմաստասիրական ոճով է»:

(2 - Շար.)

Բ. ԹԱՇՃԵԱ

ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏԻԿԻՆԸ

Կիները ընկերային վերելքի մէջ եւ ներկայիս եւ շատ կարեւոր դեր կը կատարեն թերաճ եւ յառաջացած բոլոր երկիրներուն մէջ:

Տարակոյս չկայ, որ այս յառաջընթացը պիտի շարունակուի քանի տկար սեռը աւելի շատ իրաւունքներու տիրանայ եւ այր մարդուն հաւասար պարտականութիւններ ու պարտաւորութիւններ ստանձնէ:

Այսպէս, ներկայիս մեծ ու փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրը տնօրինող ղեկավարներու կողքին իրենց դերը կը կատարեն եւ հանրային հարցերու մէջ իրենց ազդեցութիւնը կը գործեն Առաջին Տիկինները: Կարելի է ըսել, թէ ինչպէս աշխարհի մէջ, այլեւս իբրեւ կանոն կան ղեկավարները, կան նաեւ Առաջին Տիկինները:

Անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ տիկին Ինտիրա Կանտի, վարչապետը Հնդկաստանի, մեծ հմայքով, մեծ բնակչութեամբ եւ մեծ տարածութեամբ երկիր մը:

Տիկին Ինտիրա Կանտի ծնած է 1918 Նոյեմբերին:

Հնդկաստանի աստղաբաշխները այն ատեն ըսած էին թէ ղեկավար պիտի ըլլար: Եւ աւասիկ 45 տարի ետք անոնց մարգարէութիւնը իրականացաւ:

Մէկ քանի տարիէ ի վեր, տիկին Կանտի Հնդկաստանի վարչապետն է, մինչ յայտնի է, որ միշտ, քաղաքական եւ ընկերային կարեւոր դեր կը խաղար իր երկրին մէջ:

Իր կեանքը արկածալից եղած է: Ամէնէն մեծ արկածախնդրութիւնը սկսաւ երբ չորս տարեկանին, Անգլիացիք ձերբակալեցին եւ բանտարկեցին հայրը՝ Ճաւահարլալ Նեհրուն:

Բանտին մէջ գրեց աշխարհի պատմութիւնը, զոր ձօնեց իր աղջկան:

Կոթողական գործ մըն է եւ արժէքը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ գիրքը գրեց առանց օժանդակ գիրքեր ունենալու ձեռքի տակ:

Ինտիրա Նիւ Տելհիի մանուկներու յատուկ դպրոցը դրուեցաւ իբրեւ գիշերօթիկ եւ ընտանեկան ջերմութիւնը նորէն վայելեց, երբ հայրը ազատ արձակուեցաւ:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Բայց գիրէն յայտնի չէ՞ որո՛ւն ըլլալը...:

— Այս գիրը շատ կը նմանի ձեր ակնարկած անձին գիրին, տարր ըսելիք չկայ, բայց կրնայ վարպետութեամբ նմանցուած ըլլալ...:

— Սակայն աղջկան խոստովանութիւնը կայ մէջտեղ...:

— Վա՛յ, աղջիկը խոստովանա՞ծ է... այն ատեն խնդիրը կը փոխուի: Ուրեմն պատմեցէք տեսնեմ այդ խոստովանութիւնը:

— Աղջիկը Թուղթը վրայէն գտնուելուն պէս սարսափահար, աղջկանս ոտքը կ'իյնայ եւ կը խնդրէ որ զինքը չմատնէ, խոստանալով ամէն բան տեղն ի տեղօք պատմել:

— Եւ ի՞նչ կը պատմէ տեսնենք...:

— Կը պատմէ թէ այդ Թուղթը Թիկնապահ Զիա փաշայի կողմէ տրուած էր Սալիհա հանըմի յանձնուելու համար:

— Փաշան իր ձեռքո՞վ Թուղթ տուած էր աղջկան:

— Ոչ, երրորդի մը միջնորդութեամբ:

— Եւ ո՞վ է այդ երրորդը:

— Հարէմին ծառայութեան մէջ գտնուող յոյն կին մը:

Իզզէթ փաշա պահ մը ինքնիրեն խորհրդածեց, յետոյ վճռաբար ըսաւ իր խօսակցին.

— Լաւ, հիմա ամէն բան կը հաղորդեմ մեր վեհափառ տիրոջ:

—Պիտի խնդրէի որ ես ալ ներկայանայի ձեզ, որպէսզի եթէ հարկ ըլլայ, լրացուցիչ բացատրութիւններ ալ տամ, ըսաւ Ալպուս պէյ, որ կը վախնար թէ այս յայտնութեան ամբողջ փառքը Իզզէթը կը յափշտակէր իրմէ:

— Շատ աղէկ, միայն թէ նախ պէտք է որ ես սուլթանին հետ առանձին տեսնուիմ, եւ եթէ ինք հրաման ընէ, այն ատեն քեզ ալ իր քով կը կանչենք:

— Այո, ես քեզի հետ կուգամ եւ դուրսը կը սպասեմ... պէտք չէ մոռնալ որ այս դաւադրութեան մէջ անպատճառ Տիլարան ալ մասնակցութիւն ունի:

— Ինչ ապացոյց ունիք այս մասին:

— Նախ որ Տիլարա Զիա փաշայի ձեռքով պալատ բերուած ու սուլթանին ներկայացուած է եւ երկրորդ Թղթատար աղջիկը Տիլարայի աղախիններէն մէկն է:

— Այո, անշուշտ ատոնք շատ ծանր կասկածներ կրնան ներշնչել, բայց դրական փաստեր չեն... ինչ որ ալ ըլլայ, թող մեր վեհափառ տէրը այդ մասին ինք կատարէ պատասխանը. մենք միայն իրողութիւնը տեղն ի տեղօք պատմելով կը գոհանանք:

Ալպուս պէյ դժգոհութեան շարժում մը ըրաւ, սակայն չպատասխանեց, վախնալով որ գործին յաջողութիւնը բոլորովին կը խանգարուի:

Երկու անձերուն միջեւ վայրկեան մը լռութիւն տիրելէ ետքը կայսերական քարտուղարը ըսաւ.

— Սպասեցէք այստեղ, վստահ եմ որ սուլթանը հիմա զիս իր քովը կանչել պիտի տայ այն ատեն միասին կ'երթանք:

Եւ որպէսզի խօսքը կարճ կապէ, սիկարէթ մը հրամցուց Ալպուս պէյի եւ ինք սկսաւ թղթատել իր առջեւ գրասեղանին վրայ դրուած Թուղթերու խոշոր դէզ մը զանոնք ամենայն հետաքրքրութեամբ աչքէ անցնելու երեւոյթով մը:

Իրականապէս սակայն Իզզէթ բնաւ ուշադրութեան չէր առներ այդ Թուղթերը: Իր միտքը միակ մտածումով մը պաշարուած էր այդ միջոցին, այն է՝ այս կարեւոր յայտնութեան ամբողջ փառքը իրեն սեփականացնել: Ասիկա շատ դիւրին խնդիր մը չէր: Ալպուս պէյ երբեք թոյլ պիտի չտար որ իր ձեռք բերած յաջողութիւնը իրմէ յափշտակէին եւ Ջերքէզ այնպիսի յանդուգն ու խորամանկ մարդ մըն էր որ կարելի չէր խաղի բերել: սակայն Սուրիացի Իզզէթ փաշան ալ խորամանկութեան մասին վար չէր մնար անկէ եւ նոյնիսկ կը գերազանցէր զայն: Այս մտածումներուն մէջ խորասուզուած Իզզէթ երկար ատեն անբարբառ մնաց, աչքերը յառած միեւնոյն Թուղթին վրայ զոր չէր կարդար...:

Յանկարծ սենեակին դուռը զարնուեցաւ:

— Մտէ՛ք, գոչեց քարտուղարը:

Իր հաւատարիմ պահապանն էր եկողը:

— Վեհափառ սուլթանը ձեզ կ'ուզէ ըսաւ:

Միեւնոյն զսպանակէ մղուածի պէս Իզզէթ փաշա եւ Ալպուս պէյ ոտքի ելան:

— Անմիջապէս կ'երթամ իր քով, պատասխանեց քարտուղարը, դէպի դուռ ուղղուելով:

Ջերքէզը, առանց բառ մը արտասանելու, քայլ առ քայլ կը հետեւէր անոր: Շատ մը նրբանցքներէ անցնելէ ետք վերջապէս հասան կայսերական սրահին դրան առջեւ, ուր քանի մը հաւատարիմներ [illegible]ցած էին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱ

(138 – Շար.)

Այս անգամ ղրուեցաւ ուրիշ դպրոց մը, րուն տնօրէնը հնդիկ հռչակաւոր բանաստեղծ Ռապինտրանաթ Թակորն էր:

1936 փետրուարին կորսնցուց իր մայրը եւ այդ թուականէն նուիրուեցաւ քաղաքական եւ ընկերային գործունէութեան: Քոնկրէսի կուսակցութեան անդամ եղաւ եւ ամուսնացաւ Ֆերոզէ Կանտիի հետ, որ Պոմպէյի լրագրող եւ փաստաբան էր:

Այս ամուսնութեան մասին տիկին Կանտի կ'ըսէ.

— Խոժալ եւ երջանիկ ամուսնութիւն մը չէր: Երբեմն երջանիկ կը զգայինք ինք մեզ եւ երբեմն ալ՝ շատ դէշ կը կռուէինք իրարու հետ: Ասիկա՝ թերեւս արդիւնք էր այն իրողութեան, որ երկուքս ալ զօրաւոր անհատականութիւն ունէինք:

Ան շատ զբաղած էր իր ասպարէզով եւ ես ալ իմ շահագրգռութիւններս ունէի:

Նշանաւոր քաղաքական ճառախօս էր, բայց չէր սիրեր հարցերու շուրջ վիճիլ:

Մեռաւ 1960ին:

Տիկին Կանտիի կեանքին ամէնէն մեծ օրը 1947 Օգոստոս 14ն էր, երբ Հնդկաստան անկախ դարձաւ եւ իր հայրը՝ իբրեւ վարչապետ՝ խօսեցաւ Խորհրդարանին մէջ, ճշդելով երկրի հետեւելիք քաղաքականութիւնը եւ անոր ընդհանուր գիծերը:

Տիկին Ինտիրա Կանտի վերյիշելով այդ շրջանը՝ կ'ըսէ.

— Հօրս Հնդկաստանի վարչապետ ըլլալուն համար մասնաւոր հպարտութիւն չէի զգար: Սորվեցայ հպարտ ըլլալ, Հնդկաստանի անկախութեան ի խնդիր պայքարած ըլլալուս համար եւ հաւատացի, որ ատիկա մեծագոյն իտէալն էր որուն համար հպարտ կը զգայի ինքզինքս:

Ինչ որ ինծի համար կարեւորութիւն ունէր, այն իրողութիւնն էր, որ օր մը պիտի օգնէի հօրս, որ լաւագոյն կեանք մը ապահովէ միլիոնաւոր հայրենակիցներուս, որ կը չարչարուէին եւ լաւագոյն ճակատագրի մը արժանի էին:

Հօրմէս սորվեցայ հայրենիքս սիրել: Նուիրուած էր անոր ու կ'աշխատէր միայն անոր համար:

Շատ անգամ, գիշերը կ'երթայի եւ բառին իսկական առումով զայն իր գրասենեակէն դուրս կը հանէի, որպէսզի քնանալու երթար:

Այլեւս յոգնած էր, ոտքի չէր կրնար կանգնիլ, սակայն եւ այնպէս կը շարունակէր աշխատիլ: Իր առողջութեամբ չէր շահագրգռուէր եւ ասիկա՝ հաճելի չէր թուեր ինծի:

Ինտիրա Կանտի կ'ըսէ թէ չէր կրնար երեւակայել որ, քաղաքական ասպարէզը պիտի չշարունակէր նոյնիսկ հօրը մահէն ետք: Կ'ըսէ.

— Քաղաքականութիւնը բան մըն է, որմէ կարելի չէ խուսափիլ: Եղայ դեսպան, նախարար եւ երկիրս ներկայացուցի Միացեալ Ազգերու մօտ: ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովի նախագահ ընտրուեցայ եւ այդ պաշտօնին կոչուած միակ կինն էի:

Ինտիրա Կանտի միայն Նախարարաց Խորհուրդի նիստերուն եւ սպասարկութեանց ներկայացուցիչներու զանազան ժողովներուն հետեւելու մէջ չի սահմանափակեր իր պարտականութիւնները:

Հօրը պէս կ'ուզէ ժողովուրդին մէջ մտնել եւ անոր կարծիքը իմանալ, հակազդեցութիւններուն տեղեկանալ:

Ասիկա հերոսական քայլ մըն է, որովհետեւ քաղաքական հակառակորդներ ունի եւ մարդիկ, որ թշնամի են իրեն ու վտանգներ կան միշտ:

Զինք մօտէն ճանչցողները գիտեն, որ ունի գաղտնի ուժ մը — զանգուածներուն հետ հաղորդակցիլ, եւ ուղղակի եւ յստակօրէն յայտնել իր կարծիքները երկրի եւ ժողովուրդի դիմագրաւած վիճելի հարցերուն շուրջ:

Բայց շատ խիստ եւ ինքնիշխան է եւ իր գործակիցները յաճախ իրենց դառնութիւնը կը յայտնեն:

Սակայն տիկին Կանտի կը կարծէ թէ երկրին մէջ շատ ստիպողական հարցեր կան եւ ժամանակը կարճ է: Պէտք է աւելի արագ թափով աշխատիլ աւելի կարճ ժամանակամիջոցի մէջ աւելի լաւ արդիւնքներ ձեռք բերելու համար:

Տիկին Կանտի կ'ըսէ.

— Կ'ընդունիմ թէ շատ անգամ խիստ եմ եւ գործակիցներս, կարգ մը հարցերու մէջ չեն կրնար արդարացնել ընթացքս: Երկրի վարչապետի պաշտօնը շատ պատասխանատու գործ է եւ միջոց չկայ: Պետական մեքենան պէտք է ճշգրտօրէն գործէ եւ արդիւնաւէտ ըլլայ: Այնքան համեստութիւն չունիմ որ ըսեմ թէ չեմ յաջողիր այս բարձր պաշտօնին մէջ, զոր ինծի վստահեցաւ ժողովուրդս, բայց չեմ ուզեր որ ուրիշներ տարակոյսներ ունենան կարողութիւններուս մասին:

Երբ ժողովուրդիս առջեւ կը գտնուիմ, սիրտս լեցուն կը զգամ: Այն ատեն, միտքս կ'երթայ մեր երկրի մեծ ղեկավարներուն, Մահաթմա Կանտիին, որուն ոտքերուն առջեւ մեծցայ, հօրս՝ Փանտիթին, եւ Լալ Շասթրիին:

Այս ղեկավարները ցոյց տուին ճամբան եւ անկեղծօրէն կը փափաքիմ հետեւիլ անոր

Օր մը, երբ օտար լրագրողներ իրեն ըսին թէ առաջին կինն է որ վարչապետ կ'ըլլայ մեծ երկրի մը մէջ, Ինտիրա Կանտի պատասխանեց.

— Կարեւորը մարդ ըլլալն է: Այր կամ կին ըլլալը այնքան ալ կարեւոր չէ:

Թարգմ. Վէն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՅՈՒՍԱՀԱՏՆԵՐԸ ՓՐԿՈՂ ՀԵՌԱՁԱՅՆԸ

Ամէն տան մէջ, հեռաձայնի գործիքին քով կը գտնուի պզտիկ տետրակ մը, ուր արձանագրուած են Հրշէջ Սպասարկութեան, Նախնական Օգնութեանց կայանի եւ Անմիջական Գործունէութեան թիւերը, ինչպէս նաեւ թիւերը ուրիշ սպասարկութեանց, որ կրնան ստիպողաբար պէտք ըլլալ օր մը:

Շատ մը երկիրներու մէջ, ներկայիս, այս թիւերուն քով կայ ուրիշ թիւ մըն ալ, — «Վերջին յոյսի թիւը»:

×

Ուր որ կայ հեռաձայնի այս թիւը, օրական հարիւրաւոր անգամներ կը հնչէ հեռաձայնը:

Եւ բոլոր հեռախօսողները՝ օգնութեան տրամաթիկ կոչեր կ'ուղղեն:

Անանուն ձայն մը կը պատասխանէ հիւանդի մը, անտէր մէկու մը, կեանքէն յուսահատածի մը եւ կը սկսի խօսակցութիւն մը, որմէ կրնայ կախում ունենալ մարդկային կեանք մը:

1953 Նոյեմբերին, Լոնտոնի մէկ շըրջանի հոգեւոր հովիւը՝ Զատ Պարահ, յօդուած մը գրեց մխսեռականութեան մասին: Քանի մը օրուան ընթացքին, ըստացաւ աւելի քան երեք հարիւր նամակներ, որոնցմէ երկու հարիւրը կը խօսէին ինքնասպանութեան մասին:

Անմիջապէս թերթերուն մէջ հրատարակեց հետեւեալ ծանուցումը.—

«Ինքնասպան ըլլալէ առաջ, հեռաձայնեցէք ՄԱՆ 90-00ին»:

Այսպէսով ծնաւ բարոյական աջակցութեան առաջին հեռաձայնային սպասարկութիւնը:

Նոյն շրջանին, Նիւրենպէրկի մէջ, ուրիշ հոգեւոր հովիւ մը, Եոհաննէս Լեփփիխ, իր հօտին յայտարարեց թէ ով որ յուսահատութեան ծայրագոյն աստիճանին կը հասնի, կրնայ իրեն հեռախօսել:

Շուտով, պէտք եղաւ որ չորս կրօնաւորներ փոխն ի փոխ սպասեն հեռաձայնին մօտ:

Միեւնոյն ատեն իմացուեցաւ, թէ այդ դրութիւնը արդէն հաստատուած է Հոլանտայի, Շուէտի եւ Զուիցերիոյ մէջ:

Այսօր, Եւրոպայի մէջ, այս տեսակ 180 հեռաձայնային սպասարկութիւններ կան:

Ֆրանսայի մէջ կան վեց սպասարկութիւններ «էս. Օ. էս. Բարեկամութիւն» անունով: (Ծանոթ.— Անգլերէն՝ սէյվ աուր սաուլս, փրկեցէք մեր հոգիները):

×

Խոշոր շէնքի մը մէջ, բոլոր յարկաբաժիններուն պէս յարկաբաժին մը: Բայց, ամէն մէկ սենեակի մէջ կը գտնուի հեռաձայն մը եւ անոր առջեւ՝ հեռախօսող այր մը կամ կին մը:

Այս սպասարկութեան տնօրէնուհին ինքնասպանութեան թեկնածու մըն էր, որ իր յուսահատական քայլը առնելէ առաջ, հեռաձայնեց էս. Օ. էս Բարեկամութեան թիւին:

Սպասարկութեան հեռաձայները կը հնչեն օրական երկու հարիւրէն երեք հարիւր անգամ: Յաճախ «սխալմամբ» կը հնչեն: Շատեր ալ «խաղ» կ'ընեն: Բայց օրական հարիւրէ աւելի յուսահատած մարդիկ, վերջին պահուն կարիքը կը զգան խոստովանելու, իրենց ցաւը մէկուն յայտնելու:

Շատ յաճախ, հեռախօսողները կը յայտնեն, թէ մտադրած են վերջ տալ իրենց կեանքին: Ասիկա չի նշանակեր թէ որոշած չեն: Բայց կ'ուզեն մէկուն պարզել իրենց կացութիւնը, իրենք զիրենք արդարացնել իրենց առնելիք եղերական քայլին համար: Եւ նկատի ունենալով որ իրենց հետ խօսողը անծանօթ մըն է, աւելի դիւրաւ կ'ընեն իրենց խոստովանանքը:

Անտարակոյս կը յուսան թէ էս. Օ. էս. Բարեկամութեան անծանօթ ձայնը պիտի ջրէ իրենց պատճառաբանութիւնները եւ պիտի ձախողեցնէ իրեն մտադրութիւնը:

Ինքնասպան ըլլալ ուզողին մէջ կան երկու մարդիկ, — ան՝ որ պիտի մեռցնէ եւ ան՝ որ պիտի մեռնի: Երկրորդն է դիմումը կատարողը:

Եւ վերջին յոյսի հեռաձայնին պատասխանող անծանօթ ձայնը, յաճախ, կը յաջողի ձախողեցնել յուսահատական քայլը:

Ա՛յնքան ջերմ է, ա՛յնքան մարդկային եւ ա՛յնքան տրամաբանական: Գիտէ կորով ներշնչել, սխալներ մատնանշել, շըփոթը փարատել: Ահա թէ ինչո՛ւ էս. Օ. էս. Բարեկամութեան դիմող հարիւր հոգիէն 87ը կը հրաժարին իր որոշումէն:

×

Յուզիչ է պարագան ընտանիքի հօր մը, որ որոշած էր վերջ տալ իր կեանքին, որովհետեւ ձեռնարկի մը մէջ կ'աշխատէր իբրեւ արկղակալ եւ անարդարանալի բաց մը ունեցած էր:

Ձեռնարկին տնօրէնը իրմէ պահանջած էր որ բացը գոցէ, բայց ինք պէտք եղած գումարը չունէր: Ու միայն ասիկա չէր: Կը խորհէր, թէ այնուհետեւ, ամէնուն աչքին անպատիւ եւ կասկածելի մէկը պիտի ըլլար:

Ուստի հրաժեշտի նամակ մը գրեց իր ընտանիքին: Բայց, վերջին պահուն որոշեց հեռաձայնել էս. Օ. էս. Բարեկամութեան:

Անծանօթ անուշ ձայնը իրեն թելադրեց իր որոշումը յետաձգել եւ իր հաշուետետրը աւելի ուշադրութեամբ քննել:

Երկու օր ետք, կրկին հեռաձայնեց, հաղորդելու համար թէ հաշուակալական սխալը գտած էր: Ոչ իսկ մէկ ֆրանք պակաս էր դանձէն:

Եւ երեւակայել, որ եթէ հեռախօսած չըլլար, կեանքին վերջ տուած պիտի ըլլար:

Բայց, միայն ինքնասպանութեան թեկնածուները չեն որ կը հեռաձայնեն էս. Օ. էս. Բարեկամութեան:

Յաճախ տրամաթիկ կոչեր կ'ըլլան ամէն տեսակ դժբախտներու, ծերերու, հիւանդներու, անտէրներու, յուսալքուածներու եւ նոյնիսկ պզտիկներու կողմէ:

Գիշեր մը պզտիկ տղայ մը արթնցած ու տեսած էր որ տունը մարդ չկար: Ծընողքը դուրս ելած էին: Վախցած էր: Յանկարծ, էս. Օ. էս. Բարեկամութիւնը յիշած էր: Քիչ ետք, դրացուհի մը գացած ու քովը կեցած էր մինչեւ ծնողքին վերադառնալը...:

×

Էս. Օ. էս. Բարեկամութիւնը ամէն կողմ ունի իր բարերար ճիւղերը — այր ու կին, յօժարակամ կամաւորներ, պատրաստ՝ տագնապալի պահու մը օգնելու դժբախտի մը:

Նմանապէս, զանազան մասնագիտութեանց տէր բժիշկներ՝ էս. Օ. էս. Բարեկամութեան տրամադրութեան տակ են միշտ: Ոչ միայն իրենց ծառայութիւնները մատուցանելու համար դժբախտներուն, այլ նաեւ՝ պատրաստելու համար մարդասիրական այս մեծ շարժման կամաւորները:

Թարգմ. Վէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (210)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Պէտք է որ աշխատի, որովհետեւ հաց կ'ուտէ: Պարապ նստելու համար չէ որ հաց կը կերցնեմ իրեն:

— Ի՞նչ բանի կ'աշխատի ուրեմն, կըրկնեց օտարականը այն մեղմ ձայնով, որ տարօրինակ հանդիպապատկեր մը կը համարուէր իր մուրացկանի հագուստի եւ բեռնակիրի ուսերուն հետ:

Թէնարտուհին զիջեցաւ պատասխանելու.

— Գուլպայ կը հիւսէ, եթէ կ'ուզես հասկնալ: Աղջիկներուս համար կը հիւսէ, որոնք գրեթէ գուլպայ չունին եւ որոնք դեռ քիչ մը առաջ բոկոտն կը քալէին:

Մարդը Քոզէթին կարմրագոյն խեղճ ոտքերուն նայեցաւ, եւ ըսաւ.

— Երբ պիտի կրնայ լմնցնել այդ զոյգ մը գուլպան:

— Ծոյլը պէտք է որ առնուազն երեք կամ չորս օր եւս աշխատի լմնցնելու համար:

— Ո՞րքան կրնայ արժել մէկ զոյգ գուլպան լմննալէն ետք:

Թէնարտուհին արհամարհանքով մարդուն նայեցաւ անգամ եւ ըսաւ.

— Առնուազն մէկուկէս ֆրանք:

— Եթէ հինգ ֆրանքի առնող ըլլայ, կուտա՞ք:

— Ի՞նչ ըսիր, պոռաց ահագին խնդուքով սայլորդ մը, որ մտիկ կ'ընէր. հինգ ֆրանք, հապա չտար ի՞նչ կ'ընէ, ձեռքդ անգամ կը պագնէ:

Թէնարտիէ պատեհ համարելով խօսիլը ըսաւ.

— Այո, պարոն, եթէ կը կամիք առնել այդ զոյգ մը գուլպան, կրնաք հինգ ֆրանքը տալով առնել: Բան մը չենք կըրնար մերժել ճամբորդներուն:

— Պէտք է հիմա՛ վճարել, ըսաւ կինը կարճ եւ կտրուկ կերպով:

— Ուրեմն կը գնեմ այդ զոյգ մը գուլպան, պատասխանեց մարդը, եւ ահա տակն ալ կը վճարեմ, շարունակեց գըրպանէն հինգ ֆրանքնոց մը հանելով եւ սեղանին վրայ դնելով:

Յետոյ Քոզէթին կողմը դառնալով ըսաւ.

— Հիմա գործածդ իմս է: Ձգէ զայն, եւ խաղա՛ աղջիկս:

Սայլորդը այնքան յուզուեցաւ հինգ ֆրանքնոցէն, որ բաժակը թողելով վազեց եկաւ:

— Իրաւ հինգ ֆրանքնոց է եղեր, յետնակողմեան անիւի մը պէս խոշոր է, եւ կեղծ չէ հա:

Թէնարտիէ մօտեցաւ եւ դրամը լռելեայն գրպանը դրաւ:

Կինը ալ ըսելիք չունէր: Շրթները խածաւ պզտիկ մնալուն համար, եւ իր երեսին վրայ ատելութեան հով մը ծաւալեցաւ:

Քոզէթ կը դողար: Սակայն համարձակեցաւ հարցնելու.

— Իրա՞ւ է, տիկին, կրնա՞մ խաղալ:

— Խաղա՛, ըսաւ կինը սարսափելի ձայնով մը:

— Շնորհակալ եմ տիկին, ըսաւ Քոզէթ:

Եւ մինչդեռ բերանը կնոջը շնորհակալ կ'ըլլար, իր պզտիկ սիրտը բոլորովին ճամբորդէն շնորհակալ կ'ըլլար:

Թէնարտիէ նորէն սկսած էր գինի ճըմպել: Կինը ականջին ըսաւ.

— Ո՞վ կրնայ ըլլալ այս դեղին մարդը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

◆ ◆ ◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

◆ ◆ ◆

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան խնջոյք - ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 9ին:

◆ ◆ ◆

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ

եւ

ԱՊՐԻԼ 11 - 24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Պահանջներու գոհացում տալու համար, Բ. տպագրութիւն մը լոյս տեսած է որ կը ծախուի Հրանտ - Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուններուն եւ հեղինակին մօտ.—

77, Rue Robert Dupont
92 — ASNIERES
Tél. : 733-11-00

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ նահանգային Մուրատ Ռուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 *դպրոցական շրջանին համար:*

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10էն 12 *տարեկան ըլլայ:* 2. *Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն:* 3. *Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ:*

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք: Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը: Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 *հետեւեալ հասցէներուն.* — *Շիրվանեան,* 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ, (*Հեռ.* 642–75–70): *կամ Հայկազ Մարտիրոսեան,* 73 Պուլվար Ժորժ Էսբրաժէն, Ռուէյ - Պլան Մարսէյլ 7 : (*Հեռ.* 53–20–49:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 *Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:*

×

Համախաղբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ:*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16*ին, Շաբաթ երեկոյեան ժամը* 9*էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:*

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30 *, Կիրակի:*

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 *Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին:*

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

Teinturerie - Pressing
Laverie

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ ՄԸ
Ձեր զգեստներու մաքրութեան
համար դիմեցէք

Գ. ԵՒ Ս. ՏԻՒՏԻՒՔՃԵԱՆԻ

ՈՒ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

47, Rue Emile Zola
(94, Rue Gilbert Roussel)
ASNIERES

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկնե համար :

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, *Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը* 16էն 19, *հետեւեալ թուղթերով.—*

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է

43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ) ժամը 10*էն* 12 *եւ* 14.30*էն* 19*ը:*

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն: Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ:

Նաեւ հայկական տիպերու *ճոխ հաւաքածոյ (Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած):*

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք :

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛........ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլաստիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

travaux de peinture
et de décoration
de tous styles

ԲԱԲԳԷՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ
22, rue Stendhal, PARIS 20e
MEN. 64-88

Մաքուր աշխատանք, ընտիր ապրանքներով :

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

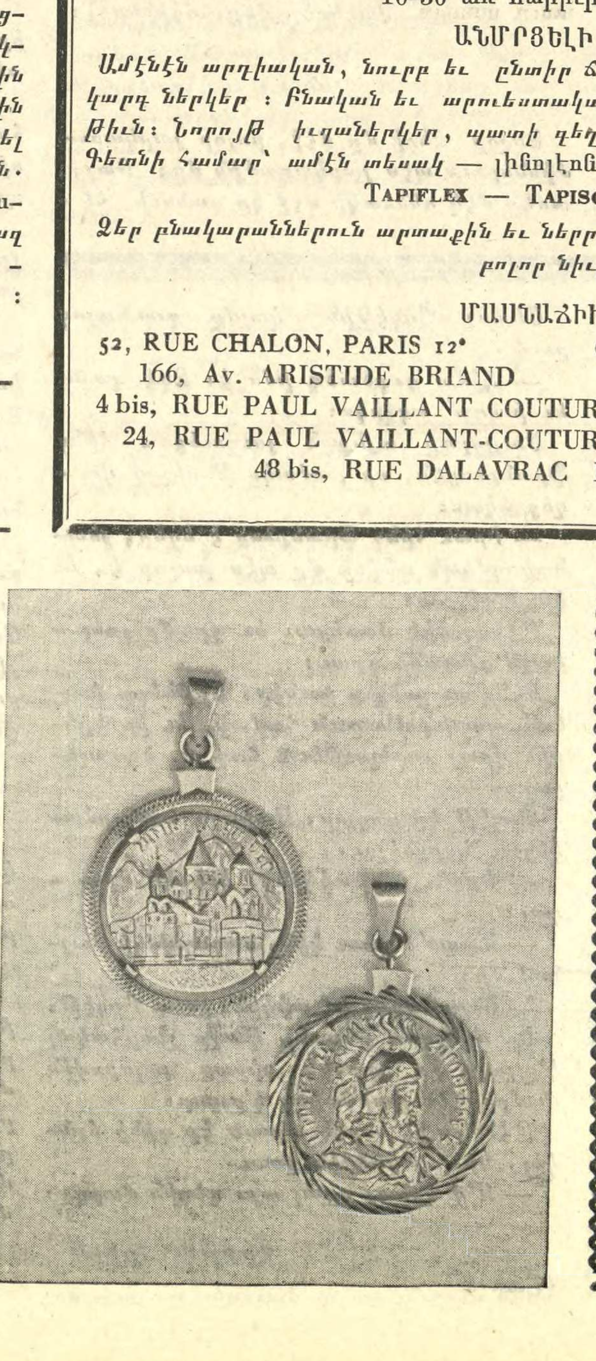

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշդուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,40

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
6 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11228
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.228

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ Կ'ԱՌՆՈՒԻ

ՄԵԹՐՕՆ ԿՐՆԱՅ ԲԱՆԻԼ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԽՃՈՂՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՏԵՂ-ՏԵՂ

ԵՐԿՐԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԻՇՏ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾ

Չորեքշաբթի օր ալ կացութիւնը միշտ շփոթ էր եւ ոչ ոք կրնար ըսել թէ ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ այս ընդհանուր գործադուլը, որ Մայիս 18էն ի վեր բոլորովին անդամալոյծ ըրած է բովանդակ Ֆրանսայի կեանքը: Մինչ յոյս կար որ երեքշաբթի օր հետզհետէ սկսէր աշխատանքը հոս կամ հոն, կը շարունակուէին միայն խօսակցութիւնները ամէն կողմ: Արդարեւ երեքշաբթիէն ի վեր ամէն կողմ միայն խորհրդակցութիւններ կան եւ քուէարկութիւններ: Լուրերը իրարու կը հակասեն ժամէ ժամ ըստ աղբիւրներուն: Արդարեւ յաճախ հաստատութեանց տնօրէնութիւնները կը հաղորդեն թէ պաշտօնեաներուն կամ բանուորներուն մեծամասնութիւնը քուէարկած է աշխատանքը վերսկսելու համար մինչ սենտիքաները կը հերքեն կամ կ'ըսեն թէ քուէարկողներու մեծամասնութիւն չի կրնար ըլլալ քանի որ չաշխատողներուն մէկ կարեւոր մասը տունը նստած է եւ չէ մասնակցած քուէարկութեան: Սենտիքաներուն համար ասոնք անպայման մաս կը կազմեն այն հոսանքին, որ կ'ուզէ շարունակել գործադուլը:

Միշտ յոյս կար որ մեթրօն սկսի բանիլ հինգշաբթի: Նոյն լաւատեսութիւնը չկայ սակայն ուղեւորներուն համար, որոնց քուէարկութեան արդիւնքը շատ խառնակ է:

Միջադէպեր պատահած են Սէն Լազառ կայարանը, ուր տեղւոյն վրայ մնացող բանթողները արգելք ուզած են հանդիսանալ քատրերուն որ կ'ուզէին երթալ արտայայտուիլ: Կառ տիւ Նոռի մեծամասնութիւնը տրամադիր է աշխատելու: Ընդհանուր ձեւով սակայն ամէն ինչ անորոշ է եւ պէտք է բոլոր քուէարկութիւններու արդիւնքները քննել որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ կարելի է յուսալ որ այսօր - վաղը կառախումբերը սկսին բանիլ:

Ինչ կը վերաբերի ելեկտրականութեան եւ կազին, ամէն ինչ կարգադրուած է. Թղթատարն ալ շատ անորոշ է: Մնաց որ նոյնիսկ եթէ սկսին աշխատիլ աւելի քան շաբաթ մը պէտք է, որպէսզի ամէն ինչ կանոնաւորուի:

Ֆիկառօ կը գրէ թէ յատկանշական միջադէպեր կը պատահին, որոնք կը հաստատեն թէ ապստամբական մեքենայ մը կը բանի կարգ մը մեծ հաստատութեանց մէջ: Արդարեւ փոքրամասնութիւն մը կը փորձէ արգելք ըլլալ, որ աշխատաւորները ազատօրէն արտայայտուին կամ քուէարկեն: Նման միջադէպեր պատահած են Սէն Լազառէն զատ, Ռընօ (Ֆլէնի գործատունը), Օրլի եւ մեծ վաճառատուները ինչպէս Կալըրի Լաֆայէթ, ուր նոյնիսկ հրդեհի մը առաջքը հազիւ կարելի եղած է առնել:

Անորոշ վիճակ կը տիրէ նաեւ Փէօժօ, Միշըլէն, Պերլիէ եւ գրեթէ միշտ վերոյիշեալ պատճառներով:

Ուսանողական ճակատի վրայ ալ ոչ մէկ բան կը հանդարտի եւ երեքշաբթի օր շատ ծանր միջադէպեր պատահած են Լիոնի մէջ: Իրաւաբանութեան համալսարանի ուսանողները չեն կրցած իրենց քննութիւնները անցընել որովհետեւ գրականութեան համալսարանի ուսանողները խուժած են Իրաւաբանութեան համալսարանի վրայ եւ արգելք եղած: Ասոր ի պատասխան, իրիկունը իրաւաբանութեան ուսանողները յարձակած են Գրականութեան համալսարանին վրայ: Բայց ստիպուած նահանջած են քօքթէյլ Մոլոթովներու, քարերու եւ զօդուած ասիտի շիշերու տեղատարափին տակ: Ոստիկանութիւնը միջամտած է բայց երեք վիրաւոր կայ, որոնցմէ մէկուն վիճակը ծանր է:

Փարիզի մէջ, երեքշաբթի օր կը սկսէին առաջին խօսակցութիւնները Լուսաւորութեան նոր նախարար՝ Օրթոլիի եւ ուսումնական գլխաւոր սենտիքաներուն միջեւ:

× Փարիզը իր պատմութեան աննախընթաց խճողումը տեսաւ երեքշաբթի օր: Արդարեւ առաւօտեան 7էն մինչեւ գիշերուան 11, ամբողջ մայրաքաղաքը հսկայ կառատուն մը վերածուած էր: Գաղափար մը տալու համար անոնց որ Փարիզը կը ճանչնան, ըսենք որ իրիկուան ժամը 8ին իսկ մէկուկէս ժամ հարկ էր Քաւէէն Թրինիթէ երթալու համար: Շատեր յուսահատած, կառքերը փողոցը կամ հրապարակին մէջտեղը ձգած, կը նախընտրէին քալելով տուն երթալ: Այսպէս չորեքշաբթի առաւօտ, Փարիզի փողոցներն ու մայթերը խճողուած էին լքուած կառքերով: Օրաթերթերու պատկերները շատ խօսուն են այդ ուղղութեամբ:

Քսան հազար երիտասարդ կօլիստներ ցոյց մը կ'ընէին երեքշաբթի օր Թրոքատերոյէն Շան տը Մարս, ի նպաստ նախագահ տը Կոլի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Օռիանը կը գրէ թէ հակառակ այն լռութեան որ կը տիրէ Շամունի մահափորձի քննութեանց շուրջ, կը թուի թէ արտասահման պատրաստուած դաւ մըն է, խռովութիւն ստեղծելու համար Լիբանանի մէջ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆ գետի ափին շատ ծանր միջադէպեր պատահած են առջի օր: Իսրայէլեան օդուժը ռմբակոծած է Յորդանանի կարգ մը գիւղերը: Ըստ Ամմանի 35 մեռեալ կայ եւ 67 վիրաւոր: Այս միջադէպերը կը պատահին, արաբեւիսրայէլեան պատերազմի տարելիցի օրերուն:

ՃՈՆՍԸՆ – Կոնկրէն հանդիպման (Կլասպորօ) տարեդարձին առթիւ նախագահ Ճոնսըն կոչ մը ըրած է Խորհ. Միութեան եւ ըսած.— «Ճամբան որ դէպի Հանոյ կ'երթայ նոյնպէս դժուար կ'ըլլայ եթէ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն միասին ընեն ճամբուն մէկ մասը»:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ քաղաքական տագնապ մը կրնայ ծագիլ Նէննիական ընկերվարականներու քաշուելէն ետք, համախմբումէն: Արդարեւ նախագահ Սառակաթ որ ընդունեցաւ Մորոյի դահլիճին հրաժարումը, ընտրութիւններէն ետք, դժուար գտնէ վարչապետութեան նոր թեկնածու մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՔԵՆԸՏԻԻ ԴԷՄ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է

Քալիֆորնիոյ նախնական ընտրութիւնները շատ կարեւոր կը նկատուէին իբրեւ թեսթ եւ ծերակուտական Պոպ Քենըտի յայտարարած էր թէ պիտի քաշէ իր թեկնածութիւնը եթէ Քալիֆորնիան իրեն դէմ քուէարկէ:

Ընդհակառակն, Պոպ Քենըտի պարտութեան կը մատնէր փոխ-նախագահ Հըմֆրին եւ Մք. Քարթին եւ այդ առթիւ կէս գիշերին (երեքշաբթի գիշեր) շնորհակալութիւն կը յայտնէր Լոս Անճելըսի Ամպասատոր պանդոկի սրահի բեմէն: Անմիջապէս ճառը վերջացած, կը պատրաստուէր դէպի իր յարկաբաժինը երթալ, նոյն պանդոկին մէջ, կէս գիշերը քառորդ անց երբ երկու գնդակ կը ստանար եւ գետին կ'իյնար:

Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, որոնք կը հասնէին Լոս Անճելըսէն, տարաբախտ նախագահին եղբայրը ծանրօրէն վիրաւորուած է գլուխէն (աջ ականջին կողմը), ծոծրակէն ու նաեւ ուսէն: Նախ կը փոխադրուէր պանդոկին խոհանոցը, ուր արդէն անգիտակից վիճակի մէջ էր, ապա ոստիկանութիւնը կը փոխադրէր հիւանդանոց ուր կը ստանար նոյնիսկ վերջին օծումը: Անմիջական խնամքներէ ետք փոխադրուած է Պոն Սամառիթէն հիւանդանոցը: Վիճակը նախ «ծանր» կ'որակէին ապա «տագնապալի»: Աւելի ետք փոքր լաւատեսութիւն մը կը տիրէր, որովհետեւ Ռոպէռ Քենըտի առանձին կը շնչէր: Ամէն պարագայի մէջ ուղեղէն վիրաւորուած ըլլալը կը հաստատուէր ինչ որ չէր կրնար չմտահոգել բոլորը: Գործողութեան կը ձեռնարկէին փորձել հանելու համար ուղեղին մէջ տեղաւորուած գնդակը:

Տեղւոյն վրայ ձերբակալուած են երկու հոգի: Մէկը լատին – ամերիկեան դիմագիծով 25 տարեկան երիտասարդ մըն է, ըստ առաջին տեղեկութեանց, որոնք բաւական խառնակ էին, այն ժամուն երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ (*)

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ...

— Ինչո՞ւ կը հանէք թերթը, քանի որ թղթատար չկայ:

= Մեր պարտականութիւնն է օրը օրին հրատարակել *Յառաջը*, հոգ չէ թէ քիչ մը ուշ հասնի:

— Բայց ուշ մնացած, հինցած թերթը չեն ծախուիր:

= Ի՞նչ կը նշանակէ հինցած թիւ: Օրաթերթը ամէնօրեայ կեանքին մաս կը կազմէ: Ամէն տեղ եւ ոեւէ ժողովուրդի մէջ:

— Մեր ժողովուրդը բացառութիւն կը կազմէ: Թերթը մէկ օր ուշանայ, վրան չի նայիր:

= Ես կը կարծեմ թէ այդ կարգի տիպարներն են որ բացառութիւն կը կազմեն: Օրաթերթը միայն լո՞ւր կուտայ:

— Շատերը միայն լուրի համար թերթ կ'առնեն:

= Հեւ ի հեւ, ժամը ժամին լուր սպասողներուն տեղական թերթերն ալ չեն կրնար գոհացում տալ: Թող անթելով գոհանան:

— Շատ քիչերը փրանսերէն գիտեն. իսկ անթելին հետեւիլ՝ ամէն մարդու գործ չէ:

= Ճիշդ ատոր համար թող փառք տան հայերէն թերթին: Մնաց որ, *Յառաջը* միայն չոր ու ցամաք լուր չի տար, այլ կը ներկայացնէ ամբողջ անցուդարձը, տեղեկութիւններ քաղելով բազմաթիւ աղբիւրներէ:

— Բաժանորդներն ալ առանց թերթի մնացած են, օրերէ ի վեր:

= Նոյն վիճակին մէջ են տեղական թերթերուն բաժանորդները: Ի՞նչ կրնանք ընել, արտակարգ տագնապի մը առջեւ:

— Չէ՞ք վախնար որ տպարաններն ալ փակուին:

= Այն ատեն կը մտածենք: Մենք մեր պարտականութիւնը պիտի կատարենք երբ ամէն դուռ փակուած չէ:

— Երանի՜ ձեր համբերութեան...

ՎԱՀԷ

(*) Վահէ այսպէս կը նկարագրէր գործադուլի Փարիզը, Օգոստոս 1953ին: Պատկերը նոյնն է եթէ ոչ քիչ մը աւելի բարդ...

ՍԵՒ ԺՊԻՏ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գործադուլը հազարումէկ երեւոյթ ունի եւ երբեմն ողբերգական է իսկապէս: Այսպէս գործադուլի մասնակցեցան նաեւ փոսափորները եւ եթէ ապրիլը դժուար է արդէն, աւելի բարդ կացութիւն կը ստեղծուէր երբ մէկը, նկատի չառնէր գործադուլը եւ մեռնէր...

Փարի-Փրէս հետեւեալ նկարագրութիւնը կ'ընէ Մայիս 30ի իր թիւով.—

Քանի մը տասնեակ դագաղներ անշիրիմ կը մնան Փէռ-Լաշէզի մէջ: Իրարու վրայ դիզուած են առժամեայ կերպով, Քոլումպարիումին մէջ այնպիսի պայմաններու տակ, որ բարձրացող ջերմութիւնը վտանգաւոր կը դառնայ:

Փոսափորները հաւաքուած են գերեզմանատունը եւ չեն իսկ բանար Պուլվար Մենիլմոնթանի գլխաւոր մուտքին դուռները...:

Մեռելաթաղներուն ալ կ'արգիլեն որ դամբարաններուն մօտենան, որպէսզի վստահ ըլլան որ որեւէ թաղում չի կատարուիր:

Պաթինեոլի գերեզմանատունը, դագաղները դիզուած են աւելածուներու պատաքին մէջ: Պելվիլի գերեզմանատունը, դուռները փակ կը մնան եւ թաղման թափօրները ստիպուած են ետ դառնալ...

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՄԲՈՍՏ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նիւ Եորք Հերըլտի մէջ Հեչինկեր կը գրէ.—

Ուսանող ըմբոստները, աշխարհի բոլոր վայրերուն մէջ, կիրարկեցին շէնքերը գրաւելու եւ անոնց մէջ ամրանալու ռազմավարութիւնը, որ որդեգրուեցաւ Պերքլիի եւ կատարելագործուեցաւ Քոլումպիայի համալսարաններուն մէջ։

Ամերիկեան համալսարանները, որոնք անցեալին կը յատկանշուէին իրենց քաղաքական անտարբերութեամբ, իրենց նոր գործունէութիւնը շաղկապեցին Հին Աշխարհի աւանդութիւններուն հետ.— փողոցի ցոյցեր եւ պատնէշներու կառուցում։

Համաշխարհային ծաւալ ստացած նոր շարժումը իր նշանախօսքերն ու ներշնչումը կը քաղէ, մեծ մասամբ, ասպատակային կռիւներու ղեկավար, սպաննուած Չէ Կուեվարայի փիլիսոփայութենէն, Մաոյէն եւ Հօ Շի Մինէն, ինչպէս նաեւ որոշ իմաստով մը Ռուսսոյէ եւ Ռոպին Հուտէ։

Այսուհանդերձ, հակառակ այս ընդհանրական ռազմավարութեան եւ գաղափարական կապերուն, այժմու ըմբոստութիւնները տեղական ներշնչում ունին, այլ խօսքով՝ չեն առաջնորդուիր միջազգային ուսանողական ղեկավարութեան մը կողմէ։

Ասիկա հակապատկերն է այն ուսանողական շարժումներուն, որոնք յատկապէս սկսան համաշխարհային Բ. պատերազմէն ետք եւ տեւեցին մինչեւ 1950ական թուականները՝ տարեկան միջազգային համագումարներով։ Այս շարժումները չքացան մասամբ որովհետեւ բազմաթիւ արեւմտեան ուսանող ղեկավարներ զգացին համայնավարներուն ճիգերը իրենց հակակշռին տակ առնելու եւ չահագործելու համագումարները եւ մասամբ, որովհետեւ դրամական յատկացումները անյայտացան ամերիկեան շրջանակներու մէջ, երբ երեւան ելաւ, թէ այդ յատկացումները կ'ըլլային ամերիկեան գաղտնի լրտեսական մարմնին կողմէ։

Ուսանողական ըմբոստութիւններուն մէջ նշմարուող նմանութիւնները կը թըւին գալ այն իրողութենէն, թէ ընդհանրապէս բոլոր երիտասարդներն ալ դըժգոհ են իրաց կացութենէն, դժգոհութիւն մը, որ կը քաջալերուի Քուպայի եւ Հիւս. Վիէթնամի կողմէ՝ հոն այցելող ուսանող ղեկավարներու միջոցով։

Մինչ ամերիկեան ըմբոստութիւնը ցայտուն դարձուց ուսանողներուն դժգոհութիւնը բարձրագոյն ուսման սիստեմին նկատմամբ, անդին, միւս երկիրներու ըմբոստութիւնները ցոյց տուին, թէ ուսանողները կ'ուզեն օգտուիլ այդ սիստեմին առաւելութիւններէն։

Յամենայն դէպս, ամենուրեք ամէնէն կարեւոր ուժը, որ ըմբոստութիւնները իրարու կը կապէ, ոստիկանութիւնն է, որ մէկ կողմէ ի վիճակի չէ սանձելու ըմբոստութիւնները եւ միւս կողմէ իբրեւ բիրտ ուժ՝ ժողովուրդին համակրութիւնը կը մղէ դէպի ըմբոստները, որոնք փոքրամասնութիւն կը կազմեն։

Այս է եզրակացութիւնը, երբ կը դիտուին եւ կը քննուին ուսանողական շարժումները Վարշաւայէն Փարիզ, Հռոմէն Նիւ Եորք։ Նոյն պատճառները խոր անդրադարձ կ'ունենան ժողովուրդին վրայ, եւ այս վերջինոյն դիրքը կ'ազդէ շարժումին ընթացքին վրայ։

Օրինակ, Նիւ Եորք Թայմզի Լոնտոնի թղթակիցը նկատեց, թէ անգլիացի ժողովուրդը «խստութեամբ վերաբերուեցաւ ուսանողներուն պահանջներուն նկատմամբ։ Հանրային կարծիքը, մեծամասնութեամբ, այն տեսակէտը ունի, որ ուսանողները, որոնք կառավարութեան նըպաստէն կ'օգտուին լայնօրէն, «պէտք է փոխարինեն իրենց ստացածը, մտիկ ընեն իրենց դասատուներուն եւ հանգիստ նստին իրենց տեղը»։

Ուսանողական շարժումը Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ընդհակառակն, այնքան բարեբեր հող գտաւ երկրին մէջ, որ օգնեց ազատախոհութեան հաստատման կառավարական ամբողջ կառոյցին մէջ։ Ֆրանսայի մէջ պատճառ դարձաւ ընդհանուր գործադուլին։ Նոյնիսկ Սպանիոյ մէջ, մամուլը սկսաւ յարաճուն կերպով համակրութիւն յայտնել ուսանողական պահանջներուն նկատմամբ, եւ կառավարութիւնը դժկամակութեամբ հարկադրուեցաւ նուազագոյնի իջեցնել ոստիկանական միջամտութիւնը ու ընդլայնել համալսարանական իրաւունքները։

Այս բոլորը ցոյց կու տան, թէ երբ կառավարութիւնը ճնշող է, ուսանողներուն շարժումները կ'ընդունուին լաւ տրամադրութեամբ՝ իբրեւ յանդուգն յառաջապահները պայքարի մը, որ մեծամասնութիւնը պիտի ուզէր մղել եթէ քաջութիւնը ունենար։ Ժողովրդավարական երկիրներու մէջ մեծամասնութիւնը կը խորհի, թէ ուսանողները կը դիմեն մենատիրութեան յատուկ եղանակներու, ստանալու համար այն ինչ որ պէտք է ձեռք ձգեն յամառ աշխատանքով, համոզելով եւ օրինական միջոցներով ու ճամբաներով։

Շարժումին տարողութեան միջեւ նըշմարուող տարբերութիւնը կը բխի այն իրողութենէն, որ կարգ մը երկիրներ դարաշրջան մը ետ են ուսման իրենց ըմբռնումներուն մէջ։

Փարիզի ուսանողները, օրինակ, պահանջեցին փոփոխութիւններ բարձրագոյն ուսման եղանակին մէջ, որ կը գործէ ԺԹ. դարու ըմբռնումներով։

Ֆրանսացի ուսանողները կը պահանջեն այնպիսի բաներ, որոնք արդէն իսկ կը վայելեն ամերիկացի ուսանողները։ Կը պահանջեն բարձրագոյն ուսում, որուն, այժմ կը հետեւին 10 առ հարիւրը միայն աշխատաւորներու զաւակներուն, կը պահանջեն նաեւ՝ աւելի լայն իրաւասութիւններ։ Կ'ուզեն, որ քննութիւնները դադրին մեծ բեռ մը ըլլալէ։

Հիմնական միւս տարբերութիւնը ամերիկեան եւ այլ երկիրներու ուսանողական ըմբոստութիւններուն միջեւ այն է, որ այս վերջինները ուղղուած են համալսարաններուն եւ կառավարութիւններուն դէմ հաւասարապէս, քանի որ այս երկիրներուն մէջ համալսարանները մաս կը կազմեն պետական ուսման սիստեմին։

Տարբերութիւններէն մէկն ալ այն է, որ ամերիկեան ուսանողութեան առջեւ դրուած են երկու հարցեր՝ Վիէթնամի պատերազմը եւ ցեղային խտրականութիւնը, որոնք գոյութիւն չունին ուրիշ երկիրներու մէջ։

Ամերիկեան Ուսման Խորհուրդին մէկ վիճակագրութեան համաձայն, 1966 Հոկտեմբերէն ի վեր տեղի ունեցած 71 խլրտումներէն 68ը ուղղակի կապ ունին այս զոյգ խնդիրներուն հետ։

Մինչ ամերիկացի ուսանողները, շըրջանաւարտ ըլլալէ ետք, փաստօրէն ապահովուած են կարեւոր գործերով՝ իրենց ընտրած եւ մասնագիտացած մարզերուն մէջ, անդին, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, շրջանաւարտ ուսանողները սահմանափակ կարելիութիւններ կը գըտնեն իրենց առջեւ, մասնաւորապէս տընտեսագիտութեան, ընկերաբանութեան, պատմագիտութեան եւ գործառնութեան ու ճարտարարուեստի ղեկավարութեան մարզերուն մէջ։

Ուսանողներուն մեծ թիւը պատճառ է, որ կարեւոր ուժ մը ներկայացնէ ան։ Եթէ ըմբոստները նոյնիսկ փոքրամասնութիւն մը կազմեն, անոնց թիւը այնուամենայնիւ կը դառնայ պատկառելի ընդհանուր թիւին տեսակէտով։ Այսպէս, եթէ եօթը միլիոն ամերիկացի ուսանողներէն միայն 5 առ հարիւրը շարժի՝ կը ստացուի 350.000 պատկառելի թիւը։

Ուսանողական հարցերու մասնագէտ Շոպէն դիտել կու տայ, թէ 1880էն սկըսեալ երիտասարդները աւելի արագ կը հասուննան, թերեւս բժշկական աւելի լաւ խնամքին եւ սնունդի մակարդակի բարձրացման հետեւանքով։

Այս երեւոյթը, որ աւելի ցայտուն է եւ արագ կերպով կ'ընթանայ Մ. Նահանգներուն մէջ, ընդհանուր երեւոյթ մըն է բոլոր յառաջադէմ ազգերու մէջ։

Յարաբերութեան եւ հաղորդակցութեան լայն կարելիութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին ներկայիս, բարեդէպ առիթ ստեղծած են այս ֆիզիքապէս առողջ, բայց ոչ անպայման մտաւոր եւ զգացական մարզերու մէջ հասունցած երիտասարդներուն, աւելի լայն գիտելիքներ ձեռք ձգելու։

ՄԵՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Միակ քննադատական, այսինքն ոչ-հիացիկ վկայութիւնը, որուն հանդիպեցայ ես իմ ընթերցումներուս ընթացքին, կը պատկանի Յովհաննէս կաթողիկոսի գրչին։ Կաթողիկոսը չի հաւնիր Շապուհ Բագրատունիին, եւ չի հաւնիր ո՛չ թէ անոր պատմագրի կոչումին, այլ պատմագրելու ձեւին, չարագրութեան կամ հարկաբանութեան, ինչպէս որ ինք կ'ըսէ. «ոչ կարացեալ ըստ քերթողական հրահանգացն համառօտաբար ընձեռել, ա-կայն ըստ իւրումն ժամանակի ընտանի

Ուսանողները, միեւնոյն ատեն, կ'արժանանան մամուլի, ձայն-պատկերասփիւռի հետաքրքրութեան։

Ուսանողական շարժումները ամենուրեք եւ իրարմէ անկախ ձեւով մը միջ-կ'ունենան յար եւ նման ղեկավարներ, քանի որ ասոնք կ'իւրացնեն Ռուսսոյի փիլիսոփայական գաղափարները, որ կը փառաւորէ անդաստիարակ եւ չճնշուած մարդուն հիմնական գիծը՝ բարիութիւնը, Թորէօյին համոզումը՝ բարեբար անիշխանութեան եւ քաղաքացիական անհնազանդութեան մասին, եւ Մաոյի ու Չէ Կեւարայի գաղափարները ասպատակային կռիւներու միջոցաւ տեւական յեղափոխութիւն հաստատելու անհրաժեշտութեան մասին։

Հին կարգերը երիտասարդներու ձեռքով քանդելու այժմու օրինակը առաջին անգամ կիրարկուեցաւ համայնավար Չինաստանի մէջ Կարմիր Պահակներու կողմէ։ Սակայն պատմութիւնը կը յիշեցնէ, թէ նման միջոցներ քաջալերուած են Ռուսական Յեղափոխութեան օրերուն՝ մաքրագործելու համար խորհրդային դպրոցներն ու համալսարանները։

Ի դէպ, կը ծագի անխուսափելի հարցումը, թէ ի՞նչպէս մինչեւ այսօր Խորհրդային Միութիւնը կրցած է զերծ մնալ ուսանողական մեծ խլրտումներէ։

Պատճառներէն մէկը, անկասկած, գոյութիւն ունեցող այն զօրաւոր մեքենան է, որ առանց ոստիկանական ցայտուն միջամտութեան կրնայ պատժական միջոցներով սանձել տարակարծիք [illegible]ները։

Սակայն խորհրդային համալսարանները փորձած են նոյնպէս առաջքը առնել դժգոհութիւններուն՝ ուսանողներուն տալով լայն իրաւասութիւններ իրենց կարգապահական եւ ընկերային գործերուն մէջ, նոյնիսկ իրաւունք՝ ճշդելու թոշակները։

Թ. Ա. Թ.

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Ալպուս պէյ, ըսաւ Իգլէթ բարձր ձայնով, դուք հոս սպասեցէք եւ երբ մեր վեհափառ տէրը հրաման ընէ, ձեզ ներս կանչել կու տամ։

Ջերքէզը խոնարհումով մը պատասխանեց այս խօսքերուն։ Իգլէթ հաստատ քայլով անցաւ իր առջեւ բացուող դուռնէն եւ իր տիրոջ ներկայացաւ։

Ապտիւլ Համիտ Սալիհա հանըմի հարցաքննութեան ազդեցութեան տակ եւ անքուն ու մտատանջ գիշերէ մը ետք, շատ գրգռուած ու դժգոհ տրամադրութեան մը մէջ էր։ Քարտուղարը, որ իր տէրը խիստ լաւ ուսումնասիրած էր եւ անոր դիմագիծերուն ամենափոքր փոփոխութիւններէն կը հասկնար թէ ի՛նչ կ'անցնէր մտքէն, իսկոյն գուշակեց թէ փոթորիկ մը պիտի պայթէր եւ ըստ այնմ պատրաստուեցաւ։

— Հանեցա՞ր երէկուան խեղկատակութեանդ, գոչեց Համիտ, երբ հազիւ թէ Իգլէթ սովորական խոնարհումները կատարելով՝ յամրաքայլ դէպի իրեն կը մօտենար։

— Ի՞նչ բանի մէջ արդեօք անհաճոյ եղայ իմ վեհափառ տիրոջս, թոթովեց քարտուղարը, դիտմամբ շփոթած շեշտ մը տալով իր խօսքերուն։

— Կատարած հարցաքննութիւնդ պարզապէս ինծի դէմ դաւադրութիւն մըն է, շարունակեց բռնաւորը, փոխանակ յանցաւորը խոստովանեցնելու թոյլ տուիր որ անլուր նախատինքներ համարձակի արտասանել մեզի դէմ։

— Բայց, վեհափառ տէր, քանի՛ անգամ զինքը արգիլեցի խօսելէ եւ եկայ ձեզմէ հրահանգ խնդրելու եւ ձեր բարձր հրամանին վրայ միայն թոյլ տուի որ ուզածը խօսի։

— Բոլոր ատոնք քու կողմէդ սարքուած դաւեր են, գոչեց Ապտիւլ Համիտ, որուն չարաչուք նայուածքը այդ միջոցին կատաղութիւն եւ վայրագութիւն կ'արտայայտէր. այո, Եըլտըզի մէջ իսկ այդ չարագործները իրենց արբանեակները, իրենց գործակիցները, իրենց դաւադիրները ունին եւ անոնց գլխաւորն ալ դուն ես... ահա թէ ինչ կը տեսնեմ հիմա, բայց գիտցիր որ ոչ մէկերնիդ պիտի կրնաք իմ բարկութենէս խուսափիլ։

— Ձեր վեհափառութեան ըսածները շատ ճիշդ են, պատասխանեց Իգլէթ խոնարհելով, անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն ձեր յատակատեսութիւնը եւ ամէն բան ճիշդ գուշակելու հանճարային կարողութիւնը։

— Ի՛նչ, կը համարձակի՞ս զիս ծաղրելու, շուն քեզի, գոչեց բռնաւորը սպառնական շարժում մը ընելով։

— Վեհափառ տէր, ի՞նչպէս կրնաք ենթադրել որ ձեր ստրուկ գերին կարենայ այդպիսի սրբապղծութիւն մը մտքէն անցընել։ Ես պարզապէս կը հաստատեմ ձեր ըսածը թէ Եըլտըզի մէջ իսկ դաւադիրներ կան որոնք կը գործակցին այդ ծածուկ կազմակերպութեան, որուն գըլխաւոր անդամները, փա՛ռք Աստուծոյ ձեռք ձգեցինք։

— Եւ այդ Եըլտըզի դաւադիրներուն գլխաւորն ալ դուն ես։

— Այս կէտին մէջ է ահա որ ձեր բարձր վեհափառութիւնը կը սխալի, պատասխանեց Իգլէթ, այս անգամ կորովի ու հաստատ շեշտով մը։

— Արդարացուր տեսնեմ ինքզինքդ։

— Ոչ միայն ինքզինքս պիտի արդարացնեմ, եթէ հարկ կը տեսնէք, այլ ատկէ շատ աւելի բան մը պիտի ընեմ. Եըլտըզի մէջ ձեր անձին դէմ դաւողները եւ գաղտնի կազմակերպութեան հետ յարաբերութիւն ունեցողները ձեզ պիտի յայտնեմ։

Այս խօսքերը զորս Իգլէթ փաշա խոր համոզումի հաստատ շեշտով մը արտասանած էր, մեծ տպաւորութիւն մը գործեցին բռնաւորին վրայ։ Բարկութիւնը մէկէն իջաւ, դէմքին խստութիւնն ու աչքերուն խոժոռութիւնը անյայտացան ձայնը յանկարծ քաղցրացաւ։

— Իգլէթ, ըսաւ, աւելի մօտեցիր եւ ըսէ ըսելիքդ։

— Վեհափառ տէր, պատասխանեց քարտուղարը քիչ մը եւս յառաջանալով, ես ալ առջին օրէն, ինչպէս դուք, ես ալ կասկածէի թէ նոյնիսկ այս պալատին մէջ, ձեր շուրջը, կային վատ ու ապերախտ անձեր որոնք մոռնալով ամէն մարդկային արժանապատուութիւն եւ [illegible] միացած էին ձեզի դէմ դաւադրող թըշուառականներուն եւ անոնց հետ ծածուկ [illegible] բար կը գործակցէին...։ Բայց իմ այդ կասկածանքս ապացուցանելու համար հաստատուն փաստեր կը պակսէին եւ [illegible] թէեւ մէկ քանիներու վրայ [illegible] կասկած մը ունէի, բայց չէի համարձակեր զանոնք ձեր վեհափառութեան յայտնելու, որպէսզի որոշ փաստերու չգոյութենէն՝ իբրեւ ստորին զրպարտիչ չթուէի ձեր աչքերուն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(139 – Շար.)

գոլով նորա զրուցացն ամենայնի, դեղգոլով բանիւ բաւական քեզ տալ պատճառս պերճաբանութեան»: Այլչան չափազանց պերճանքը վանէ կաթողիկոսին ոճը, իսկ Շապուհ Բագրատունիի անունով մեզի հասած քանի մը հատուածները կը համարի «վեր քան զգեղջուկն»: Կ'երեւի, թէ կաթողիկոսը կ'ուզէր իր պերճ ոճով գրել ինչ որ գրած էր իրմէ առաջ իշխանազուն պատմիչը:

Արդ՝ իբրեւ քննադատական մտածողութիւն, իբրեւ գնահատումի չափ կամ կշիռ, ի՞նչ արժէք կրնան ներկայացնել բոլոր այն հիացիկ, ներբողական գովաբանութիւնները, որոնք կարծես պարտադրաբար բռնած են մեր պատմիչներէն ոմանց կողմէ՝ մեր պատմիչներէն ոմանց մասին: Իմ կարծիքով՝ այնքան արժէք միայն ունին անոնք, որքան բառերը իբրեւ լեզուական միութիւն, իբրեւ բառագրային նիւթ: Չկայ զանոնք կենսաւորող, զանոնք ոգեղինացնող, զանոնք կարկառի բարձրացնող ներքին մեքենականութիւնը:

Մեր այսօրուան ըմբռնումով՝ Քաղցրախօսը եւ ճարտարաբանը, բանիբուն պոետիկոս կամ հռչակաւոր հռետորը, եռամեծ քերթողը կամ մեծիմաստ փիլիսոփան, «յորդասաց բանիւը» կամ «առատաբուխ վարդապետութեամբը» ու նման շողշողուն, պերճափայլ վերադիրները ոչինչ կը հաստատեն ու ոչինչ կ'ապացուցանեն: Մնաց որ բոլոր այդ կոչումները մատենագրական առաքինութիւններ կը յայտնաբերեն աւելի, քան թէ պատմագրական: Վասնզի ի՞նչ կը նշանակէ պատմիչի մը համար գոհանալ ըսելով, — պուետիկոս, քերթող, սոփեստոս, փիլիսոփայ, ճարտասան կամ հռետոր: Ի՞նչն է, որ կ'ուզուի մատնանշել. տիտղո՞սը, հանգամա՞նքը թէ արժէքը:

Յատկապէս Յովհաննէս կաթողիկոսի բնորոշումը Շապուհ Բագրատունիի մասին, լիովին կը պարզէ յատկանիշները, զորս հետամուտ էին փնտռելու մեր մատենագիրները՝ իբրեւ գրական արժէք: Այդ յատկանիշներէն առաջինն էր անտարակոյս դիտնալն ու հետեւիլը «քերթողական հրահանգաց»: Ու պէտք է յիշել, անգամ մը եւս, այն ըմբռնումը զոր մեր պատմիչները ունէին իրենց առաքելութեան մասին. այսինքն՝ աւելի շատ ճառագրել քան պատմագրել, աւելի շատ բանաստեղծել քան քննադատել: Սատն դատողութենէ ու բանախօսութեան ճայնէն աւելի՝ անոնք ունկնդիր էին զգացումի ու երեւակայութեան թելադրանքներուն: Ու փոխանակ դէպի ճշմարտութիւն քալելու, վերասլաց յափշտակութեամբ կ'ունեցնէին նախ իրենց անձը, ապա նաեւ իրենց գործը: Կ'ուզէին, որ պատմութիւնն ալ գրուի «ըստ քերթողական հրահանգաց», ինչպէս որ կը գրուի քերթուած մը, դիւցազներգութիւն մը կամ տաղ մը:

Ինչ որ կ'ընեն, ուրեմն, մեր պատմիչները իրենց ժամանակին, ոչ թէ՝ այսպէս կոչուած՝ գրական քննադատութիւն էր, այլ պարզապէս գրական հրապարակագրութիւն, այնքա՛ն ի պատուի մեր այս «վիթխարի» դարուն մէջ: Դեռ մինչեւ 900ական թուականներուն, — թերեւս նաեւ մինչեւ այսօր, — պատմագրի յատուկ տուրքեր չէ, որ կը փնտռուէին պատմութեան գիրքերուն մէջ, այլ միայն ոճ, գրագիտական առաքինութիւններ, աւելի պարզ բառով մը՝ հայկաբանութիւն: Գրելու արուեստը կը ստորադասուէր վերլուծելու, տեսնելու եւ դատելու գիտութեան: Հայկաբանութիւնը բան մըն է անշուշտ, բայց ամէն բան չէ, մանաւանդ երբ զանուինք անցեալին խորքը պեղելու, զայն վերակերտելու, զայն ոգեղինացնելու հարկին առջեւ:

Ալիշան, իր հմտութեամբ պատկառելի, բայց իր ոճով բաւական «գեղջուկ» (ինչպէս որ պիտի ըսէր ինք), մեր ազգային դպրութիւնը բախտաւոր կը համարի երկու բարեմասնութեամբ. «Նախ, ոչ սակաւ թուով պատմիչներ ունենալովն՝ գրեթէ հազար չորս հարիւր տարուան ընթացից մէջ. երկրորդ, որ պատմիչք մեր բաւական վայելուչ յստակ լեզուով եւ ոճով գրած են, եւ ոմանք կատարեալ եւ գերագոյն հայկաբանութեամբ»:

Գերագոյն եւ կատարեալ հայկաբանութիւնը չափանիշ կ'ընդունուի պատմագրական արժէքի:

Մենք կը մերժենք արժէքի այդ չափանիշը, ո՛չ թէ որովհետեւ աւելորդ զարդ մըն է ան, այլ որովհետեւ նախապայման չէ:

Նախապայմանը քննադատական մերձեցումն է ժամանակին, դէպքերուն եւ անձերուն:

Այդ մերձեցումն է, որ կը պակսի մեր պատմիչներուն:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԷՔԵԱԹ

Ամայի էր ամենուրեք. անցաւ սրահից սրահ, դահլիճից դահլիճ, եւ հանդիպեց մի փղոսկրեայ դրան. ներս մտաւ եւ տեսաւ իր որոնած գեղեցկուհին: Նստել էր մարգարտայեռ աթոռի վրայ, լաց էր լինում, այրուող ծովեզրի նման բոցածուփ մազերը երեսն ի վար: Մօտեցաւ, սաղաւարտը հանեց, սուրը նետեց ոտքերի ներքոյ եւ խոնարհ կանգնեց նրա առջեւ.

— Ո՛հ, հրա՞շք է այս, մի՞թէ դու ես այն ասպետը, որին տեսել եմ իմ երազիս մէջ. այո՛, իսկ եւ իսկ դու ես, հնչեց աղջկայ բիւրեղ ձայնը. բայց ի՞նչպէս եկար այստեղ, հովն իր հովով, թռչունն իր թեւով չէին կարող անցնել այս բարձր պարիսպներից, ի՞նչպէս եկար դու:

— Քո սէրն ինձ թեւ տուեց, քո կարօտն ինձ ուժ տուեց. հիմա կանգնած եմ քո սպասին. հրամայիր միայն…

— Բայց ո՞ւր ես ինձ տեսել, որ սիրում ես ինձ այսպէս:

— Իմ հոգու մէջ ես քեզ տեսայ, երկնքի եւ երկրի մէջ ես քեզ տեսայ. եւ սիրում եմ քեզ վաղուց, վաղուց, եւ քեզ համար մեռնելը՝ կեանք է ինձ համար:

— Դու որ սիրում ես ինձ այդչափ, շուտ տար ինձ այստեղից: Ես վաղուց սպասում էի քեզ, ասաց աղջիկը եւ վարդի պէս բռնկուեց նրա դէմքը…:

— Բայց դու, իմ սէր, ի՞նչ ես անում այդտեղ: Մենակ, այս ապարանքում, եւ ինչո՞ւ ես լալիս:

— Ա՛խ, մի՞թէ դու չգիտես, իմ հայրը այս երկրի իշխանն է. նա պատժել է ինձ՝ փակելով այստեղ. ամեհի կենդանիներին պահապան դրել, համր նաժիշտներին սպասաւոր կարգել: Ես չուզեցի հարսը լինել այն ատելի մարդուն, մեր հզօր թագաւորի, որի աւատն է հայրս եւ որին խոստացել էր ինձ անգութ ծնողքս: Եւ այսօր վերջին օրն է, պիտի գայ չար թագաւորը հօրս հետ եւ բռնի պիտի տանի ինձ, ես պիտի մեռնեմ, եթէ լքես ինձ…:

Պատանին սրբեց աղջկայ աչքերը, եւ համբուրելով նրա ձեռքը, դուրս ելան դահլիճից, վազրն ու խոյը հեզիկ ճամբայ տուին, նաժիշտները ապշած նայեցին նրանց յետեւից, պատանին թռաւ նժոյգին, դրկեց աղջկան իր կրծքի վրայ …եւ սլացաւ նժոյգը: Սլացաւ լեռների վրայով, ծովերի ու դաշտերի վրայով, գետերի եւ ձորերի վրայով…:

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Թէյին անխարդախ ըլլալը հասկնալու համար, գաւաթի մը մէջ կէս դգալի չափ հում թէյ դրէք ու վրան քիչ մը ջուր լեցուցէք:

Եթէ անարատ է թէյը, բաւական ատեն անցնելէ ետք, ջուրը քիչ մը կը գունաւորուի: Եթէ խարդախուած է, անմիջապէս կը ներկուի ջուրը:

×

Արծաթեղէնները իրենց փայլունութիւնը կը պահեն, եթէ լուալէ ետք, զանոնք տաք ջուրի մէջ դնէք, նախապէս քիչ մը ամոնեակ խառնելով ջուրին (մէկուկէս լիթր ջուրին՝ մէկ թէյի դգալ ամոնեակ) մէջ:

×

Նայլըն կարելէ առաջ, ձեր մեքենան այնպէս մը լարեցէք, որ խոշոր կարով կարէ: Այլապէս՝ նայլընը կամ կը պատռի կամ կը ճմռթկի:

×

Տանտիկինները շատ կը յոգնին առաստաղը վրձինով ճերմկցնելու համար: Աւելի շուտ եւ աւելի քիչ յոգնութեամբ ճերմկցնելու համար, նախընտրելի է վրձինի տեղ սպունգ մը գործածել:

×

Բիւրեղեայ (քրիսթալ) ծաղկամանները մաքրելու համար, առէք հում հողկիթ մը (դետնախնձոր) եւ շերտերու վերածելով պաղ ջուրի մէջ ձգեցէք: Յետոյ՝ ջուրն ու հողկիթի շերտերը ծաղկամանին մէջ դրէք ու լաւ մը ցնցեցէք մէկ քանի վայրկեան: Ապա՝ մաքուր ջուրէ անցուցէք:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Հարսանեկան թափօրի երաժշտութիւնը ինծի կը յիշեցնէ կռուի դացող բանակի երաժշտութիւնը:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (211)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Ես շատ երեւելի հարուստներ տեսած եմ, որոնք աւոր պէս թիկնոց հագած էին, պատասխանած էրիկը իշխանաբար:

Քոզէթ դադրած էր հիւսելէ գուլպան, բայց տեղէն ելած չէր: Քոզէթ կարելի եղածին չափ քիչ կը շարժէր: Ետեւը տուփ մը կար, որու մէջէն քանի մը հին քուրջեր եւ իր կապարեայ պզտիկ թուրը առած էր:

Էբոնին եւ Ազելմա ամենեւին չէին դիտեր ինչ որ տեղի կ'ունենար: Կարեւոր գործողութիւն մը կատարեր էին անոնք. կատու մը բռնած էին: Պուպրիկը վար նետած էին եւ Էբոնին, որ առջինեկն էր, խել մը կարմիր, կապոյտ զարդերով եւ քուրջերով պզտիկ կատուն կը պատատէր առանց հոգ ընելու անոր ծուռումուռ շարժումներուն: Էբոնին այս ծանր եւ դժուարին գործողութիւնը կատարելու ատեն իր քրոջ կ'ըսէր այն մանկական անուշ եւ պաշտելի ասումով, որու ազնուութիւնը թիթեռնիկներու թեւերուն շքեղութեան պէս՝ կ'անհետի եթէ գրի առնել ուզուի:

— Նայէ՛, քոյրիկ, այս պուպրիկը միւսէն աւելի զուարճալի է: Ասիկա կը շարժի, կը պոռայ, տաք է: Ասոր հետ խաղանք, քոյրիկ: Ասիկա իմ պզտիկ աղջիկս է: Ես տիկին մը կ'ըլլամ: Քեզի կուգամ տեսութեան համար եւ դուն ալ անոր կը նայիս: Կամաց կամաց պիտի տեսնես որ պեխեր ունի, եւ պիտի զարմանաս: Ետքը ականջներն ալ պիտի տեսնես, եւ շատ պիտի զարմանաս, դա՛, վա՛յ գլխուս ըսելով. ես ալ քեզ պիտի ըսեմ. այո՛, տիկին, այս աղջիկն ալ ահա ասանկ աղջիկ մըն է: Հիմակուան աղջիկները ասոր պէս են:

Ազելմա հիանալով մտիկ կ'ընէր Էբոնիին:

Սակայն գինի խմողները սկսեր էին լրբենի երգ մը երգել՝ եւ այնպիսի կերպով մը կը խնդային, որ կարծես թէ ձեղունը կը սասանէին: Թէնարտիէն կը խրախուսէր զանոնք եւ ինքն ալ միասին կ'երգէր ու կը խնդար:

Թռչունները բոյն կը շինեն ամէն բանով, մանուկներն ալ պուպրիկ կը շինեն ինչով որ ըլլայ: Մինչդեռ Էբոնին եւ Ազելմա կատուն կը հագուեցնէին, Քոզէթ ալ իր թուրը հագուեցուցած էր եւ քնացնելու համար մեղմովին կ'երգէր:

Պուպրիկը մանկուհիներուն ամէնէն անհրաժեշտ պիտոյքներէն ու միանգամայն ամէնէն սիրուն բնազդներէն մին է: Հոգալ, հագցնել, զարդարել, զգեստաւորել, զգեստները հանել, նորէն հագուեցնել, սորվեցնել, քիչ մը յանդիմանել, օրօրել, գգուել, քնացնել, կարծել թէ իր մը, մարդ մըն է, ահա այս է կնոջ ամբողջ ապագան:

Մանկուհի մը երազելով ու շաղփաղփելով, պզտիկ զարդեր եւ պզտիկ խանձարուրներ շինելով, պզտիկ ռոպեր, պզտիկ չփակներ եւ պզտիկ բաճկոններ կտրելով նորատի աղջիկ կ'ըլլայ, նորատի աղջիկը մեծ կ'ըլլայ, մեծ աղջիկն ալ կին կ'ըլլայ: Առաջին մանուկը վերջին պուպրիկին շարունակութիւնն է:

Պուպրիկ չունեցող պզտիկ աղջիկ մը անզաւակ կնոջ մը պէս դժբախտ է:

Հետեւաբար Քոզէթ ալ պուպրիկ մը ըրած էր թուրը:

Իսկ Թէնարտուհին դեղին մարդուն մօտեցած էր.— Էրիկս իրաւունք ունի, կ'ըսէր մտապէս, գուցէ Պ. Լաֆիթն է այս մարդը: Կան հարուստներ որոնք այսպիսի խեղկատակութիւններ կ'ընեն:

Կինիկը սեղանին վրայ կոթնեցաւ արմուկովը եւ ըսաւ.

— Պարոն…

Մարդը այս պարոն բառը լսելով դէպի Թէնարտուհին դարձաւ: Այս կինը մինչեւ այն ատեն ախպար, անուանած էր զայն:

— Պարոն, շարունակեց Թէնարտուհին քաղցր կերպարանք մը առնելով, որ իր անագորոյն կերպարանքէն աւելի անախորժ էր, ինչպէս կը տեսնէք, կը հաւանիմ որ խաղայ մանուկը, ձայն չեմ հաներ, մէկ անգամուան համար հոգ չէ, վասնզի վեհանձն էք: Պզտիկը բան մը չունի, ուրեմն պէտք է որ աշխատի:

— Ձերը չէ՞ այս աղջնակը, հարցուց մարդը:

— Ո՛հ, ոչ, պարոն, պզտիկ աղքատ մըն է. մեղքնալով մեր քովը առած ենք: Ապուշ մանուկի պէս բան մըն է: Կարծեմ ջուր կայ գլուխին մէջ, որովհետեւ ինչպէս կը տեսնէք՝ գլուխը մեծ է: Մեր կարողութեան չափով կը նայինք իրեն, որովհետեւ հարուստ չենք: Ընդունայն նամակներ կը գրենք իր քաղաքը. վեց ամիսէ ի վեր պատասխան առած չունինք: Կ'երեւայ թէ մայրը մեռած է:

— Ա՛հ, ըսաւ մարդը, եւ նորէն սկսաւ մտախոհել:

— Մայր մը որ բարեպաշտին մէկն էր, եւ զաւակը այսպէս երեսի վրայ թողուց:

Այս խօսակցութեան սկիզբէն մինչեւ վերջը Քոզէթ կարծես բնազդաբար իմանալով թէ իր վրայ է խօսակցութիւնը, անընդհատ Թէնարտուհիին կը նայէր: Անորոշապէս մտիկ կ'ընէր: Մերթ ընդ մերթ քանի մը խօսքեր կը լսէր:

Սակայն գինի խմողները, որոնք գրեթէ արբշիռ էին, իրենց լրբենի երգին «նագարաթ»ը կը կրկնէին հետզհետէ աւելի զուարթանալով:

Բարձր ճաշակի ցնծութիւն մըն էր այս, որու մէջ խառնուած էին Աստուածածինն ու մանկահասակ Յիսուսը:

Թէնարտուհին եւս անոնց քով գացած էր մէկտեղ քահ-քահներ արձակելու համար:

Քոզէթ սեղանին տակէն կրակին կը նայէր, որուն նշոյլները իր աչքերուն մէջ կը ցոլային. սկսած էր օրօրել իր շինած մանկանման խանձարուրը, եւ օրօրելու ժամանակ ցած ձայնով կ'երգէր.

— Մայրս մեռաւ, մայրս մեռաւ, մայրս մեռաւ:

Խոհարարուհին դարձեալ ընթրել առաջարկեց օտարականին քանի մը անգամ: Դեղին մարդը, «միլիոնատէրը» վերջապէս զիջեցաւ ընթրելու:

— Պարոնը ի՞նչ կը փափաքի:

— Հաց եւ պանիր, ըսաւ մարդը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

◆ ◆ ◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

◆ ◆ ◆

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան խնջոյք – ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 9ին:

◆ ◆ ◆

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ

եւ

ԱՊՐԻԼ 11 – 24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ – ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Պահանջներու դոհացում տալու համար, Բ. տպագրութիւն մը լոյս տեսած է որ կը ծախուի Հրանտ – Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Տէրվիշեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ.—

77, Rue Robert Dupont
92 — ASNIERES
Tél. : 733-11-00

* * *

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր : Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ :*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30 , Կիրակի:

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 *դպրոցական շրջանին համար:*

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10*էն* 12 *տարեկան ըլլայ:* 2. *Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ Նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն:* 3. *Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ :*

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք : Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը : Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 *հետեւեալ հասցէներուն.*
— *Շիրվանեան*, 65 Վուա տ'Իսի , Մալաքոֆ, (*Հեռ.* 642–75–70): *Կամ Հայկազ Մարտիրոսեան*, 73 Պուլվար Ժորժ Էսքրաժէն, Ռուֆաս – Պլան Մարսէյլ 7 : (*Հեռ.* 53–20–49:

* * *

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար :

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են : Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, հե*տեւեալ թուղթերով* .—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է

43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը Բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ) ժամը 10*էն* 12 *եւ* 14.30*էն* 19*ը:*

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն : Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ :

Նաեւ Հայկական տիսքերու *նոր հաւաքածոյ (Ֆրանսա , Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած):*

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք :

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

Colonie de Vacances

«LA FONTANELLE»

Du 28 Juin au 28 Juillet,
dans le cadre magnifique
des Cévennes, à 650 m. d'altitude
(près de St-Jean-du-Gard
à 70 kms. de Nîmes)

Ouvert aux enfants de 8 à 14 ans.

●

VACANCES IDÉALES, TOUT CONFORT,
DANS UNE SAINE AMBIANCE
— ARMÉNIENNE —

●

PRIX : 290 F.
+ 10 F. à l'inscription

Voyages collectifs organisés
à partir de
PARIS, LYON et VALENCE

Pour tous renseignements
s'adresser à

Mr. le Pasteur D. SAHAGIAN
13, Rue Jonchère
26 - VALENCE (Tél. : 43-62-59)

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛........ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ [illegible] 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու նոր ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինօլէօմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ծշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

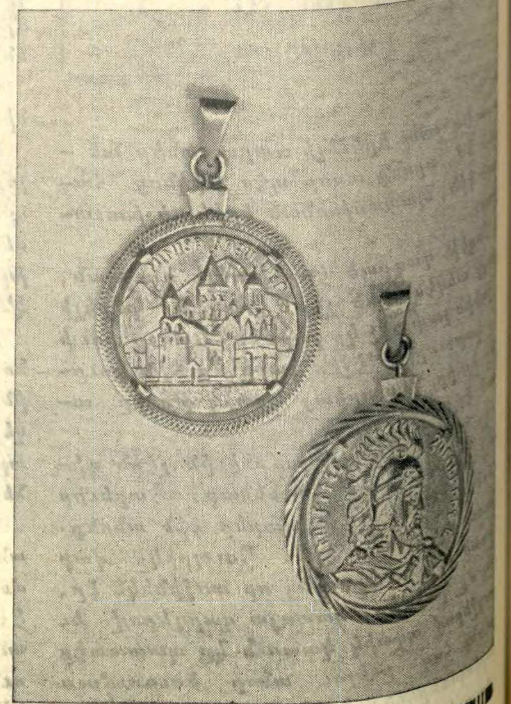

ՅԱՌԱՋ
Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,40

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
7 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11229
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.229

ՌՈԲԷՐ ՔԵՆԸՏԻ ՄԵՌԱՒ

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ ԱՐԱԲ ՄԸՆ Է

ՅՈՒԶՈՒՄԸ ՄԵԾ Է ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Անխուսափելին պատահեցաւ եւ Ճոն Քենըտիէն չորսեւկէս տարի ետք, այս անգամ եղբայրն է՝ Պոպ Քենըտի որ զոհ կ'երթայ մահափորձի մը:

Տալլասէն Լոս Անճըլէս: Դեռ ոչ ոք հաշտուած էր երիտասարդ նախագահին մահին հետ եւ նոր ոճիր մը կը գործուի պատմութեան ախոյեան նկատուած Ամերիկայի մէջ: Արդարեւ մարդ սպաննելու եւ մանաւանդ պատամիտ ու խաղաղասէր մարդիկ սպաննելու անհաւատալի աւանդութիւն մը կը տիրէ Ամերիկայի մէջ քանի մը տարիէ է վեր, որ չի կրնար նաեւ չվնասել մեծ պետութեան մը վարկին ու հեղինակութեան:

Երջանիկ ընտանիք մը, հալածուած ճակատագրէն, որ կ'ապրի յունական ողբերգութիւն մը, այս է պատմութիւնը Քենըտի գերդաստանին:

Իր եղբօր Նախագահութեան օրով, Ճէնըրըլ Աթըրնի (Արդարութեան նախարար) Պոպ Քենըտի, նախագահական թեկնածու էր քանի մը ամիսէ ի վեր, եւ Քալիֆորնիոյ «նախնական» ընտրութիւնները կուգային փաստել թէ հաւանականութիւնը մեծ է որ յաջողի: Պոպ Քենըտի ուրախ էր, ժամադրութիւն կուտար արդէն Շիքակօ, ուր կը կատարուի — Օգոստոսին — Դեմոկրատ կուսակցութեան վերջնական ընտրութիւնը: Քանի մը վայրկեան ետք արդէն, կը գգետնուէր: Առաջին տեղեկութիւնները չորս ժամ տեւող գործողութիւնը, ոչ մէկ յոյս կըրնային ներշնչել ամէնէն լաւատեսներուն:

Ազատական գաղափարներու տէր, դէմ Վիէթնամի երկարաձգուող պատերազմին, կողմնակից ցեղապաշտական խտրականութեան ջնջումին, բուռն պայքարող մաֆիային դէմ (երբ Արդարութեան նախարար էր), Քենըտի զոհ կ'երթայ, ըստ առաջին տեղեկութեանց — Յորդանանցի Արաբի մը՝ Սիրհան Սիրհան, 24 տարեկան: Ըստ իր յայտարարութեան, Սիրհան այս ոճիրը գործած է «իր հայրենիքին համար», որովհետեւ Քենըտի ըսած էր թէ Իսրայէլ պէտք է ապրի:

Պարզ է որ Քենըտիէ զատ շատեր կան որ նման կարծիք արտայայտած էին բայց միշտ մէկ հոգի է որ հաշուեցոյց կը վճարէ, եթէ անշուշտ այս սկզբնական տեղեկութիւնները հաստատուին:

Պոպ Քենըտի մեռաւ Լոս Անճըլըսի Գոն Սամարիթէն հիւանդանոցը Յունիս 6ին, հինգշաբթի առաւօտ 1,34ին (տեղւոյն ժամով) այսինքն 9,34ին Ֆրանսական ժամով:

Կարճ զեկոյցով մը կը յայտարարուէր այս կսկծալի լուրը: Տարաբախտ թեկնածուն 42 տարեկան էր, հայր 10 զաւկի (կինը 11րդը կը սպասէ): Հիւանդանոցն էին կինը, զաւակները, ինչպէս նաեւ Տիկին Ժաքլին Քենըտի:

Նախագահ Ճոնսըն մէկ օր ազգ. սուգ որոշած է:

Յուզումը մեծ է աշխարհի մէջ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ, ՄԵԹՐՕ, ՕԹՈՊԻՒՍ ՍԿՍԱՆ ԲԱՆԻԼ

ԹՂԹԱՏԱՐԸ ԴԵՌ ԴԱՆԴԱՂ Է

ԻՒՆԷՖ-Ը ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Հինգշաբթի առաւօտ Իւմանիթէ կը խորագրէր՝ Աշխատանքի յաղթական վերսկսում եւ Սէ. Ժէ. Թէ.ի զեկոյցը կը հրահանգէր բանուորներուն, որ աշխատանքի սկսին երբ կենսական պահանջները գոհացում ստացած են: «Աշխատաւորներու շահն է զանգուածային կերպով արտայայտուիլ ի նպաստ աշխատանքի վերսկսումին» կը շեշտէ Աշխատանքի Համադաշնակցութիւնը: Համայնավար պաշտօնաթերթը «Արթնութիւն» խորագրով ալ ուրիշ գրութիւն մը հրատարակած է ուր բանուորներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ «կօշիսթ» եւ գործատուներու անձնակազմի օտար տարրերու վրայ, որոնք կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ որ աշխատանքը վերսկսի միութեան մէջ: Իւմանիթէ շատ ծանր կերպով կ'ամբաստանէ այդ ավանթիւրիսթ տարրերը, որ կեղծ-յեղափոխական նախադասութիւններով ոչ թէ իշխանութեան դէմ պայքար կը տանին, այլ անոնց խաղը կը խաղան:

Կը թուի թէ այլեւս համայնավար կուսակցութիւնն ալ գիտակից է որ «պէտք է վերջացնել գիտնալ գործադուլ մը», կ'ուզէ ժամ առաջ որ կարգն ու կանոնը վերահաստատուի, այն վախով թէ այդ «ավանթիւրիսթ տարրերը», կրնան խախտել նաեւ Սէ. Ժէ. Թէ.ի եւ կուսակցութեան հեղինակութիւնը եւ պառակտել շարքերը:

«Կարծր» գօտիները կը մնան մետաղագործութիւնը, քիմիական արտադրութիւններու գործատուները, կառքերու հաստատութիւնները: Հինգշաբթի առտու ոստիկանութիւնը պարպած էր Ռընոյի Ֆլէնի գործատունը եւ բանթողները դուրս ելած էին, առանց միջադէպի: Միշըլէնի գործատան մէջ սակայն միջադէպեր պատահած են բանթողներու եւ ոչ-բանթողներու միջեւ:

Ամէն պարագայի մէջ, ամէն բան կամաց-կամաց կրնայ միայն կանոնաւորուիլ, մանաւանդ թղթատարը: Արդարեւ առաջին օրերը ծրար եւ թերթ իսկ պիտի չընդունին որպէսզի նախ կարենան կարգի դնել եւ բաժնել երեք շաբաթէ ի վեր դիզուած միլիոնաւոր նամակները, թերթերն ու ծրարները:

Մեթրոն եւ օթոպիւսներն ալ կը սկսէին բանիլ հինգշաբթի ժամը 8էն սկսեալ: Նոյն օրը կառախումբերն ալ կը սկսէին, բայց կարելի չէր ըսել թէ ամէն ինչ շատ կանոնաւոր է: Միջադէպեր ալ կը պատահէին: Էս-Ֆրանս եւ մեծ վաճառատուները տակաւին կը շարունակէին խորհրդակցութիւնները:

Պարզ է որ ուշ կամ կանուխ ընկերային հարցերը վերջնական լուծումի կը յանգին բայց շատ աւելի բարդ է ուսանողական խնդիրը, եթէ տակաւին կարելի է «ուսանողական» ըսել շարժումի մը որ բոլորովին քաղաքական բնոյթ ստացած է:

Մամուլի ասուլիս մը եւս տալով, Սովաժօ կը յայտարարէր թէ դէմ է բանակցութեան կառավարութեան հետ եւ հեգնանքով կ'արտայայտուէր անոնց մասին, որոնք կը բանակցին ներկայիս կառավարութեան հետ: Ուսանողները որոնք կ'ուզեն տեսնուիլ կառավարութեան հետ ներկայացուցչական չեն ներկայ շարժումին եւ զիջումով համաձայն պիտի ըլլան անոր հետ... կ'ըսէր:

Սովաժօ կ'ուզէ ժողովրդական ակումբներու վերածել Ֆրանսայի համալսարանները ամառուան շրջանին, ուր քաղաքական դասընթացքներ պիտի աւանդուին:

× Ցնցումը մեծ է նաեւ ձայն-պատկերասփիւռի մէջ, ուր անձնակազմը երկուքի բաժնուած է եւ կարճ յայտագիրը կ'ապահովուին «դեղին»ները (այսինքն կ'ոբակուին անոնք որ չեն միանար գործադուլի շարժումի մը):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Թաս գործակալութիւնը կառավարութեան մէկ զեկոյցը հաղորդած է, ուր խորհրդային կառավարութիւնը կ'ըսէ Փեքինի որ «Ֆրանսական գործադուլները Մաոյի մտածումներուն պատճառը չէին»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ

ՍԵՒ ԴՐՕՇԱԿԸ

Ֆրանսայի մայիսեան շարժումը նոր երեւոյթ մըն ալ բերաւ հետը, որ տարօրինակ թուեցաւ շատերուն՝ սեւ դրօշը: Սովորական բացատրութեամբ կ'ըսուէր թէ անիշխանականներու դրօշն է, բայց շահեկան է անշուշտ քիչ մը աւելի հեռու երթալ եւ փորձել պատմականն ընել: Ժան Լաքութիւռ հետեւեալ յօդուածը ստորագրած է Մոնտի մէջ (Յունիս 5) այս առթիւ.—

Սեւ դրօշը կը ծածանի Սորպոնի բակին վրայ: Փարիզէն անցաւ Մայիս 13ի տողանցքին հետ, ապա Մոնփառնասէն Օսթերլից: Այսպէս իր տեղն ունի 1968 Մայիսի շարժումին պատմութեան մէջ, առնոր համալսարանական ծագումէն մինչեւ ամէնէն լայն ժողովրդական զարգացումները: Բայց ուրկէ՞ կուգայ, այս սեւ դրօշը, զոր ֆրանսական ամբոխները մոռցած էին Սաքոյի եւ Վանզեթթիի (*) պայքարներէն ի վեր, եւ որ գիրենք կը զարմացնէր երբ կը տեսնէին Պարսելոնայի կամ Ասթիւրիներու վրայ եւ զոր Ժաք Տիւքլօ դատապարտեց Լիոնի մէջ:

Այսօրուան երիտասարդ անիշխանականներուն համար, կը թուի թէ նման հարց չկայ: Պարզ է, առանց-յոյսի մարդոց խորհրդանշանն է: Ե՞րբ երեւցաւ: Բաքունինի՞ կողմէ Տրէզտէնի մէջ, Լուիզ Միշէլի՞ Քլամառի, կամ Մախնոյի՞ Ուկրայնիոյ: Պատասխաններու մեծ մասը զայն կը տանին նախ Լիոն, պարզուած 1831 Նոյեմբերի մետաքսի բանուորներու կողմէ, եղերական նշանաբանով.— «Ապրիլ աշխատելով կամ մեռնիլ պայքարելով»:

Ճիշդ է, 1831ին է, բայց քանի մը շաբաթ առաջ, որ սեւ դրօշը ծածանեցաւ բանուորական բազմութեան մը վրայ — բայց ոչ Լիոնի մէջ այլ՝ Ռէնս: Հողակիրներն էին որ պարզեցին սա նշանաբանով.— «Աշխատանք կամ մահ»: Եւ երբ երեւցաւ, Լիոն, Փետրուարին, կըրկին հողակիրներն էին, պաշտօնանկ ըլլալու սպառնալիքին տակ Կիյոթիէռի մէկ շինարանէն, որ զայն պարզեցին:

Երբ մետաքսի բանուորները զայն պարզեցին 1831 Նոյեմբեր 21ի հրացանաձգութենէն ետք, սեւ դրօշը որ այն օրը մեռելի զանգ մը կը կրէր, արդէն իսկ բանուորական ըմբոստութեանց խորհրդանշանն է, հակառակ անոր որ տարբեր իմաստներ առած էր երբ կը ծածանէր պաշարուած Միսոլունկիի վրայ 1822ին կամ Փարիզի քաղաքապետարանին վրայ 1830 Յուլիս 29էն 31, սպասելով որ Փարիզ վերստանայ իր ազատութիւնները: Պլանքի հաւատարիմ մնացած էր Եռագոյնին, Պալէօֆէն Անֆանթէն, կարմիր դրօշը արդէն իսկ աշխատանքի խորհրդանիշ էր:

Սեւ դրօշը մոռցուեցաւ: Փարիզի Կոմունան նախ Եռագոյնի տակ, Մարտ 18էն կարմիրը դէմ դրաւ Վերսայլցիներուն գոյներուն: Նոյնիսկ ամէնէն յուսահատ օրերուն, Մայիսի վերջին շաբթուն, սեւ դրօշը բացակայ էր հակառակ Ժիւլ Վալլէսի յորդորներուն՝ «աւելի սպառնական քան միւսները, քան ամէնէն աչքի զարնողները կամ անխծուածները, ա'յս դրօշը: Աւելի վտանգաւոր, վանդի աւելի տխուր»:

Մորիս Տոմանժէ (հեղինակ Կարմիր Դրօշը հատորին) սեւ դրօշի կրկին երեւումը ֆրանսական քաղաքական կեանքին մէջ, կը տեսնէ 1883ին, անիշխանականութեան զարգացման առեն: Բայց ինչո՞ւ անիշխանականները սեւ դրօշ ընտրած էին, մինչ իրենց օտար ընկերները, ինչպէս Փիէր Կրոպոտկին հաւատարիմ կը մնային կարմիրին: Կը թուի թէ Լուիզ Միշէլի դերը վճռական եղած է այդ առընչութեամբ «որովհետեւ, կը գրէր Իւմանիթէի խմբագիրը 1921ին Լուիզ սեւ դրօշի մը կը նմանէր, վրայէն թափող հագուստներով»: Ի դէպ, 1871 Մայիսի ջարդերէն ի վեր, Լուիզ Միշէլ մեծ սուգ կը պահէր, իր բարեկամ՝ Ֆէռէի եւ բոլոր ընկերներուն:

1882 Մարտ 18ին, Կոմունայի տարեդարձի մէկ հանդիսութեան առեն, կը պոռար.— «Այլեւս պէտք չէ կարմիր դրօշը, թաց մեր զինուորներու արիւնով: Սեւ դրօշ պիտի պարզեմ, որ կը կրէ մեր մեռեալներուն եւ պատրանքներուն սուգը»: Տարի մը ետք տողանցքին գլուխն էր Ռիւ տը Սեւրէն Ռիւ տիւ Ֆուռ, իբրեւ սեւ դրօշ հին փէշ մը պարզած աւելի կոթի մը ծայրը: Երբ դատաւորները մեղադրեցին, պատասխանեց.— «Աշխատանք չունեցողներու խորհրդադրօշն է»:

Բայց յեղափոխական փառերգը զոր գրեց երբ աքսորուած էր Նոր Քալետոնիա, աւելի քնարական բնոյթ մը կուտայ անիշխանական այս խորհրդանշանին.

«Երբ ամբոխը, այսօր լուռ
Որոտայ ովկիանին նման
Եւ պատրաստ ըլլայ մահուան,
Կոմունան ոտքի պիտ' ելլէ
Սեւ դրօշը՝ ծաղկեցնէ հողը
Ազատ, բոցավառ երկնքին տակ»:

Նոյն ոճն ունի ժողովրդական բանաստեղծ՝ Աչիլ լը Ռուա.

«Փողոցներուն մէջ ուր անգործութիւնը
մրմռայ
Սովահարները սեւ դրօշ կը պարզեն...
Կ'արհամարհես անոնց թնդանօթի շանթը
Ո՞վ սեւ դրօշ որ ծածանեցաւ Լիոնի
վրայ»:

Բայց Լուիզ Միշէլի յուղարկաւորութեան օրը, «անիշխանական համայնավար» պատուիրակութիւնը 18րդ թաղամասի, կարմիր դրօշ կը պարզէր...:

Սեւ դրօշը եղաւ նաեւ դրօշը Մախնոյի «Հայր Մախնոյի», ուկրայնացի ապըստամբներու պետը որ յաղթեց Տենիկինին, Պետլիուրային եւ Կրիկորիէֆի եւ երկու տարի «անիշխանական կարգ» հաստատեց հարաւային Ռուսիոյ վրայ, բոլշե-

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՀԱՅԵՐԷՆ

Հայ եւ վրաց ժողովուրդների հոգեւոր մերձեցման գործում մի ոսկեայ կամուրջ է եղել Վրաց ազգային մշակոյթի փառքը հանդիսացող «Ընձենաւոր» վիպերգութիւնը: Պոէմը թարգմանուել է շատ ու շատ լեզուներով, բայց ամէնից առաջ՝ հայերէն:

«Ընձենաւոր»ի գրուելու ճիշդ թուականը յայտնի չէ: Ռուսթաւելին իր գործը նուիրել է Թամար թագուհուն, հետեւաբար, նրա թագաւորութեան (1184–1212) տարիներին պէտք է գրուած լինի այն: «Ընձենաւոր»ի բնագիրը չի պահպանուել: Ամենահին ընդօրինակութիւնը պատկանում է 17րդ դարի սկզբներին: Գրչագիրների թիւը հարիւրից անց է, բայց հիմնական օրինակները հազիւ կէսն են կազմում: Բոլոր այդ ձեռագրերը, մեծ կամ փոքր չափով, զանազանւում են իրարից:

Այդ ձեռագրերի մէջ ուրոյն տեղ են գրաւում հայ գրիչների ձեռքով արտագրուած օրինակները, որոնց թիւը տասից աւելի է: Դրանցից ամենահինը, որ «Ընձենաւոր»ի լաւագոյն օրինակներից մէկն է համարւում, Վրաստանի Կ. Կեկելիձէի անուան Ձեռագրերի ինստիտուտում պահպանուող թիւ 757 ձեռագիրն է: Այն արտագրուել է մօտ 300 տարի առաջ 1671 թուին՝ Ամուրանց Բաղդասարի որդի Հարկահաւաք Գասպարի ձեռքով: Երկրորդ ձեռագիրը նոյնպէս գտնւում է յիշեալ ինստիտուտում: Այն արտագրուած է 1680 թ. ատենադպիր Բեկթարէկի ձեռքով եւ նոյնպէս լաւագոյն ձեռագրերից մէկն է, նկարազարդ ու գեղեցիկ ձեւաւորուած: Երրորդը, որ գտնւում է Փարիզի Ազգային Թանգարանի վրաց գրչագիրների հաւաքածուի մէջ, արտագրուած է 1702 թուականին, ոմն Ղազենց Բեգոյի դստեր ձեռքով Շամախիում: Այդ ձեռագրերից մէկն էլ, որ ժամանակին պատկանել է Յովհ. Թումանեանին, արտագրուած է 1839 թ. ոմն Աւետիք Գորգիջանիձէի ձեռքով, Թիֆլիսի Զուղուրէթ թաղամասում...:

Պոէմը առաջին անգամ վրացերէն լոյս է տեսել Թիֆլիսում, 1712 թուականին: Տպագրութեան նախաձեռնողը եղել է ինքը, Վախթանգ թագաւորը: Այդ օրուանից մինչեւ հիմա Ռուսթաւելու «Ընձենաւոր»ը ունեցել է յիսուն հրատարակութիւն, որից հինգը՝ վերամշակուած:

Վրաց գրականութեան այդ կոթողը դեռ շատ տասնամեակներ առաջ հետաքրքրել է ոչ միայն հարեւաններին, այլեւ օտարներին: Նրանք թարգմանել ու տպագրել են առանձին հատուածներ, կամ ամբողջ պոէմի համառօտ բովանդակութիւնը (արձակ): Այսպէս, 1888 թ. ռուսերէն լոյս տեսաւ 32 էջանոց մի գրքոյկ: Յետագայ տարիներին պոէմն ունեցաւ 16 ամբողջական եւ 13 ոչ լրիւ ու վերամշակուած հրատարակութիւններ: Գրեթէ միաժամանակ Թիֆլիսում լոյս տեսաւ ֆրանսերէն, մի տարի անց Լայպցիգում՝ գերմաներէն, ապա 1912 թ. Լոնդոնում՝ անգլերէն, 1917 թ. Բուդապեշտում՝ հունգարերէն, Բուխարեստում՝ ռումիներէն:

Պոէմը, սակայն, համաշխարհային ճանաչում ստացաւ 1937 թուականից յետոյ, երբ լայնօրէն նշւում էր նրա 750ամեակը: Միայն Խորհ. Միութեան մէջ այն հրատարակուել է 78 անգամ, մէկ միլիոն 352 հազար տպաքանակով: Անցած երեք տասնամեակներում «Ընձենաւոր»ը հրատարակուել է ուկրաիներէն, կիրգիզերէն, օսերէն, ուզբեկերէն եւ եղբայրական միւս ժողովուրդների լեզուներով: Պոէմը շրջել է աշխարհով մէկ, թարգմանուել իտալերէն, եբրայերէն, յունարէն, մոնղոլերէն, չինարէն, ճապոներէն, պարսկերէն եւ, ամէնից առաջ՝ հայերէն:

Հայերը առաջինն են եղել, որ աւելի քան մէկ դար առաջ ճանաչել, սիրել ու բարձր են գնահատել Ռուսթաւելու ըստեղծագործութիւնը: «Ընձենաւոր»ի համամարդկային վսեմ գաղափարները, գեղարուեստական կատարելութիւնը, նրա գլխաւոր հերոսների ու մեր Սասնայ տան ազնուուր զաւակների բնաւորութիւնների ընդհանրութիւնը մօտ ու հարազատ են դարձրել այդ սքանչելի վիպերգութիւնը մեզ համար:

1860 թ. Թիֆլիսում հրատարակուող «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի Զ. համարում տպագրուեց «Ընձենաւոր»ից կատարուած առաջին թարգմանութիւնը: Նոյն համարում զետեղուած է «Ընձենաւոր»ի թարգմանչի նամակը՝ ուղղուած հրատարակչին: Հազիւ մէկուկէս էջ գրաւող այդ նամակը մի ինքնատիպ ու խորօրինակ շարադրանք է լեզուի, գրականութեան ու արուեստի մեծ ստեղծագործութիւնների եւ նրանց գնահատութեան վերաբերեալ:

«Էս մարդը էնքան յարգեւոր է էլի Վրացիների մէջը, — գրում է նա իր նամակում, — որ վեց հարիւր տարի է սրա շինած բանը էստեղ կարդւում է, ինչպէս Հոմերոսի շինածները կարդւում են ուրիշ ազգերի մէջ: Թիֆլիզեցի Հայքը միշտ սիրել են Ռուսթաւելի գրածները, ուրեմն յոյս ունիմ, թէ չեմ սխալւում, որ թարգմանածս էլ բաւական հաւնեն»:

Եւ նա չէր սխալւում: «Ընձու մորթի հագած մարդ», այս խորագրով պոէմի մուտքը դէպի հայ իրականութիւնը եղաւ ջերմ ու սրտալի եւ շատ «հաւնելի»: Ամսագիրը երեք տարի շարունակ՝ 1860 թ. Յունիսից մինչեւ 1862 թ. Նոյեմբերը, «Սարգիս» ստորագրութեամբ տպագրում էր պոէմը հատուածաբար եւ հնարաւոր եղաւ թարգմանել միայն 1282 տող:

Ո՞վ էր «Սարգիսը», որ այսպէս հըմտօրէն եւ թէկուզ մասնակի, կարողացաւ յաղթահարել այս թարգմանութեան դըժուարութիւնները: Բանասէրների հաւաստմամբ նա բժշկապետ, գրականագէտ Ստեփան (ոմանց մօտ՝ Սարգիս) Բաստամեանն էր, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մի անձնաւորութիւն, որ հաւասարապէս տիրապետում էր հայերէնին եւ վրացերէնին: Բաստամեանը գտաւ «Ընձենաւոր»ը դէպի ժողովրդի սիրտը տանող ճանապարհը, պոէմը թարգմանելով ժամանակի կենդանի լեզուով՝ Թիֆլիսի բարբառի ու գրական հայերէնի խառնուրդով: Նա գիտակցաբար չդիմեց գրաբարին, քանի որ, ինչպէս ինքն է գրում. «Հազրէնը մէ զամ կուպատահի, որ մեր փայի Քռումը Շահմայի կամ Օբազրող բռնուի: Հազրէնը մէ զամ կուպատահէր, որ գտնուիլ էր հայ՝ գրաբար լեզու իմացող»:

Բաստամեանի թարգմանութիւնը երկար տարիներ մնայուն տեղ էր գրաւել դասագրքերում ու ժողովածուներում:

1896 թ. Թիֆլիսում լոյս է տեսնում թարգմանիչ Հ. Միրիմանեանի կազմած «Ընձենաւոր» գրքոյկը, ուր զետեղուած էր պոէմի համառօտ բովանդակութեան շարադրանքը եւ մի շարք տեղեկութիւններ՝ Ռուսթաւելու կենսագրութեան ու նրա պոէմի մասին:

Գնալով աճում է հետաքրքրութիւնը դէպի «Ընձենաւոր»ը եւ նրա հեղինակը, որի կեանքը հիւսուած է լեժանդներից ու ժողովրդական պատումներից: Այդ լեժանդներից մէկը՝ «Ռուսթաւելու սէրը» խորագրով, մշակեց եւ «Աղբիւրում» (յետագայում իր «Հայաւանդ» լեժանդների գրքում), հրատարակեց Գէորգ Ասատուրը, որը յետագայում թարգմանեց ողջ պոէմը:

Բոլոր դէպքերում, երբ հարկ է եղել նշելու «Ընձենաւոր»ի եւ նրա հեղինակի յոբելեանը, հայ մամուլն ու գրական շրջանները առաջինն են արձագանգել այդ նշանակալից տարելիցին: Յետագայում աւելի ու աւելի է զգացուել «Ընձենաւոր»ը ամբողջութեամբ թարգմանելու անհրաժեշտութիւնը: Կովկասի Հայոց Հրատարակչական ընկերութիւնը փորձում է գլուխ բերել այդ գործը եւ մի գրութեամբ դիմում է Յովհ. Թումանեանին: Մեծ բանաստեղծը չի ուշացնում պատասխանը:

«Ի պատասխան յարգելի վարչութեան թիւ 56 գրութեամբ ինձ արած առաջարկին, թէ քանի՛ ժամանակում եւ ի՞նչ պայմաններով հայերէնի կը թարգմանէի Շոթա Ռուսթաւելու «Ընձենաւոր»ը հռչակաւոր վիպերգութիւնը, պատիւ ունիմ յայտնելու, որ թարգմանութիւնը կանեմ հինգ տարուայ ընթացքում...»: Եւ յետոյ աշխատելու համար նա առաջարկում է ամենահամեստ պայմանները, որը սակայն վեր էր «յարգելի վարչութեան» ուժերից:

Տարիներ յետոյ, պոէմի թարգմանութեանը ձեռնամուխ է լինում Վահան Տէրեանը, այդ նպատակով նախօրօք ուսումնասիրելով վրացերէնը: Հոգով ու սրտով էր կպել նա այդ գործին, բայց աւաղ, հոգեմաշ հիւանդութիւնն ու վերահաս մահը անկատար թողեցին այդ մեծ ու գեղեցիկ մտադրութիւնը: Տէրեանին յաջողուեց թարգմանել պոէմի նախերգանքի միայն տասներկու տունը:

Բնագրին հաւասար համարելով Տէրեանի անզուգական թարգմանութիւնը, Ն. Ե. Մառը իր տաղանդաւոր աշակերտի կորստի կսկիծը սրտում գրում է. «Մնում է միայն ափսոսալ, որ Տէրեանը կարողացել է թարգմանել պոէմի միայն սկզբնական տասներկու տունը: Եւ, այնուամենայնիւ, նրա թարգմանութիւնը հայ ընթերցողին տալիս է Շոթայի պոէմից այնքան, որքան չի տուել նոյն պոէմի եւ ոչ մի թարգմանիչ»:

Խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ նոր փայլով շողաց «երկիրը երկինքի հետ կապող» սիրոյ ծիածան «Ընձենաւոր»ը:

1937 թ. երբ տօնւում էր «Ընձենաւոր»ի 750ամեակը, Հայպետհրատը [illegible] նուէր մատուցեց ընթերցողներին, հրապարակի վրայ դնելով ողջ պոէմը՝ անուանի բանասէր Գ. Ասատուրի թարգմանութեամբ:

Ռուսթաւելու ծննդեան 800ամեակի յոբելինական այս օրերին Խորհ. Հայաստանի Գրականութեան Ակադեմիայի հրատարակութիւնը երկրորդ տպագրութեամբ վերհրատարակեց Ասատուրի վերանայուած թարգմանութիւնը՝ ըստ նորագոյն բնագրի, որը կատարել եւ խմբագրել է բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու Պ. Մուրադեանը:

ԱԼԲԵՐԴ ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆ
Հայաստանի Պետ. գրադարանի
Երկրորդ գրադարանավար

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Այսուհանդերձ, գաղտնաբար կը զննէի, կը խուզարկէի շուրջս, կասկածելի երեւցողները կը հետապնդէի եւ կը սպասէի այն օրուան ուր կարող պիտի ըլլայի դրական արդիւնքի մը հասնիլ: Այսօր բարեբախտութիւնը ունիմ ծանուցանելու ձեր վեհափառութեան որ վերջապէս յաջողեցայ իմ այս դժուարին ջանքերուս մէջ...

— Ի՞նչ կ'ըսես, գոչեց Ապտիւլ Համիտ որուն աչքերը տարօրինակ փայլով մը շողացին, Եըլտըզի մէջ դաւադիրնե՞ր կան:

— Դաւադիրներ, գուցէ չափազանցութիւն ըլլայ, վեհափառ տէր, բայց այս վայրկեանիս ապացոյցներ ունիմ որ գոնէ հատ մը կայ... եթէ ոչ աւելի:

— Եւ ո՞վ է այդ թշուառականը:

— Աւա՛ղ, վեհափառ տէր, ձեր շնորհները ամէնէն աւելի վայելող, ձեր վստահութեան արժանացած, իր կեանքը ձեզի պարտական, վերջապէս ձեր բոլոր բարիքներուն արժանացած մէկն է որ այդ մեղապարտ ոճիրը կը գործէ...:

— Բայց անունը ըսէ տեսնեմ, գոչեց բռնաւորը, որուն համբերութիւնը սպառած էր:

— Անունը... կայսերական թիկնապահ Զիա փաշա:

— Զիա փաշա, այն որ այնքան հաւատարմութեան փորձեր տուած է, որուն այնքան բարիքներ ըրած եմ:

— Այո, վեհափառ տէր, բուն իսկ այդ ապերախտը:

— Գիտե՞ս թէ ո՛րքան ծանր ամբաստանութիւն մըն է ըրածդ մէկու մը մասին, որ իմ կատարեալ վստահութիւնս կը վայելէ:

— Գիտեմ, վեհափառ տէր, եւ ճիշդ ասոր համար սպասեցի որ դրական փաստով մը ներկայանամ ձեզ:

— Ո՞ւր է տեսնենք այդ փաստը:

— Ահաւասիկ:

Եւ Իզզէթ փաշա գրպանէն հանեց մեզի ծանօթ թուղթը: Ապտիւլ Համիտ ակնարկ մը նետեց երկտողին վրայ, գիրը ճանչցաւ իսկոյն եւ ըսաւ.

— Այո, այս փաստը բաւական է զինքը անմիջապէս բնաջինջ ընելու համար...

Այս չարաշուք խօսքերը արտասանելէ ետքը՝ բռնաւորը պահ մը լռեց, յետոյ շարունակեց.

— Զիան առանձին ըլլալու չէ, անպատճառ իր մեղսակիցները ունի պալատին մէջ, պէտք է որ անոնք ալ երեւան հանել:

— Ես ալ ճիշդ ձեր վեհափառութեան կարծիքն եմ. վստահ եմ որ ուրիշ դաւաճաններ ունինք Եըլտըզի մէջ, սակայն պէտք է խոհեմութեամբ վարուինք, որպէսզի կարենանք զանոնք ալ ձեռք ձգել ... եւ ճիշդ այս նկատումով, ըստ իս լաւագոյն կ'ըլլայ որ Զիա փաշայի դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին յախուռն կերպով չվարուինք:

— Այդ մարդը պէտք է անմիջապէս ձերբակալել եւ փակել տալ պալատին մէջ. յետոյ կը խորհինք թէ ի՛նչ պատիժ պիտի սահմանենք իրեն:

— Ձեր վեհափառութիւնը ինչ որ յարմար տեսնէ այնպէս պիտի ընենք:

— Իսկ անկէ զատ, տակաւին որո՞ւ վրայ կասկածներ ունիս...:

— Վեհափառ տէր, մինչեւ որ ձեռքս դրական ապացոյցներ չըլլան՝ չեմ ուզեր ոչ ոք ամբաստանել...:

— Բայց ես կը հրամայեմ որ քու կասկածներդ յայտնես, գոչեց բռնաւորը:

— Վեհափառ տէր, ներեցէք որ այս մասին տակաւին բան չըսեմ:

— Խօսէ՛, պոռաց Ապտիւլ Համիտ, ձայնը աւելի բարձրացնելով, խօսէ եթէ ոչ քեզ ալ Զիային քով կը ղրկեմ:

Իզզէթ փաշա վայրկեան մը վարանեցաւ, յետոյ տեսնելով որ ճար չկար խուսափելու, վճռաբար որոշեց խօսիլ.

— Ալպուս պէյի վրայ կը կասկածիմ, ըսաւ խուլ ձայնով մը, գլուխը դէպի գետին խոնարհելով:

— Ալպուս պէյ, բայց անիկա Զիայի մահացու թշնամին է:

— Կը մոռնա՞ք որ Զիա փաշան ալ ձեր ամենահաւատարիմ ծառան ձեւացած էր երեսանց, սակայն, ինչպէս կը տեսնէք, մութին մէջ ձեզի դէմ կը դաւէ: Այդ մարդոց ոչ թշնամութեան, ոչ բարեկամութեան կարելի է վստահիլ, անոնց համար միակ բան մը գոյութիւն ունի աշխարհի երեսը, իրենց անձնական շահը եւ կիրքերուն գոհացումը: Ես, արդէն ըսի ձեր վեհափառութեան, որոշ ու դրական փաստեր չունիմ Ալպուս պէյի դէմ, սակայն իր մասին կասկածելու համար շատ պատճառներ ունիմ...:

— Որո՞նք են այդ պատճառները, ըսէ՛ տեսնենք, գոչեց Ապտիւլ Համիտ, որ իրեն հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր իր սիրական քարտուղարին խօսքերը:

— Վեհափառ տէր, եթէ հրաման կ'ընէք, ձեր վեհափառութեան մի առ մի թուեմ այն իրողութիւնները որոնք տեղի տուած են իմ կասկածներուս:

— Ամէն բան ըսէ մանրամասնօրէն:

— Երբ առաջին անգամ մտքիս մէջ կասկածներ ծագեցան Զիա փաշայի մասին եւ շատ ծածուկ կերպով սկսայ իր վրայ հսկողութիւն մը կազմակերպել իր հաւատարիմ անձերուս ձեռքով, Ալպուս պէյ կռահեց իրողութիւնը եւ եկաւ իր նախերարար ինծ ըսելու որ ծանր կասկածներ ունէր թիկնապահ Զիա փաշայի մասին...: Վայրկեան մը հաւատացի իր խօսքերուն եւ իրեն ըսի որ եթէ կարենայ իր խօսքերը հաստատող փաստեր հայթայթել ինծի, ես ալ իրեն պիտի աջակցէի...:

— Այդ Ալպուսը ինծի ալ եկաւ դաւադրութեան խօսքեր ընելու, ընդհատեց Ապտիւլ Համիտ, նոյնիսկ երեք օր առաջ մանաժամ ուզեց [illegible] համար, բայց ինք մասնաւորապէս [illegible] նարկէր չերքէզ Հասանին ու իր [illegible] ինչպէս նաեւ անոնց ետեւ ծածկուած ուրիշ անձերու...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(140 – Շար.)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՅԱՅԳԱՅԻՆ

Կը սիրեմ ես թափառիլ գիշերին մէջ, գիշերին մէջ ուր, այգուն դէմ երազի անո՛յշ ծաղիկներ, ձիւնի փթթումներով, կը բացուին հովիներու շուշան համբոյրին, գիշերին մէջ ուր գետեզրին մօտէն լռուող կոչնակին զանգիւնը կը ծաւալի սարէ սար ու խորհրդաւոր կերպով կ'օրրէ զգացումները:

Կարաւանը կ'անցնի՜ լերան արահետներէն ու բոժոժներու ձայնին միստիք մեղամաղձոտութիւնը, հեռուէն հեռու կը լսուի գիշերին մէջ, ուր լուռ է, գիշերին մէջ, որ մթին է եւ ահաւոր:

Եղնիկները, — անրջային ու պաշտելի՜ կենդանիներու թեթեւ, թեթեւ, գետափին ի վար՝ որուն մէջ կը ստուերանկարուին, լուսնի լազուարթային սատափացումներէն, ինչ որ ունին խօլագին, ու խուսափուկ, ու անշօշափ՝ երազի մէջ վարշամակուած իրենց ամպային ձեւերը:

Ու իրենց մեղրիկ նայուածքներուն լոյսը կ'առկայծի գիշերին մէջ որ լայն է, հեշտագին ու համապարփակ:

Ու բոլոր մրտենիները, բուրումնալիր, գալար համբոյրներ կը սոսաւեն հոլանի միջոցին մէջ: Պարզկայ գիշերուան սիւքը կ'անցնի տերեւախիտ թաւուտքին ճիշդ սրտին ընդմէջէն, սարսուռներ պտըտցնելով հոն: Ու ես կը մտածեմ, աչքերս կիսափակ ու յոգնած, գլուխս քարի մը յեցած, եւ հոգիս հեշտանքով ու տենդով լեցուն, ես կը մտածե՛մ...:

Հո՛վը· գինով աղջիկ մըն է կարծես հովը, ծփանցիկ պարեգօտով հո՛վը, գիշերուան դողահար ու բուրումնաւէ՛տ հովը, որ ջուրերուն վրայ խօլ ու տատանոտ շուրջպար մը կը դառնայ յուլօրէն, գիշերին մէջ՝ որ ցրտին է ու դողդոջուն:

Կը սիրեմ ես թափառիլ, քու հոգիիդ գիշերին մէջ, ո՛վ կին, գիշերին մէջ քու հոգիիդ, որ տրտում է եւ ահաւոր, լայն ու հեշտագին, կրքոտ ու խանդաբորբ, ցրտին ու դողահար:

1904

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԱՐԴԱՐԵՒ՝ ԱՅԴՊԷՍ ԿՈՐԾԱՆԵՑԱՆ ՍՈԴՈՄ ԵՒ ԳՈՄՈՐԸ

Երբ առաջին անգամ ամերիկեան հնէաբանական առաքելութեան մը անդամները Մեռեալ Ծովուն յատակը քարացած եւ այդ վիճակին մէջ 4000 տարի մնացած անտառ մը գտան, առաջին վայրկեանէն չհասկցան որ գտած էին առաջին փաստերը թէ ինչպէս կործանած էին աշխարհի ամէնէն անբարոյականացած քաղաքները՝ Սոդոմը եւ Գոմորը:

Մինչեւ այն ժամանակ, Սոդոմը եւ Գոմորը ծանօթ էին մայն այն բոլորէն, որ անոնց եւ Ղովտի փախուստին համար կը յայտնէ Աստուածաշունչը: Ամերիկեան առաքելութիւնը ճամբայ ելած էր 1848ին, գտնելու համար Աստուածաշունչի յիշած «Աղի Ծովը» — Մեռեալ Ծովը:

Տրամաթիկ ճամբորդութենէ մը ետք, որ շաբաթներ տեւեց, անապատին եւ Յորդանան գետին վրայով, անդամները հասան այն կէտին, ուր գետը կը միանայ այս մեծ փակ ծովուն հետ:

Առաքելութեան անդամները գիտէին աւանդութիւնը, որու համաձայն Երուսաղէմի պաշարման շրջանին, 70 թուականին Ք. Ա., հռոմէացի կառավարիչ Թիթօ անհնազանդ ստրուկները կապել կուտար եւ ծովը կը նետէր որպէսզի խեղդուին: Անոնց մարմինները սակայն չէին ընկղմեր եւ կրկին դէպի ափերը կը վերադառնային քանի անգամ ալ որ ջուրը նետուէին:

Ի վերջոյ Թիթօս տպաւորուած սոյն երեւոյթէն, հաշտութեան ձեռք երկարեց ստրուկներուն...:

×

Անծայրածիր այս ծովը առաքելութեան կողմէ գտնուած միջոցին ձուկեր, լօռեր (ֆիքիա) եւ խեցիներ չէր պարունակեր եւ իր շուրջ գտնուող տարածութիւնը բոլորովին լերկ էր բուսականութենէ: Առաքելութեան երկրաբանները անմիջապէս, մեծ զարմանքով հաստատեցին թէ Մեռեալ Ծովուն մակերեսը, հոն ուր Յորդանանի հետ կը միանար, ծովուն մակերեսէն 385 մեթր խորութեան վրայ կը գտնուէր, մինչ աշխարհի ուրիշ որեւէ տեղ — որ ջուրէն վար է — 90 մեթրէ աւելի խորութիւն չունի:

Առաքելութեան անդամները նոյնպէս հաստատեցին, թէ Մեռեալ Ծովուն ջուրը հաստատուն տարրեր կը պարունակէր — մասնաւորաբար աղ — 25 առ հարիւր տոկոսով, մինչ ովկէանոսը 4,5 առ հարիւր տոկոսով աղ կը պարունակէ միայն:

Ասիկա կը բացատրէր թէ ստրուկներու եւ ոեւէ ուրիշ մարդու մարմին ինչո՞ւ չէր ընկղմեր ջուրին մէջ:

Այլեւս հաստատ էր, թէ այդ ծովը Աստուածաշունչի յիշած Աղի Ծովն էր, որուն շուրջ պէտք է գտնուէր Սիտիմի հովիտը, ուր կը գտնուէին Սոդոմը եւ Գոմորը:

×

Եւ անհրաժեշտ եղաւ որ յիսուն տարի եւս անցնի, որպէսզի ուրիշ մեծ առաքելութիւն մը ճամբայ ելլէ եւ գտնէ Սոդոմը եւ Գոմորը:

Անոր անդամները արդարեւ, գտան մնացորդներ Զոարէն, մէկը այն հինգ քաղաքներէն, որոնք, միշտ Աստուածաշունչի համաձայն, Սիտիմի հովիտին մէջ էին կառուցուած:

Այդ քաղաքը ապաստանած էր Ղովտ, երբ նշան տրուած էր թէ Սոդոմ եւ Գոմորը պիտի կործանէին: Սակայն Աստուածաշունչի տարիներու ամէնէն անբարոյականացած քաղաքին հետքն իսկ գոյութիւն չունէր:

Հնէաբանները կրկին քարացած անտառը վերադարձան: Եւ այն ժամանակ հասկցան, թէ այս ծառերու շուքին տակն է որ Ղովտ իր հօտերը կը բերէր կործանումէն առաջ:

Ընկղմած անտառը մէկ մասն էր այն հարուստ դաշտավայրին, որուն վրայ կառուցուած էին Սոդոմ եւ Գոմորը:

Երկար ամիսներով հնէաբանները անդադար կը հետազօտէին գտնելու համար բացատրութիւնը: Սոդոմ եւ Գոմորը կը գտնուէին Յորդանանի հովիտին մէջ, որ երկրի կեղեւին վրայ հսկայական ճեղքի մը մէկ մասն է: (Փոքր Ասիոյ Տաւրոսեան լեռներէն, Մեռեալ Ծովու վրայով մինչեւ Ազապայի Ծոցը):

Այս ճեղքի երկայնքին շատ մը կէտերու վրայ հրաբխային մեծ պայթումներէ նշաններ գտնուեցան: Եւ այլեւս հաստատ եղաւ թէ ամբողջ այդ հովիտը, որու մէջ կառուցուած էին Սոդոմ եւ Գոմորը, կորսուած էր հսկայական անդունդի մը մէջ, որ բացուած էր ահռելի երկրաշարժէ մը ետք:

Աստուածաշունչի տարիներէն մնացած կեանքի գոյութեան միակ նշանը Մեռեալ Ծովու ջուրերէն ծածկուած անտառն է, որ մնացած է շնորհիւ ջուրերու առանձնայատուկ քիմիական բաղադրութեան:

Բոլոր հնէաբան եւ երկրաբանական գտնուած իրերը, ինչպէս նաեւ գրութիւնները ներկայիս կը հաստատեն այլեւս, թէ Սոդոմ եւ Գոմորը Մեռեալ Ծովուն հարաւային կողմը կը գտնուէին:

×

Աստուածաշունչի տեղեկութիւններուն մէջ սակայն, աշխարհի ամէնէն անբարոյական քաղաքի անյայտացման համար, գոյութիւն ունի նաեւ Ղովտի եւ իր կնոջ պատմութիւնը, որ երբ աստուածային պատգամը անտեսեց եւ ետին դարձաւ որպէսզի այրող քաղաքը տեսնէ, աղէ արձան կտրեցաւ:

Սոդոմ եւ Գոմորի մասին իրենց ըրած գիւտերէն ետք, հնէաբանները եւ մասնաւորաբար գիտնականները, այն եզրակացութեան յանգեցան, թէ իսկապէս շատ հաւանական է որ եղելութիւնները ճիշդ այդպէս տեղի ունեցած ըլլան: Այն շրջանը ուրկէ կ'անցնէին Ղովտ եւ իր ընտանիքը, փախուստի պահուն, հանքային աղի բլուրներու շարք մըն է: Անոնք որոնք կը ջանային փախուստ տալ Սոդոմ եւ Գոմորէն կործանումի պահուն, պէտք էին արագ փախչիլ: Եթէ կենային տեսարանը դիտելու համար, ծուխերէն եւ այրող կազերէն շնչահեղձ ըլլալու վտանգին տակ կը գտնուէին:

Եւ ինչպէս մինչեւ այսօր իսկ կը պատահի Աղի Ծովու շրջանին մէջ, Ղովտի կինը երբ կանգ առաւ եւ ետ նայեցաւ, շատ արագ թանձր աղի խաւով մը ծածկուեցաւ:

Թարգ· ՍԷ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հռչակաւոր Լօժէն Տիւվալ, որ թատերական ձեռնարկներու սկսելէ առաջ Փարիզի թատրոններէն մէկուն մէջ կատակերգակ դերասան էր, ունէր ամբողջ բանակ մը ազգականներու: Քոյրեր, եղբայրներ, փեսաներ, հարսներ, հօրեղբայրներ, մօրաքոյրներ, քրոջ որդիներ եւ եղբօրորդիներ:

Եւ կարծես ասոնք բաւական չըլլային, կային նաեւ իր երեք կիներու ազգականները:

Ասոնք բոլորը կը դառնային հէք Տիւվալի շուրջ, դրամի, պաշտօնի եւ պաշտպանութեան համար:

Երբ մեռաւ Տիւվալ, բոլոր ազգականները փութացին ներկայ գտնուիլ կտակի բացումին:

Բայց, Տիւվալ այս անգամ ձեւը գտած էր իր կենդանութեան քաշած բոլոր չարչարանքներուն վրէժը լուծելու:

Կտակին սկիզբը գրած էր, «Հիմա որ մահուան շնորհիւ ազատեցայ ազգականներուս բանակէն, կ'ուզեմ որ գերեզմանիս քարին վրայ խոշոր տառերով գրուի «Վերջապէս մինակ» նախադասութիւնը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (212)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Անշուշտ աղքատ մըն է այս մարդը, մտածեց Թէնարտիէն:

Գինովները միշտ իրենց երգը կ'երգէին, եւ աղջնակն ալ իր երգը կ'երգէր սեղանին տակ:

Յանկարծ լռեց Քոզէթ: Ետին դարձած եւ Թէնարտիէի պզտիկներուն պուպրիկը տեսած էր զոր անոնք խոհարանի սեղանէն քանի մը քայլ անդին վար ձգած եւ տեղը կատուն առած էին:

Քոզէթ վար թողուց իր թուրէ պուպրիկը, որմէ կիսով չափ գոհ էր, յետոյ կամաց կամաց սրահին չորս կողմը նայեցաւ: Թէնարտիէն էրիկին հետ ցած ձայնով կը խօսէր եւ դրամ կը համրէր: Բոնին եւ Զելմա կատուին հետ կը խաղային, ճամբորդները կը խմէին կամ կ'ուտէին, կամ կ'երգէին. ոչ ոք իրեն կը նայէր: Րոպէ մը անգամ ներելի չէր կորսնցնել. ուստի ծունկերուն եւ ձեռքերուն վրայ սողալով սեղանին տակէն ելաւ, անգամ մըն ալ նայեցաւ ապահով ըլլալու համար թէ զինքը դիտող չկայ, յետոյ արագօրէն սպրդեցաւ մինչեւ պուպրիկին քով եւ առաւ զայն:

Վայրկեան մը ետք իր տեղը նստած էր անշարժ. միայն թէ մասնաւոր կերպով մը դարձած էր որպէսզի գիրկը առած պուպրիկը մութին մէջ մնալով չերեւայ: Պուպրիկի մը հետ խաղալու երանութիւնը Քոզէթին համար այնքան հազուագիւտ էր, որ բուն հեշտութեան մը տպաւորութիւնը կուտար իրեն:

Ոչ ոք տեսած էր Քոզէթին այդ պուպրիկը առնելը, բացի ճամբորդէն որ յամրաբար փանաքի ընթրիքը կ'ընէր:

Քոզէթին ուրախութիւնը քառորդ մը տեւեց:

Քոզէթ թէեւ զգուշութեամբ կը խաղար որպէսզի չերեւայ պուպրիկը, բայց եւ այնպէս չէր գիտեր որ պուպրիկին մէկ ոտքը ելած էր, եւ թէ վառարանին կրակէն բոլորովին լուսաւորուելով կ'երեւար: Ազէլմա յանկարծ տեսաւ մութին մէջ երեւցող այս կարմիր եւ լուսաւոր ոտքը, եւ ըսաւ քրոջը.

— Նայէ, քոյրիկ:

Երկու պզտիկ աղջիկները շուարած մնացին, տեսնելով որ Քոզէթ համարձակած էր իրենց պուպրիկը առնելու:

Էբոնին ոտքի ելաւ, եւ առանց թողելու կատուն՝ մօրը գնաց եւ սկսաւ անոր միջազգեստը բռնելով քաշել:

— Հանգիստ ձգէ զիս. ի՞նչ կ'ուզես, ըսաւ մայրը:

— Մամա, ըսաւ, սա աղջնակին նայէ անգամ մը:

Եւ մատովը Քոզէթը կը ցուցնէր:

Բայց Քոզէթ խելքը միտքը պուպրիկի վայելումին տուած ըլլալով բան մը չէր տեսներ, բան մը չէր լսեր:

Թէնարտիէին երեսը առաւ այն մասնաւոր կերպարանքը, որու բաղադրութիւնը կեանքի սնոտիներու հետ խառնուած սոսկումն է, որուն համար այս տեսակ կիները ժանտ կ'անուանուին:

Այս անգամ հպարտութիւնը վիրաւորուելով, իր բարկութիւնը կը հասցնէր գագաթնակէտին: Քոզէթ ամէն սահման մոռցած էր:

Քոզէթ «այդ օրիորդներուն» պուպրիկին ձեռք դպցուցած էր եղեռնաբար:

Ցարուհի մը Թէնարտիէին կերպարանքէն տարբեր կերպարանք պիտի չունենար անշուշտ, տեսնելով թէ գերի մը իր կայսերական զաւակին կապտագոյն մեծ ժապաւէնի նշանը կրելու փորձ կ'ընէ:

— Քոզէթ, պոռաց Թէնարտիէին այնպիսի ձայնով մը զոր զայրոյթը կը խեղդէր:

Սասանեցաւ Քոզէթ, իբր թէ երկիրը տակէն շարժած ըլլար, եւ ետեւը նայեցաւ:

— Քոզէ՛թ, կրկնեց Թէնարտիէն:

Քոզէթ պուպրիկն առաւ եւ յուսահատութեամբ խառն պատկառանքով մը վար դրաւ զայն հանդարտօրէն: Յետոյ առանց աչքերը հեռացնելու անոր վրայէն՝ ձեռքերը միացուց եւ՝ որ աւելի սոսկալի է իր հասակին նայելով՝ զալարուեցաւ եւ սկսաւ լալ, մինչդեռ նոյն օրուան յուզումներուն եւ ոչ մէկը, այսինքն ոչ անտառ երթալը, ոչ ջուրի դոյլին ծանրութիւնը, ոչ խարազանով ծեծուելու վախն եւ ոչ ալ Թէնարտիէին ըսած տխուր խօսքը կրցած էր լացնել զայն: Հեծկլտալով լացաւ խեղճ աղջնակը:

Սակայն ճամբորդը ոտքի վրայ ելած էր:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, հարցուց Թէնարտիէին:

— Միթէ չէ՞ք տեսներ, ըսաւ կինը՝ մատովը պուպրիկը ցուցնելով, որ Քոզէթին ոտքերուն քով դրուած էր:

— Ի՛, ի՞նչ է եղածը, կրկնեց մարդը:

— Լակոտը համարձակեցաւ զաւակներուս պուպրիկին դպչելու, պատասխանեց Թէնարտիէն:

— Այս ամբողջ աղմուկին պատճառը միայն ա՞յդ է, հարցուց մարդը: Ի՞նչ վնաս ունի պուպրիկին հետ խաղացած ըլլալը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(Շար· Ա· էջէն)

ւիկ իշխանութեան ամէնէն զօրաւոր օրերուն: Լենին եւ Սվերտլով զինքը բարեկամաբար ընդունած էին այն օրերուն, երբ խորհրդային յեղափոխութիւնը փառաշուք յաղթարկաւորութիւն կ'ընէր Կրոպոտկինի:

Սեւ դրօշը տեսնուեցաւ նաեւ Սպանիա, աւելի ճիշդ Քաթալոնեայի մէջ, յեղափոխական 1936էն 1939: Սենտիքաներու եւ անիշխանականներու մեծ կազմակերպութիւնները աւելի ճիշդ դրօշ մը կը պարզէին ուր սեւ և կարմիր դրացի էին: Զայն չարժելով է որ Տիւրիթի եւ Կեռիլլօներու իր գունդը ամէնէն ծանր կորուստները հասցուցին Ֆրանքոյի ուժերուն «վիվա լա մուէրթէ» (կեցցէ՛ մահը):

Գալով Սեպասթիէն Ֆօրի «անիշխանական համայնագիտարանին» շատ բացատրութիւն չի տար սեւ դրօշին մասին: Ոգեկոչելով կարմիր դրօշը եւ վրդովումը յայտնելով այն պաշտամունքին համար զոր շատ մը յեղափոխականներ ունին անոր հանդէպ, կը գրէ·—

« Անիշխանականներն ալ դրօշ մը ունին: Սեւ է: Անիշխանականները միակ անձերն են որոնք իրենց դրօշին մէջ խորհրդանշան մը չեն տեսներ, այլ քուրջի կտոր մը որ կը ծառայէ համախմբելու ընկերները պտոյտի մը կամ ցոյցի մը ատեն: Այդ դրօշակը շատ լաւ կրնան փոխարինել ցուցատախտակով մը կամ ուրիշ որեւէ բանով, բայց դրօշակ մը երբ բարձր բռնուած է աւելի գործնական է եւ հեռուէն կը տեսնուի: Երբեմն կը պաշտպանեն ալ, ոչ անոր համար որ կտոր մը կերպաս կ'արժէ որ կռուիս կամ մեռնիս այլ որովհետեւ երբեք իրենց դրօշին դէմ չէ որ պայքար կը տարուի այլ՝ իրենց գաղափարներուն»:

(*) Այս երկու Իտալացիները շատ աղմուկ հանած են 20ական թուականներուն: Ձերբակալուած էին Մասաշըսէթի նահանգին մէջ իբրեւ կարծեցեալ ոճրագործները գործատան մը գանձապահին ու մահուան դատապարտուած 1921ին: 1925ին ուրիշ դատապարտեալ մը կը վկայէր թէ անմեղ էին եւ ինք էր ոճրագործը, բայց նահանգապետ Ֆուլլըր վերաքննութեան հարկ չէր տեսներ եւ մահապատիժը կը գործադրուէր 1927ին: Այդ առթիւ Ամերիկայէն Եւրոպա բողոքի ցոյցերը կը բազմապատկուէին, Իտալացիները նկատելով իբրեւ զոհ օտարատեացութեան եւ պահպանողականութեան: Այդ օրերու «Յառաջ»ն ալ սիւնակներ ու խմբագրականներ նուիրած է այդ ողբերգութեան:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն ·— 927 - 01 - 72 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·—

Տիկին Արթիւր Յովհաննէսեան (Լիոն) 500 ֆրանք, Պ· Յակոբ Աչճեան 300, Տէր եւ Տիկին Արմէն Տապաղեան 180, Յարութիւն Վարժապետեան ընտանիք, ողբ· Սարգիս Ֆէրմանեանի մահուան առթիւ 100, Տիկին Երուանդեան, Օր· Ժերմէն Աբրահամեան (Վիէն), Այրի Տիկին Ագապէգեան (Մարսէյլ), Պ· Ղազարոս Ազնաւուրեան 100ական, Պ· Մանթօր Պունիաթեան, Պ· Սարգիս Արզումանեան, Պ· Մասիս Ժամկոչեան 80ական, Պ· Պետրոս Սաաթճեան 70, Պէնլեան եւ Քէզարճեան ընտանիքներ, ողբ· Տիկին Քարաքաշեանի մահուան առթիւ 50, Պ· Ներկարարեան, ողբ· –Տիկին Եւա Ինճէեանի մահուան առթիւ 50, Տիկին Մարիամ Սաատէթեան, Տիկին Զապէլ Գալայճեան, ողբ· Յակոբ Գէորգեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Թօրում, ողբ· Դանիէլ Փեսայեանի մահուան առթիւ 50ական, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գալֆայեան, ողբ· Հայկ Գալուստեանի մահուան առթիւ 30, ՊՊ· Լեւոն Տօնիկեան, Սուրէն Շահլամեան, Յակոբ Աչճեան, Օննիկ Սարեան, Հայկ Խապալեան, Երուանդ Սարաֆեան, Մուրատեան Զատիկ, Յովհաննէս Պալանճեան, Արամ Սարգիսեան 30ական, Տիկին եւ Օրիորդ Պօյաճեան, Օրիորդներ Արփի Նիկողոսեան, Մարգրիտ Գրիգորեան 30ական, ՊՊ· Օհաննէսեան, Գէորգ Փալամուտեան, Տիկին Ագապի Թօփալեան, եւ Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբէլեան ողբ· Միհրան Պօյաճեանի մահուան առթիւ 20ական Պ· Խաչատուրեան 15, Տիկին Ռոզ Գըրըգճեան, Տիկին Արշակուհի Թադւորոֆ, Տիկին Ժագլին Սիւէրօ եւ Պ· Շահէ Թախմիզեան 10ական ֆրանք:

(Շար·)

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր· վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 դպրոցական շրջանին համար:

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները·— 1· 10էն 12 տարեկան ըլլայ: 2· Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ Նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն: 3· Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ:

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք: Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը: Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 հետեւեալ հասցէներուն· — Շիրվանեան, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ, (Հեռ· 642-75-70): կամ Հայկազ Մարտիրոսեան, 73 Պուլվար Ժորժ Էսթրաժէն, Ռուքաս – Պլան Մարսէյլ 7: (Հեռ· 53-20-49:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն· Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախարբ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի ծառաստանին մէջ:

×

Ֆ· Կ· Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին· Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ· 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

×

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՄԻՇՏ ՓԱԿ Է
ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ

Օֆփրայի Հայ Գաղթականաց Գրասենեակը միշտ փակ կը մնայ: Մամուլով կը յայտարարենք վերաբացման թուականը:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին:

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով·—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է
43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա· Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը Բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ) ժամը 10էն 12 եւ 14·30էն 19ը:

Բազմատեսակ գիրքեր·— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն: Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ:

Նաեւ հայկական տիսքերու ճոխ հաւաքածոյ (Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած):

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք:

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Les Monuments Arméniens
du IVe au XVIIe siècle
par
EDOUARD UTUDJIAN

Ed. A. MORANCÉ — Paris
Prix 49 Fr. chez l'auteur
94, Rue St. Lazare — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած' առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար' ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլաստիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. — Հատը 0,40

ՇԱԲԱԹ
8
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
8 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,40 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11230
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.230

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՀԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՅԱՂԹԷ

Երկրորդ անգամն է, որ Ամերիկան կը սպաննէ իր ապագան:

Ըսել չէ, անշուշտ, թէ միայն Քենըտի եղբայրները կը խորհրդանշէին Միացեալ Նահանգներու ապագան, բայց անկասկած, անոնք որոշ պատկեր մը կը ներկայացնէին վաղուան ընկերութեան, վաղուան կեանքին, վաղուան խաղաղ ազատութեան:

Տալլասէն Լոս Անճըլըս, քստմնելի ոճիրները, որ գործուեցան տարբեր հեղինակներ ունին, գուցէ նաեւ տարբեր պատճառներ: Զոհը, սակայն, չէ փոխուած: Արդարեւ խորհրդանիշ երիտասարդութեան, խորհրդանիշ արդար աշխարհի մը, երկու եղբայրներն ալ յոյսի մարդիկ էին:

Առաջինը գործի գլուխ էր արդէն: Յաջողած էր գաղափարներ պարտադրել, նոր պատկեր մը գծել, պատրաստելու համար վաղուան Ամերիկան ուր տիրէր ցեղերու հաւասարութիւն ու ծաղկէր ազատական ոգին: Այն օրերուն արդէն, այսօրուան զոհը, յանդուգն ու պայքարող, կը հալածէր ոճիրն ու բռնութիւնը, իբրեւ նախարար Արդարութեան:

Ռոպէր Քենըտի, դեռ գործի գլուխ ալ չէր: Օրերն ու ժամերը կը յառաջանային, աշունը կը մօտենար եւ Քալիֆորնիոյ արեւն ալ խոստումներ կը բերէր յաղթական ապագայի մը: Գրեթէ ապահով կը դառնար որ ճակատագրական դարձած այս անունը, կրկին պիտի հասնէր մինչեւ Սպիտակ Տուն: Եւ հոն նոր մարդ մը պիտի մտնէր, հեռու մաշած սկզբունքներէ, կուչկոռ կապած աւանդութիւններէ, որ կրնար նոր դիմագիծ մը տալ մեծ Ամերիկայի:

Դէմ բռնութեան, դէմ ոճիրի, դէմ զէնքի ու արիւնի, այս Քենըտին ալ զոհ կ'երթար բռնութեան, ոճիրի ու զէնքի, ու իր կարմիր արիւնով կը սեւցնէր իր հայրենիքը:

Ամերիկեան հեռատեսիլի մէկ կայանը, պահ մը մոռցած ուէսթերնն ու լուսաքի վերջին մեքենային ծանուցումը, ժամերով միայն Շէյմ (ամօթ) կը գրէր պաստառին վրայ:

Արդարեւ այս սպանութիւնը, ամօթ մըն է, ոչ միայն Ամերիկայի այլեւ բովանդակ մարդկութեան համար, որ միայն բռնութիւնը գտած է, իբրեւ գերագոյն դարման անորոշ դատերու:

Տարիներն անցան առանց լոյս մը բերելու Տալլասի սեւ օրուան վրայ: Այս անգամ արագ, շատ արագ, յայտնուեցաւ պատճառը, քանի որ արաբ վրէժխնդիր երիտասարդը նոյնիսկ թուղթ մը ձգած էր տունը, ուր գրած էր թէ՝ Յունիս 5էն առաջ պէտք է սպաննէ Քենըտին:

Երանի՛ այսքան պարզ ըլլար, գոնէ այս անգամ, սպանութեան մը դրդապատճառը: Որպէսզի չտարուէինք մտածելու թէ Քենըտիներ սպաննելով, անգամ մը եւս ջանք կը թափուի ոգի մը սպաննելու: Ոգին մարդոց, որ երեւակայութիւն ունին նոր վաղորդայներ պատրաստելու, ազատական գաղափարներ պարտադրելու ու լոյս տալու անյոյս մարդկութեան:

Բայց մարդ մը սպաննելով, այդ ոգին չի մեռնիր, աւելի կը ծաղկի, նոր կեանք կ'առնէ, վասնզի մահը պէտք չէ յաղթէ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՊՐՈՑ ԵՒ ԼԻՍԷ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԿԸ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՈՒԻ
ՀԵՏԶՀԵՏԷ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐ

Ուրբաթ օր գրեթէ ամէն ինչ կանոնաւոր էր Ֆրանսայի մէջ թէեւ գործադուլի օճախներ կը մնային տակաւին, գլխաւորաբար Ռընո (Ֆլէն): Ազգ. Կրթութեան Դաշնակցութիւնը (ՖԷՆ) կը հրահանգէր որ լիսէ եւ դպրոց բացուին ուրբաթ օրն իսկ, բայց հոն ալ կարգ մը դժուարութիւններ կային տակաւին գլխաւորաբար երկրորդական ուսման վարժարաններուն համար:

Կառախումբ, մեթրօ, օթօպիւս կը բանէին թէեւ երթեւեկը հարաւ-արեւելեան գծին վրայ միայն 60 առ համեմատութեամբ կանոնաւոր էր: Թղթատարը շատ աւելի երկար ժամանակի պէտք ունի կանոնաւորուելու համար, տրուած ըլլալով երեք շաբթուան գործադուլի հետեւանքով դիզուած նամակները, ծրարներն ու թերթերը:

Բարդ է սակայն Ռընոյի կացութիւնը: Սէ. Ժէ. Թէ.ի քարտուղարը, Սեկի, կ'առաջարկէր լրագրող Միշէլ Տրուայի որ հարց տար տը Կոլի թէ «Ինչո՞ւ Ռընոյի չի տրուիր ինչ որ տրուեցաւ ազգ. միւս ձեռնարկութիւններուն (ելեկտրականութիւն, կազ, ածուխ եւայլն)»:

Կը թուի թէ տը Կոլէն առաջ արդէն Ռընոյի տնօրէնը տուաւ պատասխանը հինգշաբթի օր ճշդելով թէ ազգայնացած ըլլալով հանդերձ Ռընօ ինքնավար դրութիւն մը ունի եւ չի կրնար գոհացում տալ եղած պահանջներուն (ամսական 1000 ֆրանք, 40 ժամ շաբաթական, եւայլն) տրուած ըլլալով որ կ'աշխատի գլխաւորաբար արտածման համար եւ այդ պայմաններով չի կրնար մրցակցիլ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ հետ: Ատոր հետեւանքով առաջին տուժողը կ'ըլլայ բանուորական դասը:

Ուրբաթ առաւօտ ոստիկանութիւնը պարպած էր Ֆլէնի գործատան բանթողները մինչ 1000 ուսանող Փարիզէն գացած էին զօրավիգ կենալու Ռընոյի բանուորներուն: Ոստիկանական ուժերը բաւական շատցած էին արգելք հանդիսանալու համար որեւէ միջադէպի:

Կացութիւնը նոյնքան «կարծր» կը մնայ կարգ մը մեծ վաճառատուներու մէջ, Կալըրի Լաֆայէթ, Փրէնթան, Սամառիթէն:

Մինչ Ֆրանսայի կեանքը երթալով կը կանոնաւորուի, քաղաքական կուսակցութիւնները ընտրութիւնները կը պատրաստեն: Միթերանի համար ընտրութիւնները պիտի չլուծեն տագնապը: Տիհամէլ կ'ուզէ որ ամրապնդուի Կեդրոնը, որպէսզի չկարծուի թէ Ֆրանսան երկուքի բաժնուած է՝ Կոլիստ եւ Համայնավար: Քոռնէյլեան պայքարի մը մէջ է Ժոքս ընտանիքը՝ հայրը, նախկին նախարար, կոլիստ թեկնածու, տղան՝ Ձախի թեկնածու:

Ընդհանուր կերպով անարդար կը գտնուի որ ընտրական ցանկերու վերաքննութիւն չըլլար: Այս ձեւով Յունիս 23ին ընտրելու իրաւունքէ զրկուած պիտի ըլլան երկու հարիւր հազար երիտասարդներ, որոնք չափահաս դարձած են ցանկերու պատրաստութենէն ի վեր (Փետրուար 29):

Էօ-Ֆրանսի երթեւեկը մինչեւ շաբթու վերջ կը շարունակուի Պրիւսէլէն եւ Պրեթինեէն (զինուորական օդակայան): Օրլի եւ Պուրժէ նոր բացուած են, բայց տակաւին պէտք է քննուին ապահովութեան միջոցները:

ԱԶԳ. ՍՈՒԳ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Տարաբախտ Ռոպէր Քենըտիի դագաղը Նիւ Եորքի Ս. Փաթրիք եկեղեցին փոխադրուեցաւ հինգշաբթի օր: Շաբաթ առաւօտ հոն կը կատարուի յուղարկաւորութիւնը, ապա մարմինը կը փոխադրուի Ուաշինկթընի Արլինկթըն գերեզմանատունը, հանգչելու համար իր եղբօր կողքին:

Ոճրագործը՝ Շիրան Շիրան դեռ չէ խօսած: Արաբական մամուլը զանազան ձեւերով կ'արտայայտուի այս ոճիրին եւ մանաւանդ անոր Յորդանանցի հեղինակին մասին: Ամմանի Ալ Տեսթուր եւ Ալ Տիֆա թերթերը փոքր տառերով միայն կուտան լուրը մինչ Դամասկոսի թերթերը չեն խօսիր ոճրագործին մասին: Ե–

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

Օրէ Օրին

ԱՌՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍԸ

Երազին ու իրականութեան, աննիւթականին ու նիւթականին միացնող քառուղի մը դարձած է «Օտէոն»ը, մեր օրերու յեղափոխութեան այս նոր մեհեանը: Ժան-Լուի Պառօ-Մատըլէն Ռընօ ամոլի «տուն»ը այսքան երազներ չէր տեսած երբեւիցէ: Այս տեսակէտով նախանձելի վիճակ մը ունի բաղդատմամբ Փարիզի միւս սրահներուն, ուր աթոռները թափուր կը մնան:

Յեղափոխութիւնն ալ նորաձեւութեան մը կախարդանքը ունի անկասկած: Կարմիր եւ սեւ դրօշակները լուրջ մրցակիցներ դարձած են այս օրերուս, Մոլիէրի, Րասինի, Պէրնար Շոյի ու շատերու գործերուն: Օտէոնի ցուցատախտակները յեղափոխական նշանախօսքերով զարդարուած են որոնց պարզ ընթերցումը կը բաւէ ձեր *լատիներէնը մոռցնել տալու* համար: Յայտագիրը ճոխ է ու պիփէն առատ (Հայերուս ծանօթ յանկերգը): Երկուշաբթի՝ *Յեղափոխութիւնը եւ մենք*, Երեքշաբթի *Մենք եւ Յեղափոխութիւնը*, չորեքշաբթի՝ ...: Փիկմալիոն, Տոն-Ժուան, Ֆէտրը դարակը լքուած ապրանքներ են հիմա: «Ժողովուրդ»ը կ'ուզէ քանդել յետադիմութեան ամրոցները, տապալել հին կուռքերը ու նորերով փոխարինել:

Այս բոլորը կ'ըլլան ի հարկէ, ժողովրդավար սկզբունքներու հիման վրայ: Կը բաւէ որ մէկը բեմ ելլէ ու հարցնէ ներկայ հանդիսականներուն թէ ժողովուրդը համաձա՞յն է կամ ո՛չ. ու արդէն հուռռա՛ներով եւ միաձայնութեամբ կ'ընդունուի բանաձեւը, բանաձեւերը:

Ճիշդ է որ երեւոյթը այնքան ալ նոր չէ. հին Հելլադայի մէջ ալ ժողովրդավար այս ձեւերը գոյութիւն ունէին: Մարդիկ կը հաւաքուէին հրապարակներու (ակորա) վրայ ու կ'ունկնդրէին օրուան հռետորները սա տարբերութեամբ, որ անոնք՝ Սոկրատ, Պղատոն, Դեմոսթենէս կը կոչուէին ու պէտք չունէին հեռատեսիլի ու հաղորդակցութեան արդի միջոցներուն լսելի դարձնելու համար իրենց ձայնը համայն մարդկութեան:

Պահը հինին չի պատկանիր հիմա ու աւելորդ է *Փիլիպպականներ* հրամցնել ամբոխի մը, որ կը նախընտրէ Քոհն-Պէնտիթի մը սխրագործութիւններով զբաղեցնել իր միտքը, քան թէ Մարքսի կամ Էնկէլսի գիտական գործերու վերլուծումով:

Անցեալը յիշելով պիտի մոռնայի ներկան: Այսինքն յայտնել ընթերցողին, որ Օտէոն թատրոնը բաց է քսանեւչորս ժամ քսանեւչորսի վրայ: Ազատ բեմ մըն է ան, ուր օրուան բոլոր ժամերուն կրնաք երթալ եւ մասնակցիլ խօսակցութեանց: Ես գացի ու տեսայ: Չար լեզուներ կ'ըսեն թէ պոռոտախօսութեանց ամպիոնի վերածուած է թատրոնը: Ինչո՞ւ մեղքս պահեմ ես սորվեցայ որ Ֆրանսայի մէջ երեք թրոցքիական խմբաւորումներ գոյութիւն ունեցած են ու նոյնքան անիշխանական: Ասոնք իրարմէ կը տարբերին եղեր տեսաբանական խնդիրներու հակոտնեայ ըմբռնումներով: Թրոցքիէն ետք այս շարժումին ջահը վառ պահողներուն անունները՝ Լամպէր, Բաթիս, եւայլն: Հարկաւ այս բոլորը մէկ ումպով մարսուելիք հարցեր չեն ու այդ պատճառաւ ալ հանդէսը շարունակական է: Այլ խօսքով վարագոյրը բացուած է անվերջանալի արարի մը վրայ ուր դժբախտաբար հերոսներէ աւելի զոհեր կան միայն:

Այս ալ ըսեմ որ Ժան-Լուի Պառօն (որուն հանդէպ արդար հակակրանքներ կան), այնքան զայրանալու պատճառներ չունի ի տես այս բոլորին:

Յեղափոխական թատրոնի մը ռահվիրան կ'ուզէր ըլլալ: Իր ներկայացուցած «Փարավան»ը վկայ: Առիթը եկաւ ըսելու՝ կը փտռէիր կոր, ա՛ռ, հրամմէ:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մայիս 18էն ի վեր գործադուլի մէջ էր նաեւ Թղթատարը եւ նոր է որ մասնակի կերպով վերսկսած է աշխատանքը:

Այդ շրջանին, ինչպէս հատագնորդները եւ խմբագրատուն հանդիպող բաժանորդները նկատեցին — երբեմն զարմանքով — «Յառաջ» կանոնաւորապէս լոյս տեսաւ, հակառակ ամէն տեսակի դժուարութիւններու, որոնք ծանօթ են, մասնաւորապէս Ֆրանսահայութեան:

Ֆրանսայի մեր բոլոր բաժանորդները մէկ ծրարով — այս օրերս — պիտի ստանան լոյս տեսած բոլոր թիւերը, ապա Յունիս 8ի թիւէն սկսեալ առաքումը կը կատարուի, ինչպէս անցեալին, ամէն օր:

Վստահ ենք որ մեր ընթերցողները ներողամիտ կ'ըլլան մեր կամքէն անկախ այս յապաղումին համար, որուն ենթարկուեցան նաեւ տեղական թերթերու բաժանորդները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՄԻՇՏ ՓԱԿ Է

Կը յիշեցնենք թէ հայ գաղթականաց գրասենեակը (Օփերա — 21, Ռիւ Լաֆէբուզ) միշտ փակ է տրուած ըլլալով որ այդ փակումը կապ չունէր գործադուլին հետ: Մամուլով կը հաղորդենք վերաբացման օրը:

ՀԷՔԵԱԹ

ՎԱՐԴԱ ՊԱՏՈՒՄ

Հաֆըզ, պարսիկ հռչակաւոր բանաստեղծը, աւելի քան քառասուն տարիներ, Արեւելքի ամէնէն չքեղ արքունիքներուն մէջ փայլելէ ետք, գնաց իր հանգիստը փնտռելու Շիրազի մօտերը սեփական կալուածին մէջ, ուր իր ծերութեան միակ մխիթարութիւնը վարդաստան մըն էր: Բայց վարդաստան մը այնքան չքնաղ, որ անոր բուրմունքը վեց դար ետք դեռ մեզ կը գինովցնէ քերթողին զմայլելի կազէլներուն ընդմէջէն:

Արդ, Մայիսի աղուոր իրիկնամուտ մըն էր, որ անիկա իր պարտէզին մէջ նշմարեց վարդենի մը, ամբողջովին կողոպտուած իր ծիրանեգոյն ծաղիկներէն: Ծերունի բանաստեղծը, որ արդէն ընտանեզուրկ էր, աշխարհիկ թէ արքունական բոլոր փառքերէն ու կիրքերէն հրաժարած էր՝ նուիրուելու համար այս վարդերու մշակութեան, ուստի խորունկ ցաւ զգաց աղէտուած տունկին երեւոյթէն, եւ իր պարտիզպանին պատուիրեց, որ աւելի լաւ հսկէ: Սակայն, յաջորդ իրիկունը Հաֆըզ վերստին հանդիպեցաւ նոյն քանդիչ ոգիի հետքերուն:

— Ո՞վ է այս վանտալը, որ այսպէս հաճոյք կը զգայ աւերելէ իմ պարտէզս, հառաչեց ան եւ որոշեց անձամբ հսկել՝ երեւան հանելու համար գողը:

Գիշերը, զոր արթուն անցուց, հոսեցաւ խաղաղ ու անաղմուկ, մեղմընթաց գետի մը պէս: Բայց արշալոյսին՝ բանաստեղծը թուփերուն մէջէն շշնկոց մը լսեց եւ, աւելի ուշադրութեամբ դիտելով նշմարեց տասնեմէկ – տասներկու տարեկան աղջնակ մը, որ թռչունի մը աշխուժութեամբ՝ վարդենիէ վարդենի ոստոստելով, շուտով փառաւոր փունջ մը կազմեց եւ դիւրութեամբ պատին վրայէն ցատկելով ուղղուեցաւ դէպի քաղաք:

— Ահ, պզտիկ գող քեզի... բացագանչեց Հաֆըզ եւ փորձեց հետեւիլ անոր, հասարակաց ճամբուն վրայ: Հետապնդումը տաժանագին էր, բայց ծերուկ բանաստեղծը յամառեցաւ իր որոշումին մէջ:

Շուկայ հասնելէ ետք աղջնակը սկսաւ շահագրգռուած նայուածքով քննել անցորդները, անոնց մէջէն առատաձեռն յաճախորդ մը որսալու դիտումով անշուշտ: Եւ առանց ուշ դարձնելու քանի մը տարեց կիներու, որոնք գինը հարցնելու պատրուակով, կը մօտենային իր վարդերը հոտոտելու, փոքրիկը ընդառաջ վազեց վայելչօրէն հագուած երիտասարդ կնոջ մը, եւ փունջը անոր ներկայացնելով ըսաւ.

— Տիկին, դուք որ այդքան գեղեցիկ ու բախտաւոր էք, պիտի չուզէիք այս վարդերը ընդունիլ աղքատ աղջկան մը ձեռքէն: Տեսէք, անոնք ձեր շրթներուն պէս թարմ ու քաղցրաբոյր են: Ես մթնշաղին արթնցած եմ քաղելու համար այս հատընտիր ու բաբախուն գոհարները: Հաւատացէք, որ ձեռքերս դեռ կը կսկծան փուշերու խայթուածքէն:

Եւ, արդարեւ, աղջնակը իր նրբին մատիկներուն վրայ ցոյց տուաւ ասղնտուքի բազմաթիւ հետքեր, յետոյ աւելցուց.

— Բայց հիմա որ զանոնք կը յանձնեմ ձեզի նման գեղանի իշխանուհիի մը, բոլոր ցաւերս կը մոռնամ:

Մատաղ բերանէ մը բխած այս ներբողը, որ վարդերու բուրմունքին հետ իրեն կը հասնէր, այնքան հաճելի թուեցաւ տիկնոջը, որ անիկա աղջնակին յուսացածէն քանի մը անգամ աւելի վճարեց եւ փունջը դրկած հեռացաւ: Երախան, առանց վայրկեան կորսնցնելու, վազեց կերպասեղէնի խանութ մը եւ հոնկէ սիրուն տպածոյ մը գնելով դուրս ելաւ:

— Այ քեզ պզտիկ պչրասէր... քրթմընջեց Հաֆըզ գայթակղած:

Յետոյ խորովարան մը մտնելով կարմըրցուած աղուոր հաւ մը ընտրեց:

— Այ քեզ փոքրիկ շատակեր... գող, պչրասէր եւ շատակեր... Այսքան մոլութիւն այս թարմ տարիքին մէջ...

Այսպէս մոլտալով՝ Հաֆըզ վերադարձի ճամբուն վրայ ալ հետեւեցաւ աղջնակին: Վերջինս անցաւ ոլոր–մոլոր փողոցներէ, յետոյ մտաւ խրճիթի մը մէջ, որ գրեթէ քաղաքէն դուրս կը գտնուէր, եւ դուռը գոցեց իր ետեւէն: Աւելորդ նախազգուշութիւն, որովհետեւ խարխուլ պատերուն ծերպերէն կարելի էր ամէն բան տեսնել, եւ ահա ինչ որ Հաֆըզ դիտեց:

Նիհար, գրեթէ կմախացած կին մը, կանեփէ պարկի մը մէջ փաթթուած, կը տարածուէր փխաթի պատառատուն կտորի մը վրայ: Աղջնակը սկսած էր ծըրարները քակել, իր տարիքին յատուկ անհամբերութեամբ:

— Հապօն, քիչ մը քաջութիւն, կ՚ըսէր, քիչ մը ճիգ ըրէ նստելու եւ կտոր մը ուտելու այս հաւէն: Տե՛ս, թագաւորի վայել պատառ է: Պէտք է քիչ մը ուժ առնես յառաջիկայ մէկ քան օրերու ընթացքին: Մինչ այդ, ես քեզի պարեգօտ մը պիտի կարեմ այս տպածոյէն, որովհետեւ ալ չեմ կրնար քեզ տեսնել այս ողորմելի պարկին մէջ, որ այնքան ապաշնորհ երեւոյթ մը կուտայ հագնողին:

Երախան քանի մը հարցումներ ալ ըրաւ հիւանդին, անոր վիճակին մասին: Յետոյ ոտքի ելաւ մեկնելու: Հազիւ դուրս ելած էր խրճիթէն, երբ ինքզինք դէմ առ դէմ գտաւ Հաֆըզին, որ անոր հարցուց.

— Այս կինը քու մա՞յրդ է:

— Ոչ, պարոն, ոչ, իմ մայրս չէ, պատասխանեց աղջնակը, ահաբեկած՝ այս յանկարծակի հանդիպումէն:

— Այդ պարագային քու մօտաւոր ազգականդ ըլլալու է, պնդեց Հաֆըզ:

— Ոչ իսկ հեռաւոր ազգական է ինծի, պարոն, հազիւ շաբաթ մը կայ որ այդ դժբախտը կը ճանչնամ: Ինչ որ գիտեմ իր մասին, սա է որ աշխարհի վրայ ոչ ոք ունի եւ կը տառապի:

— Իսկ դուն ինքդ, շարունակեց Հաֆըզ խորհրդաւոր ժպիտով մը, այնքան ունեւո՞ր ես, որ կրնաս օգնութեան հասնիլ դժբախտներուն:

— Աւա՜ղ, պարոն, ես ալ անտէր անտիրական որբուհի մըն եմ, բայց իմ առօրեայ հացս կը շահիմ կտաւագործի մը մասուրանները լեցնելով:

— Բայց այն ատեն ուրկէ՞ հայթայթեցիր հարկ եղած դրամը գնելու համար տպածոն ու խորոված հաւը:

Աղջնակը նայուածքը խոնարհեցուց: Յօժարութեամբ պիտի ուզէր լռել այդ գաղտնիքի մասին, բայց մարդը կը խօսէր պատկառազդու շեշտով եւ դատաւորի մը հեղինակութեամբ, ուստի երախան հարկադրուեցաւ կէս ձայնով մը յայտնել.

— Պարոն, կ՚ամչնամ խոստովանելու: Այդ դրամը ձեռք ձգելու համար ես ստիպուեցայ վարդեր գողնալ գեղեցիկ պարտէզէ մը:

— Իսկ պարտէզին տէրը... կը ճանչնա՞ս զայն:

— Ախ, բարեբախտաբար ոչ, պարոն, ի՞նչպէս պիտի համարձակէի նայիլ իր երեսը:

— Եւ սակայն, այս վայրկեանիս արդէն լաւ մը կը նայիս իրեն. այդ պարտէզը իմս է:

Յայտնութիւնը այնքան ցնցող էր, որ աղջնակը հողմահար ճիւղի մը պէս դողդըղալ սկսաւ, բայց չկրցաւ փախչիլ, որովհետեւ Հաֆըզ ամուր բռնած էր անոր ձեռքէն: Ուզեց ծնրադրել մարդուն առջեւ, անոր ոտքերուն փաթթուիլ եւ ներում խնդրել: Բայց բանաստեղծը, որուն աչքերը ողողուած էին կարեկցութեան արցունքով, անոր ըսաւ.

— Մի՛ ամչնար, աղջիկս, դուն ինծմէ լաւ հասկցած ես իմ վարդերուս արժէքը, զանոնք գործածելով իբրեւ սպեղանի դժբախտի մը տառապանքին: Եկուր, դուն իմ պարտէզիս ամենագեղեցիկ վարդը պիտի ըլլաս:

— Բայց, պարոն... հեծկլտաց աղջնակը:

— Չէ, հրամայեց Հաֆըզ, քեզի համար այլեւս պարոն չեմ. «հայրիկ» կոչէ զիս: Չըսի՞ր որ աշխարհի վրայ մէկը չունիս. ես ալ քեզի պէս եմ, աշխարհի վրայ մէկը չունիմ: Անհունօրէն շնորհակալ եմ Նախախնամութեան, որ վարդերու արահետին վրայ մեզ դէմ առ դէմ հանեց: Շահնշահի գահն ու գանձը իմս չեն, բայց բաւական հարուստ եմ՝ քեզի վայելուչ ապագայ մը պատրաստելու համար: Դէհ, անձնուիրութեամբ թրթռուն սա մատաղ շրթներդ բաց՝ զիս «հայրիկ« կոչելու:

— « Հայրիկ », մրմնջեց աղջիկը, ինչ պիտի ըլլայ այն խեղճ կինը:

— Ես ու դուն հարկ եղած օգնութիւնը պիտի ընծայենք, որ ան շուտով վերագտնէ իր առողջութիւնը:

Եւ բանաստեղծն ու իր հոգեզաւակը ձեռք ձեռքի, ուղղուեցան դէպի ամենագեղեցիկ վարդաստանը Շիրազի:

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼՔՆ ՈՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՀԱՅ ՀՈԳԻԻՆ ՄԷՋ

Հայ արուեստը ըմբռնելու եւ, մանաւանդ, անոր տեղը ճշդելու համար անհրաժեշտ է նախ գտնել հայ ժողովուրդին տեղը ազգերու ընտանիքին մէջ:

Ինչ ալ ըլլայ նորագոյն հետազօտութեանց վճիռը, հայ ժողովուրդը կազմող ցեղական տարրերը եւ անոնց բերած արեան սակը ճշդելու համար, ստոյգ է արդէն թէ արեւելեան եւ արեւմտեան տարրեր միախառնուած են հայ ժողովուրդին մէջ:

Հայ ժողովուրդը իբրեւ ցեղ, համադրութիւն մըն է ինքնին արեւելեան եւ արեւմտեան տարրերու, կ՚ուզէք ըսէք՝ Արմէններու եւ Ուրարտացիներու, ինչպէս գիտնականները կը սիրեն յեղյեղել կէս դարէ ի վեր. կ՚ուզէք ըսէք Սուբարուներու եւ Հիթիթներու՝ ինչպէս կը թելադրէ գիտութեան նորագոյն վարկածը: Ամէն պարագայի մէջ Արեւելքն ու Արեւմուտքը գիրար գտած են հայ հոգիին մէջ, ու իրար խառնուած՝ անոր մշակոյթը ստեղծելու համար, սկսելով լեզուէն, մինչեւ քաղաքակրթութեան բոլոր մարզերուն մէջ:

Յետոյ՝ կայ մեր հայրենիքին աշխարհագրական դիրքը: Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ճամբայ մըն է ան, ուրկէ անցած են դրացի եւ նոյնիսկ հեռաւոր ժողովուրդներ իրենց արշաւանքներուն ատեն, ճիշդ է՝ յաճախ աւերելու համար իրենց ոտքերուն հանդիպածը, բայց յաճախ ալ հետքեր ձգելով, երբեմն տեղափոխելով բնիկ ժողովուրդը, ու մերթ անոնց պարտադրելով իրենց դրոշմը, ու ամէն անգամուն ազդելով հայ արուեստի ու մշակոյթի պատմութեան ընթացքին վրայ:

Եւ վերջապէս ժողովուրդները, որոնք եկեր են խառնուիլ հայ ժողովուրդ պատմութեան, անոր պարտադրեր են

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Կը տեսնէ՞ք ուրեմն, վեհափառ տէր, որ այդ մարդը ինքզինքը հաւատարիմ ցոյց տալով եւ իբր թէ դաւաճաններ հետապնդելու ձեւ մը առնելով, ուրիշ նպատակ չունէր եթէ ոչ իմ կատարած խուզարկութիւններուս միջամուխ ըլլալ եւ զանոնք անյաջողութեան մատնել եւ ահա այս նպատակին հասնելու համար էր որ ինքզինքը կատաղի թշնամի ցոյց կուտար Զիա փաշային ու նոյնիսկ բացէ ի բաց զայն կ՚ամբաստանէր ինծի, առանց ապացոյց մը տալու եւ միմիայն իմ բերնէս տեղեկութիւններ քաղելու նպատակով: Բարեբախտաբար իր խաբեբայական ընթացքը շուտով նշմարեցի եւ զինքը բոլորովին հեռու պահեցի իմ ծածկաբար կատարել տուած քննութիւններէս, այնպէս որ չկրցաւ իր նպատակին հասնիլ: Վերջապէս այս առտու կրցայ ձեռք ձգել այս թուղթը զոր Զիա փաշա կայսերական հարէմին պատկանող աղախինի մը միջոցաւ փորձած էր Սալիհայի ձեռքը հասցնել, օգտուելով այս վերջինոյն մէջ ջըղային տագնապին ատեն հարէմի մէջ տիրող շփոթութենէն:

— Բայց այդ պատմութեանդ մէջ չեմ տեսներ Ալպուս պէյի կասկածելի դերը, նկատել տուաւ բռնաւորը, որ դիւրահամոզուող մէկը չէր, հակառակ իր ծայրայեղօրէն կասկածոտ բնաւորութեան:

— Հիմա ձեր վեհափառութեան պիտի ներկայացնեմ այդ դերը, պատասխանեց Իզզէթ փաշա: Հազիւ թէ այս թանկագին թուղթը ձեռք ձգած էի, Ալպուս պէյ եկաւ զիս գտաւ եւ առաջարկեց որ այդ թուղթը, որուն ձեռքս անցնիլը իմացած էր, անյայտացնեմ... Հակառակ պարագային սպառնացաւ ինծի:

— Ի՞նչ կ՚ըսես, գոչեց Ապտիւլ Համիտ աժգունելով, համարձակեցա՞ւ այդպիսի բան մը ընել:

— Այո, եւ նոյնիսկ աւելին ըրաւ, չուզեց քովէս վայրկեան մը իսկ բաժնուիլ եւ չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս իր ձեռքէն պիտի ազատէի, երբ բարեբախտաբար ձեր կողմէ կանչուեցայ եւ անմիջապէս դուրս ելայ սենեակէս հոս գալու համար: Այն ատեն Ալպուս պէյ, առանց օձիքս թող տալու հետեւեցաւ ինծի՝ ճամբան խոստում առնելով ինձմէ որ այդ թուղթին նկատմամբ բան մը չըսեմ ձեր վեհափառութեան: Այսպէս երկուքս միասին հասանք մինչեւ ձեր վեհափառութեան դրան առջեւ եւ ես ներս մտայ:

— Իսկ Ալպո՞ւսը:

— Դուրսը կը սպասէ վեհափառ տէր, թոթովեց քարտուղարը, կեղծ երկիւղալի շեշտով մը:

— Ի՞նչպէս կը համարձակի մինչեւ հոս, իմ յարկաբաժինս գալ, գոչեց բռնաւորը մէկէն ի մէկ այլայլելով:

Այս անգամ Իզզէթ հասած էր իր նպատակին եւ յաջողած էր վեհապետին միտքը պղտորելու: Կասկածը՝ մէկէն բոյն դրած էր մտքին մէջ եւ ալ հանգիստ չէր կրնար մնալ:

— Բայց եթէ Ալպուս Զիայի հետ համախոհ է եւ գիտէ այս թուղթին ձեռք անցնիլը, ըսաւ իր քարտուղարին, այն ատեն անմիջապէս իմաց պիտի տայ եւ ան ալ պիտի կրնայ խուսափիլ մեր ձեռքէն... դուցէ մինչեւ հիմա այդ գործը տեսած է:

— Չեմ կարծեր, վեհափառ տէր, պատասխանեց Իզզէթ փաշա, թուղթը իմ ձեռքս անցնելէն անմիջապէս ետքը Ալպուս պէյ իմ քովս եկաւ, զայն անհետացնել տալու նպատակով եւ տակաւին ատեն չունեցաւ իր մեղսակիցը տեսնելու, քանի որ ինծի ընկերացած է մինչեւ հոս եւ դուրսը կը սպասէ:

— Բայց կարելի է մինչեւ հիմա ձգած գացած է...:

— Ոչ, կը սպասէ որ զինքը ընդունիք, ինչպէս որ ես իրեն խոստացայ, ժամանակ շահելու համար:

Համիտ անմիջապէս իր ելեկտրական զանգակը հնչեցուց:

Իր հաւատարիմը երեւցաւ սրահին մէջ:

— Ո՞վ կայ դուրսը, հարցուց բռնաւորը:

— Ալպուս պէյը կայ որ կը սպասէ, միւսը:

Այս պատասխանը բոլորովին հաստատեց Ապտիւլ Համիտի կասկածները եւ կերպով մը վաւերացուց կայսերական քարտուղարին ըսածները: Բռնաւորը Իգդէթ փաշայի հետ կարճ խորհրդակցութիւն մը ընելէ ետքը, հրաման ըրաւ որ Ախկոյն ձերբակալեն Զիա փաշան եւ Ալպուս պէյը եւ զանոնք բանտարկեն, պալատին մէջ, առանձին առանձին, ամէն հաղորդակցութենէ զրկելով:

Ալպուս պէյի ձերբակալումը անմիջապէս կատարուեցաւ, բայց երբ գացին Զիա փաշան փնտռելու, տեսան որ ան [illegible] եակին մէջ չէր: Քառորդ մը առաջ ելեր [illegible] տեղէն մեկնած էր սախպողական գործ մը պատրուակելով: Բռնաւորը երբ իմացաւ այս փախուստը, սոսկալի կատաղութեան մը մէջ ինկաւ եւ հրաման ըրաւ որ ամենախիստ խուզարկութիւններ կատարեն ամէն կողմ, փախստականը գտնելու եւ ձերբակալելու համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(141 – Շար.)

յաճախ իրենց մշակոյթին ալ: Զգելով գիտնականներուն վիճիլ նախնական դարերու մասին, ըսենք թէ Քրիստոսէ առաջ Զ.էն մինչեւ Դ. դարը Հայաստան կրած է պարսկա – իրանական ազդեցութիւնը, ըլլայ լեզուի եւ կրօնի, ըլլայ բարքերու եւ սովորութեանց մէջ: Մեծն Աղեքսանդրէն ետք, Դ. դարէն մինչեւ Ա. դարը, հելլէն միտքն ու մշակոյթն են, որ կը տիրեն Հայաստանի մէջ՝ հակադ – րելով պարսկական ազդեցութեան: Եթէ հաշուի չառնենք իսկ Հրեայ գաղթականութեան մը վերապրուած մշակութային ազդեցութիւնը Հայաստանի մէջ, Քրիստոսէ առաջ Ա. դարուն, ստիպուած ենք ընդունելու բացառիկ կարեւորութիւնը Հայաստանի մէջ Հռոմի թափանցման, որ կը սկսի այդ միեւնոյն Ա. դարէն տեւելու համար մինչեւ Քրիստոսէ ետք Գ. դարու կէսերը, յաճախ պայքար մղելով պարթեւական ազդեցութեան հետ, երբեմն ալ անոր հետ կիսելով իր ազդեցութեան շրջանակը: Պահ մը, Դ. դարուն, ասորական միտքին ազդեցութիւնն է, որ ինքզինք կը զգացնէ Հայաստանի մէջ, մանաւանդ քրիստոնեայ Հայաստանի սկզբնական տարիներուն, երբ ասորի լեզուին ու միտքին կարօտ էր հայ մտաւորականութիւնը: Ե. եւ Զ. դարերուն բիւզանդական եւ պարսկական ազդեցութիւններն են, որ պայքար կը մղեն Հայաստանի մէջ՝ իւրաքանչիւրը ունենալով իր տիրապետութեան ուրոյն գօտին, մինչեւ որ Է. դարու կէսին կը սկսի արաբական ազդեցութիւնը, տեւելու համար մինչեւ Թ. դարու կէսը, եւ իր ոճին ազդեցութեան ենթարկելով հայ ճարտարապետութիւնը, զարդանկարչութիւնը, մանրանկարչութիւնը, տաղաչափութիւնը եւլն.: Բագրատունեաց հարստութեան շրջանին (885–1079) արաբական ազդեցութիւնն է, որ դեռ կը յամենայ, թէեւ հայ ոճը արդէն ամրացած էր վաղուց եւ իր մէջ ձուլած բոլոր յաջորդական ազդեցութիւնները: Կիլիկեան շրջանը (1080–1375) հայ ժողովուրդին կը բերէ դարձեալ արեւմտեան ազդեցութիւնը, մինչեւ որ մոնկոլ արշաւանքները եւ Թուրք – օսմանեան տիրապետութիւնը վերջ կուտան հայկական անկախութեան, եւ դարերով ընդարմացման մէջ կը պահեն հայ միտքն ու արուեստը:

Ակնարկելով բոլոր այս յաջորդական ազդեցութեանց, ռուս ականաւոր բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով կը նկատէ «Հայ բանաստեղծութեան» իր յառաջաբանին մէջ.

«Երկու ներհակ սկզբունքներու զոյգ ուժեր, հակընդդէմ գնացքով, խառնուելով եւ ձուլուելով նոր բանի մը, ուղղութիւն տուին հայ կեանքին եւ ստեղծեցին անոր ժողովուրդին նկարագիրը հազարաւոր տարիներու ընթացքին մէջ, Արեւելեան եւ Արեւմտեան տարրը, Եւրոպական եւ Ասիական ոգին: Հայաստան՝ գտնուելով երկու աշխարհներու սահմանին վըրայ՝ ընդմիշտ ասպարէզ եղած է ազգերու մրցման. բախտի բերմամբ ան նախասահմանուած է իբր հաշտութեան եզր ծառայելու երկու զանազան մշակոյթներու միջեւ, — անոր որուն հիման վրայ զարգացաւ բովանդակ քրիստոնեայ Արեւելքը, եւ անոր՝ որ մեր օրերուն Մահմետական Արեւելքը կը ներկայացնէ: «Հայաստան՝ Եւրոպայի յառաջապահը Ասիոյ մէջ», — վաղեմի բացատրութիւն, որ ճշգրտօրէն կը սահմանէ հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակը: Հայ ժողովուրդին պատմական առաքելութիւնն է, ըստ իր յառաջադէմ զարգացման, փնտռել եւ գտնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի համադրութիւնը, եւ այս ջանքը լիապէս կ'արտայայտուի հայ գեղարուեստական ըստեղծագործութեան, գրականութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ»:

Արդարեւ, հայ ժողովուրդը, դարերու ընթացքին ծծելով Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մշակոյթները, իւրացուց զանոնք, մարսեց, համադրեց, անոնց համադրութենէն ստեղծելով ինքնուրոյն ոճ ու արուեստ, ինքնատիպ դպրութիւն եւ մտածում, անոնց պատուաստը ներարկելով նոյնիսկ մօտաւոր եւ հեռաւոր ժողովուրդներուն:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴԵԼԸ ԿԸ ՎԱԽՆԱ՞Ք

Շատ քիչ մարդիկ վերապրած են կարենալ իրենց տպաւորութիւնները պատմելու համար օդանաւային արկածէ մը: Օդանաւը որ կ'իյնայ, առ հասարակ դէպի մահ կ'առաջնորդէ ճամբորդներն ու անձնակազմը: Եւ այս է որ օդանաւի արկածները այդքան սարսափելի կը դարձնէ:

Թերթերու շատ մը ընթերցողներ, ամէն անգամ որ նոր բազմազոհ օդանաւային արկածի մը մասին կը կարդան երդում կ'ընեն երբեք իրենց ոտքը օդանաւի մէջ չկոխել, կամ — եթէ օդանաւով ճամբորդած են արդէն — անգամ մը եւս այդ փոխադրամիջոցը չգործածել:

Տարօրինակը ա՛յն է սակայն, որ ամենալուրջ արկածներն անգամ օդանաւերու տոմսերու վաճառումը բնաւ չեն նուազեցներ, մինչ օդանաւային ընկերութիւնները օրէ օր կ'աճին ու կը զարգանան ամբողջ աշխարհի վրայ...:

Ասիկա ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ թէ օդանաւը, հաճինք անոր կամ ոչ, ժամանակակից կեանքի կարեւորագոյն ազդակներէն մէկն է դարձած եւ երկրորդ՝ թէ այն վախը, որ կը պատճառէ մեզի, արդարանալի չէ:

Ճշմարիտ է, թէ ամէնէն «փորձառու» ճամբորդներն անգամ վախ մը կը զգան: Այս վախը սակայն բնազդական է եւ տրամաբանութեան հետ որեւէ կապ չունի:

Ձեր գիրկը առէք նորածին երախայ մը: Երախան հանդարտ ու երջանիկ է: Յանկարծ ձեր թեւերը քիչ մը թուլցուցէք, այնպէս մը որ մանուկը դէպի վար սահելով իյնալու պէս ըլլայ, առանց ձեր գրկէն իյնալու: Անմիջապէս, իր փոքրիկ մարմինը պիտի լարուի, իր պտըտըլիկ թաթիկները պիտի երկարին իր առջեւ գտնուած որեւէ բանէ բռնուելու համար, եւ երախան պիտի սկսի լալ:

«Անկման երկիւղը» բնազդական է: Երախան բնաւ վար չինկաւ, անկման նախկին որեւէ փորձառութիւն չունէր: Այսուհանդերձ, բնազդաբար հակազդեց, անմիջապէս որ զգաց, թէ իյնալու վտանգին տակ կը գտնուէր:

Մարդը անկման երկիւղով կը ծնի եւ երբեք չի ձերբազատուիր անկէ: Անոր կը պարտինք «գլխապտոյտը», որ կը զգանք երբ խորխորատի մը եզրին գտնուինք եւ կամ մեր տան երդիքին ծայրը կենանք:

Մեծ լարախաղացներն ալ այս երկիւղը չեն կրնար խեղդել: Պարզապէս փորձառութեան եւ վարժութեան շնորհիւ կը սորվին հսկել իրենց բնազդական հակազդեցութիւններուն վրայ, որ իրենց կը պատճառէ պարապը...:

Մարդը ուրեմն կենդանի մըն է, որ բնութեան կողմէ ստեղծուած է տեւաբար գետնին կամ գէթ գետնին վրայ կայուն կերպով հաստատուած բանի մը հետ շըփման մէջ գտնուելու համար: Հետեւաբար, շատ բնական է, որ տեսակ մը մտահոգութիւն զգանք երբ դիտենք, թէ գետնէ երեք կամ չորս հազար մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող օդանաւի մը մէջ ենք:

Հակառակ անոր որ երբեք կատարելապէս պիտի չձերբազատուինք այս մտահոգութենէն, այսուհանդերձ վիճակագրութիւնները կը հանդստացնեն մեզ: Որովհետեւ, վիճակագրութիւններուն համաձայն, օդանաւը ամէնէն ապահով փոխադրամիջոցն է:

Օդանաւային արկածները կը տպաւորեն մեզ, որովհետեւ սովորաբար թերթերու առաջին էջին վրայ լոյս կը տեսնեն խոշոր խորագիրներով:

Նոյն օրը սակայն, որ օդանաւային արկածի մը մասին կը կարդանք, հարիւրաւոր մարդիկ կրնան իրենց կեանքը կորսնցուցած ըլլալ ինքնաշարժային կամ ուրիշ արկածներու հետեւանքով: Բայց անոնց լուրերը մանր խորագրերով եւ ներսի էջերուն մէջ կը հրատարակուին:

Երկրէն Լուսին հեռաւորութիւնը 280 հազար մղոն է: Սակայն Միացեալ Նահանգներու միայն ներքին օդանաւային գիծերուն մէջ ճամբորդները, 1965ի ընթացքին, 51 միլիառ մղոն ճամբայ կըտրեցին: Եւ այս ժամանակամիջոցի ընթացքին 9 մահաբեր արկածներ արձանագրուեցան միայն:

Հաշուած է որ միջին հաշուով՝ օրական 230 հազար Ամերիկացիներ օդին մէջ կը գտնուին, այսինքն՝ կը ճամբորդեն սաւառնակով մը իւրաքանչիւրը միջին հաշուով 600 քիլոմեթր ճամբայ կըտրելով:

Այս մարդոց մահաբեր արկածի մը հանդիպելու հաւանականութիւնները չընչին են: Մինչ եթէ նոյն ճամբան ինքնաշարժով երթային, անոնցմէ հարիւրաւորներ ճամբան պիտի մնային... մեռած:

Թարգմ. Սէ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Ներելը նուազ ծանր է քան ներման արժանանալը:

ԿԵՐՀԱՐՏ ՀԱՈՒՓԹՄԱՆ

Զափազանց երջանիկ մարդ մը, արհեստով գողին պէս է: Օր մը ամէնը մէկ պիտի վճարէ:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱ ՈՐԴԻ

Բոլոր ողբերգութիւնները կը վերջանան մահով: Բոլոր կատակերգութիւնները կ'աւարտին ամուսնութիւնով:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ

Ժպիտ մը աւելի արժէք ունի քան զայրոյթ մը:

ԷՄԻԼ ԶԱԿԷ

Պատերազմ կը սկսին երբոր ուզեն, զայն կը վերջացնեն երբոր կրնան:

ՄԱՔԻԱՎԷԼ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Անգլիացի անուանի փիլիսոփայ եւ մաթեմաթիկոս Սաունտըրսըն, դժբախտութիւնն ունեցած էր փոքր տարիքէն կորսնցնելու իր տեսողութիւնը: Սակայն հակառակ ասոր՝ միշտ զուարթ էր եւ միշտ կը փնտռուէր սալոններու մէջ, իր սրամտութեան համար:

Օր մը, երեկոյթի մը ընթացքին, կոյր փիլիսոփան ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր տիկինի մը անդադրում ու բարձրաձայն ծիծաղիլը:

Վերջապէս, երբ ծիծաղելէ դադրեցաւ տիկինը, փիլիսոփան ծռեցաւ եւ քովը նստողին ականջին ըսաւ.

— Տեսաք թէ ինչ գեղեցիկ ակռաներ ունի տիկինը:

Մարդը զարմացած հարցուց.

— Բայց ի՞նչպէս տեսաք ակռաները:

Փիլիսոփան պատասխանեց.

— Շատ պարզ է: Երբ կին մը շարունակ կը խնդայ, կը նշանակէ թէ գեղեցիկ ակռաներ ունի ու կ'ուզէ ցոյց տալ զանոնք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (213)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Աղուոր ձեռքերովը բռնեց, սոսկալի ձեռքերովը, պատասխանեց Թէնարտուհին:

Նոյն պահուն Քոզէթ կրկին հեծկլտալով կուլար:

— Պիտի լռե՞ս, պոռաց Թէնարտուհին:

Մարդը ուղղակի փողոցին դուռը գնաց, բացաւ եւ դուրս ելաւ:

Ելլելէն ետք Թէնարտուհին անմիջապէս Քոզէթին մօտեցաւ եւ սեղանին տակէն ոտքովը անգամ մը զարկաւ աղջնակին, որ սկսաւ բարձրաձայն լալ:

Դուռը նորէն բացուեցաւ. մարդը ներս մտաւ՝ հետը բերելով այն երեւելի պուպրիկը, որու վրայ արդէն խօսեցանք եւ որու վրայ առաւօտէն ի վեր հիացումով կը նայէին գիւղին բոլոր մանուկները: Մարդը այս պուպրիկը Քոզէթին առջեւ կանգնեցնելով ըսաւ.

— Ահա քուկդ է ասիկա:

Պէտք է կարծել թէ մէկ ժամէ աւելի հոն մտախոհութեամբ համակուած ժամանակ խառն ի խուռն կերպով մը դիտած էր մանկային խաղալիկներու այն կրպակը, որ լամբարներով եւ ճրագներով փառաւորապէս լուսաւորուած ըլլալով խոհանոցին պատուհանէն իբր ճրագավառութիւն մը կը նշմարուէր: Քոզէթ վեր վերցուց աչքերը. երբ տեսաւ պուպրիկին հետ իրեն մօտենալը, կարծեց թէ արեւն է եկողը, իսկ երբ լսեց «ասիկա քուկդ է» անլուր խօսքը, մարդուն նայեցաւ անգամ մը, պուպրիկին ալ նայեցաւ, յետոյ յամրաբար ետ քաշուելով սեղանին տակէն աւելի ներս գնաց եւ պատին խորշին մէջ պահուեցաւ:

Ալ չէր լար, չէր պոռար, կարծես թէ շունչ իսկ առնելու չէր համարձակեր:

Թէնարտուհին, Էբոնին, Ազելմա արձան դարձեր էին: Գինի խմողներն անգամ կանգ առած էին: Ամբողջ խոհատունին մէջ հանդիսաւոր լռութիւն մը տիրած էր:

Թէնարտուհին որ արձանի պէս եւ անմռունչ կը կենար, դարձեալ սկսած էր կարծիքներ յայտնել.

— Ո՞վ է այս ծերը. աղքա՞տ մըն է արդեօք, միլիոնատէ՞ր մըն է. գուցէ երկուքն ալ է. այսինքն՝ գող մը:

Թէնարտիէի երեսին վրայ նշմարուեցաւ այն յայտարար խորշոմը, որով մարդկային դէմքը կը շեշտուի ամէն անգամ որ տիրող բնազդը անոր վրայ կ'երեւայ անասնական իր ամբողջ զօրութեամբ: Խոհարարը կարգով ըստ կարգի պուպրիկին եւ ճամբորդին կը նայէր. կարծես թէ կը հոտոտէր այդ մարդը՝ տոպրակ մը դրամ հոտոտելու պէս: Փայլակի մը չափ տեւեց այս: Իր կնոջ նայեցաւ եւ կամաց մը ըսաւ.

— Այս պուպրիկը առնուազն երեսուն ֆրանք կ'արժէ: Էշութիւնը մէկդի: Պէտք է սողալ մարդուն առջեւ:

Տմարդի մարդը պարզամիտ մարդուն հետ մէկ կէտի նկատմամբ կը յարմարի, այսինքն երկուքն ալ անցում ի՛նչ է, չեն գիտեր:

— Քոզէթ, ըսաւ Թէնարտուհին այնպիսի ձայնով, որ կը ջանար մեղմ երեւոյթի մը տակ ծածկել չարասիրտ հոգիի մը ամբողջ դժգոհանքը, ինչո՞ւ չես առներ պուպրիկդ:

Քոզէթ համարձակեցաւ իր ծակէն ելլելու:

— Պզտիկ Քոզէթս, կրկնեց Թէնարտիէ գգուելի կերպով մը, պարոնը պուպրիկ մը կուտայ քեզ. ա՛ռ, քուկդ է ան:

Քոզէթ տեսակ մը սարսափով հրաշալի պուպրիկին կը նայէր: Երեսը տակաւին արցունքով ողողուած էր, բայց աչքերը առաւօտեան արշալոյսի ժամանակ արեւին ճառագայթներէն երկինքի ողողուելոյն հանդոյն, ուրախութեան տարօրինակ ճառագայթներով կը լեցուէին: Նոյն պահուն Քոզէթ կը զգար գրեթէ ինչ որ պիտի զգար եթէ յանկարծ ըսուէր իրեն.

— Պզտի՛կ, Ֆրանսայի թագուհին եղար:

Այնպէս կը թուէր իրեն թէ որոտում մը պիտի ելլէր այդ պուպրիկէն, եթէ դպէր անոր:

Եւ այս բոլորովին անհիմն կարծիք չէր, վասնզի կ'ըսէր իւրովի թէ Թէնարտուհին պիտի յանդիմանէ, պիտի ծեծէ զինքը:

Սակայն չկրցաւ դիմադրել յանկուցիչ հրապոյրին: Մօտեցաւ վերջապէս եւ դէպի Թէնարտուհին դառնալով վախկոտութեամբ մրմռաց.

— Կրնա՞մ առնել, տիկին:

Բառ չենք կրնար գտնել, որ նկարագրենք թէ Քոզէթ ինչպիսի յուսահատութեամբ, երկիւղով եւ միանգամայն զմայլումով ըսաւ այս խօսքը:

— Ինչո՞ւ չէ, քուկդ է, քանի որ պարոնը քեզ տուաւ, պատասխանեց Թէնարտիէ:

— Իրա՞ւ է, պարոն, իրաւ ի՞մս է այս տիկինը, կրկնեց Քոզէթ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

գիտական կառավարութեան բանբերը յայտարարած է.— Ինչ ալ ըլլայ ոճրագործին ազգութիւնը, պէտք է դատապարտուի: Բազմաթիւ արաբ թերթերու համար սիոնական դաւ մըն է եղածը, որպէսզի հանրային կարծիքը արաբական երկիրներու դէմ դառնայ: Այս առընչութեամբ Պէյրութի Ալ Քիֆահ թերթը կը դատապարտէ այս մահափորձը իբրեւ «սիոնական դաւ մը արգելք հանդիսանալու համար որ ծերակուտական Քենըտի Սպիտակ Տուն հասնի, ուր երեւան պիտի հանէր որ ամերիկացի Հրեաներն են պատասխանատու իր եղբօր սպանութեան: Թերթը կը խորհի թէ Շիրան ծախուած է Հրեաներուն, վասնզի եղածը դէմ է արաբական շահերուն:

× Նախագահ Ճոնսըն կիրակի օրը նշանակեց իբրեւ ազգ. սուգի օր, Քենըտիի յիշատակին: Արդէն իսկ երկրին եւ նաւատորմին բոլոր դրօշակները կէս պարզուած են:

Նախագահ Ճոնսըն յայտարարութիւն մը ըրաւ մահէն ետք, ոգեկոչելով Ռոպէր Քենըտիի կեանքն ու գործը եւ անգամ մըն ալ դատապարտելով բռնութիւնը: Ծանօթ է որ բոլոր զէնքերու վաճառումը ազատ է Ամերիկայի մէջ եւ այս առթիւ օրէնք մը պիտի քուէարկուի սահմանափակելու համար այս ազատութիւնը:

Այս սպանութիւնը պատճառ եղած է նաեւ որ դադրի ընտրական պայքարը, որ անշուշտ բոլորովին տարբեր երեւոյթ մը կը ստանայ այլեւս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՆՏՈԼՖ ՉԸՐՉԻԼ, գրագէտ եւ լրագրող մեռաւ առջի օր, 57 տարեկանին: Հօրը՝ Ուինսթըն Չըրչիլի մէկ կենսագրականը կը պատրաստէր բայց մեռաւ վերջացնելէ առաջ:

ՆԻԿՈՍԻԱՅ մէջ Յունիս 24ին պիտի շարունակուին Թուրք Կիպրացիներու եւ յոյն Կիպրացիներու միջեւ սկսած խօսակցութիւնները:

◆

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 դպրոցական շրջանին համար:

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10էն 12 տարեկան ըլլայ: 2. Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ Նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն: 3. Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ:

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք: Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը: Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 հետեւեալ հասցէներուն. — Շիրվանեան, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ, (Հեռ. 642-75-70): կամ Հայկազ Մարտիրոսեան, 73 Պուլվար Ժորժ Էսթրաժէն, Ռուէֆաս – Պլան Մարսէյլ 7: (Հեռ. 53-20-49:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 – 01 – 72 :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:

◆

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան խնջոյք – ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 9ին:

◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի ծառաստանին մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք ճամբորդութիւններն ալ երթ ու դարձ օդանաւով, լաւագոյն պայմաններու մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Յուլիս 31ին, վերադարձ՝ Օգոստոս 16:
ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Փարիզէն մեկնում՝ Օգոստոս 3, վերադարձ՝ Օգոստոս 19:
ԵՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Մեկնում Փարիզէն՝ Սեպտեմբեր 11ին, վերադարձ Սեպտեմբեր 27ին:

ՄԻԱԿ ԳԻՆ՝ 1950 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOUR

22, RUE DU 4 SEPTEMBRE — Tél. RIC. 77-40 — CCP 5974-66 PARIS
ուր կարելի է անձամբ դիմել Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ցերեկէ ետք ժամը 15–18:
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի, 13, Ռիւ տը Ֆար, ժամը 15էն 18 (այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել՝ 48 – 94 – 75):
ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ, 154, Րիւ Պարապան: Հեռաձայն 60 – 01 – 11:
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ՏԵՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱՅԵԱՆԻ:

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ .... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինօլէօմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,40

ԿԻՐԱԿԻ
9
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
9 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11231
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.231

ՏԸ ԿՈԼ ԲԱՑԱՒ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿՐԿԻՆ ԶԱՂԿԵՑ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Զրոյցը զոր Միշէլ Տռուա ունեցաւ նախագահ տը Կոլի հետ մեծ նորութիւն մը չբերաւ: Գլխաւոր տպաւորութիւնը զոր ժողովուրդը կրնայ ունենալ այն է որ տը Կոլ բացաւ ընտրապայքարը: Առաջին հարցումը զոր Գրական Ֆիկառոյի խմբագրապետը կ'ընէր, կը վերաբերէր Մայիս 29ի եւ 30ի վճռական օրերուն, երբ տը Կոլ կը մեկնէր ու կը վերադառնար ըսելու համար նաեւ «նախատեսելի բոլոր հաւանականութիւնները»: Տը Կոլ կը բացատրէ.— Այո՛, Մայիս 29ին փորձութիւնն ունեցայ քաշուելու բայց միաժամանակ խորհեցայ թէ եթէ մեկնէի, սպառնացող խառնակութիւնը պիտի առնէր-տանէր Հանրապետութիւնը: Ուրեմն անգամ մը եւս վճռեցի: Գիտէք, 30 տարի է որ գործ ունիմ Պատմութեան հետ, պատահած է որ երբեմն հարցնեմ ես ինծի թէ արդեօք պէտք չէ՞ լքեմ զայն: Պարագան էր Սեպտեմբեր 1940ին, Տաքարէն ետք, ուր ընկերներուս հետ, ֆրանսական ուժերու կրակին բռնուեցանք մինչ թշնամին Փարիզ էր, կասկածեցայ որ այդ ուժերը կարելի կ'ըլլայ դարձնել թշնամիին դէմ: Պարագան էր Լոնտոն, 1942 Մարտին, ուր ի տես հերձուածի մը ազատ Ֆրանսայի ծոցին մէջ, որու մեղսակիցը եթէ ոչ դրդիչն էր Անգլիա, քաշուեցայ անգլիական գիւղը յայտնելով Լոնտոնի թէ Մեծն Բրիտանիոյ կողքին չեմ կրնար շարունակել աշխատանքս եթէ պայմաններս չընդունուին: Պարագան էր 1946ին երբ կուսակցութիւններու ամուլ հեղեղին տակ մնացած, չէի կրնար գործել հոն ուր էի եւ մեկնեցայ: Պարագան էր 1954ին երբ տեսայ թէ կազմած համախմբումս ճեղքուած էր, ուրեմն ձգեցի եւ տունս գացի: Պարագան էր նախագահական ընտրութեան առաջին շրջանին, երբ տխրութեան ալիք մը զիս հեռու պիտի տանէր: Ուրեմն, Մայիս 29ին, ես ինծի հարց տուի, ապա Մայիս 30ին, ըսելով երկրին ինչ որ ըսելիք ունէի եւ տուած ըլլալով անոր պատասխանը ժողովրդային հսկայ մակընթացութեան ձեւին տակ Քոնքորտէն Էթուալ, ապա բոլոր հրաշալի տողանցքներով որոնք եղան բոլոր քաղաքներու մէջ, հասկցայ որ փրկութեան ազդանշանը տուած է և ինքզինքս ամրացած զգացի իմ որոշումիս մէջ Ֆրանսացիներուն կամքով»:

Մ. Տռուա դիտել կուտայ թէ ժողովուրդը զարմացած է որ տագնապալի այն օրերուն, նախագահ տը Կոլ Ռումանիա գացած է: Բայց տը Կոլի համար այդ մեկնումը շատ բնական է.— «Մեկնելով Ռումանիա, չէի հրաժարեր իմ պաշտօնէս, կը կատարէի ճամբորդութիւն մը, շատ կարեւոր ճամբորդութիւն մը Արեւելք-Արեւմուտք յարաբերութեանց զարգացման համար եւ աշխարհի խաղաղութեան համար»: Տը Կոլ կ'աւելցնէ թէ բացակայ ալ չէր, ամէն օր, ամէն ժամ հաղորդակցութեան մէջ էր Փարիզի հետ: Տռուայի յաջորդ հարցումը կը վերաբերի այս տագնապին նախատեսուած չըլլալուն կառավարութեան կողմէ: Անորոշութեան այն վիճակին մէջ, ուր էր ազգը, կը յիշէք թէ կ'ըսէին որ կը ձանձրանայ (խմբ.— Զօրավարը կ'ակնարկէ Վիանսոն - Փոնթէի մէկ յօդուածին՝ Ֆրանսա կը ձանձրանայ, Լը Մոնտի մէջ: Ի դէպ յիշենք թէ 1848ին Լամարթին ալ նոյնը ըսած էր...) հակառակ կամ զուցէ հսկայ յառաջդիմութեանց պատճառով, որոնք իրագործուած են տասը տարիէ ի վեր, խաղաղութեան որ վերահաստատուած է եւ միջազգային անբաղդատելի կացութեան մը: Էհ, պայթում մը եղաւ եւ եղաւ անշուշտ այն շրջանակին մէջ ուր պէտք է ըլլար, այսինքն համալսարանական շրջանակէն: Հոն, այդ պայթումը եղաւ քանի մը խումբի կողմէ որոնք կ'ըմբոստանան սպառումի ընկերութեան դէմ, ըլլայ ան համայնավար Արեւելքը, թէ դրամատէր Արեւմուտքը: Խումբեր, որ ի դէպ, չեն գիտեր թէ ինչո՞վ պիտի փոխարինեն, բայց կը գինովնան բացասականով, քանդումով, բռնութեամբ, անիշխանութեամբ, որ սեւ դրօշ կը պարզեն: Հոգկէ, վարակիչ է, նոյնը պատահեցաւ գործատուներու մէջ եւ հոն ալ անշուշտ, երիտասարդներու մէջ: Այն ատեն բռնատիրական համայնավար ձեռնարկը, բարկացած եւ մտահոգ, Փարիզի մէջ ինչպէս է Մոսկուա եւ այլուր տեսնելով յեղափոխական խմբակ մը իրմէ զուրս եւ իրեն դէմ, յանկարծ որոշեց ամէն բան խեղդել ընդհանուր գործադուլի մը մէջ եւ կատարուեցաւ երկրին սնանկացուցիչ անդամալուծութիւնը»:

Նախագահ տը Կոլ կը խօսի նաեւ համալսարանին մասին «տագնապին մէջ, որ պատահեցաւ համալսարանը, երկու բան կայ: Նախ անձկութիւնը երիտասարդներու, ուսանողներու, որ շատ բնական է — մեքենային, սպառումի արդի ընկերութեան մէջ, որովհետեւ չի հայթայթեր այն ինչ որ պէտք ունին, այլ խօսքով իտէալ մը, Թռիչք մը, յոյս մը եւ ես կը խորհիմ թէ այդ իտէալը, յոյսը, թռիչքը պիտի գտնեն մասնակցութեան մէջ»:

Այս է գլխաւոր բառը՝ մասնակցութիւն, որ ուշադրութիւնը գրաւած է բոլորին: Կը թուի թէ տը Կոլ մասնակցութիւնով *է, որ պիտի փորձէ լուծել Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մեծագոյն տագնապը:*

Տը Կոլ յայտնեց նաեւ թէ անհրաժեշտ էր Ազգ. Ժողովը լուծել: Աւելին տը Կոլի համար ընտրուած օրէն այդ Ժողովին կոչումն էր լուծուիլ: Հիմա կարեւոր է լաւ Ժողով մը ունենալ: Յաջորդ ընտրութեանց արդիւնքները եթէ լաւ են (այս բացատրութեամբ տը Կոլ կը հասկնայ՝ իրեն ի նպաստ) այն ատեն Հանրապետութիւնը, ազատութիւնը, անկախութիւնը եւ խաղաղութիւնը ապահովուած կ'ըլլան: Եթէ գէշ են (իմա՛ ի նպաստ ընդդիմութեան) այն ատեն ամէն ինչ կորսուած է:

Յիշենք նաեւ թէ տը Կոլ պատմեց որ իր բարեկամներէն մէկը, իրեն առթիւ յիշած է փրիմիթիֆ *նկարիչի մը մէկ գործը, ուր ամբոխ մը սատանաներու առաջնորդութեամբ դժոխք կը տարուէր, մինչ խեղճ հրեշտակ մը փրկութեան ճամբան ցոյց կուտար: Տը Կոլի բարեկամը աւելցուցած է թէ պէտք է լրացնել այդ պաստառը եւ ցոյց տալ թէ այն պահուն երբ ամբոխը անդունդը պիտի իյնայ, կը հեռանայ սատանաներէն ու կը վազէ դէպի հրեշտակը:*

Այս ճառը մեծ տպաւորութիւն չգործեց քաղաքական շրջանակներու եւ մամուլին վրայ: Օռոռի խմբագիրը կը նկատէ թէ տը Կոլ չէ փոխուած, միշտ գոհ է: Իւմանիթէի *համար միայն ամբոխավարութիւն եւ հակահամայնավարութիւն կայ այս ճառին մէջ:* Ֆիկառոյի *համար ալ «բանալի-բառը» մասնակցութիւնն է:*

Ձախի պարագլուխ Միթերան յայտնեց թէ անգամ մը եւս տը Կոլ լաւ եւ գէշ Ֆրանսացիներու բաժնեց ժողովուրդը: Կի Մոլէ կ'ըսէ թէ կը խոստանայ ընել ինչ որ չէ սկսած 10 տարիէ: Սէ. Ժէ. Թէ.ի քարտուղարը կը շեշտէ թէ բուն խռովարարներուն անունը չտրուեցաւ: Կեդրոնի կողմէ Տիւհամէլ դէմ է որ Ֆրանսա երկու պլոքի բաժնուի:

×

Ֆլէնի մէջ, ուր է Ռընոյի մէկ գործատունը, բաւական ծանր միջադէպեր պատահեցան ուրբաթ օր: Ուսանողներ գացած էին Ֆլէն, գլուխն ունենալով Սնէսիփի *(բարձրագոյն ուսուցում) նախկին քարտուղար Ալէն Կէյսմառ: Հոն, գործատունը ոստիկանութեան ձեռքն է, կը մնար լարուած կացութիւն մը ստեղծել որպէսզի բախումները անխուսափելի ըլլան եւ ի վերջոյ 20 հոգի վիրաւորուի: 1500 ցուցարարներ պատնէշ բարձրացուցած են ճամբաները կտրած եւայլն, եւայլն: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) որ տեղը նստեցուց ատենին Քոհն-Պենտիթը, այս անգամ ալ բառերը չի ծամծմեր, պաշտօնական զեկոյցով մը շեշտելու համար թէ «Կեսմառ օրէ օր աւելի երեւան կ'ելլէ իբրեւ գրգռութեան մասնագէտ մը»: Զեկոյցը կ'ըսէ նաեւ.— «Այս խմբակները, գրեթէ զինուորական կերպով պատրաստուած, որ յայտնուեցան արդէն նմանօրինակ գործողութեանց ընթացքին կը գործեն ի շահ բանուորական դասին թշնամիներուն»:*

Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. (նախկին քրիստոնեայ սենտիքան) միայն ոստիկանութիւնը կը դատապարտէ Ֆլէնի միջադէպերուն առթիւ: Նոյն իրիկունը Իւնէֆը *իր քարտուղար Սովաժոյով Սէն Լազար գացած է, եւ թրէն մը պահանջած ուղեվարներէն, որպէսզի Ֆլէն երթան: Տուող չէ եղած եւ որոշած են Պիյանքուռ երթալ:*

Այս շարժումին պարագլուխներուն համար, պայքարը չէ վերջացած:

Ցոյց մըն ալ ըրած են նախկին ռազմիկները, 60 հազար անդամներու մասնակցութեամբ, զօր. Քէօնիկի հրաւէրով, Յաղթական Կամարին առջեւ:

Մետաղագործութեան բանուորներն ալ ուրիշ ցոյց մը ըրած են Փլաս Փէռէռ:

Գալով դպրոցական հարցին, եթէ նախնական դպրոցները բաց են, վարժարաններու եւ լիսէներու մէջ դասընթացքները միշտ չեն վերսկսած, գործադուլի զանազան շարժումներու շարունակուելուն հետեւանքով:

× *Պաշտօնաթերթը կը հաստատէ թէ 1968ին միայն բերանացի պիտի ըլլայ պաշոյի քննութիւնը: Թուականը որոշ չէ:*

× *Ժխտումի* (քոնթեսթասիոն) *համաճարակը հասած է եկեղեցի, եւ առջի գիշեր մինչեւ առաւօտ Ս. Սեվըրէն եկեղեցւոյ մէջ, զանազան հարցեր ծեծուած են:*

× *Գործադուլը գրեթէ վերջ գտած է, բայց տակաւին «կարծր» գօտիներ կը մնան մետաղագործութեան, կառքի եւ մեծ վաճառատուներու մէջ:*

× *Սորպոնի անգլերէնի փրոֆեսէօր մը հրաժարած է* Սնէսիփէն *որ ծանր սպառնումներ կուտայ, առանց* պազը *տեսնելու եւ կը մերժէ բանակցիլ:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ *մէջ ապահովութեան միջոցները խստացուցած են, նոր ցոյցերու պատճառաւ՝ Արաբներու կողմէ (երիտասարդ տղաք եւ կիներ):*

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԷՆ *արտաքսուած է Պարի ծանօթ բեմադիր Պեժառ, որ «Փաշիզմի եւ մենատիրութեան» վերագրած էր Քենըտիի սպանութիւնը*

ՓՐԱԿԱՅԻ *ապահովութեան ապասարկութիւններէն պաշտօնանկ եղած են 250 հոգի որ ծառայած էին Նովոթնիի օրով: Ըստ մամուլին 27 հազար անկանոնութիւններ գործուած էին:*

Օրը Օրին

ԵՐԻՔՈՎԷՆ... O.R.T.F.

Երիքով՝ եօթն անգամ, պաշարուածներու հեգնական նայուածքին եւ ծաղրանքներուն տակ, Յեսու իր հետեւորդներով կը կատարէ քաղաքին շրջանը: Փողերը կը հնչեն, կ'արտայայտեն ժողովուրդի մը զայրոյթը եւ ընդվզումը: Երբ կը բոլորուէր եօթներորդ շրջանը, անառիկ բերդաքաղաքին ամուր պարիսպները կը փլէին, կը դառնային քարակոյտ՝ Եհովայի զօրութեամբ:

Ներշնչուած ու խանդավառուած Աստուածաշունչի այս դրուագէն, Փարիզի Օ. Էռ. Թէ. Էֆ.ի լրագրողները կազմակերպած են, «Երիքով» գործողութիւն անունին տակ, շրջապտոյտներ հեռատեսիլի շէնքին շուրջ, նոյնքան դիւրին եւ աժան յաղթանակ մը ապահովելու երազով:

Որպէսզի յարգուի լրագրողներու ազատօրէն անաչառ լուրեր տալու իրաւունքը, եօթը օր զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, եօթն անգամ պիտի դառնան հեռատեսիլի շէնքին շուրջ, առանց որեւիցէ կարգախօսի, լուռ ու մունջութեամբ շեփորելու, ազատ եւ ինքնիշխան լրատուութեան իրենց պահանջքը: Սպասենք արդիւնքին՝ պիտի փշրի՞ն, ըստ պատկերասփիւռի լրագրողներուն, իրենց լեզուները կապկպող շղթաները:

Պահանջները ու տրտունջները արտայայտելու այս հին ձեւը զոր Օ. Էռ. Թէ. Էֆ.ի լրագրողները վերակենդանացուցին, Երիքով գործողութեամբ, եօթը օր, եօթն անգամ դառնալով հեռատեսիլի կլոր շէնքին պատերուն շուրջ, կարծես զանոնք խորտակելու համար: Լաւ է որ վարակիչ դառնայ այս օրինակը եւ բոլոր նիւթական եւ բարոյական Պաստիյներու փլուզումը, այս եղանակով եւ շեփորումով կատարուի:

Ճիշդ է որ իւրաքանչիւր մարդու համար տարբեր են եւ տարբեր տեղեր զետեղուած Պաստիյները եւ եթէ բոլոր դժգոհները կամ անիրաւուածները հետեւին այս մեթոտին, կեանքը՝ ամբողջ աշխարհի երեսին եւ ամէն վայրկեան կը վերածուի միլիոնաւոր շուրջ-պարերու ու փողերու ձայնը կը դառնայ խլացուցիչ:

Ի՜նչ լաւ կ'ըլլար, եթէ ամէն կողմ անարդարութեան ամրոցներ փնտռելու եւ անոնց շուրջ եօթն անգամ դառնալու փոխարէն, իւրաքանչիւր մարդ քննէր իր ներաշխարհը, քննէր իր սիրտն ու հոգին, եօթն անգամ դառնար իր լպրծուն ախորժակներուն շուրջ, իր մէջն իսկ զարգացող Պաստիյներուն շուրջ, որպէսզի Եհովայի օրհնութեամբ, խորտակուին անոնք, Երիքով բերդաքաղաքին պարիսպներուն նման:

Ն. Ն.

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան օրը օրին «ԱՌՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍԸ», Ա. սիւնակի 6րդ տողը «այսքան երազներ չէր տեսած», պէտք է ըլլայ այսքան *եռուզեռ* չէր տեսած» ըլլայն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ. — Մարդիկ կան, որ ամէնէն աննշան նիւթին վրայ խօսելու համար հանդիսաւոր ձեւեր, կեցուածքներ կ'առնեն, կը հազան, ձայներնին կը փոխեն, շարժումներնին կը լայնցնեն:

« Մասիս »ի նախորդ խմբագրապետը հակառակն է անոնց · իր ընտրած նիւթին ծանրութեան չափ իր գրելու եղանակը կ'անօսրանայ միշտ: Ա՛յս իր գրականութեան ֆիզիքին օրէնքներէն մին է:

Հո՛ն՝ ուր ուրիշներ պիտի խոժոռէին, ինքը կը ժպտի եւ հոն ուր ուրիշներ պիտի լային, ինքը կ'երգէ, բայց երգին մէջ ողբի պէս բան մը կը պահուըտի եւ այս զուարթութիւնը՝ որուն ներքեւ արցունքի կաթիլ մը կ'ապաստանի, այն ծիրանի գօտիները կը յիշեցնէ ինծի, որոնք իրենց պայծառ գոյներուն ցոլացումին տակ կը ծածկեն երկինքին թօնընկեցիկ տրտմութիւնը:

Գրականութիւնը, իր տարփանքը, զինքը հրապուրող սիրուհին ըլլալ կը թուի: Այս նախկին վենետիկեանը՝ իր վանական կեանքի մաքրութիւնը անարատ պահած է միշտ. Ս. Ղազարի մէջ վարդապետ չէ կրցած ըլլալ, բայց աշխարհական ալ մնացած չէ. ամէն ինչ թերատ, տուերոտ ու անկատար է իր վրայ: Այս կիսաւարտ քահանան, այս գրչի մարդը տեսակ մը Ռընանի տպաւորութիւնը կը թողու իմ վրաս, ո՛չ անոր մեծ դիրքը եւ ոչ անոր աճարեկիչ հմտութիւնը ունի հարկաւ. բայց անոր նման՝ բանաստեղծութեան ու պատրանքի թաքուն գանձեր կան իր սրտին մէջ, որ եկեղեցական կըրթութեան մը լռութեան ու առանձնութեան մէջ երեւան կ'ելլեն, կենդանի ու զգայուն հոգի մը տալով իր սովորաբար պարզ ու անպաճոյճ գրուածքներուն:

×

ՍԻՊԻԼ (Զապէլ Ասատուր). — Կը մեղանչէմ հարկաւ եթէ անգաղտնապահ ձեռքով վեր առնեմ այն քօղը, որուն ետին Սիպիլ ծածկուած կ'ուզէ մնալ. այդպէս թո՛ղ ըլլայ. բայց ներելի է գէթ ուրուագրել իր պատկերը այնքան՝ որքան շղարշին թափանցկութենէն կը մատնուի կամ լաչակին գեղայարդար ու արուեստաչէն ծալքերուն մէջ մոռցուած բացուածքէն կ'ընդնշմարեմ:

Վիպասա՞ն թէ բանաստեղծ:

Գրող մը, որ հոգիին հետ կը զբաղի, երբեք մարմինին, ու կը վախնամ ըսելու, որ սիրտը վեր կը դասէ միտքէն, եւ ըստուերի մը տարտամ մեծութիւնը՝ որոշ գծի մը յստակ ու անխարդախ սեւութենէն:

Բանաստեղծ մը ուրեմն:

Բանաստեղծ մը, որ շնորհալին՝ գեղեցիկէն կը նախընտրէ ու տպաւորութիւնը յիշատակէն:

Ինքն ալ տպաւորութիւններ թողուլ կ'ուզէ եւ ոչ յիշատակներ. իր եղանակները այն բերնուց սորվուելիք ու յեղյեղուելիք երգերը չեն, զորս ամբոխը միտքը կը պահէ, այլ ներդաշնակութիւն մը, որ մտքի օրօրումով ու ծփանքով, յանդգայս կը տանի քեզ մինչեւ այն հանդրուանները ուր վայելքը տրտմութեան կը փոխուի: Եւ ամէն անգամ, որ կեանքի պատահումներով մօտենաս այն սահմաններէն մէկուն, այդ ներդաշնակութեան վայելքը կ'արթննայ յանկարծ սրտիդ մէջ՝ թէեւ անկարող ըլլաս զայն յօրինող նուագները վերյիշելու:

Իր վէպերը քերթուածներ են:

... Այն երիտասարդ կինը, որ Սիպիլ կը ստորագրէ, իր անհատական կեանքովը պարծանքն է իր սեռին եւ մեծ տաղանդովը՝ մեր բոլոր գրականութեան:

×

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ. — Դիւահար ոգի մը, արծուի մը եթերային ճախրանքը սարէ ի սար, երբեմն աւելի անդին ուր պարապութիւնը կը տիրէ ա՛լ, կամ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած օդապարիկի մը ոստոստուն ելեւէջները, ընդքարշ ածելով ընթերցողը իր ետեւէն՝ խօլ, անբեւեռ ուղեւորութեան մը մէջ. ամէնէն առաջ ինքը չափելով իր գրական գեղծմանց մտքերու վրայ ձգելիք տարապայման խոնջանքը, գեղծմունք, որոնց տէրը չէ, զորս անգիտակցաբար ի գործ կը դնէ եւ որոնց պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ սակայն իր վրայ ուղիղ բանի վերադարձի պահուն, ջղային տագնապներու պէս, որոնք արթնութեան ատեն հիւանդը կ'ամչցնեն:

Յետոյ կարծեմ քիչ մը իրաւամբ կը դայրանամ եսասէր, եսամոլ գրականութեան մը դէմ որ Եղիայինն է: Յօժարակամ կը խոստովանիմ անոր քաջ հայգէտի արժանիքը, — հազուագիւտ արժանիք մը օրերուն մէջ, — բայց աւելցնելու համար անմիջապէս, որ այս գրագէտին շատ մը դարձուածքները, նորակերտ բառերը, գաղափարներու արտայայտութեանց ձեւերը՝ իրենց յանդգնութեան մէջ յաճախ այլանդակութեան կը յանգին:

Ոչ ոքի ունայնութիւնը, պատրանքին թողած դառնութիւնը իրեն չափ հզօր կերպով զգացած է, եւ կը սպասեմ որ վաղը ելլէ այն անկեղծութեամբ, որ իր գրական նշանաբանն է, խոստովանի իր յոռետես վարդապետութեանց՝ ռամիկ, սովորական եւ արդէն կէս մը գուշակած սկզբնապատճառը:

×

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ. — Մեր ազգին կրթութեան հօյակապ վաստակաւորն է ան. իր դաստիարակութեան գործը պարզապէս հիանալի է. կոչումի եւ անձնուիրութեան գործ, որ քահանայութենէ աւելի սուրբ է եւ վարդապետութենէ աւելի հմտութեան կը կարօտի. ինքն իր գլխուն հիմնելով, պահելով, զարգացնելով կըրթական հաստատութիւն մը, զոր ազգին բոլոր հարուստները ու աղաները մէկտեղ հաւաքուած՝ անկարող էին կանգուն պահել. ինքը մէկ հոգի՝ աւելի շատ աղքատ ու կարօտ տղոց նիւթական ու մտաւորական սնունդ տուած, մեծցուցած է զանոնք քան ոեւէ հարուստը մեր ազգին, եւ այս ամէնը լռութեան ու համեստութեան քօղին տակ հռչակուած ողորմութեանց ճիշդ դէմը. ի՛նչ մեծ դաս:

... Խորհող մը, իմաստասէր մըն է ինք. ոչ անոնցմէ, որոնք վայրապար դեգերանքներու մէջ մոլորած՝ ամէն օրուան ճամբան կը կորսնցնեն. իր իմաստասիրութիւնը գիտէ սակաւատեւ կեանքին մարդուս՝ շատ բան չպահանջել ու քիչով գոհանալ, որովհետեւ գիտէ որ աչքդ բացած պահուդ ահա օրը իրիկուն կ'ըլլայ. իրաւունք ունի ուրեմն չարհամարհելու ամենաչնչին բարելաւութիւնը զոր կեանքը կրնայ պարգեւել:

... Գրագէ՞տ է արդարեւ, հրապարակագի՞ր. ամէն ատեն, իր տարազը պարզութեան, վայելչութեան, ճկունութեան տարազն է, շլացնելէ աւելի համոզելու կը միտի ան:

×

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ. — Քերթող մը եւ ուսուցիչ մը, գրականութիւնը սիրող մը եւ սիրցնող մը, հրապուրիչ կնոջ մը նման, որ բան գործ ըրած է ուրիշներու սրտին մէջ արծարծել այն կրակը, որ ինքը կը տոչորէ արդէն:

Եւ սակայն մշտաբորբոք հուրը մոխիր չէ դարձուցած զինքը: Երեք մանուկներուն պէս, որ Նաբուգոդոնոսորին հնոցին մէջ անխոց ու անվնաս մնացեր էին, Թովմաս Թէրզեան ալ չէ խանձած իր սրտին մէջ վառող կրակէն, որ շատ-շատ, եղկ ու ամոքիչ մթնոլորտ մը կազմած է իր շուրջը, վակոն-լիի *երանաւէտ բարեխառնութիւնը ձմեռ ատեն եւ որուն մէջ բանաստեղծը յաւիտենական երիտասարդութիւն մը գտնելու բախտ ունեցած կը թուի՝ երբ ուրիշներ, կէս ճամբէն խոնջած ու վաստաբեկ, կանգ կ'առնեն ըսելով.*

Իմ հուրիս անկած եւ ես ահա ծերացայ···

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Պետրոս Դուրեանի նամակները հայերէն լեզուով գրուած ամէնէն սրտաշարժ եւ ամէնէն բանաստեղծական վէպը կը կազմեն, վէպը զգացմամբ գեղուն սրտի մը, որ անգութ պայմաններու ճնշումէն յամրաբար խեղդուելով, թափուր կեանքի մը մէջ չգտնելով իրեն պէտք եղած սնունդն ու տաքութիւնը, օրը օրին իր ներքին տրտունջը կը մրմնջէ բարեկամներու ականջին, իր յարատեւ սպառումին մանրամասն վերլուծումը կը պատմէ, առաջին ըմբոստացումներէն, զայրոյթներէն եւ անէծքներէն սկսեալ մինչեւ վհատութիւնը, իրերու տխուր վիճակին անձնատուութիւնը, մինչեւ վերջնական նուաղումը՝ բոլոր խանդերուն ու բոլոր ուժերուն առյաւէտ ցնդումին մէջ: Ցաւագին օրագիր մըն է, ուր մենաւոր երազողը, կեանքէն ջախջախուած, տեսնելով իր ճամբան որ, առանց որեւէ ծաղիկի, չիտակ դէպի մահը կը տանի, իր թաքուն տրտմութիւնները կը նշանակէ, իր տարփանքները կ'երգէ, որոնց ո՛չ մէկը մօտիկ ըրաւ, եւ իր արցունքները, զորս ոչ մէկ ձեռք սրբեց:

Ոճը նամակի պարզ, ընտանեկան ոճը չէ, որովհետեւ, ատոնք նամակներ չեն, այլ քերթուածներ, եւ ամէնէն անկեղծները թերեւս, զոր գրած է: Միշտ պրկուած, միշտ դէպի [illegible] ձգտուած ոճ մըն է, երբեմն անբնականին եւ ուռուցիկին մէջ իյնալով, երբ ամէնէն պարզ բաներուն վրայ խօսած ատեն իսկ քնարերգութեան ձեւը չթողուր:

Իր վերջին տարուան նամակներուն մէջ, որոնք ամէնէն գեղեցիկներն են, նամակի ոճը կ'անհետանայ վերջապէս, քնարերգական ոճ մըն է, որ կը տիրէ հիմա, ծանր, հանդիսաւոր, վսեմի ձեւ մը առնելու միշտ հակամէտ, իր վիշտէն [illegible]ցած, կարծես բանաստեղծը անպղծելի բան մը կը համարի թէթեւ բացատրութիւն մը գործածել իր հոգիին պատմութիւնն ընելու համար, կարելի՞ է կատակել վիշտին հետ, ամէնէն սրբազան բանը:

Գալով ձեւին, այն լեզուն զոր կը գործածէ բանաստեղծը, վերածնութիւն մըն է մեր աշխարհաբարին համար, փոխանակ բառերն իրենց աւանդական առումին մէջ արժեցնելու, Դուրեան անոնց նոր իմաստներ կուտայ, անոնցմէ նոր արդիւնքներ կը հանէ, զանոնք նոր գոյնով կը ներկէ:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Այս նոր դէպքը բոլորովին տակնուվրայ ըրած էր Ապտիւլ Համիտը: Որքան ալ կասկածներ ունեցած էր իր շուրջը դաւադիրներ գտնուելու մասին, այսուհանդերձ չէր ուզած այսպիսի կարելիութեան մը բացարձակ կերպով հաւատալ: Հիմա իրողութիւնը կը ցցուէր իր առջեւ որոշ ու անհերքելի կերպով: Այսպէս հակառակ իր ձեռք առած ամէն ծայրայեղ միջոցներուն, իր շուրջը սփռած սարսափին կամ շուրջիններուն շռայլած շնորհներուն, դարձեալ իրեն դէմ դաւադրութիւններ կը սարքուին: Եւ ո՞վ էին այդ դաւադիրներուն պարագլուխները. նոյնիսկ ամէնէն աւելի իր շնորհներուն, պատիւներուն, փառքերուն արժանացած անձեր···:

Ու բնաւորէն այնպէս կը թուէր թէ ճակատագրային անողոք հալածանք մը կար իրեն դէմ, թէ բոլոր շուրջինները մէկ-մէկ ուխտեալ թշնամիներ էին իր արիւնին ծարաւի, թէ չկար մէկը, որուն վրայ կարելի ըլլար բացարձակ կերպով վստահիլ···:

Սկսաւ կատաղօրէն ժուռ գալ ընդարձակ սրահին մէջ, ամեհի ակնարկներ ուղղելով անտեսանելի թշնամիներու դէմ ու սոսկալի սպառնալիքներ մռլտալով քիթին տակէն անոնց հասցէին:

Իզզէթ փաշա, անկիւն մը կծկուած, կը դիտէր իր վեհափառ տէրը, ամենախոնարհ դիրքով մը, լուռ եւ երկիւղած: Կը սպասէր որ բարկութեան եւ ջղագրգռութեան առաջին մոլուցքը անցնի, որպէսզի կարենայ խօսիլ օգտակարապէս: Քարտուղարը թէեւ արտաքուստ խռոված ու վեհերոտ կերպարանք մը ունէր, սակայն ներքնապէս շատ գոհ ու միանգամայն հանդարտ էր: Կ'ըմբռնէր իր վեհափառ տիրոջ հոգեկան վիճակը, կը զգար որ կասկածանքը ահռելի կերպով կը կրծէր անոր բովանդակ էութիւնը եւ կը պատրաստուէր օգուտ քաղել անոր այս տրամադրութենէն, ջանալով գրաւել անոր ամբողջ վստահութիւնը եւ ինք առանձին իշխել անոր մտքին ու հոգիին վրայ:

Բռնաւորը բաւական ժամանակ ժուռ գալէ ետք, յանկարծ եկաւ կեցաւ Իզզէթ փաշայի առջեւ:

— Այսօր պէտք է որ ամէն բան վերջանայ, գոչեց, այսօր պէտք է որ իմ թըշնամիներս ամէնքն ալ ջախջախուին ու բնաջինջ ըլլան ու հատ մը չմնայ իրենցմէ···:

— Վեհափառ տէր, ձեր բարձր ու նըւիրական կամքը ինչպէս որ ուզէ այնպէս պիտի ըլլայ բնականաբար:

— Կ'ուզեմ որ այսօր այդ չորս ձերբակալուածներուն հարցաքննութիւնը աւարտի եւ անմիջապէս իրենց արժանի պատիժը կրեն:

— Ինչպէս որ հրաման կ'ընէք, վեհափառ տէր:

— Նոյնպէս պէտք է որ այսօր պատժուին Ալպուս պէյն ու Ջիան···:

— Պիտի պատժուին, վեհափառ տէր:

— Եւ իրենց հետ պէտք է երեւան ելլեն ու պատժուին բոլոր մեղսակիցները, ով որ ալ ըլլան, ուր որ ալ գտնուին:

— Վեհափառ տէր, քանի որ հրաման կ'ընէք, բնականաբար այդպէս պիտի ըլլայ···:

— Եթէ այս հրամաններս կէտ առ կէտ չգործադրես, պիտի կարծեմ որ դուն ալ իմ թշնամիներուս համախոհ ես:

— Կարծեմ իմ անդրդուելի հաւատարմութեանս մասին շատ ապացոյցներ տըւած եմ արդէն ձեր վեհափառութեան եւ նոյնիսկ այս միջոցիս իմ հաւատարմութեանս մէկ նոր եւ ամենավերջին ապացոյցը տալու համար եկած էի, պատասխանեց քարտուղարը հաստատ ու ինքնավստահ ձայնով մը:

Ապտիւլ Համիտ չպատասխանեց, պահ մը կրկին խորասուզուեցաւ մտածումներու մէջ, յետոյ, մէկէն սրտաղեղ մեղմութեամբ մը ըսաւ.

— Իզզէթ գիտեմ որ դուն իմ միակ անկեղծ բարեկամս ես այս պալատին մէջ. գիտեմ որ դուն միայն զիս կը սիրես [illegible]տանց եւ ասոր համար կեանքս քեզի կը վստահիմ, ըրէ ինչ որ կարող ես զիս փրկելու համար բոլոր յայտնի եւ ծածուկ թշնամիներուս ձեռքէն եւ [illegible] եղիր որ պիտի գիտնամ քու ծառայութիւններդ գնահատել: Քեզ լիազօր իշխանութիւն կուտամ, այսօրուընէ սկսեալ որպէսզի գիտցածիդ պէս վարուիս ու դաւադրութիւնները բնաջինջ ընելու համար··· Նորէն կը կրկնեմ, միայն քու վրադ վստահութիւն ունիմ, գնա եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկէ, եւ մանաւանդ ջանայ Սալիհայի եւ իր դաւակիցներու հարցաքննութիւնը լմնցնել [illegible]··· մի՛ մոռնար տուած հրամաններս:

Իզզէթ փաշա, դէմքը յաղթանակի [illegible]նարհութեամբը ճառագայթուած, [illegible]րական գետնամած ուրախութիւնները [illegible]րաւ եւ հեռացաւ իր վեհափառ տիրոջ քովէն:

Երբ Ապտիւլ Համիտ առանձին մնաց, ըսաւ ինքնիրեն.

— Ո՛վ գիտէ, գուցէ այս Իզզէթը իմ ամէնէն մեծ թշնամիս է···:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(142 – Շար.)

ԳԻՐՔԵՐԸ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ

Գիրքը՝ իմացական քաղաքակրթութիւնը տարածելու միջոց մըն է: Սակայն, ճարտարարուեստական արտադրութիւն մըն ալ է: Որոշ սպառումի մը վրայ կը յենու: Անկէ դեռ մէկ քանի տարի առաջ, հրատարակիչները նախնական ծանօթութիւն ունէին իրենց յաճախորդներուն եւ գիրքի հանդէպ անոնց բռնած դիրքին մասին: Առաջին վիճակագրական հետազօտութիւն մը, 1960ին, առաջնորդեց երկու կարեւոր հաստատումներու: Առաջինը այն էր, որ Ֆրանսացիներու 58 առ հարիւրը երբեք գիրք չէր կարդար: Երկրորդը այն էր, թէ գիրքերու երեք չորրորդը բնակչութեան մէկ եօթներորդին կողմէ կը գնուէր: Այսպէս, առաջին ակնարկով այն եզրակացութիւնը կ'ելլէր՝ թէ հրատարակիչները հսկայական կոյս շրջաններ ունէին մշակելիք: 1960ի հետազօտութիւնը սակայն շատ մը հարցականներ անպատասխան ձգեց: Ֆրանսական հանրային կարծիքի հաստատութեան մէկ նոր ուսումնասիրութիւնը «գիրքի թղթածրարը» հարստացուց բազմաթիւ նոր տուեալներով:

Այսպէս ի միջի այլոց հաստատուեցաւ թէ

— Լաւագոյն յաճախորդները 15էն 19 տարեկան երիտասարդներն են: Մինչ չափահասներու 23 առ հարիւրը միայն մէկ գիրք գնած էր հետազօտութեան նախորդող ամսուան ընթացքին: Այս համեմատութիւնը 47 առ հարիւրի կը բարձրանար երիտասարդներուն մօտ: Այլապէս արդէն մարդ քանի կը ծերանայ այնքան քիչ գիրք կը գնէ: 65էն ետք համեմատութիւնը 11 առ հարիւրի կ'իջնէ:

— Գիրքի սպառումը մեծ մասամբ կախում ունի զարգացման չափանիշէն եւ եկամուտներէն: Գնորդներու 63 առ հարիւրը միջնակարգ կամ բարձրագոյն կըրթութեան մակարդակ մը ունին, մինչ այս նոյն դասակարգը ընդհանուր բնակչութեան հազիւ 35 առ հարիւրը կը ներկայացնէ: Ինչ կը վերաբերի եկամուտներուն, գնորդներուն 10 առ հարիւրը մօտաւորապէս 500 ֆրանքէ մինչեւ 800 ֆրանք կը շահի ամիսը, 50 առ հարիւրը՝ մօտաւորապէս 800էն 1750 ֆրանք եւ 40 առ հարիւրը՝ աւելի բարձր եկամուտ ունի:

— Պատկերասփիւռը արգելք մը չի հանդիսանար գիրքի սպառման համար, հակառակ յաճախ յայտնուող վախերուն: Պատկերասփիւռ ունեցող ընտանիքներուն 50 առ հարիւրին կէսը գիրք կը գնէ: Պատկերասփիւռ չունեցող ընտանիքներուն 41 առ հարիւրին միայն 22 առ հարիւրը գիրք կը գնէ:

— Գիրքերու սպառման պատկերը հետեւեալն է, — վէպեր՝ (36 առ հարիւր), դաստիարակչական գիրքեր՝ (14 առ հարիւր), ոստիկանական և արկածախնդրական՝ (12 առ հարիւր), պատմական՝ (9 առ հարիւր), մանկական՝ (7 առ հարիւր), գիտական եւ արհեստագիտական՝ (6 առ հարիւր), փիլիսոփայական, քաղաքական, կրօնական՝ (5 առ հարիւր), բանաստեղծական հաւաքածոներ, արուեստի մասին գիրքեր, թատերական գործեր՝ (5 առ հարիւր), ճամբորդական՝ (5 առ հարիւր):

— Գրպանի հրատարակութիւնները 56 առ հարիւր տոկոսով կը գնուին երիտասարդներու կողմէ եւ 71 առ հարիւր տոկոսով՝ 35էն վար մարդոց կողմէ: Ըստ հետազօտութեան, այս գիրքերը ծախուած գիրքերուն ամբողջութեան 22 առ հարիւրը կը ներկայացնեն: Տրուած ըլլալով սակայն որ զանոնք գնողները հաւատաւոր ընթերցասէրներն են, չենք կըրնար ըսել թէ գրպանի հրատարակութիւնները մասնաւոր կերպով կ'ընդլայնեն գրքի սպառումը:

— Գնուող գրքին հետ ծանօթութիւնը, — բացի դպրոցի օժանդակ գիրքերէն — ընդհանրապէս վաճառման վայրին վրայ տեղի կ'ունենայ: Ասիկա մասնաւորաբար ի զօրու է ոստիկանական վէպերու եւ մանկական գրքերուն համար: Տեղեկութիւն ստանալու միջոցը այլազան է սակայն — բարեկամական թելադրանք՝ (24 առ հարիւր), փրոֆեսէօրի ցուցմունք՝ (9 առ հարիւր), մամուլ՝ (11 առ հարիւր) եւ քննադատութիւն՝ (9 առ հարիւր), ձայնասփիւռ՝ (մէկ առ հարիւր), պատկերասփիւռ՝ (8 առ հարիւր):

Անկէ զատ, հետազօտութիւնը զանազան դասակարգերու կը բաժնէ այն մարդիկը, որոնց հարցում ուղղուեցաւ գիրքին հանդէպ իրենց կեցուածքին նկատմամբ:

— Ընթերցողներ, որոնք անբաւարար գնորդ են, (բնակչութեան 18 առ հարիւրը) միջին տարիք քառասուն տարեկան: Մեծ մասը մայրաքաղաքին մէջ կը մնան եւ պաշտօնեայ են: 47 առ հարիւրին համար գլխաւոր միջոցը փոխ առնելն է: Կ'արժէ նշել թէ ընդհանրապէս չեն կարդար ինչ որ կը գնեն եւ կը կարդան՝ ինչ որ փոխ կ'առնեն: Հաւանաբար ասոնք մարդիկ են, որոնք պիտի ուզէին ունենալ կրթութիւն մը, զոր ոչ իրենց կարողութիւնը եւ ոչ ալ նկարագիրը թոյլ կուտան իրագործել: Ատոր համար ալ «լուրջ» գիրքեր կը գնեն, սակայն կը կարդան «զըւարճացնող» գիրքեր զորս փոխ կ'առնեն, որովհետեւ «չարժեր» որ գնեն:

— Գնորդներ, որոնք անբաւարար ընթերցող են (բնակչութեան 12 առ հարիւրը): Երկու երրորդով կին են: Միջին տարիք՝ 35 տարեկան: Կը բնակին թէ՛ քաղաքներու եւ թէ գիւղերու մէջ: Գըլխաւորաբար կը գնեն դպրոցական դըրքոյկներ, մանկական գիրքեր եւ ոստիկանական կամ ոչ-ոստիկանական վէպեր: Այս դասակարգը, որ փոխ չառներ սակայն, շատ գիրք կը գնէ եւ քիչ կը կարդայ:

Ըստ էութեան ընտանիքին եւ գլխաւորաբար մանուկներուն համար կը հայթայթէ:

— Բաւարար գնորդներ եւ բաւարար ընթերցողներ՝ (բնակչութեան 13 առ հարիւրը): Միջին տարիք՝ 33 տարեկան: 37 առ հարիւրը 1750 ֆրանքէն աւելի եկամուտ ունի ամիսը, 36 առ հարիւրը Փարիզցի է: 24 առ հարիւրը բարձրագոյն կրթութեան հետեւած է:

Գնումի եւ ընթերցումի եղանակը այս դասակարգին համար ամիսը 5 գիրք է: Այս մարդիկը այնքան թերթ կը կարդան, որքան ուրիշներն ալ, սակայն, աւելի քիչ ժամանակ կը սպառեն պատկերասփիւռ դիտելով եւ քիչ մը աւելի ձայնասփիւռ մտիկ կ'ընեն: Նոյնպէս պարբերաթերթերու մոլեռանդ ընթերցողներ են: Եւ զարմանալիօրէն հաշուի առնելիք չափով գիրք փոխ կ'առնեն՝ (19 առ հարիւր): Կարճ խօսքով՝ գիրքի ընտրեալ յաճախորդներ են: Բոլոր աղբիւրներն ու բոլոր միջոցները կը գործածեն իրենց ծարաւին յագուրդ տալու համար:

Հանրային կարծիքի հաստատութիւնը իր հետազօտութեան վերջաւորութեան հրատարակիչներուն կը թելադրէ, որ իրենց ուշադրութիւնը դարձնեն համեմատաբար զարգացման բարձր մակարդակ ունեցող երիտասարդներուն վրայ, եւ ջանան պահել այսօրուան երիտասարդ յաճախորդները, որոնք աստիճանաբար կը մեծնան, զարգացնելով շարունակական քաղաքակրթական դաստիարակութեան նիւթը:

Այս տեսակ հեռանկարի մը առջեւ, հըրապարակի հետազօտումը գլխաւորաբար հիմնուած պիտի ըլլայ թեկնածու գնորդներու զարգացման չափանիշին վրայ:

Թարգմ· Սէ

ԱՅԳԵՐԳ

Սարերուն մէջ կոծկոծի՝ կոչնակը վանքին,
Եղնիկները մըրըրնշաղին դէպի գետափ կը դեգին·
Աղջիկ մըն է կարծես հովը՝ գինով մարտի բուրումէն՝
Որ ջուրերուն վրայ կը դառնայ սարսուռի պարն հեշտագին:

Վանքի բովի արահետին կարաւանները կ'անցնին,
Բոժոժներուն երգը լալով փշերին մէջ տրտմօրէն·
Մինչ կը սպասեմ ջինջ լոյսերուն, որոնք ծագիլ կը յամին
Ու կը լըսեմ շշուկներն ու կը հծծեն մէջը ցանկին:

Կիրճին խորը ժայռին ծոցն է գեղանըկարը փռուած,
Տարտամօրէն, հսկայական, արծիւի մը ձեւերով,
Մագիլները խորասուզած խորշերու մէջ մթամած:

Արքշիռ բոյրէն զոր կը բերէ ինծի առտուն անխըռով,
Ես կ'երազեմ ծառերուն տակ ու կը սպասեմ խոլաբար,
Լոյս պարիկին՝ որ իղձերըս պըսակելու պիտի գայ:

×

ՍԻՐԵՐԳ

Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագի՛ն,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով·
Լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ գինով·
Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագին···

Համբոյրներ կուգան հովէն ու ծովէն,
Համբոյր՝ լոյսէն որ չորս դիս կը ծաղկի,
Այս գիշեր տօն է հոգւոյս՝ Կիրակի՛·
Համբոյրներ կուգան հովէն ու ծովէն:

Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի՛,
Շրթունքս են ծարաւ միակ համբոյրին···
Ցնծագին գիշերն է լոյս ու լուսին՝
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԾԻԾԱՂ

Կեսարացի վաճառական մը սաստիկ հարբուխ եղած է: Փողոցը բժիշկին կը հանդիպի եւ կը ջանայ ձրի դեղ մը ձեռք ձգել· «Բարեւ, տոքթէօր, ի՞նչ կ'ընէք եթէ հարբուխ ըլլաք»:

Տոքթէօրը կը պատասխանէ պաղարիւնութեամբ՝ «կը հազամ»:

×

Ամուսին մը իր կինը տեսնելով երկունքի ցաւերուն մէջ՝ կը փորձէ սփոփել զայն: Այս վերջինը կը պատասխանէ.— Մի տխրիր այդքան ցաւերուս համար· վստահ եղիր, որ դուն չես անոնց պատճառը:

×

— Ինչո՞ւ զողցար այս ապարանջանը դոհարավաճառին ցուցափեղկէն:

— Որովհետեւ, տէր նախագահ, վրան գրուած էր «օգտուէ այս սքանչելի առիթէն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (214)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Օտարականին աչքերը արցունքով լեցուած կ'երեւային: Կարծես այն աստիճան յուզուած էր որ մարդ չի խօսիր որպէսզի չլայ: Գլուխով նշան ըրաւ Քոզէթին, եւ «տիկինին», այսինքն պուպրիկին ձեռքը անոր պզտիկ ձեռքին մէջ դրաւ:

Քոզէթ ուժգնակի ետ քաշեց ձեռքը իբր թէ «տիկինին» ձեռքն այրէր զայն, եւ սկսաւ գետինը նայիլ: Ստիպուած ենք ըսելու թէ նոյն միջոցին յանչափս դուրս կը հանէր լեզուն: Յանկարծ դարձաւ եւ բարկութեամբ պուպրիկը բռնեց:

— Քաթերին պիտի անուանեմ պուպրիկը, ըսաւ:

Տարօրինակ եղաւ այն վայրկեանը ուր Քոզէթին վրայի հնոտիները պուպրիկին ժապաւէններուն եւ վարդագոյն նոր շղղարշներուն դպան եւ զրկեցին զանոնք:

— Տիկին, հարցուց Թէնարտուհիին, միթէ կը ներէք որ աթոռի մը վրայ դնեմ պուպրիկը:

— Այո, զաւակս, պատասխանեց Թէնարտուհին:

Հիմա ալ Էբոնին եւ Ազելմա Քոզէթին կը նայէին նախանձով:

Քոզէթ աթոռի մը վրայ դրաւ Քաթերինը, յետոյ գետին նստաւ և առանց բառ մը ըսելու անշարժ կեցաւ հիացմամբ նայողի մը դիրքը ունենալով:

— Խաղա՛, Քոզէթ, ըսաւ օտարականը:

— Ո՛, կը խաղամ, ըսաւ աղջնակը:

Այդ միջոցին, Թէնարտուհիին համար աշխարհի ամէնէն ատելի մարդն էր օտարականը, այս անծանօթ անձը, որ կարծես թէ Նախախնամութեան կողմէ Քոզէթին այցելելու եկած էր: Այլ սակայն պէտք էր համբերել եւ կեղծել:

Իր ամէն գործողութիւնները էրիկին գործողութեանց նմանցնելու ջանալով թէեւ սորված էր կեղծել, բայց եւ այնպէս իր կարողութենէն վեր էր այսքան յուզումներ տանիլը:

Շուտ մը ղրկեց աղջիկները որ երթան պառկին, յետոյ դեղին մարդէն «հրաման» ուզեց նաեւ ղրկելու Քոզէթը, «որ այսօր շատ յոգնեցաւ», շարունակեց մայրական խանդաղատանքով: Քոզէթ Քաթերինը հետը տանելով՝ պառկելու գնաց:

Թէնարտուհին սրտին զառնութիւնը մեղմելու համար, մերթ ընդ մերթ սրահին միւս ծայրը կ'երթար ուր որ էր իր մարդը: Էրիկին քանի մը խօսք կ'ըսէր եւ բարձրաձայն ըսել չհամարձակելուն համար ալ աւելի կատաղութեամբ կը խօսէր:

— Ապուշ ծերուկ, կ'ըսէր Թէնարտուհին, ի՞նչ ունի արդեօք փորին մէջ· ի՞նչ իրաւունքով մեզի անհանգիստ կ'ընէ· ուզե՛լ որ սա պզտիկ հրէշը խաղայ, անոր պուպրիկներ տալ, քառասուն ֆրանքնոց պուպրիկներ տալ շունի մը զոր երկու ֆրանքի պատրաստ եմ տալու· քիչ մը եւս, եւ ահա զուցէ «Ձեր վեհափառութիւնը» պիտի ըսէր լակոտին՝ Պէրիի դքսուհիին ըսելու պէս, խելա՞ծ է ասիկա· կատղա՞ծ է ինչ է այս սմսեղուկ ծերը:

— Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ կայ զարմանալու, կ'ըսէր էրիկը: Սիրտը կ'ուզէ այս կերպով վարուիլ, ալ կ'ուզէ որ պզտիկը խաղայ, իրաւունք ունի մարդը: Ճամբորդ մը ինչ որ կ'ուզէ կ'ընէ քանի որ ըրածը դրամովն է: Եթէ մարդասէր մըն է այս ծերը, քեզի ի՞նչ հոգ· իսկ եթէ ապուշ մըն է, այս ալ քեզ վերաբերող խնդիր մը չէ: Դուն ի՞նչ կը խառնուիս· մարդը դրամ ունի, ուզածը կ'ընէ:

Վարպետի բերան եւ պանդոկապետի տրամաբանութիւն էր այս, եւ երկուքն ալ անհերքելի:

Մարդը սեղանին վրայ կռթնած էր արմուկովը եւ առաջուան պէս մտախոհ դիրք առած էր: Յաճախորդները տեսակ մը ակնածական երկիւղով մարդուն կը նայէին:

Անշուշտ չքեղ եւ անհարկու բարեմիտ մըն էր այս անհատը, որ յետին կարգի աղքատի մը պէս հագուած էր, որ սակայն խիստ դիւրութեամբ հինգ ֆրանքնոցներ կը հանէր գրպանէն, եւ որ հըսկայաձեւ պուպրիկներ կը քաշէր խոհարանի ամանները լուացող եւ սանդալ հագնող սպասուհիներու:

Ժամեր անցան: Կէս գիշերուան պատարագը մատուցուած էր, երեկոյեան ընթրիքը լմնցած էր, գինի խմողները ցըրուեր, գացեր էին, խոհատունը գոցուած էր, վարի սրահը ամայի մնացած էր, կրակը անցած էր եւ օտարականը միշտ իր տեղը նստած էր, միեւնոյն դիրքը պահելով: Մի միայն արմուկը կը փոխէր մերթ ընդ մերթ եւ վրան կը կռթնէր: Բայց Քոզէթին երթալէն ի վեր խօսք մը հանած չէր բերնէն:

Թէնարտիէները միայն սրահը մնացեր էին պատշաճութեան եւ քաղաքավարութեան համար:

— Միթէ այսպէ՞ս պիտի անցընէ գիշերը, կը մրմռար Թէնարտուհին:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար·)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Պայծառ Խսկիճեանի, Նազիկ Նալպանտեանի եւ Մարիամ Մինասեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց քրոջ

ԽՈՆԱՐՀԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Խորէն Մինասեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իր մօրաքրոջ

ԽՈՆԱՐՀԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

◆ ◆ ◆

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 *դպրոցական շրջանին համար :*

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10*էն* 12 *տարեկան ըլլայ :* 2. *Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն :* 3. *Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ :*

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք : Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը : Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 *հետեւեալ հասցէներուն.* — *Շիրվանեան*, 65 Վուա տ'Իսի , Մալաքոֆ, (Հեռ. 642–75–70) : *կամ Հայկազ Մարտիրոսեան*, 73 Պուլվար Ժորժ Էսթրաժէն, Ռուէյ – Պլան Մարսէյլ 7 : (*Հեռ.* 53–20–49 :

◆ ◆ ◆

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան Խնջոյք – ճաշը, Մայրերու Օրուան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 9ին :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար : Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12 :

◆ ◆ ◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 *Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :*

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր : Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ :*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին . Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30 , *Կիրակի :*

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի 20 *Յունիս, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի նուագախումբին :*

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE
AIF

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Les Monuments Arméniens du IVe au XVIIe siècle

par
EDOUARD UTUDJIAN

Ed. A. MORANCÉ — Paris
Prix 49 Fr. chez l'auteur
94, Rue St. Lazare — PARIS (9e)

Teinturerie - Pressing
Laverie

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ ՄԸ
Ձեր զգեստներու մաքրութեան
համար դիմեցէք

Գ. ԵՒ Ս. ՏԻՒՏԻՒՔՃԵԱՆԻ

ՈՒ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ
47, Rue Emile Zola
(94, Rue Gilbert Roussel)
ASNIERES

travaux de peinture
et de décoration
de tous styles

ԲԱԲԳԷՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ
22,rue Stendhal, PARIS 20e
MEN. 64-88
Մաքուր աշխատանք , ընտիր
Ապրանքներով :

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛........ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԵՔ – ԶԱՐԴԱՐԵՔ – ՆԵՐԿԵՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէում *եւ* փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար վստահելի
հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

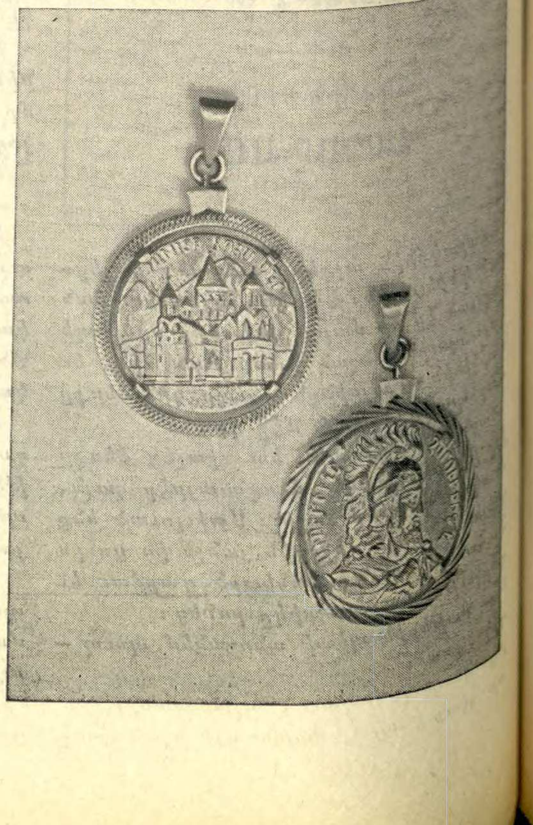

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,40

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
11 JUIN
1968

Le Numéro 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11232
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.232

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ՛

ԱՅՍ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՇԱՆԱԽՕՍՔԸ, Կ՛ԸՍԷ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

ԴԵՌ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԲԱՆԹՈՂ ԿԱՅ

ՊԻՏՕ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՏՈՒԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱՒ

Շաբաթավերջի գլխաւոր նորութիւնը եղաւ անշուշտ Ժորժ Պիտոյի Փարիզ վերադարձը: Ծանօթ է որ նախկին վարչապետը, նախագահ Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդի, ամբաստանութեան տակ էր (դաւ՝ Պետութեան ապահովութեան դէմ) եւ վեց տարի է աքսորական կեանք մը կ՛ապրէր, նախ Պրազիլ, ապա մօտ տարի մըն է՝ Պելժիա: Պիտօ կողմնակից մնացած էր «Ֆրանսական Ալժերիոյ» երբ տը Կոլ կը կիրարկէր ինքնորոշման իր քաղաքականութիւնը բայց Պիտոյի դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն է որ երրորդի մը վրայ (անդամ Օ. Ա. Էս.ի) նամակ մը գտնուած է Սալանէն Պիտոյի, ուր զօրավարը գաղտնի բանակի ղեկավար կը նշանակէր նախկին վարչապետը, ինչ որ ըսել տուաւ Պիտոյի, իր յուշերուն մէջ. «Կ՛ուզէի գիտնալ թէ զօր. տը Կոլ ինքզինքը յանցաւոր պիտի նկատէ՞ր եթէ օր մը մէկուն վրայ նամակ մը գտնուէր ինծմէ, իրեն ուղղուած»:

Պիտօ ֆրանսական հող կը մտնէր շաբաթ օր եւ անմիջապէս Հանրապետութեան դատախազին կը ներկայանար, որ անձին վրայ առժամեայ ազատութեան հրամանագիր մը կը ստորագրէր:

Կիրակի օր, հարիւրաւոր լրագրողներ եւ բարեկամներ լեցուցած են Փալէ տ՛Օրսէն, ուր մամուլի ասուլիս մը կուտար, իր սովորական Սիբիլեան ոճով: Ցայտաբանութենէ մը ետք, ուր շնորհակալութիւն կը յայտնէ «այն երկու երկիրներուն որոնք իր աքսորի հայրենիքն եղած են՝ մեծ Պրազիլը եւ փոքր Պելժիան», Պիտօ պատասխանած է կարգ մը հարցումներու:

— Ձեր վերադարձը կառավարութեան ակրութեա՞ն կը վերագրէք թէ խաղաղեցման փափաքի մը:

= Կը վերագրեմ իբրեւ վերադարձ մը դատական իշխանութեան անկախութեան:

— Պիտի ներկայանա՞ք ընտրութեանց:

= Աննիբալէն ի վեր ծանօթ է որ ամէն ռազմավարութեան մէջ անակնկալը կայ եւ այդ անակնկալը վերջ կը գտնէ այսօր կէս գիշերին (ի դէպ այդ ժամուն յայտնեց թէ պիտի չներկայանայ):

Պիտօ շեշտած է թէ առաջին շրջանին ո՛չ կոլիստ պէտք է քուէարկել, ո՛չ ալ համայնավար, իսկ երկրորդ շրջանին՝ ըստ խղճի: Խօսած է նաեւ ուսանողներու մասին, Օտէոնի գրաւման («միշտ հաստատած եմ որ արդարութիւն մը կայ»): Երիտասարդութեան տագնապն այն է որ յոյս չունի, Ատլանտեան Ուխտի համար Պիտօ կ՛ըսէ. «կարելի չէ թէ՛ ներս մնալ թէ դուրս ելլել եւ մենք թէ՛ մէջն ենք թէ դուրսը»:

Իր մամուլի ասուլիսէն քիչ ետք, Մատինիոնի մէջ, նախարարապետ Փոմփիտու յայտարարութիւն մը կ՛ընէր, պարզելով կացութիւնը: «Կարեւոր է որ բոլոր Ֆրանսացիները աշխատանքի լծուին, հատուցանելու համար կորսուած ժամանակը եւ զարկ տալու տնտեսութեան, որ ստիպողական կարիքն ունի ատոր»: Նախարարապետը կը շեշտէ «աշխատանքի՛». այս պէտք է ըլլայ Ֆրանսայի նշանաբանը: Ռընոյի (Ֆլէն) գործատունը չէ գըրաւուած Սէ. էռ. էս.ի (ապահովութեան ուժ) կողմէ, այլ անոնք հոն են պարզապէս ապահովելու համար աշխատանքի ազատութիւնը: Փոմփիտու կը խօսի նաեւ ուսանողներու եւ համալսարանական հարցին մասին: Յիշելէ ետք թէ իր կրկնակի կոչերը որեւէ արձագանգ չեն տուած, նախարարապետը կը յայտարարէ.— «Ֆըրանսայի կառավարութիւնը ուսանողներուն կառավարութիւնը չէ: Օրինաւոր կառավարութիւն է եւ ուսանողները պէտք է գիտակցին: Ի վերջոյ, ո՞վ կուտայ թոշակները, ո՞վ կուտայ նպաստները համալսարանական ճաշարաններու, համալսարանական բնակարաններու, ո՞վ կը վճարէ փրոֆեսէօրները, եթէ ոչ Պետութիւնը, այսինքն բոլոր անոնք որ տուրք կը վճարեն եւ կառավարութիւնը, որ կայ այդ Ֆրանսացիներուն եւ հարկատուներու մեծամասնութեան փափաքին համաձայն»:

Ապա Փոմփիտու կ՛անդրադառնայ ընտրապայքարին, շեշտելով թէ ներկայիս Հանրապետութեան Պաշտպանութեան Միութիւնը (այս անունին տակ կը ներկայանան կոլիստ թեկնածուները) ներկայիս կը համախմբէ շատեր, աջէն եւ ձախէն եկած, կեդրոնէն ալ, ինչ որ կը նշանակէ թէ լայն համախմբում մըն է:

Արդարեւ, ընտրապայքարը բացուած է այլեւս: 487 շրջաններու մէջ, 3000 թեկնածու կայ: Ամէն տեղ թեկնածու ունին կոլիստներն ու համայնավարները (այսինքն 487՝ իւրաքանչիւրը): Թիքսիէ-Վինեանքուռ ձեռնպահութեան քաղաքականութիւն որդեգրած է եւ իր շարժումը թեկնածու չի ներկայացներ:

×

Երկուշաբթի օր, հակառակ կոչերուն, հակառակ բանակցութեանց, մէկ միլիոն կը նկատուէր բանթողներու թիւը: Ամէնէն խիստ շրջաններն են մետաղագործութիւնը (Ռընօ եւայլն) եւ երկրորդական ուսումը:

Ֆլէնի մէջ ուր Ռընօ բաց էր, բանուորներու միայն մէկ երրորդը ներկայացած էր աշխատելու համար եւ անոնք ալ հագիւ մտած – ելած էին: Դուրսն ալ ուսանողներ կան եւ ապահովութեան ուժեր, բայց առաւօտը միջադէպ չէր պատահած: Սէ. Ժէ. Թէ.ն նոր զեկոյցով մը ազդարարութիւն մը կ՛ընէ «անպատասխանատու տարրերու» դէմ: Բանուորական համայնավար սենտիքան կ՛ըսէ.— «Ձայնասփիւռը խօսեցաւ «գործադուլի առժամեայ Ազգ. Կոմիտէ»ի մը մասին, կազմուած անպատասխանատու տարրերէ, եկած ուսումնական շրջանակներէ, որ ոչ մէկ ձեւով կը պարտաւորէ սենտիքալ շարժումը եւ նպատակ ունի անսահման ընդհ. գործադուլի հրաման տալ»: Սէ. Ժէ. Թէ.ն կ՛ըսէ թէ ուր որ համաձայնութիւն կայ, աշխատանքը պէտք է սկսի:

Երկուշաբթի նախնական դպրոցներու վիճակը լաւ էր բայց երկրորդականը միշտ անկանոն է: Փրոֆեսէօրներու սենտիքան, ի պատասխան Փոմփիտուի յայտարարութեան, կ՛ըսէ թէ «բարոյականի դաս չունի առնելիք ոեւէ մէկէն»:

Թաքսիներն ալ կը շարունակեն գործադուլը:

ՔՐՈՆԻԿ

1848 – ԻՆՔՆԱԲՈՒԽ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԽՄԲ.— Ժաք Շաստընէ, անդամ ֆրանսական Ակադեմիայի, հետեւեալ քրոնիկը հրատարակած է Ֆիկառոյի մէջ, որ մասնաւոր իմաստ մը կ՛առնէ այս օրերուս:

Յունուար 1848 ամէն բան հանդարտ կը թուի Ֆրանսայի մէջ: Խռովութիւնները որ ցնցեցին Լուի-Ֆիլիփի թագաւորութեան սկիզբը յիշատակ մըն են միայն: Կիզօ, գլխաւոր նախարար ութ տարիէ ի վեր, անշարժութեան դրութիւն մը կառուցած է իբրեւ կառավարութեան սիստեմ: Երեսփոխանական ժողովը, ընտրուած 180 հազար իրաւասու ընտրողներու կողմէ մեծամասնութիւն մը կը ներկայացնէ, առանց վերապահութեան նուիրուած վարչաձեւին: Ընդդիմութիւնը, պառակտուած, կը սպառի ապարդիւն ճառերու մէջ:

Յարգուած դուրսէն, երկիրը բարգաւաճ է ներսը: Ծաղկող գործեր: Գիւղատնտեսական աշխարհը դժգոհ չէ: Բանուորական աշխարհը, անկազմակերպ է եւ անոր թշուառութիւնը չի հետաքրքրեր ղեկավար դասը: «Հարստացէ՛ք աշխատանքով», կը կրկնէ Կիզօ:

Խաբկանք.— Եռուզեռ մը կը դըրդէ խորերը: Վիպական շրջանի մէջ ենք, մեծ փոփոխութեան ժամանակաշրջան, տոգորուած նորի կարիքով: Այդ կարիքին, պաշտօնական նիւթապաշտութիւնը ոչ մէկ գոհացում կուտայ եւ Լամարթին կը բացագանչէ.— «Ֆրանսան կը ձանձրանայ»:

Պայքարելու համար այդ ձանձրոյթին դէմ, միջոց մըն է յափշտակուիլ նոր վարդապետութիւններով զորս կը քարոզեն բազմաթիւ մարգարէներ: Ուրիշ մըն է՝ դաւել:

Վարդապետութիւնները կը վխտան.— Սէն-սիմոնական ընկերվարութիւն, նախապատկերացնող «արտադրութեան ընկերութիւնը», փրուտոնական ընկերվարութիւն, հիմ ունենալով անհատապաշտ հիւմանիզմը, ցնորական համայնավարութիւնը Ֆուրէի որու «Համայնական խըմբակցութիւնները» անմիջապէս պիտի ապահովեն համաշխարհային երջանկութիւնը, առաքինի համայնավարութիւնը Քապէի, որ նախնական քրիստոնէութեան վերադարձ մը կը քարոզէ, Թուրէլի միաձուլման սիստեմը որ կը յաւակնի ջնջել բոլոր ախտերը բոլորն ալ ընդունելով: Կարելի է այսպէս երկար շարունակել:

Տեսաբաններու կողքին՝ աքթիվիսթները: Կը լեցնեն գաղտնի ընկերութիւնները ուր դաւ կը պատրաստուի թէ Ուաթերլոյի վրէժը եւ թէ դրամատիրական կարգին տապալումը:

Փոքր-քաղքենի եւ բանուոր իրարու կը հանդիպին, կապը կ՛ըլլայ ուսանողներու միջոցաւ, սակաւաթիւ բայց շատ յառաջացած մտքերու տէր:

Փետրուար 22ին ինքնաբուխ ցոյց մը կը կատարուի.— տողանցք մը, կազմուած բանուորներէ, որոնց առջեւն են ուսանողները, կը տողանցեն Շան զ՛Էլիզէ եւ գիշերը, քանի մը պատնէշ կը բարձրացնեն: Յաջորդ օրը շարժումը կը ծաւալի: Ազգ. պահակախումբը, որ սկզբունքով կարգը պէտք է ապահովէ, խուսափած է: Կառավարութիւնը բանակը կը հանէ որ կրակ կը բանայ ցուցարարներու վրայ: 35 զոհ որոնց դիակներու պտոյտը Փարիզի մէջ, ամէն կողմ պատնէշ բարձրացնել կուտայ:

Այն օրէն, վարչակարգը այլեւս ինքզինքը չի պաշտպաներ: 24ին, Կիզօ կը քաշուի, Լուի-Ֆիլիփ կը հրաժարի, ժողովուրդը Փալէ-Պուռպոն կը մտնէ, Հանրապետութիւնը հռչակուած է, առժամեայ կառավարութիւն մը հաստատուած:

Երանելի շրջան մը կը յաջորդէ, ոչ ոք կը ցաւի տապալած գահին համար: Ակումբներու մէջ, զիրար կը շնորհաւորեն, զիրար կը համբուրեն: Իտէալիզմը կը հոսի ամէն կողմ եւ նաեւ միամտութիւնը: Կղերը կ՛օրհնէ ազատութեան ծառերը: Աշխատանքի իրաւունքը հռչակուած է եւ Ազգ. Աշխատանոցները հաստատուած են, ապահովելու համար անոր գործադրութիւնը: Գրեթէ ոսկեդար մը վերածնած կարելի է կարծել:

Մեծ քաղաքները միացած են, բայց գիւղերը վերապահ են եւ Ֆրանսա երեք քառորդով գիւղական է.— Սահմանադրական ժողովը որ ընտրուած է Ապրիլին, չափաւորական մեծամասնութիւն մը կը ներկայացնէ: Հանրային գանձին դարման գտնելու համար, ժողովը հակաժողովրդական միջոցներ ձեռք կ՛առնէ, ի մասնաւորի կը փակէ Ազգ. Աշխատանոցները ուր 97 հազար անգործներ կ՛աշխատէին:

Փարիզի բանուորը դաւաճանուած կը նկատէ ինքզինքը: Եւ կը հասնին Յունիսի չորս ապստամբական օրերը: Ջարդը սարսափելի է.— աւելի քան 12 հազար մեռեալ:

Գաւառը վախցած է «բաժնողներէն»: Դեկտեմբերին իշխան Լուի-Նափոլէոն Պոնափարթ Հանրապետութեան Նախագահ ընտրուած է, շատ լայն մեծամասնութեամբ:

Գալով աշխատանքի իրաւունքին, փոխարինուած է պարզ բարեսիրութեան պարտականութեամբ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ, Թիթօ տը Կոլէն աւելի բախտաւոր է եւ բաւած է որ արձակուրդէն վերադառնայ ու ճառ մը խօսի, որպէսզի ուսանողները անմիջապէս պարպեն ութ օրէ գրաւած համալսարանները եւ դասերը վերսկսին երկուշաբթի առաւօտ իսկ: Մառեշալ Թիթօ ըսած է. «Կը խոստանամ ուսանողներուն լայնածաւալ բարեփոխում մը, եթէ ի վիճակի չեմ այդ հարցերը լուծելու, այն ատեն պաշտօնիս գլուխը չեմ մնար»: Թիթոյի համար թշնամի տարրեր մտած են ուսանողական շարքերը.— Ուսանողներու 90 առ հարիւրը մեր ընկերվարական երիտասարդութիւնն է, որ թոյլ չի տար որ զինքը թունաւորեն, թոյլ չի տար Ջիլասներու, Ռանքովիչներու, մաոյականներու որ իրենց նպատակները իրագործեն»:

ՀԱՑԻՆ գինը սղած է երկուշաբթիէն ի վեր իբրեւ հետեւանք հացագործ բանուորներու ամսականներու յաւելման: Պակէթը 55 սանթիմ է եւ մէկ քիլոնոց խոշոր հացը՝ մէկ ֆրանք:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մէջ, ոստիկանութիւնը պարպել տուած է համալսարանը, Բազմարուեստի վարժարանը եւ Թռիէնալլէն: Ցուցարարները յարձակում մըն ալ ըրած են Քոռիէռէ տէլլա Սէռայի (իտալական գլխաւոր օրաթերթը) շէնքին վրայ:

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ Թիէօյի եւ Քիի հակամարտութիւնը սուր բնոյթ ստացած է: Նախապէս փոխ-նախագահին (Քի) ի նըպաստ շարժում մը կար բայց ամերիկեան թռանի մը սխալ ռմբակոծութիւնը կառավարական կեդրոնատեղիին վրայ, մէկ անգամէն հրապարակէն կը վերցնէր Քիի կողմնակիցները:

ՆԻՇԵՐ ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԿԵԱՆՔԷՆ ՈՒ ԳՈՐԾԷՆ

ԽՄԲ.— Մեր ողբացեալ աշխատակիցը, մտերիմ մեծ Կոմիտասին, յաճախ կը պատմէր իր յուշերը, որոնք միշտ նոյն թարմութիւնն ունին:

Կոմիտաս վարդապետ երբ առաջին անգամ Թիֆլիսի մէջ բեմ ելաւ համերգի համար, տեղական հայ մամուլը աղմուկ բարձրացուց այս «սրբապղծութեան» դէմ: Խրիմեան կաթողիկոսն էր կրկին, որ իր ազատամիտ ոգիով միջամտեց ի նպաստ Կոմիտասի: Նոյն կաթողիկոսի հրահանգովն էր, որ մասնակցեցաւ 1901-ին, Պերլինի Ընդհ. Եկեղեցական Երաժշտական Համագումարին, ուր կարդաց ու երգեց հայ եկեղեցական կտորներ՝ առաջին անգամ ծանօթացնելով հայ ինքնուրոյն երաժշտութիւնը օտարներու՝ եւրոպական միջազգային բեմին վրայ:

Սակայն Խրիմեան կաթողիկոսի մահովը իրեն պակսեցաւ մեծ զօրավիգը եւ սկսաւ իրեն համար անբարեացակամ շրջան մը՝ Իզմիրլեան կաթողիկոսին իր գործին հանդէպ ունեցած անտարբերութիւնովը քաջալերուած: Այդ պարագային իսկ չմտածեց նետել սքեմը եւ անցնիլ իր գործին, եւ կամ, իր ձայնին շնորհիւ հանգիստ պաշտօն մը ձեռք բերելով ապրիլ ուրիշներու պէս:

Կոմիտաս վրդ. դուրս ելաւ վանքէն ոչ թէ որովհետեւ մարած էր իր մէջ եկեղեցական ասպարէզին հմայքը, այլ իր շրջապատը անհնչելի դարձած էր իրեն համար եւ իր մեծ ձեռնարկն էր, որ պիտի տուժէր հոն մնալով: Այդ շրջանին շատեր զինք տեսան միայն երգահանդէսներու ատեն բեմի վրայ եւ գաղափար կազմեցին իր մասին. սակայն ան՝ նոյնչափ կարող եւ արժանաւոր էր եկեղեցական բեմի վրայ եւս՝ իբր ժամարար եւ իբր պերճաբան քարոզիչ: Իր եկեղեցական պաշտօնին մէջ խիստ լուրջ՝ յարգանքով կը վերաբերէր բոլոր կարգակիցներուն հետ, ըլլան անոնք փոքրադաս կամ վեր իմէն եւ խստօրէն կ'ենթարկուէր եկեղեցական կարգուսարքին: Լաւ ուսումնասիրած էր հայ եկեղեցւոյ պատմութիւնը եւ անոր ծիսական օրէնքները:

Կոմիտաս երբեք փափաքը չունեցաւ «ծայրագոյն» կամ «եպիսկոպոս» տիտղոսներով չքաւորուելու. մնաց վարդա*պետ պարզ եւ գեղեցիկ մակդիրով, ինչպէս էր քրիստոնէական կրօնքի հիմնադիրը կամ իր նախորդը՝ Ս. Մեսրոպ: Եթէ Կոմիտաս չունենար հզօր նկարագիր, կրօնաւորի ներշնչեալ ու խորհրդապաշտ ոգին, իր մեծ առաքելութեան գիտակցութիւնը, կանգ պիտի առնէր իրեն դէմ ցցուած խոչընդոտներու եւ սադրանքներու առջեւ: Ան չունէր նախանձի թոյնը, որ շատերուն փոքրացումին ու անկումին պատճառ է եղած:*

Այսպէս, իր մաքուր հոգին չճանչցաւ ոչ նախանձ, ոչ ատելութիւն:

Համեստ էր եւ անկեղծ բոլորին հետ անխտիր: Իր նկարագրին գլխաւոր գիծերն էին անկեղծութիւնը, մարդասիրութիւնը, գութը, ընկերականութիւնը, համեստութիւնը, պարզութիւնը, սակաւակեցութիւնը, անշահախնդրութիւնը: Դրամը արժէք չունէր իրեն համար: Երբ ունէր՝ կու տար հոն ուր պէտք կար: Լաւատես մըն էր, անխոնջ աշխատող, մաքուր ու կոկիկ:

Էջմիածնի իր միաբանակիցներուն կողմէ ցոյց տրուած հակառակութիւններուն եւ նախանձին դէմ խիստ ու անվայել խօսք չելաւ բերնէն ու գրչէն. պարզ ցաւի եւ դառնութեան արտայայտութիւններ միայն ունեցաւ անոնց դէմ, քաղաքավար եւ ազնուական ձեւով մը, ինչպէս ըրաւ Պոլսոյ տիրացուներու կողմէ եղած յարձակումներուն միջոցին:

Յաւակնութիւնը չունեցաւ հեղինակը կամ ստեղծագործողը ներկայանալու *իր դաշնաւորած երգերուն: Ան՝* հայ ժողովուրդին կու տար հայրութիւնը այդ բոլորին՝ *զինք կը նկատէր պաշտօնեայ մը* այդ մեծ հեղինակին՝ *հայ ժողովուրդին, ուրկէ դուրս պիտի գային միշտ կարելիութիւններով օժտուած անհատներ իրեն յաջորդող. իր հաւատքն էր այս: Նոյնիսկ իր հիւանդութեան միջոցին իրեն այցելողներուն արտայայտուած է այս ձեւով:*

Ան չունեցաւ իրմէ առաջուան վարպետներուն գործերն ալ:

Կոմիտաս վրդ. ո՛չ միայն բարձր արուեստագէտ էր, այլեւ կարող ու լաւ երգիչ. իր դաշնաւորած կտորները կրնար ինք արուեստի բոլոր նրբութիւններովը երգել՝ բեմի վրայ եւ կրթուած ունկնդիրներու առջեւ:

Կոմիտաս վրդ. երգել, ազդել եւ համոզել գիտէր. ինք արդէն խորունկ համոզուած մըն էր երաժշտութեան կատարելիք ազգային դերին վրայ. ահա իր մէկ խօսքը այդ մասին.

— «Մեր մէջ երաժշտութեան վրայ կը նային իբրեւ հաճոյքի եւ ժամանցի միջոցի մը վրայ: Բայց նախ՝ եկեղեցական տեսակէտէ երաժշտութիւնը ընդհանրանալով յառաջ կը բերէ ժողովուրդին մէջ մաքուր ջերմեռանդութիւն եւ սերտ համախմբութիւն եկեղեցիին շուրջը, իսկ եկեղեցիէն դուրս ազգային երաժշտութիւնը կը տարածէ հայրենի շունչ եւ միամիտ ու պարզուկ զգացումներ՝ դաստիարակուող սերունդին մէջ»:

Հաճոյք կամ ժամանց չէր երաժշտութիւնը այս մեծ հաւատացեալին համար, լրջութիւն մը կ'առնէր ամենապարզ երգի մը առջեւ իսկ: Եւ պէտք էր տեսնել այս չքնաղ ու կատակող մարդը երգաբեմի մը վրայ մանաւանդ եկեղեցւոյ մէջ, ուր լուրջ էր ծայրայեղ կերպով, վերացած մը, մագնիսացած մը: Ոչ միայն երգելու միջոցին, այլեւ Աւետարանի պարզ ընթերցումը երաժշտութիւն էր անոր բերնին մէջ: Իմաստին համաձայն եղանակ, շեշտ ու չափ կու տար ընթերցումին ու երգերուն:

Եթէ Կոմիտաս վրդ. եկեղեցական եղանակներու կալուածին մէջ՝ ժողովրդական երգերուն քանակութիւնով ընդարձակ գործ մը չէ տուած, բայց իրմով նոր եղանակ մը ներարկուեցաւ երգելու ձեւին մէջ: «Թրքական ռնգային, կոկորդային ձայնատուութիւնները, քթին մէջ, բերանը գոց, հեղգ, խուլ ձեւով մը երգելակերպը» գոնէ որոշ չափով մաքրուեցաւ հոգեւոր եւ աշխարհիկ եղանակներու մէջէն:

Եկեղեցւոյ մէջ իր ընթերցումը կամ երգելը խորունկ կերպով կ'ազդէին ամենասկեպտիկ մարդու վրայ իսկ: Անդիմադրելի էր իր ձայնին ազդեցութիւնը:

Ես կը յիշեմ, 1910ին, երբ առաջին անգամ Կուտինա (Քէօթահիա) իր ծննդավայրը այցելեց, իր մկրտուած Ս. Թորոս եկեղեցւոյ մէջ, շաբաթ երեկոյ մը երգեց «Լոյս զուարթ»ը, կանգնած իր սեւ վեղարով, ատեանին մէջտեղ: Հոգեկան խռովք մը պատեց մեզ ամէնքս, նոյնիսկ շունչդ կը բռնէիր զինք խանգարելէ վախնալով: Նոյն օրը կարծես իր ծննդավայրին կարօտը կ'առնէր, իր ծնողքին կորուստին, իր սրբութեան ու մանկութեան տառապանքներուն յիշողութիւնն էր, որ զինք կ'ալեկոծէր ու այս բոլորը երաժշտութիւն դարձած՝ հեղեղի պէս կը հոսէին կամ ինչպէս փոթորիկ՝ կը բարձրանային եկեղեցւոյ գմբէթն ի վեր...

Լոյս զուարթ սուրբ փառաց,
Անմահի հօրն երկնաւորի,
Սրբոյ կենարարի...
Եկեալքս ի մտանել արեգական տեսաք
զլոյս երեկոյիս...:

Իրապէս արեւը մարը կը մտնէր եւ եկեղեցին կիսաստուերի մէջ էր արդէն:

Երբ լռեցաւ, դպիրներն ու քահանաները շշմած էին եւ յանկարծ սթափեցան ու շարունակուեցաւ արարողութեան մնացած մասը:

Հետեւեալ օրուան պատարագի ատեն ծնրադիր երգած «Բազմութիւնք հրեշտակաց» սրբասացութիւնը, ուրիշ առթիւ երգած «Բաց մեզ Տէր»ը, պատարագած միջոցին «Առէք կերէք»ը, «Ի սրբութիւն սրբոց»ը եւայլն, եւայլն, մէկ մէկ հոգեկան թանկագին ու բարձր վայելքներ էին ունկնդիրներուն համար:

Հոս միտքս կ'իյնայ, Պոլսոյ մէջ, 1913*ին, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Ս. Զաւարեանի յուղարկաւորութեան առթիւ երգած «Ի վերին Երուսաղէմ»ը: Հազարաւոր յուղարկաւորներ խորունկ կերպով տպաւորուեցան այս աղերսէն: Այն օր, դասին մէջ սգակիր կեցած Խաժակն իսկ լացած է, կ'ըսէին:*

Կոմիտաս վրդ. երբ ջինջ առու մը՝ Արարատի ընդերքէն՝ հայ հոգիէն բխած, տարերային կերպով յորդեցաւ ամբողջ Հայութեան անդաստանին մէջ՝ ողողելով զայն առհմային ներշնչումով ու հպարտութիւնով: Աշխատեցաւ մաքրել անոր դարաւոր գեղարուեստը օտար տիղմերէն եւ արտաբերել Հայու ջինջ ու յստակ դիմագիծը երաժշտութեան մէջ:

Ան՝ եթէ չեղաւ Նարեկացիի պէս ճգնաւոր մը եւ «Ի խորոց սրտից հառաչանաց հեծութեան եւ ողբոց աղաղակաւ առ տեսողն գաղտնեաց» առաքող մը, եղաւ սակայն ձայն քաղցրալուր եւ հանճարեղ երգիչ զմայլելի շարականներու եւ տաղերու Հայաստանեայց եկեղեցւոյ: Միեւնոյն ատեն ունեցաւ Ս. Մեսրոպի պէս մշակոյթի ազգ. մտահոգութիւնը:

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

«ՊՐԱՒԴԱ»ՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՄԱՐՔԻՒՍԻ ՄԱՍԻՆ

«Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն»էն քաղելով կը հրատարակենք «Պրաւդայի» մէջ անցած շաբաթ լոյս տեսած հետեւեալ յօդուածը, որ կը կրէ ստորագրութիւնը խորհրդային կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ արտաքին հարցերու մեկնաբան Եուրի Ժուխովի:

ՄԱՐՔԻՒՍ. — Արեւմտեան մամուլը շարունակ կը յիշատակէ անունը այս 70-ամեայ «գերման – ամերիկացի փիլիսոփային», որ խաւարի մէջէն դուրս ելած է: Այս Քալիֆորնիացին, որ իրեն նպատակ դարձուցած է ժխտել մարքսեան գաղափարաբանութիւնը, կը փառաւորուի շարժանկարի աստղի մը նման եւ իր գիրքերը կը գովաբանուին նորաձեւութեան ապրանքներու պէս:

Բանաձեւուած եւ հրապարակ դրուած է նոյնիսկ նշանախօսք մը, — «Մարքս Աստուածն է, Մարքիւսը անոր մարգարէն եւ Մաօ՝ սուրբը:

Խնդրոյ առարկայ այս պարոնը, վերջերս, Փարիզի մէջ խօսեցաւ Կարլ Մարքսի ծննդեան 150*ամեակի հանդիսութեան, որ կազմակերպուած էր Իւնեսքոյի կողմէ: Անոր զեկուցումին խորագիրն էր՝ «Յեղափոխութեան մարքսեան տեսակէտներու վերաքննութիւնը»: Այսուհանդերձ, իրողութեան մէջ ասիկա աւելի շատ փորձ մըն էր ժխտելու մարքսեան գաղափարաբանութիւնը, քան՝ վերաքննելու զայն:*

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Իզզէթ փաշա իր վեհափառ տիրոջ քովէն յաղթականօրէն դուրս ելլելուն պէս իսկոյն հրահանգ զրկեց պալատականներուն որ դան կրկին գումարուին այն սրահը ուր նախորդ գիշեր տեղի ունեցած էր Սալիհա հանըմի հարցաքննութիւնը:

Կէս ժամ ետքը արդէն ամէնքն ալ եկած էին իրենց թիկնաթոռները գրաւելու:

Իզզէթ փաշա ամէնէն ետքը ներս մտաւ դահլիճէն, հպարտ ու յոռոդ կերպարանքով մը: Առտուան դէպքերը արդէն Եըլտըզի ամէն կողմը տարածուած էին, գիտէին թէ նոր յայտնութիւն մը եղած էր, թէ Ալպուս պէյ ձերբակալուած էր, Զիա փաշա ձերբակալուելու վրայ էր եւ թէ բոլոր ասոնք Իզզէթ փաշայի շնորհիւ կատարուած էին եւ թէ Սուլթանը զայն իր քով կանչելով երկարօրէն տեսակցած ու խորհրդակցած էր միասին: Բոլոր այս շշնկոցները նոր փայլ մը եւ նոր ազդեցութիւն կու տային Ապտիւլ Համիտի սիրական քարտուղարին, այնպէս որ սրահէն ներս մտած ատեն միւս բոլոր պալատական փաշաները սովորականէն աւելի յարգանքով ընդունեցան զինքը:

Հազիւ նախագահական աթոռին վրայ բազմած՝ Իզզէթ փաշա անմիջապէս խօսքը Սալիհա հանըմի ուղղելով ըսաւ.

— Տիկին, պարտք կը զգամ մեր հարցաքննութիւնները վերսկսելէ առաջ ձեզի իմաց տալ, որ այլեւս ընաւ երբեք թոյլ պիտի չտամ որ ձեր նիւթէն շեղիք, այլ պէտք է որ ջանաք միմիայն իմ ընելիք հարցումներուս պատասխանել, հակառակ պարագային՝ գիտցած եղէք որ երէկուան ներողամտութեամբ պիտի չվարուիմ ձեզի հետ:

— Արդէն ինչ որ կ'ուզէի ըսել ամէնքն ալ ըսի, պատասխանեց Սալիհա հանըմ ամենայն հանդարտութեամբ, հետեւաբար ոչ ձեր ներողամտութեան եւ ոչ ալ ձեր սպառնալիքներուն պէտք կայ այլեւս եւ կարծեմ թէ մեր այս օրուան տեսակցութիւնը շատ շուտով պիտի վերջանայ:

Սալիհա հանըմ որոշապէս շեշտեց «տեսակցութիւն» բառը:

— Մեր հարցաքննութեան տեւողութիւնը, պատասխանեց Իզզէթ, ինքն ալ շեշտելով «հարցաքննութիւն» բառին վրայ, ձեր կամքէն կախուած չէ, այլ հարցաքննութեան ընթացքէն:

— Խօսիլ կամ չխօսիլը միմիայն իմ կամքէս կախուած է:

— Սալիհա հանըմ, ըսաւ պալատականը, որ կը տեսնէր թէ իր ընդդիմախօսը հետզհետէ յարձակողական դիրք մը կը բռնէր, ինչ որ իր գործին չէր գար ընաւ, մենք հոս շատ ներողամտութեամբ եւ բարեացակամութեամբ հաւաքուած ենք մեր վեհափառ տէրն ալ նոյն զգացումները կը տածէ. հետեւաբար փոխանակ իրարու դէմ ելլելու, ջանանք կարելի եղածին չափ մեղմութեամբ վարուիլ եւ այս կերպով դուք ամէնէն աւելի կ'օգտուիք. ուրեմն սկսինք մեր հարցաքննութեան: Երէկ մանրամասնօրէն պատմեցիք ձեր ամբողջ կեանքը եւ եկաք հասաք մինչեւ այն կէտը ուր Հագգը պէյի ու դպրոցական պատանիի մը հետ, հայ ձկնորսի մը տնակին մէջ, կերպով մը դաշնակցած էիք պայքար մղելու համար երկրին օրինաւոր իշխանութեան դէմ: Այժմ հաճեցէք շարունակել ձեր պատմութիւնը այս կէտէն:

— Այո, պատասխանեց Սալիհա հանըմ հաստատ շեշտով մը, երեքս միասին մեր սիրելի զոհերուն վրայ այս նուիրական ուխտը ընելէ ետք, Հագգը պէյ ըսաւ. «Ալ ասկէ ետք չենք կրնար կենալ Պոլսոյ մէջ, ուր անկարելի է մեր նպատակը իրագործել եւ ուր հաւանօրէն, ուշ կամ կանուխ, մենք ալ զոհ պիտի երթանք բռնաւորին կատաղութեան. այսօրուընէ իսկ պիտի թողունք Պոլիսը եւ ազատ երկնքի մը տակ մեր պայքարի ծրագիրը պիտի պատրաստենք»:

— Պոլիսը թողուլ հեռանալ, մանաւանդ իմ զաւակներուս շարաշար մահուընէն ետքը, իմ ալ մեծագոյն բաղձանքս էր, բայց ինչպէս կարելի էր. ոչ նիւթական միջոցներ ունէի եւ ոչ կարողութիւն խուսափելու Համիտի լրտեսներուն հալածանքէն: Հագգը պէյ կասեց իմ մտատանջութիւնս եւ ըսաւ. «Դուք անհոգ եղէք, ես ամէն բան պատրաստեմ եւ մութը կոխելուն պէս պիտի թողունք այս տունը եւ պիտի հեռանանք Պոլսէն»: Իրաւ ալ երբ գիշերը վրայ հասաւ եւ խաւարը տիրեց ամէն կողմ, ծերունի ձկնորսն ու իր տղան մեզ մօտեցուցին իրենց նաւակը եւ ճամբայ ելանք դէպի ծովուն բացը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(143 – Շար.)

Անարժէք եւ անիմաստ ըլլալով հանդերձ ամէկա, այնուամենայնիւ, փորձ մըն էր: Մամուլին համաձայն, Մարքիւս յայտարարած է, թէ մեր օրերուն «աշխատաւոր դասակարգը չաղկապուած ըլլալով դրամատիրական սիստեմին հետ, այլեւս չի կրնար իր բաժինը բերել Կարլ Մարքսի նախատեսած յեղափոխութեան մէջ: Հետեւաբար, դրամատիրութիւնը կրնայ տապալիլ միայն այդ սիստեմէն դուրս գտնուող ուժերու կողմէ՝ գաղթական երկիրներու ժողովուրդներ, սեւամորթներ եւ երիտասարդներ»:

Մարքսիստ փիլիսոփաները, որոնք կը ժամանակցէին այս հանդիսութեան, ինչպէս կը նախատեսուէր, այս կեղծ մարքսիզմին պատասխանեցին հարկ եղած ձեւով: Ոմանք զարմացան, որ Մարքիւս յանգած է այն եզրակացութեան, թէ աշխատաւոր դասակարգը «այլեւս ոչ մէկ դեր կրնայ խաղալ յեղափոխութեան մէջ» այնպիսի ժամանակ մը, երբ դրամատէր աշխարհի եւ, յատկապէս Ֆրանսայի մէջ, ուր ինք կ'արտայայտուէր այդ պահուն, դասակարգային շեշտուած պայքար մը ցայտուն կը դառնայ եւ մեծ համեմատութիւն կը ստանայ:

Աւելի հեռատեսները ըմբռնեցին, թէ Մարքիւս Սան Տիեկոյէն Փարիզ դրկուած էր ճիշդ այդ նպատակին համար: Անհրաժեշտ էր բոլոր միջոցներով փորձել շփոթութիւն ստեղծել հին աշխարհի դէմ պայքարողներուն շարքերուն մէջ: Եւ, հիմնական նպատակն էր, մղել երիտասարդութիւնը եւ, յատկապէս ուսանողութիւնը, որ դիրք բռնէ աշխատաւոր դասակարգին ուժերուն դէմ:

Զարմանալի չէ, որ Նիւ Եորք Թայմզ ճիշդ այս օրերուն բանաձեւեց նոր տարազ մը՝ «մարքսիզմի ապահամայնավարացումը»: Զարմանալի չէ, որ յիշեալ թերթը, Մարքիւսի Փարիզի աշակերտներուն հանդէպ ակներեւ համակրութեամբ մը յայտարարեց, թէ այս վերջիններուն դրօշը «անիշխանութեան սեւ դրօշն է եւ ոչ թէ համայնավարութեան կարմիր դրօշը»:

Յատկանշական է այն երեւոյթը, որ անոր (Մարքիւսի) «անխելամուտներու մարգարէական լուսաւորութեան մեկնաբանութիւնը» կը զուգադիպի Մաոյի խմբակի գործունէութեան: Հետեւեալը խիստ յատկանշական է. հակառակ այն իրողութեան, որ այս խմբակը բուռն կերպով կը ձաղկէ գաղթատէրերը, դրամատէր երկիրներու կառավարութիւնները բաւական հանդուրժողականութիւն ի յայտ կը բերեն այս վերջիններուն եւ Մարքիւսի ու իր աշակերտներուն «գաղափարներուն» եւ աղմկարար գործունէութեան հանդէպ:

Քաղքենի մամուլը այս օրերուն լայն տեղ կը յատկացնէ Քոհն–Պենտիթի «փախուստներուն», 23 տարեկան Գերմանացիին, որ Արեւմտեան Գերմանիայէն գալով ուսանող էր Փարիզի համալսարանին մէջ, ուր խռովարար աշխատանքի լծուած էր: Երբ լրագրողներ հարց տուին իրեն, թէ ի՞նչ միջոցներով կ'ապահովէր իր ապրուստը, պատասխանեց.— «Գերմանիայէն, — այսինքն Արեւմտեան Գերմանիայէն, — ուսմանս համար նպաստ կը ստանամ իբրեւ որբ»: Այժմ կը շրջի Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ՝ «արինահեղ յեղափոխութիւն» քարոզելով:

Մարքսի անունը նախատող այս գայլ ըլլալիքները կը փորձեն իրագործել «մարքսիզմի ապահամայնավարացումը»՝ ճեղք յառաջացնելով եւ իրարմէ բաժնելով յառաջդէմ ուժերը ու զանոնք իրարու դէմ յանդիման դնելով: Այս ձեւով կ'իրականացնեն յստակ առաջադրութիւնները բանուոր դասակարգի թշնամիներուն, որոնք լրջօրէն մտահոգուած են իրենց երկիրներուն մէջ ծաւալ ստացող դասակարգային պայքարներով:

Այս պայքարը կը գլխաւորուի բանուոր դասակարգին կողմէ, որ, ինչպէս «Իւմանիթէ» կը շեշտէ՝ «ուժեղ է, կազմակերպուած եւ գիտէ թէ ի՛նչ ուղղութեամբ կ'ընթանայ: Այն ուժն է, որ պիտի վճռէ ամէն ինչ, քանի որ իբրեւ յեղափոխական դաս ոչինչ ունի կորսնցնելիք, բացի իր շղթաներէն»:

Աշխատաւոր դասակարգին առաջնորդ ուժը եղած է, կը շարունակէ ըլլալ ու միշտ պիտի ըլլայ համայնավարութիւնը, որ իր ուժը կը ստանայ Մարքսի եւ Լենինի մեծ ուսմունքներէն: Եւ, ներկայիս, ի՛նչ ճիգ ալ թափուի Նիւ Եորք Թայմզի «դէտ»երուն կողմէ «ապահամայնավարացնելու համար Մարքսիզմը», ի՛նչ աշխատանք ալ թափուի քաղքենի մամուլին կողմէ փառաբանելու Մարքիւսը եւ անոր հետեւորդներուն գործունէութիւնը, բանուոր դասակարգին թշնամիներուն հաշիւները ձախողութեամբ պիտի վերջանան:

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Մօտ չորս տարի առաջ, երբ Քենըտի գերդաստանին անդամները բոլորուած էին Էտուըրտի շուրջ, որ զոհ գացած էր օդանաւային խորհրդաւոր արկածի մը, Պօպ Քենըտի Իռլանտացիներուն իւրայատուկ զաւռ հիւմուրով մը դիտել կու տար, թէ «մեր գերդաստանին գոյատեւութեան միակ պատճառը, իմ կարծիքովս, կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ շատ բազմանդամ ենք. դժբախտութիւններէն աւելի շատ ենք»:

Այդ շրջանին եօթներորդ դժբախտութիւնն էր, որուն կ'ենթարկուէր այդ ընտանիքը: Թէտ, որ ամէնէն կրտսեր զաւակն էր Ժօզէֆ եւ Ռոզ Ֆիցճերըլտ Քենըտիի, նոյն օրը օդանաւ առած էր Ուօշինկթընէն՝ երթալու համար իր ընտրաշրջանը: Քիչ ժամանակ առաջ ընտրուած էր ծերակուտական՝ Մասաչիւսէթէն: Եւ, յանկարծ, ճիշդ այն պահուն երբ օդանաւը կը թռչէր Ուէսթֆիլտի օդակայանին վրայ, մեքենան կը խանգարուի եւ օդանաւը վար իյնալով կը ջախջախուի մօտակայ բարձունքներուն վրայ: Ծանրապէս վիրաւորուած՝ հարկ էր, որ լման մէկ տարի անցնէր, որպէսզի կարողանար բնականոն ձեւով քալել:

Արկածը պատահած էր Տալլասի ողբերգութենէն ճիշդ եօթը ամիս ետք: Արդարեւ, եօթը ամիս առաջ Մ. Նահանգներու Նախագահը զոհ կ'երթար զինքը սպաննողին կամ սպաննողներուն գնդակներուն: Ոճրագործը կամ ոճրագործները ցայսօր մնացին անծանօթ:

Անէծքը կը շարունակուէր:

Դժբախտութիւնը սկսած էր 1941ին, երբ ընտանիքը կը վերադառնար Անգլիայէն, ուր Ճօզէֆ Քենըտի, ընտանիքին պետը, որ այսօր 80 տարեկան է եւ կէս անդամալոյծ, թողած էր Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանի պաշտօնը:

Ժամանակէ մը ի վեր, Ռոզմերիի մտային վիճակը մտահոգիչ դարձած էր: Այս վերջինը երկրորդն էր իրենց ինը զաւակներուն մէջ:

— 22 տարեկանին, — կը պատմէ իր քոյրերէն մէկը, — երթալով աւելի դիւրագրգիռ կը դառնար: Յիշողութիւնը, մտածելու եւ դատելու իր կարողութիւնը կը տկարանար: Ամէնէն վտանգաւոր եւ ամէնէն աննախատեսելի արարքները գործելու ի վիճակի էր:

Ընտանիքը, հետեւաբար, հարկադրուեցաւ կսկծալի որոշում մը տալ՝ զայն դնել յիմարանոց մը, ուր, իբրեւ անբուժելի հիւանդ, կը մնայ մինչեւ այսօր:

Երեք տարի ետք, 12 Օգոստ. 1944ին, զաւակներուն աւագը՝ հարիւրապետ Ճօզէֆ Քենըտի որդի, 29 տարեկան, ծանրօրէն կը վիրաւորուի օդանաւի մը մէջ: Կամաւոր արձանագրուած էր վտանգաւոր եւ խիստ գաղտնի գործողութեան մը համար: Առաքելութեան ճամբուն վրայ կ'անյայտանայ ընդմիշտ: Գործողութիւնը գաղտնի ըլլալուն՝ ցարդ ոչինչ ըսուած է մահուան պարագաներուն մասին:

Նոյն օրերուն Ճոն Քենըտի ծանրօրէն կը վիրաւորուի Խաղաղականի մէջ՝ կռիւներու ժամանակ:

Պատերազմը վերջ գտաւ, սակայն, դժբախտութիւնները շարունակուեցան:

1948ին, Քաթլին Քենըտի Ֆրանսայի մէջ զոհ կ'երթայ օդանաւային արկածի մը:

Այս անգամ կարելի էր յուսալ, թէ Քենըտիներուն ճակտին նետուած անէծքը վերջ պիտի գտնէր. «Նոյնիսկ անձրեւը, օր մը կը դադրի», կը շշնջայ գերդաստանին անդամներէն մէկը:

Ճոն Քենըտիի հօր կեանքի երազը իրականութիւն կը դառնար 1961ին: Իր ողջ կեանքի ընթացքին զանազան գործառնութեանց մէջ մտնելով դարձած էր Մ. Նահանգներու հինգ–վեց մեծահարուստներէն մէկը (250 միլիոն տոլար, այսինքն՝ 125 միլիառ հ. Փր.): Ամբողջ կեանքի ընթացքին իր երազը եղած էր տեսնել իր զաւակներէն մին աշխարհի ամէնէն հզօր երկրին գլուխը:

Մտածած էր Ճօզէֆի մասին: Նախ որովհետեւ երիցագոյնն էր: Ապա, որովհետեւ, իրեն կը թուէր, թէ ամէնէն խելացին եւ իրապաշտն էր՝ միաժամանակ ըլլալով նաեւ համակրելի դէմք մը: Սակայն Ճօզէֆ կը մեռնի. այժմ ինչո՞ւ Ճոնը չստանձնէ դափնեպսակը: Զօրավիգ կեցած ըլլալու համար իր զաւակներուն, անոնցմէ իւրաքանչիւրին տուած էր մէկ միլիոն տոլար՝ չափահասութեան տարիքին:

Հօրը ուրախութիւնը անսահման կ'ըլլայ, երբ Ճոն կ'ընտրուի Մ. Նահանգներու Նախագահ:

Սակայն, 23 Նոյեմբեր 1963ին, Ճոն Տալլասի մէջ շրջագայած ժամանակ կը ստանար երեք գնդակ: Եւ կը մեռնի հիւանդանոց փոխադրուելէն քանի մը վայրկեան ետք:

Այդ պահուն մտածողներ եղան, թէ Քենըտիները կը հրաժարին քաղաքական կեանքէն: Կարելի չէ, ի վերջոյ, տեւաբար պայքարիլ ճակատագրին դէմ: Սպաննուած ցլամարտիկի մը եղբայրը կամ զաւակը կրկէս չիջներ:

Սակայն այսպէս մտածողները լաւ չէին ճանչնար Պոպը, որ հաւանաբար փառասէր եւ հանրային կեանքի սիրահար՝ միեւնոյն ատեն արկածախնդրութիւնը սիրող մըն էր: Արդարեւ այս նկարագիրը ցոյց տուած էր քննադատելով եւ պայքարելով ոճրագործներու գաղտնի կազմակերպութեան դէմ, երբ Արդարութեան Նախարար էր:

Նախագահական մրցապայքարի նախօրէին կը յայտարարէ, թէ կը մասնակցի այդ մրցապայքարին. «Միշտ Քենըտի մը պիտի ըլլայ...», կ'ըսէ: Եւ, երբ, կը թուէր թէ Սպիտակ Տան դուռները պիտի բացուէին իր առջեւ, ճակատագիրը վերստին կը հարուածէ: Դասական ողբերգութիւններու նման, ուր գործողութիւն առ գործողութիւն, ամէնէն փայլուն հերոսները կ'անհետանան՝ զոհ դառնալով կոյր աստուածներու զայրոյթին:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (215)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Երբ կէս գիշերը երկու ժամ անցաւ, խոստովանեցաւ էրկանը, որ ալ չէր կըրնար դիմանալ:

— Կ'երթամ պառկելու:

Յետոյ Թէնարտիէի մէկ կողմը սեղանի մը քով նստաւ, եւ սկսաւ լրագիր կարդալ:

Այսպէս ժամ մը անցաւ: Արժանապատիւ պանդոկապետը առնուազն երեք անգամ կարդացեր էր լրագիրը՝ թերթին թուականէն սկսելով մինչեւ տպագրիչին անունը:

Օտարականը տեղէն չէր շարժեր:

Թէնարտիէ շարժումներ ըրաւ, հազաց, թքաւ, քիթը սրբեց, աթոռը ճռնչել տըւաւ, բայց մարդը ամենեւին չարժում չըրաւ:

«Քնացա՞ծ է արդեօք», ըսաւ Թէնարտիէ իւրովի:

Մարդը քնացած չէր, բայց ոչինչ կըրնար արթնցնել զայն:

Վերջապէս Թէնարտիէ գլխարկը հանեց, հանդարտօրէն մօտեցաւ եւ համարձակեցաւ ըսելու.

— Արդեօք պարոնը պիտի չհանգստանա՞յ:

Եթէ «պիտի չպառկի ըսած» ըլլար, պիտի կարծէր թէ տմարդի եւ մտերմական ձեւով մը խօսած է, մինչդեռ «հանգըստանալ» բառը շքեղութեան եւ յարգանքի հոտ մը ունէր:

Այս տեսակ բառերը հետեւեալ առաւօտուն ճամբորդին ներկայացուելիք հաշիւին գումարը բազմապատկելու գաղտնի յատկութիւնը ունին: Այն սենեակը որու մէջ մարդ «կը պառկի» մէկ ֆրանք վարձք ունի, այն սենեակը որու մէջ մարդ «կը հանգստանայ», քսան ֆրանք վարձք ունի:

— Հա՛, աղէկ ըսիք, պատասխանեց օտարականը: Ո՞ւր է ախոռը:

— Պարոն, կրկնեց Թէնարտիէ ժպտելով, հրամմեցէք երթանք:

Մարդը իր ծրարն ու գաւազանը առաւ. Թէնարտիէն ալ ճրագ մը առնելով վերի յարկը սենեակ մը տարաւ օտարականը: Աքաժուէ կարասիներով, նաւաձեւ անկողինով մը եւ կարմիր կտաւէ վարագոյրներով զարդարուած էր այս սենեակը, եւ հազուագիւտ փառաւորութիւն մը ունէր:

— Ի՞նչ է այս, ըսաւ ճամբորդը:

— Ճիշդ մեր հարսանեկան սենեակն է ասիկա, ըսաւ խոհավաճառը: Ես եւ կինս ուրիշ սենեակի մը մէջ կը պառկինք: Տարին երեք կամ չորս անգամ մարդ կը մտնէ այս սենեակը:

— Եթէ ախոռին մէջն ալ պառկէի, դարձեալ գոհ կ'ըլլայի, ըսաւ մարդը տմարդօրէն:

Թէնարտիէ չլսել ձեւացուց այս խորհըրդածութիւնը որ ոչ այնքան քաղաքավարական էր:

Բուխերիկին վրայ նոր դրուած երկու մոմը վառեց: Վառարանին մէջ բաւական լաւ կրակ մը բոցեր կ'արձակէր:

Այս բուխերիկին ապակեայ գունդի մը տակ արծաթեայ թելով եւ նարնջենիի ծաղիկով շինուած կնոջական գլխադիր կար:

— Հապա այս ի՞նչ է, հարցուց օտարականը:

— Պարոն, պատասխանեց Թէնարտիէ, ատիկա կնոջս հարսանեկան քօղն է:

Ճամբորդը նայեցաւ այնպիսի նայուածքով մը, որ կ'ուզէր ըսել.— Եղաւ ուրեմն ժամանակ մը ու այս հրէշուհին կոյս մըն էր:

Բայց Թէնարտիէ սուտ կը խօսէր: Երբ այս տնկինը վարձու բռնած խոհատուն մը ընելու համար, այդ սենեակը այնպէս զարդարուած գտած էր, կարասիները գնած եւ նարնջենիի ծաղիկներն ալ փոխանակութեամբ ստացած էր, կարծելով թէ անոնք շնորհալի շուք մը պիտի ծաւալէին «իր ամուսինին» վրայ, եւ թէ իր տունն ալ այս պատճառաւ պատուաւոր տուն մը պիտի ըլլար, ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիք:

Երբ ճամբորդը ետեւ դարձաւ, պանդոկապետը աներեւոյթ եղած էր: Թէնարտիէ զգուշութեամբ կծիկը դրած էր առանց գիշեր բարի ըսել համարձակելու, վասնզի չէր ուզեր անակնածու մտերմութեամբ մը վարուիլ այնպիսի մարդու մը հետ, զոր հետեւեալ առաւօտ իշխանաբար սկրթելու միտք ունէր:

Պանդոկապետը իր սենեակը քաշուեցաւ: Կնիկը պառկած էր, բայց չէր քնանար: Երբ էրկանը ոտքերուն դխտումը լսեց, դարձաւ եւ ըսաւ.

— Գիտցիր որ վաղը դռնէն դուրս պիտի նետեմ Քոզէթը:

— Շատ մի աճապարեր, պատասխանեց Թէնարտիէ անտարբերութեամբ:

Ուրիշ խօսք չըսին իրարու, քանի մը րոպէ ետք ճրագը մարած էր:

Ճամբորդը մէկ կողմ դրած էր իր ծրարը եւ գաւազանը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆրանք Տիկին Հախնազարեանէ իր ամուսնոյն մահուան 12րդ տարեդարձին ի յիշատակ։

◆◆◆

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 դպրոցական շրջանին համար։

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10էն 12 տարեկան ըլլայ։ 2. Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն։ 3. Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ ։

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք ։ Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը ։ Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 հետեւեալ հասցէներուն. — *Շիրվանեան*, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ, (Հեռ. 642–75–70)։ *Կամ Հայկազ Մարտիրոսեան*, 73 Պուլվար ժորժ Էսթրաժէն, Ռուէյ-Մալմէզոն – Պլան Մարսէյլ 7 ։ (*Հեռ.* 53–20–49։

◆◆◆

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY

Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար։ Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ ժան Կուժոն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12։

◆◆◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

×

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր ։ Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ ։*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային ։

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ

Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30 , Կիրակի։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար ։

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են ։ Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, *հետեւեալ թուղթերով* .—

Livret de Famille,

Carte d'Immatriculation S. S.

Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը ։

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է

43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը։ Գրատունը բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ) ժամը 10էն 12 եւ 14.30էն 19ը։

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն : Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ ։

Նաեւ Հայկական տիսքերու *ճոխ հաւաքածոյ (Ֆրանսա , Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած)։*

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք :

Կ՚ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

Teinturerie - Pressing
Laverie

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ ՄԸ

Ձեր զգեստներու մաքրութեան համար դիմեցէք

Գ. ԵՒ Ս. ՏԻՒՏԻՒՔՃԵԱՆԻ

ՈՒ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

47, Rue Emile Zola
(94, Rue Gilbert Roussel)
ASNIERES

travaux de peinture
et de décoration
de tous styles

ԲԱԲԳԷՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ

22, rue Stendhal, PARIS 20e
MEN. 64-88

Մաքուր աշխատանք , ընտիր Ապրանքներով ։

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue **avec une carte d'Arménie**

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առանձնակարգ ներկեր ։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,40

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
12 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,40 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11233
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.233

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԹԱՂԸ

ՌԸՆՈ ՄԻՇՏ ՓԱԿ Է

ՅՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՆ ԱԼ...

Երկուշաբթի գիշեր մինչեւ երեքշաբթի առտու Լատինական Թաղը անգամ մը եւս կռուի դաշտի վերածուեր էր: Բախումները թէեւ նուազ բուռն եղած են, բայց եւ այնպէս քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան որոնց մէջ 26 հոգի ապահովութեան ուժերէն:

Այս ինքնաբուխ ցոյցը սկսած էր երկուշաբթի իրիկուն ի լուր երիտասարդի մը մահուան: Արդարեւ Ֆլէնի Ռընոյի գործատունին պատճառաւ է որ պատահած է ցաւալի դէպք մը: Ծանօթ է որ «յեղափոխականներ» կը շարունակեն Ֆլէնը նկատել իբրեւ վայրը ուրկէ պիտի մեկնի յեղափոխութիւնը (Մարտ 22ի շարժումին տեսակէտն է):

Այսպէս 2-3 օր է ոստիկանութիւնը կը ձգտէ եւ Փարիզ կը բերէ այն ուսանողները որոնք Ֆլէնի եւ Միւռոյի շրջանը կը մտնեն միջադէպեր ստեղծելու համար: Այս նպատակաւ կարգի ուժերը կը փորձէին մօտենալ խումբ մը երիտասարդներու բայց ասոնք, գիտնալով որ կրնան ձերբակալուիլ, խուճապի մատնուած գետը կը նետուին եւ մէկը, 17 տարեկան տղայ մը, աշակերտ Լուի Լը Կռան լիսէի կը խեղդուի: Լուրը երբ Սորպոն կը հասնի, արդէն իսկ ուրիշ ձեւով կը բացատրուի եւ կ'ըսուի թէ ոստիկանները նետած են տղան գետը ու ցոյցը, պատահարները կը սկսին: Կը թուի թէ երիտասարդները երթալով աւելի կը մարզուին եւ կեռիլլաներու ռազմավարութիւնը օրէ օր կը զարգացնեն: Գլխաւորաբար տանիքներէն է որ քոքթէյլ Մոլոթովներ *եւ քարեր կը նետեն ապահովութեան ուժերուն վրայ: Կրկին կրակի տրուած են կառքեր, մինչ ուրիշ խումբ մը երիտասարդներու, քարուքանդ ըրած է 5րդ թաղամասի ոստիկանութիւնը (Փանթէոն) եւ անոր առջեւը կեցած ոստիկանական կառքերը:*

Անգամ մը եւս երեք երիտասարդներ վար կ'առնեն ու կ'այրեն Սէն Լուի լիսէի վրայ ծածանող եռագոյն դրօշը, մինչ ասոնք կը պոռան «պահեցէ՛ք կարմիրը»: Ցետոյ կրակի կուտան ընտրական ցուցատախտակները, եւ քարուքանդ կ'ընեն ինչ որ կը գտնեն: Մինչեւ առաւօտ ոստիկանութիւնը պաշարած ալ էր Սորպոնը: Խեղդուող երիտասարդը (17 տարեկան) մարքս-լենինիստ նկատուած է եղեր, չինական հակումներով:

Նիւթական վնասները շատ են, 16 կառքեր այրած են, 9 պատնէշ բարձրացած: 49 ուսանողներ ձերբակալուած են որոնց 19ը միշտ կը պահուին:

Ուսանողական շարժումը հասած է Անգարա... ուր Թուրք ուսանողները գրաւած են գրականութեան համալսարանը:

Ցատկանշական է անշուշտ նկատել թէ բոլոր երկիրներու մէջ, եթէ յաճախ դրդապատճառներն ալ տարբեր էին, ուսանողական շարժումները ծնունդ առին միշտ գրականութեան համալսարանը:

Ընկերային գետնի վրայ, կարեւոր է որ վերսկսին աշխատիլ Փէօժոյի եւ Ռընոյի բանուորները ինչ որ դեռ հարցական է եւ անորոշ: Գործադուլ ընողներն ալ արդէն կը հանդիսանան որ ուզողը աշխատի:

× *Ընտրապայքարը կը շարունակուի նոյն թափով, Ֆրանսայի մէջ (Անդրծովեան հողամասերը չհաշուած) 470 աթոռ կայ տրամադրելի որոնց համար 2328 թեկնածու կայ: Կուսակցութիւններու եւ զանազան շարժումներու կողքին, հատ մըն ալ աւելցած է քանի մը օր է՝* Թեքնիք եւ ժողովրդավարութիւն, *որ արդէն 80 թեկնածու ունի (75ը անհրաժեշտ կարենալ ներկայանալու համար հեռատեսիլի ընտրապայքարի յայտագրին):*

× *Ժորժ Պիտօ Պրիւսէլ վերադարձաւ, հաւանաբար կինը բերելու համար:*

× *Անիէռի մէջ Ձախի Դաշնակցութիւնը իբրեւ թեկնածու կը ներկայացնէ սինեմայի դերասան՝ Ռոժէ Հանէն որ աներձագն է Ֆրանսուա Միթերանի:*

× Իւնէֆ *ցոյց մը կազմակերպած է երեքշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Կառ տը լ'Էսթ, բողոքելու համար խեղդուող երիտասարդին համար:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ազգերու ֆութպոլի բաժակը շահեցաւ Իտալիա 0ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնելով Եուկոսլաւիան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կուսակցական երիտասարդութեան (կոմսոմոլ) *ղեկավարը Սերժ Պաւլով, 39 տարեկան պաշտօնանկ եղաւ: Կոմսոմոլի մէկ լիակատար նիստը պիտի վաւերացնէ այս որոշումը: Կոմսոմոլը որ կը համախմբէ 25 միլիոն երիտասարդ 15էն 25 տարեկան, քանի մը տարի է ինքզինքը գտաւ խորհրդային երիտասարդութեան մը առջեւ որ պատերազմ չէ տեսած, բայց ենթակայ եղաւ ապասթալինացման: Ըստ լաւատեղեակ շրջանակներու, Սերժ Պաւլով հարկ եղած ձեռնհասութիւնը չունէր իր պաշտօնին գլուխը: Կը կարծուի թէ այս շնորհազրկումէն ետք, երեսփոխան ալ չընտրուիր:*

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ հասած լուրերու համաձայն աշխատանքի նախարարը, որ նաեւ պետն է Ահտուր Հաավոտա *կուսակցութեան (ձուլուած Մափային) ծրագիր մը ներկայացուցած է վարչապետ Էշքոլի եւ* զոր. Տայեանի, *ուր կ'առաջարկէ որ Այսրյորդանանը վերադարձուի Յորդանանի, բայց զայն բաց ձգուի մայր հայրենիքին միայն նեղ գօտիով մը Երիքովի բարձրութեան, Ալլէմպի կամուրջէն: Այս ծրագրով սակայն Երուսաղէմ վերջնապէս Իսրայէլեան կը մնայ:*

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Արլինկթընի գերեզմանատունը թաղելէ ետք Ռոպէր Քենըտին, իր եղբօրմէն քիչ անդին, կը շարունակեն ընտրապայքարը: Քենըտի ընտանիքը կը պաշտպանէ վերջին Քենըտիէն (Թետ) որ քաշուի քաղաքական կեանքէ:

ՉԵԽ տնտեսական պատուիրակութիւն մը հասած է Մոսկուա:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Սքոթլանտ Եարտը ձերբակալած է Ճէյմս Էրլ Ռէյ անունով, կեղծ անցագրով մէկը, որ պատուելի Լութըր Քինկի ոճրագործը կը կարծուի: Ամէն պարագայի մէջ կասկածելի է: Անգլիական ոստիկանութեան համար սակայն իր յանցանքը միայն կեղծ անցագիր եւ զէնք ունենալուն մէջն է:

ՍԱՐՏԱՐԱՊԱՏԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի ձայնասփիւռը կիրակի առաւօտ ռըփորթաժը տուաւ այն հանդիսութեան, որ տեղի ունեցած է Սարտարապատի յուշարձանի բացման առթիւ:

Առաջին առթիւ խօսք առաւ Կ. Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Անտոն Քոչինեան, որ չեշտեց ի մէջ այլոց.— «Սարտարապատում կռւում էին հայ ժողովրդի ամենատարբեր խաւերի պատկանող մարդիկ: Սարտարապատի հերոսամարտը անջնջելի տառերով է գրուած հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ: Դա համաժողովրդական մի կռիւ էր պատւի ու գոյութեան համար: Սարտարապատի ճակատամարտը վճռական նշանակութիւն ունեցաւ հայ ժողովրդի ֆիզիքական բնաջնջումը կասեցնելու, հանդիսացաւ ապրելու եւ գոյատեւելու նրա անդրդուելի կամքի փայլուն վկայութիւնը: Ամենայն իրաւամբ կարող ենք ասել որ Սարտարապատի ճակատամարտը մեր ժողովրդի բազմադարեան ազգային ազգագրական պայքարի ամենափայլուն էջերից մէկն է»:

Անտոն Քոչինեան յիշատակելէ ետք Սարտարապատի հերոսամարտին ինկած հերոսները, աւելցուց.

«Թող այս յուշարձանը խորհրդանշէ ժողովրդի խորին յարգանքը նկատմամբ ովքեր որ ինկան հերոսաբար Սարտարապատի անհաւասար ճակատամարտում: Նրանց յիշատակը միշտ վառ կը մնայ երախտապարտ ժողովրդի սրտում: Կեցցէ՛ վերածնուած հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ մեր մեծ հայրենիքը», եւայլն, եւայլն:

Ապա խօսք առաւ գրագէտ Նայիրի Զարեան, որ անդրադարձաւ 1915ի ցեղասպանութեան յուշարձանին եւ 1918 Մայիսի կռիւները խորհրդանշող հոյակապ կոթողին:

Խօսեցան նաեւ Ա. Մուրատեան, իբրեւ վերապրող մասնակցող մը Սարտարապատի հերոսամարտին, յետոյ յանուն Հոկտեմբերեանի շրջանի աշխատաւորներուն, Նորիկ Սիմոնեան, նախագահ Արմաւիր գիւղի կոլտնտեսութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՏԱԼԷԹԸ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Յունիս 3) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Յունիս 2ի ընտրութեանց մասին, որոնց անդրադարձած էինք Յունիս 5ի մեր թիւով, քաղելով տեղական թերթերէն:

Յունիս 2ի ընտրութեանց արդիւնքները հրապարակուեցան այսօր, ԱՓ (Ատալէթ) ջախջախիչ մեծամասնութիւն ապահովեց խորհրդարանական, նահանգային եւ քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, մինչ թէ գաւառներու մէջ արիւնալի դէպքեր պատահեցան, կուսակցական խմբակներ կոկորդ կոկորդի եկան եւ տարձանակը կամ դաշոյնը երեւան ելան, 16 հոգի մեռան, 47 հոգի վիրաւորուեցան այս կռիւներուն հետեւանքով: Վիրաւորներէն 26ին վիճակը ծանր է:

Ժողովրդային ընտրութեանց մասնակցութեան համեմատութիւնն ալ ակար էր, հարիւրին վաթսուն, իսկ փոքր կուսակցութիւնները չկրցան ուշագրաւ յաջողութիւն մը ապահովել, միայն քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, կարգ մը Անկախ թեկնածուներ շահեցան:

Առաջին թուանշաններու համաձայն, Ատալէթ կուսակցութիւնը շահեցաւ եբեսփոխանական հին աթոռներն ալ, 38 ծերակուտական ապահովեց, ինչպէս 478 վայրերու մէջ շահեցաւ նաեւ քաղաքապետական եւ նահանգային ընտրութիւնները:

Հալք կուսակցութիւնը ապահովեց 12 ծերակուտական, 152 վայրերու մէջ շահեցաւ նահանգային եւ քաղաքապետական ընտրութիւնները, բայց որեւէ երեսփոխանութիւն չշահեցաւ:

Այս կերպով նախատեսութիւնները իրականացան եւ Ատալէթ կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն ապահովեց, Հալք կուսակցութեան քուէներու համեմատութիւնը աւելցաւ:

Թիփ, ՃՔՄՓ, Միլլէթ, Կիւվէն, Եթփ եւ Պիրլիք բազմաթիւ վայրերու մէջ փոքրաթիւ քուէներ միայն ապահովեցին: 14 միլիոն ընտրողներ պէտք է մասնակցէին քուէարկութիւններուն, մինչդեռ հանրութեան հարիւրին վաթսունը միայն մասնակցեցաւ, եւ այս պարագան ցաւ պատճառեց երկրին քաղաքական շրջանակներուն:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ

Ժողովուրդին ցաւ պատճառեցին մանաւանդ երէկի արիւնալի դէպքերը, որոնց զոհ գացին բազմաթիւ հայրենակիցներ, եւ որոնք նախընթաց չունին Թուրքիոյ ընտրական տարեգրութեան մէջ: Այս դէպքերը պատահեցան մասնաւորաբար գաւառներու մէջ, թաղապետական կամ մուխթարական ընտրութիւններու ընթացքին: Բազմաթիւ գիւղերու մէջ մուխթարական թեկնածուներու եւ անոնց հակառակորդներուն միջեւ կատաղի կռիւներ մղուեցան, եւ զէնքերը խօսեցան ի վերջոյ: Շարքիշլարաաղաճի, Էրկանիի, Թուրհալի եւ Թուրկուտլուի մէջ ծագած կռիւները դժուարաւ զսպուեցան ոստիկան զօրաց կողմէ: Սպարթայի ենթակայ Շարքիկարաաղաճ գաւառակին մէջ, նախընթաց գիշեր Ափականներն ու Հալքեանները հրապարակային կռիւ մը մղեցին, երեք հոգի ծանրապէս, 40-50 հոգի թեթեւակի վիրաւորուեցան: Հարիւրաւոր հոգի մասնակցեցան այս կռիւին, եւ հարկ եղաւ Սպարթայէն օգնական ուժ ուղել: Կռիւը սկսաւ Հալքեան Իպիշ Գահրամանի մէկ յարձակումով, յիշեալը գաւազանը ձեռքին խոյացաւ երկու Ափականներու Նուրըու Կիւվէնճի եւ Իզզէթ Զօղանօղլուի վրայ: Ափականներու ուրիշ խումբ մը օգնութեան փութաց իր ծեծուող ընկերներուն, եւ կռիւը մեծցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ, ուրիշ Հալքեաններ ալ եկան եւ պատերազմի դաշտի մը վերածեցին հրապարակը: Քարերով, բիրերով անխնայ բզկտեցին զիրար, եւ անծանօթ ձեռք մը ծանրապէս դաշունահարեց Իպիշ Գահրամանը եւ անոր եղբայրը, Մեւլուտ: Քաղաքապետական ոստիկաններէն Եալչըն Փօյաճըօղլու եւ Թէվֆիք Զալըշքան ստիպուեցան միջամտել եւ օդին մէջ կրակեցին, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ նաեւ ոստիկան զինուոր մը որ կռուաւորները իրարմէ բաժնել կ'ուզէր:

Սպարթայի կուսակալ Հիլմի Էօզթիւրք դէպքին վերահաս ըլլալով՝ Շարքիկարաաղաճ փութաց: Հալքեանները տարկե-

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՀԱՅՈՒ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

ԼՈՆՏՈՆԻ «ԱՆԿԼՕ-ԱՐՄԻՆԻԸՆ ԳԼԱՊ»Ը

Փողոցը՝ ուր կը փնտռեմ 790 թիւը հիմա, մէկն է Լոնտոնի երկար փողոցներէն, ու ես սկսած եմ սխալ ծայրէն, թիւ մէկէն: Պէտք կ՚ըլլայ քալել ուրեմն փողոցին ամբողջ երկայնքը, սպասելով որ քայլերուս հետ թիւերը բարձրանան հետզհետէ եւ հասնին մինչեւ 790:

Կանգ կ՚առնեմ վերջապէս: Սովորական խանութ մըն է այդ թիւը կրողը: Չկայ սակայն «Անկլօ Արմինիըն Գլապ»ը, որուն համար ինկած եմ փողոց: Ո՛չ, ճիշդ է թիւը. կրնա՞մ սխալ փողոց մտած ըլլալ արդեօք: Որովհետեւ, չէնքը որուն դիմաց ձեռքերս յուսահատօրէն ծալած, կեցած եմ հիմա, հնակարկատի հին խանութ մըն է պարզապէս, պզտիկ, անշուք: Դրան ապակիին վրայ փակցուած՝ հազիւ հարսանեկան հրաւէրի մը զոյգ թեւերուն մեծութիւնը ունեցող թուղթի կտորի մը վրայ տպուած է անգլերէն լեզուով.— «Անկլօ–Արմինիըն Գլապ»:

Շփոթութիւնս կատարեալ է հիմա: Ով որ է տէրը՝ պիտի կարենայ ինծի ըսել առնուազն թէ ո՞ւր է «Ակումբ»ին տեղը, կը մտածեմ, ու առանց երկար տնտնալու կը բանամ դուռը ու կը մտնեմ ներս: Հինցած կաշիի անախորժ հոտ մը յանկարծ կը զարնուի երեսիս:

— Անկլօ–Արմինիըն Գլապը կը փնտռեմ, կ՚ըսեմ անգլերէնով:

— Հա՞յ էք, կ՚ըլլայ պատասխանը յիսունը անցած, միջահասակ մարդու մը, որ բացուող դրան հետ, կօշիկներու խառն դէզի մը մէջէն կ՚ելլէ ոտքի, կը մօտենայ դրան, ու երբ կը նկատէ որ հայերէն կը խօսիմ, կը սրբէ ձեռքը վիզէն կախուած գոգնոցին վրայ ու կ՚երկարէ զայն ինծի:

— Հրամմեցէք, խնդրեմ:

— Շնորհակալ եմ, կ՚ըսեմ, կ՚աճապարեմ. կ՚ուզեմ «Ակումբ» հանդիպիլ քանի մը վայրկեան:

— Ա՛ս է Գլապը, կը պատասխանէ խօսակիցս, կարծես վիրաւորուած ձայնին մէջ համոզիչ շեշտ մը դնելով, ու կը պնդէ որ նստիմ: Կը նայիմ շուրջս ու տեղ մը կը փնտռեմ նստելու: Կը վերցնէ կօշիկներու դէզ մը սնտուկներէն մէկուն վրայէն, ու ոտքով կը հրէ զայն դէպի իմ կողմս: Կը դիտեմ շուրջս, ուր ոչինչ կայ ինծի ծանօթ հայկական ակումբներուն սարքաւորումն ու մթնոլորտը յիշեցնող:

Եւրոպական օրացոյցի մը մէջէն պատռուած՝ կիսամերկ աղջկան մը նկարը միակ զարդն է պատին, գամուած այնտեղ չորս անկիւններէն, կարճ ու տափակ գլուխներ ունեցող գամերով:

Շփոթութիւնս ծածկելու փորձով մը կարգ մը հարցումներ կ՚ընեմ «Ակումբ»ին մասին: Տրուած տեղեկութիւնը՝ ամփոփ ձեւի մէջ կ՚ըլլայ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— Անարժանաբար ե՛ս եմ հիմնադիրը Գլապին եւ նպատակս եղած է հայ ժողովուրդը ծանօթացնել օտարներուն՝ Անգլիացիներուն մասնաւորաբար: Մնայուն անդամներ չունինք անշուշտ, բայց տեղական թերթերուն տուած յայտարարութիւններուս շնորհիւ կ՚ունենանք զանազան այցելուներ աշխարհի չորս կողմերէն:

Այստեղ, նստած իր աթոռին ետեւէն, խաւաքարտերու դէզի մը տակէն դուրս կը բերէ երկար, կարմիր գիծերով, կազմուած տետրակ մը, որ Արեւելքի մէջ կօշկակարները կը գործածեն սովորաբար ապսպրուած կօշիկներուն չափը առնելու համար, կը տարածէ զայն առջեւս, ու կը խնդրէ որ գրեմ այցելուի տպաւորութիւններս այնտեղ:

Տետրակը լեցուն է գրեթէ: Գիրերու տեսակներ շարուած են քով–քովի: Հայ նախակրթարաններու գեղագրութեան համեստ ուսուցիչները յիշեցնող գիրերէն, մինչեւ գիրերը՝ արհեստաւոր, անուս Հայերու, որոնք մատիտը, անկասկած, տարած են շրթունքին՝ գրելու սկսելէ առաջ: Գիրեր տակաւին, տարիներ առաջ գիւղէն Ամերիկա գաղթած Հայերու, որոնց հայկական ուսումն ու դաստիարակութիւնը կանգ առած են իրենց գիւղէն մեկնած օրն իսկ, եւ որոնք այսօր կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն տասնամեայ մանուկի մը անվստահութեամբ ու զգուշութիւնով:

«Գովելի են Անկլօ–Արմինիըն Գլապի ճիգերը ազգապահպանման գործին մէջ», կը գրէ անցորդ մը՝ բռնուած թակարդէն կարծես պատուաւոր կերպով դուրս ելած ըլլալու համար:

«Հայ ժողովուրդի ճակատագրին մէկ պզտիկ պատկերը կը ներկայացնէ Անկլօ–Արմինիըն Գլապը, որ հակառակ աննպաստ իր պայմաններուն, վառ կը պահէ հայկական ոգին: Շա՛տ ապրի Պ. Պասմանը», կը վերջացնէ ուրիշ խանդավառ հայրենակից մը: Բոլոր տողերուն ետին կ՚ընդնշմարուի լուռ ժպիտ մը սակայն, որ գծուած ու մնացած է գրողին դէմքին վրայ, առանց բառերուն մէջ անցնելու: Հակառակ անոնց մեծ մասին լրջութեան, ծածուկ շեշտ մը կայ կարծես, որ ըսուածներուն այնքան ալ միամիտ չըլլալը կը փսփսայ: Աւելի անկեղծ գտնուած է Քանատահայ երիտասարդ մը սակայն, որ տեղական թերթերուն մէջ հանդիպելէ ետք յայտարարութեան, Լոնտոնի մէջ անցընելիք իր միակ օրուան կէսը տրամադրած է Գլապը գտնելու, ու վերջապէս գտնելէ ետք զայն, չէ կրցած պահել զուարթ իր տրամադրութիւնը միւսներուն պէս, եւ էջերէն մէկուն գագաթին արձանագրած է ամենայն անփափկանկատութեամբ.— «Եկայ, տեսայ, յուսախաբ եղայ»:

Եւ կարգը ի՛մս էր հիմա: Կը փորձեմ պահ մը քննել տրամադրութիւնս: Ե՞ս ալ յուսախաբ եղած էի արդեօք. որոշապէս ո՛չ: Զայրացա՞ծ՝ երբեք: Ի վերջոյ ինչո՞ւ չգնահատել աշխատանք մը, որ ծիծաղելի իսկ թուող իր միամտութեան մէջ կը կատարուի հաւատքո՛վ առնուազն եւ ազգասիրութիւնը, միամիտ ազգասիրութիւն մը ունի որպէս հողեյատակ:

— Ուրիշ ի՞նչ գործունէութիւն կ՚ունենաք, կը հարցնեմ, «շարժում»ին կարեւորութիւն տալով զինք գոհ ձգած ըլլալու բարի մտադրութիւնով մը:

— Զանազան, — կ՚ըլլայ իր խիտ պատասխանը, բայց կը շարունակէ քիչ ետք.— օրինակ, անձամբ ներկայ եղած եմ Արամ Խաչատուրեանի Լոնտոնի մէջ տուած նուագահանդէսին: Յետոյ ներկայացած եմ իրեն բեմին ետեւ, նկարուած միասին, եւ նկարները յաջորդ կիրակի բաժնած ժողովուրդին, եկեղեցիին բակին մէջ, պատարագի արարողութենէն ետք:

Հակառակ անոր որ «Քլասիկ միւզիք» ըսուածը՝ բնաւ մտիկ չեմ կրնար ընել ես, գացի եւ այնտեղ նստած մնացի երկու–երեք ժամ, պարզապէս Արամ Խաչատուրեանը դիտելու համար: Տեսնէիր, ի՛նչ նուագահանդէս էր: Խաչատուրեանը հետաքրքրուեցաւ Գլապով, բաւական տեղեկութիւններ տուի իրեն:

— Մեղք որ այցելուներու տոմարդ քիչ մը աւելի փոքր չէ, կրնայիր միասին տանիլ թերեւս, կ՚ըսեմ թաքուն չարութիւնով մը:

— Այդ այդպէս է, բայց գիտէ՞ք որ փորձեցի զինք Գլապ բերել. չեկաւ սակայն. մարդը ազատ ժամանակ չունէր որ: Ասոնցմէ զատ կան անշուշտ զանազան գաղութներէ հասնող նամակները: Չքաւոր ընտանիքներ, անհատներ, որոնք այս կամ այն ձեւով լսած են Գլապին մասին, կը գրեն եւ նիւթական օժանդակութիւն կ՚ուզեն: Ես ի՞նչ կրնամ ընել, ի՞նչպէս կրնամ հասնիլ բոլորին:

Ու ըսուածը աւելի համոզիչ դարձնելու համար, պահարաններ, թուղթի կտորներ ու քայքայուած մի քանի տետրակներ պարունակող տուփի մը մէջէն նամակ մը կը քաշէ դուրս, ու հպարտութեամբ մը, որ ամբողջ ազգին բեռը իր ուսերուն վրայ կրող մարդու մը գոհունակ գիտակցութենէն կը բխի, կը հրէ զայն դէպի իմ կողմս որ կարդամ:

Յունաստանէն ստացուած երկտող մըն է՝ ուղղուած Գլապին Վարչութեան, ուր նամակագիրը՝ յայտնելէ ետք թէ ինչպէս հեռուներէն իսկ ծանօթ են արդէն այդ կազմակերպութեան մարդասիրական ու ազգասիրական գործունէութեան, կը խնդրէ որ նիւթական օժանդակութիւն մը ընեն իրեն՝ յանուն հայ ժողովուրդին, յանուն Աստուծոյ, որովհետեւ, երեք զաւակներն ալ՝ հիմա չափահաս ու կարգուած, ո՛րեւէ ձեւով օգտակար չեն ըլլար իրենց ծերացած ծնողքին:

— Ի՞նչ կը պատասխանէք այս նամակներուն, կը հարցնեմ, կապոյտով եզերուած պահարանը վերադարձնելով իրեն:

— Անշուշտ իմ նիւթական միջոցներս թոյլ չեն տար որ յատկացումներ ընեմ այդին անդին: Վերջերս գրեցի մեր մի քանի մեծ Կազմակերպութիւններուն, խնդրելով որ տարեկան գումար մը տրամադրեն ինծի, որպէսզի կարենամ գոհացում տալ այս կարգի դիմումներուն: Երկուքէն պատասխա՛ն իսկ չստացայ, իսկ երրորդը մերժած էր պարզապէս, ըսելով որ խնդրանքս իրենց ծրագիրներուն մաս չի կազմեր դժբախտաբար:

Անկլօ–Արմինիըն Գլապի ատենապետը անկեղծ է անկասկած ու հաւատաւո՛ր ալ՝ երբ կը պատմէ հիմա այդ բոլորի մասին:

Հերթը իմս է հիմա: Կը լեցնեմ կէս էջը «այցելութիւններու տոմար»ին ու տետրակը կ՚երկարեմ իրեն՝ նորոգութեան սպասող կօշիկներու դէզի մը վրայէն:

— Մէյ մը սա դրածդ կարդայ ալ մտիկ ընենք, կ՚ըսէ Պասման, դէմքին գոհունակ ժպիտով մը, որ հպարտութեան կը վերածուի իսկոյն, ընթերցումը աւարտելէս ետք:

Պարտքս հիմա լիուլի կատարած՝ կ՚ելլեմ ոտքի, մեկնելու համար: Կ՚ելլէ նաեւ ինք, կարծես անակնկալի եկած: Իր ցած աթոռին տակէն՝ դուրս կուգայ նաեւ Գլապին սեւ կատուն, որ աննշմար մնացած էր մինչեւ այդ:

— Ո՞ւր այսպէս. երթալ չկայ, կէսօրին այստեղ պիտի ճաշենք, Գլապին հիւրն էք այսօր:

Ի զուր կը խնդրեմ, որ անտեղի դժուարութիւններ չստեղծէ, այլ՛պէս ալ բազմազբաղ իր վիճակին մէջ: Յայտնի է սակայն, որ կարելի պիտի չըլլայ համոզել զինք:

Վար կը դնեմ ուրեմն ձեռքի ծրարս դարձեալ: Ինք կը կղպէ արտաքին դուռը ու միասին կ՚անցնինք խանութին ներքնամասը, ուր վարագոյր մը կը բաժնէ պզտիկ խոհանոց մը:

Ծորակին տակ այստեղ՝ իրարու վրայ դիզուած պնակներ, քանի մը դանակ ու պատառաքաղ անդին, պարպուած թիթեղէ մի քանի տուփ ու կրակարանին վրայ տապակ մը, որուն մի քանի անգամ գործածուելով արդէն իսկ սեւցած իւղին մէջ պիտի պատրաստուի կէսօրուան մեր ճաշը:

Անկլօ–Արմինիըն Գլապի ատենապետը պաշտօնական իր հանդամանքէն դուրս ելած՝ պարզ շարքային մը կ՚ըլլայ հիմա եւ թեւերը սոթթած, սեղանին գզրոցէն կը հանէ մի քանի հաւկիթ, կը զարնէ զանոնք մէկիկ–մէկիկ մրոտած տապակին շրթունքին, ու դեղնուցները լիալուսիններու նման կը ձգէ իրարու ետեւէ՝ ճարճատելու վերջին ճիգ մը ընող իւղին մէջ: Հիմա աւելի մտերմական է նաեւ՝ ու մէկ կողմէն կ՚ընէ արկածախնդրական — գոնէ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Չէի գիտեր թէ ո՛ւր կ՚երթայինք, բայց եւ այնպէս որեւէ բացատրութիւն չպահանջեցի Հագգը պէյէն որ ինծ բացարձակ վստահութիւն մը ներշնչած էր եւ գործակցիլ ուխտած էի կուրօրէն:

Հագգը պէյ որ նայուածքը ուշադիր յառած էր դէպի Սարայ Պուրնուի կողմերը, ուրախութեան ճիչ մը արձակելով գոչեց.

— «Ահաւասիկ մեր նաւը կուգայ»:

Արդարեւ մթութեան մէջ առագաստանաւ մը կը յառաջանար յամրաբար: Կէս ժամ չանցած նաւը արդէն մօտեցած էր մեզի. նաւակը իսկոյն մօտեցաւ, հոնկէ չուանէ սանդուխ մը վար իջեցուցին եւ անոր միջոցաւ երեքս ալ մտանք առագաստանաւը որ յունական դրօշակ պարզած էր: Երկու հոգի մեզ կը սպասէին հոն: Հագգը պէյ զանոնք ներկայացուց ինծ ըսելով.

— Ահա բռնակալութեան երկու զոհեր ալ... մեր եղբայրներն ու ապագայ գործակիցները:

Առագաստանաւը արագօրէն հեռացաւ ցամաքէն եւ սկսաւ սուրալ ջուրերուն երեսը, յաջող հովի մը շնորհիւ: Հետեւեալ օրը անվտանգ անցանք Չանաք Գալէէն եւ մտանք Արշիպեղագոսի մէջ: Չորս օր ետքը հասած էինք յունական Շիրա կղզին ուր ցամաք ելանք: Մեր այս չորեքօրեայ ուղեւորութիւնը բաւական եղած էր խիստ սերտ յարաբերութեամբ մը կապելու մեր ամենուս սիրտերը: Հինգերնիս ալ միեւնոյն եռանդով ու միեւնոյն յոյսերով տոգորուած էինք: Ամէնքս ալ բռնաւորին ու բռնակալութեան դէմ միեւնոյն անխախտ ու ոխերիմ ատելութիւնը կը տածէինք, որովհետեւ ամէնքս ալ հաւասարապէս մեր արիւնլուայ հոգիի խորը կը զգայինք անոր յօշոտիչ հարուածները...:

— Սալիհա հանըմ, բանաստեղծութիւն ընելու հարկ չկայ, ընդմիջեց Իզզէթ փաշա, դուք հոս իբրեւ ամբաստանեալ եկած էք եւ ոչ թէ իբրեւ դատախազ, հետեւաբար անոր համեմատ խօսեցէք...:

— Ոչ, փաշա էֆէնտի, կը սխալիք, իբրեւ ամբաստանեալ չեմ եկած, այլ իբրեւ ամբաստանիչ, պոռաց Սալիհա անյողդողդ ձայնով մը:

— Դուք ձերբակալուած էք ձեր գործած կամ թելադրած ոճիրներուն հաշիւը տալու համար, պատասխանեց պալատական քարտուղարը ինքն ալ ձայնը բարձրացնելով:

— Իսկ Համի՞տ, ինչո՞ւ իր ոճիրներուն հաշիւը տալ չուզեր...:

— Լռեցէ՛ք, եթէ ոչ ձեզ չարաչար պատժել կուտամ, պոռաց Իզզէթ ձեռքը ուժգին սեղանին զարնելով:

Բայց Սալիհա հանըմ անայլայլ հանդարտութեամբ մը պատասխանեց.

— Աշխարհի մէջ չկայ պատիժ մը ու չարչարանք մը որ կարենայ վախցնել ու լռեցնել:

Իզզէթ փաշա այս պատասխանին վրայ կը պատրաստուէր աւելի խիստ լեզուով մը խօսիլ, սակայն յանկարծ ինքզինք ժողվեց, զգաց որ այդ կնոջ դէմ որեւէ սպառնալիք ազդեցութիւն պիտի չընէր եւ թէ լաւագոյն էր մեղմութեամբ վարուիլ հետը, ուստի կեղծ բարեացակամութեամբ մը ըսաւ.

— Կը տեսնեմ որ անվախ եւ արիասիրտ կին մըն էք եւ երբեք պիտի չփորձեմ ձեզ սպառնալիքներով խօսեցնել ալ, որովհետեւ գիտեմ որ ամէն անվախ ու արիասիրտ անձերը միեւնոյն ատեն մեծասիրտ ու անկեղծ կ՚ըլլան, ուստի ձեր մեծասրտութեան եւ անկեղծութեան միայն կոչում ընելով՝ կը խնդրեմ որ մի առ մի եւ որոշ կերպով պատասխանէք ձեզ ըրելիք հարցումներուս:

— Ուրախ եմ որ վերջապէս կ՚ըմբռնէք թէ ի՛նչպէս խօսելու է ինծի հետ, ըսաւ Սալիհա հանըմ հեգնոտ ժպիտով մը եւ ես ձեր այս ընթացքին փոխարէն պատրաստ եմ անկեղծօրէն պատասխանելու ձեր բոլոր այն հարցումներուն, որոնք յարմար կը տեսնեմ:

Այս պատասխանը թէեւ բոլորովին չէր գոհացներ Իզզէթ փաշան, այսուհանդերձ այնպէս մը ցոյց տուաւ թէ գոհ մնացած էր Սալիհայի խօսքերէն եւ ըսաւ.

— Շատ ուրախ եմ որ վերջապէս իրարու միտք հասկցանք, ուրեմն առանց ժամանակ անցընելու մեր հարցաքննութիւնը առաջ տանինք: Այսպէս ուրեմն Շիրա կղզիին մէջ կազմեցիք ձեր առաջին քոմիթէն, որ հինգ անձերէ կը բաղկանար, այդ անձերէն մին դուք էիք, միւսը Հագգը պէյը, երրորդը դպրոցական պաշտօնին, իսկ միւս երկուքը, տակաւին չըսիք թէ որո՞նք էին, կը հաճի՞ք անոնց անուններն ալ տալ:

— Ո՛չ, պատասխանեց Սալիհա հանըմ:

— Բայց անհրաժեշտ է որ ըսէք այդ անունները, պնդեց Իզզէթ փաշա:

— Բնաւ երբեք պէտք չեմ զգար իմ ընկերներս մատնելու, պատասխանեց վճռաբար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(144 – Շար.)

իրեն այնպէս թուող — պատմութիւնը իր անցեալին :

Մօքին մէջ թարմ է տակաւին յիշատակը վանքին՝ ուր մտած է ասկէ շուրջ երեսունեւհինգ տարիներ առաջ, եկեղեցական ըլլալու նպատակով : Իր նախկին վարժապետները Արքեպիսկոպոս են հիմա : Ինչ ընէ, իրեն «ճամբայ չէ եղեր», ինչպէս կը հաւատայ ինք

Յետոյ, վանքէն դուրս՝ Հացի կռիւ : Անկէ ետք՝ պատերազմ, բանակ, թափառում երկրէ երկիր ու Փարիզի մէջ ամուսնութիւն անգլիացի աղջկան մը հետ, որմէ ետք, մշուշոտ այս երկինքին տակ, իր նախնիքներէն իրեն մնացած վերջին աւանդը՝ Պասմաճեանը, տակաւ կը կըծկուի, կը կծկուի, վերջապէս վերածուելու համար Պասմանի :

Ու Պասման այստեղ է հիմա, տարինեէ ի վեր, նուիրուած իր ժողովուրդին ծառայութեան : Բաց է իր դուռը ո՛եւէ ազգակիցի առջեւ անո՛նց մանաւանդ, որոնք օտար ըլլալով հանդերձ, կը ճանչնան, կը յարգեն ու կը սիրեն այս ժողովուրդը :

Պասման կ'աշխատի օրն ի բուն, կը նորոգէ Անգլիացիներուն մաշած կօշիկները, եւ ինչ որ կը շահի, կը տրամադրէ «ազգային փրոփականտ»ին, իր հասկցած ձեւով, իր կարողութեան ու պայմաններուն ներած չափով :

Ժամ մը ետք, երբ հրաժեշտ կ'առնեմ Պասմայէն, կը զգամ թէ գոհ է շատ, հակառակ անոր որ աշխատանքը մնացած է երեսի վրայ, քանի մը ժամէ ի վեր :

Իր Գլապով, հին կօշիկի դէզերով եւ այցելուներու տպաւորութիւնները պահանջող խոշոր իր տետրակով՝ ծաղրանկարի մը նիւթը կրնար ըլլալ Պասմանը, եւ խնդալէս, այցելութեանս ամբողջ տեւողութեան, մէկէ աւելի անգամներ մասնաւոր ճիգով մըն է որ կարելի եղաւ պահել լրջութիւնս : Հիմա՝ երբ դուրսն եմ ակայն, ու թանձր մշուշը նստեր է ամէն կողմ, տխրութիւն մը պատած է գիս : Հակառակ հեռաւորութեան՝ կ'որոշեմ քալել, Անկլօ-Արմինիըն Գլապէն միասին դուրս բերած պարզ ու բարի Հայութիւնս կարծես աւելի ներզօր ապրելու համար՝ ութը միլիոն բնակիչ ունեցող հսկայ այս քաղաքին մէջ :

Ու հաշիւ կ'ընեմ մտովի, թէ արդեօք քանի՞ զոյգ կօշիկ սափրուած պիտի ըլլայ նորոգել այս Հայը, որպէսզի կարենայ վճարել անգլերէն թերթերու տուած իր ծանուցումին մէկ տողը միայն : Թերեւս գիշե՛րն ալ աշխատի այսօր, որպէսզի ինծի հետ, Հայու մը համար՝ կորսնցուած իր ժամերը կարենայ շահիլ : Կ'ամչնամ եւ ինծմէ՝ ծիծաղելիին մէկ վսեմը տեսած չըլլալուս ... :

Կը զգամ տրտում հիմա, ու քալելով, մտածելով՝ կ'ուզեմ կարծես մեղքս քաւել ... :

Լոնտոն

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՔԱՐԵՐ

Ընդհանրապէս տասը տեսակ են անոնք : Մնացածները, որոնցմով ակնավաճառները կը զարդարեն իրենց առարկաները, կը մնան երկրորդական աստիճանի վրայ : Այս վերջիններուն թիւը կը հասնի 15էն 20ի :

Թանկագին քարեր են ադամանդը, զըմրուխտը, յակինթը, շափիւղան, տպազիոնը, մեղեսիկը, կորինդոնը, արեւակնը, կարկեհանը եւ փերուզակը :

Այս նուրբ քարերուն ամէնէն արժէքաւորը զմրուխտն է (էմըրօտ), եթէ կարելի ըլլայ գտնել սակայն մաքուրը, որովհետեւ հազուագիւտ է զմրուխտին բոլորովին անթերին, գոյնով եւ յստակութեամբ մաքուրը :

ԱԴԱՄԱՆԴԸ․— Ադամանդին ծագումը շատ հին է․ Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ այս քարը ծանօթ էր արդէն Ծայրագոյն Արեւելքի ժողովուրդներուն, մասնաւորապէս Հնդիկներուն :

Արեւմուտքը ուշ ծանօթացաւ այս քարին : Թէոփրաստ (371–266 Ք․ Ա․), որ թանկագին քարերու մասին խօսած է, ադամանդին խօսքը չէ ըրած բնաւ : Թէոփրաստի եւ Պլինիոսի միջեւ գտնուող ժամանակաշրջանին է, որ ադամանդը մուտք գործած կը թուի ըլլալ Եւրոպայի մէջ :

Ադամանդը, ինչպէս ծանօթ է, բիւրեղացած ածուխի կտոր մըն է : Հանքային նիւթերուն ամէնէն կարծրը :

Կ'ըսուի թէ 1476ին է, որ Պրիւժցի Լուի տը Պէրքէմ ադամանդը տաշելու միջոցը գտած է : Ու Մազարէն քարտինալն է, որ առաջին անգամ ըլլալով արքունիքին թանկագին քարերը յղկել տուած է Ֆրանսայի մէջ :

ՅԱԿԻՆԹԸ․— Եղած է ատեն մը, որ յակինթը (ռուպի) ադամանդէն ետք ամէնէն թանկագին քարը նկատուած է : Յարգի են նախ արեւելեան յակինթները, ապա կարգով կուգան Սէյլանի եւ Պիրմանիոյ յակինթները :

ԳԵՂԵՑԻԿ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐԸ․ — Ամէնէն ծանօթը Ֆլորանթէնն է․ այդ քարին շնորհիւ էր, որ Նանսիի ճախճախուտներուն մէջ Շառլ լը Թէմէրէրի դիակը ճանչցուեցաւ : Վերջին անգամ կը պատկանէր Զիթա նախկին կայսրուհիին․ կը կշռէր 139ուկէս գարաթ :

Ֆլորանթէնէն ետք կուգան Սանսի, Էթուալ փոլէր, Լը ռէժան, Քօ-հայ-Նուր, Էօժէնի կայսրուհի, Գուլինան, Լօթերինօ տ'Անկլըթէր, Շէյք տը Ռիւսի, Թիֆանի, Տիւք տը Թոսքան, Կրան Մոկոլ տը Ռիւսի, Նասաք, Էքսէլսիոր, Օրլոֆ, Փաշա տ'Էժիփթ, անգլիական կապոյտ ադամանդը եւ Էթուալ տը Սիւտը :

Այս քարերուն ամէնէն մեծը եղած է Գիւլինանը, զոր ժամանակին Թրանսվաալի անգլիական գաղութը գնած է Էտուար Է․ թագաւորին նուիրելու համար : Քարը յանձնուեցաւ թագաւորին 1907ին, իր տարեդարձին առթիւ : Այն ատեն կը գնահատուէր 25·000·000 ֆրանք :

Գտնուած միջոցին Գիւլինան կը կշռէր 3032ուկէս գարաթ :

Մեծութեան տեսակէտով անկէ ետք կուգայ Էքսէլսիորը, որ կը կշռէ 960ուկէս գարաթ :

Ցարդ ոչ մէկ ադամանդ կրցած է 800 գարաթը անցնիլ :

Ռէժանը, որ Ֆրանսական թագին ամէնէն հրաշալեղն էր, չտաշուած վիճակի մէջ կը կշռէր 410 գարաթ․ յղկուելէն ետք եղաւ 136 գարաթէն քիչ մը աւելի : Յըղկումը տեւած է երկու տարի եւ ծախսուած է 600·000 ֆրանք : Օրլէանի դուքսը գնած է 1717ին, 3·375·000 ֆրանքի : 1791ին գնահատուեցաւ 12 միլիոն ոսկի :

Կրան Մոկոլ տը Ռիւսի, որ 280 գարաթնոց նոյնքան հազուագիւտ քար մըն էր, անհետացաւ ԺԸ․ դարուն : Յղկուելէն առաջ 787ուկէս գարաթ կը կշռէր : Թանկագին քարերու կարգ մը պատմագիրներ կը կարծեն, թէ այս քարը անուն փոխած է միայն եւ քիչ մըն ալ ծանրութիւն : Կ'ենթադրեն թէ անիկա Քօ-հայնուրը կամ Մոնթայն տը Լիւմիէռը եղած է :

Օրլոֆը՝ Պրահմայի մեհեանին մէջ Շէրինկամի արձանին աչքերէն մէկը կը կազմէր․ այս քարը Հնդկաստան գտնուող ֆրանսացի զինուոր մը գողցաւ եւ ծախեց 30·000 ֆրանքի : Վաշխառուի մը կողմէ 190·000 ֆրանքի ծախուելով, այդ քարը 2·250·000 ֆրանքի գնուեցաւ 1771ին Օրլոֆ իշխանին կողմէ, Կատարինէ Բ․ կայսրուհիին տրուելու համար :

ՑԱՐԻ ԹԱԳԻՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ․ — 1922 Մարտին բացուեցան ցարական Ռուսիոյ արկղները, ուր պահուած էին թագին գոհարեղէնները : Գնահատուելով՝ տեսնուեցաւ որ առասպելական հարստութիւն մը կը կազմեն անոնք :

Այդ գոհարները բաժնուեցան երեք մասի․ անոնք որ պատմական են, անոնք որ արուեստի գլուխ-գործոցներ են եւ անոնք որ միայն առեւտրական արժէք մի միայն ունին :

Անզուգական գոհարներուն մէջ կը գըտնուին 1) զմրուխտ մը, անբաղդատելի գեղեցկութիւնով, հաւանաբար ժամանակակից Ամերիկայի գիւտին : Գոլմպիոյ մեհեաններուն զարդը կազմելէ ետք, տարուած է Հնդկաստան : Չի գիտցուիր թէ ի՞նչպէս ցարերը տիրացած են անոր : 2) Շափիւղայ մը, որ կը կշռէ 260 գարաթ : 3) Յակինթ մը, ադամանդէ աւելի թափանցիկ եւ անսովոր փայլով : 4) Կարկեհան մը 400 գարաթնոց, զոր 1676ին Փէքինի ռուս դեսպանը գնած է : 5) Շահ Բուրկան Նիզանի ադամանդը : Մոնկոլ Եհանն էր, որ 1651ին գողցաւ զայն Շահէն : 1829ին միացաւ ցարի թագին : 6) Օրլոֆը, որուն մասին խօսեցանք արդէն :

Ք․

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երբ աշխարհահռչակ անձնաւորութիւններու եւ հանճարներու առողջական վիճակը քննութեան բովէն անցընենք, ակամայ կուգանք այն եզրակացութեան, թէ հանճարեղ միտքերը առհասարակ ախտաւորներու քով կը գտնուին :

Ծափահարելի եզրակացութիւն մը չէ այս, սակայն պատմութիւնը կուտայ մեզի փաստերու այնքան երկար շարք մը, որ այդ տխուր եզրակացութենէն փախուստ տալը այնքան ալ հեշտ չէ :

Յիշենք այդ փաստերէն կարեւորները եւ եզրակացութիւնը թողունք ընթերցողներուն :

Նափոլէոն կը տառապէր լուսնոտութենէ եւ սրտի դանդաղազարկութենէ : Արդարեւ, անոր սիրտը փոխանակ իւրաքանչիւր վայրկեանի մէջ 72 անգամ բաբախելու, կը բաբախէր 50 անգամ : Նափոլէոն մեռաւ ստամոքսի խլիրդէ (քանսէր) :

Մեծն Պետրոս, Ռուսիոյ կայսրը, նոյնպէս լուսնոտ մըն էր եւ սաստիկ բարկացոտ : Ան կը սոսկար սեւ բզէզներէն :

Մոլիէր, երգիծաբաններու մեծ վարպետը, կը տառապէր թոքախտէ : Մեռաւ թոքային արիւնահոսումէ, որ տեղի ունեցաւ իր «Մալատ իմաժինէր» կատակերգութեան ներկայացման ատեն :

Ալֆրէտ տը Վինեի եւ Պալզաք նոյնպէս թոքախտէ մեռան : Մեր գրագէտներէն Պետրոս Դուրեան եւ Սիամանթօ թոքախտաւորներ էին : Առաջինը մեռաւ թոքախտէ :

Ալֆրէտ տը Միւսէ թունդ գինեմոլ էր : Էտկըր Էլըն Փօ մեռաւ յիմարանոցի մը մէջ :

Պեթովէն ականջատապէ կը տառապէր եւ յետոյ խլացաւ եւ մեռաւ թոքատապէ : Շոփէն թոքախտէ մեռաւ :

Փասթէօր կաթուածահար եղաւ 24 տարեկանին :

Ու այսպէս դեռ ուրիշներ :

Ք․

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (216)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Թէնարտիէի երթալէն ետք Թիկնաթոռի վրայ նստաւ եւ քանի մը վայրկեան կեցաւ խորհելով :

Յետոյ մուճակները հանեց, մոմերէն մէկն առաւ, միւսը մարեց, դուռը հրեց եւ սենեակէն դուրս ելաւ՝ բան մը փընտռողի պէս հոս հոն նայելով, փողէ մը անցաւ սանդուխին քով եկաւ : Հոն խիստ պզտիկ շշուկ մը լսեց, որ մանկական շընչառութեան կը նմանէր : Ուրկէ որ կուգար շշուկը, դէպի հոն գնաց, եւ սանդուխին տակը շինուած կամ լաւ եւս է ըսել սանդուխէն կախուած եռանկիւնաձեւ խորշի մը քով հասաւ :

Այս խորշը սանդուխին աստիճաններուն տակի կողմն էր, ուր ամէն տեսակ հին կողովներու եւ հին խեցիներու հետ, փոշիի եւ սարդի ոստայններու մէջ յարդէ անկողին մը կար, վերմակ մը որուն ծակերէն անկողինը կ'երեւար : Սաւան չունէր ամենեւին այս անկողին ըսուած բանը, որ գետինը տախտակին վրայ դըրուած էր : Այս անկողնին մէջ Քոզէթ կը քնանար : Մարդը մօտեցաւ եւ աղջնակին նայեցաւ ուշադրութեամբ :

Քոզէթ մուշ մուշ կը քնանար, լաթերը հանած չէր վրայէն : Ձմեռուան մէջ առանց հանուելու կը պառկէր նուազ մսելու համար :

Գրկած էր պուպրիկը որուն բաց աչքերը մութին մէջ կը փայլէին : Ժամանակ առ ժամանակ աղջնակը մեծ հառաչանք մը կը հանէր իբր թէ ալ պիտի արթըննար, եւ պուպրիկը կարծես թէ ջղաձգային շարժումով մը գրկին կը սեղմէր : Իր սանդալները միայն անկողնին քովն էին :

Քոզէթին խշտեակին քով բաց ձգուած դուռ մը կար ուրկէ բաւական մեծկակ մթին սենեակ մը կ'երեւար : Օտարականը այս սենեակը մտաւ : Ներսը ապակեոր դռնէ մը երկու խիստ սպիտակ անկողիններ կ'երեւային որոնք զոյգ էին եւ որոնք Ազելմայի եւ Էբոնինի անկողիններն էին :

Օտարականը սենեակէն հեռանալ ուզած վայրկեանին բուխերիկը տեսաւ : Մէջը կրակ եւ ոչ մոխիր կար, բայց բան մը կար որ ճամբորդին ուշադրութիւնը գրաւեց : Երկու մանկական պզտիկ մուճակներ կային, որոնց ձեւը սիրուն էր, ճամբորդը յիշեց թէ գեղեցիկ եւ հին սովորութիւն մը ունին մանուկները․ այսինքն Ծնունդին օրը իրենց մուճակը բուխերիկին մէջ կը դնեն որպէս թէ իրենց բարեշուք կիւսը փողփողուն ընծայ մը բերէ մութին եւ այն մուճակին մէջ դնէ : Էբոնին եւ Ազելմա չէին մոռցեր այս սովորութիւնը, եւ իւրաքանչիւրը իր մուճակներէն մին բուխերիկին մէջ դրած էր :

Ճամբորդը ծռեցաւ նայելու համար :

Կիւսը, այսինքն մայրը, արդէն եկած էր եւ մէկ մի մուճակի մէջ կէս ֆրանքնոց բոլորովին նոր եւ գեղեցիկ դրամ մը կ'երեւար :

Մարդը կայնեցաւ եւ երթալու վայրկեանին ուրիշ առարկայ մըն ալ նշմարեց որ վառարանին ներսը եւ ամէնէն մութ խորշը մեկուսի դրուած էր : Նայեցաւ եւ տեսաւ որ սանդալ մըն էր, փայտէ խիստ տձեւ շինուած : Քոզէթինն է այս սանդալը․ Քոզէթ նոյնպէս իր սանդալը բուխերիկին մէջ դրած էր մանկանց այս սրտառուչ վստահութեամբ, որ կրնայ միշտ ի գերեւ ելլել առանց երբեք վհատելու :

Միմիայն յուսահատութիւնը ճանչցող մանկան մը յոյսը վեհ եւ քաղցր բան մըն է :

Այս սանդալին մէջ բան մը չկար : Օտարականը ժիլէն խառնեց, ծռեցաւ եւ Քոզէթի սանդալին մէջ լուի մը դրաւ :

Յետոյ գայլի մը պէս քալելով իր սենեակը գնաց :

ԳԼՈՒԽ ՋՋ․

ԹԷՆԱՐՏԻԷ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Հետեւեալ առտու Թէնարտիէ արեւին ծագումէն առնուազն երկու ժամ առաջ խոհատունին ստորին սրահին մէջ նըստած էր, եւ ճրագի մը առջեւ գրիչը ձեռքն առած դեղին թիկնոցով ճամբորդին հաշիւը կը պատրաստէր :

Կինը անոր ետեւը ոտքի վրայ կեցած էր, եւ կիսովին ծռելով էրկանը կը նայէր : Բան մը չէին ըսեր իրարու : Մին խորունկ մտահոգութեան մէջ էր, միւսն ալ համակուած այն ջերմեռանդ հիացումով, որով մարդ մարդկային մտքէ հրաշալիք մը ծնիլն եւ փթթիլը կը նկատէ : Տունին մէջ ձայն մը կը լսուէր․ իրօք արտոյտը ելած էր եւ սանդուխը կ'աւլէր :

Թէնարտիէ ճիշդ քառորդէ մը եւ գրածը քանի մը անգամ սրբագրելէ ետք յետագայ հրաշակերտը շինեց․

ԹԻՒ 1 ՊԱՐՈՆԻՆ ՀԱՇԻՒԸ

Ընթրիք	3 ֆրանք
Սենեակ	10 ֆրանք
Մոմ	5 ֆրանք
Կրակ	4 ֆրանք
Ծառայութիւն	1 ֆրանք
	23

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար․)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ՆԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարգանս, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ այս կիրակի առաւօտ:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներու յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Թաղւոր Շահինեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր

ՄԻՔԱՅԷԼ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Թաղւոր Շահինեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՄԻՔԱՅԷԼ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 ֆրանք Տիկին Մ. Ակոնայեանէ, Կարօ Ուշաքլեանի մահուան առթիւ եւ 30 ֆր. Տիկին Աղաւնի Զալըղեանի մահուան առթիւ, օգափոխութեան կայանին համար:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ:

(Շար. Ա. էջէն)

ցին թէ նախկին Դեմոկրատ երեսփոխան Սայիտ Պիլկին զրգռեց Աֆականները: Երբ կռիւը վերջ գտաւ Հալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարի օգնական Մուամմէր Էրթէմ բողոքի հեռագրեր քաշեց վարչապետ Տէմիրէլի եւ Ներքին նախարար Սուքանի, որ պատասխանեց թէ դէպքերը ծագած են Հալքեաններու գրգռութիւնով եւ կառավարութիւնը ապահովութեան միջոցներ ձեռք առած է:

ՀԱԼՔԵԱՆ ՄԸ ԻՐ ԱՓԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐԸ ՍՊԱՆՆԵՑ

Մալաթիայէ կը հաղորդուի.— Տողանչէհիր գաւառակին Էրքէնէթ գիւղին մէջ, Հալքեան Մէհմէտ Գըլըճ քուէտուփին գլուխը գաշունահարեց եւ սպաննեց իր երէց եղբայրը, Ալի Գըլըճ, որ Աֆական մըն:

◆ ◆ ◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծընողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:

◆ ◆ ◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կոանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի ծառաստանին մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 տարեկան)

26 Rue Troyon, 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,
1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն — 927 - 01 - 72 :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է

43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը բաց է ամէն օր (բացի կիրակիէ) ժամը 10էն 12 եւ 14.30էն 19ը:

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն: Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ:

Նաեւ հայկական տիսքերու ճոխ հաւաքածոյ (Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած):

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փընտռածը կը գտնէք :

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Teinturerie - Pressing
Laverie

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ ՄԸ
Ձեր զգեստներու մաքրութեան համար դիմեցէք

Գ. ԵՒ Ս. ՏԻՐՏԻՐՔՃԵԱՆԻ

ՈՒ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ
47, Rue Emile Zola
(94, Rue Gilbert Roussel)
ASNIERES

travaux de peinture et de décoration de tous styles

ԲԱԲԳԷՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ
22, rue Stendhal, PARIS 20e
MEN. 64-88
Մաքուր աշխատանք, ընտիր Ապրանքներով :
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ [illegible] 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,40

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
13
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
13 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,40 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11234
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.234

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՍՈՇՕ

ՓԷՕԺՕՅԻ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ ՄԵՌԱՒ — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԻՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

Երեքշաբթի օր Սոշոյի մէջ է որ պատահեցան ծանր դէպքեր: Առաւօտեան ժամը 3ին, ոստիկանական ուժեր մտած էին Սոշոյի Փէօժոյի գործատուները, աշխատանքի ազատութիւնը ապահովելու համար: Այլ խօսքով դուրս կ'ընէին տեղւոյն վրայ գործադուլ ընողները, որպէսզի ժամը 7ին, կարենան գալ աշխատիլ անոնք որ քուէարկած էին թէ կ'ուզեն վերսկսիլ աշխատանքը:

Քիչ ետք սակայն կռիւները կը սկսէին ոստիկանական ուժերու եւ բանթողներու միջեւ, որ արգելք կը հանդիսանային որ ուզողները աշխատին: Ցուցարարները, որոնց մէջ, Փէօժօ հաստատութեան հետ կապ չունեցող բազմաթիւ երիտասարդներ, կը շարունակէին կռուիլ, եւ բախումները կը սկսէին ծանրակշիռ բնոյթ առնել: Այդ բախումներու ընթացքին է որ 24 տարեկան, մէկ զաւկի հայր, բանուոր մը կը սպաննուէր, քանի մը գնդակներէ: Որոշ չէ թէ ուրկէ՞ եկած էին այդ գնդակները: Իւմանիթէ արձագանգ կը հանդիսանայ պաշտօնական բացատրութեան ըստ որուն Ժան Պէյլօ սպաննուած է ոստիկանական կառքի մը մէջ գտնուող մարդոց կողմէ (որոնք ոստիկան չէին, կառքը գրաւուած ըլլալով) բայց ականատեսներ կը հերքեն այս բացատրութիւնը եւ կը պնդեն որ ոստիկանական ուժերը սկսած են հրացանաձգութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, արդիւնքը այն է որ 24 տարեկան բանուոր մը մեռած է, ինչ որ կուգայ փաստել թէ ժամ առաջ պէտք է վերջ տրուի այս բռնութեանց, որպէսզի օրէ օր չբարձրանայ թիւը աւելորդ զոհերու եւ անիմաստ մահերու:

Ամբողջ օրը կը շարունակուէին կռիւները Սոշոյի մէջ ութ հազար բանուորներու եւ 3000 ոստիկաններու միջեւ: 67 վիրաւոր ալ կայ: Իրիկուան մօտ սենտիքները հանդարտութեան կոչ մը կ'ընէին, վստահեցնելով որ ոստիկանական ուժերը պիտի քաշուին: Արդարեւ, կռիւները կը դադրէին, բանթողները կը ձգէին գործատունը ու կ'երթային, եւ քիչ ետք ալ Ապահովութեան Հանրապետական Գունդերը (Սէ. էռ. էս.) կը պարպէին Սոշօն:

Չորեքշաբթի առաւօտ, վիրաւորուած երկրորդ բանուոր մըն ալ կը մեռնէր:

Խաղաղութիւն կը տիրէր, գործատունը կը փակուէր մինչեւ բանակցութեանց լուծումի մը յանգիլը, երբ գիշերը երիտասարդներ, որոնք ըստ մամուլին ոչ մէկ ձեւով կրնան մաս կազմել Փէօժոյի անձնակազմին, կը յարձակին ու թալանի կուտան Փէօժօ գործատան Սերքլը Հօթէլը, պարպելով ինչ որ խմելիք կը գտնեն ու կրակի տալով մնացեալը: Ասոնք, ըստ թղթակիցներու, պատանիներ էին, նոյնիսկ երախաներ (ամիսէ մը ի վեր այն տպաւորութիւնը կայ նաեւ Ֆրանսայի մէջ թէ ծնողք չկայ այլեւս եւ երկիրը հսկայ որբանոց մըն է...):

Սէ. Ժէ. Թէ.ն, Սոշոյի բանուորին մահուան առթիւ մէկ ժամ աշխատանքի ազգային դադար կը հրահանգէր, չորեքշաբթի օրուան համար ժամը 15էն 16:

×

Նոյն օրը երկու ցոյց նախատեսուած էր Փարիզ: Մէկը՝ նախաձեռնութեամբ լիսէներու գործօն կոմիտէներու, ժամը 6ին Փլաս Մոնժ, միւսը ժամը 7ին, Կառ տը լ'Էսթ, Իւնէֆի հրահանգով: Այս երկու ցոյցերն ալ կ'արգիլուէին եւ առաջինին ցրուումը բաւական դիւրութեամբ կ'ըլլար: Արդարեւ բոլոր այն երիտասարդները որոնք այդ ժամուն Մոնժ կը գտնուէին եւ չէին կրնար արդարացնել թէ հոն կը բնակին, ոստիկանական կառք կը դրուէին ու կը տարուէին:

Այդքան դիւրին չէր ըլլար Իւնէֆի ցոյցին ցրուումը, որ եթէ քանի մը հազար ցուցարարներու համախմբումի մը կամ տողանցքի մը բնոյթը չէր կրնար առնել, կը յաջողէր սակայն խառնակութիւն սերմանել ամբողջ քաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը կը ցրուէր բոլոր անոնք որոնք կը փորձէին հաւաքուիլ Կառ տը լ'Էսթ: Բայց միջադէպեր կը ծագէին արդէն Կառ տիւ Նոռ, Պուլվար տը Սթրազպուրկ, Սեպասթոփոլ, եւայլն: Շատ երիտասարդ տղոց խումբեր, կարմիր եւ սեւ դրօշներով կրակի տուած են Պուլվառ Բոշըլնուառի ընտրական բոլոր ցուցատախտակները: Ասոնք միշտ կը պոռան արդէն «ընտրութիւն, դաւաճանութիւն» եւ ամէն կերպ կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ որ ընտրութիւնները կատարուին: Ընդհանրապէս բոլոր շարժումները, նոյնիսկ Իւնէֆ եւ Սնէսիւփ (այս վերջինէն քաշուեցան համայնավարները) տէրը չեն իրենց ծայրայեղ–ձախ թեւին: Արդարեւ «մարքսիստ–լենինիստ համայնավար երիտասարդութիւններու Միութիւնը» եւ Մաոյականները կը մեղադրեն արդէն վերոյիշեալ կազմակերպութիւնները, որ մեղսակից են իշխանութեան, հակառակ անոր որ Իւնէֆի փոխ–նախագահ Ժաք Սովաժոյի ելոյթները շատ կոլխոս բնոյթ չունին:

Ամբողջ գիշերը, ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի զանազան թաղերու մէջ, կռիւները եւ միջադէպերը շարունակուած են: Լատինական թաղը կորսնցուցած է իր մենաշնորհը այդ մարզին մէջ: Արդարեւ Կռանն Պուլվառ, Ռէօմիւռ, Պուլվառ Մաժենթա, Ժիմնազ թատրոնը եւ շրջապատող թաղերը իրենց կարգին տեսած են պատնէշ, կռիւ, հրդեհ, արտասուաբեր ռումբ եւայլն:

Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 25 ծառ վար առնուած են, 5 ոստիկանատուն քանդուած, հրշէջները միջամտած են 300 անգամ: Հազար հինգ հարիւր հոգի ձերբակալուած է, քառասունեւչորս հոգի տակաւին կը մնային ոստիկանական ուժերու մօտ չորեքշաբթի օր: Այս անգամ բարձրացուած պատնէշները մէկ մեթր բարձրութիւնը անցած են: Ոստիկանական ուժերու մօտ 72 վիրաւոր կայ:

Ոստիկանութիւնը կղզիացուցած է Օտէոնը եւ Սորպոնը եւ կարած հեռաձայնի գիծերը մինչ Քոքթէյլ Մոլոթովներ կը տեղան տանիքներէն եւ փաւէներ կը նետուին: Պատնէշներ կը բարձրանան նաեւ լատինական թաղին ծանօթ փողոցները: Քարուքանդ փողոցները, տապալած ծառերը, մոխրացած կառքերու կմախքները այլեւս սովորական պատկերներ են Փարիզի մէջ: Սորպոնի մէջ է գլխաւորաբար որ ամէն օր կը պատրաստուին Քոքթէյլ Մոլոթովներ (որոնց պատրաստութեան մանրամասնութիւնները տպուած են ու պատերը կը զարդարեն ի պէտս զարգացելոց): Ինչպէս նաեւ քաղաքային կեռիլլաներու նորանոր մեթոտները:

Երեքշաբթի իրիկուան միջադէպերուն զոհ գացած է նաեւ Ֆրանս–Սուար: Բայց հոս ուսանողները չեն այլ Թաքսի վարորդները, որ դժգոհ իրենց մասին հրատարակուած յօդուածէ մը, կրակի տուած են թերթերով լեցուն փոխադրական կառք մը: Գիշերը ցուցարարներ կրակի տուած են նաեւ Մոնփառնասի նախկին կայարանը:

× Գաւառն ալ ետ չի մնար: Եւ երեքշաբթի գիշեր Թուլուզ է որ ամէնէն ծանր միջադէպերու թատր եղած է:

× Փարիզի մէկ յարկաբաժինէ մարդ մը կրակած է ցուցարարներուն վրայ եւ բացատրած թէ այլեւս ձանձրացած է տեսնելով թէ անդադար փավէ կը նետուի ապահովութեան ուժերուն վրայ:

× «Մարտ 22ի շարժումը» եւ համայնավար յեղափոխականները նոր ցոյցի մը հրահանգ տուած էին չորեքշաբթի օր Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք մինչ կը հրապարակուէր Ներքին Նախարարութեան արգելքը:

× Ռիւ տէ Սէն–Փէռ, ուր բարձրացած էր պատնէշ մը բժշկական նոր համալսարանին առջեւ, չորեքշաբթի առաւօտ անգործածելի կը մնար երթեւեկին: Բայց ուսանողները ցերեկուան մօտ կը սկսէին քանդել պատնէշը, բացատրելով թռուցիկով մը որ այլեւս պէտք չկայ քանի որ Սէ. էռ. էս.ները քաշուած են: Այդ պահուն աղբահաւաքներու ընկերութեան մէկ ճարտարագէտն ալ եկած ու խնդրած է ուսանողական կարգի սպասարկութենէն, որ եթէ կարելի է եւ եթէ այլեւս պէտք չունին, ետ առնէ աղբահաւաք մէկ կառքը, որ պատնէշի կը ծառայէր...:

× Գործադուլը կը շարունակուի մետաղագործութեան (Ռընօ, Փէօժէ եւլն.) մէջ, ինչպէս նաեւ ձայն–պատկերասփիւռի եւ Թաքսիներու: Փրէնթան եւ Կալըրի Լաֆայէթ կրցան բանալ չորեքշաբթի օր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐ ՑՈՅՑԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Չորեքշաբթի առաւօտ Ներքին Նախարարը յայտարարեց թէ բոլոր ցոյցերը այլեւս արգիլուած են Ֆրանսայի մէջ իբրեւ հետեւանք նախորդ գիշերուան ծանր բախումներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը որոշած է այլեւս անցագիր պահանջել Արեւմտեան այն Գերմանացիներէն որ պարտադրաբար Արեւելեան Գերմանիայէն կ'անցնին Արեւմտեան Պերլին երթալու համար: Այս պատճառով Արտաքին նախարար Վիլլի Պրանտ անմիջապէս Պոն վերադարձած է:

ՔԱՓԻ հիւանդը, Տոքթ. Պլայպերկ որ հինգ ամիսէն աւելի է որ ուրիշին սրտովը կ'ապրի եւ սրտի փոխարկման գործողութեան յաջողութեան խորհրդանիշն է, լեարդի խանգարումներ ունեցաւ: Վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ:

ՍԱՅԿՈՆԻ վրայ կը շարունակուին սաստիկ ռմբակոծութիւններ մինչ Հօթէլ Մաժէսթիք, չորեքշաբթի օր կը գումարէր ութերորդ նիստը, Ամերիկացիներու եւ Հիւս. Վիէթնամցիներու ժողովին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Սէն–Սէվըրէնէն ետք, Սէնթ՝ Օնորէ տ'Էյլօն է որ, առջի օր առիթ ունեցաւ մօտէն շփուելու օրուան յեղափոխականներուն հետ: Արդարեւ «Աստուածաշունչ եւ Յեղափոխութիւն» խումբի քանի մը անդամներ կիրակի առաւօտ գացած են խանգարելու ժամը 11ին, մեծ պատարագը:

Քարոզը նոր լրացած էր եւ հազիւ քահանան «Ամէն» ըսած էր, երբ յեղափոխականներու ներկայացուցիչը ձեռք առնելով միքրօն ըսած է «Աստուածաշունչ եւ Յեղափոխութիւն խումբը կ'ուզէ հաղորդակցութիւն մը ընել»: Բայց չէ կըրցած աւելի հեռու երթալ, խումբ մը հաւատացեալներ դուրս նետած են զինքը: Չուզելով սակայն տեղի տալ, այս յեղափոխականները այս անգամ դրան առջեւ սկսած են բացատրել իրենց տեսակէտները եւ ժխտումը: Բացատրած են թէ շարժումը ծնած է Սորպոնէն «չենք ժխտեր ոչ մեր Հաւատքը, ոչ Եկեղեցին, բայց Եկեղեցին պէտք է բացուի այսօրուան հարցերուն առջեւ եւ զրոյցը հաստատուի»: Այդ զրոյցը տեւած է երկու ժամ: Ասոնց ծրագիրը կը նախատեսէ կրօնական արարողութեանց վերածումը ժողովրդական ժողովներու եւ քահանաներու ու եպիսկոպոսներու ընտրութիւնը հաւատացեալներու կողմէ: Պէտք է կրկին խնդրոյ առարկայ ըլլայ Տիեզերական Ժողովը պազին կողմէ (իմա՝ հաւատացեալները, այս պարագային): Պէտք է արժեւորուին Աստուածաշունչի յեղափոխական տարրերը: Աշխարհականներ, աշխատանքի աշխարհէն պէտք է մասնակցին քարոզներուն, եւայլն:

×

Շաբաթ օր ալ Սորպոնի Ռիշըլիէօ ամփիթատրոնին մէջ է որ ծեծուած է ուրիշ հարց մը՝ Քրիստոնեաները եւ Յեղափոխութիւնը: Նիւթն էր՝ Չէ Կուեվառայէն Յիսուս: Վիճաբանութիւնը սկսած է քոյր Ֆրանսուազ Վանտէրմերշ, որ պատասխանատու է Էշանժ պարբերականին, որու Զատկուան թիւը նուիրուած էր՝ քրիստոնեաներու յեղափոխութեան առջեւ: Խառնակ վիճակի մէջ, բաւական ծանրակշիռ հարցեր օրակարգի վրայ դրուած են: Աստուածաշունչի բարոյականը «պիտի չսպաննես, պիտի չգողնաս», խոտոր չէ՞ համեմատիր յեղափոխութեան հետ, նոյնիսկ եթէ արդար է դատը: Անհաւատ մը առարկած է թէ ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ այսքան «ապազինող» սկզբունքներ: Պատասխանուած է թէ Քրիստոս անցած էր արդէն մովսէսական օրէնքը բարոյականը ամփոփելով եղբայրական սիրոյն մէջ:

Ի՞նչ բանի կը սպասեն քրիստոնեաները յեղափոխութեան հարցը դնելու համար իրենց եկեղեցիներէն ներս, որպէսզի ասոնք աւելի քարոզիչ դառնան:

Քրիստոնեաները մեղադրուեցան նաեւ որ «կը գրաւեն Յիսուսը» կամ կը հաւատան թէ անհատական դարձը ամէն բան է մինչ ամբողջ ընկերութիւնն է որ պէտք է վերանորոգուի:

Հարց է նաեւ թէ քրիստոնեայ մը իրաւո՞ւնք ունի փավէ նետելու թէ ոչ: Պատասխանները վճռական չեն եղած, բայց ամէն ոք ընդունած է որ դրամատիրական տնտեսութեան բռնութիւնները թերաճ երկիրներու պրոլետարներուն դէմ պէտք է վրդովեն քրիստոնեայ խիղճը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

Ա.

Մարդկային ամուսնութեան նախկին ձեւն եղած է՝ ամէն ազգաց ու մեր մէջ՝ առեւանգութիւնը: Կինն ի սկզբան այր մարդուն ստացուածքն էր եւ ուրիշներ կը գողնային զայն՝ ինչպէս անոր կովը կամ ոչխարը: Քաղաքակրթութիւնը տուաւ կնոջ՝ իր պատշաճ դիրքն իբրեւ ընկեր առն եւ անոր ամուսնութիւնը վերածեց օրինաւոր դաշինքի:

Մեր մէջ (յետ քրիստոնէութեան) ընտանեկան (հարսանեկան) հանդէսը կրօնական եղած է եւ բնական էր որ պսակելիք իբր քրիստոնեայ՝ մկրտուած ըլլային նախ: Բայց նախկին դարերուն, ուր շատերը շատ ուշ ալ կը մկրտուէին, կը տեսնենք անկնիք ամուսիններ եւս: Դ. դարուն աղուաշ եպիսկոպոսն Յոհան՝ բռնի երէց կը ձեռնադրէ ստահակ երիտասարդ մը, որ տուն դառնալուն՝ «ասէ կինն ցայրն. ո՞չ դու երախայ էիր եւ չէիր մկրտեալ»: Եւ հարկաւ այդ անձինք միակ զարտուղութիւնը չէին կազմեր: Վարդանանց բանակին մէջ կային բազմաթիւ «երախայք», որոնք մկրտուեցան ճակատամարտին նախընթաց գիշերը: Նկատելով վաղահաս ամուսնութեան սովորութիւնը, հաւանական չէ որ ատոնք ամուրիներ ըլլան:

Հարսանեաց նախադուռն էր նշան տալը, Գէորգ Երզնկացւոյն եւ Տաթեւացւոյն ըսածին պէս, թէ «պսակն սկսանի ի նշանադրութիւնն»: Ապագայ ամուսինք դեռ անծանօթ իրարու, կամ դուցէ համակրութեան հեռաւոր ու ծածուկ թելով մը զօղուած, համարձակութիւն չունէին յայտնելու իրենց բաղձանքը. ծնողաց էր ամուսնացնելու հոգն ու նախաձեռնութիւնը, կ'ըսէ Տաթեւացին:

Բայց աւելի ճիշդ խօսելով, զաւակներն անկարող իսկ էին սեփական կամք ունենալու, ամուսնանալով այնպիսի մատաղ հասակի մէջ, ուր անգամ անծանօթ էր սէրն իրենց:

ԺԲ. դարուն դեռ կը շարունակուէին անչափահաս ամուսնութիւնք համահասակ եւ անհասակակից անձանց մէջ, ըստ Մխիթար Գօշի: Ատոնց դէմ Շնորհալին հարկ տեսաւ ամուսնութեան սահման դնել՝ պատանւոյն 15 եւ աղջկան 12 տարիէն ոչ պակաս: Կոստանդին Ա. պատանւոյն տարիքը 14ի իջեցուց, հաստատելով աղջկանը 12ը: Վարդան վրդ. եւ Յովհ. Երզնկացին թէեւ կ'ուզեն 15 միոյն եւ 14 միւսին, բայց կը զիջանին աղջկան մինչեւ 12 եւ նոյնիսկ 10 տարին: Վերջին պարագային Երզնկացին 12 կը դնէ՝ նաեւ տղային հասակին համեմատութիւնը պահելու համար: Բայց իրաւամբ կ'իմացնէ թէ՝ «այս՝ վասն ժամանակիս փութոյ եւ կամաց ծնողացն» էր, եւ ըստ Շնորհալւոյն՝ «յաղագս ագահութեան հայրենի ժառանգութեան, կամ վասն այլ ինչ պատճառի»: Այդ հասակէն վար՝ պսակն «անհարազատ» կը դաւանի Երզնկացին եւ դքահանայն 10 տարի ապաշխարութեան կ'ենթարկէ. իսկ Վարդան՝ պահանջողներն ու դնողն «ընդ անիծիւք» կը համարի: Արդարեւ կային այդպիսի խակ պսակ օրհնողներ ալ, զոր Ալակայ որդին Դաւիթ Վ. արդիւնք կը համարի «ամօթոյ կամ երկիւղի կամ կաշառոյ կամ սնափառ ախտամոլութեան», որոնց կ'ենթարկուէր քահանան:

Ամէն պարագայի մէջ՝ գործը կը սկսէր բանակցութեամբ մը: Առ այս կը նշանակուէին «միջնորդք եւ խօսնակք», կամ «միջնորդք հարսնածուք», կամ «խօսողք», որոնք կ'ըլլային քահանան, այրեր՝ փեսայացուին կողմանէ եւ կանայք՝ հարսնացուին: Նախ այրերը կ'երթային աղջըկան տունը, կ'ընէին իրենց առաջարկութիւնը, շողոմիչ լեզուով կը գովէին պատանւոյն ընտանեկան «մեծութիւնն» ու «գեղեցկութիւնը»: Ապա կին միջնորդները կուգային փեսացուին տունը եւ օրիորդին գովեստը կ'ընէին անոր. ու սրտի կապն արդէն հիւսուած էր: Այնուհետեւ տղան ընտանեօք կ'երթար աղջկան տունը, զիրար անձամբ ալ տեսնելու, հաւանելու եւ ազատ ամուսնութիւն մը կնքելու համար, զոր կը սահմէր եկեղեցին եւս:

Եթէ այս այցելութիւնը լաւ տպաւորութիւն գործէր, հոն իսկ կը կատարուէր «նշանադրութիւնը», կամ «դաշինք ամուսնութեան», զոր Վենետկոյ հնագոյն Մաշտոցը՝ ԺԱ. դարու՝ կը կոչէ «խաչփոխ առնել» եւ կը դնէ համառօտ արարողութիւն մը, որ կը կայանայ սաղմոսաց, ընթերցուածոց եւ աղօթից մէջ՝ քահանային կողմանէ: Վերնագիրը եւ աղօթքին սա բացատրութիւնը թէ՝ «համաբեսցի փոխումն խաչիս որ առ միմեանս՝ հիմնարկութիւն սուրբ ամուսնութեան», ցոյց կուտան, որ երկու կողմանէ իրարու ձեռք կ'անցընէին խաչ մը, յետ լսելու նախ խօսեցելոց հաճութիւնը:

ԺԴ. դարուն խաչը դադրած կը գտնենք նշան ըլլալէ: Վենետկոյ 1216ի Մաշտոցը տակաւին «խաչ փոխել» կը կոչէ վերնագրին մէջ, բայց աղօթքը տարբեր է նախորդէն եւ չունի խաչ փոխանակելու յիշատակը, այլ նոր հրահանգս՝ թէ «դնէ քահանայն զձեռն կուսին յերիտասարդին» ձեռքը:

Սակայն ԺԴ. դարուն կայ արդէն ուրիշ նշան մըն ալ, ըստ Գր. Երզնկացւոյն. «գինդն եւ մատանին» եւ կամ «մատանին կամ այլ ինչ նիւթ», ըստ Տաթեւացւոյն, զոր կը դնէին խօսեցելոց՝ «երկու տանուտէր եւ մին քահանայ», կ'ըսէ Երզնկացին. իսկ Տաթեւացին՝ թէ երիտասարդն անձամբ կ'անցընէր նախ մատանին օրիորդին մատը եւ ապա աս անոր. գոնէ այսպէս էր Սիւնեաց սովորութիւնը, իսկ մատանւոյն նիւթն էր «ոսկի կամ արծաթ» ըստ կարողութեան:

Հարսանեաց օրը կանխաւ՝ նոյնիսկ նշանադրութեան առթիւ՝ կը սահմանուէր «ծնողաց» կողմանէ: Եկեղեցին խտրութիւն կը դնէր այդ օրուան մէջ. սկսեալ Ը. դարէն կան վկայութիւնք, որոնց համեմատ արգիլուած էր հարսանիքը՝ Պահոց կիւրակէի, յինանց եւ այլ տէրունի տօներու մէջ. ըստ որում հանդիսիս ընկերող զեղխութիւնք եւ նոյնիսկ ամուսնական գործն, անհաշտ էին այդ օրերու սրբութեան հետ:

Վարդան Վ. կ'ուզէր որ պսակէն առաջ խօսեցեալք ընտանեօք հանդերձ պահք պահեն շաբաթ մը, արժանի ըլլալու համար յառաջիկայ խորհրդոյն: Քահանան պիտի պատարագէր եւ հաղորդէր նորապսակները. ասոր համար պսակը կը կատարուէր առաւօտէն մինչեւ ճաշու միջոցին մէջ: Իսկ եթէ քահանան պատարագելու պատրաստ չէր, Ալաւկայ որդին կը պատուիրէ՝ որ «ընդ երեկո» պսակէ:

Եկեղեցի գնալէ առաջ փեսան ու հարսը կը զարդարուէին իրենց տուներուն մէջ: Բնական է որ հագնէին «նոր հանդերձ» ըստ Տաթեւացւոյն, որ կը ձեւանար եօթը կտորէ. «չորս բոլոր անձինն է եւ երեք՝ գլխոյն»: Երիտասարդս «պճնի ի զարդս եւ ի զգեստս փեսային»: Պատմուճանը «ծաղկեայ» եւ «գունագոյն երանդ երանդ անկուածով»: Ու նաեւ մանեակ մը վզին: Զաքարիա կը լրացնէ զարդարանքը «գինուք» զոր կը կրէր. կոյսն ալ «զարդարեն պայծառ եւ հրաշալի պատմուճանօք»: Անոր զգեստաց վրայ ծոփ է ոսկին, «յոսկեխուռն զարդակերպեալ»: Նարեկացին «ծաղկեղէն» կը տեսնէր անոր պատմուճանն ալ: Հարսն ալ ունէր «քայռամանեակ» մը վզին ու երեսը կը ծածկէր հարսանեկան ազնիւ «քօղով», ծանօթ Դ. դարէն մինչեւ վերջ, որուն նպատակն էր «պարկեշտութիւն» կամ սքօղել անոր դէմքը փեսային տարածած ակնարկէն:

Հարսանեկան զգեստն օրհնելու սովորոյթը հին բան մը չէ: Վենետկոյ Մաշտոցոյ մէջ հազիւ ԺԷ. դարու վերջերը կը սկսի յայտնուիլ, մինչդեռ աւելի կանուխ ու բազմաթիւ օրինակաց եւ մատենագրաց մէջ հետքը չկայ:

Այսպէս պատրաստուած երկուստեք, փեսայն կ'երթար հարսն առնելու անոր տունէն, նստած գեղեցկազարդ երիվարի մը վրայ, շրջապատուած «փեսաւորներէն», «բազմութեամբ եւ երգովք»: Արքունական հարսանեաց մէջ թագաւոր փեսան կը մնար իր ապարանքը եւ իշխանք ձիաւորեալ կ'երթային հարսը բերել, դըրած «ոսկեպատ գահաւորակի» վրայ, զոր կը կրէին յատուկ սպասաւորներ:

Փեսան հասնելով հարսին տան դուռը, վար կ'իջեցնէին օրիորդը եւ կը կազմուէր հարսանեկան թափօրը: Փեսան առջեւէն կ'երթար ձիաւոր, հարսն ալ ետեւէն՝ բոլորուած «հարսնածուներով», որ կ'ըլլային «օրիորդք» եւ կուսանք», զարդարուած իրենք ալ ըստ իրենց աստիճանին: Հարսն ու հետեւորդք նոյնպէս ձիաւոր էին, մանաւանդ երբ հարսը կը տարուէր հեռաւոր տեղ:

Հասնելով եկեղեցւոյն դրան առջեւ, կ'իջնէին ձիերէն, ու փեսան իր պարագաներով, հարսն իրեններով՝ կը մտնէին դաւիթն, ուր քահանան հագած պատարագի զգեստը՝ կ'ընդունէր զիրենք: Շնորհալի եւ ուրիշներ կը պահանջեն, որ կերած ու արբեցած մարդիկ, ինչպէս եւ վատանուն արք ու կանայք մերժուին եկեղեցի մտնելէ, որպէսզի տաճարն ու պսակը չպղծուին: Կ'երեւի թէ «երգք կուսանացն», որ մինչեւ հոս տեւած էին, կը շարունակուէին աղմկել սրբավայրին առջեւ պսակման ժամուն ալ, որով Շնորհալին կը հարկադրուի արգիլել, «զի մի տեւական երգքն խառնեսցին ընդ աստուածային երգոյն»:

Քահանան անգամ մըն ալ զատ զատ կը հարցնէր խօսեցելոց հաճութիւնն ամուսնանալու եւ հաւատարմութեամբ կենակցելու մինչեւ վերջ եւ յորդոր կուտար անոնց՝ իրենց նոր կեանքին նկատմամբ:

Այստեղ, ըստ 1345ի Մաշտոցին, կամ արեւմուտքէն առնուած կիլիկեան սովորութեամբ, կը յանձնէին քահանային հարսանեկան «մատանի լոկ անզիր ոսկի», զոր սարկաւագը կը բռնէր ափին մէջ եւ երէցը կ'օրհնէր առանձին աղօթքով եւ օրհնած ջրոյ սրսկմամբ. ապա կուտար զայն փեսային, որ առնելով կ'ըսէր հարսին.— «Այս մատանեաւս ամուսնանամ ընդ քեզ եւ պատուեմ զքեզ որպէս զիմ անձս», ու կը դարձնէր վերստին քահանային, որ — կինն անոր աջակողմը կեցնելով — երկուքին աջ ձեռքերն իրարու կը յարէր յատուկ բանաձեւով եւ մատանին կ'անցընէր հարսին չորրորդ մատը:

Եւ, իսկոյն, բանալով տաճարին դուռը, որ մինչեւ հոս փակ էր, ներս կը մտնէին բոլորը, շարական երգելով: Փեսան մտնելու պահուն աջակողմն ունէր միշտ հարսը, քալելու դիւրութեան համար բռնելով անոր ձախ ձեռքը եւ քահանային առաջնորդութեամբ կ'երթային կը կանգնէին «բեմին» առջեւ: 1345ի Սսոյ Մաշտոցը, պսակելիքը հազիւ բեմին ոտքն եկած, կը կարդէ համառօտ պաշտօն մը իբրեւ յառաջաբան պսակման եւ իսկոյն կը սկսի պատարագն ու կը հասցնէ մինչեւ ընծայից վերաբերումը: Այստեղ կը դնէ պսակման գլխաւոր արարողութիւնը եւ ապա կը շարունակէ պատարագը, որուն մէջ կը հաղորդուէին նորապսակները, եւ յետ աւարտման պատարագին՝ պսակման համառօտ վերջաբանը կ'ընէ:

ՀԱՅՐ ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՑՈՒՆԻ

(Շար.)

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Լաւ, թողունք առ այժմ այս մանրամասնութիւնը... Ուրիշ նոր ընկերակիցներ ունեցա՞ք յետոյ:

— Բնականաբար եւ նոյնիսկ մեր կարծածէն ու ենթադրածէն աւելի, այնպէս որ Պոլիսէն մեկնելէս տարի մը ետքը արդէն ամէն կողմ կազմակերպութիւններ ունէինք...:

— Ո՞վ էին ձեր այդ նոր ընկերները:

— Բռնակալութեան բոլոր զոհերը, բոլոր արդարութեան եւ ազատութեան ծարաւի հոգիները, բոլոր ճշմարիտ հայրենասէրները, բոլոր պարկեշտ մարդիկը...

— Բայց կը խնդրեմ, ատոնք անորոշ խօսքեր են, անուններ տուէք մեզի...:

— Զրկուածներ, անիրաւուածներ, հալածուածներ, ազատասէրներ, հայրենասէրներ, ահա իրենց անունները:

— Բայց, տիկին, այս պայմաններուն մէջ չենք կրնար առաջ տանիլ մեր հարցաքննութիւնը, դուք խոստացաք անկեղծօրէն պատասխանել իմ հարցումներուս, գոնէ յարգեցէք ձեր խոստումը:

— Ես խոստացայ պատասխանել այն հարցումներուն, որոնց պատասխանել յարմար կը տեսնեմ, երբեք ձեզի չխոստացայ ընկերներս մատնել:

— Ինչ որ է, առ այժմ թող ձեր ընկերներուն անունները գաղտնի մնան, քանի որ դուք այդպէս կը պնդէք, արդէն այդ կէտը մեծ կարեւորութիւն չունի մեզի համար, որովհետեւ գրեթէ անոնց մեծ մասը կը ճանչնանք... տակաւին այս առտու ձերբակալեցինք ձեր ընկերներէն Թիկնապահ Զիա փաշան, որ մինչեւ այսօր յաջողած էր մեր վեհափառ տէրը շարաչար խաբել, իբրեւ հաւատարիմ ծառայ մը ներկայացնելով ինքզինքը:

Ինչպէս գիտենք, Թիկնապահը տակաւին ձերբակալուած չէր, բայց այդպիսի անակնկալ յայտնութիւն մը ընելով կը յուսար ազդել Սալիհա Հանըմի վրայ: Սակայն այս վերջինը շատ անտարբեր ձեւով մը ընդունեցաւ այս խօսքերը եւ գոհացաւ ըսելով.

— Չէի գիտեր որ Թիկնապահ Զիա փաշան ալ բռնակալութեան թշնամիներէն մին էր, շատ ուրախ եմ ձեր տուած լուրին համար:

— Ի՞նչպէս, չէիք գիտեր որ Զիա փաշա ձեր ընկերներէն է, գոչեց Ապտիւլ Համիտի քարտուղարը, եւ սակայն գաղտնապէս իրարու հետ կը թղթակցէիք...:

— Զեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, ես երբեք թղթակցած չեմ այդպիսի անձի մը հետ:

— Բայց ինք գաղտնի տոմսակներ գըրած է ձեզ...:

— Այդպիսի տոմսակ չեմ ընդունած:

— Չէք ընդունած, որովհետեւ յաջողած ենք տակաւին ձեզի չհասած՝ ձեռք անցընելու:

— Բան մը չեմ կրնար պատասխանել այս մասին:

— Սակայն թողունք այս խնդիրը: Հիմա ըսէք տեսնեմ ձեր գաղտնի կազմակերպութեան գործունէութիւնը:

— Մեր գործունէութեան նպատակը շատ պարզ է, այն է ամէն կարելի միջոցներով տապալել բռնաւորութիւնը եւ անոր տեղ հաստատել ազատական ու սահմանադրական կառավարութիւն մը, որով միայն կրնայ փրկուիլ ու ապրիլ թշուառ հայրենիքը:

— Եւ այս նպատակին համա՞ր է որ ոճիրներ կը գործէք:

— Մենք միայն մէջտեղէն կը վերցնենք այն խոչընդոտները որոնք մեզ կ'արգիլեն, որեւէ միջոցաւ, մեր նպատակին հասնելու:

— Ուրեմն կը խոստովանիք թէ ձեր ձեռքով կատարուած են Գանտիլլիի, Էրէնքէօյի, Զամլըճայի եւ Սկիւտարի ոճիրները:

— Բնականաբար կը խոստովանիմ, քանի որ բացարձակ ճշմարտութիւն է, նոյնիսկ կրնամ աւելցնել թէ ասկէ ետքն ալ հաւանաբար պէտք պիտի ունենանք այդ ծայրայեղ միջոցներուն դիմելու, միայն թէ կրնաք վստահ ըլլալ որ Ապտիւլ Համիտ բռնաւորութիւնը պահելու համար որչափ ոճիր որ կը գործէ՝ մենք անոր մէկ հարիւրերորդն անգամ գործելու պիտի ստիպուինք՝ ազատութիւնը բերելու համար...:

— Քանի որ կը խոստովանիք այս ոճիրներուն ձեր ձեռքով գործուած ըլլալը, ուրեմն ըսէք նաեւ թէ ձեր ընկերներէն որո՞նց ձեռքով կատարուած են ատոնք:

— Այս կէտը Ազատութեան դատին համար կարեւորութիւն չունի. անհատներով չզբաղինք ընաւ... ի՞նչ փոյթ թէ վրէժխնդիր ձեռքը Հասանին, Ահմէտին, Միհրանին կամ Եորկիինը ըլլայ, բաւ է որ հարուածը չվրիպի...:

— Քանի որ քրիստոնեաներու անուններ կուտաք մեզի, կ'ենթադրեմ որ ձեր գաղտնի կազմակերպութեան մէջ Հայեր եւ Յոյներ ալ ունիք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(145 – Շար.)

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ

Ժամանակակից զանազան հայ մատենագիրներու կարծիքով, հայ գրականութեան մէջ առաջին հայ Թատերագիրը եղած է Վենետիկի Մխիթարեաններէն Հայր Պետրոս Վրդ. Մինասեան, 1845ին հրատարակուած իր «Խոսրով Մեծն» ողբերգութիւնով:

Իրողութիւնը սակայն այն է, որ Թատերագրութեան անդրանկութեան իրաւունքը կը պատկանի Հնդկահայերուն, որոնք «Խոսրով Մեծ»էն դեռ քառորդ դար առաջ ոչ միայն բեմադրած են հայերէն Թատերախաղեր, այլեւ ունեցած են Թատերագիրներ, Թատրերգութիւններ, ինքնուրոյն կամ Թարգմանածոյ:

Հնդկահայոց մէջ հրատարակուած առաջին Թատերգութիւնը Թարգմանութիւն է, Վոլթէրի «Ողբերգութիւն ի վերայ մահուան Յուլիոս Կեսարու»: Թարգմանիչն է (անգլերէնէ) Յակոբ Նազար Շամիրեան, որ գիրքը տրամադրած է «ի գրօսանս ընթերցասէր պատանեկացն մերազնէից»: Տպուած է Մատրաս, 1812ին, Թարգմանիչին եւ իր եղբօր Յովսէփին տպարանը: Լեզուն գրաբար է եւ բաւական խրթին:

Աւելի կարեւորը, սակայն, Հնդկահայոց առաջին ինքնագիր Թատերգութիւնն է, որ գրուած եւ հրատարակուած է ոչ Թէ «ի գրօսանս պատանեկաց», այլ վասն բեմադրութեան: Արդարեւ, քանի մը անգամներ ալ բեմադրուած է ժամանակին:

Թատերախաղը կատակերգութիւն մըն է, անունով միայն: Ունի չատ տարօրինակ եւ խրթին խորագիր մը.— «Խորադիմայ դրժողութեան», որ բառացի կը նշանակէ «Դրուժանութեան դիմագուչակը», աւելի հասկնալի բացատրութեամբ՝ «Դրուժանութեան մարմնացումը»:

Գիրքին կողքին վրայ գրուած է.— «Կատակերգութիւն խմն՝ ի չորս գործս բաժանեալ: Աշխատասիրեալ՝ ուրումն Մատաղ Բանաստեղծի: Ի Կալկաթա, ի 1 Հոկտեմբերի, 1821: Տպագրեալ յընծայեալ Տպարանի Յորդանանեան Պարոն Յովսէփի»: Լեզուն ծանր է, — գրաբարը խրթին, անհարթ, իսկ աշխարհաբարը՝ Ջուղայի բարբառով:

Թատերախաղը բաղկացած է 100 տպագրուած էջերէ: Վերջաւորութեան կցուած է «Հասարակախօսութիւն» կոչուող յաւելուած մը, որ աւելի երկար է (135 էջ) քան բուն Թատերախաղը: Տպուած է նոյն տպարանին մէջ, Դեկտեմբեր 19ին: Այս յաւելուածով հետաքրքրական տեղեկութիւններ տրուած են Թատրոնի դերի եւ նշանակութեան, «Խորադիմայ»ի հեղինակներուն, գրութեան շարժառիթներուն եւ շարք մը այլ խնդիրներու մասին:

Ուրեմն, Վենետիկէն դեռ 24 տարի առաջ, Հնդկահայերը ունեցած են իրենց անդրանիկ ինքնատիպ Թատերախաղը, որու հեղինակին անունը, սակայն, կը մնայ անյայտ:

Յաւելուած «Հրապարակախօսութիւն»ը կ'ըսէ սակայն, թէ ան կ'անդամակցի Պոմպէի «Օճանասփիւռեան ընկերութեան» եւ ապա ապրած է Մատրաս:

ԺԹ. դարու սկիզբները, Հնդկահայ երիտասարդները ունէին իրենց ընկերութիւնները, — ինչպէս «Արշարունեան»ը եւ «Իմաստախնդիրեան»ը Կալկաթայի եւ «Օճանասփիւռեան» Պոմպէի մէջ: Այս վերջինը հիմնուած էր 1815ին եւ անոր անդամները նուիրուած էին ինքնազարգացման, — կը կատարէին Թարգմանութիւններ (անգլերէնէ), կը գրէին բանաստեղծութիւններ, կը մշակէին գրական նիւթեր եւ յաճախ կ'ընէին հաւաքական ընթերցումներ, քննադատութիւններ կամ մտքերու փոխանակութիւններ:

Ընկերութեան նպատակը, ուրեմն, օճան (օգնութիւն, բարիք) սփռել էր: Մատրասաբնակ մեծահարուստ Պօղոս Յորդանանեան՝ այս ընկերութեան նուիրած էր տպարան մը:

Ահա այս տպարանէն լոյս կը տեսնէ «Խորադիմայ դրժողութեան»ը:

Հաւաքական ժողովի մը մէջ, Թատերախաղը տպագրուելէ առաջ, կ'ենթարկուի սրբագրութեան եւ ապա կը յանձնուի ընկերութեան անդամներէն «դպիր» (գրողի իմաստով) Մարտիրոս Մկրտիչեանին, որ իր կարգին որոշ փոփոխութիւններու կ'ենթարկէ զայն: Այնպէս որ երեք ձեռքէ անցնելէ ետք միայն լոյս կ'ընծայուի իբրեւ գիրք: Այնուհետեւ, «Խնդրանօք Հասարակութեան» կը բեմադրուի երեք անգամ, — «Միաբանութեան անդամքս համէքս մին գործ յօրինեցինք եւ տեղն երեք անգամ խնդրանօք պատուելի հասարակութեան կատարեցինք»: (Ջուղայի բարբառ):

«Խորադիմայ»ի կառուցուածքը կրօնաբարոյական է: Թատերախաղը կը ձգտի ցոյց տալ, թէ մարդկային կեանքի վերջնական նպատակն է երջանկութիւնը, որուն հասնելու համար պէտք է ընթանալ կրօնքի ցուցմունքներով եւ կատարել աստուածային պատուիրանները: Ուրիշ խօսքով՝ պէտք է հետեւիլ բարիին եւ ըզգուշանալ չարէն:

Դժբախտաբար, սակայն, մարդկային բնութիւնը սխալական է եւ միշտ հակամէտ է դէպի չարը: Այս պատճառով ալ անհրաժեշտ է զգուշացնել եւ կրթել զայն, որպէսզի մարդ հրաժարի չարէն եւ բարին իւրացնէ: Այս կրթութիւնն ալ պէտք է տալ հաճելի ձեւով մը, որպէսզի աւելի դիւրանայ նպատակին իրականացումը:

Հետաքրքրական երեւոյթ է հաստատել, թէ Թատերագրին հեղինակները չատ ազատամիտ եղած են՝ կիներ ալ բեմ հանելու տեսակէտով: Վենետիկցիները, սկզբնական շրջանին, «անբարոյութիւն» նկատած են կիներու ներկայութիւնը բեմին վրայ, որովհետեւ դատած են, որ նման բան մը չէր կրնար դաստիարակիչ ըլլալ. ընդհակառակն՝ կրնայ անբարոյականացնել հասարակութիւնը: Հակառակած են մինչեւ անգամ որ պատանիներ, կնոջական հագուստներով բեմ ելլեն եւ կատարեն կնոջական դերեր: «Ոչ մուծանել յազգս մեր զսովորութիւն երեւելոյ Յունաց ի Թատեր կամ պատանեաց ի հանդերձս կանացիս» («Թատերգութիւնք» — Վենետիկ):

«Խորադիմայ»ի հեղինակները ունեցած են բոլորովին հակոտնեայ ըմբռնում մը այս մասին: Ունեցած են մանաւանդ «լուսաւորուած Ինկլիզի» օրինակը իրենց աչքին առջեւ եւ բեմ հանած են նաեւ կին դերակատարներ:

Այսպէս, անդրանիկ Հայ Թատերագրութիւնը գտած է զարգացման ուղիղ եւ բնականոն ճամբայ մը:

ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ

Հ. Յ. Դ. ՇԱՀԵՑԱՒ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք Մայիս 21ի *Արմենիա*ն որ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ Հայ Կեդրոնի ընտրութեան մասին.—

Շաբաթ, Մայիս 18, երեկոյեան ժամը վեցին, Պուէնոս Այրէսի Հայ Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ, գումարուեցաւ Հայ Կեդրոնի տարեկան անդամական ընդհանուր ժողովը, ներկայութեամբ Դատական նախարարութեան ներկայացուցիչին:

Ժողովին կը նախագահէր վարչութեան փոխ-նախագահ Պ. Վահէ Զրնդղեան: Խուռներամ բազմութիւն մը եկած էր լեցնելու սրահը եւ ժողովուրդին կէսը ոտքի վրայ մնաց:

«Վերանորոգման եւ Միութեան Շարժում»ի տեսակէտները կը պաշտպանէին ընկ. ընկ. Տոքթ. Երուանդ Տէր-Մարտիրոսեան, Նոտար Գրիգոր Հայրապետեան եւ Յովսէփ Օղուլեան, իսկ ընդդիմադիրներու կողմէ՝ Տոքթ. Եփրատ Պայրամեան: «Վերանորոգման եւ Միութեան Շարժում»ի առաջարկները կ'ընդունուէին ներկաներու ճնշիչ մեծամասնութեամբ:

Ժողովին արձանագրութիւնը ստորագրելու համար, ընտրուեցան Պ. Վ. Սարայտարեան եւ ընկ. Միսաք Գարամանեան: Իսկ ընտրութեանց Հսկիչ Յանձնախումբի անդամներ՝ Պ. Պ. Հայկազուն Զալեան, Վահագն Իսրայէլեան եւ ընկերներ՝ Արտաշէս Սարգիսեան, Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան եւ ճարտարապետ Վահան Պէրպէրեան:

Հակառակ անոր որ սրահին մէջ կը տիրէր արտակարգ խանդավառութիւն, ժողովը անցաւ խաղաղ եւ կարգապահ:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Մայիս 19ին, տեղի ունեցաւ քուէարկութիւնը: Պուէնոս Այրէսի գաղութի պատմութեան մէջ չտեսնուած աննախընթաց բազմութիւն մը եկած էր կատարելու իր քաղաքացիական պարտականութիւնը: Առաւօտեան ժամը տասէն մինչեւ երեկոյեան ժամը վեց, շուրջ վեց հազար երկսեռ Հայեր եկան իրենց քուէն տալու (քանի մը հարիւր հոգի, իրենց անունը տոմարներու մէջ արձանագրուած չգտնելով, վերադարձան տուն՝ առանց քուէարկելու):

Հակառակ կարգ մը թէքնիք անյարմարութիւններու եւ այլ դժուարութիւններու, քուէարկութիւնը անցաւ խաղաղ, օրինաւոր եւ առանց միջադէպի:

Քուէարկութեան արդիւնքը յայտարարուեցաւ գիշերուան ժամը տասին, Դատական նախարարութեան ներկայացուցիչին անունէն եւ իր ներկայութեան:

Ընտրութիւնները, 451 քուէ տարբերութեամբ, շահած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ցանկը, որ հետեւեալն է.—

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԷՖԷՐԵԱՆ
ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՐԱԳՈՒՊԵԱՆ
Տոքթ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ —

Փոխ անդամներ՝
Ճարտարապետ ՆՈՒՐՀԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՅՈՎՍԷՓ ՕՂՈՒԼԵԱՆ
Ճարտարապետ ՎԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հաշուեքննիչ՝
Հաշուակալ ՄԱՄԲՐԷ ՊԱՐԱՍԱԹԵԱՆ

Փոխ-հաշուեքննիչ
ԺՈՐԺ ՏԱՂԼԵԱՆ:

ԾԻԾԱՂ

Աստուծմէ մի՛ պահանջեր.— Ստերջ կին մը կը ներկայանայ տէրտէրին՝ կլորիկ գումար մը դնելով անոր ափին մէջ. «Ընդունէ, տէր-Հայր, այս ժամուցս պատարագի մը համար»:

— Ի՞նչ պատարագ, օրհնած:

— Աստուծմէ խնդրելու, որ զաւակ մը տայ ինծի:

— Ետ առ ստակդ, խաթուն, եւ Աստուծմէ մի պահանջեր ինչ որ մարդիկ կրնան քեզի շնորհել...

×

Մէկ էշով անհնար.— Կիրակոս աղբար իր էշուն լծած սայլակը չի կրնար զառիվեր բարձրացնել: Քիւրտ Մուսա կը փութայ օգնել՝ հրելով կառքը: Զառիվերը հասնելուն՝ Կիրակոս կը դառնայ Մուսային եւ կ'ըսէ.

— Հազար ապրիս, մէկ էշով անկարելի էր կառքս մինչեւ հոս բերել...

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (217)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

«Փաստայութեան» ուղղագրութիւնը սըխալ էր:

— Քսաներեք ֆրանք, պոռաց կինը ե[illegible]ին եւ կերպով մը վարանելով:

Բոլոր ճարտարագէտներուն պէս, Թէնարտիէն ալ գոհ չէր:

— Բո՛ւհ, ըսաւ, կարծես Քասթէլրէյի [illegible] որ Ֆրանսայի կողմէ վճարուելու [illegible] հաշիւը կը հինէր Վիեննայի դես[illegible]ժողովին մէջ:

— Իրաւունք ունիս, պարոն Թէնարտիէ, [illegible] այնքան է պարտքը, մրմռաց կինը [illegible] իր աղջիկներուն առջեւ Քոզէթին [illegible]ուած պուպրիկը միտքը կը բերէր. իրաւացի է այս գումարը, բայց չափազանց է, պիտի չուզէ վճարել:

Թէնարտիէ ցուրտ խնդուքով ըսաւ.

— Պիտի վճարէ:

Այս խնդուքը ապահովութեան եւ իշխանութեան ամենամեծ նշանն էր: Ինչ որ այս խնդուքով ըսուած էր, պէտք էր որ ի գործ դրուէր: Կինը կրկին դիտողութիւն չըրաւ: Սկսաւ սեղանները կարգաւորել, իսկ էրիկը սրահին աջէն ու ձախէն կ'երթեւեկէր: Պահ մը ետք շարունակեց.

— Հազար հինգ հարիւր ֆրանք պարտք ունի, մոռցա՞ր:

Գնաց բուխերիկին մէկ անկիւնը նըստաւ, ոտքերը տաք մոխիրին վրայ դնելով սկսաւ խորհիլ:

— Աղէկ միտքս ինկաւ, կրկնեց կինը, այսօր Քոզէթը թեւէն բռնելով դուրս պիտի նետեմ, գիտե՞ս: Հրէշը սիրտս կը կրծէ իր պուպրիկովը: Աւելի լաւ կը սեպեմ Լուի ԺԸ.ին հետ ամուսնանալ քան թէ օր մը եւս տունը պահել զայն:

Թէնարտիէ ծխափայտը վառեց եւ ծխելով՝ պատասխանեց.

— Հաշիւը մարդուն պիտի տաս:

Յետոյ դուրս ելաւ:

Հազիւ թէ դուրս ելած էր, եւ ահա ճամբորդը ներս մտաւ սրահէն:

Թէնարտիէ անմիջապէս մարդուն ետեւէն երեւցաւ եւ կիսաբաց դրան քով անշարժ կեցաւ մինակ իր կնոջմէն տեսնուելով:

Դեղին մարդը ձեռքը բռնած էր իր գաւազանն ու ծրարը:

— Շատ կանուխ ելեր էք, պարոն, ըսաւ Թէնարտուհին, միթէ հիմա՞ կը մեկնիք:

Այսպէս խօսելով շփոթ կերպարանքով մը ձեռքերուն մէջ կը դարձնէր հաշուեթուղթը եւ եղունգներովը կը ծալէր զայն: Բիրտ դէմքը գրեթէ անզգալի տարբերութիւն մը կ'ընծայէր, որ սովորական բան մը չէր իրեն, այսինքն վեհերոտութեան եւ խղճահարութեան:

Դժուարին բան մը կը համարէր այսպիսի հաշիւ մը ցուցնել այնպիսի մարդու մը, որ կատարելապէս «աղքատի մը» կերպարանք ունէր:

Ուղեւորը կարծես թէ մտատանջութեամբ եւ թարթափումով մը համակուած էր: Կնոջ հարցումին պատասխանեց.

— Այո՛, կը մեկնիմ, տիկին:

— Ուրեմն պարոնը Մոնֆերմէյի մէջ գործ չունէ՞ր, կրկնեց ան:

— Ոչ, գործ չունիմ, ասկէ կ'անցնիմ, տիկին, շարունակեց, ի՞նչ է պարտքս:

Թէնարտուհին առանց պատասխանելու՝ ծալուած թուղթը տուաւ:

Մարդը թուղթը բացաւ եւ նայեցաւ, բայց յայտնապէս կ'երեւէր թէ ուրիշ տեղ էր իր ուշադրութիւնը:

— Տիկին, կրկնեց, շահաւոր գործեր կ'ընէ՞ք այս գիւղին մէջ:

— Սանկ, նանկ, պարոն, պատասխանեց Թէնարտուհին՝ զարմանալով, որ մարդը հաշիւին նկատմամբ նեղութիւն չցուցուց:

Ողբալի եւ ցաւագին ձայնով մը շարունակեց.

— Ո՜, տաժանելի է ժամանակը, մանաւանդ որ այս կողմերը խիստ քիչ քաղքենի կայ: Ամէնքն ալ աղքատ մարդեր են: Բարեբախտաբար մերթ ընդ մերթ ձեզի պէս վեհանձն եւ հարուստ ճամբորդներ կ'ունենանք: Շատ ծախս ունինք: Այս չի բաւեր, եւ ահա այդ պզտիկն ալ ծանր բեռ մը եղած է մեր վրայ:

— Ո՞ր պզտիկը:

— Քոզէթը, Արտոյտը, ինչպէս կ'անուանեն տեղացիք:

— Ա՜հ, ըսաւ մարդը:

Կինը շարունակեց.

— Ի՞նչ են, ինչ են այս գիւղացիները որ սանկ մականուններ կը հնարեն, պզտիկը աւելի Ջղջիկի մը քան թէ արտոյտի կերպարանքը ունի: Ողորմութիւն չենք ուզեր, բայց մենք ալ չենք կրնար ուրիշներուն ողորմիլ: Բան մը չենք վաստըկիր, սակայն շատ ծախք ունինք, ինչպէս՝ բաժը, տուրքը, դուռներն ու պատուհանները, հարիւրին մէկ տուրքը: Գիտէք հարկաւ, պարոն, թէ կառավարութիւնը սոսկալի դրամ կը պահանջէ: Մանաւանդ որ ես ալ աղջիկներ ունիմ, ուրիշներուն զաւակը սնուցանելու պէտք չունիմ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարգանս, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ այս կիրակի առաւօտ:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներու յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պարսամ Յակոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (16 Յունիս) Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց կնոջ ու մօր

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ: Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ Հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի հոգեւոր Հովիւ Հայր Գեղամի (ուսուցիչ) եւ Տիկին Պօղոսեանի (ուսուցչուհի):

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

ՇԱՒԻՒԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծընողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 տարեկան)

26 Rue Troyon , 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի ծառաստանին մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, կիրակի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՃԱՄԲԱ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԴԻՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿՈՉ ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութեան եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի որոշումով, կոչ սանուհիի մը գտնելու համար Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանի համար 1968–69 դպրոցական շրջանին համար:

Թեկնածուն պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1. 10էն 12 տարեկան ըլլայ: 2. Ծնողքը պէտք է Սեբաստիոյ նահանգէն ըլլայ կամ գերդաստանէն: 3. Թեկնածուն որբ կամ աղքատ ընտանիքի զաւակ ըլլայ:

Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ուսուցչական կազմի մը քննութենէն ետք: Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ դիմումին հետ միասին յաճախած դպրոցին վերջին տարուան նիշերը: Դիմումները ընել մինչեւ Յուլիս 15 հետեւեալ հասցէներուն. — Շիրվանեան, 65 Վուա տ'Իսի, Մալաքոֆ, (Հեռ. 642–75–70): կամ Հայկազ Մարտիրոսեան, 73 Պուլվար ժորժ Էսթրաժէն, Ռուֆաս – Պլան Մարսէյլ 7: (Հեռ. 53–20–49:

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԲԱՑ Է

43, Rue Richer - métro Cadet

Տիկին Ա. Բալուեան կը շարունակէ իր գործունէութիւնը: Գրատունը Բաց է ամէն օր (բացի կիրակիէ) ժամը 10էն 12 եւ 14.30էն 19ը:

Բազմատեսակ գիրքեր.— Պատմական, բանասիրական, գրական ուսումնասիրութիւններ, վէպ, բանաստեղծութիւն: Արտասահմանեան եւ Հայաստանեան հրատարակութիւններ:

Նաեւ հայկական տիպերու հաւաքածոյ (Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Հայաստան պատրաստուած):

Այցելեցէք եւ անպայման ձեր փնտռածը կը գտնէք:

Կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ արտասահմանէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԷՆ ԱՐՏԱՏՊԵԼ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47

11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խաղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,50

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
14
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
14 JUIN
1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11235
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.235

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵՑ ԲՈԼՈՐ ՑՈՅՑԵՐԸ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ
ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ԵՒ ՓՈՒԱԹԻԷ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Նախարարաց Խորհուրդը Ներքին նախարարին առաջարկին վրայ, հետեւեալ որոշումները տուաւ չորեքշաբթի օրուան հերթական նիստին.— Արգիլուած են բոլոր ցոյցերը, ընտրապայքարի շրջանին:

Ներքին նախարարութեան զեկոյցը կը շեշտէ.— «Դէմ դնելու համար յեղափոխական հոսանքի մը զարգացման, որ միջազգային կապեր ունի, Ներքին նախարարը կը յիշեցնէ որ կարգ մը արտաքսումներու ձեռնարկած է.— 18 հոգի, որոնք գործօն մասնակցութիւն բերած են Ֆլէնի վերջին ցոյցերուն, սահմանէն դուրս հանուեցան: Անկէ զատ Էս. Տէ. Էս.ի (գերման ուսանողներու ընկերվարական շարժում) 12 շարքայիններ, որ մասնաւոր Փարիզ եկած էին խռովարար աշխատանք տանելու համար, արտաքսուեցան: Յունիս 11էն 12ի գիշերուան ցոյցերուն իբրեւ հետեւանք, գլխաւորաբար Լատինական Թաղ եւ Թուլուզ, նոր արտաքսումի պիտի ձեռնարկուի այն օտար տարրերուն, որոնք բուռն կերպով մասնակցած են այդ ցոյցերուն:

«1936 Յունուար 10ի օրէնքին համաձայն, Նախարարաց Խորհուրդը վաւերացուց հրովարտակով ամէնէն գործօն յեղափոխական շարժումներու լուծումը»:

Այդ խմբակցութիւններն են.— Յեղափոխական Համայնավար Երիտասարդութիւնը, հիմնուած 1966ի սկիզբը Սորպոն-լէթր ուսանողներէ, որոնք հեռացած էին Համայնավար ուսանողներու միութենէն, որովհետեւ Համայնավար կուսակցութիւնը զօրավիգ եղած էր Միթերանի թեկնածութեան: Սերտ կապ կը պահէ գերման Էս. Տէ. Էս.ի հետ (Ընկերվարական ուսանող), Համայնավար Միութիւնը (Բանուորական Ձայն) հրաւէր կը կարդայ յեղափոխական կուսակցութիւն մը կառուցանելու եւ 4րդ Միջազգայինը: Հաստատութիւններու ներսը կը գործէ եւ իր շարքայինները կը հրաւիրէ երկար պայքարներու: Յեղափոխական Ուսանողներու կապի Կոմիտէն եւ անկէ ծնունդ առած՝ Յեղափոխական Ուսանողներու Դաշնակցութիւնը, որ նաեւ «Ըմբոստութիւն-խումբ» անունը առած է: Հիմնուած 1961ին Թրոցկիստ կազմակերպութեան պատկանող ուսանողներու կողմէ:

Լամպէռ խումբը, 1100 անդամ ունի եւ «Բոլշեւիկ» գիծ, որու դաւաճանած են, ըստ իրենց, Համայնավար Ֆրանսական Կուսակցութիւնը եւ արեւելեան երկիրները:

Մարքսիստ - Լենինիստ Համայնավար Երիտասարդներու Միութիւնը, հիմնուած 1966 Նոյեմբերին Էքոլ Նորմալ - Սիւփի (Ռիւ տ'Ուլմ) Համայնավար Ուսանողներու Միութեան ակումբներու կողմէ: Ներշնչումով մաոյական, Միութեան ձգտումն է քանդել ընկերութիւնը, զօրավիգ կենալով գործադուլներուն պազէն Սէ. Ժէ. Թէ.ի դէմ: Կը գովէ Մաոյի միտքը եւ չինական օրինակը:

Մարտ 22ի Շարժում, հիմնուած Նանթէռ, Քոհն-Պէնտիթի կողմէ, գրականութեան համալսարանի գրաւումէն ետք, կազմուած է անիշխանականներէ: Շարժումին ձգտումն է քանդել քաղքենի կոչուած ընկերութիւնը, համալսարանական կազմակերպութեան դէմ իր պայքարը առաջին տարրերէն մին ըլլալով իր ծրագրին:

Այս վերջինին առթիւ, յիշենք թէ Քոհն-Պէնտիթ 14 օրուան արտօնութիւն ստացած է Լոնտոն մնալու, ինչ որ գայթակղութիւն առեղծած է պահպանողականներու մօտ:

«Կարմիր Դանիէլը» յայտարարած է Լոնտոնի մէջ, թէ միտք ունի տը Կոլի 1940ի դիմադրական շարժումին նման բան մը ստեղծել: Աւելցուցած է թէ բառ առ բառ պիտի արտասանէ այն յայտարարութիւնը զոր տը Կոլ ըրած էր 1940 Յունիս 18ին, վասնզի պայմանները նոյնը կը նկատէ Ֆրանսայի մէջ: Քոհն-Պէնտիթ ըսած է նաեւ թէ միտք ունի քաղաքական ապաստան ուզելու Անգլիայէն իրեն, Ժաք Սովաժոյի եւ Ալէն Կէսմարի համար:

Կառավարական որոշումէն ետք, նախատեսուած ցոյցերը տեղի չունեցան Փարիզ, որ հանդարտ գիշեր մը անցուց: Ցոյցերու տեղ միթինկ մը տեղի ունեցաւ Ուսանողական Տունը:

Միջադէպեր պատահած են սակայն Սթրազպուրկ եւ Փուաթիէ ուր ցոյցերը իրենց բնոյթը կորսնցուցած են եւ բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկաններու եւ ուսանողներու միջեւ: Այս առթիւ յիշենք թէ Նախորդ գիշերուան Փարիզի բախումներու հաշուեկշիռը հետեւեալն է.

— 72 վիրաւոր ապահովութեան ուժերէն, 72 պատնէշներ բարձրացած ամէն կողմ, 75 կառք վնասուած, հինգ ոստիկանատուն յարձակումի ենթարկուած, 25 ծառ վար առնուած, 24 ցուցափեղկ կոտրտած (Կառ տիւ Նոռ): Փարիզի հիւանդանոցները կը հաղորդէին թէ 193 հոգի վիրաւոր, հիւանդանոց մտած էին եւ մաս մը հարկ եղած էր վար դնել:

× Զորեքշաբթի իրիկուն ընտրապայքարը սկսաւ հեռատեսիլէն: Խօսեցան Ժաք Տիւհամէլ, (Արդիական Յառաջդիմութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն Փէ. Տէ. Էմ.) Վալտէք Ռոշէ (Համայնավար) եւ Ժ. Փոմփիտու (Իւ. Տէ. Էռ.):

Գործադուլի մէջ են դեռ Ռընօ, Փէժօ, Թաքսի եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ շատ ծանր երկրաշարժ մը եղած է արեւելեան Հայաստանի մէջ եւ քանի մը հարիւր հոգի անապաստան մնացած են: Կը թուի թէ մահ չկայ: Աղէտեալները պատսպարուած են վրաններու տակ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ կառքեր կրակի տըրուած են, պատնէշներ բարձրացած եւ ընդհ. գործադուլ ալ եղած չորեքշաբթի օր: Միջադէպերը ծագած էին, որովհետեւ անծանօթներ կրակ նետած էին եկեղեցիի մը մէջ: Վարչապետ Եաֆի կոչ ըրած է ժողովուրդին որպէսզի առաջքն առնուի բախումներու մահմետական եւ քրիստոնեայ համայնքներու միջեւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը դժուարութիւններ ունի նոր կառավարութիւնը կազմելու համար: Ռումոռ ձախողած ըլլալով, նախագահ Սառակաթ նոր խորհրդակցութիւններ սկսած է:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ԱՆԳԼԻԱ

Զորեքշաբթի առաւօտ 24 ժամուան արտօնութեամբ Լոնտոն հասած է Նանթէռի շարժումին պարագլուխը՝ Քոհն-Պէնտիթ, որ հեռատեսիլի յայտագրի մը պիտի մասնակցէր (Ըմբոստացած ուսանողներ): Օդակայանը ժամանակ մը վար դրուելէ ետք, «Կարմիր Դանիէլը» կրցած է Մեծն-Բրիտանիա մտնել: Զինքը դիմաւորած են քան ուսանողներ:

Պէնտիթի ժամանումը առաջին էջի եւ քանի մը սիւնակի վրայ (վեց՝ Տէյլի Մէյլ, եօթը՝ Տէյլի Միռըր) յայտարարուած է լոնտոնեան օրաթերթերու մէջ, նոյնիսկ ծանրախոհ Թայմզը բացառութիւն չի կազմեր: Աւելին՝ կ'ըսէ թէ մահուան սպառնալիքներ եղած են Քոհն-Պէնտիթի դէմ Անգլիոյ մէջ: Կը թուի թէ տեսակ մը խուճապ առեղծուած է բրիտանական մամուլին մէջ եւ հոն ալ միայն համայնավար պաշտօնաթերթն է (Մոռնինկ Սթառ) որ պաղարիւնը կը պահէ եւ նոյնիսկ կ'անգիտանայ «Կարմիր Դանիէլ»ի գոյութիւնը Անգլիոյ մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքի մէջ դատավարութիւն մը սկըսած է համալսարանի չորս փրոֆեսորներու դէմ, որոնք ամբաստանուած են շատ սուղ գինով գիրքեր ծախած ըլլալնուն համար: Առուծախը կը վերաբերի դասատուներու կողմէ ուսանողներուն պարտադրուած գիրքերու: Ուսանողները ուրախութեամբ կը հետեւին ձեռք առնուած միջոցներուն: Գոհ են նաեւ, որովհետեւ կառավարութիւնը որոշած է որ ձրի ըլլան գիրքերն ու ուսումը եւ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է աղքատ ուսանողներուն վիճակը բարելաւելու համար:

Բայց բարձրագոյն ուսման հարցը հոս ալ չէ լուծուած: Ուսանողներու թիւը կը շատնայ (Սելանիկի համալսարանին ուսանողներու կէսը հիւսիսային գիւղերէն կուգայ) եւ ահագին խճողում առեղծած է: Աթէնքի, Սելանիկի, Ճանինայի, Փաթրասի համալսարանական շէնքերը փոքր են: Յետոյ «ազատական» գաղափարներու տէր դասատուներու պաշտօնազրկման առեղծած պարապը չի լեցուիր դիւրութեամբ:

ՀՌՈՄ

Հոս ալ ինչպէս Ֆրանսա, ուսանող-բանուոր յարաբերութեան հարցը բաւական կնճռոտ է: Մանաւանդ որ համայնավար գրագէտ մը պոէմ մը գրած է:

Հեղինակը՝ Փիէր-Փաոլօ Փազոլինի իր գրութեան վերնագիրը դրած է «Համայնավար իտալական կուսակցութիւնը՝ երիտասարդներուն»:

Համայնավար բանաստեղծը կ'ըսէ ի մէջ այլոց.— «Կը ցաւիմ: Իտալական Համայնավար կուսակցութեան դէմ հակառակութիւնը պէտք է անցած տասնամեակին առնել ըլլար: Ուշ մնացած էք, սիրելի բարեկամներ: Այն ատեն ծնած ալ չէիք: Քարը ձեր գլխուն, հարուստ պապաներու շփացած տղաք: Կ'ատեմ ձեզ, ինչպէս կ'ատեմ ձեր պապաները: Երէկ, Վալլէ Ճիուլիայի մէջ, երբ կը կռուէիք ոստիկաններուն հետ, համակրութիւնս ոստիկաններուն հետ էր, որովհետեւ ոստիկանները աղքատի տղաք են: Ա՛լ մի խորհիք ձեր իրաւունքներուն մասին: Մի՛ պահանջէք իշխանութիւնը»:

Անշուշտ այս քերթուածը որուն լրիւ բնագիրը պիտի հրատարակուի Մոռավիայի պարբերաթերթին (Նուովի Արկոմենթի) մէջ մասնակի լոյս տեսաւ արդէն Էսփրէսսօ շաբաթաթերթին մէջ: Փազոլինի դժուարութիւններու կը բախի բացատրելու համար իր «ներշնչումը» եւ կը խնդրէ ընթերցողներէն որ այս քերթուածին կցուած բացատրողականն ալ կարդան:

Իտալիոյ Բանուորական Համայնավար Դաշնակցութեան (Իտալիոյ Սէ. Ժէ. Թէ.ն) քարտուղարը կ'ըսէ թէ Փազոլինի չէ հասկցած ուսանողները, որովհետեւ չի հասկնար որ այսօր ի՞նչ են բանուորները:

Փազոլինի կը փորձէ արդարանալ.— «Իմ բարկութեանս բուն նշանակէտը երիտասարդները չեն այնքան: Արհամարհանքիս առարկան չափահասներն են, տարեկիցներս, որոնք տեսակ մը նոր կուսութիւն կ'առնեն, պաշտամունք մը ցոյց տալով պատանիներուն նկատմամբ: Երբ բանուորը կը շարժի եւ գործատունը կը գրաւէ, յեղափոխութիւն կ'ընէ: Երբ ուսանողը համալսարան մը կը գրաւէ, միայն քաղաքացիական պատերազմ է ըրածը»:

× Այն ուսանողները որոնք պատնէշ բարձրացուցած էին Հռոմի մէջ, Մայիս 31ին, մէկուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուած են (յետաձգումով):

× Թուրքերն ալ անշուշտ ետ պիտի չմնան: Գրականութեան համալսարանէն ետք, Անգարայի Թուրք ուսանողները գրաւած են Իրաւաբանութեան համալսարանը եւ որոշած են պոյքոթի ենթարկել քննութիւնները:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս ստորեւ հրատարակուած զեկոյցը կը բացատրէ, փարիզեան օրաթերթերը, ի շարս որոնց «Յառաջ», այսօրուընէ կը ծախուին 50 սանթիմի, մասամբ դէմ դնելու համար յաւելեալ նոր ծախքերու, որոնք ի դէպ, շատ աւելի ծանր եւ զգալի են հայերէն օրաթերթի մը համար:

Առ այժմ անփոփոխ կը պահենք բաժանորդագրութեան սակը:

×

LES QUOTIDIENS PARISIENS A 50 CENTIMES

Le syndicat de la Presse parisienne communique :

« Dans les circonstances dramatiques que vient de connaître le pays, la presse quotidienne de Paris s'est attachée, en dépit de difficultés exceptionnelles et dans des conditions extrêmement onéreuses, à remplir sans interruption sa mission et à apporter au public, dans la diversité de ses opinions, les informations réfléchies et commentées qui lui étaient plus que jamais nécessaires.

« Afin de maintenir sa présence et son indépendance au moment où de nouvelles charges s'ajoutent à celles qu'elle supportait difficilement déjà, elle est dans l'obligation de généraliser, pour les titres quotidiens qui ne le pratiquaient pas encore, le prix de base de 0,50 franc à l'exemplaire ».

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բուն պսակման մէջ՝ աղօթքներէ, շարականներէ զատ իբր արարողութիւն քիչ բան կար: Առաջինն այն էր, որ քահանան փեսային ու հարսին գլուխները կը դնէր «ի վերայ բեմին՝ իբրեւ ի վերայ սալի» իրարու կից, եւ անոնց վրայ զետեղելով «խաչ» մը՝ կ'աղօթէր: Ասիկա՝ իբրեւ նշան անոնց անմեկնելի միութեան:

Յետոյ կու գար ամէնէն կարեւորը, պըսակումը, ծանօթ մեր ամբողջ պատմութեան մէջ, սկսեալ Դ. դարէն: Ամուսնացելոց գլխուն այդ զարդն՝ անոնց թուով զոյգ՝ կոչուեր է սովորաբար պըսակ եւ երբեմն նմանութեամբ նաեւ «Թագ»: Սա հին ատենէն կը շինուէր դալար ծաղիկներէ: Երէցը, ծաղկեայ պսակները կը դնէր բեմին առջեւ, կ'օրհնէր զանոնք աղօթքով ու խաչով եւ կը դնէր ամուսնոց գլուխը:

Միջին դարուն, պսակին հետ կը յիշուի «նարօտն» ալ, բաղադրուած կարմիր ու սպիտակ գոյներէ, իբրեւ նշան փրկըչական կողէն բխած արեան եւ ջրոյ, եւ զոր կը կապէին ամուսնոց գլխոյն, հաւանօրէն պսակին իսկ, որուն համար շատ Մաշտոցներ կ'ըսեն՝ «Թագ կապէ»: Թուր մըն ալ կը կապէին փեսային մէջքը, որով կը լրանային անոր թագաւորական նշանակները եւ թէ «փեսայն թագաւոր կոչի»․ կամ ըստ 1507ի Մաշտոցին «փեսայ անուանեմք եւ թագաւոր»:

Հուսկ ապա պսակման աւարտելէն ետք՝ եկեղեցւոյ մէջ իսկ բաժակ մը գինի կ'օրհնէր քահանան յատուկ աղօթքով եւ տեառնագրութեամբ եւ ըմպել կուտար երկու պսակելոց միայն, ի խորհուրդ Կանայի հարսանեաց, ուր Յիսուս օրհնեց գինին: Սոյն 1342ի Մաշտոցը բաժակին մէջ ձգել կուտայ նշխար մըն ալ:

Ինչպէս Բ. ամուսնութիւնը, Բ. պսակն ալ յարգի չէր հին եկեղեցւոյ մէջ, վասնզի ամուսնական անդրանիկ սիրոյն եղծումն ու մոռացումն էր այս: Ասոր համար ալ նուազ շքով կը կատարուէր, Օձնեցին «տխուր եւ անկատարելագործ» կ'անուանէ զայն: Ըստ Տաթեւացւոյն՝ սրբազան բեմէն հեռի՝ «ի մէջ եկեղեցւոյն» կ'օրհնուէր: Եւ հին սովորութեամբ՝ ոչ եւս ծաղկեղէն ու օրհնեալ պսակով, որ սեփական էր կուսական անբիծ ճակտին, այլ պարզապէս խաչակնքուած «ուռով» կը պսակուէին, ինչպէս սահմանած է Շահապիվանու ժողովը: Սա կը հրամայէ նոյնպէս վարուիլ նաեւ այն ամուրեաց հետ, որոնք առեւանգ ըրած եւ պսակէն առաջ պարկեշտութեան սահմանն անցած էին: Իսկ եթէ ամուսնացելոց մէն կուսան եւ միւսն այրի կամ ոչ կոյս ըլլար, առաջինը ծաղկամբ եւ երկրորդն ուռով պիտի պսակուէին:

Յետ արարողութեանց աւարտման՝ եկեղեցիէն կ'ելլէին եւ փեսան այդ պահուն հարսն իր ձախակողմը կ'առնէր եւ ձախ ձեռքովը բռնած անոր աջը, այնպէս կ'ելլէր: Նոյն հանդիսաւորութեամբ կը դառնային փեսային տունը, ճանապարհին շարական երգելով:

Արքունական հարսանեաց առթիւ, կը պատմէ Խորենացին, երբ Թափօրը կը հասնէր փեսային տան դուռը, արքայ փեսան դահեկաններ կը սփռէր ժողովըրդեան վրայ, իսկ դշխոյ հարսը մարգարիտ կը ցանէր օրիորդաց առագաստին մէջ: Այս սովորութեան յեցած, անոր ժամանակակից երգիչներն այսպէս կ'երգէին Արտաշէսի հարսանիքը․— «Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեան Արտաշիսի, տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան Սաթենկանն»: Պէտք է, որ ժողովրդեան մէջ ալ մտած ըլլայ այս սովորոյթը, հարկաւ չափաւոր ձեւով, որով անոր մնացորդը դեռ կը տեսնենք մեր օրերը հայ գաւառացւոց մէջ:

Պսակեալք տունը մտնելով՝ պատրաստուած կը գտնէին գահ մը, միջին դարերուն կոչուած արաբերէն «մուհխա» կամ «հաճլէք» կամ պարսկերէն «թախտ», որուն վրայ կը բազմէր հարսը՝ փեսային աջակողմը: Կ'երեւի՝ թէ այս պահուն կը կատարուէր 1507ի Մաշտոցին ըսածը, թէ բոլոր հանդիսականքս «համբուրեմք երկրպագելով» նորապսակաց, ուր անգամ մըն ալ կը շեշտուի անոնց թագաւորական պատիւը:

Կը յաջորդէին կամ մասամբ այստեղ կը կատարուէին նուիրատուութիւնք: Հայկական հին սովորութեամբ՝ փեսան պարտաւոր էր հատուցում ընել իր առած աղջկան փոխարէն, այդ տուրքը կը կոչուէր «վարձկանք»: Սոյն իմաստով Մամբրէ «տուրեւառիկ փոխանորդութիւն» կ'անուանէ ամուսնութիւնը: (Հայոց այս բարբարոս սովորութիւնը այնքան գայթակղեցուցած էր Յոյները, որ Յուստիանոս կայսրը 596ի հրովարտակով փորձեց խափանել զայն, իր բացատրութեամբ՝ կանանց «գնուելն ապագայ ամուսիններէն» եւ պատուիրելով որ աղջիկն օժիտ տանի հօրը տունէն: «Կինն իւր բաժնիւն գայ ի տուն առնն», որ կ'ըլլար դրամ կամ անասուն, յունական բառով «պրոյդ» կոչուած (փրիքա), որուն տէր կը մնար կինը): Մխիթար Գօշի ժամանակ հին ձեւը բարեփոխուած է արդէն կամ գոնէ յարատեւ չէ եղած, վասնզի Տաթեւացւոյն օրով կար հետեւեալը․— «Հարսին տուեալ լինին երեք իրք․ բաժինք, օժիտք եւ պարգեւք»: Բաժինքը կը տըրուէին «ի հօրէ հարսինն» վասն պիտոյից պսակին»: «Օժիտքն ի փեսայէն լինին տուեալ աղջկան», որ դեռ հին դատապարտեալ ձեւն է: «Իսկ պարգեւքն ի բարեկամաց», այն է «միմեանց ազգականաց ընծայք»: Վերջապէս պարգեւի մաս մըն ալ քահանային եւ եկեղեցւոյն կը տրուէր ըստ կարողութեան:

Գ. Երզնկացւոյն համեմատ՝ «եօթն օր լինի հարսանիսն եւ ուրախութիւնն»․ մինչդեռ Տաթեւացին, տեղական տարբերութեամբ եւ կամ ընտանեկան կարողութեան չափով՝ կը դնէ միայն «երեք օր ուրախութիւն հարսանեաց»: Այդ ուրախութեան նշանակներն էին «ուռեր», որոնց վրայ 1507ի Մաշտոցը կապել կուտայ «դաստառակներ» ալ եւ զորս կարծեմ թէ հարսնեւորք իրենց ձեռքը կը բռնէին, մանաւանդ եկեղեցի երթալու եւ դառնալու պահուն եւ որ կը յիշեցնէ Եբրայեցւոց բռնած ոստերը Յիսուսի շուրջ: Կը ճաշակէին «նուռեր», կարմիր ու անուշահոտ «խնձոր», «ձու կարմիր», որ նաեւ Զատկին յատուկ էր:

Այդ ուրախութեան անբաժան ընկեր էին արբեցութիւնք ու զեխութիւնք ալ: Նմանապէս կային աշխոյժ ու կրակոտ պարեր: Արքունի հարսանեաց մէջ կը մտնէին զինուորական «փողեր» ու «սըրինգներ», որոնց նպատակն էր «յորդորել զպարն»: Իսկ պարզ հարսանեաց շուք կուտային սովորական «նուագարանք», որոնց մէջ հնագոյնն եւ անուանին էր «Գողթնացւոյն բամբիռն»: Պարերուն կ'ընկերէին նաեւ երգեր, որոնց նիւթն էր արքայական ամուսնութեանց առթիւ՝ գլխաւորապէս փեսայի աշխարհին ու տոհմին գովեստը: Ժողովրդական «երգեր» ալ կային, որոնց նիւթը աւելի յոռի կամ սիրաբանական կը թուի: Սիրային շատ տաղեր կան գրչագրաց մէջ ալ, բայց վերջին դարերէն: Ուրախութեան մասն էին նաեւ անարժան խօսակցութիւնք, գուցէ ծիծաղեցնելու համար հանդիսականները: Այս է Շնորհալւոյն ըսածը՝ «ի լսելն եւ ի խօսել զանուղղայս» եւ Ալաւկայ որդին կ'ուզէ, որ փոխանակ այդ «հեթանոսական ամօթալից զրուցադրութեան»՝ Սրբոց նահատակութիւնք պատմուին:

Հարսանեաց Գ. օրը կը վերցնէին հարսին քօղը, որով կարծես իր նոր ընտանեաց մէջ կը խառնուէր․ իսկ Ը. օրն ալ կ'առնէին պսակը: Ասոր համար եւս առանձին եւ համառօտ կանոն մը կայ բոլոր հին Մաշտոցաց մէջ, սկսեալ ԺԱ. դարու օրինակէն: Պսակեալները վերստին եկեղեցի կ'երթային, կամ քահանան կը տանէր զանոնք եկեղեցւոյն «դուռը» եւ կամ ինք կ'երթար անոնց տունը եւ յիշեալ աղօթքները կատարելով՝ կը հանէր պսակները, հրաման տալով ամուսնութեան՝ զոր մինչեւ այդ օրը չունէին: Գ. Երզնկացին կ'ուզէր մանաւանդ, որ այդ «ութ օր հարսն ու փեսայն զմիմեանս մի՛ տեսցին»: Հաւանական չէ, որ ժուժկալութեան այդ ութօրեայ շատ հին ըլլայ, կամ գոնէ սեփական՝ ազնուականաց ալ, զի Տրդատ՝ Ս. օրն իսկ յառագաստ մտաւ, թէեւ կանոնաւոր հարսնիք մը չէր անոր: Երէցն այդ առթիւ կ'աւանդէր ամոլին՝ ամուսնական կենաց մասին կարեւոր խրատներն ու եկեղեցական կանոնները:

Առագաստի համար մեծամեծ տուներու մէջ կը յատկացուէր «սենեակ» մը: Իսկ պարզ բնակարանաց մէջ, ուր հասարակաց ննջարան ունէին, մեծ վարագուրով մը կը կազմէին զայն: Այս նպատակով, աներկիւղ քահանայք երբեմն փոխ կուտային «եկեղեցւոյ վարագոյրները», որուն համար Ս. Սահակայ կանոնք կը սպառնան կարգազուրկ ընել զանոնք: Արդէն «առագաստ» կոչումը, որ շատ հին է, առնուած է համանուն բառէն, որ կը նշանակէ որեւէ վարագոյր, ուսկից եւ նաւուն լայն կտաւը: Ասոր հետ համանիշ էն Եղիշէի «սրահակք եւ սրսկապանք նորեկ հարսանց»: Եւ այդ բոլորին մէջ կը տեսնենք հարսանեկան ծածկարանին՝ ըննիկ ու սենեակին՝ աւելի ծանօթ եւ ընդհանուր ձեւը: «Նորեկ» հարսանց միայն յատուկ էր այդ․ ուրեմն նորութեան անցնելէն վերջ կը վերցնէին զայն:

Հարսանեաց մեծագոյն պահուն առագաստի օրը տեղի կ'ունենար, գոնէ հին ժամանակ: Հարսնածու աղջկունք «Թմբկօք եւ պարուք» կ'առաջնորդէին հարսն յառագաստ: Այն պահուն իսկ՝ ուր Տըրդատ Ս. Հռիփսիմեայ սենեակը մտաւ, բոլոր բազմութիւնը պալատէն դուրս, քաղաքին փողոցաց ու բերդերու մէջ կ'երգէին, կը կայթէին ու խնջոյքով կը լեցնէին ամէն կողմ: Խորենացին ալ կը ճանչնայ յատուկ «առագաստի երգս», զոր կ'երգէին իր օրով:

Նոր հարսն ժամանակ մը դուրս չէր ելլեր սենեակէն, մանաւանդ տունէն, ամօթխածութեան համար: Վարդանանց օրով՝ մինչդեռ ուրացեալ նախարարաց դարէն՝ ի կոծ կը յորդորէ հայ կիներն «ի հրապարակս», հարսները նոյն բանն «ի սենեակս» կը կատարեն: 451ի պատերազմին ձախողուածքով՝ «սախպուած ելին հարսունք յառագաստից», բազմութեան հետ լեռներն ապաւինելու: Անոնք եւ ոչ եկեղեցի կ'երթային: Մամիկոնեան Վահանայ իբր մարզպան յաղթական դարձն այնչափ ցնծութիւն պատճառեց Հայոց, որ իբր բացառութիւն՝ «հարսունք անգամ յառագաստաց մտանելով առ վայր մի առ խնդին զամօթ հարսնութեան, դիմեալ ընթանային յեկեղեցին՝ զօրավարին ետեւէն:

ՀԱՅՐ ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՑՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Անշուշտ ունինք, միթէ անոնք ալ մեզի պէս չե՞ն տառապիր բռնակալութենէն:

— Պիտի շարունակէ՞ք մերժել ձեր մեղսակիցներուն անունը տալ:

— Եւ դուք տակաւին պիտի համարձակի՞ք անոնց անունները հարցնելու ինծի…

Հարցաքննութիւնը այս կերպ շարունակելով որեւէ արդիւնք պիտի չունենար: Իզզէթ փաշա զգաց թէ դժուարին կացութեան մը մատնուած էր եւ հարկ էր դուրս ելլել անկէ: Վայրկեան մը լըռեց, իր շուրջը գտնուողներուն հետ ցած ձայնով խորհրդակցեցաւ, յետոյ ձայնը բարձրացուց եւ վճռաբար ըսաւ.

— Վերջին անգամ ըլլալով, Սալիհա Հանըմ, կ'ազդարարեմ ձեզ որ չենք կըրնար այլեւս մեր հարցաքննութիւնը այս ձեւով շարունակել: Մինչեւ հիմա ձեր կնոջական հանգամանքը նկատի առնելով՝ չափազանց ներողամտութեամբ վարուեցանք ձեզի հետ, յուսալով որ դուք ալ պիտի կրնաք գնահատել մեր այս վարմունքը, գնահատել եւ ըստ այնմ պարտ ու պատշաճ կերպով ձեր խոստովանութիւնները ընել եւ մեր հարցումներուն կէտ առ կէտ պատասխանել:

«Դժբախտաբար մեր ցոյց տուած ներողամտութիւնը պատճառ եղաւ որ դուք անպատկառ ընթացք մը բռնէք, ձեր յանցաւորի դիրքը մոռնաք և տեսակ մը ամբաստանիչ դառնալով, համարձակիք խենթ ու խելառ խօսքեր ընել մեր վեհափառ տիրոջ նուիրական անձին ու անոր կառավարութեան դէմ: Այս բանը այլեւս կարելի չէ շարունակել: Մենք հինչեւ հիմա դաւող չարագործը մոռցանք եւ մեր խօսքը մոլորեալ կնոջը ուղղեցինք, հիմա սակայն ատենը եկաւ մոռնալու որ մեր դէմինը կին մըն է եւ ուղղակի դաւադիր չարագործին հետ պիտի խօսինք:

«Գիտէք որ արդարութիւնը միջոցներ ունի խոստովանիլ չուզող չարագործներուն լեզուն բանալու եւ զանոնք ստխակի պէս խօսեցնել տալու, ջանացէք որ չստիպէք մեզ այդ միջոցներուն դիմելու: Հասկցա՞ք»:

Այս վերջին բառը Իզզէթ փաշա արտասանեց խոժոռ ու ատելութեամբ լի նայուածք մը ուղղելով Սալիհա Հանըմին, որ հանդարտ ու անտարբեր, հեգնական նուրբ ժպիտով մը մտիկ կ'ընէր այդ սպառնալիքները:

— Իմացա՞ք ինչ որ ըսի, պոռաց քարտուղարը իր դիմացինին արհամարհոտ լռութենէն կատղած:

— Այո՛, լսեցի ձեր ըսածները, պատասխանեց Սալիհա հանդարտ ձայնով մը, զիս խոստովանեցնելու համար սպառնալիքներ ըրիք, կարծեմ ուզեցիք չարչարանքներու ակնարկել, ուզեցիք հասկցնել որ զիս տանջանքի պիտի ենթարկէիք խօսեցնել տալու համար… պարզապէս կը խղճամ ձեր վրայ, կը խղճամ մանաւանդ Ապտիւլ Համիտի վրայ որ կնոջ մը ամուսինը չարաչար սպաննել տալէ եւ երկու զաւակները ծովուն մէջ խեղդամահ ընելէ ետքը, տակաւին կը կարծէ թէ չարչարանք ու տանջանք մնացած է այդ կնոջ համար: Կ'ուզէի տեսնել որ այդ դժոխային ոգին այս չարչարանքներէն ու տանջանքներէն յետոյ, ի՞նչ աւելի սոսկալի չարչարանք կրնայ տալ ինծի…:

— Գիտէ՛ք որ ձեր այդ խօսքերովը ձեր մահուան վճիռը կ'արտասանէք:

— Ձեզի պէս վատերն են որ մահուընէ կը վախնան, գոչեց Սալիհա որուն ձայնը յուզումէն դողդղալ կը սկսէր:

Իր ու ընկերներուն ճակատին նետուած այս նախատինքէն այլայլած՝ Իզզէթ փաշա բարկութեամբ ոտքի ելաւ եւ սկսաւ ուժգնօրէն զանգակը հնչեցնել:

Դռնապան մը խկոյն ներս խուժեց:

— Պահապանները կանչեցէք ու թող այս կինը իր տեղը տանին, պոռաց փաշան:

Յետոյ դէպի Սալիհա Հանըմին դառնալով բարկաճայթ շեշտով մը ըսաւ.

— Զարաչար պիտի զղջաք ձեր այս ընթացքին համար, բայց ալ օգուտ չունի:

Քանի մը վայրկեան ետքը, Սալիհա արդէն հեռացած էր սրահէն:

— Փաշա էֆէնտիներ, ըսաւ Իզզէթ, խօսքը իր շուրջիններուն ուղղելով, ինչպէս տեսաք, անկարելի է մեղմութեամբ խօսեցնել այս կինը եւ հարցաքննել զինքը, ուստի փոխանակ պարապ տեղը ժամավաճառ ըլլալու, լաւագոյն է որ մեր ձերբակալուածներու հարցաքննութեան սկսինք, գուցէ անոնցմէ կրնանք քաղել մեր ուզած տեղեկութիւնները․ գալով այս կնոջ, իր մասին ի՛նչ ընթացք բռնելնիս թող մեր վեհափառ տէրը ինք որոշէ:

Ներկաները համամիտ գտնուեցան իրենց նախագահին այս խորհուրդին եւ խկոյն հրաման տրուեցաւ որպէսզի ձերբակալեալներէն երիցագոյնը ներս բերուի:

Բայց նոյն միջոցին Թիկնապահ մը գալով Իզզէթ փաշան հրաւիրեց Սուլթանին քով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(146 – Շար.)

ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՑ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Հակառակ անոր որ ժառանգականութեան օրէնքները, զաւակներուն կուտան իրենց ծնողքներու շատ մը յատկանիշները, սակայն կը թուի թէ ատիկա որեւէ ազդեցութիւն չունի իրենց նկարագրին վրայ: Աննշան բանուորի մը զաւակը՝ անպայման աննշան բանուոր մը չըլլար, եւ ոչ ալ համբաւաւոր մարդու մը զաւակը համբաւաւոր մէկը կ'ըլլայ անպայման: Չըրչիլի աղջիկը՝ անկանոն կեանք մը կ'ապրի եւ Շարլ Պուայէի տղան թուղթ խաղալէ զատ ուրիշ բան չէր գիտեր:

Անշուշտ եթէ Սառա Չըրչիլ սըր Ուինսթըն Չըրչիլի աղջիկը չըլլար, ոչ ոք պիտի խօսէր իր անկանոն կեանքին մասին: Համբաւը ծանր բեռ է: Սակայն, հարցը տարբեր է: Ինչո՞ւ հռչակաւոր մարդոց մեծ մասին զաւակները կը ձախողին կեանքի մէջ:

Անոնք որոնք մանուկներու հոգեբանութիւնը կ'ուսումնասիրեն, կը հաստատեն թէ մանուկի մը «կաղապարը» բացարձակապէս իր ծնողքներուն գործը չէ: Զաւակները աշխարհ կուգան իրենց սեփական անհատականութեամբ: Սակայն իրենց կեանքի առաջին տարիներուն իրենց նկարագրի կազմութեան մէջ բախտորոշ դեր կը խաղայ իրենց ծնողքներու ազդեցութիւնը: Որովհետեւ ծնողքները ճանչնալով եւ ընդունելով այս անհատականութիւնը, կրնան անոր յարմար ուղղութիւն տալ:

Օրինակ՝ հռչակաւոր մարդու մը զաւակը կրնայ ժառանգել յատկանիշ մը, որ դեր խաղացած է իր հօր յաջողութեան մէջ: Հռչակաւոր արուեստագէտի մը կամ գիտնականի մը համար, իր յաջողութեան նպաստած յատկանիշը կրնայ գեղեցկութիւնը ըլլալ: Այս գեղեցկութիւնը սակայն, եթէ ճիշդ ուղղութիւն չստանայ՝ կրնայ ժխտական տարր դուրս գալ զաւակի նկարագրին մէջ: Եւ դժբախտաբար, հռչակաւոր ծնողքները, շատ կլանուած իրենց հռչակով, շատ քիչ ուշադրութիւն կը դարձնեն իրենց զաւակներուն, անոնց առաջին քայլերը առած պահուն:

Նոյնպէս յաճախ, համբաւաւոր ծնողքները իրենց խիղճը հանդարտ պահելու համար իրենց յայտնաբերած գուրգուրանքի ու սիրոյ պակասը կը ջանան վճարել նիւթական առատ բարիքներով: Նիւթական բարիքներ, որոնք եթէ մէկ կողմէն ժամանակաւոր ուրախութիւն մը կը պատճառեն, միւս կողմէն անհատին ստեղծագործական տրամադրութիւնը կը սպաննեն:

Իր յուշերուն մէջ, կեանքի մէջ ձախողութիւնը այսպէս կը բացատրէ Պարրիմուրի աղջիկը, որ մեռած գտնուեցաւ իր սենեակին մէջ դեղահատներով եւ գինիով լեցուն շիշերով շրջապատուած:

Գրեթէ բոլորս մեր զաւակներուն փափաքները անմիջապէս գոհացնելու սխալը կ'ընենք: Ժամանակակից տնտեսութիւնը, հնարաւորութիւն կ'ընձայէ մեզի անմիջապէս գնել բան մը որ կ'ուզենք նուիրել եւ անոր փոխարժէքը ամիսներ ետք վճարել: Սակայն ծնողքներէն ոմանք, միւսներէն աւելի յանցաւոր են եւ կասկած չկայ, թէ հոգեբանօրէն հիւանդ կ'ըլլան այն տղաքը, որոնք երբեք կարիքը չեն ունենար սպասելու կամ աշխատելու իրենց ուզածը ունենալու համար:

Ասկէ զատ, շատ մը ծնողքներ կ'ուզեն իրենց զաւակներու յարգանքն ու սէրը գնել:

Սակայն առատ դրամը բոլոր համբաւաւոր մարդոց զաւակներուն գլխաւոր հարցը չէ: Ճոն Քենըտի ութ տարեկանին հօրը գրած էր իր 40 սէնթ շաբաթականին յաւելում մը խնդրելու համար: Կասկած չկայ, թէ երբեք կարիք չունէր եւ իր կեանքը շատ աւելի լաւ էր անկէ, զոր կ'երազեն շատ մը մանուկներ: Սակայն ասոր առընթեր սորված էր, թէ դրամը եւ ընկերային դիրքը պատասխանատուութիւններ եւ պարտաւորութիւններ կը ստեղծեն ընկերութեան հանդէպ:

Արդարեւ, ծանր բեռ է համբաւը: Իր առաջի որդւոյն առեւանգումէն եւ մահէն ետք Չարլս Լինտպէրկ իր ընտանիքը հեռացուց հանրային հետաքրքրութենէ: Սակայն այս բանը չեն կրնար ընել հռչակաւոր մարդիկ, որոնք հանրութենէն կախում ունին, չի կրնար ընել ազգային կուռք մը, ինչպէս է նախագահ Քենըտիի այրին: Այսպէս իրենց զաւակները ենթարկուած են միլիոնաւոր մարդոց նախանձին եւ հիւանդագին հետաքրքրութեան եւ ատիկա ազդեցութիւն կ'ունենայ անոնց նկարագրին վրայ:

Մասնաւորաբար ծանր է եւ զաւակներու նկարագրին վրայ կործանարար ազդեցութիւն կ'ունենայ շարժապատկերի մեծ դերասաններու համբաւի բեռը: Էտուըրտ Ռոպինսըն որդի, բազմաթիւ անգամներ ձերբակալուեցաւ գէշ ինքնաշարժ վարելու, գինեաւ դիմադրութիւն ցոյց տուած ըլլալու եւ ուրիշ յանցանքներու համար: Լանա Թարնըրի աղջիկը իր մօր սիրածը սպաննեց: Ռոլլ Ֆլին, Էրոլի աղջիկը գող էր:

Բացատրութիւնը թերեւս կը գտնուի դերասանի արուեստի բնոյթին մէջ, որ կը ստեղծէ ինքնախաբէութիւններ, որոնք ազդեցութիւն կ'ունենան զաւակներու նկարագրին վրայ եւ յաճախ կը փոխեն զայն: Սովորաբար, այս փոքրիկներուն նկարագրի գլխաւոր յատկանիշը չնականութիւնն է: Սակայն արուեստի բնոյթը ծնողքներու պատասխանատուութիւնը չի նուազեցներ: Եւ հաստատուած է, թէ այն ծնողքները որոնք իրենց ասպարէզով շատ կը զբաղին, չեն կրնար տեւական եւ անկեղծ սէր յայտնաբերել:

Անշուշտ գոյութիւն ունին նաեւ բացառութիւններ, որոնք կանոնը կը հաստատեն: Պինկ Քրոսպիի որդին իր հօրմէն աւելի հռչակաւոր դարձաւ: Թերեւս անոր համար, որ գիտէր հռչակաւոր հօր մը որդին ըլլալ, բան մը, որ այնքան ալ դիւրին չէ որքան կը կարծենք:

Թարգ. Սէ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի ապրիլեան հերոսամարտին 53րդ տարեդարձին առթիւ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Մայիս 19ին, Կիրակի, Սալ Մազընոյի սրահին մէջ:

Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կողմէ, որ ամէն ջանք ի գործ դրած էր՝ արժանաւոր փայլով յիշատակելու մեր ժամանակակից պատմութեան չքեղագոյն դէպքերէն հանդիսացող Վանի քաղաքամիջի, Այգեստանի, Շատախի եւ այլ շրջաններու մէջ տեղի ունեցած հերոսական գուպարները, այդ գուպարներուն ընթացքին վասն հայրենիքի եւ ազատութեան զոհուած հերոսներու յիշատակը:

Բեմը զարդարուած էր Վասպուրականը խորհրդանշող արծիւով մը՝ յարգանք հերոսներուն վերտառութեամբ:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց Աւտոյեան, որմէ ետք ջութակահար Ս. Չէօրէքճեան նուագեց Փրանսական փառերգն ու Բամ Փորոտանը:

Յուսկ ուրեմն խօսեցաւ օրուան նախագահը Վարդան Պանտիկեան, որ պատմականը ըրաւ հերոսամարտին, յայտարարելով, թէ Վասպուրականցին կռահելով ոճրագործ Ճէվտէթի նպատակը՝ ջարդել տեղւոյն Հայութիւնը, նախ ջանաց ամէն կերպ վտանգը մեղմել, բայց երբ տեսաւ որ կարելի չէր աղէտը հեռացնել, վճռեց մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնիլ եւ զէն ի ձեռին մեռնիլ իր պատուին եւ հայրենիքին ազատութեան համար: «Պատիւ մեր անմահ հերոսներուն, որոնք պարտութեան մատնեցին թշնամին փրկելով հազարաւորներու կեանքը: Այդ հերոսամարտին ղեկավար առաջնորդը եղաւ Արամը»:

Ներկաները ապա նախագահին հրաւէրով վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին յիշատակը մեր հերոս նահատակներուն:

Օրուան երիտասարդ բանախօսը՝ Կարօ Ցովսէփեան դրուատիքը հիւսեց հերոսամարտին եւ ոգեկոչեց անմահ հերոսներուն քաղցր յիշատակը, յայտարարելով թէ՝ անոնք գիտցան զէնքն ի ձեռին կռուիլ եւ պարտութեան մատնել անարգ թշնամին:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիրը, որ շատ խնամուած էր:

Տիկ. Ի. Հրաչեան արտասանեց Յովհ. Շիրազի «Կտակ»ը, Օր. Մալըմեան պարեց հայկական պար մը, Վ. Նազարեան արտասանեց Ռ. Զարդարեանի «Բաղին»ը, փոքրիկն Արա Հրաչեան ներկայացուց ազգային պար մը:

Բոլոր արուեստագէտներն ալ անխտիր ծափահարուեցան:

Հայ Արենոյշներու Թատերախումբը յաջող կերպով ներկայացուց Պարոնեանի «Շողոքորթ»ը՝ ղեկավարութեամբ Ժ. Մակարեանի: Դերակատարները յաջողեցան լաւ ձեւով ներկայացնել իրենց մարմնացուցած տիպարները:

Կը գնահատենք Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան ազգօգուտ գործունէութիւնը:

Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ՄԵՌԱՒ ԾՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

Ժամանակին, Պարսկաստան, Սէլմաս գիւղը Տէրվիշ մը կը բնակի եղեր, որ իր ամբողջ կեանքը տառապանքի եւ խեղճութեան մէջ կ'անցընէր:

Քառասուն տարեկանին այլեւս կ'որոշէ գիւղէն հեռանալ եւ ասդին անդին պտտիլ՝ հասկնալու համար թէ արդեօ՞ք ամէն տեղ մարդիկ իրեն պէս դժբախտ են:

Բաւական գիւղեր, քաղաքներ այցելելէ ետք, առտու մը կը հասնի նոր քաղաք մը. կը մտնէ գերեզմանատունէն ներս եւ կը կարդայ տապանագիրները: Խելքը բանի մը չի հասնիր, որովհետեւ կարդացած գրութիւնները այս տեսակ ոճով էին.

Աստ հանգչի
Էլհաճ Մուսա Համատանի
որ մեռաւ
ի հասակի ութ ամսոյ

Կը տեսնէ, թէ մեռնողներու բոլորն ալ բժիշկ, դեղագործ, դրամատէր, գիտուն եւայլն ըլլալով հանդերձ, մէկ երկու տարի հազիւ ապրած են:

Զարմանքով՝ կ'երթայ դռնապանէն բացատրութիւն կը խնդրէ.

— Այո՛, կ'ըսէ դռնապանը, այս քաղաքը շատ զարմանալի սովորութիւն մը ունի. երբ մէկը ծնի, վիզէն ոսկի տետրակ մը եւ ոսկի մատիտ մը կը կախեն, որպէսզի երբ երջանիկ օր մը ապրի, այդ տետրակին մէջ գիծ մը քաշէ. իր մեռած օրը այդ գիծերը կը գումարուին եւ իր քարին վրայ այդքան օր ապրած ըլլալը կը գրուի. դժբախտ օրերը բնաւ նկատողութեան չեն առնուիր:

Տէրվիշը բաւական մտածելէ ետք կ'ըսէ.

— Ես որոշեցի այս քաղաքը ապրիլ, եւ երբ մեռնիմ, գերեզմանիս վրայ թող գրեն հետեւեալը «Աստ հանգչի Տէրվիշ Ապազանի, որ մեռաւ ծնելէ առաջ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (218)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Կ'ուզէք ուրեմն ազատիլ այդ հոգէն, հարցուց մարդը, ջանալով ձայնին տալ անտարբերութիւն մը, որ սակայն կը դողար:

— Որո՞ւ, Քոզէթի՞ն հոգէն:

— Այո:

Խոհարարուհիին կարմիր եւ բարկացոտ դէմքը արտասովոր զուարթութեամբ մը լուսաւորուեցաւ:

— Ահ, պարոն, սիրելի պարոնս, առէք պահեցէք. տարէ՛ք, թացուցէ՛ք, շաքարեցէ՛ք, գետնասունկով համեմեցէք, խմեցէք, կերէք եւ Սուրբ Աստուածածնի արքայութեան բոլոր երանելիներուն օրհնութիւնը վայելեցէք:

— Լաւ:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, պիտի տանի՞ք:

— Պիտի տանիմ:

— Հիմա՞:

— Հի՛մա, կանչեցէք աղջնակը:

— Մինչեւ գալը, պարտքս վճարեմ, կրկնեց մարդը: Ո՞րքան է պարտքս:

Հաշուեթուղթին նայեցաւ անգամ մը եւ չկրնալով զսպել զարմանքը.

— Քսաներեք ֆրանք, ըսաւ ինքնիրեն:

— Քսաներեք ֆրանք է:

Օտարականը սեղանին վրայ հինգ հատ հինգ ֆրանքնոց դրաւ:

— Գացէք բերէք պզտիկը, ըսաւ:

Նոյն միջոցին Թէնարտիէ սրահէն ներս մտնելով ըսաւ.

— Պարոնին պարտքը մէկ ֆրանք եւ վեց սու է:

— Մէկ ֆրանք եւ վեց սո՞ւ, պոռաց կինը:

— Մէկ ֆրանք սենեակին եւ վեց սու ընթրիքին համար, պատասխանեց Թէնարտիէ անտարբերութեամբ: Իսկ պզտիկին մասին կ'ուզեմ փոքր ինչ խօսիլ պարոնին հետ: Կնիկ, քիչ մը դուրս ելիր դուն:

Թէնարտուհին այնպիսի շլացում մը զգաց, որ տաղանդի անակնկալ վայրկեաններէն կ'արտադրուի: Զգաց թէ մեծ դերասանը բեմի վրայ կուգար, ուստի ձայն չհանեց եւ դուրս ելաւ:

Երբ մինակ մնացին, Թէնարտիէ աթոռ մը տուաւ ճամբորդին: Ճամբորդը նստաւ, Թէնարտիէ ոտքի վրայ կեցաւ, եւ իր դէմքը բարեմտութեան ու պարզութեան տարօրինակ երեւոյթ մը առաւ:

— Պարոն, ըսաւ, ինչ մեղքս պահեմ, ես հոգիիս պէս կը սիրեմ այս աղջնակը:

Օտարականը ուղղակի անոր նայելով.

— Ո՞ր աղջնակը:

Թէնարտիէ շարունակեց.

— Ի՜նչ զարմանալի բան, մարդ սիրով կը կապուի: Ի՞նչ ընեմ այդ դրամը. առէք, ձերը ըլլայ այդ քսանեհինգ ֆրանքը: Իմ պաշտածս դրամը չէ, այլ մանուկ մը:

— Ո՞վ է այդ, հարցուց օտարականը:

— Մեր պզտիկ Քոզէթը: Միթէ չէ՞ք ուզեր ձեր հետը տանիլ զայն. լաւ, բայց ես համարձակապէս եւ՝ ինչպէս իրաւ է թէ դուք պատուաւոր մարդ մըն էք, նոյնպէս իրաւ ես, ճիշդը խօսելով, չեմ ուզեր որ Քոզէթը տանիք: Իրմէ բաժնուիլը զրկանք մը պիտի ըլլայ ինծի: Գիրկի մանուկ էր երբ քովս առի: Ստոյգ է թէ ծախք կ'ընենք իրեն համար, ստոյգ է թէ պակասութիւններ ունի, ստոյգ է թէ հարուստ մարդիկ չենք, ստոյգ է թէ միայն իր մէկ հիւանդութեան ժամանակ չորս հարիւր ֆրանքէն աւելի վատնեցի դեղի համար: Բայց մարդ աղէկութիւն մը ընելու պարտաւոր է, քանի որ Աստուած մը կայ վերը: Այդ աղջնակը ո՛չ հայր, ո՛չ մայր ունի, ես մեծցուցի զինքը: Ինծ եւ իրեն բաւելու չափ դեռ հաց ունիմ: Մանաւանդ թէ, ինչպէս ըսի, կ'ուզեմ քովս ունենալ այս մանկուհին: Սէր զգալը, ինչպէս գիտէք, բնական բան է մարդուս համար. ապուշ մարդուն մէկն եմ, տրամաբանել չգիտեմ ես, բայց կը սիրեմ այս պզտիկը. կինս բարկացող է, բայց ան ալ կը սիրէ: Մեր զաւակին տեղն է Քոզէթ. մեր տունին մէջ իր շատախօսութիւնը սիրելի է ինծ:

Օտարականը շարունակ Թէնարտիէի կը նայէր այնպիսի նայուածքով մը, որ կարծես թէ մինչեւ խիղճին խորը կը թափանցէ: Ծանր եւ հաստատուն ձայնով մը պատասխանեց.

— Պարոն Թէնարտիէ, Փարիզէն հինգ մղոնի չափ հեռանալու համար անցագիր չառնուիր: Եթէ Քոզէթը հետս տանելու ըլլամ, պիտի տանիմ, ուրիշ բանելիք չունիմ: Ոչ անունս պիտի գիտնաք, ոչ ուր բնակիլս պիտի գիտնաք, ոչ ուր ըլլալը պիտի գիտնաք, եւ միտքս դրած եմ որ իր կեանքին մէջ ալ բնաւ չտեսնէ ձեզ: Իր ոտքը կապող թելը կը կտրեմ, եւ ալ կը թողում որ երթայ: Այս ձեր հաշիւին կուգա՞յ, այո կամ ոչ, պատասխան տուէք:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարգանս, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ այս կիրակի առաւօտ:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներու յիշատակը յարգողները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ - Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

Ինչպէս նախորդ տարիներուն՝ այս տարի եւս՝ Յունիս 16ին, Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պ. եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի մատաղօրհնութիւն:

Այն ուխտաւորները որ կը փափաքին ոչխար նուիրել այս առիթով՝ կը խնդրուի որ դիմեն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, 10, Ռիւ տէ Պոռշէ, Ալֆորվիլ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի (16 Յունիս), տօն է կաթուղիկէ Սուրբ Էջմիածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց)

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

* * *

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան:

Յունիս 28, Ուրբաթ իրիկուն Օթէլ Մոտերն:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

* * *

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Գեղամ Կանայեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իր հօր կսկծալի մահուան առթիւ:

* * *

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին
Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի
Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի հոգեւոր Հովիւ Հայր Գեղամի (ուսուցիչ) եւ Տիկին Պօղոսեանի (ուսուցչուհի):

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

* * *

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ:

* * *

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Միջազգային Տան Թատրոնը — 21 Պուլվառ Ժուրտան (Սիթէ Իւնիվերսիթէր)

ԽԱԶԻԿ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

կ'երգէ իտալական, սպանական, ռուսական դասական կտորներ եւ Կոմիտաս:

Կ'ընկերանայ Ալսթոմ, որ առանձին ալ Կոմիտասի չորս ժողովրդական կտորները պիտի նուագէ:

* * *

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով .—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

* * *

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10-12:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 տարեկան)

26 Rue Troyon , 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դաշտահանդէսը Կիրակի, Յունիս 23ին, Սէն Մօրիսի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որուն ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կոնտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ձապրը Կուլի ծառաստանին մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

ՃԱՄԲԱՐ **ՃԱՄԲԱՐ**

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս	450 փ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական		17 փ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական		18 փ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որուն շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու նոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
15
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
15 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11236
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.236

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

Քսան Կախաղանները

1915 Յունիս 15, — Քսան կախաղաններ մէկ օրուան մէջ, Պոլիս, Պայազիտի ժանչուք հրապարակին վրայ: Քսանն ալ անդամները միեւնոյն կազմակերպութեան, Հնչակեան:

Վա՜յ, եթէ ազատագրութեան զոհերուն յիշատակն ալ պիտի թառամի: Մանաւանդ օտարութեան մէջ, ուր ամէն բան կը մաշի: Հետզհետէ աւելի արագ:

Ո՞վ կրցած է նկարագրել կախաղան մը, այնքան պարզ բառերով, բայց եւ այնպէս այնքան վառ եւ քստմնելի.

Լուսաբացին նա բարձրացաւ կախաղան
(Արեւածա՜գ, օ՜, արշալոյս արիւնոտ)
Կանգնած էին զինուորներն ու քահանան,
Գունատ ու լուռ կանգնած էին նրա մօտ···

Ծեր քահանան ոչ մի աղօթք չէր յիշում,
(Սիրտը նրան շշնջում էր՝ անիծի՛ր),
Լուսածագին ծիրանավառ մշուշում
Ցայտում էին ճաճանչները ցանուցիր:

Վահան Տէրեան չտեսաւ թրքական կախաղանները: Ոչ ալ միւս էջերը Հայաջինջ Սարսափներուն: Եթէ միայն այս մէկը տեսնէր ու մէկը քսանով բազմապատկէր, ո՞վ պիտի կրնար չափել խորութիւնը իր բանաստեղծական խռովքին եւ ստեղծագործութեան:

Քսան կախաղան եւ քահանայ մը «գունատ», ահուդողին տակ մոռցած՝ աղօթքի բառերն անգամ: Իսկ զինուորները — կամ ոստիկանները — բանտապահներն ու մնացեալը ոչ թէ գունատ, այլ բոցավառ՝ չարախնդութեան անասնական կիրքին եւ արիւնի ծարաւէն:

Եւ այնուհետեւ ո՜րքան կախաղաններ այդ միեւնոյն հրապարակին վրայ: Մինչեւ ամենավերջինը, Հր. Աղաճանեան:

Գարշելի սողուն մըն էր որ այս քսան Հնչակեաններուն արիւնը մտաւ, Հնչակեան՝ ինքն ալ, — Արշաւիր Եասեան: Եւ ուրիշ զանելիք մը, Հմայեակ Արամեանցն էր (Շտոտ), նոյնպէս Հնչակեան, որ լրացուց պակասը:

Բարեբախտաբար չուշացաւ երկուքին ալ պատիժը: Առաջինը խեղդամահ՝ Կիլիկիոյ մէջ, երկրորդը գնդակահար՝ Պոլիս, Կէտիկ Փաշայի ժամուն առջեւ: Երկու վրէժխնդիր ձեռքերն ալ՝ Դաշնակցական:

Քսան զոհերէն անձամբ ճանչցած ենք միայն Վանիկը: Անգամ մը ձերբակալուած, յետոյ արձակուած էր: «Զգուշացէք, Գեղամ, խաղ մը սարքած չըլլան»: Եւ շատ չանցած նորէն ծուղակը կ'իյնար, կառափնատ բարձրանալու համար միւսներուն հետ:

1915 Ապրիլ 11–24ի հանգոյցն էր որ կը կուէր այս քսան կախաղաններով: Շարքը մոլեգնութեան աստիճանին հա– ւ մանաւորապէս Կեսարիոյ մէջ: Իրարու ետեւէ կախուեցան աւելի քան քառասուն կալանաւորներ, առանց դատաքի, դատակարգի կամ տարբեր խըտրութեան: Վաճառականը՝ յեղափոխականին, գիւղացին արհեստաւորին հետ:

Մնացեալը բոլորդ ալ գիտէք, աւելի առաջ պատահած ըլլան թէ վերջը: Դեռ նոր վերջացան 1915ի սարսափներուն սղահանդները:

Կախաղան թէ եաթաղան, աքսոր եւ որդ, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտումը գիւային քրքիջներով, — այս բոլորը պիտի ծառայեն աւելի պրկելու մեր ջիղերը, ի խնդիր վերջնական յաղթանակին:

Անոնք որ յաճախ անձամբ իրենց վզին կ'անցընէին խեղդկապը, եւ անոնք որ գիտակցօրէն կը քալէին մահուան ճամբաներէն, ոչ իրենց գաղափարներն ուրացան, ոչ ալ իրենց հաւատքէն հրաժարեցան:

Մե՞նք ենք որ պիտի տատանինք այսօր, երբ ափ մը հող ունինք արդէն, դղրդագին, արիւնազանդ փլուզումէն վերջը: Եւ երբ հաւաքաբար կը պահանջենք Հայրենիքին ամբողջացումը, հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց:

Եթէ կախաղաններէն եւ ջարդերէն ազատ ենք այսօր, այդ չի նշանակեր թէ կէս ճամբան պիտի մնանք:

14 Յունիս 1947 Շ.

ՏԽՐՈՒՆԻ.– ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան մեռած է վաստակաւոր դերասան Վահրամ Փափազեան:

Ծնած էր Պոլիս 1888 Յունուարին: Աւարտելէ ետք խայեան վարժարանը, 1905ին անցած է Վենետիկ եւ յաճախած Մխիթարեան Հայրերու Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանը:

Պոլսէն Փարիզ ու Փարիզէն Երեւան բոլոր անոնք որ բախտն ունեցած են տեսնելու հայ բեմի մեծ վարպետը, մանաւանդ Շէյքսփիրի մէջ, անջնջելի յիշատակ մը կը պահեն իր խաղարկութենէն:

Քանի մը տարի առաջ, երկու հատորով լոյս կը տեսնէին իր յուշերը:

Իր կեանքին ու վաստակին մասին, աւելի ձեռնհասօրէն պիտի խօսի մեր աշխատակիցը՝ Արտաշէս Գմբէթեան:

ՔՍԱՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՎԿԱՆԵՐՈՒՆ

— * —

Ի՞նչպէս անշուշտ մրսեցաւ, ո՛հ մրսեցաւ ձեր հոգին,
Երբ Յունիսի այդ առտուն, արշալոյսէն դեռ առաջ,
Իրարու քով իրարու միայն կառչած նայուածքնին,
Մահափայտերը տեսաք, ձեր դէմ ցցուած իբրեւ խաչ···:

Ի՞նչպէս անշուշտ խորհեցաք թէ ալ արեւը երբեք,
Նոյն օրըն ու օր մը նորէն պիտի չծագի,
Ձեզի համար եւ ի՛նչպէս այս ըզգացմամբ սըրտաբեկ,
Դուք նայեցաք ներմըկող անհունութեան երկինքի···:

Ի՛նչպէս անցան մի առ մի, ձեր աչքերուն առջեւէն,
Սիրուած դէմքերը բոլոր՝ հայրենիքին հետ սիրուած,
Եւ հին յուշերը անուշ, եւ նոր յուշերը ամէն···:

Բայց եւ ինչպէս, ամէնէդ ալ, վերջին պահուն ձեր դիմաց՝
Երազային, շատ պայծառ, ուրիշ Արեւ մը տեսաք,
Եւ ճօճեցաք օդին մէջ՝ զայն խմելէ վերջ ցըյագ···:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՍՈՐՊՈՆԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇԱՐԵՑ ԵՒ ՊԱՐՊԵՑ ՕՏԷՈՆԸ

Սորպոնի «բերդէն» ներս միջադէպեր ու կռիւներ ծագած են հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալիք գիշերը: Սորպոնի մէջ որ ամիսէն աւելի է ուսանողներու (?) ձեռքն է, կայ նաեւ խմբակ մը, ծանօթ «Քաթանկէ» անունին տակ: Անոնք անշուշտ ոչ մէկ կապ ունին ուսանողութեան կամ համալսարանական որեւէ հարցի հետ: Նախկին ռազմիկներ են, Հնդկաչինէն Ալժերիա, «տաք գլուխներ» որոնց պետը՝ Ժաքի, նաեւ կռուած է Քոնկօ: 30ի մօտ են այս «Քաթանկէները», նախկին լեգէոնական կամ նոյնիսկ վայրաչու: Քաթանկէ կը կոչուին Քոնկոյի համանուն շրջանին պատճառաւ, ուր ամիսներով կը կռուէին ամէն ազգի վարձկաններ:

Սորպոնի «գրաւման կոմիտէն» ազատելու համար ասոնցմէ, կողմնակի միջոց մը գտած էր, 48 ժամուան համար պարպել Սորպոնը, մաքրելու պատրուակով: Արդարեւ գրականութեան երբեմնի ոստանը մտահոգիչ պատկեր մը կը պարզէ, ուր գրաւման ուժերու մաս կը կազմեն նաեւ առնէտները···

Ի վերջոյ բաւական բախումներէ ետք, Քաթանկէները դուրս ելած են եւ Օտէոն ապաստանած «առնելիքնին ըլլայ» սպառնալով ուսանողներուն հասցէին:

Ուրբաթ առտու ոստիկանութիւնը, որ պաշարած է Օտէոնը, կրցած է արդէն ձերբակալել երկու «Քաթանկէ» երբ պահ մը դուրս ելած են Օտէոնէն:

Ժամը 9էն սկսեալ, արդէն, ուրբաթ օր, առանց աղմուկի ոստիկանները կը սկսէին պարպել Օտէոնը: Մինչ ուսանողները իրենք կը պարպէին Սորպոնը, չորս օրուան համար, որպէսզի մաքրեն եւ ապահովեն առողջապահական միջոցները, ապա դառն ուսանողները եւ ոչ–ուսանողները:

× Ֆրանսական իշխանութիւնները 114 օտարական արտաքսած են երկրէն: Արգիլուած եօթը կազմակերպութեանց վրայ աւելցած են չորս հատ եւս.— Համայնավար Միջազգայնականական Կուսակցութիւն, Յեղափոխական Երիտասարդութեան Դաշնակցութիւն, Միջազգայնականական Համայնավար Կազմակերպութիւն (այս երեքը Թրոցկիստ հակում ունին) եւ Համայնավար Մարքսիստ – Լենինիստ Կուսակցութիւնը, չինական:

× Գնդ. Լաշըռուա, որ Ալժերիոյ դէպքերուն առթիւ մահուան դատապարտուած էր, ի բացակայութեան, ազատօրէն Ֆրանսա մտաւ: Կ'ըսուի թէ զօր. Սալանի ազատ արձակումը անմիջական է: Ժորժ Պիտօ յայտնեց թէ հիմնած է «Շարժում Արդարութեան եւ Ազատութեան» համար միութիւնը, որ յաւելեալ կուսակցութիւն մը չէ եւ որու անդամ կրնան ըլլալ բոլորը բացի «անվերապահներէն» եւ բռնատիրական կուսակցութեան կողմնակիցներէն:

× Թաքսիներու գործադուլը վերջացաւ մինչ բանակցութիւնները կը շարունակուին մետաղագործութեան մէջ (Ռընօ, Փէօժօ, Սիթրօէն):

Զայն–պատկերասփիւռի գործադուլն ալ կրնայ վերջանալ այս օրերս:

ԾԱՆՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած էինք մեր երէկուան թիւով, ծանր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Հայաստանի հարաւը՝ Զանգեզուրի եւ Բարգուշատի լեռնաշղթաներուն միջեւ:

Համաձայն «Թաս» գործակալութեան, երկրաշարժին ուժգնութեան աստիճանաչափը եղած է 12 պալ, այսինքն՝ մէկ աստիճանաչափ աւելի ուժգին այն երկրաշարժէն, որ տեղի ունեցաւ երկու տարի առաջ Կեդր. Ասիոյ մէջ եւ որու հետեւանքով քանդուեցաւ՝ մէկ չորրորդի համեմատութեամբ, Թաշքենտ քաղաքը:

«Թաս» գործակալութիւնը չի մանրամասներ, թէ ե՞րբ սկսաւ երկրաշարժը, քանի՞ ցնցումներ տեղի ունեցան եւ, մանաւանդ, թէ դեռ կը շարունակուի՞:

Ցամենայն դէպս, համաձայն գործակալութեան, տուներ եւ հանրային շէնքեր քանդուած են Քաջարան քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ: Վնասներ արձանագրուած են Ղափանի, Սիսիանի, Ազիզբէկովի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ:

«Սախպողական արագ կարգադրութիւններ եղած են դարմանելու համար վնասը», կը հաղորդէ «Թաս»: Ղրկուած են 1000 վրաններ, որոնց ընդհանուր տարածութիւնն է 40.000 քառ. մեթր:

Եթէ նկատի առնուի խորհրդային օրէնքը, որ իւրաքանչիւր անձի բնակութեան համար կը սահմանէ 8 քառ. մեթր տարածութիւն, կը նշանակէ թէ շուրջ 5000 հոգի անպատսպար մնացած են երկրաշարժին հետեւանքով:

«Վրանաքաղաք մը հաստատուած է Ոխչի գետին հովիտին մէջ», կը շեշտէ «Թաս»:

Երկրաշարժը բաւական ուժգին եղած է, քանի որ Մոսկուայէն աղետեալ վայրը փութացած է անմիջապէս խորհրդային վարչապետին ներկայացուցիչը՝ Ինեաթի Նովիքով՝ անձամբ հսկելու համար կարգադրութիւններուն:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, Օֆֆրայի հայկ. գրասենեակը քանի մը շաբաթէ է փակ է, կամքէ անկախ պատճառով, որոնք կապ չունէին ընդհ. գործադուլին հետ:

Ի մօտոյ կը յայտնենք կամ վերաբացման թուականը կամ այն հասցէն ուր կարելի կ'ըլլայ դիմել, առժամապէս:

Ֆրանսայի բոլոր Փռեֆէքթիւրները հարկ եղած շրջաբերականը ստացած են այս առընչութեամբ, որպէսզի բարեացակամութեամբ ընդունին գաղթականներու բոլոր դիմումները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդեն որ պաղեստինեան ազգ. նոր Խորհուրդ մը կազմուած է, 100 անդամներէ, որ Պաղեստինցի ժողովուրդին Խորհրդարանի դերը պիտի խաղայ:

ՍԱՅԿՈՆԻ վրայ Վիէթքոնկի ռմբակոծութիւնները դադրած են բայց Վիէթքոնկը յայտնած է թէ երկուշաբթիէն սկսեալ օրը հարիւր հատ պիտի ըլլայ (ռօքէթ):

ՊԵԼԺԻՈՅ Թագաւորը Կաստոն Էյսքենսի յանձնած է նոր դահլիճ մը կազմելու փորձը:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՐԻԶ ՀԱՅ ՈՃԻՆ

Հայ ժողովուրդը կրնայ իր հոգեկան ուժին, իր ստեղծած գեղեցկութիւններուն համար պարծենալ: Արուեստի բազմաթիւ ճիւղերու մէջ ան հրաշակերտներ տուած է: Բայց եթէ կայ մարզ մը՝ ուր անկորընչելի է անոր բերած նպաստը մարդկային քաղաքակրթութեան, ճարտարապետութիւնն է այդ:

Օտար հեղինակներէ շատեր անցեալ դարուն, ըլլայ առանձին երկերու մէջ, ըլլայ ուրիշ ուսումնասիրութեանց առթիւ զանազան ակնարկութիւններով, զբաղած են հայ ճարտարապետութեամբ:

Յիշենք Տիւպուա տը Մոնփերէօն, որ իր «Ճամբորդութիւն Կովկասի շուրջ» երկին մէջ (Փարիզ, 1838-1843) տուած ծանօթութիւններով կը լուսաբանէր հայ ոճին թափանցումը Փոտոլիա, թէեւ դեռ հարեւանցի կերպով:

Յիշենք Թեքսիէն, որ իր «Հայաստան, Պարսկաստան եւ Միջագետք» (1842–52), « Նկարագրութիւն Փոքր Ասիոյ » (1849) եւ « Բիւզանդական ճարտարապետութիւն » խորագրով երկերուն մէջ առաջինը կ'ըլլար, որ կը համարձակէր ըսել, թէ հայ ոճը ծնունդ տուած է գոթական ոճին, ու կը կազմէ անոր նախատիպը, — յանդուգն վճիռներ այն ատեն, զորս պիտի գային արդարացնել յետոյ գիտական հետազօտութիւնները:

Իրմէ ետք Լայարտն էր, որ իր «Նինուէ եւ Բաբելոն» գործին մէջ (1853) դրուատիքով կը խօսէր հայ ճարտարապետութեան մասին:

Քիչ յետոյ Պռոսէ աւելի ընդարձակ կերպով կը ծանօթացնէր Անին, 1860–61ին Պետերբուրգ տպած իր մէկ երկովը, որ « Աւերակներ Անիի, Բագրատունեաց օրով, Ժ· եւ ԺԱ· դարերուն, մայրաքաղաք Հայաստանի » տիտղոսը կը կրէր:

Տոքթ· Վիլհէլմ Լիւպքէ իր «Ծրագիր ճարտարապետութեանց պատմութեան » երկին մէջ (1867) ի վեր կը հանէր հայ ոճին ինքնուրոյն կողմերը եւ բիւզանդականէն ունեցած տարբերութիւնները:

Կրիմ 1884ին Պետերբուրգի մէջ կը տըպէր բազմաթիւ տախտակներ « Յիշատակարանք Վրաստանի եւ Հայաստանի » տիտղոսով, գիտական աշխարհին ընծայելով ուսումնասիրութեանց առաջին ամուր խարիսխը:

Ժ· Մուրիէ իր «Կրօնական Արուեստը Կովկասի մէջ» երկասիրութեամբ (1887) կը վկայէր թէ հայ ոճը բիւզանդականէն ծագելով բաժնուած է յետոյ, ենթարկուելով նաեւ տեղական, ապա Արեւմուտքի արուեստին ազդեցութեանը:

Ու անկէ ետք կը սկսէր հայ ճարտարապետական ոճին մասնագիտական վերլուծութիւնը, տեւելով մօտ երկու տասնեակ տարի, եւ յանգելով երբեմն հակասական եզրակացութեանց տարբեր հեղինակներու կողմէ:

Այսպէս, օրինակի համար, Ժորժ Փերօ եւ Փիէր Շիփիէզ յանկարծ մէջտեղ կը նետեն յանդուգն վճիռը, թէ «Հայերը երբեք սեփական արուեստ ունեցած չեն եւ պատմութեան մէջ չկայ էջ մը, ուր արձանագրուած ըլլայ իրենց անունը»: (Հիսթուար տը լ'առ տան լ'անթիքիթէ», հատոր Ե· 1890):

Մինչդեռ Ա· Շուազի («Հիսթուար տը լ'արշիթէքթիւր» (1899), կը պնդէր, որ հայկական է Հարաւային Ռուսիոյ, Ռումանիոյ, Սերպիոյ եկեղեցիներուն ոճը, եւ որ զարգական ճարտարապետութեան տեսակէտով Սարրին Դանուբի հովիտը հայկական գաղթականութիւն մըն է պարզապէս:

Աւստրիացի մեծանուն գիտնական Սթըրզիքովսքին պիտի ըլլար, որ իր զանազան թանկարժէք ուսումնասիրութիւններով կուգար գիտական աշխարհին ապացուցանելու գոյութիւնը հայկական ինքնատիպ արուեստի մը իբր մայր բիւզանդական եւ գոթական ոճերուն, մինչդեռ Ֆրանսացի ուրիշ հեղինակ մը, բիւզանդագէտ Շարլ Տիլ, առանց բաժնելու աւստրիացի գիտնականին բացարձակ վճիռը, պիտի ընդունէր ինքն ալ հայ ճարտարապետական ոճին ինքնատպութիւնը:

Գիտութիւնը դեռ երկար պիտի խարխափէր սակայն մութին մէջ՝ եթէ չարունակէին համր մնալ Հայաստանի աւերակները: Պէտք է որ անոնք խօսէին իրենց բազմադարեան գաղտնիքը:

Առաջին անգամ համեստ վանական մըն էր, Խաչիկ վրդ· Դադեան, որ 1900ին սկսաւ պեղումներու, մէն-մինակ, անձնական նախաձեռնութեամբ, եւ կրցաւ լոյս աշխարհ բերել Զուարթնոց եկեղեցիին, Ներսէս Գ· Տայեցի կաթողիկոսին կողմէ Է· դարուն կանգնուած այդ հոյակապ տաճարին հիմնական կառուցուածքը:

Իրմէ ետք Ռուսիոյ Ակադեմիայի անդամ Նիքոլա Մառն էր, որ Անիի մէջ 1904էն ի վեր սկսաւ իր գիտական պեղումներուն եւ պրպտումներուն, զորս ընդհատեր էր տասնեակ մը տարիէ ի վեր եւ որոնց կը պարտի աշխարհ հին քաղաքակրթութեան մը յանկարծական յայտնութիւնը:

Բայց Անին թերեւս յաւիտեան լռէր, եթէ դիպուածը նոյն տարին Կովկաս չնետէր համեստ հայ ճարտարապետ մը, Թորոս Թորամանեանը, որ ամբողջ երեսուն տարի (1904–1934) Անին ու հայ ճարտարապետութեան միւս բեկորները պրպըտեց, եւ չբաւականանալով միայն հարեւանցի ուսումնասիրութիւններով, վերակազմեց հետզհետէ հողի շերտերէն լոյս աշխարհ հանուած աւերակները, կեանք ու լեզու տուաւ անոնց ամէն մէկ քարին ու բեկորին, եւ լուսաբանեց հայկական ոճը:

Աւերակներն էին, որ կը սկսէին խօսիլ:

Այսօր այլեւս աշխարհին կը խօսին ար-

ԱՌԻՒԾԱՐՔԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՏՐԴԱՏԷՍ

Տաւիղներուն ու կիթառներուն երաժըշտութիւնը կամ հեռաւոր անտես երգիչներու եւ երգչուհիներու նուագները կը ստանային յաճախ լրիւ այնպիսի գեղեցկութիւն եւ յորդահոսան կորով, որ Տըրդատ անգամ մը, մերկացած ամէն բանէ, պառկեցաւ գետինը, եւ բոլոր մարմինովը կը դողար այս սրբութեան պատճառած հեշտանքին սարսուռով: Այս վայրին բոլոր շնչուորները իրենց մարմինին վրայ կը կրէին կտաւէ, արծաթէ կամ ոսկիէ նեղկուկ զգեստ, որ համակ կը պսպղար: Ոտքերը, հոլանի թեւերն ու ձեռքերը միայն, զոգցես դիակնակերպ՝ լուսինին կանանչ լոյսին մէջ, կը ճանչցնէին թէ ո՛վ իգական եւ ո՛վ արական սեռէ էր: Մարմիններուն բարձրութենէն եւ լայնութենէն միայն փոքր ինչ կը հասկցուէր տարիքը: Այլապէս լուծուած, քայքայուած էին բոլոր տարբերութիւններ: Խաղաղութեան թագաւորութիւն մը: Թագաւորութիւն մը սիրոյ: Ներդաշնակութիւն մը գոյներու, շեշտերու, եղանակներու, մարդոց, կենդանիներու: Ամէն ինչ արիւնի միջոցաւ մաքրուած: Ամէն ինչ առաջ եկած՝ մեծ նեղութենէ եւ ծանր կռիւէ: Ամէնքն ալ նորագգեստ: Ոչ ոք գիտէ ուրիշին յանցանքն ու տառապանքը: Ամէնքը կը սպասեն լոյսին յայտնութեան, մեծ արշալոյսին: Ամէնքը զիրար կ'ողջունեն գլուխով եւ ձեռքերով, իրարու մօտէն անցած ատեն:

Լուսինը դէպի արեւմուտք յառաջացած էր աստեղային երկինքին վրայ: Աստղ աստղի վրայ տժգունեցաւ: Լուսինն ալ: Միհրի նորընծաները տակաւ ետք կը քշուին կրակէ վարագոյրին կողմը: Երաժըշտութիւն եւ երգեցողութիւն երթալով տկարացան: Ամէնքը ծունկի եկած: Ամէնքը թեւերնին վեր բարձրացուցած, եւ մեռելական լռութիւն մը կը տարածուի այս կարծես մեռած ամբողջ շքեղութեան վրայ: Շատրուանները կը սուզուին, կը թաղուին: Աղբիւրները կը դադրին խոխոջելէ: — Յաւիտենականութիւնը կը խօսի:

Կայծակ մը: Որոտում մը: Խլացուցիչ կափկափում մը զանգակներու: Նշաններ բոլոր բարձունքներու, խորութիւններու եւ ձայնի երանգներուն մէջ: Դարձեալ կայծակներ, որոտումներ, գուցէ պիտի պայթին երկիր ու երկինք: Նորընծաները կը ցատկեն վեր, կուլան, կը ճչեն, կը ժպտին, զիրար կ'ողջագուրեն, դարձեալ վար կը նետուին, կ'աղաղակեն, կ'ոստնուն, կը սողան, դարձդարձիկ շըրջան կ'ընեն, կը գալարին, կը ցնցուին կենդանիներու պէս: Աղբիւրները ահա կարկաչահոս եւ փրփրագայր, շատրուանները կը բարձրանան, կը պտուտքին, կ'եռան, կը պղպջակին, լուսաւի ծաղիկները, շուշանները, աստղածաղիկները, մեխակները, վարդերը, շահոքրամները, ամէնքը կը սկսին բողբոջիլ, բուրել, շողալ, — որովհետեւ ամէն ինչ, ամէն ինչ կը յորդի բացակարմիր լոյսով: Վարագոյրը վերցած է: Ահուրա կիսաբոլոր լայն շրջանակի մը մէջ մէջտեղը կը բազմի ոսկի գահոյքի վրայ, զգեստ, ոսկեշող, որ իր ուսերէն վար կ'իյնայ գահոյքին վրայէն գետինը եւ ամբողջ վայրը կը դրուագէ գորգի մը պէս: Ոչ մական: Ոչ շքանշաններ: Նորածին մանուկի մը երկարնութեամբ ձեռքերը կը հանգչին ծոցին վրայ: Անթերի, յաւիտենական անդորրութիւն: Անժամանակութիւն: Ահագնատեսիլ գլուխը, որ կարծես կը դպի իր նստած շրջանակին առաստաղին, հրաշակերտ մըն է, գլուխ-գործոց մը քանդակագործի դրոցին, որ անըմբռնելի միութեան մը մէջ կը յայտնաբերէ Վեհութիւն եւ Սրբութիւն, Անդորրութիւն եւ Կեանք, Դատաստան եւ Շնորհք: Շրթունքին ուղիղ գիծը կը յայտնէ տիեզերքին թաքուն ուժը: Հեռահայեաց աչքերը, որոնք լուսարձակներու հանգոյն, լոյս կը ճառագայթեն, ցոյց կուտան ամենագիտութիւն, ամենուրեքութիւն: Ահաւոր գեղեցկութիւն: Շնորհքի աւետաբեր սրբութիւն: Իր ետեւը, շրջանակին կոնակի պատին երկայնքին, կիսաշրջանակի մը մէջ աջէն ձախ.— Կոռնոս, ժամանակ, առիւծագլուխ հրէշ մը, օձերէ մարմինով

ուեստի հրաշալիքները, զորս դարերը ցանեցին Հայաստանի մէջ, — Տեկորը՝ կանգնուած 483–486, Երերուքը(500–510), Աշտարակը (550–560), Աւանը (557–574), Եղեւարդը (574–604), Դուինը (606–611), Ս· Հռիփսիմէն (618), Ս· Գայեանէն (630), Բագարանը (620–631), Բագաւանը (631–639), Մրէնը (638), Մաստարան (645), Զուարթնոցը (654), Թալիշը(668), Թալինը (690), Հոռոմոսը (791), ճարտարապետական յետագայ գոհարները՝ որոնցմով պճնուեցաւ Անին Բագրատունեաց օրով, ինչպէս Ապուղամրենց եկեղեցին (994), Մայր եկեղեցին (1010), Ս· Գրիգորը (1020), Ս· Առաքելոցը (1031), եւ վերջապէս բոլոր այն միւս կոթողները, զորս հայ հանճարը կանգնեց Հայաստանի զանազան մասերուն մէջ, ինչպէս Սեւանայ Ս· Առաքելոցը, Տաթեւի Ս· Պօղոս – Պետրոսը, Աղարակի Ս· Մարիանէն՝ Թ· դարուն, Աղթամարի Ս· Խաչը, Սանահինի Ամենափրկիչը, Հաղբատի Ս· Նշանը, Հոռոմոսի Ս· Յովհաննէսը, Մարմաշէնի Ս· Պօղոսը, Գանձասարի եկեղեցին, Կարսի Ս· Առաքելոցը, Նարեկայ վանքը, Կարնոյ Մայր եկեղեցին, Բաղնայրի, Արգինայի, Գնդեվանքի եկեղեցիները՝ Ժ· դարուն եւայլն:

Քակուած էր այլեւս աւերակներուն լեզուն: Կը մնար որ գիտնականները հասկընային զայն:

Յ· Ճ· ՍԻՐՈՒՆԻ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Ապտիւլ Համիտ իր թաքստոցէն ներկայ գտնուած էր Սալիհա Հանըմի երկրորդ հարցաքննութեան եւ կատաղութեամբ լսած էր անոր խօսքերը: Երբ Իզզէթ իր տիրոջ քով եկաւ, հասկցաւ թէ հոգեկան ինչ տրամադրութեան մէջ էր անիկա:

— Այս կինը պէտք է անմիջապէս ամենասոսկալի չարչարանքներու ենթարկել եւ խօսեցնել տալ, գոչեց իր սիրական քարտուղարին, եւ եթէ տակաւին յամառի իր այս ընթացքին մէջ, չարչարանքը շարունակել մինչեւ որ սատկի... այդ կինը ալ անկէ ետքը ապրելու իրաւունք չունի:

— Ես ալ բացարձակապէս ձեր վեհափառութեան կարծիքէն եմ:

— Գալով միւս ձերբակալուածներուն, շարունակեց Ապտիւլ Համիտ, իրենց հետ ալ նոյն կերպով պէտք է վարուիլ, նախ անուշութեամբ ջանալու է զիրենք խոստովանցնելու, եթէ խօսիլ չուզեն՝ պէտք է բռնի միջոցներու դիմել ու յետոյ զիրենք ոչնչացնել... ու այս ամէնը պէտք է այսօր ըլլայ... չեմ ուզեր որ խնդիրը երկարաձգուի:

— Ձեր վեհափառութեան կամքը պիտի կատարուի, պատասխանեց քարտուղարը ամենայն ակնածութեամբ:

— Եւ բոլոր այս եղածները պէտք է ծածուկ մնան, ժողովուրդը պէտք չէ որ բան մը իմանայ այս անցած դարձածէն:

— Այս մասին կրնաք կատարելապէս ապահով ըլլալ... պալատէն դուրս ոչ ոք բան մը գիտէ այս գաղտնի կազմակերպութեան մասին:

Այս խօսակցութենէն ետք Իզզէթ փաշա վերադարձաւ հարցաքննութեան սրահը, ուր արդէն բերուած էր ձերբակալուածներէն մին:

Այս վերջինը քառասուն տարեկանի մօտ, յաղթակազմ, դեղին պեխերով գեղեցիկ մարդ մըն էր, որուն անայլայլ կերպարանքը իր սրտին արիութիւնը ցոյց կուտար: Խրոխտ կերպարանքով մը նըստած էր այն աթոռին վրայ ուր քիչ մը առաջ տեսանք Սալիհա Հանըմը: Իզզէթ փաշա իր թիկնաթոռին մէջ բազմելէ ետքը պահ մը ուշադիր քննեց այս մարդը եւ իսկոյն հասկցաւ որ աչքը վախցնելով կարելի պիտի չըլլար խօսեցնել զինքը եւ թէ լաւագոյն էր խորամանկութեան դիմելը· ուստի մեղմ ու աղու ձայնով մը ըսաւ.

— Ձեր հարցաքննութիւնը չեմ յուսար որ երկար տեւէ, որովհետեւ արդէն մեր պէտք եղած տեղեկութիւնները կրցանք քաղել Սալիհա Հանըմէն որ իմաստութիւնը ունեցաւ ամէն բան տեղն ի տեղօք խոստովանելու, ինչ որ իրեն համար բարիք մը պիտի ըլլայ եւ պիտի նպաստէ իրեն սահմանուած պատիժը թեթեւցնելու եւ միանգամայն զինքը անօգուտ տանջանքներէ ազատելու: Այսուհանդերձ, ձեւակերպութեան համար, կ'ուզեմ ձեզի ալ հարցաքննել եւ կը յուսամ որ դուք ալ, ձեր ընկերուհիին պէս, դժուարութիւն չէք յարուցաներ ու մեր հարցումներուն որոշ կերպով կը պատասխանէք: Եւ այս բանը ամէնէն աւելի ձեզի կրնայ նպաստաւոր ըլլալ:

— Կը յուսամ որ ինծմէ ալ այնչափ գոհ պիտի մնաք որչափ գոհ մնացած էք Սալիհա Հանըմէն, պատասխանեց ամբաստանեալը ամենայն հանդարտութեամբ:

Այս պատասխանէն քաջալերուած, նախագահը սկսաւ իր հարցաքննութեան:

— Նախ ձեր անունը ըսէք:

— Ալի:

— Ձեր հօրը անունը:

— Եուսուֆ:

— Ի՞նչ գործով կը զբաղիք:

— Հայրենիքի փրկութեան նուիրական գործով:

— Կը խնդրեմ, ուղղակի եւ որոշ կերպով պատասխանեցէք իմ հարցումներուս, ի՞նչ է ձեր արհեստը:

— Նախկին զինուորական մըն եմ:

— Իսկ հիմա՞:

— Հիմա... յեղափոխական:

— Որքա՞ն ժամանակէ ի վեր:

— Վեց տարիէ ի վեր:

— Ապացոյցներ ունինք թէ դուք մասնակից գտնուած էք Գանտիլլի մէջ գործուած երրեակ սպանութիւններուն:

— Այդ մասին ապացոյց չունիք, այլ միայն կասկածներ, պատասխանեց ան, որ ինքզինքը Ալի անուանած էր:

— Կ'ուրանա՞ք ձեր մասնակցութիւնը:

— Բնաւ երբեք, միայն թէ կ'ըսեմ որ դուք այդ մասին որեւէ ապացոյց չունիք:

— Եւ սակայն կ'ընդունիք որ այդ ոճիրներուն մասնակցած էք:

— Գործին մէջ ոճիր չկայ: Մեր կազմակերպութիւնը որոշած է մէջտեղէն վերցնել բոլոր այն վատերը որոնք անձնական շահու համար գործիք կ'ըլլան բռնակալութեան եւ կ'ուզեն հայրենիքին ազատութիւնը զոհել իրենց գձուձ [illegible] թիւններուն. այդ երեք անձերը ահասիկ այս տեսակ վատեր էին, ուստի մեր կազմակերպութեան որոշումը գործադրեցինք: Եւ այս տեսակ որոշումներ պիտի շարունակուին գործադրուիլ ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(147 – Շար·)

մը պարուրուած: Զախը կը կրէ բանալի մը, աջը՝ օձաձեւ գիծ մը, իբրեւ կայծակ: Ուսերուն վրայ թռիչներ կը նշանակեն ժամանակին խոյանքը: Կողոսին կը կպչին հրեշտակները, որոնք վիհէն վեր բարձրացած էին. նաեւ խորհրդանիշ կերպարանքներ, որոնք կը ներկայացնեն տարին, ամիսը, ցերեկն ու գիշերը, եղանակները: Երանելիներուն ուրախութիւնը, խօսքը, երգը, ժպիտը, արցունքը սուրբ զմայլանքի մը կը վերանան, որովհետեւ [illegible] մանչիկներու եւ դոփիններու մէջ անընդհատ կայծակներով եւ որոտումներով ահա յուշիկ կուգայ Ահուրայի գահոյքին ետեւէն Միհրի կառքը, բարձրաթռիչ աղեղնաձեւ լուսակերտ կամուրջի մը վրայ: Իրական նժոյգնե՞րն են արդեօք: Անոնց ոտքերը չեն տեսնուիր, այլ կերպարանքները միայն գոլորշին մէջ, եւ Միհր վեհափառ, ուղղաբերձիկ կը բազմի, սանձը բռնած, եւ վերանալով կը վերանայ հետզհետէ մինչեւ բարձունքը երկնակամարին: Եւ ահա կ'իջնէ կառքէն, արդէն հեռուէն կը համբուրէ Ահուրան, եւ մինչ բոլոր նորընծաներուն թեւերը անոր կը բարձրանան, եւ ամէնքը ծնրադիր կ'ընդունին զայն, ինք յամրօրէն կը տատանի վար անոնց կողմը: Անդրուվարը կը թաւալի արագ: Վարագոյրը կ'ամփոփուի, Ահուրայի փառքը կ'աներեւութանայ: Միհր, Աստուած լուսոյ, ահա: Վսեմաբերձ, հոյակապ կերպարանք մը, գլուխը միշտ թեթեւ առաջ հակած: Արքայափառ գնացք մը: Երեսը ծածկուած գեղեցիկ, ոսկեցնցուղ գիսակով մը, բերանը, ականները, աչքերը միայն տեսանելի: Երկար, խորկապուտակ վերարկու մը ուսերէն վար կ'իջնէ եւ աւելի քան մէկ մեթր երկայն պոչ մը կը կազմէ: Վերարկուն բաց է առջեւօք եւ կը ցուցնէ ադամանդակուռ ոսկի զրահ մը: Սանապաններ եւ կօշիկներ նոյն արծաթ ու ոսկի խառն դրուագուած նիւթէն են, ինչպէս նորընծաներունը: Ոսկեձոյլ խոյրին վրայ, բոլորովին ծածկուած ադամանդներով, որոնք այնպէս մը յեռուած են որ թագին, զրահին եւ վերարկուին վրայ, անթիւ քանակութեամբ, Միհրի հազար աչքերու տպաւորութիւնը կ'ընեն: Ուր որ քալէն, հասնին, նորընծաները ծունկի կուգան եւ Միհր կ'օրհնէ զանոնք:

ԿԱՐԼ ԳՐԷՖԻՆ

Թարգմ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ, ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ, ՄԵԿԵՆԱՍԸ

Վերջին տարին, հայ գրականութեան հաշւոյն արձանագրուած գեղեցիկ երեւոյթներուն վրայ աւելցուցէք հատ մը եւս, Կարլ Գրէֆինի «Առիւծարքայն Հայոց Տրդատէս»ը, թարգմանութեամբ՝ Երուանդ Տէր-Անդրէասեանի, հրատարակութիւն՝ «Հայկ Սէրէնկիւլեան» գրական մրցանակի:

«Հայ Սէրէնկիւլեան» մրցանակին հաստատման պարագաներուն անծանօթ չէ թէեւ ընթերցողը, բայց հաճոյք է նման ծանօթութիւններու կրկնութիւնը: Այսպէս.—

Հայկ Սէրէնկիւլեանի այրին՝ Տիկին Տիրուհի եւ զաւակը՝ Վարդէն Սէրէնկիւլեան, յաւերժացնելու համար իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր յիշատակը, 4 միլիոն Փրանսական հին Փրանքի մնայուն գումարով մը հիմը դրին մրցանակին, տուեալ գումարին տոկոսով, ամէն տարի, գրական գործ մը լոյս ընծայելու բաղձանքով: Առաջին այս ժեսթին վրայէն շատ ժամանակ չանցած, մրցանակ շահած գործին առաւելագոյն չափով նըպաստելու մտօք՝ ե՛ւ Տիկինը ե՛ւ զաւակը յանձն առին տարեկան 100 հազարական Փրանք եւս աւելցնել մայր գումարին վըրայ: Այս է մրցանակին հիմնադրութեան պատմութիւնը եւ սրտագրաւ է այս պատմութիւնը:

Առաջին մրցանակը տրուեցաւ Կարլ Գրէֆինի «Առիւծարքայն Հայոց Տրդատէս»ին եւ այսօր գործը գլուխ հանուած է արդէն:

Կարլ Գրէֆինի «Առիւծարքայն Հայոց Տրդատէս»ը կ'ընդգրկէ Հայոց պատմութեան անկիւնադարձային մէկ պահը, մեր երկրին մէջ տեղի ունեցած քրիստոնէութեան եւ հեթանոսութեան բուռն պայքարը, Տրդատի, Լուսաւորչի, Ագաթանգեղոսի գործունէութեանց ամբողջ մանրամասնութիւններով:

Ուսումնասիրութիւն մը չէ «Առիւծարքայն Հայոց Տրդատէս»ը, այլ խոր ուսումնասիրութեան ենթարկուած պատմական ու գաղափարական հսկայ մթերքէ մը թելադրուած յորդահոսան հեղեղ մը, որ նրբերանգներով, լոյսով, երաժշտականութեամբ ու նկարչագեղ լեզուով մը կը տարածուի 675 լայնածաւալ էջերու վրայ:

675 էջ խորանալ պատմութեան և պատմական անձնաւորութիւններու նկարագիրներուն մէջ:

675 էջ թարգմանել:

675 էջ հրատարակել:

Դիւրին չէ ոչ մէկը: Կատարուած են ամէնքը, ամէնքը հայ գրականութեան համար, հայ ընթերցողին համար:

ՊՕՂՈՍ ՍՆԱՊԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՋԱԿ ԵՐԳԵՐ

Որքա՜ն ապրեցայ Աստուած իմ:

Հին օրերու քաղցր խօսք մը՝ բարեկամի մը պէս կ'անցնի քովէս եւ կը յուզէ գլուխս այս գիշեր:

Հին օրերու ձայն մը խղճիս կը հպի. մօրս ժպիտն է, մօրս ժպիտը որ կ'արթըննայ իմ մէջ: Ա՜հ մայրս հիւանդ, մա՛յրս նիհար, մա՛յրս հատած, լքուած կին:

Պատմութիւն մը կը շըջի ականջիս մօտը, անորոշ աղու շեշտերով: Մայրիկիս ձայնն է, որ կը յիշեցնէ այնքան անոյշ օրերգ մը թախծոտ:

Մայրս է, կ'երգէ ու կ'ըսէ, ա՜հ քաղցր կին, ունկնդրեմ:

«Տղաս քնացիր, տղաս ննջէ, օրօրոցիդ մէջ հոտաւէտ փայտէ, թոնիրին մօտ, թոնիրին մօտ, մութը տիրեց, մութը իջաւ սարերն ի վար, ծառերն ի վար ձորին մէջ:

Տղաս քնացիր, տղաս ննջէ: Գետակին ջուրը կը վազէ ու կ'երգէ, աղբիւրին ջուրը քարին վրայ կ'իյնայ պաղ ու իր ձայնը իմ երգին հետ կ'օրօրէ քեզ:

Քնացիր տղաս, ննջէ տղաս, մի հաներ ձայն, վարը ձորէն, վարը ձորէն կրնան վեր գալ ոգիները մութ, ոգիները չար: Արդէն մօտի ծառին վրայ չչուկներ կան վհուկի:

Անոնք պիտի գան, անոնք պիտի գան մեր դուռին մօտ, եթէ ճչես, ու քեզ ալ առնեն տանին քուրիկին մօտ, քուրիկին մօտ, որուն հոգին անծանօթ թեւեր առտու մը զարնան հովերուն հետ ցրուեցին:

Ննջէ տղաս, քնացիր տղաս, անձայն ու լուռ, ես կը հսկեմ կանթեղին մօտ քու վրայ, ու երազէ քոյրդ փոքրիկ, որուն հիւսեցին ուռիէ դագաղ, ու մարգարտէ պսակ, վայրի վարդի պսակ:

Երազէ փոքրիկ ժպտող աղջնակն անմեղ, որուն բարակ ու մանրիկ թաթերը կնդրուկի հետ, խունկի հետ պատեցին մեղրամոմի հիւսկերով: Ու՝ արցունքիս մէջ, ու համբոյրներուս տակ տարին վեր, բլուրէն վեր, ծառերուն տակ, ժամուն քովիկ:

Հանգչէ տղաս ու երազէ թոնիրին մօտ, թոնիրին մօտ, մութը տիրեց, մութը իջաւ, սարերն ի վար, ծառերն ի վար ձորին մէջ»:

Օ՜հ հին բարի երգ, սուրբ առասպել, ուրկէ՞ եկար այս գիշեր, մօրս ժպիտին հետ: Ո՛րքան ապրեցայ, Աստուած իմ, մոռցած եմ իր դէմքը տմոյն:

Երանի ո՜վ մայր դեռ պզտիկ, դեռ անմեղ, տանէին հոգիս հովերուն հետ, ու մեղրամոմի հիւսկերով պատէիր թաթերս մանրիկ:

Հիմա մեղրամոմէ թեւեր կը խեղդեն գլուխս ամէն օր, ամէն օր, ու հոգիս կը փռուի մութ խորշերու, խոնաւ լորձնոտ գետիններու վրայ կատաղի, վիրաւոր սողունի մը պէս:

Երանի ո՜վ մայրիկ, դեռ պզտիկ, դեռ անմեղ, ձորին ոգիները հովերուն հետ վազցնէին իմ հոգիս, ու քու արցունքներուդ մէջ ու քու արցունքներուդ տակ տանէին զիս:

Հիմա համբոյրները մեղքի՝ բիւրեղ կ'ըլլան սուր ու այտերս կը խոցոտեն:

Հիմա համբոյրները հրաշէկ երկաթներու պէս դէմքս կը մրկեն, ու սիրտս ու սիրտս տես աւերակ:

Օ՜ մայր, մա՛յր համբոյրիդ տակ, արցունքիդ տակ, դեռ պզտիկ, տակաւին անմեղ պիտի ուզէի ննջել, մեռնի՜լ...

ՏԻԳՐԱՆ ՋԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

ԿԻՆԸ՝
ԴԱՐԵՐՈՒ ԱԿՆՈՑԷՆ ԴԻՏՈՒԱԾ

Կինը — յաւիտենական այս առեղծուածը, զոր մարդ կ'ուսումնասիրէ անդուլ՝ առանց յաջողելու զինքը լիովին ճանչնալու: Կինը դիցագնուհին է կարգ մը առածներու, որոնցմէ ունի քիչ շատ ամէն ազգ: Ճշմարտութեան խտացումն եղող եւ դարեր ապրող այդ առածները շատ բան կը խօսին մեզի կնոջ մասին:

Հնդիկը այսպէս կը բանաձեւէ գեղեցիկ սեռին նկատմամբ իր զգացումները.— «Պչրուհին ստուերի պէս է, հետեւէ իրեն՝ պիտի փախչի. փախիր իրմէ՝ ետեւէդ պիտի գայ»:

Արաբը, որ կնոջ վերաբերմամբ նուազ յարգալիր է, բայց նրբադատութեան մէջ առաւել զարգացած, կ'ըսէ. «Մարդուս գեղեցկութիւնը կը կայանայ իր մտքին մէջ, կնոջ միտքն՝ իր գեղեցկութեան մէջ»:

Չինացին, աւելի ծանրախոհ, կ'ըսէ.— «Լեզուն կիներուն սուրն է, զոր ժանգոտեցնելու առիթ չեն ձգեր»: Դարձեալ՝ «որչափ աւելի կին մը սիրէ իր ամուսինը, այնչափ աւելի կը սրբագրէ զայն իր թերութիւններէն: Որչափ աւելի ամուսին մը սիրէ իր կինը, այնքան աւելի կը շատցընէ անոր այլանդակութիւնները»:

Սպանացին, աւելի կնամեծար եւ երգիծող՝ անսովոր խանդ մը կը դնէ կին էակը որակելու առեն.— «Էրիկմարդը խծուծ է, կնիկմարդը՝ կրակ, սատանան ալ կուգայ տակէն փչել»:

Ֆրանսացին տարօրինակ է իր դատումին մէջ. «Կնոջ ուզածը Աստուած ալ կ'ուզէ», այսինքն՝ իրենց կամքերնին կը կատարեն միշտ:

Գալով Հայուն, առած մը ունի ան, որ ամէն բան ըսել է. «Կնիկմարդէն չվախցողը, չի վախնար Աստուծմէն», ըսել ուզելով, որ կին էակը պատուհաս բան է:

Ք.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (219)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Ինչպէս սատանաներն ու ոգիները տեսակ մը նշաններէ գերագոյն աստուծոյ մը ներկայութիւնը կը ճանչնան, այդպէս ալ Թէնարտիէ հասկցաւ թէ խիստ հզօր մարդու մը հետ էր իր գործը: Ակներեւ երեւոյթ մը տեսնելու պէս անոր հզօրութիւնը իր սրատեսութեամբն ու կորովամտութեամբը հասկցաւ խելոյն:

Առջի օր սայլորդներուն հետ խմած, ծխած, ծիծաղաշարժ երգեր երգած եւ [illegible] առջի իրիկունէն մինչեւ կէս գիշեր խելքը միտքը օտարականին տուած էր՝ կատուի մը պէս դիտելով եւ [illegible] մը պէս զննելով զայն: Դիտած էր՝ սիրտը դիտել ուզելով եւ բնազդէ մը դրդուելով, նաեւ լրտեսի նման զննած էր իրր թէ իրեն փորձ մը տուած ըլլար այսպիսի լրտեսութիւն ընելու մը համար: Մարդուն ձեւերուն եւ շարժումներուն եւ ոչ մին վրիպած էր իր ուշադրութենէն: Անծանօթը Քոզէթի նկատմամբ իր համակրութիւնը յայտնապէս ցուցնելէ առաջ Թէնարտիէ գուշակած էր արդէն անոր սրտէն անցածը:

Ինքնին ահա այս խնդիրները կը յուզէր առանց լուծել կարենալու, եւ լուծել չկարենալուն համար կը զայրանար: Ամբողջ գիշերը այս խնդիրներու վրայ մտածեր էր:

Ան Քոզէթին հայրը չէր հարկաւ: Հա՞յրն էր արդեօք. եթէ այո, ինչո՞ւ շուտով չի յայտներ ինքզինքը: Մարդ իրաւունք մը ունի, կը ցուցնէ: Այս մարդը յայտնի է թէ Քոզէթին վրայ իրաւունք չունէր: Ո՞վ էր ուրեմն: Թէնարտիէ հազարումէկ ենթադրութիւններ կ'ընէր: Շատ բան կ'ընդնշմարէր, բայց բան մը չէր տեսներ: Ինչ որ է, երբ մարդուն հետ խօսակցիլ սկսաւ, զգաց թէ հզօր էր ինք, որովհետեւ ապահով էր թէ մարդուն շահը կը պահանջէր իր ո՛վ եւ ի՛նչ ըլլալը չյայտնել: Բայց երբ օտարականէն այդ բացարձակ հաստատ պատասխանը առաւ, երբ տեսաւ թէ այս անթափանցելի անձը պարզապէս շատ անթափանցելի մէկն էր, Թէնարտիէ զգաց թէ տկար էր ինք եւ ոչ թէ հզօր:

— Պարոն, ըսաւ, հազար հինգ հարիւր Փրանքի պէտք ունիմ:

Օտարականը քովի գրպանէն սեւ կաշիէ հին թղթակալ մը հանեց, բացաւ, եւ մէջէն երեք դրամատոմս հանելով սեղանին վրայ դրաւ: Յետոյ իր լայն բթամատը այս դրամատոմսերուն վրայ դրաւ եւ ըսաւ խոհարարին.

— Բերել տուէք Քոզէթը:

Մինչդեռ այս դէպքը կը կատարուէր, ի՞նչ կ'ընէր Քոզէթ:

Քոզէթ արթննալուն պէս իր սանդալին քով վազած եւ մէջէն ոսկին գտած էր: Այս ոսկին Նափոլէոն մը չէր, այլ վերահաստատութեան ժամանակ կտրուած այն նոր քսան Փրանքնոց ոսկիներէն մին էր որոնց պատկերին վրայ դափնեայ պսակին տեղ փրուսական պզտիկ պոչը դըրուած է, որուն Քոզէթ սքանչացաւ:

Բախտը կը սկսէր հիացնել զայն: Քոզէթ չէր գիտեր ի՛նչ բան է ոսկի դրամ մը, բնաւ տեսած չէր այնպէս բան մը, եւ կարծես գողունի բանի մը պէս իսկոյն գրպանը դնելով պահեց: Թէեւ կը զգար թէ իրօք իրն էր ան, թէեւ պարգեւին ուրկից եկած ըլլալը կը գուշակէր, բայց եւ այնպէս երկիւղով լի ուրախութիւն մը կը զգար: Գոհ, մանաւանդ շուարած էր: Այսպիսի շքեղ եւ ագուոր բաներն իրական չէին երեւեր իրեն, պուպրիկէն կը վախնար, ոսկի դրամէն նոյնպէս կը վախնար: Անորոշապէս կը դողար այս շքեղ իրերուն առջեւ. մինակ օտարականէն չէր վախնար, ընդհակառակն սիրտ կ'առնէր անկէ: Առջի օրէն ի վեր բազմիցս զարմացած եւ գիշերներն ալ քնացած միջոցներուն իր մանկական պզտիկ միտքովը այս մարդուն վրայ կը մտածէր որ խիստ ծեր, աղքատ եւ տրտում մարդու մը կերպարանքը ունէր եւ որ սակայն շատ հարուստ եւ բարի էր: Անտառին մէջ այս բարի մարդուն հանդիպելէն ետք Քոզէթին բոլորտիքը ամէն բան փոփոխութիւն կրած էր:

Այս մանկուհին որ օդին մէջ թեւածող ամենափոքր ծիծեռնակի մը չափ երջանիկ չէր, բնաւ չէր գիտեր թէ ի՞նչ բան է իր մօրը հովանաւորութեան ներքեւ եւ թեւի մը տակ ապաւինիլը: Հինգ տարիէ՝ այսինքն այնքան ժամանակէ ի վեր զոր կըրնար յիշել խեղճ աղջնակը, կը դողար եւ ցրտահար կը սարսռէր: Դժբախտութեան կծու քամիին առջեւ բոլորովին մերկանդամ մնացած էր միշտ, եւ հիմա կը կարծէր թէ հագուած էր: Առաջ սրտին մէջ ցուրտ, իսկ հիմա տաքութիւն կը զգար, Քոզէթ առաջուան չափ չէր վախնար Թէնարտուհիէն: Ալ մինակ չէր, քովը մարդ մը կար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԳՕ

(Տար.)

ՎԱԼԱՆՍ

Տէր եւ Տիկին Գ. Քիրէճեան, Տէր եւ Տիկին Օ. Քիրէճեան եւ զաւակը, Արապեան (Փարիզ), Սահակեան (Պուլկարիա), Գոչունեան (Լիբանան), Խաչիկօֆ (Պելժիա), Պէրպէրեան եւ Սիրաքեան (Փարիզ), Աճէմեան եւ Ղազարոսեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ՔԻՐԷՃԵԱՆԻ

(բնիկ Պոլսեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 2ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 5ին ժամը 14,15ին, Առաքելական Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Գործադուլներու հետեւանքով որեւէ մահազդ կարելի չէ եղած ղրկել: Կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Գէորգ Քիրէճեանի եւ ընտանիքին:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գ. Քիրէճեան 100ական ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի եւ «Հայ–Բոյժ»ի:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Եղեկէլեան 25 Փրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի փոխան հոգեհանգիստի: (*Ստանալ «Յառաջ»էն*):

ԱԼՖՈՐՎԻԼ - Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

Ինչպէս նախորդ տարիներուն՝ այս տարի եւս՝ Յունիս 16ին, Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պ. եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի մատաղօրհնութիւն:

Այն ուխտաւորները որ կը փափաքին ոչխար նուիրել այս առիթով՝ կը խնդրուի որ դիմեն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, 10, Ռիւ տէ Պոռշէ, Ալֆորվիլ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի (*16 Յունիս*), *տօն է* Կաթուղիկէ Սուրբ Էջմիածնի: *Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ ժամը 10ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց)

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ. — Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեանի եւ պարագաներուն իրենց հօր Արմենակ Դատաւորեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Նոյնպէս ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Գեղամ Կանայեանի եւ պարագաներուն իր հօրը կսկծալի մահուան առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՎՍԷՓ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
եւ
ՕՏԷԹ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ամուսնացած
9 Յունիս 1968

Կնքահայրութեամբ
Պ. ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Այս ուրախ առթիւ փեսին մեծ մայրը Տիկ. Մարիցա Պօյաճեան 20ական ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի եկեղեցիին եւ Մոնմորանսիի ծերանոցին:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Միջազգային Տան Թատրոնը — 21 Պուլվառ Ժուռտան (Սիթէ Իւնիվերսիթէր)

ԽԱՉԻԿ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

կ'երգէ իտալական, սպանական, ռուսական դասական կտորներ եւ Կոմիտաս: Կ'ընկերանայ Ալմթոմ, որ առանձին ալ Կոմիտասի չորս ժողովրդական կտորները պիտի նուագէ:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ: *Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ Հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի Հոգեւոր Հովիւ* Հայր Գեղամի (*ուսուցիչ*) *եւ* Տիկին Պօղոսեանի (*ուսուցչուհի*):

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն — 927 - 01 - 72 :

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար :

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են : Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19,* հետեւեալ *թուղթերով* —

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:*

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 տարեկան)

26 Rue Troyon, 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 23ին, Մոնմորանսիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դաշտահանդէսը Կիրակի, Յունիս 23ին, Սէն Մօրիսի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Համախմբք. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ պտտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր : [illegible] *Կուլի ծառաստանին մէջ :*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի համերգը Դեկտ. 7ին

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ ········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առանձնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ *եւ* փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. — Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 16 JUIN 1968
Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11237
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.237

ՀԻՄԱ, ԵՐԲ ԿՈԹՈՂԸ ԿԱՅ...

Հայ ժողովուրդը, իր բոլոր հատուածներով, հայրենիքի մէջ թէ սփիւռքի, այս կամ այն ձեւի տակ, այս տարի տօնեց Հայաստանի անկախութեան յիսնամեակը: Ու այս երազ չէ:

Հայաստանի մէջ, տօնակատարութիւնը փառաւորուեցաւ յուշարձանով մը, որ նուիրուած է Սարդարապատի հերոսներուն՝ յաւերժացնելու համար անոնց անմահ յիշատակը: Զբօսայգի-յուշարձանին բացումը տեղի ունեցաւ Մայիս 25ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը, որուն նախագահեց Հայաստանի թիւ մէկ քաղաքացին՝ Անտոն Քոչինեան եւ այս առթիւ խօսեցաւ ճառ մը, որմէ հատուածներ տուինք այս սիւնակներուն մէջ:

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի առաջին քարտուղարին, այսինքն՝ Անտոն Քոչինեանի ճառէն կատարած էինք կարգ մը յապաւումներ: Այդ օրերուն, երբ ամբողջ Հայութիւնը վերագտնուած համերաշխութեան մը մէջ, ոգեւորութեամբ կը նշէր իր հայրենիքի անկախութեան յիսնամեակը, անկախ վարչակարգային եւ այլ նկատումներէ, անյարմար նկատած էինք արձագանգ հանդիսանալ Քոչինեանի ճառին կարգ մը հատուածներուն, որոնք անոր խօսքերուն բարձրօրէն հայրենաշունչ արժէքը նսեմացնելու բնոյթը ունէին:

Հիմա, երբ ոգեւորութեան շրջանը անցած է եւ սառն դատողութեամբ պէտք է մօտենալ այս տարի մեր կեանքին մէջ պատահած կարեւոր փոփոխութեան, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաեւ այդ հատուածները, որոնք դեռ եւս յամեցող տխուր անցեալի մը ծանրութիւնը կը կրեն եւ մատուցուած տուրքի մը տպաւորութիւնը կը թողուն: Տուրք՝ որո՞ւն. մանաւանդ հին սովորութիւններուն:

Քոչինեան կ'ըսէ.

«Երբ հասարակ հայ գիւղացին ու զինուորը Սարդարապատի արիւնահերկ դաշտում անձնազոհութեան ու հերոսութեան աննախադէպ օրինակներ էին տալիս, Թիֆլիսում նստած դաշնակ պարագլուխները ամէն գնով ձգտում էին հայցել թուրք զաւթիչների գթասրտութիւնը: Աւելին. խուճապահար եղած, նրանք կազմալուծում էին հայրենիքի պաշտպանների շարքերը, ամենուրեք պարտուողական տրամադրութիւններ էին սերմանում, պատրաստւում էին օր առաջ թողնել Երեւանը եւ, ժողովրդի կամքին հակառակ՝ ընդունել թշնամու ստրկացուցիչ պայմանները: Իրենց դաւաճանական քաղաքականութեամբ, այդ ճակատագրական օրերին, դաշնակները ուղղակի խախտում էին երկրի պաշտպանութեան գործը:

«... Սարդարապատի ճակատամարտից յետոյ Հայաստանում ստեղծուեց բուրժուական հանրապետութիւն, որուն գլուխը կանգնեցին դաշնակ արկածախնդիրները»:

Այսպէս կ'ըսէ Անտոն Քոչինեան ու ասոր նման ուրիշ բաներ, որոնցմէ շատ աւելի ծանրը, իբրեւ պատմութեան խեղաթիւրում, յիսուն տարի շարունակ լըսած ենք Հայաստանի ներկայ ղեկավարութեան բերնէն: Բոլշեւիկեան ամբողջ գրականութիւն մը «ծաղկած» է այս թեմայով կամ տարբեր լարերու վրայ: Այս տարուան նորութիւնը Սարդարապատի ճակատամարտը Հայաստանի անկախութեան հռչակումին աքթէն անջատելն է եւ իբրեւ առանձին եղելութիւն ներկայացնելը: Ու այս՝ շատ հասկնալի պատճառներով:

Մինչեւ հիմա, ո՛չ Սարդարապատ կար, ո՛չ ալ Բաշ Աբարան: Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը ծնունդ կ'առնէին Նոյեմբեր 29ին եւ կը ծաղկէին ու կը զարգանային ստալինեան բարեխնամ վարչակարգին ներքեւ:

Հիմա, կայ Սարդարապատը, կայ կոթողը: Բայց տակաւին չկայ անոր տրամաբանական հետեւանքը: Սարդարապատի մէջ հայ ժողովուրդը ինչո՞ւ կռուեցաւ: Պարզապէս յաղթանակի՞ համար, թէ նաեւ արդիւնաւորելու համար այդ յաղթանակը, որ կարելի եղաւ միայն Հայաստանի անկախութեան հռչակումով: Ու յետոյ, ի՞նչ մարդիկ եղած են այս դաշնակները, որոնք «իրենց դաւաճանական քաղաքականութեամբ այդ ճակատագրական օրերին ուղղակի խափանել» եւ «երկրի պաշտպանութեան գործը», յաղթանակէն ետք, գլուխը անցած են «Հայաստանում ստեղծուած բուրժուական հանրապետութեան»:

Վստահ ենք, որ Անտոն Քոչինեան չի հաւատար իր ըսածին, որովհետեւ կարելի չէ որ պետական բարձր դիրքերու հասած մարդ մը այդքան անհեթեթ եւ տրամաբանութեան դէմ մեղանչող արտայայտութիւններ ունենայ: Չի հաւատար իր ըսածին, բայց կ'ըսէ ու հասկնալի է՝ թէ ինչո՛ւ:

Պարզապէս կարենալ ըսելու համար մընացեալը. այն՝ որ «Սարդարապատի ճակատամարտը մեր ժողովրդի բազմադարեան ազգային – ազատագրական պայքարի ամենափայլուն էջը հանդիսացաւ»:

Ու կարեւորը ա՛յս է՝ յիսնամեայ ուրացումներէն ետք: Որովհետեւ, դեռ քանի մը տարի առաջ, Սարդարապատի պատիւն ալ ամբողջութեամբ կուտային « դաշնակ արկածախնդիրներին », որոնք Թուրքէն նուէր ընդունած էին Հայաստանը:

Հիմա, Սարդարապատը կայ, հերոսները կան, բայց անուն չունին, կամ եթէ ունին ալ՝ երկրորդական պատասխանատուութիւններու վրայ գտնուած մարդիկ են:

Մենք աճապարող չենք: Յիսուն տարի սպասեցինք, մինչեւ որ Սարդարապատը նկատուեցաւ «հայ ժողովրդի ազգային – ազատագրական պայքարի ամենափայլուն էջը»: Այդքան սպասելու պէտք չունենանք ապահովաբար՝ Անտոն Քոչինեանէն կամ ուրիշներէ լսելու համար ամբողջութիւնը ճշմարտութեան, պատմական անհերքելի իրողութիւններուն, որոնց անտեսումը անհնարին պիտի դառնայ այլեւս:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յիսուն տարի շարունակ երբեք չիւրացուց Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ Աբարանի յաղթանակներուն պատիւը: Ամէն առիթով ու ամենուրեք յայտարարեց, թէ այդ յաղթանակներուն պատիւը կ'երթայ հայ ժողովուրդին: Հայութիւնն է որ մէկ մարդու պէս կռուեցաւ թրքական բանակին դէմ եւ իր արիւնով կերտեց Հայաստանի անկախութիւնը:

Յիսուն տարի շարունակ, հակառակ պատասխանուեցաւ մեզի: ՄԱՐԴԻԿ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ՓԱՌԱՒՈՐՈՒԻԼ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՅԴ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ, Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԵՑԱԾ ԷՐ ԻՐ ԳԵՐԱԿՇԻՌ ԴԵՐԸ, ԻԲՐԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐ ԵՒ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒԺ:

Հիմա սակայն, երբ ուրացումը կ'ընդունուի, երբ միայն Սարդարապատ կը լսենք այդ անունին վարժութիւնը չունեցող մարդոց բերնին մէջ, յանուն նոյն պատմական ճշմարտութեան, թող չենք տար որ այս անգամ ալ ուրացուի Դաշնակցութեան դերը:

Եթէ մենք թոյլ տանք, թոյլ չի տար պատմութիւնը:

Եթէ ոչ այսօր, անպայմա՛ն վաղը:

Ինչպէս ըսինք՝ չենք աճապարեր:

Մանաւանդ հիմա, երբ դէպքերը արագ ընթացք մը առած են, քիչ մը ամէն տեղ:

Խմբագրական «Ազդակ»ի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԾԱՆՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Կ'ԸՍԷ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

Նախարարապետը յայտարարեց մամուլին թէ այլեւս տնտեսական գործունէութեան համար միայն կառքի գործատուներն են որ գործադուլի մէջ կը մնան:

Արդարեւ, Ռընօ, Փէօժօ եւ Պեռլիէ տակաւին ոչ մէկ լուծումի եկած են, ընդհակառակն Սոշոյի Փէօժոյի բանակցութիւնները խզուած էին ուրբաթ իրիկուն երբ Փէօժոյի տնօրէններէն մէկը ձգած գացած էր նիստը: Ընդհանուր կերպով երեք հաստատութիւններն ալ անընդունելի կը գտնեն սենտիքաներու առաջարկները եւ բոլոր բանակցութիւնները անելի մէջ են:

Այս առթիւ է արդէն որ Փոմփիտու չեշտած էր.— «Կը ցաւիմ որ բան մը աւելի ձեռք ձգելու պատրուակով, չարաթ մըն ալ յետաձգեցին աշխատանքը: Այդ չէ որ կառքի մեր ճարտարարուեստը աւելի լաւ դիրքի մէջ պիտի դնէ Ֆիաթի եւ Ֆոլքսվակընի մրցակցութեան դիմաց: Կը յուսամ թէ նաւահանգիստ կը հասնինք, բայց այս տագնապին հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան տնտեսական եւ ելմըտական գետնի վրայ»:

Նախարարապետը ընդհանուր գիծերով անդրադարձած էր նաեւ համալսարանական հարցին մինչ աւելի լայնօրէն հարցին վրայ կը ծանրանար Լուսաւորութեան նախարար Օրթոլի: «Հարկ է որ նոր համալսարան մը կառուցանենք օրինաւորութեան մէջ» չեշտած է նախարարը: Կը թուի թէ Փոմփիտու եւ Օրթոլի նկատի ալ առած են այն կոչը զոր Ֆիկառոյի մէջ, խիստ շահեկան յօդուածաշարքի մը ձեւին տակ կ'ընէ Ռէմոն Արոն, քանի մը օր է:

× Օտէոնի պարպումը իսկական կատակերգութեան մը բնոյթ ունի: Պարզուած է որ հոն մնայուն բնակութիւն հաստատած էին 132 հոգի, որոնց մէջ միայն մէկ ուսանող գտնուած է եւ անկէ զատ ամէն տեսակ մարդ ինչպէս նաեւ բաւական աղտոտութիւն, թմրեցուցիչ դեղեր, եւայլն: Անոնք որ չեն ուզած դուրս ելլել ոստիկանութիւն տարուած են ինքնութեան քննութեան համար: Սեւ եւ կարմիր դրօշները վար առնուած են ու «Ֆըրանսայի Թատրոնին» վրայ կրկին կը ծածանի Եռագոյնը:

Ժան-Լուի Պառօ վերադարձած է իր գրասենեակը: Կ'ըսուի թէ Օտէոնը նոր կոչումի մը կրնայ ծառայել յետ այսօրիկ եւ դառնալ «Համալսարանին Թատրոնը»: Մնաց որ Պառօ այլեւս ժրնէի ալ պէտք չունի իբրեւ յառաջապահ թատերագիր, ամէն տեսակի թատերգութիւնները ներկայացուեցան արդէն, Օտէոնի մէջ, վերջին ամսուան ընթացքին երբ «Երեւակայութիւնը ձեռք առած էր իշխանութիւնը» ինչպէս գրուած էր թատրոնին ճակատը:

ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ ուրբաթ իրիկուն յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Սահակ Յովհաննէսեան:

Բնիկ Իգմիրցի, 65 տարեկան, ողբացեալը կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ միշտ ծառայած իր ժողովուրդին եւ կուսակցութեան, նուիրումով ու զոհաբերութեամբ, գլխաւորաբար փարիզեան շրջանին մէջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները մեր յաջորդ թիւով:

Մեր ցաւակցութիւնները այրիին եւ զաւկին:

ՍԱԼԱՆ

ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, զօր. Սալան եւ Օ. Ա. Ս.-ի վերջին բանտարկեալները (11 հոգի) ազատ արձակուեցան Շաբաթ առաւօտ, Յունիս 15: Հանրապետութեան նախագահութեան հրատարակած ներման հրովարտակը կը չեշտէ թէ այս ներումը կ'ըլլայ «Յունիս 18ին կոչին» տարեդարձին առթիւ:

Զօրավարը որ վերջին բնակիչն էր Թիւլի բանտին, մեկնեցաւ իր ընտանիքին եւ յայտնեց թէ միտք չունի հանրային կեանքի մէջ նետուելու («շատ բան տեսայ արդէն» ըսաւ) բայց գիրք մը պիտի գրէ:

Ազատ արձակուած են նաեւ Առկու (որ դեռ չէր ալ դատուած) եւ Իլ տը Ռէի բանտարկեալները, որոնք մասնակցած էին Փըթի – Քլամառի մահափորձին:

× Ժօրժ Պիտօ Ֆրանսա եկաւ կրկին եւ Փարիզի մէջ ստորագրելէ ետք իր նոր գիրքը «Լը Փուէն» մեկնեցաւ հարաւ, ուր շարք մը դասախօսութիւններ պիտի տայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ հանրաքուէն տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. մէկին եւ անկէ ետք պիտի կատարուին ընդհանուր ընտրութիւնները:

ՓԱՐԻԶԻ թաքսիները մէջտեղ պիտի ելլեն երկուշաբթի օր: Մեկնումի սակը 2,10էն կ'անցնի 2,50ի իսկ քիլոմեթրի սակը որոշուած է՝ 0,69:

ԳԱՀԻՐԷԻ Ալ-Ահրամը կը գրէ թէ բախումը պիտի շարունակուի Իսրայէլի եւ Արաբներուն միջեւ բայց վերջնական եւ ամբողջական յաղթանակ մը անկարելի է մէկ կամ միւս կողմին համար:

ԱԼԺԵՐԻԱ նորէն ազգայնացումներու ձեռնարկեց: Այս անգամ ալ օտար ընկերութիւններ են, գլխաւորաբար՝ ֆրանսական:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արտաքին նախարարը Փարիզ եկաւ եւ ուրբաթ օր ընդունուեցաւ նախագահ տը Կոլի կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կուսակցական պաշտօնաթերթը կը յարձակի Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեան քարտուղարին վրայ, որ գրած էր թէ «Լենինիզմը զուտ ռուսական փենոմէն մըն է»: Պրաւդա կը չեշտէ Լենինի ուսուցման միջազգային բնոյթը եւ «արդի վերաքննական» կ'որակէ չեխ համայնավարը:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

« ԿԵԱՆՔԻ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ »

Գրական խմոր ունեցող եւ, մասնաւորապէս, մարդկայնական վարակիչ, հաղորդական եւ այլապէս սրտամօտ մթնոլորտ ստեղծող 22 պատմուածքներ տեղ կը գրաւեն վերոյիշեալ հատորին մէջ, որ լոյս տեսաւ վերջերս Պէյրութի մէջ:

Հեղինակը՝ Ա. Արփինէ անծանօթ անուն մը չէ գրասէր հասարակութեան համար ընդհանրապէս եւ «Հայրենիք» ու « Բագին » հանդէսներու ընթերցողներուն համար յատկապէս: Արդարեւ, գրագիտուհին, որ կը բնակի Նիւ Եորք, երկու տասնամեակներէ ի վեր պարբերաբար կը հրատարակէ առաւելաբար յուշագրութեան ձեւը յիշեցնող կամ աւելի ճիշդ՝ օրագրութեան տարազը յատկանշող պատմուածքներ, որոնք պատումի եւ խորհրդածումի զոյգ ուղիներով կը պատկերացնեն մարդկային ընթացիկ ապրումներ, հոգեբանութիւններ եւ փոխյարաբերութիւններ:

« Կեանքի կատակերգութիւնը », ուրեմն, երկու տասնամեակներու գրական վաստակի մը ցուցադրութիւնն է, վաստակ մը, որ որոշ անկիւններէ դիտուած, յատկանշական է թէ՛ իբրեւ խորք եւ թէ՛ իբրեւ գրական ձեւ:

Գրագիտուհին, որ երկնաքերերու հայրենիքի բնակիչ է, ներքին եւ արտաքին դրդապատճառներէ մղուած մի՛շտ կը փնտռէ հանդարտ, խաղաղ միջավայր մը, որ բնութիւնն է այս պարագային: Արդարեւ, գրեթէ իր բոլոր նիւթերուն առանցքը կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ գործողութեանց թատերաբեմերը կը հանդիսանան հանդերն ու գրօսավայրերը, ծառաստաններն ու գետափները:

Այսպէս է որ Ա. Արփինէի պատմուածքներուն մէջ կը պակսի այսօրուան մեքենական կեանքը, կը բացակային դարին յատկանիշը կազմող ժխորը, մարդոց ընչասպառ հեւքը եւ բազմութիւններուն խոլ վազքը:

Սակայն բնութիւնը, որ կենարար ներկայութիւն մը դարձած է հատորին գրեթէ բոլոր էջերուն մէջ, չէ վրձինուած հարուստ, կարող եւ ճարտար վրձինով մը: Կը թուի թէ գրագիտուհիին համար հիմնականը տիպարներու ցուցադրութիւնն է, տիպարներ, որոնք իրենց այլազան եւ բազմազան նկարագիրներով, հոգեբանութիւններով ու մտածումներով կը պատկերացնեն կեանքը, առնուազն անոր մէկ կարեւոր եւ յատկանշական երեսը:

Ա. Արփինէ երեւոյթներն ու մարդիկը կը դիտէ երազի ճամբով, որ իր ներանձնական աշխարհին հիմնական նկարագիրը կը թուի ըլլալ: Հոս չկան իմացական պրպտումներ, իմաստասիրական եւ նոյնիսկ, վերլուծական տողեր. ընդհակառակն, պարզ, մտերմիկ զրոյցի մը ձեւով մեզի կը ներկայացուին հոգեկան ապրումներ, սիրային կապեր ու խզումներ, պատրանաթափ յոյզեր եւ յոյսեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ Ա. Արփինէի պատմուածքները ունին հեզասահ մթնոլորտ մը, որ կուգայ նաեւ այն իրողութենէն, թէ գրագիտուհին փոխանակ պատճառաբանելու երեւոյթները, փոխանակ ներկայացնելու հոգեվիճակի մը շարժառիթները՝ աւելի շատ կը ձգտի զանոնք բնութագրել պարզ պատումի մը ձեւին տակ:

Այլազան նկարագիրներու տէր իր տիպարները մեծ մասամբ Հայեր են: Եւ ասկէ նաեւ՝ անոր պատմուածքներուն երկրորդ առանձնայատկութիւնը, որ միեւնոյն ատեն կարեւոր յատկանիշն է իր գրականութեան: Ակամայ, թերեւս առանց մասնաւոր ձգտումի, կարգ մը հայ տիպարներու միջոցաւ մեզի կը ներկայացուի ամերիկահայութեան դիմագիծը, մասնաւորապէս այդ ափերուն վրայ հաստատուած հայ մարդոց հայրենական ապրումները, ազգային մտատանջութիւնները, երազները, յուսախաբութիւնները, ոմանց սայթաքումները եւ դէպի ուծացում տանող քայլերը:

Կարճ՝ սփիւռքի Հայութեան մէկ մանրանկար պատկերը:

Կատարուած մատնանշումներուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ, թէ Ա. Արփինէի լեզուն ունի պատմելու, զրուցելու հաճելի եղանակ մը, որ անշուշտ ինքնատիպ ոճն է նիւ-որքաբնակ գրագիտուհիին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

« Կեանքի կատակերգութիւնը » Ա. Արփինէ, տպ. Ատլաս, Պէյրութ, 1967:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կալըրի Ֆռամոնի մէջ (Գրիգոր Համբարձումեան) խիստ շահեկան ցուցահանդէս մը տեղի ունեցաւ Մայիսին «Հանդիպումներ 1968» ընդհանուր խորագրին տակ: Ռոժէ տը Քոնէքնէն Վիէրա տա Սիլվա եւ Կարպելէն Փոլիաքոֆ, կարելի էր տեսնել խառնուածքներու եւ գեղագիտական ըմբռնումներու որոշ մերձեցում մը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

«ՊԷՊՕ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՅՂԱՑՈՒՄԸ

«Պէպօ» թատերախաղին տաղանդաւոր հեղինակը՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան իր գործը նուիրած է դերասան Գէորգ Չմշկեանի, որ 1870ական թուականներուն մեծ համբաւ կը վայելէր Թիֆլիսի մէջ:

Թատերախաղին առաջին տպագրութեան մէջ իբրեւ յառաջաբան, Գ. Սունդուկեան հետեւեալ նամակը ուղղած է դերասանին՝ պարզելով «Պէպոյի» յղացման մանրամասնութիւնները:

Ստորեւ «յառաջաբան»ը՝ համառօտագրուած.

Սիրելի Գէորգ,

Դու վաղուց խնդրում էիր ինձ՝ մէկ բան գրել թատրոնի համար մեր Թիֆլիսի « պաժարնիկների » (հրշէջներ, որոնք յատուկ դաս մը կը կազմէին իրենց նկարագրով եւ կենցաղով) *կեանքից: Երկար ժամանակ ես չէի կարողանում գտնել նիւթի առարկայ, թէեւ քո պատուէրը երբեք մտքիցս չէր հեռանում:*

Բայց պատահմունքը վճռեց գործը: Մէկ օր թատրոնում ներկայացնում էին հանգուցեալ Փաղինեանցի Մոլիէրից փոխադրուած «Վուր տրաքվիս պիտի պսակուիս» («Որ պայթես պիտի պսակուես») կատակերգութիւնը, որի մէջ դու կատարում էիր Շամիրի դերը: Քո հագուստը, դէմքի շարժուածքը, խաղը, ձայնը, այդ դերի մէջ յանկարծ մտքումս ծագեցրին հարց՝ թէ ինչպէս կը վարուէր Շամիրի նման մարդն այդպիսի դէպքում, երբ մեր հարստահարողներից մէկը փող պարտ լինէր նրան, եւ չկամենար ճանաչել իր պարտքը:

« Պէպոյի » հիմը դցուեց: Մնացածը ինքն ըստինքեան եկաւ, նմանաւանդ այնպիսի մէկ դիպուած, որ այն ժամանակներում ես անձամբ փորձել էի, (մէկ հարուստ ինձ տուած խօսքն ուրացել էր) արդէն նախապատրաստել էր իմ գլխումս «Պէպոյի» հակառակորդի պատկերը:

Կազմելով հետզհետէ երեւակայութեանս մէջ պիէսի կապը, եւ նրա հերոսների տիպերը, ես ի նկատի ունեցայ որ այն դասի մէջ (դասակարգ), *որի զանազան ներկայացուցիչներին այստեղ արհամարհանքով լօթի, կինտօ, պաժարնի են անուանում, եւ որոնք իրենց բարոյականութեամբ, մեծահոգութեամբ եւ վեհանձնութեամբ կարող են օրինակ լինել շատ շատ բարձր դասի պատկանող մարդկանց:*

Այս պատճառով Շամիրի բնաւորութիւնը պիէսում մարմնացաւ Կակուլու մէջ («Պէ-պոյի» ընկերը), իսկ նրանից բարձր տիպը՝ միեւնոյն դասի, ես իմ կարողութեանս չափ աշխատեցի ցոյց տալ «Պէպոյի» մէջ:

Երբ ես մօտաւորապէս պատմեցի քեզ « Պէպոյի » բովանդակութեան գլխաւոր միտքը, այն օրից սկսած՝ դու էլ ձեռք չվեր առար ինձանից, սուրբերի պէս հետեւում էիր ինձ՝ աշխատելով շուտով հանել իմ գլխից քո սիրական «Պէպոյին» եւ գրչի տալ իմ խօսքերը:

Թերթելով այժմ «Պէպոյի» սկզբնական օրինակը ես գտնում եմ, որ համարեա ամբողջ պիէսը քո ձեռքով է գրուած: Յիշում ես դու Թելէթի (Թիֆլիսի մօտ ուխտատեղի մը) *այն բազմաթիւ ուխտաւորները, ժամը չորսից սկսած ներկայացնելով իրանց մի գեղեցիկ գունաւոր ժապաւէն, անցնում էին մեր բնակարանի առջեւից եւ բարձրաձայն պատմում միմեանց իրաց վշտերը: Քանի իսկական «Շուշան» ու «Կեկել», քանի յատուկ «Պէպօ» ու «Կակուլ» ենք տեսել նրանց թւում, ես երբեք չեմ մոռանում այն խօսքերը, որ մէկ կին նայելով մեր պատշգամին ասաց իր ընկերուհուն:*

— «Խատի մտիկ, սրանք բաղումն էլ դիւաններով են, ես կի տանս մէ կոտրած սկամի էլ չունիմ» (Հոս նայիր, ասոնք այգիին մէջ ալ բարձեր ունին, իսկ ես տունս կոտրած աթոռ մըն ալ չունիմ): *Եւ այդ դառը խօսքերը նա կնքեց ուրախ ծիծաղով, կարծես թէ խիղճի ուրախութեան աղբիւրը նրա խեղճութիւնը լինի:*

Քանի-քանի այսպիսի դատողութիւններ են արտայայտել նրանք, քանի մտքեր են զարթեցրել նրանց զանգատները: Ճշմարիտն ասած, տեսնելով այդ մարդկանց, լսելով ու համակրելով դրանց հարկաւոր էր ինձանից շատ եւ շատ վարպետ նկարիչ, որ արժանաւոր գոյներով նկարէր նրանց:

Բայց երբ ապրելով ժողովրդի մէջ, նրա ուրախութեան հետ ուրախանում է, նրա տրտմութեամբ տրտմում, եւ այս զգացումները նա կարողանում է փոքր ի շատէ պատկերացնել, այդ էլ արդարեւ մեծ բաւականութիւն է:

Ինչ եւ իցէ, ժամանակը հասաւ, «Պէպօ»ն ներկայացրինք թատրոնում առաջին անգամ 1871 թուին Ապրիլ 30ին: «Պէպոյի» դերը դու ինքդ կատարեցիր, եւ կատարում ես ցարդ բեմի վրայ:

Դու տուիր նրան շունչ եւ կենդանութիւն, քո խաղը դերազանցեց գրուածքից, իսկ Պր. Ամերիկեանը, որ ներկայացնում էր «Պէպոյի» հակառակորդի պատկերը եւ միւս մասնակցող անձինք իրանց հանճարաւոր խաղով օգնեցին մեզ աւելի պարզ ցոյց տալու հարստահարուած «Պէպոյի» համակրական ոգին:

Այն ծափահարութիւնը եւ ընդունելութիւնը, որ առաջին ներկայացման օրը ստացայ հանդիսականներից թատրոնում,

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Ձեր այդ հայրենասիրական գործողութիւնները ամէն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ մէկ անուն միայն ունին, այն է՝ հասարակ ոճրագործութիւն, ըսաւ Իզզէթ փաշա:

— Իսկ ձեր կազմակերպած ջարդերուն ի՞նչ անուն կուտան քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, հարցուց Ալի:

Իզզէթ որ Սալիհա հանըմի հարցաքննութենէն ստացած փորձառութեամբը հասկցած էր որ այս տեսակ վիճաբանութիւններու մէջ պէտք չէր մոլորիլ, իսկոյն խօսքը փոխեց:

— Որոնք էին ձեր միւս ընկերները Գանտիլլիի այդ եղեռնագործութեան մէջ:

— Կազմակերպութեան այն անդամները, որոնց վիճակուած էր տրուած որոշումը կատարել:

— Անունները ըսէք:

— Մեր ընկերները մատնելու սովորութիւնը չկայ մեր մէջ:

— Բայց մենք կրնանք ստիպել ձեզ որ այդ անունները ըսէք:

— Փորձեցէք տեսնեմ:

— Կը համարձակի՞ք սպառնալիք ընել մեզի, գոչեց նախագահը բարկութեամբ:

— Ինչո՞ւ չէ, բաւական զօրութիւն ունինք սպառնալու համար ձեզի:

— Կ'երեւայ որ չէք գիտեր թէ ձեր բոլոր ընկերները ձերբակալուած են այս միջոցին, շնորհիւ Սալիհա հանըմի խոստովանութիւններուն, ըսաւ Իզզէթ փաշա, յուսալով որ միւսը պիտի խաբուի այս խօսքերէն:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, պատասխանեց միւսը ծաղրածու շեշտով մը, ուրեմն մէկ օրուան մէջ կարո՞ղ եղաք ձերբակալելու այն միլիոնաւոր Օսմանցիները, որոնք անլուր բռնակալութեան մը տակ ապրելէ յուսահատ որոշած են այս երկիրը փրկել իր ոխերիմ թշնամիներու ձեռքէն եւ զայն ազատական սահմանադրութեամբ մը օժտել: Ուրեմն մէկ օրուան մէջ կրցա՞ք ազատութեան յաղթանակը պատրաստելու աշխատող հազարաւոր անձնազոհ Օսմանցիները գտնել ու բանտարկել: Բայց այդպիսի գործ մը կատարելու համար ոչ ձեր խաֆիէներու վոհմակը, ոչ ձեր ոստիկանները եւ ոչ իսկ ձեր բանակը բաւական է:

— Գիտէ՞ք որ ձեր այս յոխորտանքները ձեզի շատ սուղի պիտի նստին, գոչեց նախագահը:

— Պարզապէս ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ ձեզ, ոչ թէ կը յոխորտամ:

— Վերջին անգամ կը հրաւիրեմ ձեզ որ ուղղակի եւ որոշ կերպով իմ հարցումներուս պատասխանէք, փոխանակ խենթ ու խելառ խօսքեր ըսելու:

— Ես ալ վերջին անգամ ձեզ կը յայտարարեմ որ արդէն ամբողջ ըսելիքներս ըսի եւ թէ ասկէ ետք միտք չունիմ ձեզ պատասխանելու:

— Բայց մեզ պիտի ստիպէք որ ձեզ բռնի խօսեցնել տանք:

— Այդ ձեր գիտնալիք բանն է:

— Վերջին անգամ դարձեալ կը կրկնեմ, պիտի պատասխանէ՞ք հարցումներուս:

— Ո՛չ, ըսաւ Ալի այնպիսի հաստատ շեշտով մը որ Իզզէթ փաշա հասկցաւ թէ զայն խօսեցնելու համար որեւէ փորձ անօգուտ էր եւ թէ հարկ էր ուրիշ միջոցի դիմել:

Իսկոյն զանգակը զարկաւ եւ հրամայեց որ ամբաստանեալը իր տեղը փոխադրեն: Յետոյ զատ զատ բերել տուաւ նաեւ միւս երկու ձերբակալուածները, որոնց մին բուն իսկ այն իտալացի կեղծ քահանան էր որուն Պոլիս հասնիլը պատմեցինք եւ որուն շնորհիւ Մաք Լայն կրցած էր Չամլըճայի թաքստոցը գտնել: Ընթերցողները ինչպէս կը յիշեն, այդ կեղծ քահանան Հայ մըն էր, որուն տանտիրուհին Վահրամ անունը տուած էր:

Վահրամի հարցաքննութիւնն ալ շատ երկար չտեւեց: Երիտասարդը առանց դժուարութեան յայտարարեց իր Հայ ըլլալը եւ գաղտնի կազմակերպութեան մասնակցիլը Օսմանեան հայրենիքը ազատելու համար բռնակալութեան ճանկերէն: Ըսաւ թէ ինք իբրեւ Օսմանցի կը գործէր եւ ոչ թէ իբրեւ Հայ եւ իր նպատակն էր նպաստել Օսմանեան հայրենիքին վերածննդեան եւ Սահմանադրութեան հաստատումին:

Ըսաւ նաեւ որ իրենց կազմակերպութեան մէջ, առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան, անձնազոհներ կային որոնք իրենց կեանքին գնով պիտի աշխատէին ազատութեան յաղթանակին:

Բայց երբ Իզզէթ փաշա ուզեց մանրամասնութիւններու մէջ մտնել եւ կազմակերպութեան գաղտնիքներուն տեղեկանալ, երիտասարդը բացարձակօրէն յայտարարեց թէ բառ մը պիտի չըսէր անոր մասին:

Ի զուր պալատական քարտուղարը սպառնալիքները կրկնեց, տանջանքի եւ չարաչար մահուան խօսքեր ըրաւ: Երիտասարդը անդրդուելի մնաց եւ յամառ լռութիւն պահեց:

— Սպասեցէք քիչ մը եւ ամէնքդ ալ տախտակներու պէս պիտի խօսիք, գոչեց Իզզէթ զանգակը բարկութեամբ հնչեցնելով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(148 - Շար.)

ԳԱՐՈՒՆԸ ՖՈՒՄԷՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԵՐԿԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ

Եթէ Լուքսանի մէկ ծաղկամանը արժանի է մենագրութեան մը, օրացոյցի վրայ նշուած գարնանային մէկ օրը արժանի է քրոնիկլի մը:

Հարիւրութսուն օրերու երկարութեամբ փապուղիէ մը անցած, ան այստեղ է, մեր միջեւ ամբողջութեամբ անշարժ եւ կապտագոյն, ոսկի վրձինով ներկուած պատուհանին մէջ: Անկեղծօրէն խօսելով, առանց ինքնագովումի որեւէ նշանի, կրակէ սաղաւարտով Հրեշտակապետը անցած է մեր կողմը, մենք, որ անոր սպասեր էինք բոլոր կորսուած հանդիպումներուն եւ որ, այժմ, երբ ան կը ճեղքէ երկինքը, չենք կրնար նայիլ անոր կայծակնացայտ աչքերուն առանց կորսնցնելու մեր աչքերուն լոյսը:

Ամբողջ աշխարհի բոլոր բնանկարներն ու պատկերասրահները հաւաքուած են մեր պատուհաններուն առջեւ, զարթնած՝ բոլոր հեռաւոր հորիզոններուն վրայ: Եթէ բարձրանամ երկար ոտքերու վրայ, վստահ եմ, թէ պիտի նշմարեմ բոլոր խառնուած երկինքները ջուրերու եւ ալիքներու, որոնք կը խաղան ծովին մէջ կախուած Աստուծոյ պատմուճանին ծոպերուն հետ:

Տէր իմ Սարդ, ապակիի վրայի ոստայնէն, սիրահարական քաղաքավարութենէ մը մղուած պարտական կը զգամ քեզի ներկայացնելու պարոն Ծառերս, որոնք պողպատանին մէջ կը պտըտին իրենց ձեռքերը ետին: Անոնք կանգ առին ունկընդրելու համար մրմունջ մը, համր երաժշտութեամբ մրմունջ մը, հողին ներքեւէն երգուած զոյգ բերանով — եւ մեռելները կ'ուզեն ձերբազատուիլ իրենց պատանքներէն եւ անկարող են — որ կ'երգուի նաեւ աղաւնիներու թեւերու թափահարութեամբ օդի թրթռացումէն: Հողին Սուրբը եւս անցաւ տան վրայէն եւ շրջեցաւ երկու անգամ:

Ահաւասիկ... Նորէն վեհափառութիւն Ընկուզենին, իշխան Կեռասենիները, վահանաւոր Բալիները, նորէն բարձրութիւն եւ լուսաշող Բարտին: Եւ փոքրիկ իշխանուհիները: Մանիշակագոյն եւ սպիտակ եղրեւանի իշխանուհիները պատրաստուեցան կրելու նորաբոյս խոտերուն քսուող ասեղնագործուած պատմուճանները լանգակաքով տիկիններուն, որոնք դեռ չեն ժամանած: Այր մարդիկ առին այս գիշեր իջնելով արագավազ երիվարներէն, որոնց երամը հովին հետ միասին եկեր էր խրխնջելէն:

Բայց պարոն Ծառերը արդէն փոխուած են: Եւ քանի մը քայլ հեռաւորութեան վրայ ընտրեցին իրենց ժամերգութեան վայրը: Ձմրան եղանակին դարձեալ պիտի մեկնին, չեմ գիտեր ինչ ճամբով, աղքատութեան ցնցոտիներով: Որպէսզի հագնին իրենց վարդապետական բոլոր հանդերձանքը, որ կը հագնուի կարգով, իւրաքանչիւր հանդերձանքի համար աղօթքով մը, անոնք կը փորձեն իրենց թեւնոցները, որոնք կարուած են մարգարիտներով ու ժապաւէնով կապուած գաւտակներուն: Անոնց բառեայ ոստերուն մէջ տեսանելի են մարգարտաշարերը, որոնք գաղտագողի դուրս կ'ելլեն իրենց շրջանակներէն եւ բողբոջներէն, ճեղքուած՝ կրակի մէջ նետուած եղիպտացորենի հատիկներով, ծաղիկով: Տասը ժամուայ մէջ բողբոջեցան բոլոր ճիւղերը եւ բացուեցան:

Պարոն Ծառերը շուտով կորսնցուցին իրենց առնականութիւնը, պատուհանին նետուած երկու հայեացքներէ յետոյ: Այժմ հարսեր են անոնք... Ո՞վ գիտէ դեռ ինչ կրնայ պատահիլ յաջորդ տասը ժամերու ընթացքին: Բնաշրջումները դարաշրջաններէ կ'անցնին ժամը մէկ ամսուան աճապարանքով: Ահա վայրկեանի մը համար ծիրանիները փոխուեցան հազարաւոր լոյսերով ջահերու: Անընդհատ վերափոխումներու առասպելը ապրեցաւ իր կեանքը եւ անոնց վրայ կուգան սրբապատկերները եւ կը շփոթուին:

Ապրիլի երախայրութիւնը, դիւրահաւատ եւ դիւրախաբ երեւան կուգայ, ամենուրեք, յօնքերուն վրայ մազի խոպոպով մը եւ փշապատ ժպիտով մը: Փուշերու արմատները եւս ծլեցան, մանրանկարչական, կանաչ վրձինի մը ծայրին: Կը ժպտին նաեւ վայրի եղջերենիի խթանները՝ հագուած սրածայր ժանիքներով: Նաեւ բադերը — լայնածաւալ կիները — որոնք կ'ընթանան շեղ ճամբով մը, քրքջալով կը խնդան տեսնելով ամէն ինչ որ տեղի կ'ունենայ Դրախտի մը մէջ, որուն իրենք ոչ մէկ նպաստ կրնան բերել: Անոնք իրենց հաւկիթները դուրս կուտան անգիտակցաբար, անմիտ գիտակցութեամբը, թէ կ'արտաքսեն իր կղկղանք եւ մետաքսանման ձագերը, զորս հաւը կը հանէ անոնց համար, իրենք պատասխանատուութեան միայն երրորդ բաժինը ունին:

Քօքօ՛, ապրեցար մէկ տարի եւս: Որո՞ւ պէտք է շնորհակալութիւն յայտնես, որ պատուհանը դարձեալ կը զարդարուի անբացատրելի հորիզոններով եւ պարտէզներով:

ԹՈՒՏՈՐ ԱՐԿԷԶԻ

ես արդէն բաժնել եմ քեզ եւ քո ընկերներիդ հետ:

Այժմ թոյլ տուր սիրելի Գէորգ, խնդրել քեզ ընդունել այդ նուազ նուէրս իբրեւ յիշատակ քո չափազանց աշխատութեան եւ հարկ քո անսահման սիրոյն դէպի մեր թատրոնը:

Քո՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ

Թիֆլիս, 6 Նոյ. 1876

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

(Հ. ԳՐ. ՎՐԴ. ՊԱՊԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Կը դառնուինք յաճախ, դէմ առ դէմ դառն ու տխուր իրականութիւններու առջեւ: Իրականութիւններ որոնց չենք ուզեր հաւատալ, իրականութիւններ զոր կը ծաղրենք, կ'անարգենք, բայց այս կորուստը իսկական իրականութիւն մը եղաւ՝ արտօսր ու լաց պատճառելով մեզի, մեր պարման հոգիներուս:

Ու... ահա սեւ գոյժը:

Վարդապետը վախճաներ է: Վարդապետը ոչ եւս է:

Մարդիկ կան, որոնք պաշտելի դարձած են մարդոց, կրօնաւորներ կան, որոնք յարգանք ու պատկառանք պարտադրած են շուրջիններուն, բոլորին: Դուն անոնցմէ մին էիր, սիրելի եւ սիրուած վարդապետ:

Ի՞նչպէս հաշտուիլ մահուանդ հետ, ի՞նչպէս հաւատալ որ եօթնօրեայ տագնապէ եւ անհուն ցաւէ ետք շիջեցար յանկարծ, լո՛ւռ:

Ի՞նչպէս չցաւիլ, ի՞նչպէս չյուզուիլ, ի՞նչպէս չփղձկիլ, չդայրանալ, չողբրել տխուր մահուանդ առթիւ: Անդարմանելի է կորուստդ:

Դո՛ւն, սիրելի՛ վարդապետ, որ համակ սէր էիր, մարմին, համակ հոգի եւ ոգի, համակ ընծայում, համակ դեղօն, մխիթարութիւն, պատիւ, փառք, համակ սիրով ու գութ, գուրգուրանք, համակ ամէն բան, ամէ՛ն:

Ազնիւ Հայր էիր բոլորին, բոլորի՛ն, պզտիկին, երիտասարդին, ծերին, մեծին, կաղին եւ անկարին, հիւանդին, առողջին:

Չխօսիլ աւելի, գործեր եւ գործքեր, որոնց ամէն մէկ բառը ինքնին յատուկ լայն բացատրութեան կը կարօտի:

Չխորասուզուիլ շատ:

Լաւ է չընկղմիլ խոր: Լաւ է արագ սահիլ:

Ժամանակը եւ պահերը թող ըլլան լաւագոյն փայլուն ապացոյցները քու բիւրեղ կեանքիդ, սիրելի՛ վարդապետ: Ապացոյցներ ապագայի շողշողուն հեռանկարներու:

Շիջեցար յաւէտ վարդապե՛տ բարի, բայց ո՞վ պիտի շարունակէ յարաժամ քու վեհ ու սրբազան գործդ, աշխատանքդ:

Հեռացար այս անցաւոր աշխարհէն յաւիտեան:

Հեռացար իսկոյն, որպէս յաւիտենական ուղեկից, վերջին հանգիստդ որոնելու երկնքի պորփիւր պալատներուն մէջ:

Հեռացար այո, բայց մի մոռնար: Յիշէ՛ մեզ:

Մենք ալ այսօր անցաւոր ճամբորդներ՝ այս գնայուն կեանքին, թաց աչքերով ու տամկացած կոպերով կ'ողբանք մեկնումդ, կորուստդ:

Լռութի՛ւն անաղմուկ:

Վարդապետ ազնիւ, վարդապե՛տ բարի:

Վալանս ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԻՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԱՐԺԷՔԸ

ՄԻԼԷԻ « ԱՆԺԵԼԻՒՍ »Ը

Ասկէ 83 տարի առաջ Միլէի «Անժելիւս»ը ծախուած էր 160 հազար ֆրանքի: Այն ատենուան համար՝ առասպելական յաջողութիւն մըն էր ասիկա:

Քլարըթի ծանօթ նկարիչի մը խօսքը արձանագրուած է այս առիթով. «Օր պիտի գայ, որ այս նկարները մէկ միլիոնի պիտի ծախուին»:

Հեղնանքով իմացուած այս բառերը այսօր իրականութիւն դարձած են:

Նոյնքան ապշութիւն պատճառած էր Տըկայի «Պարուհի»ին վաճառումը՝ ասկէ մօտաւորապէս ութսուն տարի առաջ, կէս միլիոն ֆրանքի:

Եւ խորհիլ որ «Անժելիւս»ը առաջին անգամ դժուարութիւնով ծախուած էր: Միլէ, երբ այս հրաշալի նկարը աւարտած էր, ուղղակի յանձնած էր Սանսիէի, որ ձեռքէ հանէ զայն: Երկու ամիս թափառելէ ետք հոս հոն, Պելժիոյ դեսպանն էր, որ 2500 ֆրանքի գնած էր միշտ վարանումով: Դեսպանը իր կարգին քանի մը տարի ետք ծախած էր 36.000 ֆրանքի:

1859ին, հռչակաւոր նկարիչը գրած էր իր նկարներուն վաճառումով զբաղող բարեկամին.

« Երկու – երեք օրուան համար հազիւ փայտ ունինք, չեմ գիտեր ի՞նչ պիտի ընենք ետքը, որովհետեւ առանց դրամի՝ ոչ ոք փայտ կուտայ. կինս ամիսէ մը զաւակ պիտի ունենայ, ի՞նչ պիտի ընեմ, այս պայմաններուն մէջ նկարներէս օգուտ չկայ. կը խորհիմ քանի մը ուրուագծեր ղրկել քեզի, թերեւս անոնք աւելի շուտով կարենաս ձեռքէ հանել եւ դրամ հասցնել ինծի »:

Այդ ուրուագծերը կը ծախուէին իւրաքանչիւրը տասը ֆրանքի...

Այսօր անգին են անոնք:

ԾԻԾԱՂ

Ամերիկացի երիտասարդ մը բարեկամուհիին կ'ըսէ.

— Կ'ուզես որ պատկերդ գծեմ մերկ վիճակի մէջ:

Աղջիկը կը պատասխանէ.

— Գծէ՛, քանի որ կ'ուզես: Բայց գիտցած եղիր որ մոտէլ չեմ ես:

Տղան կը յարէ.

— Միթէ ես նկարի՞չ եմ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Քոզէթ ահա այսպէս հիացումով մը գրաւուած էր երբ Թէնարտուհին քովը եկաւ:

Թէնարտուհին իր էրիկին հրամանովը զինքն առնելու եկած էր: Ոչ ապտակ մը տուաւ աղջնակին, ոչ ալ նախատական խօսք ըսաւ. ի՛նչ անլուր բան...:

— Քոզէթ, շուտ հոս եկուր, ըսաւ գրեթէ մեղմ ձայնով մը:

Պահ մը ետք Քոզէթ ստորին սրահը մտած էր:

Օտարականը հետը բերած ծրարն առաւ եւ քակեց: Այս ծրարին մէջ ասուէ պզտիկ հագուստ մը, գենջակ մը, կտաւէ բաճկոնակ մը, միջազգեստ մը, փողկապ մը, ասուէ գուլպաներ եւ մուճակներ կային, որոնք եօթնամեայ աղջկան մը համար ամբողջ հագուստ կը կազմէին եւ ամէնքն ալ սեւ էին:

— Զաւակս, ըսաւ մարդը, առ սա զգեստները եւ գնա շուտով հագուէ:

Արեւին ծագման ժամանակ Մոնֆերմէյի բնակիչներէն անոնք որ կը սկսէին իրենց պատուհանները բանալ, աղքատի պէս հագուած մարդ մը տեսան, որ բոլորովին սեւազգեստ աղջնակի մը ձեռքէն բռնելով Ավրնիւ տը Փարիէն կ'անցնէր: Աղջնակին թեւերուն վրայ վարդագոյն պուպրիկ մը կար: Այս մարդն ու աղջիկը դէպի Լիվրիի կողմը կ'երթային:

Մին մեր ճանչցած մարդն էր, միւսն ալ Քոզէթ:

Ոչ ոք կը ճանչնար մարդը, շատերը Քոզէթն ալ չճանչցան, վասնզի ալ իր հագուստը հնոտիներէ չէր բաղկանար:

Քոզէթ կը մեկնէր: Որո՞ւն հետ, ինքն ալ չէր գիտեր: Ո՞ւր, դարձեալ չէր գիտեր: Գիտցածը սա էր միայն թէ Թէնարտէի խոհանոցը ետեւը թողլով կ'երթար: Ոչ ոք երթաս բարով ըսած էր անոր, ոչ ալ ինք մնաս բարով ըսած էր մէկու մը: Ատելի ըլլալով եւ ատելով ելած էր այդ տունէն:

Խե՛ղճ ու քաղցր արարած, որու սիրտը մինչեւ հիմա ճնշումէն զատ ոչինչ զգացած էր:

ԳԼՈՒԽ ԶԷ.

ՈՎ ՈՐ ԱՒԵԼԻ ԱՂԷԿԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ԿՐՆԱՅ ԱՒԵԼԻ ԳԷՇԻՆ ՀԱՆԴԻՊԻԼ

Իր սովորութեան համեմատ Թէնարտուհին թող տուած էր որ իր էրիկը գործէ: Մեծ դէպքեր կը յուսար: Երբ մարդն ու Քոզէթը մեկնեցան, Թէնարտիէ ճիշդ քառորդ ժամ մը սպասեց, յետոյ մէկ կողմ կանչեց կինը հազար հինգ հարիւր ֆրանքը ցուցուց:

— Այդչա՞փ միայն, ըսաւ կինը:

Կարգուած օրէն ի վեր առաջին անգամն էր որ տիրական գործողութիւն մը քննադատելու կը համարձակէր Թէնարտուհին:

Դիտողութիւնը ապարդիւն չմնաց:

— Իրօք իրաւունք ունիս, ըսաւ էրիկը. ապուշ մըն եմ եղեր: Գլխարկս տուր:

Երեք դրամատոմսը ծալելով գրպանը դրաւ, աճապարանքով դուրս ելաւ, բայց սխալեցաւ եւ նախ փոխանակ ձախ կողմէն երթալու աջ կողմը դարձաւ: Քանի մը դրացիներու հարցնելով հասկցաւ, որ Արտոյտն ու մարդը դէպի Լիվրի ուղղուելով մեկնած են. հետեւաբար սկսաւ անոնց ետեւէն երթալ՝ մեծ մեծ քայլեր առնելով եւ առանձին խօսելով.

— Այս մարդը անշուշտ դեղին թիկնոց հագած միլիոնատէր մըն է, իսկ ես աւանակ մը: Նախ քսան սու տուաւ, յետոյ հինգ ֆրանք, յետոյ յիսուն ֆրանք, յետոյ հազար հինգ հարիւր ֆրանք, ամէնքն ալ միեւնոյն դիւրութեամբ տալով: Տասնեւհինգ հազար ֆրանք ալ դարձեալ պիտի տար: Բայց հիմա ուր որ է պիտի բռնեմ զինքը:

Մանաւանդ պզտիկին համար առաջուընէ պատրաստուած այն հագուստի ծրարն ալ ոչ նուազ զարմանալի էր. անշուշտ ասոր տակը գաղտնիք մը կար: Մարդ երբ գաղտնիք մը կը բռնէ, չի թողուր: Հարուստներուն գաղտնիքը ոսկիէ սպունգ է. պէտք է նախ զանոնք ճզմելուն կերպը գիտնալ: Այս բոլոր միտքերը յորձանքի մը պէս կը դառնային իր գլխուն մէջ:

— Աւանակ մըն եմ եղեր, կ'ըսէր իրովի:

Երբ Մոնֆերմէյէն ելլես եւ հասնիս այն անկիւնը, զոր դէպի Լիվրի տանող ճամբան կը կազմէ, այդ ճամբան առջեւէդ հեռանալով մինչեւ լեռնադաշտին վրայ կը տարածուի:

Թէնարտիէ երբ այդ անկիւնը հասաւ, հաշիւ ըրաւ որ պիտի կրնար նշմարել մարդը եւ պզտիկը: Նայեցաւ որքան որ կրնար հեռու տեսնել, բայց բան մը չտեսաւ: Նորէն տեղեկութիւն առաւ, բայց ժամանակը կը կորսուէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կըընողլէն Տիկին Վ. Օնպաշեան 300 ֆրանք կը նուիրէ Նոր Սերունդի Օնպաշեան սրահին, իր անդրանիկ թոռնիկին Յարութիւնի ծննդեան առթիւ:

◆

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Տոքթ. Արթինեան (Առնուվիլ) կը նուիրէ 100 ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Մանէ Գույումճեանի (ծնեալ Քիաթիպեան) մահուան առթիւ:

×

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժաճ Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի դաշտահանդէսը Կիրակի, Յունիս 23ին, Սէն Մօրիսի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կոանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

×

Համախմբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Սէնթ Անթուան, Կարտանի մասնաճիւղերուն տարեկան մեծ դաշտահանդէսը Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Ֆապրը Կուլի *ծառաստանին մէջ:*

×

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոն մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 16ին. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Շառպօնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21*ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:*

◆

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պոմոնի մասնաճիւղի վարժարանին Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պոմոնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ: *Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պոմոնի հոգեւոր Հովիւ* Հայր Գեղամի (*ուսուցիչ*) եւ Տիկին Պօղոսեանի (*ուսուցչուհի*):

Պոմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

◆

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, *հետեւեալ թուղթերով .—*

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE
A I F

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք ճամբորդութիւններն ալ երթ ու դարձ օդանաւով, լաւագոյն պայմաններու մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Յուլիս 31ին, վերադարձ՝ Օգոստոս 16:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Օգոստոս 3, *վերադարձ՝ Օգոստոս* 19:

ԵՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Մեկնում Փարիզէն՝ Սեպտեմբեր 11*ին, վերադարձ Սեպտեմբեր* 27*ին:*

ՄԻԱԿ ԳԻՆ՝ 1950 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOUR
22, RUE DU 4 SEPTEMBRE — Tél. RIC. 77-40 — CCP 5974-66 PARIS

ուր կարելի է անձամբ դիմել Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ցերեկէ ետք ժամը 15–18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ, 13, Ռիւ տը Ֆար, *ժամը* 15*էն* 18 (*այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել՝* 48 – 94 – 75):

ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ, 154, Րիւ Պարապան: Հեռաձայն 60 – 01 – 11:

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ՏԵՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱՅԵԱՆԻ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով: Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻԻԹՆԷՐԵԱՆ ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, չողեկառք առնել Կառ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը. Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY

Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 *տարեկան*)

26 Rue Troyon, 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 փ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 փ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 փ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19*էն* 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ .... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ Իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
18 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — Թիւ 11238
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.238

ՍՈՐՊՈՆՆ ԱԼ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԲՈՂՈՔՆԵՐ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇԱՐԱԾ Է ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԹԱՂԸ

ԿԱՐԳ ՄԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Օտէոնէն ետք, ոստիկանութիւնը կիրակի օր ձեռնարկեց Սոռպոնի պարպումին: Ծանօթ է որ Մայիս 13էն ի վեր, սեւ եւ կարմիր դրօշները կը ծածանէին գրականութեան համալսարանին վրայ, ուր գիշեր-ցերեկ քանի մը հարիւր հոգի, ոչ միշտ ուսանող, տուն-տեղ եղած կ'ապրէին, ըստ այն օրէնքին, զոր հռչակած էին գրաւման օրը՝ «Արգիլուած է արգիլել, 1968 Մայիս 13ի օրէնք»:

Միջադէպ մըն է որ պատրուակ կը դառնար ոստիկանութեան խուժումին: Արդարեւ, Ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէր թէ շաբաթ գիշեր Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը փոխադրուած էր 17 տարեկան երիտասարդ մը, Ժաք Պառպիէ, որ դաշունահարուած էր: Ներքին նախարարութիւնը կը ճշդէր, կիրակի առտու, թէ այդ երիտասարդը հիւանդանոց փոխադրուած էր Սոռպոնի ուսանողներուն գործածած հիւանդատար կառքով մը: Այդ պատճառով ոստիկանութիւնը քննութիւն կ'ուզէր բանալ: Առաւօտուն 10,30ին, գաղտնի ոստիկաններ Սոռպոն կը մտնէին, քիչ ետք ոստիկանապետ Կրիմօ, իր կարգին Սոռպոն կը հասնէր ու բանակցութիւններ կը սկսէին «գրաւման կոմիտէին հետ»:

Միաժամանակ Ներքին նախարարութիւնը հաղորդագրութիւն մը կը հրատարակէր ուր կը շեշտուէր.— «Սոռպոնը պիտի փակուի զանազան հետազօտութիւններ եւ քննութիւններ կատարելու համար: Ազգ. կրթութեան նախարարութեան հետ համաձայն, պիտի բացուի դասատուներուն եւ ուսանողներուն քանի մը օրէն եւ պիտի վերադարձուի իր համալսարանական կոչումին: Պարզ է որ այլեւս չի կրնար ծառայել ոչ իբրեւ օթեւան, ոչ պանդոկ, ոչ ալ հիւանդանոց:

Հարցը սակայն Օտէոնի դիւրութեամբ չէր կարգադրուեր: Իւնէֆի փոխ-նախագահ՝ Սովաժօ, կը փորձէր ներս մտնել, բայց չէր յաջողեր: Զանազան բանակցութիւններէ ետք եւ տեսուչ Ռոշի միջամտութեամբ, ուսանողները կը սկսէին ազատօրէն դուրս ելլել, ոստիկանական շղթայի մը մէջէն եւ հոդ, ոչ մէկ միջադէպ կը պատահէր բայց նոյն ատեն զանազան միջոցներով Լատինական Թաղ կը հրաւիրուէին ուսանողներ եւ Պուլվառ Սէն Ժերմէնի շուրջը ցոյցեր կը սկսէին եւ բախումներ ալ կ'ըլլային ապահովութեան ուժերուն հետ: Այս վերջինները արտասուաբեր ռումբեր ալ կը գործածէին: Արդէն բոլոր անոնք որ այդ շրջանէն կ'անցնին կամ կը բնակին ամիս մըն է կուլան...:

Ամէն պարագային մէջ երեկուան 9էն ետքը Սոռպոնը կը պարպուէր իր բոլոր բնակիչներէն եւ Ժաք Սովաժօ ալ խորհրդակցելէ ետք ոստիկանական պատասխանատուներու հետ, կը ցրուէր ցուցարար ուսանողները, որոնք ժամերէ ի վեր «Միջազգային» կ'երգէին Սէն Միշէլի պողոտային վրայ:

Կարգ մը կազմակերպութիւններ, ի շարս որոնց նաեւ դասատուներու միութիւններ կամ սենտիքաներ դրդութիւն կ'ուզեն ոստիկանութեան միջամտութիւնը եւ ի նշան բողոքի կարգ մը որոշումներ տուած են արդէն: Այսպէս Սոռպոնի բոլոր դասատուները զեկոյցով մը կը բողոքեն Սոռպոնի գրաւման դէմ ոստիկաններուն կողմէ կեղծ պատրուակի մը տակ եւ կը մերժեն կրկին Սոռպոն մտնել ոստիկանական հսկողութեան ներքեւ: Նոյն մտայնութեամբ կ'արտայայտուի ՍՆԷՍիւփ, որ կը մերժէ նոյնիսկ նախագահել քննութեանց ժիւրիներու: Այս սենտիքան սակայն միայն 100էն 25ը կը ներկայացնէ դասատուներու:

×

Մինչ Ֆրանսայի բոլոր շրջանները կը շարունակուի ընտրապայքարը, գործադուլներ կան որ կը շարունակուին: Ասոնց մէջ՝ Ռընօ, Փէօժօ, Սիթրոյէն, Պերլիէ: Երկուշաբթի առտու քուէարկութիւն մը տեղի պիտի ունենար Ռընոյի 66 հազար բանուորներուն կողմէ: Սենտիքաները դրական կը գտնէին տնօրէնութեան առաջարկները եւ այդպէս ալ կը ներկայացնէին հարցը պազին: *Յոյս կար որ Ռընոյի բանուորները կը համաձայնին եւ այդ պատճառ կ'ըլլայ որ մետաղագործութեան միւս ճիւղերն ալ աշխատանքը վերսկսին:*

Առաջին արդիւնքը դրական էր, տրուած ըլլալով որ Ռընոյի Սանտուվիլի գործատան բանուորները աշխատանքը վերսկսելու որոշում կուտային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ սրտի նոր տագնապ մը ունեցած է աղջի օր:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ հասած լուրերու համաձայն Նասըր Մոսկուա կ'երթայ գալ ամիս: Ճամբուն վրայ պիտի հանդիպի Պելկրատ եւ տեսակցի Թիթոյի հետ:

ԱՎԻՆԵՈՆԻ մէջ Ժօրժ Պիտօ ճառ մը խօսած է եւ ծանրացած ընտրութեանց վրայ: Կրկնած է թէ առաջին շրջանին պէտք է քուէարկել կեդրոնի կամ ձախի Դաշնակցութեան լաւագոյն դիրքը ունեցող թեկնածուին բայց չէ ուզած պատասխանատուութիւն վերցնել երկրորդ շրջանին համար երբ դէմ դիմաց ըլլան՝ մէկ կոլիստ եւ մէկ համայնավար: «Քուէարկելէ առաջ, խորհեցէք յաջորդութեան մասին, ըսած է Պիտօ: Փոմփիտու առանց տը Կոլի կը նշանակէ Լավալ առանց Փէթէնի»:

ՊԱՊԸ Պօկոթա (Քոլոմպիա) պիտի երթայ Օգոստոս 22ին ներկայ ըլլալու համար Ս. Հաղորդութեան Միջազգային համագումարին:

ՖՐԱՆՍԱ ընդունուած ալժերացի բանուորներու թիւը ամիսը հազարի սահմանափակուեցաւ, կառավարական որոշումով, Յուլիս 1էն սկսեալ: Ներկայիս ամիսը 3000էն աւելի էր Ֆրանսա մտնող Ալժերացիներու թիւը: Վերջերս Ալժերիոյ մէջ ազգայնացուած ընկերութեանց թիւն է՝ 18, գրեթէ բոլորն ալ ֆրանսական:

ՓԱՐԻԶԻ ԹԵՐԹԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ 48 ժամուան նոր գործադուլ մը կ'ընեն (երկուշաբթի եւ երեքշաբթի) որովհետեւ իրենց պահանջած չահաբաժինը (28էն 30 առ հարիւր) տակաւին չէ ընդունուած սենտիքաներու կողմէ:

ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Յունիս 14ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան Պոսթընի մէջ, մեռած է ընկ. Ռուբէն Դարբինեան:

Բուն անունով Արտաշէս Չիլինգարեան, մեր վեթերան ընկերը ծնած էր 1883 Յունուարին, Ախալքալաք: Հարուստ ընտանիքի զաւակ, փոքր տարիքին իր ընտանիքին հետ փոխադրուած է Կարս, Կարաուրկան յունական գիւղը, ուր հայրը՝ Ստեփան Չիլինգարեան առեւտրական էր: Երեք տարի եղած է հայկ. ծխական դպրոցը, ապա 1894ի ձմրան ընտանեօք անցած են Թիֆլիզ, ուր յաճախած է Դէմիտովայի գիշերօթիկ վարժարանը: 1895ին կը մտնէ Թիֆլիզի Բ. Կիմնազիան, ապա կը փոխադրուի Եկատերինոտար (այժմ՝ Կրասնոտար): 1903ին, աւարտելէ ետք կիմնազիան, կ'երթայ Մոսկուա ու կ'աւարտէ համալսարանի պատմա-լեզուաբանական բաժինը, ապա կ'աւարտէ նաեւ իրաւաբանական բաժինը: Առաջին գրական փորձը ըրած է 1903ին, պատմուածք մը գրելով «Մուրճ»ի մէջ: 1909ին ալ թղթակցութիւններ կը ղրկէր «Մշակ»ի:

Ուսանողական շրջանէն մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: 1905–1906 թուականներուն եղած է Կովկաս իբրեւ կուսակցական գործիչ: Այդ շրջանին մասնակցած է Խրիմեան Հայրիկի ազգ. համագումարին: Ցարական ոստիկանութենէն չձերբակալուելու համար, 1909ին կ'անցնի Պոլիս՝ Ռուբէն Տէր-Մինասեանի հրաւէրով: Այդ շրջանին (Հիւրրիէթ), քաղաքական բաժնի խմբագիր կը նշանակուի, Ռուբէն Զարդարեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Ազատամարտ»ին: Հրապարակագրութենէ զատ, հայ ուսանողութեան համար կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, տնտեսական, քաղաքական, ազգ. եւ ընկերային հարցերու շուրջ: Աշխատակցած է նաեւ «Ազատամարտ»ի գրական յաւելուած չաբաթաթերթին:

Աւելի քան քառորդ դար խմբագրապետը եղած է Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթին: Անոր կողքին հիմնած է «Հայրենիք» ամսագիրը (1922 Նոյեմբեր), վերջերս եռամսեայի վերածուած, միշտ իր խմբագրութեամբ:

Արդարութեան նախարար եղած է կարճ ժամանակ, Հայաստանի Հանրապետութեան օրով:

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, միշտ կը շարունակէր իր յօդուածները, ազգային եւ քաղաքական հարցերու շուրջ, յուշերն ալ սկսած էր «Հայրենիք» ամսագրի մէջ:

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ իր կարկառուն մտաւորականներէն մին, որ աւելի քան կէս դար, անսպառ աշխատած է իբրեւ հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ:

Ցարգա՛նք իր յիշատակին:

Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմինը խոր ցաւով կը գուժէ մամուլի բազմավաստակ աշխատաւոր, հանրային գործիչ, վեթերան ընկեր՝

ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 14ին, Պոսթընի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խոր վիշտով կ'ողբայ վեթերան ընկեր, հանրային գործիչ, վաստակաւոր խմբագրապետ՝

ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 14ին, Պոսթըն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Այցելելէ ետք Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Քանատայի հայ գաղութները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեկնեցաւ Հարաւային Ամերիկա:

Այս առթիւ Ուաշինկթընի «Ամերիկայի Ձայնը» Ուրբաթ օր հաղորդեց Վազգէն կաթողիկոսի հրաժեշտի խօսքը ամերիկահայ գաղութին:

Հայոց Հայրապետը ըսաւ թէ լաւագոյն յիշատակներով կը մեկնի Ամերիկայէն եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Միացեալ Նահանգներու պետական իշխանութեանց որ ամէն դիւրութիւն ընծայեցին իրեն: Շնորհակալութիւն նաեւ ամերիկահայ գաղութին որ հաւատարմօրէն կապուած է իր եկեղեցիին եւ ազգային աւանդութեանց:

Վազգէն Կաթողիկոս շեշտեց թէ անմոռանալի օր մըն էր այն օրը երբ աղօթքով կատարեց Ամերիկեան Քոնկրէսի բացումը: Հայրապետը տեսնուած է Արտաքին Նախարարութեան բարձրաստիճան ներկայացուցիչներու հետ ինչպէս նաեւ Միացեալ Ազգերու քարտուղար Ու Թանի, որ հոգեկան տառապանքով եւ ողի ի բոյն կ'աշխատի խաղաղութեան պահպանման համար: «Աստուած օրհնէ, ըսաւ Կաթողիկոսը, բոլոր անոնք որ կ'աշխատին յանուն խաղաղութեան»:

Հոգեկան մեծ մխիթարութիւն եղած է Կաթողիկոսին համար Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան Յուշարձանի բացումը:

Վազգէն Հայրապետ պատարագած ու հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է, Մայիս 26ին, Պոսթընի մէջ, ի յիշատակ Սարդարապատի մեծ հերոսամարտին ինկած զոհերուն: Այցելած է Քալիֆորնիոյ Մեսրոպեան եւ Ֆերահեան հայկ. վարժարանները: Վազգէն Կաթողիկոս հայկ. ճարտարապետութեան մէկ հոյակապ նմոյշը կը նկատէ Նիւ Եորքի նորակառոյց եկեղեցին զոր օծեց Ապրիլ 28ին: Յոյս յայտնեց որ թեմական կազմակերպութիւնը նոր ճիղերով պիտի աշխատի ասկէ ետք:

«Անհրաժեշտ է, շեշտեց Վազգէն Կաթողիկոս, նոր սերունդի հոգիին մէջ ամրապնդել ազգային զգացումը, անոր ներշնչել հայ արժէքներու ճանաչումը եւ Հայոց պատմութեան ոգին:

«Աղճի պարտք կը համարիմ, վերջին կոչ մը ուղղել Ս. Էջմիածնէն բաժնուած մեր եղբայրներուն, որ բոլորուին Մայր Աթոռի շուրջ: Մէկ ժողովուրդ, մէկ Եկեղեցի Ս. Էջմիածնի օրհնութեան ներքեւ, այս կը պահանջէ մեր ժողովուրդին շահը: Ցաւով կը վերադառնանք Ս. Էջմիածին, մեզի հետ պիտի տանինք վկայութիւնը, որ Ամերիկահայութիւնը անխախտ կը մնայ իր հաւատքին մէջ եւ հաւատարիմ ու կարգապահ քաղաքացի է հիւրընկալող երկրին:

«Էջ Միածին ի Հօրէ
Եւ լոյս փառաց ընդ նմա

«Թող Աստուծոյ փառքին լոյսը ազատ շողայ համայն Հայութեան վրայ, Հայաստանի մէջ եւ ի սփիւռս աշխարհի»:

ԻՄ ԼԱՒ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ ՅԱԿՈԲ ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

Լուսահոգի Գուրգէն Մխիթարեան, տարիներ առաջ, խօսելով մեր կորուստներուն մասին, գրեց, թէ «ընթացիկ տարին դաժան տարի մը եղաւ»: Ո՞ր տարին դաժան չէ եղած Հայութեան համար որ ... Վաթսուն հի՞նգը, վաթսուն վե՞ցը, վաթսուն եօթը, թէ վաթսուն ութը··· Բոլորն ալ դաժան եղան: Ամէն մէկուն 365 օրերուն ընթացքին, մեր կորսնցուցած գրագէտի, խմբագրի, գործիչի, մտաւորականի համրանքը պահելու համար երկու ձեռքերուս մատները քիչ կուգան: Հայրենիքի մէջ, նման կորուստներ, թէեւ ցաւալի, բայց դարմանելի են, նոր սերունդ մը կը հասնի, համալսարանները կը յորդին ուսանողներով··· Լացողը մեր մայրն է··· Գացողին տեղ, տասնին տեղ, հազիւ մէկ հատ կայ լեցնող: Այդ գացողներուն վերջինն ալ, կը յուսանք, մեր Խաշմանեանն եղաւ: Բարի, ազնուական ու առաքինի մարդ մը. լաւ Հայ մը, լաւ կուսակցական մը ու լաւ մարդ մը: Զինքը ճանչցայ մօտ կէս դար առաջ Մանուկ Ասլանեանի անուղղակի միջամտութեամբ: Ան կը խմբագրէր Պոլսոյ Ազդարարը, որ աննման Ազատամարտի շարունակութիւնը կը համարուէր այն օրերուն: Դէպքը այսպէս պատահեցաւ: Օր մը պոսթընաբնակ Յակոբ Խաշմանեան անուն անձէ մը նամակ մը ստացայ, որով ինծի կը տեղեկացնէր, թէ Մանուկ Ասլանեան, Պոլսէն, իր թերթին համար թղթակից մը կը փնտռէ Ամերիկայէն ու նամակ ստորագրողին այնպէս կը թուի, թէ ես յարմարագոյն անձն էի: Թէ ի՞նչ բան իրեն խորհիլ տուած էր, թէ ես յարմարագոյն անձն էի, չեմ գիտեր, բայց իր ընտրութեան ու վստահութեան համար երախտապարտ զգացի ու հեռուէն, առանց զինքը տեսած ըլլալու, ճանչցած ըլլալու, իր անունը դրի բարեկամներուս ցանկին մէջ, ուր մնաց մինչեւ իր մահը: Շատեր եկան ու գացին, շատերու անունը գունատեցաւ ու սրբուեցաւ, բայց իրը մնաց:

Եթէ ինծի հարցնելու ըլլաք, թէ ի՞նչն էր իր նկարագրին ամէնէն ցայտուն մասը, ցայտուն գիծը, անվարան կ'ըսէի.— մի հարցնէք մէկ գծի մասին, հարցուցէք բազմաթիւ գիծերու մասին, ան բարի էր, լաւ ընտանիքի հայր, լաւ ամուսին. նըւիրուած, մարդասէր, անաչառ ու փափկանկատ էր:

Գիտէի, թէ տեղ մը, տարիներ առաջ, ուսուցչութիւն ըրած էր, Պոլիս, Պանտըրմա ու Պալըքքէսէր, — բանտարկուած ալ էր ու կախաղանէն հրաշքով ազատած, բայց այս բաներուն մասին խօսիլ չէր սիրեր: Տարի մը առաջ էր, որ օր մը, մեր աննման Համաստեղի յոբելեանին առթիւ, խօսք բացուեցաւ ու Հայաստան բնակող անձի մը մասին խօսելով, Խաշմանեան ըսաւ, թէ ան իր աշակերտը եղած է:

Առաջին անգամն էր, որ իր բերնէն կը լսէի նման խոստովանութիւն: Զարմացայ: Մանաւանդ որ յիշուած խնդրոյ առարկայ անձը պատուաբեր անձ մըն էր: Խաշմանեան, որ այնքան համեստ էր, ի՞նչպէս պատահեցաւ որ նման վրիպում ունեցաւ, չհասկցայ: Այդ առթիւ էր, որ քիչ մը փորեցի զինք ու քանի մը տեղեկութիւններ ստացայ: Իր ամենամեծ հըրճուանքը իր նախկին աշակերտներուն մեծցած ու հանրային կեանքի մէջ դիրք գրաւած ըլլալն էր: Երբ լսէր անոնց մասին, իր երջանկութիւնը կ'ըլլար լման:

Շատ մարդ կը ճանչնար, շատ մարդէ ճանչցուած էր: Չեմ կարծեր, որ թշնամի ունէր: Արդարօրէն հպարտ ըլլալու էր իր լաւ անունով, որովհետեւ, երբ հիւանդ էր ու անբուժելի, հիւանդանոցին մէջ, օր մը, ափսոսալով ըսեր էր իր սըրնարին վերեւ հսկող Տիկին Խաշմանեանին, թէ «Արուսեակ, լաւ անունէս զատ չկրցայ ձեզի բան մը ձգել···»:

Երբ հիւանդանոցն էր ու իր վիճակը դեռ յուսահատական ըլլալ չէր թուեր, օր մը, իրեն այցելած պահուս, ըսաւ թէ կ'ուզէ աղէկնալ մէկ բանի համար, կ'ուզէ անգամ մը եւս Հայաստան երթալ: Այդ տեսակէտով ալ աչքը բաց մնաց: Օրեր ետք, երբ ա՛լ համոզուած էր, թէ բուժուելու չէ, արթնութեան կարճատեւ պահու մը, ըսեր էր արուեստագէտ Մինասեանին (գիտէր թէ Մինասը Հայաստան երթալու կը պատրաստուէր) — «Կը տանիս հետդ ու կը ձգես հոն»: Թէ ի՞նչ էր տանելիքն ու հոն ձգելիքը, այն օրերուն որոշ չէր Մինասին համար. բայց հիմա գիտէ: Վստահ է, թէ կ'ակնարկէր իր աճիւններուն:

Ուրիշ օր մը, երբ ա՛լ դարուն էր, քանի մը ծաղիկ առի ու այցի գացի իրեն հիւանդանոց: Կը քնանար անհանդարտ քունով. պահ մը ետք, բազուկները, որոնք գուլթ շարժելու չափ հալած էին, շարժեց, արթնցաւ, տեսաւ զիս ու ըսաւ.

— Ծաղիկներդ տեսայ, ա՛լ պիտի քնանամ, գնա տուն:

Կը մեղքնար զիս, որ իր պատճառով, երկար ճամբորդած եմ ու ինկած հիւանդանոցի անհրապոյր միջավայրին մէջ:

— Գնա տուն, պիտի քնանամ, կրկնեց:

Ա՛լ անկէ ետք չտեսայ ու չլսեցի զինքը:

Փակելէ առաջ այս քանի մը անկապ նոթերը, ըսեմ նաեւ թէ անխոնջ ու անըմբռնելի կորովով ու նուիրումով աշխատեցաւ Համաստեղի յոբելեանը յաջողութիւն ու համազգային դարձնելու համար: Այնքան շատ նուագեց այդ վերին լարին վրայ, որ օր մը նեղուեցայ.

— Մի նեղուիր, ըսաւ, Համաստեղ միայն Դաշնակցութեան չի պատկանիր, համայն Հայութեանն է:

Լռեցի: Շիտակ խօսքին ի՞նչ կրնայի ըսել···:

Իրեն պարտք համարած էր մեռնող չարքային ընկերներու, համեստներու համար քանի մը տող բան գրել. չէր հանգստանար մինչեւ որ այդ պարտքը չկատարէր: Մեծերուն մասին ամէն մարդ կը գրէ, կ'ըսէր:

Ալ ի՞նչ ըսեմ··· Հողը չդրինք զինքը, որ հողը թեթեւ գայ վրադ ըսեմ··· Մինասը կը տանի իր աճիւնները Հայաստան, որ հոն, անոնք խառնուին մեր պապերու փոշին պարունակող սրբազան հողին:

Այդ էր կտակը:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ»

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը լոյս ընծայած է Առաքել Պատրիկի կազմած եւ Փրոֆ. Կ. Ղաֆադարեանի խմբագրած «Հայկական Տարազ»ը չքեղ հատորը, ուր հանգամանօրէն ներկայացուած ու նկարագրուած են հայկական տարազները՝ հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը:

Գաղափար մը տալու համար աշխատութեան մասին, կը քաղենք հատուած մը հատորին պատմական ակնարկի բաժինէն:

×

Կիլիկեան հայկական թագաւորութիւն·

— Արաբական, բիւզանդական, իսկ ԺԱ. դարից սկսած նաեւ միջին–ասիական քոչուոր ցեղերից՝ Սելջուկների յաջորդական աւերիչ արշաւանքների հետեւանքով, հայ իշխաններն, որպէս չարիքներից փոքրագոյնը, իրենց ժողովրդով փախչում, ապաստանում էին բիւզանդական երկիրներ: Այդպիսով, Կապադովկիայի եւ յատկապէս Կիլիկիայի որոշ մարզերում բնակչութեան մեծամասնութիւնը հետզհետէ բաղկացած է եղել Հայերից:

Հայկական այդ գաղութները երկար ժամանակ պահպանեցին իրենց տարազը, լեզուն, կրօնը եւ բարքերը:

Ռուբինեան իշխանները, որոնք ըստ ոմանց սերում էին Բագրատունիներից, տիրապետում էին Կիլիկիայի Տաւրոսեան լեռնային մարզերում: Յետագայում, երբ նրանք հետզհետէ տարածեցին իրենց տիրոյթը մինչեւ Միջերկրական ծով եւ ուղղակի շփման մէջ մտան Արեւմուտքի ժողովուրդների հետ, իրենց տոհմական տարազն էլ կրեց որոշ փոխ–ազդեցութիւններ: Կիլիկեան բանուկ նաւահանգիստները յաճախում էին տարբեր ազգերի վաճառականներ, արհեստաւորներ, լատին եւ յոյն կրօնաւորներ, ասպետներ եւայլն, որոնց հետ կիլիկեան Հայութեան շփումը՝ մշակոյթի եւ բարքերի վրայ ազդեցութիւն թողեց: Այդ մասին է վկայում ԺԲ. դարի յայտնի մատենագիր Ներսէս Լամբրոնացու մի նամակը, ուղղուած Լեւոն Ա. Թագաւորին:

Հայաստանից՝ Ջորավետի վանականները իրենց նամակով Թագաւորի մօտ մեղադրում են Լամբրոնացուն, որպէս Հայաստանեան եկեղեցու կարգերին ոչ հաւատարիմ հետեւողի: Լամբրոնացին այդ առընչութեամբ գրում է Թագաւորին, թէ «··· Նրանց մեղադրանքի անհեթեթութիւնը նման է այն բանին, որ դուք եւս պէտք չէ բացագլուխ լինէք, ինչպէս են լատին իշխաններն ու Թագաւորները, այլ դնէք չարփուշ (փաթթոցաւոր արաբական գլխարկ), ինչպէս կրել են ձեր նախնիք, երկարէք ձեր մազերն ու մօրուքը, ինչպէս ձեր նախահայրերը. հագնէք դուրս՝ լայն ու թաւ եւ ոչ թէ փիլոն կամ սեղմ պատմուճան եւայլն: Ուստի եթէ յօժարէք փոխել ձերը, մենք էլ պատարագ կը մատուցենք սաքուլայով եւ երկու կանգուն վեղարով. կը լինենք խարազագեստ՝ պատարագի ժամանակ, ինչպէս Ջորավետցիք կամենում են եւ ոչ թէ քթանազգեստ, ինչպէս մեր կրօնն է սահմանել: Արդ, եթէ ձեզ համար ծանր է թողնել Ֆրանկների նուրբ սովորութիւնները եւ դառնալ հին, կոշտ ձեւերին, մենք էլ նրանցից օգտուելով մեր կատարած եկեղեցական բարեկարգութիւնից չենք կարող հրաժարուել»:

1198 Թ. Կիլիկեան Հայկական իշխանապետութիւնը վերածուեց թագաւորութեան, Լեւոն Ա.ի մեծահանդէս թագադրութեամբ՝ Տարսոնի մայր եկեղեցու մէջ: Նրան թագ ուղարկեցին Հռոմէական «սրբազան կայսրութիւնից», ինչպէս նաեւ՝ Բիւզանդիոնից, որովհետեւ երկուսից իւրաքանչիւրը ձգտում էր նրան պահել իր քաղաքական ազդեցութեան ոլորտում: Բիւզանդիայի կայսրը Լեւոնին նոյնիսկ զգուշացնում էր չդնել Հռոմէացիների թագը, այլ կրել Բիւզանդականը, քանի որ երկու երկիրները սահմանակից են:

Մեր պատմագրութեան մէջ հայ թագաւորների թագադրութեան հանդիսութիւնների մասին հարեւանցի տեղեկութիւններ միայն կան: Մինչդեռ Ներսէս Լամբրոնացին տալիս է Լեւոն Ա.ի թագադրութեան մանրամասն նկարագրականը:

Արքայական պալատում հաւաքւում են երկրի բոլոր մեծ ու փոքր իշխանները եւ եկեղեցու գլխաւորները: Լեւոն Ա.ի օծման ժամանակ ներկայ էին 44 հայ իշխաններ եւ 15 եպիսկոպոսներ, որոնք հանդիսաւոր թափորով առաջնորդում են թագադրուողին դէպի եկեղեցի, ուր գտնւում էր կաթողիկոսը: Թագադրուողը հագնուած է համակ սպիտակ՝ «հայրաձիաւորի» որպէս ասպետ՝ փիլոնը թիկունքին առած, կարճ պատմուճանով, որի տակից տեսանելի են ջաղջերը (անդրավարտիք), խթանաւոր կօշիկները:

Թագադրուողի կողքին քայլում էին դունդստամբլը (զօրապետը)՝ ձեռքում թագադրութեան նշանակ ոսկէ-խնձորը

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Երբ պահապանները եկան՝ նախագահը հրամայեց որ Վահրամն ալ իր տեղը տանին եւ չորրորդ ձերբակալուածը բերեն:

Այս չորրորդը, զուգէ մեր ընթերցողները արդէն գուշակեցին, բուն իսկ մեր վէպին սկիզբը ճանչցած «Շաֆաղ»ի խմբագիր Սաւրդ պէյն էր:

Իզզէթ փաշա ամէնէն աւելի յոյսը դրած էր երիտասարդ խմբագրին վրայ:

Այս մարդը, կը խորհէր ինքնիրեն, տակաւին նոր մտած է կազմակերպութեան մէջ, միւսներուն կորովն ու փորձառութիւնը ունենալու չէ եւ ոչ անոնց չափ մոլեռանդ յեղափոխական մըն է: Ինք վայրկեանական տպաւորութեան մը տակ գացած միացած է. անոնց հոգեկան զօրութիւնը պիտի չկրնայ ունենալ:

Այս յուսերով օրօրուած՝ ուզեց մեղմօրէն սկսիլ իր հարցաքննութիւնը:

— Սաւրդ պէյ, ըսաւ փաղաքշական ձայնով մը, ձեզի հետ կ'ուզեմ բոլորովին տարբեր կերպով վարուիլ, որովհետեւ գիտեմ թէ դուք պատուաւոր, պարկեշտ եւ ազնիւ երիտասարդ մըն էք, միեւնոյն ատեն շատ ուսեալ եւ խելացի, եւ շատ փայլուն ապագայ մը ունիք ձեր առջեւ: Այդ ապագան իրաւ որ վայրկեանական մոլորումի մը պահուն ջախջախեցիք, բայց մենք գիտենք թէ դուք ի բնէ ազնիւ ու պարտաճանաչ քաղաքացի մըն էք եւ թէ կարելի է այդ մոլորումը դարմանել, ապաւինելով մեր վեհափառ տիրոջ բարեացակամութեան եւ անսահման ներողամտութեան: Ես նոյնիսկ յանձնառու կ'ըլլամ ձեր մասին բարեխօսելու նորին վեհափառութեան եւ այժմէն կը խոստանամ որ այս բարեխօսութիւնը ապարդիւն պիտի չըլլայ, միայն թէ ասոր փոխարէն կ'ուզեմ որ դուք ալ բոլորովին անկեղծօրէն պատասխանէք իմ հարցումներուս եւ մեզի պէտք եղած գիտութիւնները տաք որպէսզի կարող ըլլանք այդ չարագործներու ընկերակցութենէն մաքրել մեր պետութիւնը:

— Ո՞ր չարագործներու ընկերակցութեան մասին կը խօսիք, հարցուց Սաւրդ միամիտ կերպարանքով մը:

— Այն ընկերակցութեան մասին, որուն դուք ալ դժբախտաբար եւ անգիտակցաբար մասնակցած էք:

— Ես հայրենասէրներու ընկերակցութեան մը կը պատկանիմ եւ ոչ թէ չարագործներու···:

— Խնդիրը ասոր վրայ չէ, փութաց ըսել Իզզէթ փաշա, էականը այն է որ այժմ այդ գաղտնի ընկերութիւնը պետութեան դէմ կը դաւէ եւ ամէն ճշմարիտ Օսմանցիի պարտականութիւնն է կառավարութեան աջակցիլ որպէսզի այդ վնասակար մարմինը չկրնայ այլեւս վնասել հանրային ապահովութեան:

«Շնորհիւ մեր վեհափառ սուլթանին, արդէն այդ կազմակերպութեան գլխաւորները ձեռք անցուցինք եւ մնացածներն ալ անցընելու վրայ ենք, ուստի մեզմէ ճշմարտութիւնը ծածկելով ուրիշ բան ըրած պիտի չըլլաք եթէ ոչ ձեր վիճակը ծանրացնել, առանց որեւէ օգուտի»:

— Փաշա էֆէնտի, ձեր պերճախօսութիւնը անօգուտ տեղը կը սպառէք, պատասխանեց Սաւրդ պէյ անյողդողդ շեշտով մը, ձեզի հետաքրքրող հարցերու մասին բան մը պիտի չկրնաք քաղել բերնէս···:

— Բայց արդէն ձեր միւս երեք ընկերները շատ բան խոստովանեցան:

— Կը զրպարտէք զիրենք, գոչեց այս անգամ երիտասարդ խմբագիրը բարկաճայթ ձայնով մը, իմ ընկերներս վատեր չեն:

— Սաւրդ պէյ, կը ցաւիմ որ մեր բարեացակամութիւնը չարաչար կը գործածէք ու չէք ուզեր օգտուիլ անկէ, սակայն գիտցած եղէք որ յետոյ շատ պիտի զղջաք···:

— Կ'արհամարհեմ ձեր այդ սպառնալիքները, ըսաւ Սաւրդ խրոխտ կերպարանքով մը:

— Գիտցած եղէք որ ձեզ խօսեցնելու համար բռնութեան պիտի դիմենք:

— Դուք ալ գիտցած եղէք որ մենք ալ Փիզիքական չարչարանքներու դիմանալու չափ հոգեկան կորով պիտի ունենանք:

Նախագահը յուսահատական շարժում մը ըրաւ: Այս մարդոց հետ կարելի չէր անուշութեամբ գլուխ ելլել: Նոյնիսկ այս նորամուտ երիտասարդը չէր ուզեր խոստովանիլ եւ միւսներէն աւելի յամառութիւն ցոյց կուտար:

Իզզէթ յոգնած երեւոյթով մը սեղանին վրայ դրուած զանգակը անգամ մըն ալ հնչեցուց եւ պահապանները կանչել տալով՝ հրամայեց որ Սաւրդ պէյը իր տեղը փոխադրեն:

Հարցաքննութիւնը մնացած էր առանց որեւէ արդիւնքի:

Այս ապարդիւն հարցաքննութիւններէն ետք այլեւս չորս ձերբակալուածներու բախտը վճռուած էր:

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(149 – Շար.)

Թագադիրը՝ վեր բռնած Թագը, սենեկալը՝ շուշանագլուխ մականը, Ջամբռլայնը՝ (սենեկապետ) Թագաւորական հանդերձանքը:

Թեկնածուն երբ մտնում է խորան, հանում են վրայի փիլոնը ու եկեղեցական արարողութեամբ յաջորդաբար հագցնում են. նախ՝ պճղնաւոր սպիտակ շապիկ, յետոյ մետաքսեայ կարմիր պարեգօտը, նրա վրայ՝ պատմուճանը, կարճ ու լայն թեզանիքով: Այդ արարողութեան ընթացքում կաթողիկոսը երդմնեցնում է Թագաւորին լինել հաւատարիմ «սովորական իրաւանցն», ազգային եկեղեցու օրէնքներին, աւանդութիւններին: Այնուհետեւ կաթողիկոսը դիմելով ժողովրդին, հարց է տալիս թէ՝ համաձա՞յն են նրան Թագաւոր ճանաչել եւ ուխտել հնազանդութիւն:

Դրանից յետոյ եպիսկոպոսական դասը Թագաւորին է յանձնում «զսուրն վաղակաւոր». պարանոցից կախում են մանեակ, մատին դնում մատանի ու Թիկունքին անցկացնում են արքայական ծիրանագոյն փիլոնը: Յետոյ կաթողիկոսը Թագաւորի աջ ձեռքն է տալիս «Խաչ ի վերայ խնձորոյ ոսկւոյ», իսկ ձախին՝ «գաւազան զօրութեան եւ ի ծայրն ծաղիկ», որ այդ ժամանակ աղաւաղուած ֆրանսերէնով կոչում էին «ֆլաւարիս» (ֆլէօր դը լիս — շուշանածաղիկ): Ամէնից յետոյ եպիսկոպոսների չքախումբը վերցնում է «զպսակն մեծաւ պատուով»՝ այսինքն Թագը ու դնում Թագաւորի գլխին:

Թագադրման այս արարողութիւնը այդ ժամանակի լատինական արքունիքներում կատարուածի հայացուած փոփոխակն էր հանդիսանում:

Խաչակրաց արշաւանքների հետեւանքով Կիլիկիան եւս անցումի մի մարզ հանդիսացաւ Արեւմուտքից եկող այդ խաժամուժին, որոնք բացի քաղաքական աղէտներից, առաջացրին նաեւ բարքերի եւ տարազի որոշ փոխազդեցութիւններ: Կիպրոսի եւ Անտիոքի հարեւան լատին իշխանութիւնների հետ հայ արքունիքի առնչութիւնների հետեւանքով էլ երկրում ստեղծուեց լատինամէտ կուսակցութիւն, որ ազգայնական կուսակցութեան դէմ միշտ պայքարի մէջ գտնուեց:

Ինչպէս լատինական երկրներում, Կիլիկիայում նոյնպէս տարածում գտաւ հայկական ասպետութիւնը (շըվալիէ), Այդ կարգին արժանանում էին նրանք, ովքեր հանդիսաւոր ուխտ էին անում ծառայել հայրենիքին, եկեղեցուն եւ պաշտպան կանգնել տկարներին: Խաղաղ ժամանակ նրանք հագնում էին համակ սպիտակ կարճ պարեգօտ, որի տակից մասամբ երեւալու էր ջաղջերը, ոտներին կրում էին երկարաճիտ կօշիկներ, կրնկին մահմեզ ամրացուած (ձին խթանելու համար): Պատերազմի ժամանակ նրանք զըրահաւորւում էին:

Կիլիկահայ արքունիքում եւս կային պետական բարձր գործիչներ, որոնցից իւրաքանչիւրը անշուշտ կրում էր համապատասխան տարազ եւ պատուանշաններ:

Թագաւորական դիւանը գլխաւորում էր ջանցլերը:

Թագաւորական կայքի վերահսկիչն էր գունդստամբլը:

Զինուած ուժերի հրամանատարն ու գունդստամբլի օգնականն էր մարաջախտը (մարեչալ):

Երկրի ելմտական գործերի նախարարն էր սինեչալը:

Թագաւորի ընտանիքի եւ անչափահաս Թագաժառանգի խնամակալը պայլն էր: Գահի խորհրդի նախագահն էր իշխանաց իշխանը:

Կար նաեւ թագադիր իշխանի պատուակալ պաշտօնը եւ պալատական այլ պաշտօններ:

Բաղդատմամբ նախորդ դարաշրջաններրի, կիլիկիահայ Թագաւորութեան ժամանակներից մեզ հասել են բաւականին ճոխ ու այլազան տարազային յուշարձաններ թէ՛ վերնախաւի, թէ՛ զինուորականութեան եւ թէ՛ հասարակ ժողովրդի վերաբերեալ:

ՍԱՀԱՐԱՆ 9 ՕՐԷՆ

Աշխարհի ամէնէն մեծ անապատը, որ ունի 9 միլիոն քառ. քլմ. տարածութիւն, երկրաբանական տեսակէտէ շատ երիտասարդ է: Ժամանակին, երբ Եւրոպան ծածկուած էր սառնակոյտերով, Սահարան ունէր ճոխ բուսականութիւն եւ կենդանական աշխարհ մը: Ապացոյց՝ դանադան գօտիներու մէջ գտնուած քարացած կոկորդիլոսները, ձուկերը, գօտերը եւ բոյսերը, ինչպէս նաեւ քարի վրայ գծագրութիւնները — գրաւոր փաստեր — որոնք կը ներկայացնեն եղջերուներ, կովեր, ընձուղտներ, փիղեր:

Անձրեւներու ի սպառ բացակայութիւնը, սաստիկ տաքը, Սահարան այժմ դարձուցած են աշխարհի ամէնէն անհիւրընկալ շրջանը: Հիւլէական ռումբի փորձարկումները, քարիւղի ընկերութիւնները, առեւտրական եւ քաղաքական ծաւալումը կը սպառնան զայն պահելու անապատի վիճակին մէջ: «Աւերանք» — ինչպէս կը կոչուի արաբերէն լեզուով: Եւրոպացիներուն համար միայն երեք ճամբայ գոյութիւն ունի Սահարայի մէջ — մէկը կը մեկնի Ալժէ քաղաքէն դէպի Նիժերիայի մայրաքաղաքը, ուրիշ մը կ'անցնի Հոկկար լեռնաշղթայէն, փոքր գիւղի մը, Թամանրասէթի մէջէն, 1400 մեթր բարձրութեան վրայ եւ կը հասնի Ակատես ու Զինտեր, անկէ դէպի Քանօ, իսկ երրորդը կը մեկնի Թրիփոլիէն, կ'անցնի Թիպեսթ լեռներէն եւ կը հասնի Չաթի մայրաքաղաքը՝ Ֆոր Լամի:

Վերջերս իտալական գիտական արշաւախումբ մը՝ ղեկավարութեամբ Փավիայի համալսարանի Ծննդական հիմնարկութեան տնօրէն Լուիճի Սփորցայի, ընտրեց Թամանրասէթ ուղին, 3700 քիլմ., Ալժէէն մինչեւ Քանօ, զայն անցնելով 9 օրէն: Ամառը անկարելի է ճամբորդել սաստիկ տաքին եւ հողուադիտ, սակայն անակնկալ անձրեւներուն պատճառով: Ամէնէն յարմարը Մարտ ամիսն է:

Ակատեսէն մեկնելով, ջուրի եւ վառելանիւթի պաշարներով, ճամբորդը միայն կորսուելու վախը ունի: Թէեւ այս ճամբան ցանցուած է մետաղեայ կտորներով, քարերու կոյտերով, պատռտած ձթաթողներով, ինքնաշարժներու կմախքներով, բեռնատար կառքերու ձգած հետքերով, այսուհանդերձ, ճամբորդը միշտ երկընտրանքի առջեւ կը գտնուի իր հետեւելիք ուղիին նկատմամբ: Ու եթէ ծայր տայ նաեւ աւազի փոթորիկը, անմիջապէս կ'անյայտանան հետքերը եւ, նոյնիսկ, քանի մը վայրկեանի մէջ կը կազմուին աւազաթումբեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ Սահարայէն անցնիլ կը նշանակէ ապրիլ նոր կեանք մը:

Ջուրը առատ է ընդերքին մէջ: Երբեմն 10 – 15 մեթր խորութեամբ: Սակայն բոլոր հորերու ջուրերը ըմպելի չեն: Կը պատմեն, թէ ֆրանսացի զինուորներ աղի ջուր խմելով արիւն փսխած են: Աւելի բախտաւոր ովասիսներ են Էլ Կոլէա, Կարտայեա, Ճանէթ, Ուարկլա: Սակայն ասոնք միայն բնութեան գործը չեն, արդարեւ, պարտէզները պահպանելու համար, անհրաժեշտ եղած է արթէզեան ջրհորներու ստեղծումը եւ ոռոգման սիստեմ մը, ուր ջուրը կը բաշխուի մեծ խնայողութեամբ, ճարտար մեթոտներով, մեծ հաշիւով:

Բ.

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՊԱՅԹՈՒՄՆԵՐ

Տարիներէ ի վեր գիտնականներ, երկրաբաններ, ճարտարագէտներ կը փորձեն ստուգել, թէ հնարաւոր պիտի ըլլա՞յ ջըրանցքներ բանալ հիւլէական ուժի օգտագործումով: Սակայն, հիւլէական պայթումները կապուած են լուրջ վտանգներու հետ: Յայտնի է, թէ որեւէ հիւլէական պայթում յառաջ կը բերէ չողարձակումներ, որոնք վտանգաւոր են մարդոց եւ կենդանիներու կեանքին համար:

Միացեալ Նահանգներու հիւլէական ուժի յանձնախումբը վերջերս «քապրիոլէ» անունին տակ փորձ մը կատարեց Նեվատա անապատի ստորերկրեայ փորձադաշտին մէջ: Այս նպատակով գործածուեցաւ 2,5 քիլոթոն ուժ ունեցող հիւլէական ռումբ մը, հողի մակերեսէն մօտաւորապէս 55 մեթր խորութեան վրայ: Արդիւնքը եղաւ բաւական համեստ. պայթումը յառաջ բերած է 120 մեթր տրամագիծով եւ 40 մեթր խորութեամբ փոս մը: Ճողարձակումներու մեծ մասը մնացած է հողի տակ, բայց համաձայն պաշտօնական տուեալներու, անոնց մէկ մասը տարածուած է մթնոլորտին մէջ: Նախատեսուած է կատարել ուրիշ փորձ մը եւս՝ այս անգամ «Սքունըր» անունին տակ, որու ընթացքին պիտի գործածուի 100 քիլոթոն ուժով ռումբ մը: Յառաջիկայ 2–3 տարիներու ընթացքին պիտի յաջորդեն երկու փորձեր, որոնց գլխաւոր նպատակն է միաժամանակ պայթեցնել հինգ ռումբեր:

ԾԻԾԱՂ

Պանդոկի սենեկապանուհի մը իր մէկ պաշտօնակցուհիին կ'ըսէ·

— Հաւաքած դրամներովս պատկերասփիւռի գործիք մը պիտի գնեմ:

Բարեկամուհին կը պատասխանէ·

— Ես պիտի չգնեմ: Սենեակներու բանալիի ծակերը կը նախընտրեմ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (221)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Քանի մը անցորդներ անոր ըսին թէ մարդը եւ մանկուհին դէպի Կանեի կողմի անտառները ուղղուած էին: Շտապով դէպի այդ կողմը երթալ սկսաւ:

Ստոյգ է թէ մարդը եւ պզտիկ աղջիկը անկէ առաջ ճամբայ ելած էին, բայց մանուկ մը յամրաբար կը քալէ: Իսկ Թէնարտիէ շուտ կը քալէր, մանաւանդ թէ երկրին ծակն ու ծուկը գիտէր ինքը:

Յանկարծ կանգ առաւ եւ էական բան մը մոռցող եւ ետ դառնալու պատրաստ մարդու մը պէս ձեռքը ճակտին զարկաւ:

— Պէտք է հրացանը հետս առնէի, ըսաւ ինքնիրեն:

Թէնարտիէ այն կրկին կազմութեանց մէկն էր, որ երբեմն մեր մէջէն կ'անցնին առանց մեր գիտութեան եւ որոնք աներեւոյթ կ'ըլլան առանց ճանչցուելու, որովհետեւ ճակատագիրը անոնց մէկ կողմը միայն ցուցուցած է: Շատ մարդոց ճակատագիրն է այսպէս կիսովին ընկղմած ապրիլ:

Հանդարտ եւ բնական վիճակի մէջ Թէնարտիէ ունէր ինչ որ պէտք է ունենար պարկեշտ առեւտրական մը, բարի քաղքենի մը ըլլալու, ինչպէս կ'ըսուի սովորաբար, այլ պարկեշտ վաճառականի մը, բարի քաղքենիի մը պէս վարուելու համար: Բայց միանգամայն քանի մը մասնաւոր պարագաներու մէջ եթէ իր ներքին կազմութիւնը յուզուելու ըլլար, Թէնարտիէ ամբողջապէս ունէր ինչ որ պէտք է չարագործ մը ըլլալու համար:

Խանութպան ու նոյն ատեն հրէշ մըն էր ան: Սատանան մերթ ընդ մերթ կը պարտաւորէր կծկուիլ այն խցիկին մէկ անկիւնը, ուր կ'ապրէր Թէնարտիէ, եւ մտախոհել այս սոսկալի հրաշակերտին առջեւ:

Պահ մը վարանելէն ետքը·

— Վա՜չ, ըսաւ մտովին, փախչելու ժամանակ պիտի ունենան:

Եւ իր ճամբան շարունակեց՝ արագօրէն դէպի առաջ երթալով, նպատակին հասնիլ կարենալը գրեթէ ստուգապէս գիտցողի մը կերպարանքով եւ կաքաւներու երամի մը հոտը առնող աղուէսի մը կորովամտութեամբ:

Իրօք անտառին լճակները եւ Պելվիւ պողոտային աջակողմեան դաշտէն խոտորնակի անցնելով երբ մօտեցաւ այն ծառուղիին որ գրեթէ բլուրին բոլորտիքը կը դառնայ եւ որ Շէլի աբբայարանին հին ջրանցքին գմբէթը կը ծածկէ, մացառի մը վրայէն գլխարկ մը նշմարեց: Մարդուն գլխարկն էր, որուն նկատմամբ արդէն շատ կարծիքներ ունեցած էր Թէնարտիէ: Մացառը ցած ըլլալով, ան ճանչցաւ մարդը եւ Քոզէթը, որոնք նստած էին: Աղջնակը չէր տեսնուեր փոքրութեան պատճառով, բայց պուպրիկին գլուխը կը նշմարուէր:

Թէնարտիէ սխալած չէր: Մարդը իրօք հոն նստած էր որպէսզի Քոզէթ կարենայ քիչ մը հանգստանալ: Պանդոկապետը մացառին բոլորտիքը դառնալով յանկարծ երեւցաւ այն անձերու նայուածքին, զորս կը փնտռէր:

— Ներեցէք, Թողութիւն շնորհեցէք, պարոն, ըսաւ բոլորովին շնչասպառ, բայց ահա ես կը բերեմ ձեր հազար հինգ հարիւր ֆրանքը: Այսպէս խօսելով օտարականին կ'երկնցնէր երեք դրամատոմսերը:

Մարդը վեր նայելով ըսաւ·

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ... Քոզէթը ետ առնելու եկայ, պատասխանեց Թէնարտիէ յարգանքով:

Քոզէթ սարսուռ մը զգաց եւ ծերուկին փարեցաւ:

Մարդը Թէնարտիէի աչքին մէջ նայելով եւ իր պատասխանին ամէն մէկ վանկը անջրպետելով պատասխանեց·

— Քո – զէ՞ – Թը ետ պի – տի տա – նէք:

— Այո, ես պիտի առնեմ: Պիտի ըսեմ թէ ինչո՛ւ ես կ'առնեմ, մտածեցի որ իրաւունք չունիմ ձեզի տալու այս պզտիկը: Արդարասէր մարդ մըն եմ ես: Այս պզտիկը իմս չէ, այլ իր մօրն է: Մայրը ինծի յանձնեց զայն. հետեւաբար մօրը միայն կրնամ յանձնել: Պիտի ըսէք գուցէ թէ մայրը մեռած է. լաւ, այն ատեն աղջնակը կրնամ յանձնել միայն այն անձին, որ մօրմէն ստորագրուած գիր պիտի բերէ աղջնակը իրեն յանձնուելու համար: Ասոր ըսելիք չկայ:

Մարդը առանց պատասխանելու գրպանը խառնեց, եւ Թէնարտիէն դրամատոմս պարունակող Թղթակալին նորէն երեւիլը տեսաւ: Խոհարարը ուրախութեան սարսուռ մը զգաց:

— Լաւ, ամուր կենանք, ըսաւ մտովին: Աւելի դրամ պիտի տայ ինծի որպէսզի ձայն չհանեմ:

Ճամբորդը Թղթակալը չբանալէն առաջ չորս կողմը նայեցաւ անգամ մը: Վայրը բոլորովին ամայի էր, թէ անտառին եւ թէ ձորին մէջ ձայն մը անգամ չկար: Բացաւ Թղթակալը եւ մէջէն հանեց ոչ թէ լիարուռն դրամատոմսեր որոնց կը սպասէր Թէնարտիէ, այլ պարզ Թուղթի կտոր մը, զոր բացաւ եւ խոհարարին տըւաւ ըսելով·

— Իրաւունք ունիք, կարդացէք:

Թէնարտիէ Թուղթը առաւ եւ կարդաց·

«Մ... 25 Մարտ, 1823

«Պարոն Թէնարտիէ,

«Քոզէթը գրաբերիս յանձնեցէք: Մանր մունր «ինչ՛ առնելիք որ ունիք, պիտի ստանաք:

«Պատիւ ունիմ յարգանօք բարեւելու ձեզ — ՖԱՆԹԻՆ»:

— Կը ճանչնա՞ք այս ստորագրութիւնը, հարցուց մարդը:

Իրօք բուն Ֆանթինի ստորագրութիւնն էր. Թէնարտիէ չկրցաւ չճանչնալ:

Ալ ըսելիք չկար: Սաստիկ եւ կրկին զայրոյթ մը զգաց. զայրացաւ, իր յուսացած կաշառքէն զրկուելուն համար, զայրացաւ յաղթուելուն համար:

Մարդը շարունակեց·

— Այս Թուղթը կրնաք պահել ձեր ապահովութեան համար:

Թէնարտիէ կանոնաւոր կերպով ետ քաշուեցաւ:

— Բաւական աղէկ յարմարած է այս ստորագրութիւնը, մրմռաց ակռաներովը: Բայց ինչ եւ է:

Յետոյ յուսահատական ջանադրութեան մը փորձն ալ ըրաւ·

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերոջ՝

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահը եւ այս տխուր առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին կնոջ եւ զաւկին:

Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան,
Տէր եւ Տիկին Բիլան,
Այրի Տիկին Գոհար Մարու ւա զաւակները (Աթէնք),
Այրի Տիկին Նուարդ Շաքարեան (Աթէնք),
Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ զաւակները (Աթէնք),
Այրի Տիկին Կիւլա Միւթեվէլեան (Ամերիկա),
Պ. Գրիգոր Միւթեվէլեան (Ամերիկա),
Տիկին Զապէլ Տուլճէրեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
(բնիկ Իզմիրցի)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 14ին յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի (Յունիս 20ին) կէսօրէ ետք ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իվրի Փարիզէնի (անսիէն), 32, Ավընիւ տը Վերտէօն (Իվրի), գերեզմանատունը՝ ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10-12:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները Նուարդ Վարժապետեանի թաղման առիթով.—

Պ. Օննիկ Վարժապետեան եւ զաւակները ժաք և Մաթիլտ եկեղեցիին 200ֆր., Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Եավէր եկեղեցիին՝ 50, Պոլսահայերու Մշակութային Միութիւն՝ Աղքատախնամին 50 եւ Արենուշներուն՝ 50, ժաքի Սէն Ժեռմի ընկերները՝ եկեղեցիին 30 եւ Սէն Ռաֆաէլի ծերանոցին 30, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Պաժան եւ Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Ալթունեան եկեղեցիին 20ական, Տէր եւ Տիկին Քիւթահլեան, Մ. Ասլանեան, Ա. Մենծիկեան եկեղեցիին՝ 10 ֆ.:

Աբրահամեան Թագէոսի թաղման առիթով եկեղեցիին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Հրայր Գրիգորեան եւ Պ. Ժամկոչեան 50ական ֆր., Վարպետեան 30, Յակոբ Մարգարեան 20, Օհաննէս Մարգարեան 10 ֆր.:

Արուսեակ Ասատրեանի թաղման առթիւ.— Յակոբ Փափազեան դպրոցին 20, Պ. Քիւրքճեան Աղքատախնամին 20, Պ. Պետրոսեան Աղքատախնամին 10, Ծատուր Աստուրեան եկեղեցիին 20, Պ. Վռաճեան եկեղեցիին 10 ֆ.:

Արամ Ասօրեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առիթով՝ Այրի Տիկին Վարսենիկ Ասօրեան եկեղեցւոյ 300 եւ Մըըրըլեան ընտանիք 10 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Էֆխանեան եւ զաւակը՝ Տէր եւ Տիկին Աղաչեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Վարպետեանի եւ Գըլըճեան ընտանիքին իրենց մօր Տիկին Արաքսի Աչճեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 30 ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանին եւ 20 ֆրանք «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Մեսաքեան 50 ֆրանք կը նուիրեն ի նպաստ Հայաստանի երկրաշարժի զոհերուն՝ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պոմոնի մասնաճիւղի վարժարանին Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պոմոնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ: կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պոմոնի հոգեւոր Հովիւ Հայր Գեղամի (ուսուցիչ) եւ Տիկին Պօղոսեանի (ուսուցչուհի):

Պոմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց ընտանիքի մը համար (տարիքոտ մայր մը եւ զաւակը) միջին տարիքի հայ կին մը, տնական աշխատանքներու համար: Բնակութիւն եւ լաւ վարձատրութիւն:

Ստիպողաբար անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԾԱԽՈՒ Է

Տարիքի բերմամբ

Ծախու է կօշիկի խանութ մը յարկաբաժինով, որ կը բանի 25 տարիէ ի վեր Սէնթ Էթիէն, քաղաքին կեդրոնը: Լաւ յաճախորդ սթոքով կամ առանց սթոքի:

Prix à débattre

կամ փա տը փոռթ որեւէ առեւտուրի համար: Գրել՝

ANASTAS ADAMIDES
16, Rue José Frappa
42 — ST. ETIENNE

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով.—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Ռիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ սպս ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10-22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով: Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ
ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կոլէ կայանը
Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY
Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1968-69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9-10 տարեկան)

26 Rue Troyon, 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական 17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական 18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛........ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ:

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
19 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11239
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.239

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

(1883-1968)

Ա.

Ութսունեւհինգ երկարաձիգ տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր, Ատլանտեանի ափերուն վրայ իր աչքերը յաւիտենականութեան կը փակէ Ռուբէն Դարբինեան, հեռու Հայրենիքէն, որուն նուիրած էր իր ամբողջ կեանքը, ի տղայ տիոց:

Մօտալուտ վախճանի ներքին զգացում մըն է կարծես, որ վերջերս մղած էր զինք հրատարակելու իր ինքնակենսագրութիւնը Հայրենիք Ամսագրին մէջ եւ որ սակայն կէս մնաց:

Յատկանշական էր վերջին շարքի առաջին մասին խորագիրը, — «Ի՞նչպէս Հայ մեծցայ» (Հ. Ամսագիր, 1967 Հոկտեմբեր):

«Հայ մեծնալ»ը հրաշքի հաւասար բան մըն էր մեր այն հայրենակիցներուն համար, որոնք բախտի — աւելի ճիշդը դժբախտութեան — բերումով ստիպուած էին ապրիլ ռուսական կայսրութեան այն շրջաններուն մէջ, ուր ո՛չ հայ դպրոց կար, ո՛չ ալ՝ եկեղեցի:

Մեր ողբացեալ վաստակաւոր ընկերը ծնած էր — 1883 Յունուար 23ին, Հ. Տ. — Գուգարաց հին Ջաւախք գաւառի կեդրոնին՝ Ախալքալաքի մէջ: Սակայն 1886ին իր ծնողքին հետ փոխադրուած էր Կարաուրկան յունական գիւղը՝ Կարսի Նահանգին մէջ, Թրքական սահմանագլուխին մօտ, ուր Չիլինգարեան ընտանիքը միակն էր իբրեւ հայ:

1890ին ծնողքը զինքը կը ղրկեն «Պապոնցը մօտ»՝ Ախալքալաք՝ հայերէն սորվելու համար, նախ քան ռուսական դպրոց մտնելը:

Ախալքալաք գրեթէ զուտ հայկական քաղաք էր: 1893ի վիճակագրութեան համաձայն ունէր 4303 բնակիչ, որուն 4084 հոգին Հայ: Վրացիներու թիւն էր 45 հոգի միայն: Ունէր Ս. Մեսրոպեան տղայոց դպրոցը, հիմնուած 1836ին Կարապետ արքեպս.ի նախաձեռնութեամբ, նաեւ՝ աղջկանց Ս. Սանդխտեան ուսումնարանը, բացուած 1870ին:

Արտաշէս Չիլինգարեան (ա՛յս էր իր մկրտութեան անունը) չորս տարի (1890-1894) կը յաճախէ Ս. Մեսրոպեան վարժարանը, ուր իրեն ոչ միայն դասընկեր, այլեւ խաղընկեր կ'ունենայ Մինաս Տէր-Մինասեանը (Ռուբէն փաշա), նոյնպէս Ախալքալաքցի: Իր ծննդավայրի ծխական դպրոցը չաւարտած, ուսուցիչներու խորհուրդով, հայրը կ'որոշէ ոչ միայն միջնակարգ, այլեւ բարձրագոյն կրթութիւն տալ իր տղուն: Ատոր համար ալ անհրաժեշտ էր անպայման մտնել ռուսական գիմնազիա:

Տարի մը Թիֆլիզի ռուսական Բ. գիմնազիան մնալէ ետք (1894-95), ծնողքը Կարաուրկանէն հեռանալով 1895ին վերջնապէս կը հաստատուի Եկատերինոդար, Հիւսիսային Կովկասի գլխաւոր քաղաքը, Քուպան գետի աջ ափին: 1903ին կ'աւարտէ Եկատերինոդարի գիմնազիան ու կ'անցնի Մոսկուա, ուր նախ երկու տարի համալսարանի պատմա-լեզուաբանական բաժնին, չորս տարի ալ իրաւաբանութեան կը հետեւի:

Մոսկուայի մէջ կ'անդամակցի «Հայ Ուսանողական Խմբակ»ին, որ ինքնազարգացումով կը զբաղէր:

1909ի գարնան համալսարանը աւարտելով կ'որոշէ նուիրուիլ հանրային ասպարէզի: Կանուխէն՝ գիմնազիայի դրասեղաններէն գրական հակումներ սկսած էր ցոյց տալ: Մշակին ու Մուրճին մէջ 1903ին լոյս տեսած էին իր առաջին գրութիւնները:

Այդ օրերուն ցարական կառավարութիւնը հալածանք սկսած էր Դաշնակցութեան դէմ եւ հարիւրաւոր դաշնակցականներ բանտարկուած էին կամ աքսորուած:

Իսկ Թուրքիոյ մէջ Սահմանադրութիւն էր հռչակուած 1908 Յուլիս 10-23ին): Բանտերէն արձակուած էին յեղափոխականները եւ Թրքահայութիւնը կ'ապրէր (խարուսիկ) ազատութեան եւ վերածնունդի շրջան մը:

Ռուբէնի թելադրութեամբ, ողբացեալ Դարբինեան 1909ի աշնան կը հաստատուի Պոլիս, ուր նոյն տարին հիմնուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ Ազատամարտը:

Երիտասարդ մտաւորականը շուտով համբաւ կը տիրանայ՝ Ազատամարտի մէջ ընկերային, տեսական եւ օրուան քաղաքական հրատապ հարցերու շուրջ հրատարակած իր հմտալից գրութիւններով:

Միջնակարգ վարժարաններու եւ համալսարանի ուսանողները, որոնք գաւառէն Պոլիս էին խուժած, կը փութային լսելու իր եւ իր ընկերներու դասախօսութիւնները՝ նոր բան սորվելու, զարգանալու կարօտով տոչորուն:

Երանելի՜ օրեր:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԳՐԵԹԷ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

ՌԸՆՕ ՍԿՍԱՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Ռընոյի բոլոր գործատուները 75 առ հարիւր միջին համեմատութեամբ որոշեցին վերսկսիլ աշխատանքը:

Ֆլէնի մէջ էր միայն որ համեմատութիւնը ամէնէն ցածն էր (58 առ հարիւր): Քուէարկութեան ժողովներուն ընթացքին, փոքր միջադէպեր ալ կը պատահէին երբ բանուորները արգելք կ'ուզէին հանդիսանալ որ Սէ. Ժէ. Թէ.ի պատուիրակը խօսք առնէ:

Հոս եղած կարգադրութիւնները աւելի պիտի դժուարացնեն անշուշտ Փէօժոյի, Սիթրոյէնի, Պերլիէի բանակցութիւնները, որոնք կատարեալ անելի մէջ են:

Գործադուլի մէջ կը մնան կարգ մը ուրիշ հաստատութիւններ ալ — անհատական ձեռնարկներ — բայց Ռընոն միշտ ջերմաչափ մը նկատուած ըլլալով, անոր աշխատիլը որոշ լաւատեսութիւն մը կրնայ ներշնչել:

× Հացէն, թերթերէն ետք, էսանսն է որ պիտի սղէ: Յիշենք որ արդէն Ֆրանսայի էսանսը ամէնէն սուղն է Եւրոպայի մէջ:

× Բողոքները կը շարունակեն տեղալ ոստիկանութեան միջամտութեան դէմ, Սորպոնը պարպելու համար: Ոստիկանութիւնը հարիւր «քոքթէյլ Մոլոթով» գտած է ինչպէս նաեւ էսանսով լեցուն ժերիքաններ, եւ ուրիշ ամաններ էթէռով կամ այլ ասիտներով:

Հակառակ Սնէսիւփի եւ այլ սենտիքաներու յայտարարութեանց, պաշօն տեղի պիտի ունենայ:

× Ֆրանսա սպառեց «առանց պայմանի» վարկերը զորս ունէր Միջազգային Դրամական Հիմնարկութեան մօտ, երբ առաւ 140 միլիոն տոլարը: Ասկէ ետք դեռ մէկ միլիառ տոլարի իրաւունք ունի բայց այս վարկը պայմանաւոր է եւ կը տրուի միայն Ֆրանսայի տնտեսական վիճակը քննելէ ետք:

ԲՈՂՈՔԸ

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՍԱՒ

ԿԱՄ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ ՄՏԱՆ

Բողոքի հոսանքը որ ամիսէն աւելի է կը փչէ Ֆրանսայի վրայ չէր կրնար անտեսել բողոքականները, որոնք հինէն որդեգրած են քոնթեսթասիոնի ճամբան քրիստոնէական եկեղեցւոյ ծոցին մէջ իսկ:

Այսպէս կիրակի օր, Փարիզի Ռիւ Մատամի բողոքական տաճարին արարողութիւնը խանգարուեցաւ խումբ մը խռովարարներու կողմէ: Ասոնք կը պատկանէին այն խումբին, որ Սէն Սեվըրէն եկեղեցիին մէջ, յեղափոխութիւն կը փորձէր քարոզել:

Պատուելին Աւետարանը կը մեկնաբանէր երբ երկու երիտասարդներ ներս խուժած են դրօշակով մը, ուր գրուած էր՝ «Կը բաւէ՛ քարոզը: Շատ ձայն կայ քիչ՝ լոյս» (հոս բառախաղ մը կայ ֆրանսերէն Սոն է Լիւմիէռի): Նոյն ատեն 6-7 տղայ ներս կը մտնէին, պոռալով. «Երկրին նաֆթալինն է՛ք» եւ ուրիշ դուռնէ մը դուրս կ'ելլէին:

Պատուելին կը շարունակէր քարոզը, հրաւիրելով քրիստոնեաները որ եթէ երիտասարդ եւ աղմկարար այցելուներ նորէն գան, իբր եղբայր ընդունին...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ճոնսըն հեռագիր մը ղրկած է վարչապետ Քիզինկէրի, որու մէջ ապահովութիւն կուտայ Դաշնակցային Գերմանիոյ որ «Միացեալ Նահանգներու օժանդակութիւնը Արեւմտեան Պերլինի ազատութեան եւ Գերմանիոյ վերամիացման համար նոյնքան վճռական է որքան անցեալին»:

ՊԵԼԺԻԱ վերջապէս համախմբական կառավարութիւն մը ունեցաւ, 132 օրուան տագնապէ մը ետք: Կաստոն Էսքէնսի դահլիճը կազմուած է 29 անդամներէ, 14՝ Ուալոն, 14՝ Ֆլաման: Նախարարապետը Ֆլաման ծերակուտական է:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ մամուլին համաձայն Իսրայէլ զօրք կը համախմբէ սահմանին վրայ: Լիբանան ալ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակած է յայտնելով թէ մէկ ամսուան մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով Իսրայէլ լիբանանեան գիւղի մը վրայ յարձակած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ալ ուսանողական ժխտումի շարժումը կը ծաւալի Անգարայէն ետք, Պոլսոյ համալսարանն է, ապա Անատոլուի բարձրագոյն վարժարանները, գլխաւորաբար Իզմիր, Էրզրում եւ Էսկիշէհիր որոնք գրաւուած են ուսանողներուն կողմէ: Ասկէ զատ բախումներ ալ եղած են շարժումին կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներու միջեւ: Կառավարութիւնը առայժմ անտարբերութիւն ցոյց կուտայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հանրապետութեան նախկին նախարարը՝ Շամուն որ վիրաւորուած էր Մայիս 31ին, ահաբեկիչի մը կողմէ, կիրակի օր ելաւ Պէյրութի Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցէն, ուր կը խնամուէր:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԵՂԱՒՈՐԸ ՀՐԵԱՆ Է ԵՂԵՐ...

ԽՄԲ.— Անկանոն կերպով կը ստանանք արտասահմանի թերթերը, գործադուլի հետեւանքով, յաճախ վերջինը կը հասնի առաջինէն առաջ...: Նոր ստացանք Մայիս 21ի Պոլսոյ թերթերը ուր կը կարդանք ի՛նչ բաներ... այնպիսի բաներ որոնք խորհրդածութեան իսկ չեն կարօտիր.—

«ՀՐԵԱՆԵՐՆ ԵՆ ՈՐ ՊԱՌԱԿՏԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ»

«Պուկիւն»ի մէջ, Մ. Շահապ Թան հետեւեալը կը գրէ.—

— Մենք ամէն բանէ առաջ Թուրք ենք եւ իսլամ ենք: Կապուած կը մնանք մեր պատմութեան, մեր աւանդութիւններուն եւ մեր կրօնքին, մեր ազգին: Կը հնազանդինք մեր պետութեան օրէնքներուն, եւ կը յարգենք զանոնք:

Կ'ուզենք դասեր քաղել անցեալ դէպքերէն, պատմութենէն, եւ մեր ազգը զգուշացնել գաղտնի վտանգներու դէմ, նաեւ սթափեցնել միամիտները իրենց խոր թմբիրէն:

Ոչ մէկ անձի, ոչ մէկ համայնքի հանդէպ քէն եւ վրէժխնդրութիւն ունինք: Իբր Թուրք եւ իբր իսլամ մեր կարելի ուժերով կը ջանանք ծառայել հայրենիքին: Կը հաւատանք թէ մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանենք մեր ազգին, դիմակազերծ ընելով Սիոնականութիւնը, որ կայսրութիւններ, պետութիւններ կը քանդէ եւ ազգեր կը փճացնէ:

Ամէն պետութիւն քիչ թէ շատ կազմուած է փոքրամասնութիւններէ: Անոնց կրօնքի եւ լեզուի տարբերութիւնը կը մարի եւ կ'անհետանայ տիրապետող տարրին առջեւ: Մեր երկրին մէջ այսպէս չէ սակայն այս պարագան: Տեսանք Յոյն մը, որ Իսթանպուլ ծնած եւ մեծցած է, բայց Թուրքերէն չի գիտեր, եւ այդ վիճակով կ'երթայ վկայութիւն տալու Եասըատայի Ատեանին առջեւ: Յունական բազմաթիւ վաճառատուներու եւ խանութներու պաշտօնեաներն ու գանձապահները Թուրքերէն չեն խօսիր:

Պարագան նոյնն է նաեւ Հրեաներու համար, աւելի քան չորս հարիւր տարիէ ի վեր սպաներէն կը խօսին, այսինքն լեզուն այն երկրին, ուրկէ վռնտուած են:

Գալով Հայերուն, անոնք կրօնքով միայն կը տարբերին մեզմէ, եւ չեն նմանիր Յոյներուն եւ Հրեաներուն: Հայերը իւրացուցած են մեր ամբողջ բարքերը, մեր կերուխումը, մեր գթասրտութիւնը եւ բարեգործութիւնը, ամէն բանով մեր հետ են: Ոչ-իսլամներուն մէջ, ամէնէն աւելի Հայերն են որ լաւ Թուրքերէն կը խօսին, եւ անհամար Հայեր կան որոնք ծառայած են Թուրք երաժշտութեան եւ գրականութեան:

Վեց հարիւր տարիէ ի վեր Հայերն ու Թուրքերը անխռով կեանք մը ունեցած են կողք կողքի, եւ եթէ անցեալին մէջ իրարու դէմ քինոտած են, պատճառը Հրեաներն են: Մօտերս թերթօնով մը եւ պատմական փաստերով պիտի բացատրեմ այս պարագան, «Հրեաները ինչպէս պառակտեցին Թուրքերն ու Հայերը» խորագրին տակ: Անոնք որոնք մեզ չեն սիրեր եւ մեզմէ հեռու կը մնան, իրաւունք չունին մեզմէ սէր եւ բարեկամութիւն ակնկալելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԱՍՈՇԻԷՅԹԸՏ ՓՐԷՍ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, դժբախտ արկածի մը եւ վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով, ընկ· Ս· վրացեան շուրջ մէկուկէս ամիսէ ի վեր կը գտնուի Պէյրութի ամերիկեան հիւանդանոցը: Հայաստանի անկախութեան յիսնամեակին առթիւ, Մայիս 27ի յետ-միջօրէին, *«Ասոշիէյթըտ Փրես»*ի Պէյրութի գրասենեակի պատասխանատուներէն՝ թղթակից Պ· Տենիս Նիլտ եւ լուսանկարիչ-թղթակից Պ· Հերրի Գունտաքճեան ներկայացած են ընկ· Ս· վրացեանին եւ, կէս ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք, միջազգային մամուլին ղրկած են անոր հեռարձակ լուսանկարը (ռատիօ-փոթօ) եւ հետեւեալ հաղորդագրութիւնը (*):

ՊԷՅՐՈՒԹ, ԼԻԲԱՆԱՆ 28 ՄԱՅԻՍ·— Սիմոն Վրացեան, Հայկական կարճատեւ Հանրապետութեան վերջին վարչապետը այսօր նշեց Հայաստանի անկախութեան 50րդ տարեդարձը՝ իր ժողովուրդին համար անկախութիւն եւ արդարութիւն պահանջող կոչ մը ուղղելով համայն աշխարհի ազգերուն:

Անկախ Հայաստանը գոյատեւեց միայն 1918 Մայիս 28էն մինչեւ 1920 Դեկտեմբեր 2, ապա՝ բաժնուեցաւ Թուրքիոյ եւ Խորհ· Միութեան միջեւ:

Շուրջ հինգ միլիոն Հայերէ՝ երեք միլիոնը ներկայիս կ'ապրի Խորհրդային Միութեան մէջ:

Վրացեան, որ 86 տարեկան է եւ հիւանդ, հիւանդանոցի իր մահիճէն կոչ ըրաւ՝ ի նպաստ Միացեալ Ազգերու կողմէ Հայկական Հարցի վերարծարծումին:

Ան յիշեցուց այն ջարդերը, որոնց ենթարկուած էր հայ ժողովուրդը Թուրքերու կողմէ· վերյիշեց հալածանքի եւ գաղթի տարիները:

« Բոլոր փոքր երկիրները պէտք է զօրավիգ կանգնին Հայկական Դատին, իբե'նց իսկ անկախութեան սիրոյն, — *ըսաւ Վրացեան, որու ձայնը, շշուկի մը նման, հազիւ լսելի էր:*

« Այնքան ատեն որ գոյութիւն ունի մէկ հատիկ իսկ երկիր կամ ժողովուրդ՝ որու իրաւունքները ոտնակոխուած կը մնան, բոլոր փոքր ազգերու ճակատագիրը ըսպառնալիքի տակ է »:

Տկարացած եւ սպիտակահեր իրաւագէտը Ֆրանսա անցաւ՝ երբ Հայաստանը առաջին աշխարհամարտի իր դաշնակիցներուն կողմէ լքուած, տեղի տուաւ Թուրքերուն առջեւ· ան, յաջորդող երեսուն տարիներուն ընթացքին, Արեւմուտքի մէջ իր երկրին Դատը պաշտպանեց:

Ան ներկայ եղաւ 1945ի ՄԱԿի Սան Ֆրանսիսքոյի ժողովին՝ իբրեւ խօսնակը Հայոց: Ապա եկաւ Լիբանան, ուր իր հայրենակիցներէն աւելի քան 150 հազար հոգի կ'ապրին, ասկէ 17 տարիներ առաջ, իբրեւ Հայ Ճեմարանի տնօրէն:

Վրացեան այսօր կոչ ըրաւ ի նպաստ Միացեալ, Անկախ եւ Ազատ Հայաստանի մը, որու չէզոքութիւնը ապահովուած պէտք է ըլլայ միջազգային յանձնառութիւններով:

« Երբեք կորսնցուցած չեմ իմ հաւատքս հայ ժողովուրդին նկատմամբ, — *ըսաւ Վրացեան*: Մեր ժողովուրդը երբեւիցէ չի կրնար մեռնիլ: Այսքան երկար տարիներու անստուգութեան եւ վերիվայրումներուն մէջ՝ կենդանի պահած ենք մեր ազգային գիտակցութիւնը եւ մեր անկախութեան ոգին:

« Հայաստանի խորհրդային վարչակարգը, — *յայտնեց Վրացեան*, — ժամանակաւոր կը նկատենք: Հայաստանի ժողովուրդը հաւատարիմ մնացած է ներկայ վարչաձեւին, բայց բնաւ հաշտուած չէ արբանեակ պետութիւն մը մնալու գաղափարին հետ:

« Այսօր աշխարհը այնքան արագ փոփոխութեանց կ'ենթարկուի, որ անկարելի է ըսել, թէ պիտի չստեղծուի նոր կացութիւն մը, որուն շնորհիւ անկախ Հայաստանը վերստին իրականութիւն դառնայ »

(*) *Կարճ հեռագիր մը հրատարակած էր* Փարիզէն – Լիպերէ (*տե՛ս «Յառաջ» Մայիս* 31):

“ԽԵՆԹ”Ը

ՈՒ ԻՐ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԸ

Ո՞վ չի կարդացել Րաֆֆու «Խենթը», չի հիացել 1877-1878 թուականների ռուս-թուրքական պատերազմի հերոս Խենթ Վարդանի (Սամսոն Տէր-Պօղոսեան) քաջագործութիւններով: Նա ապրում է իր ժողովրդի սրտում: Ապրում է եւ նրա գերդաստանը՝ իր պէս խենթօրէն, իր պէս հպարտ:

Ութսունամեայ Նոյեմզար անունով հօրաքոյր ունեմ: Մարտունու շրջանի Լիճք գիւղում է ապրում: Երբ փոքր էի, նա յաճախ էր պատմում Խենթի, նրա որդի Արսէն աղայի մասին: Պատմում էր, որ Խենթը կտրիճ է եղել, անվախ...: Որ Արսէն աղան իր զօրախմբով պաշտպանել է շրջանի ազգաբնակչութեանը թուրքական ջարդերից:

Տէր-Պօղոսեանը այդ ընթացքում մի ամիս մնացել է մեր տանը:

Երբ դպրոցական դարձայ, Րաֆֆու «Խենթը» յայտնութիւն եղաւ ինձ համար:

Եւ հէնց այդ օրերից էլ իմ մէջ բուռն ցանկութիւն յառաջացաւ գտնել Խենթի զաւակներին:

Գնացի Էջմիածին՝ այցելելու Ս· Գայեանէ վանքի բակում ամփոփուած Խենթի շիրիմին: Իմացայ, որ ծնուել է 1846ին եւ ապրել մինչեւ 1911 թուականը:

Երեւան քաղաքի Շահումեան շրջանում է բնակւում Սամսոն Տէր-Պօղոսեանի հարսը՝ Արսէնի կին Մարգարիտը: Նա սպիտակահեր է: Խօսելիս տամկանում են աչքերը: Այնտեղ տեսնում ես զուլալութիւն, քաղցր ժպիտ, տառապանքի հետքեր ու մի ողջ գերդաստան՝ Խենթի գերդաստանը:

Վաթսուն տարի առաջ, Սաղմոսավանքում, 44 տարեկան Արսէնը հանդիպում է 18ամեայ Մարգարիտին, սիրում ու ամուսնանում:

— Ես սկզբից չհաւատացի, որ Խենթի տղան է: Քանի որ համանուն վիպակի հերոսն ինձ անիրական էր թւում: Բայց երբ համոզուեցի դրանում, Արսէնը վեհացաւ աչքիս: Ի՞նչ կը նշանակի հարս լինել մտքումս փայփայած հերոսին: Բացի այդ, Արսէնը գեղեցիկ էր, սուրայի բոյով...:

Արսէնը, լինելով իր հօր իսկական ժառանգը, ամբողջ կեանքը նուիրում է հայ ժողովրդին: Կամաւորական ջոկատներ է կազմում, թուրքական կոտորածից պաշտպանում Ապարանի, Աշտարակի, Կոտայքի, Մարտունու, Բասարգեչարի շրջանների բնակչութիւնը: Մասնակցում է բազմաթիւ ճակատամարտերի, ցոյց տալիս իր ով լինելը: Արսէնը մարտնչեց նաեւ Սարդարապատի հերոսամարտում:

— 1919-22 թուականներին, — շարունակում է Մարգարիտ մայրիկը, — երբ Թուրքերի ու Յոյների միջեւ պատերազմ էր, մենք Պոլսում էինք: Արսէնը ներկայացաւ յունական դեսպանատուն եւ խնդրեց՝ թոյլ տալ կռուել Թուրքերի դէմ՝ գոնէ հեռուից ինչ-որ չափով օգտակար լինել իր ժողովրդին:

Արսէնը, թէեւ չգիտէր յունարէն, բայց գունդ էր ղեկավարում... Կռուի աւարտից յետոյ Կոնստանդին թագաւորը մեծ շուքով է ընդունում նրան, պարգեւատրում շքանշաններով, ցանկանում է պահել իր մօտ՝ որպէս բարձրաստիճան սպայ: Բայց Արսէն Տէր-Պօղոսեանին հրապուրում ու կանչում էր հայրենի հողը: Այդ նպատակով անցնում է Բուլղարիա, Չեխոսլովակիա, ապա հիւանդութեան պատճառով մնում է Ռումինիայում:

1938 թուականին Բուխարեստում վախճանւում է Խենթի միջնակ որդին՝ իր ժողովրդի արժանի զաւակ Արսէն Տէր-Պօղոսեանը: Մահամերձ վիճակում նա կնոջը պատուիրում է·

— Ես չկարողացայ տեսնել վերածնուած հայրենիքս: Կը գնաս անպայման: Տղայիս կը դաստիարակես խենթավարի: Բարեւիր Հայաստանիս...

Ու նրանք վերադարձան: Սամսոնը՝ պալի անունը կրող տղան, աւարտեց պոլիտեխնիկական ինստիտուտը: *Հիմա Տամբով քաղաքում գործարանի գլխաւոր* ինժեներ է, *պատրաստւում է թեկնածուական* դիսերտացիայի *պաշտպանութիւններս:*

Խենթը աշխատասէր մարդ է եղել, բարի եւ ուսման սիրահար: Իր անձնական միջոցներով 1890 թուականին հայրենի գիւղում հիմնում է դպրոց: Կեանքի վերջին շրջանում աշխատել է Էջմիածնի գաւառում որպէս ջրաբաշխ: Առաջին կնոջից՝ Աննայից, ունեցել է, Արսէնից բացի, նաեւ մի ուրիշ որդի Վասակ անունով, իսկ երկրորդից՝ Սրբուհուց՝ երեք զաւակ՝ Գումբերտ, Պավել եւ Խենթուշ:

Վասակը տնտեսագիտական բարձրագոյն կրթութիւն է ստացել Չիտայում:

Մահացել է 1936ին:

Գումբերտն աւարտել է Խ· Աբովեանի անուան մանկավարժական ինստիտուտը, *աշխատել է որպէս ուսուցիչ, մասնակցել Հայրենական պատերազմին, մահացել 1943 թուականին: Այժմ նրա տղան՝ Ռաֆայէլը, ծառայում է բանակում:*

Խենթուշը եւ Պավելը ժառանգ չեն ունեցել:

Ա· ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՆՈՐ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ
ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր դասարաններու բացման հանդիսութեան առթիւ, Ֆրանսայի Լուսաւորութեան նախարարը հետեւեալ նամակը ղրկած է վարժարանին տեսուչ՝ Հայր Յակոբ Վ· Չանթայեանի·—

Փարիզ, Մայիս 27

Գերապայծառ,

Եթէ պարագաները թոյլ տուած ըլլային, մեծ հաճոյքով է որ կատարած կ'ըլլայի ձեր նոր դասարաններու շէնքին բացումը:

Ուրախ եմ որ գործակիցս Պ· Տորէն, կրցաւ զիս փոխարինել եւ ըսել ձեզի այն հետաքրքրութիւնը զոր ունիմ ձեր հաստատութեան նկատմամբ եւ աւելի ընդհանուր ձեւով Ֆրանսայի հայ համայնքին:

Ներկայ պայմաններու մէջ, Սերովբէ Արք· Մանուկեան Ֆրանսայի մասին խօսքեր արտասանած է որոնք ուղղակի սիրտիս գացին: Երախտապարտ կ'ըլլամ որ իրեն յայտնէք ամենախոր շնորհակալութիւններս:

Ընդունեցէք, Գերապայծառ, եւայլն:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Եթէ երբեք զղջում յայտնած ըլլային, «աման»ի գային, իրենց մեղապարտութեան համար շնորհ հայցէին ու մանաւանդ ամէն բան տեղն ի տեղօք պատմելով՝ ծածուկ կազմակերպութեան բոլոր գաղտնիքները յայտնէին, Ապտիւլ Համիտ իր անսպառ գթասրտութեամբը գուցէ ներողամիտ հոգի մը ցոյց պիտի տար իրենց հանդէպ ու զանոնք մշտնջենական զնտանի մը մէջ փակելով պիտի գոհանար: Բայց այդ անուղղայ ըմբոստները ոչ միայն զղջանք մը դուրս չհանեցին, այլ նոյնիսկ համարձակեցան բացէ ի բաց նախատինքներ տեղալ նորին վեհափառութեան դէմ եւ իրենց մեղաւորի դիրքը մոռնալով՝ մէկ մէկ ամբաստանիչներ դառնալ: Բռնաւորը այս աստիճան յանդգնութեան չէր սպասեր բնաւ: Երբեք չէր կասկածեր թէ իր իշխանութեան ներքեւ տակաւին կը գտնուէին այս աստիճան անկեղծութիւն, կորով ու նկարագիր ունեցող անձեր: Համիտ կը կարծէր որ իր երկարամեայ ապականիչ ու անբարոյացուցիչ իշխանութեան շնորհիւ կրցած էր ամբողջ Օսմանցիները վատասերել, անոնց հոգիին մէջէն խլել բոլոր ազնիւ ու բարձր զգացումներու սերմերը եւ զանոնք միայն անասնական բնազդներով ապրող արարածներու վերածել: Հիմա սոսկումով կը տեսնէր որ ցեղին մէջ ասպետական արիասրտութիւնը չէր ջնջուած, այլ աւելի զօրացած էր եւ կը սպառնար ահռելի ուժգնութեամբ մը պոռթկալու: Այդ մարդիկը ոչ թէ վախ չէին զգար իր բռնակալութենէն, ընդհակառակն կը սպառնային անոր, նոյնիսկ իրենց շղթայուած վիճակին մէջ: Ու նոյնիսկ այդ ըմբոստութեան ոգին անձնաւորողը Թըրքուհի մըն էր...:

Ապտիւլ Համիտ երբ վարագոյրին ետեւէն երիտասարդ խմբագրին՝ Սապրիի հարցաքննութիւնն ալ լսեց, ահռելի բարկութեան մը մատնուեցաւ եւ պահ մը խորհեցաւ այդ չորս ըմբոստներն ալ իր ներկայութեան բերել տալ ու զանոնք իր ձեռքովը սպաննել, ամէնուն գլուխներն ալ ատրճանակի մէկ մէկ հարուածով պայթեցնելով:

Յետոյ մէկէն իր բարկութիւնը դարձաւ իր սիրական քարտուղարին՝ Իզզէթի դէմ, որուն հետ տակաւին նոյն առտուն իսկ այնքան սիրալիր եղած էր:

— Այս մարդը չկրցաւ իրեն յանձնուած պաշտօնը լաւ կատարել, մտածեց, առաջին վայրկեանէն պէտք է սարսափեցնել այդ մարդիկը, մինչդեռ ինք թոյլ վարուեցաւ հետերնին, ուզեց անուշութեամբ տեսնել եւ ասոր համար գործը այս ընթացքը առաւ:

Եւ իսկոյն իր մօտ կանչել տուաւ Նէճիպ Մէհլամէ փաշան:

— Նէճիպ, ըսաւ անոր, շատ դժգոհ մնացի կատարուած հարցաքննութիւններէն:

— Ինչո՞ւ համար, վեհափառ տէր, հարցուց պալատականը:

— Որովհետեւ ոչ միայն արդիւնք մը չտուին, այլ առիթ մը եղան որ այդ մարդիկը անպատկառ ակնարկութիւններ ընելու համարձակին... եւ բոլոր ասոր յանցանքը Իզզէթինն է որ չկրցաւ պէտք եղած կորովը ցոյց տալ:

— Այո, թերեւս կարելի էր աւելի խըստութեամբ կատարել հարցաքննութիւնը, պատասխանեց Նէճիպ Մէլհամէ, այսուհանդերձ կը կարծեմ որ Իզզէթ փաշա վարպետութեամբ գործը վարեց... միայն թէ այդ դաւադիրները տարօրինակ մարդիկ են...:

— Ես վստահ եմ որ եթէ դուն կատարէիր հարցաքննութիւնները, լաւագոյն արդիւնք մը կ'ունենայինք:

Իր տիրոջ այս գնահատութեան վրայ Նէճիպի աչքերը ուրախութենէն շողացին, բայց կեղծ համեստութեամբ մը գլուխը ծռեց եւ չպատասխանեց:

— Հիմա կ'ուզեմ որ երկրորդ անգամ, դուն առանձին հարցաքննես զիրենք, քու յարմար տեսած ձեւովդ:

— Որչափ ալ ինծի յանձնուած պաշտօնը դժուարին ըլլայ, այսուհանդերձ պատրաստ եմ ամենայն յօժարութեամբ կատարելու վեհափառ տիրոջս կամքը, պատասխանեց Նէճիպ:

— Այդ մարդիկը, շարունակեց բռնաւորը, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց նոր հարցաքննութեան արդիւնքը, այլեւս անօգուտ է որ ապրին, քանի որ իրենց կեանքը պետութեան վնասելէ ուրիշ նպատակ չունի· ուստի պէտք չունիս հետերնին մեղմութեամբ վարուելու... կրնաս զիրենք խօսեցնելու համար ամէն միջոցի դիմել:

— Ամէն միջոց պիտի փորձեմ, վեհափառ տէր:

— Քու հանճարամտութեանդ կը թողում միջոցներու ընտրութիւնը, միայն կրնաս վստահ ըլլալ, որ զիրենք քեզի յանձնեմ եւ քեզմէ հաշիւ պիտի չպահանջեմ եթէ զիրենք խօսեցնելու համար [illegible] միջոցներուդ հետեւանքով փորձանք մը պատահի իրենց:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(150 – Շար·)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Յունիս 3ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, իր մահկանացուն կնքած է հին եւ վեթերան ընկերներէն Մատթէոս Խուպէսէրեան: Ողբացեալ ընկերը ծնած էր Իզմիր: 1918 հայկական ու անկախ Հայաստանի հիմնադրութեան յաջորդող օրերուն, դեռ երիտասարդ, կը մտնէ տեղւոյն Դաշնակցութեան շարքերը: Իզմիրի 1922ի աղէտէն մազապուրծ, կ'անցնի Ամերիկա, ապա, 1932ին՝ Եգիպտոս: Աղեքսանդրիոյ մէջ կը դառնայ «Յառաջդիմասէր»ի եւ «Կամք»ի վարիչներէն մէկը: 1947ին կը փոխադրուի Գահիրէ: Մատթէոս Խուպէսէրեան, որ ունէր բարեմոյն նկարագիր, հաւատաքով եւ խանդավառութեամբ աշխատած է կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Բարեսիրական եւ հանրային կազմակերպութեանց կ'օգնէր միշտ անսակարկ նուիրումով:

ԳԱՀԻՐԷԻ Գալուստեան Ազգ. Վարժարանի սրահին մէջ ցուցադրուած են Գառզուի վրձինին պատկանող 40 վիմատիպ նկարներ: Ցուցահանդէսը արձանագրած է յաջողութիւն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Գարանթինայի Թաղամասին մէջ Մայիս 20ին ծագած է հրդեհ մը, որ մէկուկէս ժամուան մէջ մոխրակոյտի վերածած է 250 ընտանիքներու խրճիթները, որոնց մօտաւորապէս 150ը Հայերու կը պատկանին: Հրդեհին վայրը հասած են անմիջապէս Ներքին նախարարը, Պէյրութի քաղաքապետը, Լիբանահայոց առաջնորդը եւ հայ երեսփոխանները՝ Մ. Տէր-Գալուստեան, Մեթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Անդրէ Թապուրեան: Գարանթինայի Թաղական Խորհուրդի եւ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կարգադրութեամբ կազմուած է յանձնախումբ մը՝ արձանագրելու համար աղէտեալ ընտանիքներու անունները եւ օգնելու համար անոնց:

ՀԷԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ դասախօսած է ընկ. Անդրանիկ Ուրֆալեան՝ նիւթ ունենալով Հայ Դատը: Դասախօսը պատմական ակնարկէ մը ետք ներկայացուցած է Հայ Դատի հետապնդման համար կատարուած աշխատանքները, որոնք աւելի լայն ծաւալ ստացան Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առիթով, 1965էն սկսեալ: Ընկ. Անդրանիկ Ուրֆալեան բանախօսած է նաեւ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ տեղի ունեցած Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան յիսնամեակին զոյգ հանդիսութիւններուն:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՔԱՂԱՔԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Կ'ըսեն թէ Նիւ Եորքը Ամերիկա չէ՛, թէ անցեալին պատկանող քաղաք մըն է, թէ՝ ժամանակակից Ամերիկան ներկայացնողը Լոս Անճելըսն է:

Իրականութիւնն այն է, թէ առանձին աշխարհ մըն է Նիւ Եորքը, թէ ունի հոգի մը, բան մը, որով չեն կրնար պարծենալ աշխարհի միւս քաղաքները:

Նիւ Եորքի առջեւ կարելի չէ անտարբեր մնալ: Անոր հմայքը պիտի չզգայ միայն նորեկը, եթէ չորոշէ գէթ մէկ քանի ամիս մնալ հոն: Անցորդին համար, ամրօրէն փակ է ան:

Երկու բաներ կը նպաստեն քաղաքներու զարգացման: Կլիման եւ իրենց դիրքը: Թէեւ Նափոլիի հետ աշխարհագրական նոյն լայնութեան վրայ կը գտնուի Նիւ Եորք, այսուհանդերձ, ամառը շատ տաք է եւ ձմեռը՝ շատ ցուրտ Լամպրատոր հոսանքին հետեւանքով:

Բայց, Նիւ Եորքի աշխարհագրական դիրքը բացառիկ է, գլխաւորաբար իր նաւահանգիստին բնական առաւելութիւններով: Որովհետեւ, իր նաւահանգիստը, ամերիկեան բոլոր նաւահանգիստներէն Եւրոպայի նաւահանգիստներուն ամէնէն մօտ գտնուողն է:

Այլապէս, Նիւ Եորքը Էրիէ լիճին հետ միացնող ջրանցքին բացումը՝ իր նաւահանգիստին տուաւ վճռական առաւելութիւն մը, ծառայելով Միջերկրականին ու Մեծ Լիճերու ճարտարարուեստական շրջանին:

Սառերէ եւ մշուշներէ ազատ, խորունկ եւ հանդարտ, Նիւ Եորքի նաւահանգիստը միաժամանակ կրնայ հիւրընկալել հազար նաւեր...:

Քսան քիլոմեթր երկայնք եւ երեք քիլոմեթր լայնք ունեցող ժայռոտ կղզին վրայ, որ Մանհաթթանը եղաւ յետագային, 1524ին առաջին անգամ ոտք դրաւ Ֆրանսայի Ֆրանսուա Ա. Թագաւորին պատուիրակը՝ Ճիովաննի Տա Վերրածանօ: 1626ին, Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան ներկայացուցիչ հոլանտացի Փեթէր Մինուէ, 24 տոլարի գնեց կղզին եւ ստեղծեց Նոր Ամսթերտամը, որ Նիւ Եորք եղաւ՝ Անգլիացիներու կողմէ գրաւուելէ ետք:

Վայրի նեղ ըլլալը, հողին՝ ժայռոտ ըլլալը եւ համաշխարհային մրցանիշի Ամերիկացիներու մոլութիւնը՝ ստեղծեցին Մանհաթթանի երկնաքերները:

Մանհաթթանը կը յիշեցնէ հսկայ խաչբառ մը: Լայնածիր գետի մը եւ ծովային բազուկի մը միջեւ սեղմուած՝ երկինքէն առաւ այն տեղը, զոր գետինը զլացած էր իրեն:

Նիւ Եորքի շէնքերէն մէկ քանին կապ ունին Միացեալ Նահանգներու տնտեսական եւ քաղաքական պատմութեան հետ:

Այդ շէնքերու կարգին առաջինը՝ Էմփայր Սթէյթ Պիլտինկն է, որ կը ցցէ 441 մեթրի հասնող պատկառազդու իր զանգուածը: Շինուեցաւ 1931ին եւ արժեց քառասուն միլիոն տոլար:

Փանամերիքանի երկնաքերի կատարին վայրէջք կը կատարեն Նիւ Եորքի միջազգային օդանաւակայանին ծառայող պտուտակաթիռները:

Գալով Ապակեայ Պալատին — Միացեալ Ազգերու հռչակաւոր շէնքին — ան կը բարձրանայ Իսթ Ռիվըրի ափին: Վարի յարկին վրայ կը գտնուի Ընդհանուր Ժողովի սրահը, որ կը նմանի թռչող սկաւառակի:

Նիւ Եորքի գեղեցկութիւններէն մէկն ալ իր հսկայ առկախ կամուրջներն են, որ իրարու կը միացնեն հինգ կոմսութիւնները:

Նիւ Եորքի նաւահանգիստի մուտքին, Վերրածանօ Նարրոուսը՝ աշխարհի ամէնէն մեծ առկախ կամուրջն է: Աւելի պատկառազդու են Պրուքլինի եւ Ճորճ Ուաշինկթընի կամուրջները:

Մէկ ծայրէն միւսը, Մանհաթթանը կը կտրատուի տասներկու մեծ պողոտաներով, որոնց անունները կապուած են քաղաքին տնտեսական, քաղաքական ու գեղարուեստական գործունէութեան հետ: Երկու հարիւր քսան փողոցներ կղզին կը կտրատեն լայնքին, այսպէսով իսկապէս հսկայ խաչբառ մը կազմելով:

Հարաւակողմը կը գտնուի պատմական կղզեակ մը, ուր կը բարձրանայ Ազատութեան հռչակաւոր արձանը, որ Ֆրանսայի կողմէ նուիրուած է Միացեալ Նահանգներուն, իբրեւ երկու երկիրներու յաւիտենական բարեկամութեան խորհըրդանիշ:

Նիւ Եորքի սիրտը կը բաբախէ Մանհաթթանի մէջ, որ հեռաձայններու, վերելակներու եւ ձեռնարկներու մրցանիշը ունի:

Իսկապէս, Նիւ Եորք աշխարհի առեւտրական կեդրոնն է եւ Ուոլ Սթրիթի սակարանը՝ իր ծանրաչափն է:

Երկնաքերներուն մէջ միայն դրասենեակներ կան եւ անոնց լոյսերը չարունակ վառած կը մնան, որովհետեւ աւելի շատ ծախք պիտի ըլլայ, եթէ մարդիկ վարձուին լոյսերը մարելու համար:

Ամէն առաւօտ, աւելի քան երկու միլիոն աշխատաւորներ կը հասնին քաղաք, որ երեկոյեան կրկին կը պարպուի, որովհետեւ, բոլոր աշխատաւորները կը վերադառնան ննջարան - արուարձանները, որոնք երբեմն աւելի քան վաթսուն քիլոմեթր հեռու կը գտնուին:

Նիւ Եորքի միւս գեղեցկութիւններն են՝ երկնաքերներու կողքին գտնուող փոքրիկ եկեղեցիները, ձիւոր ոստիկանները, սեւամորթներու թաղամասը՝ Հարլէմը, Կրինուիչ Վիլլէյճի պոհեմական թաղամասը, ուր կը հաւաքուին ամբողջ աշխարհի արուեստագէտները եւ վերջապէս չինական թաղամասը:

Նիւ Եորք ունի հինգ անջատ թաղամասեր — Մանհաթթանը, Պրոնքսը, Գուինսը, Պրուքլինը եւ Ռիչմընտը:

Իրենց անսահմանութենէն զատ՝ մասնաւոր ոչ մէկ յատկանիշ ունին անոնք: Բայց, ճամբաներու ցանցը, օդանաւային շարժումը բաներ են՝ որոնց եւրոպական ոչ մէկ երկրի մէջ կարելի է հանդիպիլ:

Նիւ Եորքի ճարտարարուեստը, առաջնակարգ դեր կը կատարէ ամերիկեան արտադրութեան մէջ: Եւ սակայն, տասը ճարտարարուեստական ձեռնարկներէն ինը փոքր են եւ քսան բանուորէն աւելի չեն աշխատցներ...:

Թերեւս տարօրինակ երեւոյթ մըն է ասիկա տասներկու միլիոն բնակիչ ունեցող քաղաքի մը համար:

Նիւ Եորք առաջին կարգի մշակութային ու գեղարուեստական կեդրոն մըն է՝ լեցուն՝ մատենադարաններով, թանգարաններով, թատրոններով, նուագա - երգահանդէսներու սրահներով եւ ամէն տեսակի դպրոցներով:

Իսկապէս «աշխարհ» մըն է, որուն պէտք է ամբողջ հատորներ յատկացնել, զայն նկարագրելու համար:

Թարգ. ՎԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

— Լաւ, պարոն, ըսաւ, կը հաւանիմ քանի որ դուք էք լրաբերը: Բայց պէտք է վճարել «ամէն մանր մունր առնելիք»: Առնելիքս շատ է:

Մարդը ոտքի ելաւ, մաշած թեզանիքին փոշիները թօթվելով հանեց եւ ըսաւ.

— Պ. Թէնարտիէ, մայրը Յունուարի մէջ հաշիւ կ'ընէր թէ հարիւր քսան ֆրանք պարտք ունէր ձեզ. Փետրուարի մէջ հինգ հարիւր ֆրանքի հաշիւ մը ղրկեցիք, Փետրուարի վերջը երեք հարիւր ֆրանք ընդունեցաք, երեք հարիւր ֆրանք ալ Մարտի սկիզբը: Այնուհետեւ ինն ամիս անցաւ, ամսականը տասնեւհինգ ֆրանքէն կ'ընէ հարիւր երեսունեւհինգ ֆրանք աւելի առած էիք, հետեւաբար երեսունեւհինգ ֆրանք պահանջք ունիք: Արդ ես ձեզի տուի հազար հինգ հարիւր ֆրանք:

Ինչ որ գայլ մը կը զգայ երբ ծուղակին գողպատեայ ծամելիքը կը խածնէ եւ կը բռնէ զինքը, նոյնը զգաց նաեւ Թէնարտիէ: «Ո՞վ է այս մարդը», ըսաւ մտքին: Ինչ որ կ'ընէ ծուղակը ինկող գայլը, նոյնը ըրաւ նաեւ ան. ցնցուեցաւ անգամ մը:

Ցանդգնութեան շնորհիւ յաջողած էր անգամ մը:

— Պարոն, — որու անունը չեմ գիտեր, ըսաւ համարձակութեամբ եւ այս անգամ յարգական ձեւերը մէկդի թողելով, կամ Քոզէթը ես պիտի առնեմ, եւ կամ հազար թալեր տալու ես:

— Եկուր, Քոզէթ, ըսաւ օտարականը հանդարտօրէն:

Ձախ ձեռքով Քոզէթը բռնեց, եւ աջ ձեռքով ալ դաւազանը առաւ, զոր գետինը դրած էր:

Թէնարտիէ դիտեց, որ բիրը ահագին էր, եւ վայրն ալ ամայի:

Մարդը աղջնակին հետ անտառը մըտնելով գնաց, իսկ Թէնարտիէ անշարժ ու շուարած մնաց:

Մինչդեռ կը հեռանային անոնք, Թէնարտիէ մարդուն փոքր ինչ զմրէթաւոր ուսերը եւ հաստաբազուկ ձեռքերը կը դիտէր:

Յետոյ դիտելէ դադրելով սկսաւ իր վտիտ թեւերը եւ նիհար ձեռքերուն նայիլ:

— Սուլիս աւանակին մէկն եմ եղեր որ հրացանս հետս չառի, քանի որ որս բռնելու ելած էի, ըսաւ իրովի:

Սակայն պանդոկապետը անծանօթը հալածելէ չդադրեցաւ:

— Ուր երթալը կ'ուզեմ գիտնալ, ըսաւ եւ սկսաւ անոնց ետեւէն երթալ հեռուէն: Երկու բան անցած էր ձեռքը. մին՝ հեգնութիւն մը որ էր «Ֆանթին» ստորագրութեամբ թուղթի կտորը, միւսն ալ մխիթարութիւն մը որ էր հազար հինգ հարիւր ֆրանքը:

Մարդը դէպի Լիվրիի եւ Պոնտիի կողմերը կը տանէր մանկուհին: Գլուխը ծըռած, մտածողի եւ տրտմութեան դիրք մը առած կը քալէր յամրաբար:

Ձմեռնային եղանակը անտառին մէջ այնքան անջրպետներ կազմած էր, որ Թէնարտիէ հեռու մնալով հանդերձ կը տեսնէր զանոնք:

Մարդը մերթ ընդ մերթ ետին կը դառնար եւ կը նայէր տեսնելու համար թէ արդեօք ետեւէն եկող մը կա՞յ:

Յանկարծ Թէնարտիէն նշմարեց, եւ շտապով Քոզէթին հետ թաւուտի մը մէջ մտաւ, ուր երկուքն ալ կրնային աներեւոյթ ըլլալ:

— Կրո՛ղը տանի, ըսաւ Թէնարտիէ, եւ սկսաւ աւելի արագ քալել:

Մացառներուն խտութենէն ստիպուած էր անոնց քովելու: Մարդը երբ անտառին ամէնէն խիտ տեղը հասաւ, ետեւը դարձաւ եւ տեսաւ Թէնարտիէն, թէեւ այս վերջինը աշխատեցաւ պահուըտիլ ոստերուն մէջ: Մարդը այս անգամ Թէնարտիէին նայեցաւ անհանգիստ նայուածքով մը, գլուխը օրօրեց եւ նորէն ճամբան շարունակեց: Պանդոկապետը նորէն սկսաւ ետեւէն երթալ:

Այսպէս երկու կամ երեք հարիւր քայլ առին Քոզէթ եւ մարդը, որ յանկարծ անգամ մըն ալ ետին դարձաւ, եւ պանդոկապետը նշմարեց: Բայց այս անգամ այնպիսի սպառնական կերպով մը նայեցաւ, որ Թէնարտիէ աւելի հեռու երթալը «անօգուտ» սեպելով ետ դարձաւ:

ԳԼՈՒԽ ԶԸ.

9430 ԹԻՒԸ Կ'ԵՐԵՒԱՅ, ԵՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՔՈԶԷԹԻՆ Կ'ԻՅՆԱՅ

Ժան Վալժան մեռած չէր:

Ծովը ինկած՝ կամ աւելի լաւ է ըսել, նետուած ժամանակ, ինչպէս տեսանք, շղթայ չկար ոտքը:

Ամբողջ մարմինը ծովին մէջ ընկղմելով լողաց եւ հասաւ մինչեւ նաւու մը քով որ երկաթ նետած էր եւ որուն մակոյկ մը կապուած էր: Մինչեւ իրիկուն այս մակոյկին մէջ պահուըտելու հնարը գտաւ: Գիշերը նորէն նետուեցաւ ծով եւ լողալով Պրէնի հրուանդանէն քիչ մը անդին ցամաքը հասաւ: Եւ որովհետեւ դրամի կարօտութիւն չունէր, կրցաւ զգեստ առնել կապելլոնէ մը որ Պալակիէի շրջակաները փախստական թիապարտներու զգեստարանն էր այդ ատեն. շահաբեր եւ մասնաւոր առեւտուր մըն ալ այս է: Յետոյ Ժան Վալժան անյայտ եւ ալեկոծ ճամբայ մը բռնեց՝ այն ամէն տրտում փախստականներու պէս, որոնք կ'աշխատին չյայտնել իրենց հետքը օրէնքի պահնորդին եւ ընկերային ճակատագրին: Նախ ապաստանարան մը գտաւ Փրատոյի մէջ որ Պօսէի մօտ է: Յետոյ դէպի Կրան-Վիլյեար ուղղուեցաւ, որ Բարձր - Ալպեանց վրայ Պրիանսոնի քովն է: Խարխափելով եւ վախնալով փախած էր խլուրդներու յարմար ճամբէ մը որուն ճիւղերը անծանօթ են: Ետքէն իր քայլերուն քանի մը հետքը գտնուեցաւ թէ Սիվրիէօյի կողմերը որ Էնի մէջն են, թէ Շուայլ գիւղին քով Կրանժ տը Տուրէք ըսուած տեղը որ Պիրենեանց վրայ Ազօն անուն քաղաքին մէջն է, եւ թէ Պրիւնի մէջ որ Փերիկոյի շրջանները՝ Շափէլ-Կոնակէի գաւառակն է:

Ժան Վալժան վերջապէս Փարիզ հասաւ, անկէ ալ ինչպէս տեսանք՝ Մոնֆերմէյ եկաւ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան ,
Տէր եւ Տիկին Բիլան ,
Այրի Տիկին Գոհար Մարու ւա զաւակները (Աթէնք) ,
Այրի Տիկին Նուարդ Շաքարեան (Աթէնք) ,
Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ զաւակները (Աթէնք) ,
Այրի Տիկին Կիւլա Միւթեվէլեան (Ամերիկա) ,
Պ. Գրիգոր Միւթեվէլեան (Ամերիկա) ,
Տիկին Զապէլ Տուլճէրեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն , հօր , եղբօր , մօրեղբօր , քեռայրին եւ ազգականին

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
(բնիկ Իզմիրցի)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 14ին յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի (Յունիս 20ին) կէսօրէ ետք ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին , ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իվրի Փարիզէնի (անսիէն), 32, Ավընիւ տը Վերտէօն (Իվրի) , գերեզմանատունը՝ ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վալանսէն Ղազարոսեան ընտանիքը իրենց սիրեցեալ խնամիին՝ Տիկին Արշալոյս Քիրէճեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 50 ֆրանք «Հայ Բոյժ»ին , 30 Ֆ. «Յառաջ»ին :

Ստանալ «Յառաջ»էն :

◆ ◆ ◆

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն իր ընկերներով եւ Ֆր. Կապ. Խաչի Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պ. Գաբրիէլ Տէյիրմէնճեանի, Տէր եւ Տիկ ընկ եւ ընկերուհի Նշան Տէյիրմէնճեանի եւ զաւակներուն՝ , Պ. Յարութիւն Տէյիրմէնճեանի, Տէր եւ Տիկ. ընկ. եւ ընկերուհի Յարութիւն Պասմաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին ընկ. եւ ընկերուհի Յակոբ Պասմաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Ռաֆֆի Պետրոսեանի, Այրի Տիկին Պասմաճեանի իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, խնամիին՝ ողբացեալ

ՏԻԿ. ՆՈՒԱՐԴ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

~~~

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները, գրագէտ-հրապարակագիր Եռվէ Արմէնի յուղարկաւորութեան առիթով.—

Հանգուցեալի այրին՝ Տիկ. Նէլլի Արմէն՝ եկեղեցիին 150 եւ դպրոցին 100, հանգուցեալի որդին՝ Պ. Արա Արմէն՝ եկեղեցիին 400 եւ դպրոցին 150 : Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը՝ դպրոցին 500 : Հ. Բ. Ը. Միութեան Արանց, Կանանց եւ Երիտասարդաց Մարսիլիոյ մասնաճիւղը դպրոցին 250 :

Ֆապրօ Ռեմոնտ եւ Աբրահամեան եղբարք եկեղեցիին 50ական , Զարգավաթճեան ընտանիք , Այրի Տիկ. Մարի Լուսարարեան եւ Տէր եւ Տիկ. Նուպար Մէնչուրեան եկեղեցիին 30ական : Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեան Զարմայր , Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Սոնա Պաժա , Տէր եւ Տիկ. Տէր-Պօղոսեան, Տիկ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Ալթունեան եւ Տէր եւ Տիկին Բարսեղեան՝ եկեղեցիին 20ական : Տիկ. Անի Սիսակեան Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին 20, Պ. Յակոբ Փափազեան դպրոցին 20, Պ. Արտաշէս Մենծիկեան եկեղեցիին 10 ֆրանք :

Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալի այրիին , որդւոյն եւ Կրօն. Ընկերակցութեան իր գործակից անդամներուն՝ այս անփոխարինելի կորուստին համար , եւ շնորհակալութիւն փոխան ծաղկեպսակի եղած նուիրատուութիւններու համար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պուա – Քոլոմպէն Աբրահամեան ընտանիքը մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տէր եւ Տիկին Մելեանի, Նիւ Եորք :

◆ ◆ ◆

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Սրբուհի Տէր–Գալուստեան եւ զաւակները, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր Պ. Դաւիթ Տէր–Գալուստեանի մահուան քառասունքին առթիւ կ'ընեն հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Շաւիլի դպրոցին 150 Ֆ. Շաւիլի Կապոյտ Խաչին 20, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 20 Ֆրանք :

◆ ◆ ◆

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Այրի Տիկին Մառի Մարտիկեանէ եւ Օր. Էլիզա Մարտիկեանէ իրենց ննջեցելոց յիշատակին :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին , սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

~~~

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին

Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի հովանաւորութեամբ Թեմիս Առաջնորդ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի հոգեւոր Հովիւ Հայր Գեղամի (ուսուցիչ) եւ Տիկին Պօղոսեանի (ուսուցչուհի) :

Մէջ ընդ մէջ Ֆրանսական խումբ մը ղեկավարութեամբ Ջօհրապ Զատէեանի արդիական նուագով եւ երգով պիտի համեմէ մթնոլորտը : Մուրատջանեան եղբայրները եւս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն :

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը :

◆ ◆ ◆

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երկու հոգինոց ընտանիքի մը համար (տարիքոտ մայր մը եւ զաւակը) միջին տարիքի հայ կին մը, տնական աշխատանքներու համար : Բնակութիւն եւ լաւ վարձատրութիւն :

Ստիպողաբար անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի վարչութեան :

◆ ◆ ◆

ԾԱԽՈՒ Է

Տարիքի բերմամբ

Ծախու է կօշիկի խանութ մը յարկաբաժինով, որ կը բանի 25 տարիէ ի վեր Սէնթ Էթիէն, քաղաքին կեդրոնը : Լաւ յաճախորդ սթոքով կամ առանց սթոքի :

Prix à débattre

կամ փա տը փոռթ որեւէ առեւտուրի համար : Գրել՝

ANASTAS ADAMIDES
16, Rue José Frappa
42 — ST. ETIENNE

~~~

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար : Ծընողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ (8) , Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները , ժամը 10–12 :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ մէջ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կօլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով : Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն–լէ–Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY

Հեռաձայն .— 927 – 01 – 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 տարեկան)

26 Rue Troyon , 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛······· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ ;

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: ծածկոցներ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS
~~~

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
20
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
20 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11240
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.240

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

(1883-1968)

Բ.

1909էն սկսեալ նոր ասպարէզ մը կը բացուէր իր առջեւ:

Հրապարակագրութիւնը կը դառնար իրեն համար առաքելութիւն մը, որուն հաւատարիմ պիտի մնար մինչեւ իր մահը:

Կոչումով եւ ուսումով նախասահմանուած էր հանրային գործիչի դժուարին ու ալեկոծ ասպարէզին, որ ենթակային զոհողութիւն միայն կը պահանջէ:

Հին սերունդի շարքերուն մէջ կային այդ ոգիով տոգորուած մարդիկ: Դարբինեան անոնցմէ մէկն էր: Հանրային ծառայութեան մէջ փնտռեց իր սրտի գոհունակութիւնը:

Մեծ Եղեռնէն առաջ հեռացած էր Պոլսէն եւ անցած Ռուսիա: Այլապէս տարակոյս չկայ, որ Ազատամարտի ընտանիքին հետ սպանդանոց տարուող մտաւորականներու կարաւանին մաս պիտի կազմէր:

Կովկասի մէջ կրկին լծուեցաւ հանրային աշխատանքի: Պահ մը Բագուի մէջ հրատարակեց Գործ ամսագիրը, պատերազմի ընթացքին:

Յետոյ անցաւ Մոսկուա, ուր բժիշկ Յակոբ Զաւրիեվի եւ Լիպարիտ Նազարեանցի հետ զբաղեցաւ հայկական դատի վերաբերեալ գործերով:

Համաշխարհային առաջին պատերազմը Ռուսիոյ մէջ աղետալի հետեւանքներ պիտի ունենար: Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ամէնէն շատ տուժողը հայ ժողովուրդը պիտի ըլլար:

Մէկուկէս միլիոն նահատակներու արիւնը չէր բաւեր, կովկասեան ճակատի փլուզումով նոր գողգոթայ մը կը սպասէր Հայութեան՝ սահմանէն անդին:

Դարբինեան Ռուսիոյ մէջ կաշկանդուած՝ հոգեպէս կը տառապէր, որ հեռու կը գտնուէր հեղեղանման արեան գնով անկախութեան տիրացած հայրենիքէն:

Իբրեւ դաշնակցական, հալածանքի ենթարկուեցաւ բոլշեւիկեան իշխանութեանց կողմէ:

1919ի ձմրան է միայն, որ, ըստ իր բացատրութեան, «սովետական աշխարհէն ազատելով» կ'երթայ Երեւան, ծառայելու համար նորազատ Հայաստանին:

Կը հասնի իր նպատակին, պատասխանատու պաշտօն ստանձնելով նախ իբրեւ խմբագիր պաշտօնաթերթին, յետոյ Արդարութեան նախարար՝ կառավարութեան մէջ:

Երկար չի տեւեր սակայն անկախութեան ցանկալի շրջանը:

Հարաւն ու հիւսիսը միացած՝ կը խեղդեն մանուկ Հայաստանը, կարմիր բռնաշապիկ հագցնելով անոր:

Ռուսական սուիններով հայրենիքը դըրաւողները անլուր հալածանքի կ'ենթարկեն արիւնաքամ Հայութիւնը: Կը կեղեքեն գիւղացիները: Կ'աքսորեն հարիւրաւոր սպաներ: Բանտերը կը լեցնեն մտաւորականներով ու հայրենասէրներով:

Ռուբէն Դարբինեան եւս կը ճաշակէ Երեւանի բոլշեւիկեան բանտի դառնութիւնները՝ իր բազմաթիւ ընկերներուն հետ:

1921 Փետր. 18ի ժողովրդական տարերային պոռթկումին շնորհիւ է, որ կ'ազատի ստոյգ մահուընէ: Ու կրկին կը բռնէ տարագրութեան ճամբան:

Պահ մը թափառելէ ետք Իրան, Իրաք, Եգիպտոս, Իզմիր, Պոլիս, Պալքաններն ու Գերմանիա, հուսկ ուրեմն 1922ի գարնան կը հաստատուի Պոսթըն, իբրեւ խմբագիր Հայրենիք օրաթերթի:

Իր թելադրութեամբ է, որ Հ. Յ. Դ. Հիւս. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն կ'որոշէ հրատարակել, օրաթերթի կողքին, Հայրենիք Ամսագիրը:

Նպատակն էր «լաւագոյն կերպով օգտագործել Հայաստանէն նոր տարագրըուած մեր վաստակաւոր մտաւորականներու եւ մարտիկներու ազատ ժամերը՝ անոնց գրել տալով իրենց յուշերը ու այդ միջոցով նիւթական պզտիկ օժանդակութիւն մըն ալ ընելով անոնց միաժամանակ»:

1922 Նոյեմբերին լոյս տեսաւ Ամսագրի առաջին թիւը, 64 էջով: Տարի մը ետք բաժանորդներու թիւը հազարէն բարձրացած էր 3000ի: Էջերու թիւն ալ աւելցաւ 144ի, յետոյ 176ի:

Ծանր էր աշխատանքը: Օրաթերթին հետ միաժամանակ պէտք է հասնէր Ամսագրին: Ի վերջոյ նուիրուեցաւ միայն Ամսագրին, բայց միաժամանակ շարունակեց աշխատակցիլ օրաթերթին, ազգային եւ քաղաքական հարցերու շուրջ յօդուածներ գրելով:

Ամսագրի 45 տարիներու հաւաքածոն անհուն շտեմարան մըն է մեր ժամանակակից պատմութեան համար: Ազատագրական շարժումներուն եւ հանրային գործերուն մասնակցող մտաւորականներ եւ յեղափոխական գործիչներ անսպառ նիւթ հայթայթեցին իրենց յուշերով:

Ողբացեալ ընկեր Դարբինեանի անունը յաւէտ կապուած պիտի մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հիւսիսային Ամերիկայի կեանքին, մանաւանդ զոյգ Հայրենիքներու հետ:

Հին սերունդի մատի վրայ համրուող մտաւորականներու նօսրացած շղթային օղակ մը եւս կը փրթի: Բացուած նոր փոսին հետ նոր բաց մը եւս կը գոյանայ մեր հանրային գործիչներու անդաստանին մէջ: Նոր սուգի մը կ'ենթարկուի սփիւռքը՝ այնպիսի պահու մը, երբ ա՛յնքան պէտք ունինք տարագիր բազմութիւնները առաջնորդելու կոչուած անձնազոհ մարդոց: Երբ նորեր չեն գար լեցնելու հիներուն ձգած բացը:

Թո՛ղ Ռուբէն Դարբինեանի յիշատակը ներշնչման աղբիւր դառնայ օտար աստղերու տակ հասակ նետող մեր նոր սերունդին համար:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԵՌ 200 ՀԱԶԱՐ ԲԱՆՒՈՐ ԿԱՅ

Քանի մը օր մնաց միայն ընտրութեան առաջին շրջանին բայց պէտք է ընդունիլ թէ մասնաւոր եռուզեռ մը չկայ այս անգամ, հակառակ անոր որ արդիւնքը կոչուած է աւելի ճակատագրական դեր խաղալու երկրին ապագային համար: Հանրային կարծիքի քննութիւններն ալ մեծ յոյս չեն տար որ փոփոխութիւն մը ըլլայ: Այսպէս Չորեքշաբթի օր, Ֆիկառօ-Սոֆրէս քննութեան արդիւնքը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր բաղդատելով 67ի արդիւնքին.— Կոլիստ եւ Անկախ Հանրապետական (Ժիսքառտէն) պիտի շահին 1,7 առ հարիւր, Կեդրոնը (Փէ. Տէ. Էմ. - Տիւհամէլ), կը կորսնցնէ 1,3 առ հարիւր, նոյն կորուստը կ'արձանագրէ Ձախի Դաշնակցութիւնը, Համայնավարները կը կորսնցնեն 0,5 առ հարիւր, 1,2 առ հարիւր կը շահին անջատուած ընկերվարականները (Փէ. Էս. Իւ.) եւ ծայրայեղ ձախերը:

Աւելցնենք թէ կարծիք չեն յայտնած կամ որոշում չեն տուած 21 առ հարիւրը: Կը կարծուի թէ այս 21 առ հարիւրը կազմուած է անոնցմէ որոնք կը վարանին Ձախի Դաշնակցութեան եւ Կեդրոնի միջեւ, տրուած ըլլալով որ ո՛չ կոլիստ քուէարկողը, ոչ ալ մանաւանդ համայնավար քուէարկողը վարանոտ մէկն է:

× Ինչ կը վերաբերի գործադուլներուն, տակաւին 200 հազար բանւոր կայ որ կը մերժեն վերսկսիլ աշխատանքը: Ասոնք կը պատկանին գլխաւորաբար Փէօժոյի, Սիթրոյէնի, Պերլիէի, Սէ. Էս. Էֆ.ի եւ աւելի փոքր ճարտարարուեստական հաստատութիւններու:

× Համալսարանական եւ ուսումնական ճակատի վրայ, կացութիւնը բաւական շփոթ է: Մէկ կողմէն կը բազմանան բողոքները Սօռպոնի գրաւման դէմ ոստիկանութեան կողմէ, միւս կողմէ լիսէներու աշակերտութիւնն ալ ժողովներ կը գումարէ եւ զանազան պառակտումներ տեղի կ'ունենան, մէկ շարժումը անպատասխանատու նկատելով միւսը:

Իրաւաբանութեան համալսարանին մէջ քուէարկութիւն տեղի ունեցած էր Չորեքշաբթի օր ընտրելու համար առժամեայ համահաւասար ժողով մը: Քուէարկութեան դրուած էին երեք ցանկեր.— Ա) Գործադուլի կոմիտէին ցանկը, որ կազմակերպած էր համալսարանին գրաւումը: Բ) Համալսարանական վերանորոգման համար ուսանողներու կապի կոմիտէն եւ Գ) Բարեփոխում եւ ժողովրդավարութիւն, որ քանի մը խմբակցութիւններ կը համախմբէ «իմաստուն» բարեփոխութեան մը համար:

Անցած է գործադուլի կոմիտէին ցանկը, այլ խօսքով « կարծր »երը, 56 առ հարիւր համեմատութեամբ: Արդիւնքին հռչակման ատեն երգուած է «Միջազգային»ը ինչ որ բացատրէ ընտրուողներու ձգտումը:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՐՑԸ

Աննախընթաց երեւոյթ էր: Դաշնակցային Հանրապետութեան Արտաքին նախարար՝ Վիլլի Պրանտ Արեւելեան Պերլին գնաց առջի օր, ուր մնաց ութեւկէս ժամ, տեսնուելով գլխաւորաբար խորհրդային դեսպանին հետ:

Կը թուի թէ այս անակնկալ այցելութիւնը կը վերաբերէր արեւելեան Գերմանիոյ վերջին պահանջին՝ արեւելեան գերմանական վիզայի անհրաժեշտութիւն Արեւմտեան Պերլին երթալու համար, Դաշնակցային Հանրապետութեան հպատակներուն: Ծանօթ է որ Արեւմըտեան Գերմանիայէն Արեւմտեան Պերլին երթալու համար, պէտք է Արեւելեան Գերմանիայէն անցնիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ քարտուղարը Ու Թան յայտարարեց թէ շատ հաւանաբար Փարիզի խօսակցութիւնները (Վիէթնամ - Ամերիկա) անելի մէջ պիտի մնան, տրըուած ըլլալով որ երկու կողմերն ալ զինուորական յաղթանակի կը հաւատան:

ԻՍՐԱՅԵԼՑԻՔ հինգ եգիպտացի զինուոր սպաննած են Սինայի մէջ, այն պատճառով որ ասոնք անցած էին զինադուլի սահմանագիծը:

ԻՏԱԼԻԱ հաւանաբար միայն առժամեայ կառավարութիւն մը կարենայ ունենալ, զոր պիտի կազմէ Սերճիօ Լէոնէ: Այս դահլիճը Տէմօ-Քրիսթիանի աշնան կրնայ փոխարինուիլ համախմբման դահլիճով մը, ընկերվարականներու մասնակցութեամբ:

ՅՈՒՆԻՍ 18ի կոչին 28րդ տարեդարձին առթիւ նախագահ տը Կոլ Մոն Վալերիէն գնաց, ոգեկոչելով « Ազատ Ֆրանսայի » զոհերուն յիշատակը:

ԹԵՐԹԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլը 48 ժամով երկարաձգուեցաւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուած երեք Բրիտանացիները արտաքսուեցան երկրէն: Ասոնք թռուցիկներ բաժնած ատեն ձերբակալուած էին: Այդ թռուցիկներով Կենսպուրկի եւ ընկերներուն ազատ արձակումը կը պահանջէին:

ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ չորս փաստաբան պիտի ապահովեն Սիրհանի (Քենըտիի ոճրագործը) պաշտպանութիւնը

140 ՎԻԷԹՔՈՆԿ յանձնուած են առջի օր Սայկոնի արուարձանի մը մէջ: Անօթի, տկար ու սպառած վիճակի մէջ: Առաջին անգամն է Վիէթնամի պատերազմի սկիզբէն ի վեր որ այսքան կարեւոր յանձնում մը կը կատարուի:

ՅՈՒՆԻՍ 8էն 17ի շրջանը 161 օտարական արտաքսուած են Ֆրանսայէն: Ասոնց մէջ 50 ուսանող, 12 ուսուցիչ եւ 99 զանազան արհեստներ ընող: Այս 161 օտարականներու մէջ հետեւեալ հպատակները կան.— 27 Ալժերացի, 2 Ամերիկացի 9 Անգլիացի, մէկ անհայրենիք (ափաթրիտ), 4 Պելժ, 3 Լիբանանցի, երկու Պարսիկ, մէկ Չինացի, մէկ Յոյն, 9 Իտալացի, 21 Սպանացի, 5 Հոլանտացի եւայլն, եւայլն:

ԼԱ ՌՈՇԷԼԻ մէջ միջադէպեր պատահած են ընտրութեանց առթիւ, ազդեր փակցնողներու միջեւ: Կին մը, 71 տարեկան, որ կը դիտէր պատուհանէն, հրացանի գնդակ մը ստացած է գլուխը:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ԲԺ. ԱՐԱՄ ՍԱԼԲԻ

Ցաւով կ'իմանանք որ Պուքրէշի մէջ վերջերս մեռած է Բժ. Արամ Սալբի-Սահակեան, շուրջ 80 տարեկան:

Բնիկ Կեսարացի, մեր ողբացեալ բարեկամը ունեցած է հանրային եւ հրապարակագրական բեղուն գործունէութիւն: Աշակերտելէ ետք Կեսարիոյ ազգ. վարժարանը, Պէյրութի մէջ աւարտած է Բժշկական Համալսարանը: Ուսանողական այդ շրջանին մտած էր արդէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ հոն նաեւ կուսակցական կնքահայրը եղած է ողբ. Արամ Սահակեանի անոր տալով նաեւ իր անունը՝ Արամ (ընկ. Սահակեանի բուն անունն էր՝ Լուտեր): Ա. Աշխարհամարտին իբրեւ բժիշկ ծառայած է Օսմանեան բանակին մէջ, ապա գերի ինկած անգլիական բանակին, եւ փոխադրուած Փորթ-Սայիտ: Հոն էին Մուսա Տաղի գաղթականները, որոնց բժիշկը եղած է: Այդ օրերու իր տպաւորութիւնները հրատարակած է երկու հատորով՝ Ալեակներ եւ Խլեակներ եւ Մեր խաչը:

Ժամանակ մը ապրած է Փարիզ ուր եւ ունեցած է կուսակցական գործունէութիւն, ապա վերջնապէս հաստատուած Ռումանիա:

Իր գրական առաջին փորձերը կատարած է Պոլսոյ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթին մէջ, յետագային ալ իր ասպարէզին առընթեր շարունակած է աշխատակցիլ մամուլին գրական, գիտական կամ երգիծական գրութիւններով:

Իր եւ իր տարեկից մտաւորականներու մահով, ամբողջ սերունդ մըն է որ կ'անհետանայ սփիւռքի մէջ, սերունդ մը որ իր դրոշմը դրաւ տարագիր բազմութիւններու հանրային եւ մշակութային կեանքի վրայ:

Մեր ցաւակցութիւնները փրանսաբնակ իր քոյրերուն՝ Այրի Տիկին Նշանեանի եւ Այրի Տիկին Էթմէքճեանի ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն:

ԱՐԱՐԱՏԻՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՄԲ

Մեր գոյութեան ու լինելութեան սեմպոլը ըլլալէ ետք, Արարատը է՛ նաեւ մեր բարձրագոյն չափանիշը: Հայուն երեւակայութիւնը հոն կանգ կ'առնէ եւ տրամադիր չի թուիր անկէ վեր թեւածելու: Արարատի չափ մեծ, Արարատի չափ վեհ, անսասան, ձգողական, յաւերժական:

Արարատին հետ բաղդատելի միւս եզրերը Հայուն ներկայացուցչական տիպարներն են, Արարատի պէս «անհաս» բանաստեղծները, Արարատի չափ անհերքելի հերոսները, Արարատի մաքրամաքուր պատկերով մեր պատմութեան ու հոգիներուն իշխող աստուածընտիր անհատներու փաղանգը:

Ոգեղինացած լեռ է Արարատը, լեռնացած ոգի է անոր նայուածքին տակ ցեղին մէկ ընդունակութիւնը թեւաւորած մարդը:

Մէկը միւսին կրկներեւոյթը, մէկը միւսին բացատրութիւնը:

Չէ՞ պատահած միթէ, որ մարդ մը տեսնենք ու Արարատին մասին մտածենք յանկարծ: Չէ՞ պատահած դարձեալ, որ Արարատին մասին մտածենք եւ մարդիկ յիշենք մէկէն:

Կը մեռնէինք եթէ չըլլար առաջինը, չէինք ապրեր, եթէ ժամանակ առ ժամանակ չյայտնուէր միւսը:

Արարա՛տը, ու Արարատին հետ հայ մարդը նորէն, ամբողջովին երազն ու ճակատագիրը իր նայուածքին ու կամքին մէջ խտացուցած ընտիրը, որ անգամ մը Լուսաւորիչ կոչուեցաւ, աւելի ուշ Մեսրոպ, յետոյ Վարդան, Նարեկացի, Քրիստափոր, Կոմիտաս, յետոյ ուրիշներ, միշտ Արարատի կերպարանքով, Արամ, Ռուբէն, առաջինը Հայաստան վերստեղծած մոգ, երկրորդը Հայաստանը չնչելի դարձուցած կամք:

Վերջիններէն յիշեցինք միայն երկուքը, բայց ո՞վ կրնայ յիշել միայն երկուքը ու խղճախայթէ չտառապիլ: Երկո՞ւք էին միայն մեր երկունքէն ծնած վիթխարիները: Ըսէք տասներկու ու մի վախնաք, երկու անգամ տասներկու նորէ՛ն քիչ է, աւելի էին անոնք, ա՛յնքան՝ որքան պէտք ունէր հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն ազգը:

Եկան աշխարհ, բայց աշխարհէն չմեկնեցան, մնացին, որովհետեւ անոնք՝ Արամը, Ռուբէնը եւ իրենց քաջայաղթ ընկերները անձեր չեղան միայն, իրենց խօսքով ու գործքով դարձան մէկ մէկ գաղափարի խորհրդանիշ, համայնական ապրում մը հունաւորող ուժ, աղբիւր պայծառութեան, արութեան, լինելութեան «ոսկի երակ»:

1918 Մայիս:

Այդ պահուն առաւել եւս անբաղձալի էր Հայաստանի ժողովուրդին կացութիւնը: Կէսը արդէն նոր աւերակուած հայրենի միւս եզերքէն հասած նոր գաղթական էր, կիսաքաղց, կիսամերկ, կիսամե՛ռ բազմութիւն, ու միւս կէսը աւելի բախտաւոր կեանք մը չէր շնչեր: Ռուսական նահանջով ստեղծուած անդոհանքը թրքական ներխուժումով օր ըստ օրէ կը խորանար հոգիներուն մէջ: Ճակատագրին դէմ մնացած էինք մի-մինակ, դրացիները դաւաճանած էին, Վրացին վատացած էր աստիճան մը աւելի, աշխուժացած էր Թաթարին թրքութիւնը, բարեկամ չէր մնացած ու Աստուած հեռացած էր Հայաստանի երկինքէն, Հայաստանի երկինքին վրայ մռայլ ամպեր կային միայն . . . :

Բայց ինչ որ գլացած են մեզի երկնային դահակալները եւ երկնային ուժերը, տուեալ պահուն տուած է ի՛նքը՝ հայ ժողովուրդը: Աստուծմէ եւ մարդերէն լքուած Հայաստանը կիսաստուածներու պէտք ունէր այդ օրերուն, մարգարէներու, ներշնչեալներու,, ու կիսաստուածները յայտնուեցան, բեմ եկաւ ամէնէն առաջ Արամը . . . :

Վախը տարածուած էր Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը: Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը կ'իշխէր յուսահատութիւնը: Դասալքութեան, անձնատուութեան տրամադրութիւնները ձեւ առնելու սկսած էին, երբ Արամ, հէքեաթի առիւծին պէս մռնչեց ու ցնցեց ողջ Հայոց աշխարհը: «Ճակատագիրդ հոս է ու սրբութիւնդ հոս», ըսաւ Արամ, պիտի մեռնիս հոս, կամ պիտի ապրիս հոս, ըսաւ, ու իր խօսքը, ուրիշ աշխարհներէ եկած ու մարգարէական շեշտ ունեցող իր խօսքը ամէնքը վարակեց ու համոզեց ամէնքը: Հայրենի հողին ամրօրէն կառչելու անհրաժեշտութիւնը զգացին յանկարծ ամէնքը: Յուսահատ մարդը պայծառ տեսաւ գալիքը, երկիրը լքելու տրամադրուածները արիացան մէկէն, մահուան սարսափով համակուած հոգիները թշնամիին դէմ կուրծք ցցելու մակընթաց արիւն մը զգացին իրենց երակներուն մէջ: Ամբոխ ըլլալու բոլոր պատճառները ունէր այդ պահուն Հայաստանի ժողովուրդը, այլ այդ գորշ զանգուածէն, մարդկային իր արժանիքներէն պարպուած ու սրբութիւններէն հրաժարելու տրամադիր մթի՛ն զանգուածէն՝ Արամ կազմեց արժանաւոր ժողովուրդ մը, իր առաքելութեան գիտակից, իր ժառանգութիւններուն տէր կանգնելու նախանձախնդրութեամբ տոգորող հաւաքականութիւն մը:

Այսպէս կը կազմուին մեծերը, մեծերը անստուեր պայծառութեամբ մը կ'ըմբռնեն ժամանակը եւ ժամանակը կ'ենթարկեն իրենց կամքին, ինչպէս Արարատի շուքին, գեղեցիկ Մայիսի մը, բոլոր Արարատի բարձրութեամբ ժողովուրդին երախտագիտութեան մէջ տեղ գրաւած Արամն ու իր գաղափարակից քաջերը՝ Սիլիկեան, Դրօ, Նազարբէկեան, Անդրանիկ, Փիրումեան, Ռուբէն, ուրիշներ:

Պայծառանուն այս դէմքերուն վարած մայիսեան ճակատամարտները գնահատելու ձեռնարկած մարդիկ, հինները՝ ինչպէս եւ նորերը, անխուսափելիօրէն կը յիշեն Աւարայրը եւ հանգիտութիւններ կը տեսնեն երկու ճակատամարտներու մէջ:

Երկու ճակատամարտներուն գաղափարական մեկնակէտը եւ անոնց վախճաններէն ցայտած լոյսերը գուցէ նման եղբայրակցութիւններու առաջնորդեն մարդս, բայց մեզի կը թուի, թէ ճիշդ չէ, անարդար է այդ համեմատութիւնը:

Վաթսուն հազար կտրիճներ էին Վարդանանք եւ միայն վաթսուն հազար կտրիճներ, զինուած, իրենց մղած պատերազմին համար պատրաստուած կանոնաւոր բանակներ, որոնք կռուի ելան, եւ ընդհարեցան թշնամի ուժերուն: Մնացեալը ծանօթ է:

Պատկերը նոյնը չէր Հայաստանի Հանրապետութեան նախօրեակին: Միայն կտրիճները չէին որ մղեցին մայիսեան ճակատամարտները, ամբողջ ժողովուրդն էր, սպարապետ ու շինական միասին, զօրավար ու մտաւորական կողք կողքի, զինուոր ու բանուոր նո՛յն քաջութեամբ, ամէ՛նքը, ամէն սեռ, ամէն տարիք, ամէն դասակարգ: Ամբողջ Հայաստանը երկունքէ բռնուած էր եւ այդպէս միահամուռ ընդվզում չէր պատահած մեր պատմութեան մէջ: Ո՛չ, ճիշդ չէ Սարդարապատը Աւարայրին հետ բաղդատել, արդա՛ր չէ:

Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ, Բաշ-Աբարան, անհաւասար կռիւներ, աննախընթաց յաղթանակ, անկախութեան անօրինակ երեւոյթ, լոյս՝ մեր մտքերուն մէջ, բալասան՝ մեր վէրքերուն, յետոյ մուրհակ, իրաւունքի միջազգային ճանաչում, նոր անկիւնադարձ, ինքնավստահութեան խորունկ ապրում, հազար հեռանկար:

Այդ ամէնքը՝ այո՛, այդ ամէնուն մասին խօսած են, կը խօսին ուրիշներ: Բայց ինծի համար հաճոյք է վերադառնալ ու վերստին կանգ առնել այդ ամէնքը նախատեսող, ապա խմորող, ապա իրագործող անհատին, անհատներու հոյլին առջեւ, որոնք իրենց պայծառատեսութեամբ, իմաստութեամբ ու խիզախութեամբ կշռեցին դէպքերը, դիմագրաւեցին դէպքերը, դէպքերուն տուին բաղձալի ընթացք մը, հայկական կնիք մը, ու մեծցան անընդհատ, մեր երախտագիտութեան մէջ, ցեղին սրտին մէջ, Արարատին պէս, Արարատին մեծութեամբ:

Պ. ՍՆԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈԼՔԼՈՐԸ

ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Փոխադարձաբար զիրար ճանչնալու համար ժողովուրդները կարիք ունին նախ իրենց հոգին պատմել իրարու, զիրար որոնել իրենց հոգեկան ստեղծագործութեանց մէջ, ինչպէս իրենց մտքի ճիգերուն՝ նոյնպէս իրենց ներքին ապրումներուն ընդմէջէն: Ինչ խօսք, որ ժողովուրդներու հոգին կը ցոլայ առաւելապէս այն արտայայտութեանց մէջ, զորս ժողովուրդը կը ստեղծէ ինք իսկ հէքեաթներու եւ աւանդութեանց, առակներու եւ առածներու, օրհնէնքներու եւ անէծքներու ձեւին տակ, ինչպէս եւ իր երգերուն մէջ:

Անկէ է որ ժողովուրդները կը ճանչցուին իրենց ֆոլքլորին մէջ գերազանցապէս եւ իրենց ֆոլքլորին ճամբով կը գտնեն զիրար:

Անկէ է նաեւ որ երբ առաջին փորձերը եղան հայ ժողովուրդը ծանօթացնելու նաեւ Ռումանիոյ հողին վրայ, հայ ֆոլքլորը եւս չմոռցուեցաւ, թէեւ շատ զուրթ չափով մը, այսինքն պարբերականներու էջերուն մէջ լոկ: Արդարեւ այդ ֆոլքլորէն թարգմանութիւններ կը գտնենք ինչպէս «Օրօրա»յի եւ «Արարատ»ի, նոյնպէս «Անի»ի էջերուն մէջ: Հայ ֆոլքլորէն էջեր թարգմանելու հետամուտ եղաւ առաջին հերթին ողբացեալ Վ. Մեշտուճեան, իր «Արարատ»ին մէջ հրատարակելով, գրեթէ ամբողջութեամբ, Մինաս Չերազի «Անտիպ Արեւելքը»: Այդ շուրջ 25 պատմուածքներուն մէջ՝ ճիշդ է որ զգալի թիւ մը կը կազմէին պատմուածքները, որոնք տարածուած են հարեւան ժողովուրդներու մէջ եւս, բայց կային հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ ստեղծուած աւանդութիւններ եւ զրոյցներ ալ: Մեշտուճեան «Արարատ»ի մէջ հայկական աւանդութիւններ թարգմանեց նաեւ Ֆրետերիք Մաքլերէն եւ ուրիշներէ: «Անի»ն, իր կարգին, լայն տեղ տուաւ հայ ֆոլքլորին հետ կապուած նիւթերու, թարգմանաբար հրատարակելով ոչ միայն հայկական աւանդութիւններ եւ առակներ, այլեւ առածներ եւ հանելուկներ, անէծքներ եւ մաղթանքներ, ժողովրդական դարմաններ եւ նախապաշարումներ ալ, առանց յիշելու Թրանսիլվանիոյ Հայութեան մէջ գործածական եղող առածները, որոնք քաղուած էին Գովրիկեանէն եւ Կոլարթեանէն:

Նոր Ռումանիոյ օրերուն հայ գրողներու երկեր ռումէն հասարակութեան ներկայացնելու մտահոգութեան զուգընթաց, չանտեսուեցան նաեւ հայ ֆոլքլորէն նիւթեր ռումաներէնի վերածելու եւ գրքով լոյս ընծայելու փորձերը: Այդ փորձերէն առաջինը «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» հատորն էր, զոր Ա. Ղանալանեանի ժողովածուէն թարգմա-

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Ձեր կամքը պիտի կատարեմ, վեհափառ տէր, պատասխանեց Նէճիպ Մէլհամէ իբրեւ պատասխան իր տիրոջ այդ չարաշուք թելադրութիւններուն:

— Եթէ յաջողիս օգտակար բան մը իմանալ իրենցմէ, զիս չափազանց գոհ պիտի թողուս:

— Ամէն բան պիտի ընեմ իմ վեհափառ տիրոջս հաճելի ըլլալու համար:

Ապտիւլ Համիտի հրամանը բացորոշ էր: Նէճիպ Մէլհամէ իր զոհերը պիտի կրնար մեռցնելու աստիճան խոշտանգել տալ զանոնք խօսեցնելու համար: Միայն թէ պիտի յաջողէ՞ր իր այս դահիճի պաշտօնին մէջ: Իրաւ է որ Նէճիպ Մէլհամէ շատ անգամներ յաջողած էր սպառնալիքներով կամ չարչարանքներով ահաբեկել ձերբակալուած յանցաւոր ու յաճախ ալ բոլորովին անմեղ մարդիկ եւ զանոնք խօսեցնել տալ: Բայց այս նոր ձերբակալուած մարդիկը երբեք չէին նմաներ անոնց եւ այս բանն էր որ մտատանջութիւն կը պատճառէր իրեն:

Այսուհանդերձ իր վարանումը բնաւ յայտնի չըրաւ Ապտիւլ Համիտի քով, այլ ընդհակառակն խորին մեծխօսիկութեամբ մը ըսաւ.

— Կը յուսամ որ ինձ յանձնուած պաշտօնը պիտի կրնամ յաջողութեամբ գլուխ հանել եւ արժանանալ ձեր բարձր վեհափառութեան գնահատութեան, միայն թէ կը խնդրեմ որ ինձ քիչ մը ժամանակ շնորհք ընէք . . .

— Ի՞նչ ժամանակ, գոչեց բռնաւորը, ընդհակառակն ես կ'ուզեմ որ այս խնդիրը կարելի եղածին չափ շուտ լմննայ:

— Պիտի խնդրէի որ գոնէ նոր հարցաքննութիւնը անմիջապէս չսկսէինք եւ գոնէ մինչեւ այս գիշեր ինծի միջոց տրուէր պէտք եղած պատրաստութիւնները տեսնելու . . . մանաւանդ որ լաւագոյն կ'ըլլայ այս նոր հարցաքննութիւնները գիշեր ժամանակ կատարել:

— Կը հասկնամ ինչ որ ըսել կ'ուզես, պատասխանեց Ապտիւլ Համիտ ձայնը մեղմացնելով, այո՛, այո՛, իրաւունք ունիս, լաւագոյն է որ գիշերը կատարուին այս գործողութիւնները . . . գնա եւ ուզածիդ պէս պատրաստութիւններ տես:

Նէճիպ Մէլհամէ գետնամած խոնարհութիւններ ընելէ ետք, մեկնեցաւ իր տիրոջ քովէն:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԸ

Մութը չկոխած՝ արդէն պալատականը իր ամբողջ պատրաստութիւնները տեսած էր:

Եըլտըզի պալատին գետնայարկի մէկ նկուղին մէջ տեսակ մը հաւատաքննական ատեան ձեւացուցած էր: Մէկ անկիւն մը դնել տուած էր փայտէ սեղան մը, առանց ծածկոյթի, որուն վրայ շիշ մը մելան, մէկ քանի գրիչ եւ թուղթերու դէզ մը կ'երեւար միայն: Սեղանին քով դրուած էին երեք խարիէ անպաճոյճ աթոռներ: Ամբողջ նկուղը լուսաւորելու համար, սեղանին վրայ դրուած երկու մոմ բաւական համարած էր: Այս խիստ նախնական յարդարումը ահռելիօրէն չարաշուք երեւոյթ մը կու տար այդ նկուղին: Արդէն Նէճիպ Մէլհամէի նպատակն ալ այդ էր: Սեղանին դէմը, մութին մէջ զետեղուած էր նաեւ փայտէ քառակուսի աթոռակ մը, ամբաստանեալին յատկացուած:

Գիշերը արդէն բաւական յառաջացած էր ու այդ չարաշուք գետնայարկը տակաւին թաղուած էր խորունկ հանդարտութեան մը մէջ:

Նէճիպ Մէլհամէ ընդհանրապէս այդ տեսակ հարցաքննութիւններու մէջ ընդունուած սովորութեան համեմատ, [illegible] գած էր որ կէս գիշերէն ետքը, իրենց քունէն արթնցնելով բերել տալ ամբաստանեալները եւ այնպէս հարցաքննել: Այդ փորձը յաճախ լաւ արդիւնքներ տուած էր իրեն:

Այսպէս ուրեմն, շատ ուշ ատեն, նկուղին մէկ կողմնակի դուռը բացուեցաւ եւ զօրանոցի քայլերով ներս մտաւ պալատական փաշան՝ երկու անձերու ընկերակցութեամբ: Ցամր յամր յառաջացաւ մինչեւ անկիւնի սեղանը եւ անոր քով, [illegible] դէ աթոռին վրայ բազմեցաւ, մինչ իրեն ընկերացողները ոտքի մնացած էին: Փաշան անոնցմէ մէկուն դառնալով ըսաւ.

— Ո՞ւր է Սէիտ Ապու Սամաքը եւ [illegible] ընկերները:

— Փաշա էֆէնտի, իրեն ըսինք որ [illegible] գտնուի, սակայն տակաւին չէ եկած:

— Գնա զինքը գտիր եւ ըսէ որ անմիջապէս գայ:

Միւսը այս հրամանը ստանալուն պէս մեկնեցաւ եւ քանի մը վայրկեան ետք վերադարձաւ հսկայ ու յաղթակազմ Արաբի մը հետ, որուն սեւ դէմքը, դուրս դարձած կարմիր շրթունքները ու պլպլացող աչքերը, մութին մէջ ահռելի կերպարանք մը կու տային իրեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(151 - Շար.)

նեցին եւ 1958ին հրատարակեցին Շթեֆանիա Վելիսար Թէոտորեանու եւ Սիրակ Գոգանեան, 399 էջերով:

Անոր պիտի յաջորդէր «Սասնայ քաջերը», զոր 1958ին Մոսկուա լոյս տեսած ռուսերէն համադրուած բնագրէն ռումաներէնի վերածելով 1965ին հրատարակեց Նիքոլայէ Թէյքը, շատ գեղեցիկ թարգմանութեամբ մը Ալեքսանտրա Պրըքըի նոյնքան գեղեցիկ յառաջաբանով եւ Ան Մարիա Շմիկելըքիի նկարազարդումներով: Բաղկացած 374 էջերէ, եւ լոյս տեսած «Համաշխարհային Գրականութեան Հրատարակչութեան» կողմէ, հատորը կը պարունակէր ծանօթագրութեանց բաժին մըն ալ:

Իսկ տարի մը առաջ, 1967ին, Ռումէն մտաւորական մը, Եոն Փոփեսքու, որ ատենէ մը ի վեր կը զբաղի Թրանսիլվանիոյ Հայութեան անցեալով, գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ ինքն ալ հատոր մը մէջ ներկայացնելու «Թրանսիլվանիոյ հայկական հէքեաներ»ը, որ լոյս տեսաւ 214 էջերով «Գրականութեան Հրատարակչութեան» կողմէ 10,140 տպաքանակով: Հաւաքածոն կը բաղկանար, բարեխիղճ յառաջաբանէ մը ետք, Թրանսիլվանիոյ հայ գաղութի ծոցին մէջ ստեղծուած 17 հէքեաթներէ, նախ՝ ոմանք պատմուած հայ լեզուով եւ վերածուած ռումաներէնի, ուրիշներ ուղղակի ռումերէն պատմուած: Կը հետեւէին ուրիշ հինգ հայկական հէքեաթներ, զրոյցներ եւ ժողովրդական աւանդութիւններ, որոնք իրենց փոփոխակներն ունէին ուրիշ վայրերու մէջ եւ ուրիշ ժողովուրդներու մօտ ալ: Գրքին վերջին մասը կը կազմէր հէքեաթներու ֆրանսերէն ամփոփումը Իզապելա Քարնապէլի կողմէ կատարուած: Հատորը կը զարդարէին տասնեակ մը նկարներ՝ որոնք կը ներկայացնէին հայ ձեռագիրներէ առնուած մանրանկարներ, Կերլայի հայաքաղաքին երբեմնի համապատկերը, Կերլայի մէջ Հայերու կողմէ պատրաստուած արեւելեան գորգերու նմոյշներ եւայլն:

Եւ ահա, այս օրերուն նոր փորձ մը կ'ըլլայ հայկական հէքեաներ ներկայացնելու ռումէն հասարակութեան, աւելի ճիշդ մանուկ ընթերցողին: 60 էջերէ բաղկացած այդ գրքոյկը, որ լոյս տեսաւ դեռ նոր, քաղ մըն է նոյնպէս հայ հէքեաթներէ, եւ կը կրէ խորագիրը իր պարունակած վեց զրոյցներէն մէկուն — «Անկոչ հիւրը»: Սոյն գրքոյկին, որ նկարազարդուած է Մ. Փոսայի կողմէ եւ լոյս տեսած է 114.140 պատկառելի տպաքանակով Երիտասարդութեան Հրատարակչութեան կողմէ պիտի յաջորդեն նաեւ ուրիշներ, չորս, զոր հաւաքելու եւ թարգմանելու նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Տիրայր Եպս. Մարտիկեանի եւ Մ. Ռըտուլեսքուի:

Չենք կրնար գոհունակութեամբ չարձանագրել փորձերը, որ կ'ըլլան այսպէս ռումէն ընթերցողին նմոյշներ ներկայացնելու համար անսպառ այն գանձէն, որ հայ ժողովուրդի ֆոլքլորն է, գանձ որ իր կարգին մէկն է ստեղծագործական այն հարուստ դաշտէն, ուր իրարու կը միանան Արեւելքն ու Արեւմուտքը զմայլելի համադրութեամբ մը, ողջմտութիւնը խառնելով երեւակայութեան եւ իմաստութիւնը հոգեկան թռիչքներու:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՆՏՈՆ.— Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հիմնադրութեան Յիսնամեակը պատշաճ շուքով ոգեկոչուեցաւ Լոնտոնի մէջ երեք ձեռնարկներով, Յունիս 2, 4 եւ 8ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լոնտոնի « Նաւասարդեան » կոմիտէին:

Յունիս 2 առաւօտ: Ամենայն Սրբոց եկեղեցիին մէջ մատուցուեցաւ պատարագ Հայաստանի Հանրապետութեան Յիսնամեակին առիթով, ապա՝ հոգեհանգստեան պաշտօն Հայաստանի Հանրապետութիւնը կերտող հայ նահատակ հերոսներու անթառամ յիշատակին:

Պսակ Արք. Թումայեան օրուան պատշաճ իր քարոզին մէջ ըսաւ նաեւ թէ՝ ժողովուրդներուն մէջ միշտ անմար է ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարը. այդ սրբազան իտէալներով էր, որ հայ հերոսները պատերազմի դաշտ ելան եւ զոհաբերեցին իրենց արիւնը: Անոնց գերագոյն զոհաբերութիւնը արդասաւորուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակումով 1918 Մայիս 28ին, որ մեծագոյն թուականն է մեր նորագոյն պատմութեան մէջ»:

Նոյն օրը երեկոյեան, Քենզինկթըն Փալաս պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Յիսնամեակին նուիրուած տօնակատարութիւնը՝ նախագահութեամբ Կորիւն Վրդ. Գոճապալեանի եւ ատենապետութեամբ Ս. Գապարաճեանի:

Յոտնկայս երգուած «Յառաջ Նահատակ»էն ետք, նախագահը ներածական խօսքով բացումը կատարեց տօնակատարութեան: Նախագահը՝ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակումը, 1918 Մայիս 28ին, իրաւացի կերպով համարեց ամբողջ հայ ժողովուրդի մեծագոյն յաղթանակը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, որ հիմնաքարը կը կազմէ հայ ժողովուրդին եւ հայրենիքին ներկայ նուաճումներուն եւ յառաջդիմութեան:

Օրուան առաջին բանախօսն էր Օր. Վինիֆրէտ Մորկան, Ամերիկուհի մը, որ ներկայիս զբաղած է Հայոց պատմութեան 1918–1922 թուականներու հետազօտութեամբ, եւ այդ ժամանակաշըրջանին վրայ թէզ կը պատրաստէ Օքըսֆորտի համալսարանին մէջ: Բանախօսուհին նկարագրեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակման պատմական եւ քաղաքական արժէքը: «Առանց Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակման, եւ անոր յաջորդող երկամեակին, ներկայ Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններու շարքին թերեւս չէր ըլլար Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր ներկայ քաղաքական եւ վարչական կարգուսարքով», յայտարարեց բանախօսուհին:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Գրիշ Դաւթեան, որ խօսեցաւ յանուն երիտասարդութեան: 1918 Մայիս 28ը ան նկատեց Հայոց քաղաքական պատմութեան միջնադարին վերջը, եւ նորագոյն շըրջանին սկիզբը: Հայաստանի Հանրապետութեան Յիսնամեակը «պիտի ըլլայ այն բեմահարթակը, որուն վրայ ամրացած հայ ժողովուրդը պիտի յառաջանայ իր քաղաքական դատին արդարացի լուծումը իրականացնելու ճամբով» ըսաւ բանախօսը եւ ապա աւելցուց. «Մի խափանէք մեր վեհ նայուածքը Արարատով, մենք կ'ուզենք Արարատին միւս կողմը տեսնել: Մի խափանէք մեր կարօտավառ նայուածքը Ադրբէջանի եղբայրութեան մըշուշով, մենք կ'ուզենք Ղարաբաղը տեսնել: Մի արգիլէք մեր խոյանքը դէպի Թրքահայ հողերը, մենք կ'ուզենք մեր հողերուն կցումը տեսնել մեր Մայր Հայրենիքին: Մի մաղթէք որ ապրինք Արարատի հայեացքին տակ, մենք կ'ուզենք իշխել Արարատին: Ասոնք մեր ցանկութիւնները չեն. ասոնք մեր կեանքն իսկ են:»

Մէջ ընդ մէջ եղան երգեր ու արտասանութիւններ. Յ. Զալըզեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, իսկ Օր. Ա. Տէօվլէթեան արտասանեց Յ. Շիրազի «Ամենայն սրտով»ը: Գ. Մահտէսեան, Օր. Է. Պօյաճեան եւ Օր. Շ. Մըթըրըպեան յաջորդաբար երգեցին «Կըռունկ», «Ծիծեռնակ» եւ «Հայաստան»ը:

Հուսկ ուրեմն, Կորիւն Վրդ. տօնակատարութիւնը փակեց պատշաճ խօսքերով:

Հայաստանի Հանրապետութեան Յիսնամեակին առթիւ «Նաւասարդեան» կոմիտէն կազմակերպած էր ասմունքի երեկոյ մը, Յունիս 4ին, Սէնթ Ճէյմս սրահին մէջ: Ներկայ էին 200 հոգի:

Օրուան նախագահ Գ. Դաւթեանի բացման եւ ներկայացման խօսքերէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ լիբանահայ ասմունքող Յակոբ Կիւլոյեանը, որ հրաւիրուած էր Լոնտոն այս առիթով:

Յակոբ Կիւլոյեան ամբողջ երկուքեկէս ժամ, խոր ապրումով արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատուն»ը: Ունկնդիրները հոգեկան աչքերով տեսան հայ երաժշտութեան եւ երգի լուսաշող Կոմիտասի ծնունդը, մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը, անոր էջմիածին մըտնելը... այդպէս շարունակ մինչեւ Պոլիս, ապա գիշեր ու սեւ՝ եղեռն... Կոմիտասին մտքի բեկումը, հայ երգին անփոխարինելի կորուստը... Փարիզ եւ յիմարանոց, գերեզման... Սուրբ աճիւններուն հայրենադարձութիւնը իբրեւ յաւիտենական հանգիստ, բայց նաեւ ոգեւորութեան եւ յոյսի անմար հնոց, հայ երգ ու երաժշտութեան անսպառ աղբիւր, որպէս Արարատի գագաթին խարսխուած «Անլռելի զանգակատուն»:

Արտասանութեան կ'ընկերանար պատշաճ նուագ եւ երգ:

Յաջորդ օրը, Չորեքշաբթի, Յակոբ Կիւլոյեան արտասանեց Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը Հայ Տան մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան Յիսնամեակին առիթով շըքեղ պարահանդէս մը տեղի ունեցաւ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Յունիս 8ին, Շաբաթ երեկոյ:

Ներկայ էին 450 հոգի, որոնց մէջ կը նշմարուէին Կիպրոսի Հանրապետութեան բարձր գործակատարը՝ Արչոտիս, համայնքի վարչութեան նախագահն ու անդամները եւ ուրիշներ:

Իսկապէս պէտք է աննախընթաց անուանել յիշեալ պարահանդէսը Լոնտոնի մէջ, որուն բացումը կատարեց Ս. Ալեքսանեան:

Յ. Կիւլոյեան արտասանեց քանի մը բանաստեղծութիւններ, Հայ Երիտասարդաց պարախումբը՝ ղեկավարութեամբ Հ. Միխիրլեանի, ներկայացուց հայկական պարեր:

Եղան նուիրատուութիւններ: (Յանկը տեսնել չորրորդ էջ):

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Միայն ապուշներն են որ ամէն բան գիտեն եւ ամէն բան կը հասկնան:

ՉԵԽՈՎ

Պետական մարդ մը իր սիրտը պէտք է իր գլխուն մէջ դնէ:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ

Տաղանդով կ'ընես ինչ որ կ'ուզես, հանճարով կ'ընես ինչ որ կրնաս:

Ժ. Տ. ԷՆԿՐԸ

Կիներ կան որ չեն սիրեր միաժամանակ քանի մը այր տառապեցնել եւ կը նախընտրեն մէկը միայն տառապեցնել. — հաւատարիմ կիներն են:

ԱԼՖՐԷՏ ՔԱՓԻՒ

Մէկի հանդէպ եղած անարդարութիւնը սպառնալիք մըն է բոլորին համար:

ՄՈՆԹԷՍՔԻԷՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (223)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Փարիզ հասնելուն պէս եօթը կամ ութ տարեկան աղջկան մը համար սուգի զգեստներ առած եւ ապա բնակարան մը փնտռած էր: Այս երկու գործը կատարելէն ետք Մոնֆերմէյ գացած էր:

Ընթերցողը ինչպէս կը յիշէ, Ժան Վալժան նախորդ փախուստի ժամանակ արդէն դէպի այս գիւղը կամ անոր շրջակաները գաղտնի ճամբորդութիւն մը ըրած, եւ իշխանութիւնն ալ այս ճամբորդութեան նկատմամբ նշոյլ մը առած էր: Սակայն մեռած կը կարծուէր ան, եւ ասոր համար ալ աւելի կը թանձրանար այն մթութիւնը, որ իր վրայ տարածուած էր: Իր մեռած կարծուիլը Փարիզի մէջ օրագիրէ մը իմացաւ. իրօք մեռածի պէս վստահութիւն եւ գրեթէ հանդարտութիւն զգաց իր վրայ:

Ժան Վալժան Քոզէթը Թէնարտիէններուն ճիրաններէն ազատած օրը երեկոյին Փարիզ մտաւ: Գիշեր ըլլալ սկսած ատեն Մոնսոյի դուռնէն Փարիզ գացած էր Քոզէթին հետ: Հոն կառք մը մտաւ եւ դիտարանի հրապարակը հասաւ. կառքէն իջաւ, կառապանին վարձը տուաւ, Քոզէթի ձեռքէն բռնեց, եւ երկուքը մէկ գիշերուան մէջ մութին ճամբայ ելան եւ Ուրսինի ու Կլասիէրի մօտակայ եւ ամայի փողոցներէն երթալով դէպի Պուլվառ Օփիթալ ուղղուեցան:

Այդ օրը Քոզէթին համար բազմայոյզ եւ տարօրինակ օր մը եղած էր, ցանքերու մէջ պահիր հաց կերած էին զոր տեղ տեղ հետիոտն քալեր էին այս կամ այն ճամբուն մինչեւ ծայրը. Քոզէթ չէր գանգատեր, բայց յոգնած էր. Ժան Վալժան անոր յոգնիլը նշմարեց, զգալով թէ Քոզէթ քալելու ատեն աւելի կը քաշէր իր ձեռքը, ուստի շալկեց զայն, եւ Քոզէթ առանց թողելու Քաթերինը, գլուխը Ժան Վալժանի ուսին վրայ դրաւ եւ քնացաւ:

—o—

Բ. ՄԱՍ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԿՈՐՊՕ ՎԱՐՊԵՏԸ

Քառասուն տարի առաջ մենաւոր շրջող մը եթէ դէպի Սալփեթրիէրի անբնակ կողմերը յառաջանար եւ Պուլվարէն մինչեւ Փորթ տ'Իթալի ելլէր, այնպիսի տեղ մը կը հասնէր ուր կարծես թէ Փարիզը աներեւոյթ կ'ըլլար:

Այս տեղը առանձնական չէր,, վասնզի տուներ եւ փողոցներ մեծ ճամբաներու պէս անիւի շաւիղներ ունէին եւ խոտ կը բուսնէր ամէն կողմ՝ գիւղ չէր վասնզի տուները բարձրաշէն էին: Ի՞նչ էր ուրեմն:

Բնակութեան տեղ մը, ուր մարդ չկար, ամայի տեղ մը ուր ոչ ոք կար, մեծ քաղաքի պուլվարներէն մին, Փարիզի փողոցներէն մին էր եւ գիշերը անտառէ մը աւելի վայրենատեսիլ, ցերեկն ալ գերեզմանատունէ մը աւելի տխուր: Ձիու վաճառանոցին հին թաղն էր ան:

Այդ շրջողը եթէ համարձակէր այս ձիու վաճառանոցին չորս խախուտ պատերուն անդին կողմն անցնիլ, եթէ նաեւ զիջանէր Փըթի–Պանքէ փողոցը անցնիլ՝ աջ կողմը թողլով նախ չորս բարձր պատերով շրջափակ աւերուն պարտիզակ մը, յետոյ մարգագետին մը ուր հսկայաձեւ կուղբերու խրճիթներուն նման աղաղի դէզեր կ'երեւէին. յետոյ ցանկափակ հրապարակ մը որ խափանուած էր ատաղձներով, կոճղերու դէզերով, սղոցածներով, նաեւ տաշեղնետուն մը ծեր կը սեպուէր: Կարծես թէ մարդու տունը մարդու նման սակաւակեաց է, եւ Աստուծոյ տունը Աստուծոյ պէս յաւերժակայ:

Թղթատունին նամակաբաշխները թիւ 50–52 կ'անուանէին այս տունը, բայց թաղին մէջ Կորպոյի տունը կ'անուանուէր:

Թիւ 50–52 տունին դիմացի կողմը, պուլվարի ծառերուն մէջ մեծ կնձնի մը կայ որու երեք մասը չորցած է. գրեթէ դէմն է Կոպըլէնի սահմանադուռին փողոցը, որ այդ ատենները ոչ տուն ունէր, ոչ քարայատակ, որու մէջ անշնորհ կերպով ծառեր տնկուած էին, որ եղանակին համեմատ դալարաշէն կամ տղմուտ էր, եւ որ քառակուսիօրէն երթալով դէպի Փարիզի շրջապատը կը յանգէր: Մօտակայ գործարանի մը յարկերէն գոլորշիներ ելլելով արջասպի հոտ մը կը տարածէին:

Սահմանադուռը խիստ մօտ էր, 1823ին շրջապատը տակաւին կը մնար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հմայեակ Ալեքսանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մըկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ինչպէս նաեւ Ալեքսանեան գերդաստանի համայն ննջեցելոց ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց, Զըմմառեան Միաբանութեան կեդրոնական Ֆրանսայի միաբան վարդապետները, Վալանսի Սուրբ Խաչ Ընկերակցութեան պակիր անդամները եւ հայ կաթողիկէ համայնքը, ինչպէս նաեւ Պապեան, Սանճեան եւ Ադըլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՊԱՊԵԱՆԻ

վախճանման քառասունքին առթիւ եւ Կարապետ Եպսկ. Ամատունիի նախագահութեան ներքեւ հոգեհանգստեան պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը մատուցուի այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Վալանսի Սէն Ժան եկեղեցւոյ մէջ:

×

Նոյն տխուր առթիւ նման արարողութիւն մըն ալ կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 30ին, առաւօտեան ժամը 10ին Լիոնի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ:

Բազմավաստակ վարդապետին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ վերոյիշեալ արարողութեանց եւ աղօթել անոր հոգւոյն ի հանգիստ:

◆

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հիմնադրութեան Յիսնամեակին առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները կատարուեցան Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան» կոմիտէին, Լոնտոն:

Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Շըխըրտըմեան հազար ոսկի՝ իբրեւ հիմնադրամ կոմիտէի ծրագրած սեփական ակումբի շինութեան: Ոմն 16 ոսկի, Օր. Ս. Գասապեան 25 ոսկի, Տիկ. Կ. Գասապեան՝ 75 ոսկի, իսկ Յ. Զալըգեան Նաւասարդեան կոմիտէի միջոցով 100 ոսկի Անթիլիասի «Եղեռնի Նահատակներու Յուշարձանի» ֆոնտին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պօղոս Գորգիկեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գ. Քիրքճեանի իրենց մօր՝ Արշակուհի Քիրքճեանի մահուան առթիւ եւ այս տխուր առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

◆

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, *հետեւեալ թուղթերով*.—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Րիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծընողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10-12:

ՎԱՐՁՈՒ Է

Նիսի կեդրոնական թաղին մէջ վարձու է յարկաբաժին մը երկու անձի համար, խոհանոցի դիւրութեամբ, Յուլիս մէկէն սկսեալ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել

Պ. ԱՐԱՄ ՊԷՇԻՐԻ
24, Ave. Georges Clémenceau
06 — NICE

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէյի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կաւօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որուն ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին

Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի *հովանաւորութեամբ Թեմիս Առաջնորդ*
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ: *Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի հոգեւոր հովիւ* Հայր Գեղամի (*ուսուցիչ*) եւ Տիկին Պօղոսեանի (*ուսուցչուհի*):

Մէջ ընդ մէջ Ֆրանսական խումբ մը ղեկավարութեամբ Զօհրապ Զատէեանի արդիական նուագով եւ երգով պիտի համեմէ մթնոլորտը: Մուրատճանեան եղբայրները եւս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն:

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1968–69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9–10 *տարեկան*)

26 Rue Troyon , 92 SEVRES
Tél. : 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան ,

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY

Հեռաձայն .— 927 - 01 - 72 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով: Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ
ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԽԸՏԸՐԵԱՆ ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԵՏԱԼ ՄԸ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ
ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԸ՝ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար վստահելի հասցէ մըն է՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

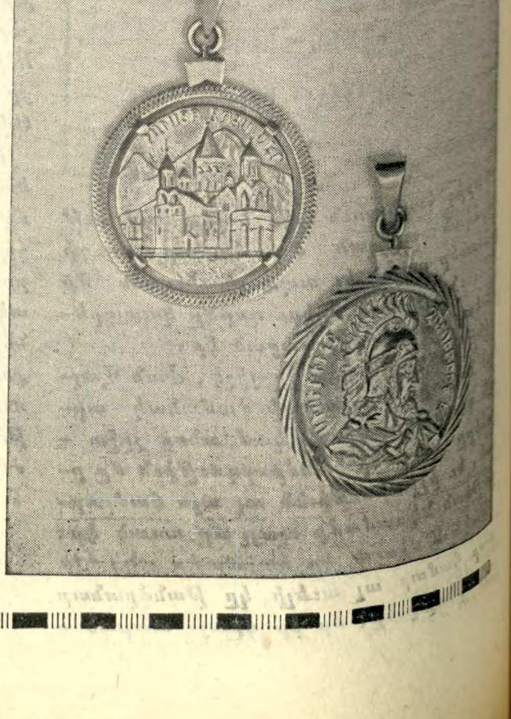

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ.
Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
21
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
21 JUIN
1968
LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11241
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.241

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆՆ Է

Կիրակի օր, ամէն Ֆրանսացի քաղաքացի անգամ մը եւս պիտի երթայ իր ձայնը տալու այն թեկնածուին, որ ըստ իրեն լաւագոյն ապագայ մը կրնայ պատրաստել Ֆրանսայի համար:

Ֆրանսական աւանդական դիմագիծն է որ այս անգամ ալ կը ներկայանայ: Բազմաթիւ ու զանազան կուսակցութիւններ զիրար կը հրմշտկեն եւ իւրաքանչիւրը կը փորձէ համոզել թէ երկիրը միակ փրկողը ինք կրնայ ըլլալ:

Նախորդ ընտրութիւնները տեղի ունեցած էին 1967 Մարտին եւ յաջորդները տեղի պիտի ունենային միայն 1971ին եթէ Մայիսի արտակարգ պայմանները, չստիպէին Նախագահը որ լուծէ Ազգ. Ժողովը, ինչպէս կը նախատեսէր Սահմանադրութիւնը եւ նոր ընտրութիւններ որոշէ լուծումէն նուազագոյն 20 եւ առաւելագոյն 40 օր ետք:

Յունիս 23ի ընտրութիւններէն թէեւ շատ բան կը սպասուի, բայց հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնները, զորս հրատարակեցին Ֆրանս-Սուառ եւ Ֆիկարօ ցոյց կուտան թէ շատ բան պիտի չփոխուի այս ընտրութիւններով: Այլ խօսքով՝ քիչ տարբերութեամբ նոյն Ազգ. Ժողովն է որ մէջտեղ պիտի ելլէ Յուլիս 1ին:

Նախագահ տը Կոլ յայտնած էր սակայն թէ ընտրուած օրէն իսկ, Ազգ. Ժողովը կոչուած էր լուծուելու: Այդ պարագային, հարց կը ծագի անշուշտ թէ ի՞նչ պիտի պատահի երբ հրապարակ գայ կրկին նոյն դիմագիծն ունեցող ժողով մը, ուր անվերապահ մեծամասնութիւն մը միշտ զօրավիգ կառավարութեան, մեծ դեր չի ձգեր Ազգ. Ժողովին:

Այս մտահոգութիւնն ունին գլխաւորաբար անոնք, որոնք ըլլալով հանդերձ կողմնակից օրուան վարչակարգին, կ'ուզեն դեր խաղալ եւ ապահովել իրենց պայմանաւոր մասնակցութիւնը, մեծամասնութեան: Ասոնք են անկախ հանրապետականները, ծանօթ նաեւ Ժիսքարտէն անունով, ու նաեւ մասամբ Փիզանիի հիմնած «Բարեփոխման Շարժումը», թէեւ այս վերջինը չի վայելեր «Ե. Հանրապետութեան պաշտպանութեան Միութեան» վաւերացումը:

Բոլորովին տարբեր է Կեդրոնը, Ժաք Տիւհամէլի «Արդի Յառաջդիմութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն» (Փէ. Տէ. Էմ), որ կ'ուզէ երրորդ ուժ մը ստեղծել երկրին մէջ, որպէսզի այս վերջինը չբաժնուի միայն երկու հոսանքներու միջեւ՝ Կոլիստ եւ Համայնավար:

Շատ են անոնք որ Կեդրոնի ամրապնդումին մէջ կը տեսնեն միակ լուծումը, յետագայ գործունէութեան համար: Ճիշդ է որ նախարարապետ Փոմփիտու յայտարարեց, ձաղկելով կեդրոնը, որ կարելի չէ երկու աթոռի մէջտեղ նստիլ», բայց Տիւհամէլ ալ պատասխանեց թէ նստելու փորձ չեն ըրած, ոտքի են:

Սկզբունքով Դեմոկրատ եւ Ընկերվարական Ձախի Դաշնակցութիւնն է, որ պէտք է նկատուի հանրապետական եւ ընկերվարական սկզբունքներու եւ աւանդութեանց ամէնէն հարազատ ներկայացուցիչը: Բայց իր ընտրական համաձայնութիւնը Համայնավար կուսակցութեան հետ, վերապահութիւն մը ստեղծած է շատերու մօտ, որ ըլլալով հանդերձ ընկերվարական եւ հաւատարիմ հանրապետական, չեն ուզեր քաջալերել համայնավարի մը ընտրութիւնը եւ որոշ չափով Ձախի Դաշնակցութիւնը պատանդ կը նկատեն համայնավարներուն, այդ իսկ պատճառով:

Միթերան չկրցաւ նաեւ համախմբել ամբողջ ոչ-համայնավար ձախը: Ասոր հետեւանքներէն մէկն է որ առանձին կը ներկայանայ Ընկերվարական Միացած Կուսակցութիւնը (Փէ. Էս. Իւ.), որ առաջին անգամ ըլլալով մօտ 360 թեկնածու կը ներկայացնէ:

Այս կուսակցութիւնը որ ընկերվարական կուսակցութենէն բաժնուած թեւն է, ամէնէն անվերապահ ջատագովն եղաւ ուսանողական բոլոր ցոյցերուն ու շարժումներուն, նոյնիսկ ծայրայեղ: Այլ խօսքով՝ Ժաք Սովաժոյի Իւնէֆը, գլխաւորաբար կռթնած է այս կուսակցութեան: Թէեւ ոչ-համայնավար բայց այս կուսակցութիւնը այնքան յառաջդիմական տեսակէտներով ասպարէզ իջաւ այս անգամ, որ ընդհ. քարտուղարը Ռոքառ նոյնիսկ քննադատեց Համայնավար կուսակցութիւնը եւ մանաւանդ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) Թրիպիւն Սոցիալիսթ-ի մէջ, շեշտելով թէ Սէ. Ժէ. Թէ. «միշտ կասեցուցած է շարժումը, փոխանակ ձգելու որ զարգանայ իր ամբողջ ուժով» (ի դէպ Ժորժ Սեկի շատ խիստ պատասխան մը կուտայ Իւմանիթէի մէջ, Զորեքշաբթի օր):

Գալով Համայնավար կուսակցութեան, ամէն կողմէ արժանացաւ վերոյիշեալ կարծիքին, որ մեղադրանքի բնոյթ կը ստանար ծայրայեղ-ձախ կամ նոյնիսկ իր շարքերէն ներս մինչ պարզ հաստատում մը կամ ընտրական խաղ մը կը նկատուէր չափաւոր կամ աջ հոսանքներու կողմէ:

Պարզ է որ Համայնավար կուսակցութիւնը (որու բանուորական բանբերն է Սէ. Ժէ. Թէ.ն) չուզեց սարսափեցնել «վախի կուսակցութիւնը» — ինչպէս որակուեցան բոլոր անոնք որոնք դէմ էին անիշխանութեան եւ փողոցներու պատնէշներուն — ընտրութեան նախօրեակին: Երեւութապէս «պահպանողական» օրինաւոր ճամբան նախընտրեց ձայն կամ դիրք շահելու համար, կարգն ու կանոնը ապահովելով երկրին մէջ, եւ այդ պատճառով նոյնիսկ անուղղակի մեղսակից նկատուելով կոլիստ իշխանութեան: Այս դիրքը շատ բարդ հարցեր մէջտեղ դրաւ եւ կուսակցական շարքային 37 գրագէտ մտաւորականներ շատ խիստ նամակով մը (մաս մը հրատարակուեցաւ «Մոնտ»ի մէջ) նեղը դրին Կեդր. Կոմիտէն եւ պահանջներ ներկայացուցին:

Վալտէք Ռոշէ նախընտրեց քուէատուփի ճամբան քան փողոցը եւ իր բոլոր ելոյթներով նախ ուզեց հանդարտ ապահովութիւն մը ներշնչել ժողովուրդին: Պարզ է որ նաեւ ու մանաւանդ Մոսկուան է որ նախընտրած էր այս ճամբան:

Նոր խմբակցութիւն մըն ալ երեւան ելած է, կազմուած ոչ-քաղաքագէտներէ Թեճնիք եւ ժողովրդավարութիւն: Ասոնք 75 թեկնածու ունին այս անգամ եւ իրենց գլխաւոր նշանաբանն է «Եթէ կ'ուզէք որ բան չփոխուի, միւսներուն համար քուէարկեցէք»:

Այս է մօտաւորապէս պատկերը ընտրական Ֆրանսայի:

Վերջին խօսքը կը պատկանի ժողովուրդին, որու կը մնայ որոշում տալ: Շատեր կը կարծեն թէ անիշխանութիւնն ու խառնակութիւնները նպաստեցին տը Կոլի, որու հովանաւորած կուսակցութեան դիրքը կրնայ քիչ մը եւս ամրապնդուիլ այս ընտրութիւններէն ետք: Բայց այդ պարագային ալ վախ կայ, որ Մայիսեան օրերն ու մանաւանդ գիշերները մոռցուին, շնորհիւ ընտրական յաղթանակի մը եւ ամառը տարբեր չըլլայ գարունէն:

× Յիշեցնենք ընտրողներուն որ քուէատուփ պէտք է ներկայանան իրենց ընտրական քարթով եւ նաեւ ինքնութեան թուղթով: Ընտրելու համար չի բաւեր 21 տարեկան ըլլալ, այլ պէտք է արձանագրուած ըլլալ բնակավայրի շրջանին ընտրական ցանկերուն վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, գիտակից քաղաքացիական պարտականութեան, պէտք չէ ձեռնպահ մնալ:

* * *

ՊՐԱՆՏ ԼԱՒԱՏԵՍ ՉԷ

Դաշնակցային Հանրապետութեան Արտաքին նախարարը տեսնուելէ ետք Արեւելեան Գերմանիոյ խորհրդային դեսպանին հետ, Պոն վերադարձին յայտնեց թէ լաւատես չէ, ինչ կը վերաբերի վիզաներու խնդրին Արեւմտեան Գերմանացիներուն համար: Մամուլի առջեւ բացատրեց թէ ինչո՞ւ Արեւելեան Պերլին գացած էր, շեշտելով.— «Ոչ մէկ առիթ կ'ուզեմ փախցնել որպէսզի մեր տեսակէտը պարզեմ այնքան կարեւոր ու բարդ ընկերոջ մը, որ է՝ Խորհ. Միութիւնը, եւ կը խորհիմ թէ լաւ է նաեւ որ գիտնանք թէ ի՞նչ կը մտածէ Խորհ. Միութիւնը:

Պրանտ յայտնեց նաեւ թէ քանի մը շաբաթ է արդէն որ Արեւելեան Գերմանիոյ խորհրդային դեսպանը՝ Աբրասիմով, ընդունած էր տեսակցութեան մը սկզբունքը: Այս այցելութեամբ Պրանտ ուզած է նաեւ ցոյց տալ Արեւմտեան Պերլինցիներուն եւ Դաշնակցային Հանրապետութեան քաղաքացիներուն որ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը չուզեր միայն Դաշնակիցներուն ձգել պատասխանատուութիւնը հարցի մը, որ բովանդակ Գերմանիան կը շահագրգռէ: Մինչ Ուաշինկթըն, Լոնտոն եւ Փարիզ շատ կակուղ դիրք բռնած են Արեւելեան Պերլինի այս նոր սեղմումին առթիւ, Պրիւքսէլէն կը հաղորդեն որ Ատլանտեան կազմակերպութիւնը ներկայիս կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները զորս կրնայ ձեռք առնել Արեւելեան Գերմանիոյ նկատմամբ երթեւեկութեան մարզին մէջ եւ որոշումներ կրնան տրուիլ անմիջական կերպով, դաշնակից երեք ձեռնհաս Պետութեանց առաջարկին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պաշտպանութեան նախարարը Մոշէ Տայեան պատասխանեց Ալոն ծրագրին, որ ինչպէս գրած էինք, կը նախատեսէր որ Յորդանանեան գրաւուած որոշ հողեր վերադարձուին բայց Երուսաղէմը մնայ Հրեաներուն: Մոշէ Տայեան բոլորովին դէմ է նման որեւէ ծրագրի.— «Կառավարութեան մէջ քանի մը տեսակէտ կայ ինչ կը վերաբերի հաւանական համաձայնութեան մը Յորդանանի հետ: Մէկն է Ալոն ծրագիրը: Չէ վաւերացուած կառավարութեան կողմէ եւ պիտի ընդդիմանամ որ ըլլայ: Գաղափարներ կը յայտնենք: Եթէ Հիւսէյն Թագաւորը շահագրգռուած ըլլայ անոնցմէ մէկով, այն ատեն կը նայինք թէ ի՞նչ պէտք է ընենք: Բայց կեանքիս անակնկալը կ'ըլլայ եթէ Հիւսէյն Ալոն ծրագիրը ընդունի: Ներկայիս բանակցութեան կարելիութիւն չկայ Յորդանանի հետ եւ Իսրայէլ Միջերկրականէն մինչեւ Յորդանան (գետը) պէտք է երթայ»: Տայեան կ'ըսէ թէ խօսք չի կրնար ըլլալ 1967 Յունիս 4ի (պատերազմի նախօրեակ) սահմաններուն վերադառնալու: Տայեան «ռումբը» կ'որակուին արդէն այս յայտարարութիւնները:

ՄԱՅԻՍ 28-Ի 50-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

ՄՈՆԹՐԷԱԼ (Յատուկ).— Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման 50ամեակի հանդիսութեանց շարքին մէջ, 1968 Մայիս 28ի երեկոյեան մէկ ժամուան յայտագիր մը պատրաստուած էր քաղաքիս ձայնասփիւռի կայաններէն մէկուն համար, որ հաղորդուեցաւ իրիկուան ժամը 10էն 11:

Ֆրանսերէն (Տիկ. Շ. Մինասեան), անգլերէն (Պ. Ճէք Մուրատեան) եւ հայերէն (Տիկ. Շ. Մինասեան) լեզուներով վեր առնուեցաւ եւ բացատրուեցաւ օրուան խորհուրդը: Յայտագիրը սկսած էր քառաձայն «Մեր հայրենիք»ով, ու իւրաքանչիւր խօսքի միջեւ երգուեցաւ «Հայաստան», «Կիլիկիա», «Ես իմ անուշ Հայաստանի» եւ «Ծիծեռնակը բոյն էր շինում», Մոնթրէալի «Համազգային»ի երգչախումբին կողմէ: Յայտագիրը վերջացաւ դարձեալ քառաձայն «Յառաջ Նահատակ»ով:

Նոյն օրը, Մոնթրէալի ամէնէն լուրջ ֆրանսական թերթին՝ «Լը Տըվուառ»ի մէջ լոյս տեսած էր նաեւ Մայիս 28ի յիսնամեակին նուիրուած յօդուած մը՝ Տիկ. Շ. Մինասեանի կողմէ գրուած:

Յունիս 4ին, մասնաւոր ժամադրութեամբ, Հայաստանի Պատուիրակութեան անունով, Մոնթրէալի Հայ Դատի Յանձնախումբը ներկայացաւ Մոնթրէալի քաղաքապետին եւ քանատական, Քէպէք նահանգի /ու հայկ. Եռագոյն դրօշներով զարդարուած պատուոյ սրահին մէջ մէկ ժամուան սիրալիր տեսակցութենէ մը ետք ստորագրեց քաղաքապետարանի Ոսկէ Մատեանին մէջ (որ վերապահուած է պետական անձնաւորութեանց), օրուան իմաստին պատշաճ մակագրութեան մը տակ: Հրաւիրեց նաեւ քաղաքապետ Ժան Տրափօ, որ հաճի ստանձնել Մայիս 28ի յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած փառատօնին հովանաւորութիւնը: Այս փառատօնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 29ին, այս առթիւ քաղաքապետարանի կողմէ բացառապէս տրամադրուած մեծ սրահի մը մէջ: Իսկ Յունիս 23ին, 50ամեակի տօնակատարութեանց շարքին մէջ, տեղի պիտի ունենայ համերգ՝ «Համազգային»ի երգչախումբի եւ պարախումբի մասնակցութեամբ

Շ. Ք.

ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ չորս փաստաբանները որոնք պիտի պաշտպանէին Քենըտիի ոճրագործը, հրաժարած են իրենց ծրագրէն: Բացատրութիւն չէ տրուած:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը մերժեց որեւէ հանդիսութիւն ի պատիւ Տոն Խուանի: Մատրիտի մէջ, ըստ դէտերու այն կարծիքը կը տիրէ թէ այս արգելքով, կառավարութիւնը ուզեց յստակ կերպով հարուած մը տալ Տոն Խուանի վերջին ամիսներու այն յայտարարութեանց, ուր կը շեշտէր թէ միտք չունի գահաժառանգի իրաւունքը իր տղուն Տոն Կարլոսի տալու:

ՊՐԱՒԴԱ խմբագրականով մը կ'անդրադառնայ Խորհրդային Միութեան եւ Ամերիկայի յարաբերութեանց բարելաւման: Բայց կը յիշատակէ այդ բարելաւման պայմանները՝ Վիէթնամի եւ Միջին Արեւելքի խաղաղութիւն, զինարշաւի դադար, առեւտրական խտրականութեանց ջնջում Ռուսիոյ նկատմամբ եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ «ծաւալապաշտ եւ վրէժխնդիր» հետանկարներու մերժում:

ԼՈՒԻՃԻ ԼՈՒՑՑԱԹԹԻ

Իտալիոյ մէջ տնտեսագէտներ Լուցցաթթիի մահուան քառասնամեակին առիթով հրատարակած են վեց հատորով պետական անխոնջ դէմքին «Յուշերը»:

Տնտեսագէտ, ընկերաբան, նախարար եւ համալսարանականներու ուսուցչապետ՝ Լուիճի երեսուն տարիներ մնաց Թանկագին եւ հաւատարիմ բարեկամը Հայերուն: Սասունի կոտորածէն ի վեր մինչեւ Լօզանի ժողովը գրիչ չարժեց, պետական պատասխանատու անձերու դիմեց եւ վերջապէս բողոքեց քաղաքակիրթ աշխարհի ժլատութեան դէմ: Իր գրութիւնները, Միլանի մեծ օրաթերթին մէջ հրատարակած յօդուածները, կրնան հատոր մը կազմել: Առաջին պատերազմէն ետք 120 Ազատական երեսփոխաններու ստորագրութեամբ, կառավարութեան առաջարկ ներկայացուց, պաշտպանելու համար հայկական իրաւունքները, վարչապետ Օրլանտօ խոստացաւ եւ սակայն ձախող պարագաներ արգելք եղան խոստումին իրագործման: Յոյները գրաւեցին Իզմիրը, որ Իտալիոյ դաշինքով, Քեմալական շարժումը, դաշինքին փոփոխութիւնը մոռցնել տուին իտալական Խորհրդարանին մէջ հանդիսաւոր կերպով դրուած առաջարկը: Լուցցաթթիի ձայնը, այդ առիթով խօսուած Խորհրդարանի բեմէն, վեհ զգացումներու, ազնիւ սրտի մը, արդարութեան ջերմ պաշտպանի մը արտայայտութիւնն էր:

Իր պարտասած կեանքը կնքեց 29 Մարտ 1927ին, աշակերտներ, որոնք նախարարական աթոռներու տիրացած էին ընկերացան դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն:

Ոչ մէկ Հայ ընկերացած էր դագաղին:

Ծնած էր Վենետիկ 1841 Մարտին, երբ Ս. Մարկոսի քաղաքը կը մնար աւստրիական տիրապետութեան տակ, կ՚ըմբոստանար օտար իշխանութեան դէմ 1848ին Դանիէլ Մանինի ղեկավարութեամբ: Լուիճի կանխահաս պատանի մըն է, սահմանադրական ուսուցիչ է Փատովայի մէջ, երբ երեսունէն վար է, այնուհետեւ յաջորդաբար Փերուճիա, Հռոմ, հարիւրաւոր իրաւաբաններ եւ տնտեսագէտներ պատրաստելով:

Իտալիոյ մեծութեամբ գործունէութեան նոր դաշտ մը կը բացուի իր առջեւ, ուսուցչական ամպիոնէն կ՚իջնէ գործնական գետնի վրայ աշխատելու, ընդհանուր քարտուղար է երկրագործական, առեւտրական նախարարութեան, կը բանակցի օտար պետութեանց հետ, կը կնքէ առեւտրական դաշնագրեր, որոնք վերջ կը դնեն ազատ – փոխանակութեան ըմբռնումներուն: Պաշտպանողականութիւնը ընդհանուր է, ճարտարարուեստական երկիրներ կը սահմանափակեն ներածումները մաքսային յաւելումներով: Լուիճի կ՚ըմբռնէ տնտեսական հոլովոյթը, ճարտարարուեստի զարգացումով ընկերային շարժումները: Կը ժողովրդականացնէ գերման տնտեսագէտ Շուլցէ – Տէլիչի տնտեսագիտական գաղափարները՝ հիմնելով ժողովրդային դրամատուներ, համագործակցական միութիւններ:

Դրամատուներու ներկայացուցիչներուն, համագործակցականներու վարիչներուն կը յայտնէ, թէ համեստ դասակարգերը ներքին կազմակերպութեամբ իրենք իրենց մէջ գտնելու են ինքնավար համերաշխութեան մը ուժը՝ փոխանակ սպասելու պետական միջամտութեան: Լուցցաթթի քարոզիչ մըն է համագործակցութեան, կազմակերպող մը հարիւրաւոր հաստատութեանց: Ֆրանսայի մէջ տնտեսագիտութեան ուսուցիչ, տնտեսագիտական դասական գործերու հեղինակ Շարլ Ժիտ կը հետեւի իրեն: Ֆրանսայի մէջ պետական միջամտութիւնը աւելի զգալի է, ինքն ալ կ՚ըմբռնէ որ մարդիկ առանց արտաքին մղումի չեն շարժիր:

Վերադառնալով կառավարութեան, 1891ին կը հաստատէ պարտաւորիչ ընկերային ապահովութեան սնտուկը, այսպէս կամաւորապէս գործակցելու աւելի դաստիարակիչ նպատակին՝ կը հաստատէ պետական հոգածութիւնը, մնալով միշտ անհատական խնայողութեան քարոզիչ մը: Համագործակցականներուն եւ ժողովրդային դրամատուներու թիւը կը բարձրանայ, մինչեւ այսօր բարգաւաճ գործունէութիւն ցոյց կուտան:

Գանձային նախարարութիւնը ստանձնելով աշխատեցաւ հաւասարակշռել պետութեան պիւտճէն: Այսօրուան իրողութիւնները հետեւանքներն են անցեալին եւ պիտի ըլլան արմատները վաղուան երեւոյթներուն: Լուցցաթթիի գործը պատրաստեց առողջ տնտեսութիւն մը, յաջողեցաւ վճարելու պետական պարտքերուն մեծ մասը: Պաշտպանեց բանուորական իրաւունքները, ստեղծելով միանգամայն սենտիքաները պարտաւորեց ճարտարարուեստի վարիչները բարւոքելու ձեռնարկները, իրենց եւ բանուորներուն շահերուն համար: Հիւսիսային Իտալիոյ ճարտարարուեստական զարգացումը, բանուորներու կենցաղի մակարդակին բարձրացումը Լուցցաթթիի ջանքերուն շնորհիւ կատարուած են:

Առաջին պատերազմէն անմիջապէս ետք առաջարկեց բարձրացնել ոսկիին արժէքը, զբաղեցաւ միջազգային դրամական դրութեան մը ստեղծումով, որովհետեւ եւրոպական դրամի մը ստեղծումը անհրաժեշտ կը գտնէր զանազան երկիրներու վճարումներուն հաւասարակշռութիւնը պահելու համար: Այսօր նոյն առաջարկը կ՚ըլլայ տնտեսագէտ ակադեմական Ռիւէֆի կողմէ եւ Լուցցաթթիի նախատեսութիւնը կը ստանայ այժմէութիւն մը: Յիսուն տարի առաջ ազգային նախանձախնդրութիւնները, որոնց դէմ պայքարած էր տարիներ, թոյլ չտուին առաջարկին իրագործումը: Այդ եսասիրութիւնները պատճառեցին դրամական տագնապներ, հսկայական կորուստներ, 1929ի համաշխարհային տագնապը, ճամբայ բացին Բ. Ընդհանուր Պատերազմին:

Լուցցաթթի լաւատես էր Հայերու ապագայի մասին, կը գնահատէր շինարար ոգին եւ վստահ էր, որ ազատ Հայաստան մը պիտի վերակենդանացնէր Արեւելքը: «Ազատ Հայաստան մը պիտի դառնայ քաղաքակրթութեան ջահակիր մը Արեւելքի մէջ, տնտեսական վերականգնումի կեդրոնը, վարակելով ամբողջ Արեւելքը իր արդիւնաւոր օրինակով: Աշխատասէր եւ բարգաւաճող ժողովուրդ մը հազար դաստիարակէ աւելի կ՚արժէ աղքատ եւ տգէտ դրացիները դաստիարակելու համար»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Յունիս 1ի Շաբաթ օրը օդի ճամբով Մոնթրէալ հասաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Վազգէն Ա. անմիջապէս առաջնորդուեցաւ օդակայանին պատուոյ սրահը, ուր ֆրանսերէն լեզուով մամլոյ ասուլիս մը տուաւ քանատական թէ հայ թերթերու թղթակիցներուն: Կարճ յայտարարութեամբ մը բացատրեց իր շրջապտոյտին նպատակը.— եկեղեցիներու օծում (Վիէննա, Նիւ Եորք), թեմերու այցելութիւն, Մոնթեպելլոյի Յուշարձանին վրայ՝ իրեն հետ բերած խաչքարերու զետեղում, Մոնթրէալի Էջմիածնական Թեմի ապագայ եկեղեցիի հողի օրհնութիւն: Յայտնեց թէ տեսակցութիւն ունեցած է Ու Թանի հետ, եւ Քանատայէն ետք կը ծրագրէ անցնիլ Հարաւային Ամերիկա ու ապա, Փարիզի ճամբով (Յուլիս 15-20ի ատենները) վերադառնայ Էջմիածին:

Զինք դիմաւորելու եկած մօտ 200 Հայերուն օրհնելէ եւ «Պահպանիչ»է ետք, Կաթողիկոսը առաջնորդուեցաւ քաղաք՝ ոստիկանական պատուոյ ջոկատի առաջնորդութեամբ:

ՃԱՇԱՍԵՂԱՆ

Նոյն իրիկունը ճաշասեղան մը սարքուած էր քաղաքին շքեղագոյն պանդոկներէն մէկուն մէջ:

Տեղին է մատնանշել այստեղ, որ Վազգէն Ա.ի Մոնթրէալ այցելութեան կազմակերպիչները (Էջմիածնական Թեմի Եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը, Թէքէեան Մշակութային Միութիւն եւ ընդունելութեան առթիւ յատկապէս կազմուած յանձնախումբը), անհատական հասցէներու ուղարկուած թռուցիկներով թէեւ տեղեակ պահած էին Մոնթրէալի բոլոր Հայերը, բայց կը թուի թէ որոշած էին «այս առթիւ մասնաւոր մօտիկութիւն ցոյց չտալ միւսներուն (իմա՝ Անթիլիասական Թեմի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ շուրջ խմբուած միութիւններուն, որոնց համակիրներու թիւը կը կազմէ քաղաքիս Հայութեան մօտ երկու երրորդը), եւ պաշտօնապէս չհրաւիրել», ինչպէս «Յառաջ»ի թղթակցին իսկ յայտնեց վերոյիշեալ Ծխական Խորհուրդի գործօն անդամներէն մին:

Ճաշին պատուոյ սեղանին Վազգէն Ա.ի եւ իր շքախումբին շուրջ տեղ գրաւած էին, ուրեմն, Քանատայի մէջ գործող օտար թէ հայ «քոյր» եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, բացի «ոչ-քոյր» Անթիլիասական եկեղեցիի ներկայացուցիչներէն... Ներկայ էին նաեւ՝ Մոնթրէալի քաղաքապետ՝ Ժան Տրափօ եւ Քէպէք նահանգի վարչապետը՝ Տանիէլ Ճոնսոն:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Այս վերջինը, որ ինչպէս հասկցայ, յարմար պատեհութեան մը կը սպասէր Քէպէք նահանգին եւ մասնաւորաբար՝ Մոնթրէալի մէջ բնակութիւն հաստատած շուրջ 12.000 Հայերուն ներկայութիւնը պաշտօնապէս ողջունելու, յայտարարեց թէ Վազգէն Ա.ի այցելութեան այս առիթը կ՚օգտագործէ՝ իր այդ մտադրութիւնը ի գործ դնելու համար:

Ինչպէս կը թուի, վարչապետը կարդացած էր Քանատայի ֆրանսերէն ամէնէն լուրջ թերթին՝ «Լը Տըվուար» Մայիս 28ի թիւին մէջ «Յառաջ»ի թղթակցին գրած յօդուածը՝ Հայաստանի Անկախութեան Հիմնադրութեան 50ամեակին նուիրուած: Եւ այդպէս է, որ իր ակնարկութիւնը ուղղելով Քէպէքի մէջ հաստատուած բոլոր Հայերուն, յայտարարեց.

«Դուք այստեղ կը գտնուիք ազատ եւ ասպնջական հողի վրայ. բազմազգեան երկրի մը մէջ, որուն ընդարձակ տարածութիւնները կը հաւասարին միայն իր բնակչութեան ապագայի մեծ յոյսերուն: Դուք այստեղ իրաւունքն ու ազատութիւնը ունիք խօսելու երկրին երկու լեզուներէն մէկը կամ միւսը՝ առանց վախ ունենալու թէ պիտի հալածուիք այդ ընտրութեան համար: Ազատ հողի վրայ էք այստեղ, ու վստահ կրնաք ըլլալ որ հալածանքի ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ ձեզի: Վստահ եղէք, որ ձեր մշակոյթը պիտի պաշտպանուի այստեղ, ու նաեւ՝ շուտով, կառավարական յատկացումներ ստանայ (բուռն ծափեր):

... «Քէպէք նահանգը կը սկսի գիտակցիլ իր առաքելութեան կարեւորութեան՝ շնորհիւ ձեր ու ցեղային այլ խումբերու ներկայութեան:

... «Մշակոյթը կրնայ պահպանուիլ ու յառաջդիմել՝ ի հեճուկս դէպքերու դըժբախտ դասաւորման: Յարատեւութիւնը կրնայ յաղթահարել մշակութային ու ֆիզիքական բոլոր ցեղասպանութիւններուն:

«Ձեզմէ իւրաքանչիւրը, ինչպէս Քէպէքի բոլոր բնակիչները, պէտք է դուք ձեզ զգաք ու նկատէք ամբողջական իրաւասութիւններով քաղաքացիներ: Ձեր վրայ յոյս դրած ենք հարստացնելու համար Քէպէք նահանգի Ֆրանսական իրողութիւնը: Ինչպէս որ դուք անցեալին մէջ, կամուրջ հանդիսացած էք Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, այնպէս ալ Քանատայի մէջ, հանդիսացէք կամուրջը՝ Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ, (այս նախադասութիւնը՝ կէս-զուարթ կէս-լուրջ շեշտով) քանի որ, ինչպէս կը տեսնեմ, ծանօթ էք երկու լեզուներուն եւ մշակոյթներուն ալ:

... «Պահ մը երեւակայեցէք Քէպէքի կոչումը եւ գիտցէք որ դուք, Հայերդ, մաս կը կազմէք անոր:

«Քէպէքի եւ Քանատայի Հայեր, բոլորդ ալ իմ բարեկամներս էք եւ գիտցէք որ կրնաք յենուիլ իմ բարեկամութեանս վրայ»:

Այս խօսքերը, ի հարկէ, յաճախ ընդհատուեցան բուռն ծափերով:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԽՕՍՔԸ

Կաթողիկոսը նախ ֆրանսերէնով շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մաղթանքի արտայայտութիւններ ունեցաւ հանդէպ Քանատայի, Քէպէքի վարչապետին, Մոնթրէալի քաղաքապետին եւ ֆրանսերէն լեզուով ճառեր արտասանած կրօնական ներկայացուցիչներուն: Ապա՝ հայերէնով (որ հետզհետէ անգլերէնի կը թարգմանուէր) պատասխանեց անգլերէն լեզուով խօսք առած կրօնական ներկայացուցիչներուն

Իր խօսքին այս մասը կրօնա-բարոյական բնոյթ ունէր: Գիտական յառաջդիմութեան ներկայ դարուն, մեծ դեր վերապահուած է եկեղեցիներուն՝ մարդոց տալու համար հոգեկան խաղաղութիւն ու ներդաշնակութիւնը, որուն ծարաւի են եւ պէտք ունին: «Այսօր աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է, որ բոլոր եկեղեցիները միասին աշխատին այս ուղղութեամբ: Մենք փոքր եկեղեցի մըն ենք, բայց հոգեկան տեսակէտէն կարելի է խօսիլ հայկական աշխարհակալութեան մը մասին՝ մեր աշխարհացրիւ ըլլալուն իսկ պատճառաւ: Իւրաքանչիւր երկրի մէջ ուր կը գտնուինք, կրնանք ամէն մէկս իր տկար ուժերով օգտակար դեր խաղալ այս ուղղութեամբ, ինչպէս հոս»:

Օտար հիւրերու մեկնումէն ետք հաւաքոյթը շարունակուեցաւ դրամահաւաքով:

«ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔ»

Հետզհետէ խօսք առնողներու շարքին յիշենք Հիւս. Ամերիկայի Էջմիածնական Թեմի առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի ճառէն միայն մէկ նախադասութիւն. «Այս երկիրներուն մէջ մենք պիտի ապրինք որպէս կրօնական համայնքներ: Ըստ բաւականին ապշեցուցիչ կը թուէին այս խօսքերը, արտասանուած՝ միայն կէս ժամ ետք Քէպէքի վարչապետին ճառէն, ուր, դարձեալ կրկնենք, շեշտը կը դըրուէր — գոնէ Քանատայի վերաբերմամբ — երկրին բազմազգեան բաղադրութեան ներկայացուցած առաւելութիւններուն եւ ազգային մշակոյթներու պահպանման համար նոյնիսկ պետական նպաստ տրամադրելու որոշման վրայ:

Ահա բացառիկ երկիր մը, Քանատան, որ դրամ կը ծախսէ եւ ամէն ճիգ կը թափէ որպէսզի բաղկացուցիչ ազգերը պահեն իրենց մշակոյթը եւ հպարտ զգան անով, իսկ մեր կրօնական ղեկավարներէն ոմանք կ՚ուզեն հրաժարիլ հրամցուած պատեհութիւններէն եւ կծկուիլ եկեղեցիի բակին մէջ, այնպէս ինչպէս կ՚ըլլար 19րդ դարու Թուրքիոյ մէջ...

«Կրօնական Համայնք»ի վերածուելու այս գաղափարը անգամ մը եւս պիտի չեշտուէր յաջորդ օրը, Երիտասարդական հանդէսին բացման խօսքին մէջ՝ Մոնթրէալի Էջմիածնական Թեմի առաջնորդին կողմէ: Ու փակման խօսքին մէջ ալ Վազգէն Ա.ի կողմէ, թէեւ ընդլայնուած այն գաղափարով, որ արտասահմանի գաղութները ուղղակի կապուած պէտք է ըլլան Էջմիածնի ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որովհետեւ Հայ. Եկեղեցւոյ վրայ Ազգայնութեան դրոշմը դնողը Էջմիածինն է, քանի որ իր ոտքը դրած է Հայաստանի հողին վրայ:

Զանազան գաղութներու մէջ պարագաները կրնան տարբեր ըլլալ, բայց, կըրկնենք, ինչ կը վերաբերի Քանատայի, հայ մնալու, հայերէն խօսելու, հայ մշակոյթը զարգացնելու, անով հպարտանալու եւ զայն բոլորին ճանչցնելու կարելիութիւնը կախուած է միմիայն Քանատահայերու կամքէն եւ ճիգէն, քանի որ երկրի կառավարութեան քաղաքականութեան հիմնական կէտերէն մէկն է այս ձեւի ճիգերը քաջալերել — գոնէ առայժմ: Եւ կրօնական համայնքի վերածուելու պարտադրանք չկայ մանաւանդ այժմ, երբ Քանատացիները իրե՛նք սկսած են փոխել 16րդ եւ 17րդ դարէն մնացած ու ֆրանսեւանգլիական մրցակցութեան հետեւանք եղող կաթողիկէ – բողոքական համայնքային բաժանման դրութիւնը:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՀԱՅԵՐԷՆ ՃԱՌԸ

Ճաշին վերջաւորութեան, Վազգէն Ա. փոխանցելով Հայաստանէն եւ Էջմիածնէն բերած ողջոյնի խօսքեր, յայտնեց թէ «ասոնք կենդանի իրողութիւններ են մեր ժողովուրդի մեծ արժանիքն է, որ աղբիւրներէն կը սնանին: Հայ ժողովուրդը ճշմարիտ մարդոցմէ կազմուած ժողովուրդ մըն է. վաւերական ժողովուրդ է»:

Ակնարկելով Արեւմտահայութեան ցրուցան վիճակին, վստահութիւն յայտնեց, որ այս պայմաններուն մէջ ալ մեր իտէալները պիտի իրականացնենք: «Նոր իսկ գուցէ շահ մը փնտռենք մեր ցրուածութեան մէջ եւ փայլինք: Բոլ մեր արմատները առողջ, անսասան պահենք: Հայաստանի մէջ են այդ արմատները եւ Էջմիածնի մէջ, որոնք հայ ժողո վուրդի հոգեւոր եւ մարմնաւոր միասնականութեան գրաւականն են»:

ՊԱՏԿԵՐԱՍՓՌՈՒԱԾ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Յունիս 2ին պետական պատկերասփիւռի անգլիական կայանէն սփռուեցաւ կաթողիկոսական պատարագ, Սէյնթ Ճօնզ Պաթիւթ անկլիքան եկեղեցիէն, ուր կը կատարուին Մոնթրէալի էջմիածնական թեմի եկեղեցական արարողութիւնները: Շատ գեղեցիկ էր Վրաստանի Հայոց Առաջնորդ Կոմիտաս Արք. Տէր-Ստեփանեանի բամբ ձայնը:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Կիրակի իրիկուան, օրհնելէ ետք նոր կառուցուելիք եկեղեցիին հողը, Վազգէն Ա. ներկայ գտնուեցաւ էջմիածնական թեմի երիտասարդական միութիւններու կողմէ իրեն ի պատիւ կազմակերպուած հանդէսի մը, որուն ընթացքին գործադրուեցաւ գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը:

Մոնթրէալի մէջ առաջին անգամ ըլլալով խօսք տրուեցաւ «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր եւ Հոգեւոր ճեմարանի ուսուչ Արթուն Հաթիտեանի, որ (զինքը լսողները գիտեն) ոգեւորող բեմբասաց մըն է: Ակներեւ կերպով յուզուած՝ Հիւ. Ամերիկայի այս մասին մէջ հայերէն խօսքը հասկցող խուռներամ երիտասարդութեան մը դիմաց գտնուելէն, վստահութիւն յայտնեց թէ ի վերջոյ արդարութիւն պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդին, պիտի վերադարձուին իր հողերը: «Արեւմտեան Հայաստանի ժողովուրդին ցիրուցան վիճակը՝ Հայաստանի ժողովուրդին եւ Էջմիածնի համար կոտտացող վէրք է», ըսաւ Ա. Հաթիտեան: Պատմեց թէ ինք եւս կը պատկանի ծնողքի երես չտեսած որբերու սերունդին: «Դուք կառուցում էք ամէն տեղ եւ այստեղ. կառուցում է նաեւ Ամենայն Հայոց Հայաստանի ժողովուրդը»: Յորդորեց, «Հայ ապրելու համար կապուած մնալ Մայր Աթոռ Էջմիածնին եւ վերածնուած հայ ժողովուրդին»:

Կազմակերպիչ միութիւններու չափազանցուած կրօնաշունչ ուղերձներէն ետք խօսք առաւ Վազգէն Ա.

«Հայ երիտասարդները միութիւններ ունին զանազան անուններով, եւ կարելի չէ սպասել որ բոլորը նոյն ձեւով մտածեն բոլոր հարցերու շուրջ. բայց ամէնքն ալ կը հետապնդեն հայկական դիմագիծը պահպանելու գործը եւ պատրաստ են բաժնելու հայ ժողովուրդին ճակատագիրը»:

Ակնարկելով իրեն յանձնուած թուղթի մը, Վազգէն Ա. աւելցուց. «Ինծի կը յիշեցուի որ Մոնթրէալի մէջ գոյութիւն ունին երիտասարդական ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ, որոնց անունը չտրուեցաւ այստեղ, բայց որոնց ներկայացուցիչները այս սրահին մէջն են այսօր: Կ'ողջունեմ բոլորն ալ»: Յայտնեց, թէ կը հաւնայ «երիտասարդութեան ու մանուանդ մտաւորական երիտասարդութեան դժուարութիւնները, երբ կը գտնուին այլ մշակոյթներու ազդեցութեան տակ: Պէտք է ուժեղ կամք ունենալ յաղթահարելու համար դժուարութիւնները՝ մնալով հաւատարիմ Հայոց պատմութեան ոգիին»: Ապա աւելցուց քիչ վերը յիշուած այն գաղափարը, որ «հայ եկեղեցւոյ Ազգայնութեան դրօշմը դնողը Ս. Էջմիածինն է, որովհետեւ ոտքը դրած է Հայաստանի հողին վրայ»: Աւելցուց, որ Աւարայրի ճակատամարտին ալ նախաձեռնութիւնը Էջմիածինն առած էր, ուր նաեւ «Սարդարապատի ճակատամարտին մէջ ալ Էջմիածինը ներկայ էր. Մայր Տաճարին զանգակները կը ղօղանջէին անվերջ, այնքան ատեն որ ճակատամարտը կը շարունակուէր: Կաթողիկոսը կ'աղօթէր, իսկ երկու հոգեւորականներ՝ Գարեգին Եպս. Յովսէփեանց եւ Զաւէն Եպս. ճակատն էին, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը յաղթեց եւ մահուընէ դիմեց դէպի կեանք»:

Շեշտեց թէ ինչպէս Էջմիածինը յարգանքի եւ պաշտամունքի առարկայ է ամբողջ Հայաստանի մէջ այսօր:

Յայտնեց թէ ինչպէս, Մայիս 26ին երբ Պոսթոն կը գտնուէր, Սարդարապատի մէջ ինկածներու հոգեհանգստեան արարողութեան պահուն, հեռագիր ստացաւ Էջմիածնէն, որ նախորդ օրը, Էջմիածնի Միաբանութիւնն ու Հոգեւոր Ճեմարանի ուսանողները եւս մասնակցած են Սարդարապատի յուշարձանի բացումին՝ 100 հազար հոգինոց ժողովուրդի կողքին:

Վազգէն Ա. իր ճառը աւարտեց յայտնելով որ «Այսօրուան Հայաստանի մէջ մենք կը տեսնենք յաւիտենական Հայաստանը, ուր բացառիկ մտահոգութիւն կայ հայկականութեան դրօշմը զգալի դարձնելու բոլոր մարդերուն մէջ»: Եւ վերջապէս՝ յորդորեց հաւատարիմ մնալ հաւատքին, Էջմիածնին եւ Մայր Հայաստանին:

ՇԱՔԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«ԹՌՉՈՂ ՍԿԱՒԱՌԱԿ»ՆԵՐԸ

Կարգ մը գիտնականներ կը պնդեն, թէ «թռչող սկաւառակներ»ու (սուքուփ վոլանթ) մասին յիշատակութիւններ կան Ոդիսականին, Թիթուս Լիվիուսի, Շէյքսփիրի «Հենրիկոս Զ.» թատերախաղին եւ, նոյնիսկ, Աստուածաշունչին մէջ:

Վերջին քսան տարիներու ընթացքին նմանօրինակ երեւոյթներ աւելի յաճախ տեսնուած են. տասը տարուան ընթացքին (1952–1962) անոնց թիւը հասաւ 7000ի, իսկ 1966ին տեսնուեցան շուրջ 500 «թռչող սկաւառակներ»: Կատարուած հետազօտութիւններու շնորհիւ ճշդուեցաւ, թէ ատոնց մեծ մասը օդանաւեր, արբանեակներ, ամպերէն ցոլարձակուած լոյսեր, օդերեւութաբանական քարեր եւ նոյնիսկ հիւսիսայգի եղած է: Այնուամենայնիւ, «սկաւառակներուն» մօտաւորապէս 2 առ հարիւրը մնացած է անծանօթ: Կարգ մը գիտնականներ կը պնդեն, թէ անոնք կրնան փոխադրիչներ ըլլալ արտերկրային կեանքին մէջ, բայց ուրիշներ կը ժխտեն այս վարկածը:

Նման երեւոյթները յարատեւ կերպով հետազօտողներէն մէկը՝ մթնոլորտային հիմնարկութեան տնօրէն եւ Արիզոնայի (Մ. Նահանգներ) համալսարանի օդերեւութաբանութեան ճիւղի փրոֆեսոր Ճէյմս Մըք Տոնալտ, պահանջեց որ հարցը մաս կազմէ ՄԱԿի աշխատանքներուն՝ լրջօրէն հետազօտելու համար խնդիրը: Սակայն, մինչ այդ տեսնենք, թէ ի՞նչ բացատրութիւն կարելի է տալ այս երեւոյթին:

Յայտնի է, թէ մեր արեգակնային դրութեան մէջ, բացի Երկրագունդէն, ոչ մէկ մոլորակի վրայ գոյութիւն ունին կեանքի դերագոյն ձեւեր: Արուսեակը ունի շատ բարձր ջերմութիւն մը՝ մօտաւորապէս 300 աստիճան, իսկ Հրատի վրայ թերեւս գոյութիւն ունենան կեանքի շատ նախնական ձեւեր: Այս վարկածը կը դառնայ ա՛լ աւելի նուազ ընդունելի, եթէ հեռանանք մեր արեգակնային դրութենէն:

Արտերկրային փոխադրիչներու գոյութիւնը եթէ ընդունինք, կը նշանակէ թէ Տիեզերքին մէջ մարդէն աւելի խելացի էակներ կան: Սակայն, Հարուըրտ համալսարանի աստղագէտ Քառլ Սական կը հաստատէ, թէ «Եթէ «թռչող սկաւառակ»ները կանոնաւորապէս կուգան մեր Երկրագունդին վրայ, ասիկա կը նշանակէ թէ մեր մոլորակը մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է: Բայց խորհինք թէ Երկրագունդը կը գտնուի Ծիր Կաթինի ծայրամասին: Կը կասկածիմ, թէ Ծիր Կաթինի կեդրոնի բնակիչները որեւէ կերպով կը շահագրգռուէին մեզմով: Երկրագունդը կրտսեր մոլորակ մըն է միայն, որ կը դառնայ Ծիր Կաթինի 100 միլիառ աստղերէն մէկուն շուրջ, որ իր կարգին միջին համեմատութեամբ տարր մըն է Տիեզերքի մը, որ պիտի կրնար բովանդակել 100 միլիառ Ծիր Կաթիններ»: Դեռ աւելին. ինչպէս կը հաստատուի ներկայիս, Ծիր Կաթինի մէջ պիտի կրնար գոյութիւն ունենալ շուրջ մէկ միլիոն մոլորակ՝ բնակելի, զարգացած քաղաքակրթութեամբ: Սակայն նկատի ունենալով Ծիր Կաթինի ծաւալը — տրամագիծը մօտաւորապէս 100·000 տարի-լոյս, այս քաղաքակրթութիւնները իրարմէ բաժնուած պիտի ըլլային 300էն մինչեւ 1000 տարի-լոյս հեռաւորութեամբ:

Այսուհանդերձ հետեւեալ բնական հարցումը կը դրուի: Արդեօք գոյութիւն չունի՞ զարգացած քաղաքակրթութիւն մը, որ կը գտնուի արեգակնային դրութեան պատկանող մոլորակի մը վրայ, ուրկէ «թռչող սկաւառակ»ներ կը ղրկուին դէպի հեռաւոր աստղերը, այնպիսի արագութիւններով, որ կը գերազանցեն Երկրագունդին վրայ ընդունուած արագութիւնը (300·000 քիլմ. երկվայրկեանը): Այդ պարագային պէտք է ընդունինք, որ մեր Երկրագունդին ամբողջ գիտութիւնը պատրանք է, սխալ են մեր բոլոր հիմնական օրէնքները: Սակայն, ինչպէս կը հաստատուի գիտնականներու կողմէ, ըլլայ շատ հեռաւոր աստղերու շարժումը, ըլլայ անոնց մէջ յառաջ եկած կորիզային հակազդեցութիւնները կը հպատակին երկրային գիտութեան օրէնքներուն:

Այնուամենայնիւ, եթէ նոյնիսկ ընդունինք, որ մեզի ամէնէն մօտ եղող աստղերէն մէկուն պատկանող մոլորակի մը վրայ կը գտնուի քաղաքակրթութիւն մը, որ ի վիճակի է ճշդելու Երկրագունդին ռատիօ-հաղորդումները, նուազ հաւանական է, որ մեր ուղղութեամբ ղրկուած երկրանաւ մը կարողանայ հասնիլ մինչեւ հոս: Ամէնէն մօտ աստղէն լոյսը մեզի կը հասնի 4,3 տարիէն: Բայց քանի որ նիւթի ոչ մէկ ձեւ չի կրնար ճամբորդել լոյսի արագութենէն մեծ կամ առնուազն անոր հաւասար արագութեամբ — որովհետեւ ասիկա, ըստ յարաբերականութեան տեսութեան, կը ներկայացնէ արագութեան սահմանը Տիեզերքի մէջ — անհրաժեշտ է 4,3 տարիէն աւելի երկար ժամանակամիջոց մը, որպէսզի արտերկրային հաւանական իր մը ամենամօտ աստղէն հասնի Երկրագունդ: Մինչեւ այս աստղին հասնելու համար երկրանաւի մը անհրաժեշտ են մօտաւորապէս 170·000 տարիներ:

Այսուհանդերձ, նմանօրինակ կարգ մը երեւոյթներու գոյութիւնը անժխտելի է եւ անոնց բացատրութիւնը գաղտնիք կը մնայ գիտութեան համար:

Ճ. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԿԵԱՆՔԷՆ

(Յապաղած)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչներու ժողովը, որ իբրեւ օրակարգ ունէր միութեան հիմնադրութեան յիսնամեակի տօնակատարութիւնները՝ Ֆրանսայի մէջ, գումարուեցաւ Կիրակի, 12 Մայիս, Պառ տը Կլօզ, Մարսէյլ:

Միաձայնութեամբ դիւանի անդամ ընտրուեցան եղբայրներ Մ. Դաւիթեան, Վ. Օհանեան եւ Ժ. Ղարիպեան: Լիազօրագրերու ստուգումը ցոյց տուաւ, որ ժողովին կը մասնակցին 13 պատգամաւորներ՝ զանազան շրջաններէ, ինչպէս Ալֆորվիլ, Լիոն, Տէսին, Վիէն, Նիս եւ Մարսէյլ:

Ժողովը երեք ժամուան ընթացքին քննեց օրակարգը, որ նախօրօք պատրաստուած էր Մարսէյլի վարչութեան կողմէ, եւ տուաւ համապատասխան որոշումներ:

Ժողովին յաջորդեց հացկերոյթ մը՝ ծովահայեաց ճաշարանի մը մէջ:

Գ. Փ.

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Այս դուռը անգամ աղէտաւոր տեսիլներ կը ներկայացնէր մարդու մտքին մէջ. Պիսէթրի ճամբան էր ան:

Կայսերական իշխանութեան եւ Վերահաստատութեան ժամանակները մահապարտները այդ ճամբէն Փարիզ կը մտնէին գլխատուելու օրը: 1829ի միջոցներուն հոն տեղի ունեցաւ այն գաղտնի մարդասպանութիւնը, որ «Ֆոնթէնպլոյի դուռին» մարդասպանութիւնը կ'անուանուի, եւ որուն հեղինակները ոստիկանութիւնը չկրցաւ գտնել. տխուր խնդիր, որ անյայտ մնաց, զարհուրելի հանգոյց որ անլոյծ մնաց:

Քանի մը քայլ առնելէդ ետք կը մտնես այն Կրուլպարպի աղէտալի փողոցը, ուր Իւլպախ որոտումի ատեն Իվրիի այծարածուհին դաշունեց նուագային թատերգութեան մը մէջ դաշունելու պէս: Եթէ քանի մը քայլ եւս առնես, Սէն Ժաքի դրան կատարները կտրուած զարշելի կնձնիներուն կը մօտենաս. մարդասէրներու հնարքն են այս կնձնիները, հնարք մը որ կառափնատը կը պահէ, որ կոծկ բռնուած գձուձ եւ ամօթահար հրապարակն է, եւ կը վերաբերի խանութպաններէ եւ քաղքենիներէ բաղկացող ընկերութեան մը, ընկերութեան մը որ մահուան պատիժին առջեւ ընկրկեցաւ՝ չկրնալով ոչ բառնալ զայն վեհանձնութեամբ, ոչ ալ պահել իշխանութեամբ:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԲՈՒԻ ԵՒ ՇԻԿԱՀԱՒԻ ՀԱՄԱՐ ԲՈՅՆ

Ժան Վալժան ահա այս Կորպոյի տունին առջեւ կանգ առաւ: Վայրենի անասուններու պէս այս ամայի տեղը ընտրած էր իր բոյնը շինելու համար:

Ժիլէն խառնեց, տեսակ մը բանալի հանեց, դուռը բացաւ, ներս մտաւ, յետոյ նորէն գոցեց զգուշութեամբ եւ սանդուխէն վեր ելաւ Քոզէթը միշտ հետը տանելով:

Սանդուխին վերը գրպանէն ուրիշ բանալի մը հանեց եւ ուրիշ դուռ մը բացաւ: Գետինը դրուած անկողին մը, սեղան մը եւ քանի մը աթոռ կար այդ սենեակին մէջ, ուր մտնելով անմիջապէս դուռը գոցեց եւ որ բաւական ընդարձակ վերնայարկի պէս բան մըն էր:

Սենեակին մէկ անկիւնը կրակարան մը կար որ վառած էր եւ որու խարոյկը կ'երեւէր: Պուլվարին կանթեղը աղօտ կերպով կը լուսաւորէր այս անշուք սենեակը: Ներսը խուց մը կար փոքր անկողնի մը հետ: Ժան Վալժան հոն տարաւ Քոզէթը եւ անկողնին վրայ դրաւ առանց արթնցնելու աղջնակը:

Հրահանով մոմ մը վառեց, հրահանը մոմը եւ ուրիշ բաներ սեղանին վրայ առաջուընէ պատրաստուած էին, եւ առջի օրուան պէս՝ Ժան Վալժան սկսաւ Քոզէթին նայիլ հիացմամբ զրաւուած նայուածքով, ուր ուրախութեան եւ արգահատութեան արտայայտութիւնը գրեթէ մինչեւ շուարում կը հասնէր:

Աղջնակը հանդարտ վստահութեամբ մը, զոր յետին զօրութիւնը եւ յետին տկարութիւնը միայն կրնան ունենալ, քնացած էր առանց գիտնալու թէ որու հետ էր, եւ շարունակ կը քնանար առանց գիտնալու թէ ո՛ւր էր:

Ժան Վալժան ծռեցաւ եւ այս աղջնակին ձեռքը պագաւ:

Ինը ամիս առաջ պագած էր նաեւ մօրը ձեռքը, մօրը որ նոյնպէս քնացած էր:

Միեւնոյն ցաւագին, կրօնական եւ կսկծալի զգացումով համակուած էր սիրտը:

Քոզէթի անկողնին քով ծունր դրաւ:

Արեւը ամենուրեք տարածուեր էր, եւ աղջնակը դեռ կը նիրհէր: Սեպտեմբերի արեգական տժգոյն ճառագայթ մը սենեակին պատուհանէն ներս կ'անցնէր եւ ձեղունին վրայ ստուերի եւ լոյսի երկայն եւ նուրբ թելեր կը կազմէր: Յանկարծ քարահանի սայլ մը որ ահագին կերպով բեռնաւորուած էր, պուլվարին սալարկին վրայէն անցնելով մրրկային դղրդումի մը պէս հիւղը դղրդեց եւ վերէն վար շարժեց:

— Այո՛, տիկին, պոռաց Քոզէթ յանկարծ արթննալով, եկայ, ահա եկայ:

Եւ անկողինէն վար նետուեցաւ. արտեւանունքը քունին ծանրութեան պատճառաւ դեռ կիսափակ էր. Քոզէթ իսկոյն թեւը դէպի պատին անկիւնը երկնցուց:

— Ո՛, սուրբ Աստուած, ի՞նչ եղաւ աւելս, ըսաւ:

Երբ բոլորովին բացաւ աչքերը, Ժան Վալժանի խնդումերես դէմքը տեսաւ:

— Հա՛, իրաւ, աղէկ միտքս ինկաւ: Բարի լոյս, պարոն, ըսաւ աղջնակը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաճիճանեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ մօր

ՄԱՐԻԱՄ ՈՍԿԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց կնոջ եւ մօր

ԶԱՊԷԼ ՀԱՃԻՃԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Վիրժինի Գըլըճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իր ամուսնոյն

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԳԸԼԸՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պ. Տիգ Թիւթիւնճեան եւ զաւակները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ եւ մօր Տիկ. ԼԻՒՍԻ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ եւ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան արարողութիւնը պիտի կատարուի Կիրակի, 23 Յունիս Մարսէյլի Փրատոյի եկեղեցիին մէջ:

×

Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց, Զըմմարեան Միաբանութեան կեդրոնական Ֆրանսայի միաբան վարդապետները, Վալանսի Սուրբ Խաչ Ընկերակցութեան սգակիր անդամները եւ հայ կաթողիկէ համայնքը, ինչպէս նաեւ Պապեան, Սանճեան եւ Ագըլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՊԱՊԵԱՆԻ

վախճանման քառասունքին առթիւ եւ Կարապետ Եպսկ. Ամատունիի նախագահութեան ներքեւ հոգեհանգստեան պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը մատուցուի այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին Վալանսի Սէն Ժան եկեղեցւոյ մէջ:

×

Նոյն տխուր առթիւ նման արարողութիւն մըն ալ կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 30ին, առաւօտեան ժամը 10ին Լիոնի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ:

Բազմավաստակ վարդապետին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ վերոյիշեալ արարողութեանց եւ աղօթել անոր հոգւոյն ի հանգիստ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Բազմաջեան, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց վշտին, ամուսնոյն եւ հօր

ՏԻԳՐԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

◆ ◆ ◆

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը 50 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

◆ ◆ ◆

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Արապեանէ իրենց երկրորդ Թոռան Ժաք Արապեանի ծննդեան առթիւ 50 Ֆր. ի նպաստ Կրընոպլի դպրոցի ֆոնտին:

Նոյն նպատակին, Այրի Տիկին Վարդ Միքայէլեան իր եօթէմիչի (ծննդավայր) հայրենակից ննջեցեալներու հոգւոյն 250 ֆրանք: Տիկին Արշալոյս Սիսլեան 100 Ֆր. նմանապէս Կրընոպլի դպրոցի ֆոնտին:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զարուհի Նաճարեանէ տասը Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Մառի Բաղքասեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարօ Ուշագլեանի յիշատակին, փոխան ծաղկի Տիկին Զ. Նշանեան 20 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէյի, Րընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Կիրակի (23 Յունիս), կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

◆ ◆ ◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կավօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որուն ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանին

Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պօմոնի *հովանաւորութեամբ Թեմիս Առաջնորդ*

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ: *Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պօմոնի հոգեւոր Հովիւ* Հայր Գեղամի (*ուսուցիչ*) *եւ* Տիկին Պօղոսեանի (*ուսուցչուհի*):

Մէջ ընդ մէջ Ֆրանսական խումբ մը ղեկավարութեամբ Ջօհրապ Ջամէեանի արդիական նուագով եւ երգով պիտի համեմէ մթնոլորտը: Մուրատ-Ջանեան եղբայրները եւս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն:

Պօմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ ժան Կուժօն, *Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10-12:*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ մէջ

44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով: Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ. — Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20 *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը* 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)

ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով. —

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ

2, Րիւ Պեռնարտ տիւ Պուա

Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1968-69 տարեշրջանի

Կ'ընդունուին 8րդ դասարանէն սկսեալ աշակերտներ (9-10 *տարեկան*)

26 Rue Troyon, 92 SEVRES
Tél.: 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան

1, Bld. du Nord — 93 - LE RAINCY

Հեռաձայն . — 927 - 01 - 72 :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ յշտնակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
22
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
22 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

43Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11242
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.242

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի անկախութեան յիսնամեակը բացառիկ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի:

Միջին Արեւելքէն մինչեւ Հեռաւոր Արեւմուտք, Իրանէն ու Լիբանանէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Յունաստան, Քանատայէն ու Միացեալ Նահանգներէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա՝ տարագիր Հայութեան բոլոր դասակարգերը հոծ բազմութեամբ ներկայ գտնուեցան հանդէսներուն եւ ապացոյցը տուին իրենց հայրենասիրական անշէջ ու մշտավառ զգացումներուն:

Ֆրանսայի մէջ է միայն որ ծրագրուած հանդէսները ժամանակին տեղի չունեցան, հասկնալի պատճառներով:

«Մայիս 28»ին նուիրուած խնամեալ ու շքեղ բացառիկ թիւեր հրատարակեցին Ազդակ, Ալիք, Արմենիա, Հայրենիք եւ Հայաստան՝ պաշտօնաթերթ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:

Բոլորն ալ պանծացուցին Հայոց ժամանակից պատմութեան յաւէտ յիշատակելի եւ անմոռանալի այդ թուականը:

Յարգանքի արժանի տուրքը տուին մըտաւորական թէ մարտիկ, անուանի թէ անանուն՝ մտքի ու բազուկի այն բոլոր հերոսներուն, որոնք իրենց անհուն զոհողութիւններով եւ արեան գնով մոխիրներու տակէն յարուցին փիւնիկը եւ կերտեցին Հայաստանի անկախութիւնը:

Մեծ գոհունակութեամբ ողջունեցինք նաեւ մասնակցութիւնը, զոր Յիսնամեակի տօնակատարութեանց բերին Հայաստանի վարիչներն ու սփիւռքի զանազան հոսանքներու պաշտօնաթերթերը:

Մշտատեւ յեղաշրջումի մէջ է աշխարհ: Կէս դարէ ի վեր շատ բան փոխուած է — աւելի ճիշդը բարեփոխուած — նաեւ հայկական ճակատին վրայ:

Ուրախալի է երեւոյթը եւ լաւագոյն յոյսեր կը ներշնչէ ապագային համար:

Երեւանի մէջ սկսած են աւելի յստակատես դառնալ եւ պատմութեան կ'անդրադառնան թէեւ ոչ առարկայական կերպով:

Երեք տարի առաջ յիշեցին 1915ի Մեծ Եղեռնը: Ու կառավարութիւն, կուսակցութիւն եւ ժողովուրդ արժանավայել կերպով ոգեկոչեցին Ապրիլեան Յիսնամեակը:

Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ անցեալ Նոյեմբեր 29ին Յուշարձան կանգնեցին մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին:

Յիշեցին նաեւ, որ այսօրուան Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը 1920 Նոյեմբեր 29ին չէ, որ կը սկսի, — ինչպէս կը կրկնէին ցարդ՝ անշուշտ առանց հաւատալու — այլ՝ 1918 Մայիս 28ին:

Վկայ՝ Սարդարապատի մէջ կառուցուած հոյակապ կոթողը՝ ի յիշատակ Արարատեան դաշտի այն պատմական ճակատամարտին, որ յանգեցաւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման:

Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ Ապարանի յաղթապանծ ճակատամարտերուն շնորհիւ էր, — մասնակցութեամբ հայ ժողովուրդի բոլոր հոսանքներուն, — որ հինգուկէս դարու ստրկութենէ ետք Հայաստան դադրեցաւ հին դարուց լոկ պատմական անուն մը ըլլալէ եւ իր տեղը գրաւեց աշխարհի քարտէսին վրայ:

Այսօրուան խորհրդային կարմիր Հայաստանի ծնունդն է Մայիս 28ը՝ իր երբեմնի պատմական ճակատամարտերով:

Սարդարապատի կոթողը անոր վկան է:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

ՈՒՐԻՇ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼ ԿԱՆ...

Մայր Երկրի 470 երեսփոխանական աթոռներուն թեկնածու են 2267 հոգի, որոնք անհամբեր կը սպասեն արձանագրուած 28 միլիոն 300.986 քուէարկողներու ձայներուն: Քուէարկողներու այս թիւը կրնար 200 հազարով աւելի ըլլալ եթէ կառավարութիւնը վերջնական նկատէր Փետրուար 29ի ընտրական ցանկերը եւ կարենային արձանագրուիլ բոլոր անոնք որոնք 21 տարեկան եղած են այդ թուականէն ետք:

Ընտրապայքարը կը փակուէր Ուրբաթ օր եւ 24 ժամ հանգիստէ մը ետք, կը սպասուի ժողովուրդին վճիռին:

«Փոքր պատմութեան» համար, ինչպէս կ'ըսեն, յիշենք թէ ծանօթ եւ ներկայացուած կուսակցութեանց կամ խմբակցութեանց կողքին, ինչպէս միշտ կան նաեւ քիչ մը նուազ լուրջ շարժումներ, որոնք սակայն հարկ եղած ծախքերը եւ երաշխաւորագիները վճարած են կարենալ թեկնածու ներկայացնելու համար: Այսպէս Փարիզի մէջ թեկնածու է Լըռուա անուն մէկը, որ կը ներկայանայ յանուն «Մոռցուածներու պաշտպանութեան կոմիտէին», ուրիշ մը՝ Կուֆոն «Հաւասարներու Քլէօպ»ի կողմէ: Կայ նաեւ «Կեանքի Բարեկամներու» թեկնածուն, «Երիտասարդութեան Միութիւնը»: Վերջին պահուն իրենց թեկնածութիւնը քաշած են Տիպուա, որ ինքզինքը կը հռչակէր «քերականօրէն անկախ» եւ Լօթիէ, որ ուզած է «Հանրային Փրկութեան Կոմիտէ» մը կազմել «պատերազմի դրդապատճառ, օտար արշաւանքին դէմ»:

Լատինական Թաղին մէջ թեկնածու է Մունա, որ հիմնադիրն է «Ակիկի շարժումին»: (Այս շարժումին ծրագիրն է՝ սովորական կեանք մը սպառումի ընկերութեան մէջ, ա կօկօ եւ ա կակա մէջտեղ, — ակիկի յայտնութիւնն է, միջոցը փրկուելու՝ պատրանքի գոհացումի եւ ցնդածութեան վազքէն): 17 տարի է որ Մունա կը ժխտէ ընկերութիւնը: Նշանաբանն է՝ «հաց, վարդ բայց ոչ ռումբ»: Թերթ մըն ալ կը հանէ «Մունա եղբայրները»:

Լուրջ ընտրապայքարը սակայն կը շարունակուէր ամէն կողմ եւ Անտրէ Մալրօ ու դահուկի ախոյեան Մարիէլ Կուաչէլ բաւական ժողովուրդ հաւաքած էին առջի գիշեր Փալէ տէ Սփոռ: Մշակոյթի նախարարին համար, ինչ որ պատահեցաւ Մայիսին Ֆրանսայի մէջ քաղաքականութեան չի պատկանիր այլ՝ պատմութեան «Եւ քաղաքականութիւնը այն է ինչ որ կը մնայ երբ պատմութիւն չկայ»:

Մալրօ նման ուրիշ նախադասութիւններ ալ ունեցած է.— «Մենք Հռոմայեցիներ չենք առաւել մեքենաներով, Հռովմէացիներ ենք բարեփոխուած այն մեքենաներով զորս հնարած ենք: Բուրգեր կամ տաճարներ կառուցանել չի նմանիր երկնաքերեր կառուցանելու ոչ ալ հիւլէն կառավարելու: Կեսար հաւանաբար տեսնուէր Նափոլէոնի հետ ոչ՝ Ճոնսընի»:

Մալրօ նաեւ խօսած է Բիւզանդիոնի եւ Նիհիլիզմի մասին, առանց մոռնալու Ցոյլը:

Հեռատեսիլէն Ձախի Դաշնակցութեան պարագլուխը՝ Միթերան, իր ժամանակէն մաս մը տուած էր գրագէտ Կիմառի, որ մաս կը կազմէ ձայն-պատկերասփիւռի 14 հազար բանուորներուն: Ծանօթ է որ ամէնէն «կարծր» գործադուլն է ձայն-պատկերասփիւռի շարժումը, որու գըլխաւոր պահանջը լրատուութեան ազատութիւնն է եւ որոշ ինքնավարութիւն բայց նախարար Կենա ցարդ գոհացում չի տար իրենց պահանջներուն եւ գործադուլը կը շարունակուի ամիսէն աւելի է:

* * *

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Փարիզի դեսպան նշանակուեցաւ Պառոն Սիկմունտ Ֆոն Պրաուն: Ծնած է 1911ին: Նոր դեսպանը եղբայրն է Վերնէր Ֆոն Պրաունի, որ Նասան կը ղեկավարէ:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ կազմակերպութեան Խորհուրդը կրկին ուսումնասիրած է Արեւմըտեան Պերլին երթալու նոր պայմանները զորս դրաւ Արեւելեան Գերմանիա եւ որոշած է միշտ զօրավիգ կենալ Պերլինի ազատ մուտքին: Միւս կողմէ Ֆըրանսա, Ամերիկա եւ Մեծն Բրիտանիա որոշած են որոշ տուրքեր հաստատել համբորդութեան առժամեայ այն թուղթերուն համար որոնք կը տրուին Արեւելեան Գերմանիա բնակողներուն, որոնք կը փափաքին Ատլանտեան կազմակերպութեան անդամ երկիր մը այցելել:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Փափատոփուլոս յանկարծ որոշած է բարեփոխել իր կառավարութիւնը, եւ այդ պատճառով պահանջեց բոլոր նախարարներու հրաժարումը որպէսզի անոնց տեղը դնէ նոր սերունդին ներկայացուցիչներ: Նոր դահլիճը 17 անդամներէ կազմուած է:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրեայ համայնքի ռաբբունապետը որ Նիւ Եորք է շատ գէշ ընդունելութիւն գտած է հրէական շըրջանակներու կողմէ: Արդարեւ ճառ մը կարդացած է, հրէէրէն, ուր շեշտած է այն ծանր կորուստները զորս ռուս–Հրեաները կրած են նացիներէն եւ յիշած այն փրկարար դերը զոր Խորհ. Միութիւնը կը խաղայ Հրեաներուն համար: Որոշ լըռութեամբ մտիկ ընելէ ետք, հասարակութիւնը սկսած է բողոքել բարձրաձայն «սթալինեան հալածանքներու մասին ալ խօսեցէ՛ք» պոռալով, իսկ երբ ըսած է թէ խտրականութիւն չկայ Հրեաներու նկատմամբ, այն ատեն այնքան բողոք եղած է, որ հաւաքոյթը ընդհատած են:

ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ «աղքատ» ցոյց մը ըրած են Ուաշինկթըն, պատասխանելով պատուելի Քինկի յաջորդին կոչին:

ՊէՅՐՈՒԹ հրատարակուած զեկոյցով մը ահաբեկչական Էլ Ֆաթ կազմակերպութիւնը կը հաղորդէ թէ եօթը Իսրայէլցի զինուոր սպաննած է եւ 17 ուրիշներ ալ վիրաւորած:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, Տուպչէք ճառ մը խօսած է բանուորական տասը հազար միլիցիաներու առջեւ եւ շեշտած թէ պէտք է պայքարիլ հակահամայնավարութեան դէմ եւ բոլոր չափազանցութիւններուն, որոնք կը վտանգեն ժողովրդավարացման դրութիւնը:

ՌԸՆՈՅԷՆ ետք Փէօժօն ալ սկսած է աշխատիլ: Խօսակցութիւնները կը շարունակուին Սիթրոյէն, ուր գործադուլը կը շարունակուի ինչպէս նաեւ կարգ մը աւելի փոքր հաստատութիւններու մէջ ինչպէս՝ Թոմսոն, Հոչքիս–Պռանտ եւայլն:

ՀԱՌԻՄԸՆ Ուաշինկթըն գացած է տեղեկացնելու Ճոնսընի թէ ի՞նչ վիճակի մէջ են Փարիզի խօսակցութիւնները: Արդէն որոշուած է որ շաբաթը միայն մէկ նիստ ունենան փոխանակ երկուքի: Հարիմըն շաբաթ մը Ամերիկա կը մնայ:

ՄԻԿՈՅԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Անաստաս Միկոյեան, Խորհ. Միութեան հռչակաւոր մէկ դէմքը, վերջերս հրատարակեց իր «Յուշերը», որոնք կարեւոր լոյս մը կը սփռեն իր անձնական կեանքին գաղտնի մնացած կէտերուն վըրայ:

Միկոյեան տեղ մը կ'ըսէ թէ հայկական սովորութեանց հետեւանքով չկրցաւ ամուսնանալ իր եղբօր աղջկան հետ, ուրիշ տեղ մըն ալ կ'ըսէ թէ կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով սաստիկ զինովցաւ անգլիական դատապարտեալներու կառախումբի մը մէջ:

Միկոյեան կը պատմէ նաեւ իր գերութեան յիշատակները, որոնք մասնաւոր շահեկանութիւն մը կը ներկայացնեն: Առաջին Աշխարհամարտին, Անգլիացիք գըրաւեցին Անդրկովկասը եւ Միկոյեան գերի ինկած էր եւ կը սպասէր իր մահապատիժին: Գիշեր մըն ալ զինքը բանտէն առին եւ տարբեր տեղ մը փոխադրեցին, այն ատեն Միկոյեան խորհեցաւ թէ իր վերջին ժամը հնչած է, որովհետեւ գիտէր թէ մահապարտներու բանտը կը փոխեն շատ անգամ, եւ այս պատրուակին տակ, զանոնք անձայն տեղ մը կը տանին եւ կը գնդակահարեն:

Անգլիացի զինուորները այդ գիշեր Միկոյեանը բանտէն առնելով կառախումբ մը դրին, ճամբու ընթացքին միշտ խորհեցաւ թէ ուր որ է զինքը պիտի իջեցնեն կառախումբէն եւ ամայի տեղ մը տանելով պիտի գործադրեն մահապատիժը:

Միկոյեան կը պատմէ նաեւ բանտի կեանքին երգիծական մասերը: Կ'ըսէ թէ օր մը բանտարկեալի մը ծրար մը ղըրկուած էր իբր նուէր, ինք թուցուցած էր զայն եւ բացած, մէջէն թարմ խաղողներ ելած էին, եւ Կովկասցի բանտակից ընկերներով որոշած էին այդ խաղողներէն գինի շինել: Չէին յաջողած սակայն եւ գինի քաղցուն բանտին պատուհանէն դուրս թափած էին: Բանտի տնօրէնին խոզերը ճաշակած էին գինիի խմորը, եւ յաջորդ օր բանտի բակին մէջ, սկսած էին մէկ ձախ մէկ աջ տատանիլ: Տնօրէնը վշտահարած եւ կարծած էր թէ խոզերը հիւանդացած են, ոչ ոք անդրադարձած էր թէ անոնք գինովցած էին:

ԵՐԲ ԱԿՌԱՆ ԿԸ ՑԱՒԷՐ

Օր մը Միկոյեանի ակռան շատ գէշ կը ցաւէր, զինքը բանտապահի մը հետ ատամնաբոյժի մը տարին: Միկոյեանի զարմանքը մեծ եղաւ, երբ տեսաւ թէ ատամնաբոյժը այր մը չէ, այլ շատ գեղեցիկ աղջիկ մը, որ ակռան դարմանելու տեղ երկու բան յանձնարարեց իրեն.—

— Բաց օդ եւ առատ պտուղ:

Միկոյեան այդ երկուքն ալ չէր կրնար գտնել բանտի խցիկին մէջ:

Շատ տարիներ ետք, Միկոյեան երբ Շիքակօ այցելեց, թերթի մը մէջ կարդաց թէ ծագումով ռուս Ամերիկացի կին ատամնաբոյժ մը անցեալին մէջ դարմանած էր Միկոյեանի ակռաները:

Ամերիկացիները կ'ըսեն թէ այս խօսակցութիւնները բոլորովին աւելորդ չեն:

100 ՄԵԹՐ վազքի համաշխարհային մրցանիշը կոտրուեցաւ Քալիֆորնիոյ մէջ, ուր վազող մը 10 երկվայրկեանէն պակաս ժամանակ դրաւ 100 մեթրի համար: Աննախընթաց է մարմնամարզի պատմութեան մէջ:

ՀԱՅ ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աքեմենեաններու դարաշրջանը կը հանդիսանայ պարսկական պատմութեան ամէնէն կարեւոր հանգրուաններէն մէկը: Այս շրջանին է, որ Պարսիկները կարողացան հիմնել իրենց առաջին հզօր պետութիւնը, որ երկիրը բերաւ համաշխարհային պատմութեան բեմին վրայ:

Պարսիկներու այս ընդարձակածաւալ կայսրութիւնը հիմնուեցաւ Մարերու Աժդահակ թագաւորի պարսիկ զօրավար Կիւրոսի կողմէ (553 Ք. Ա.) եւ կոչուեցաւ Աքեմենեան, Կիւրոսի մեծ հօրը Աքեմենիսի անունով:

Աքեմենեան թագաւորներէն Դարեհ Ա.ի շրջանին (522–486 Ք. Ա.) պարսկական պետութիւնը յաջողեցաւ հասնիլ իր առաւելագոյն զարգացման, տիրապետելով բազմաթիւ երկիրներու:

Աքեմենեան թագաւորները քաջալերեցին առանձնապէս ճարտարապետութիւնը, հիմնեցին փարթամ պալատներ, որոնց աւերակները մինչեւ այսօր կը տեսնուին այժմու Իրանի հարաւը գտնուող Սուզայի եւ Պերսեպոլիսի մէջ: Սակայն, Աքեմենեաններու շրջանին, որ տեւեց 220 տարի, գորգագործութեան մասին որեւէ յիշատակում չէ եղած, հետեւաբար հաւանական է, որ Աքեմենեան Պարսիկները անծանօթ ըլլային հանգուցաւոր գորգերու ձեռարուեստին:

Աքեմենեան իշխանութեան անկումէն ետք, պարսկական հողերուն վրայ կը հիմնուի Սելեւկեան թագաւորութիւնը, Աղեքսանդր Մակեդոնացիի մահէն ետք, անոր զօրավար Սելեւկոսի կողմէ (312–120 Ք. Ա.): Այս շրջանին եւս գորգարուեստի գոյութեան մասին որեւէ արձանագրութիւն հասած չէ մեզի:

Պարթեւները ապստամբելով Սելեւկոսի դէմ կը ստեղծեն պարթեւական պետութիւնը, հիմը դնելով Արշակունեաց հարստութեան (170 Ք. Ա.–226 Ք. Ե.):

Համաձայն մեզի հասած պատմական տեղեկութիւններուն, թէ՛ Սելեւկեան եւ թէ Պարթեւական տիրապետութեան ընթացքին, Պարսկաստանի մէջ հանգուցաւոր գորգագործութեան ձեռարուեստը գոյութիւն ունեցած չէ, ինչպէս առհասարակ ուրիշ արուեստներ ալ:

Սասանեան ընտանիքէն Արտաշիր տապալելով Պարթեւներու վերջին թագաւորը՝ Արտաւան Ե.ը, Ք. Ե. 220ին, կը հիմնէ Սասանեաններու թագաւորութիւնը: Սասանեան թագաւորներ Շապուհ, Արտաշիր, Յազկերտ, պատերազմներու շարք մը կը սկսին Հռոմէացիներու եւ Բիւզանդացիներու դէմ: Շապուհ Բ. 310–379 (Ք. Ե.) կը յարձակի Հայաստանի վրայ: Պարսիկները կը կողոպտեն Հայաստանի բոլոր նշանաւոր քաղաքները՝ Արտաշատը, Վաղարշապատը, Երուանդաշատը, Զարիշատը, Տիգրանակերտը: Ըստ Փաւստոս Բիւզանդի, Շապուհ Ա. այս քաղաքներու բնակիչներուն մեծ մասը, 131.000 տուն, բռնի գաղթեցուց Պարսկաստան: Այս տարագրուած Հայերն են, որ առաջին անգամ Պարսկաստան բերին հանգուցաւոր գորգերու իրենց աւանդական արուեստը եւ սկսան հանգուցաւոր գորգեր հիւսել այս երկրին մէջ: Զինացի Սուիի (590-617 Ք. Ե.) տարեգիրքերուն մէջ յիշատակութիւններ կան Պարսկաստանի մէջ հիւսուած գորգերու մասին: Հերակլ կայսրը Սասանեան Խոսրով Բ.ի (590–629 Ք. Ե.) դէմ տարած յաղթանակին շնորհիւ գրաւած աւարին մէջ կը գտնուէին նաեւ կակուղ գորգեր: Հուտուտ էլ–Ալամի արաբ աշխարհագէտը կը գրէ, թէ 892ին (Ք.Ե.)Պարսկաստանի մէջ գորգեր կը հիւսուէին: Արաբ ուրիշ հեղինակներ՝ Մուքատասի, Իպն Պաթութա կը յիշատակեն, թէ ԺԳ. եւ ԺԴ. դարերուն Ատրպատականի մէջ գորգեր կը գործուէին:

Ուրեմն կասկածէ դուրս է, թէ Սասանեաններու իշխանութեան շրջանին Հայաստանէն Պարսկաստան տարուած Հայերն են, որ առաջին անգամ այս երկիրը կը մտցնեն գորգերու սքանչելի ձեռարուեստը, հիւսելով գծային, անկիւնաւոր եւ ոճաւորուած մոթիվներով հիանալի գորգեր:

Հայերու գաղթէն առաջ Պարսկաստանի մէջ հանգուցաւոր գորգերու ձեռարուեստի բացակայութեան իբր փաստ կարելի է յիշել համբաւաւոր արեւելագէտ Հավլէյը, որ իր «Արեւելեան գորգեր» յայտնի գործին մէջ կը նշէր, թէ «Պարսկաստան հին ժամանակներու մէջ անուանի չէր իբր գորգերու արտադրութեան վայր»:

Ս. ԳՍԳԱՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԲՆՈՑԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Լազարեան ճեմարանը հայկական այն եզակի ձեռակերտերէն է, որոնք մեր պատմութեան մէջ միշտ պիտի մնան յիշատակելի: Աւելի քան հարիւրամեակ մը ճեմարանը ուսումնածարաւ հայ երիտասարդութեան կեդրոնատեղին եղած է, ուրկէ ստանալով իրենց ուսումը՝ վերադարձած են հայկական բնակավայրերը՝ տարածելու գիտութեան լոյսը:

ԺԸ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ կարեւոր դեր կատարեցին մեր իրականութեան մէջ Լազարեանները: Յովհաննէս եւ Յովակիմ Լազարեան եղբայրները երկար ժամանակ փայփայեցին Մոսկուայի մէջ հայկական բարձրագոյն դպրոց մը հիմնելու ծրագիրը:

1815 Մայիսին բացուեցաւ Մոսկուայի ճեմարանը, որ իր հիմնադիրներուն անունով կոչուեցաւ «Լազարեան»: Դիւրին չէր հայկական բնաշխարհէն այդքան հեռու վայրի՛ մը մէջ ստեղծել բարձրագոյն դպրոց մը, ապահովել անոր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը, աշակերտութեան թիւը երեք – չորս հոգիէն հասցնել քանի մը հարիւրի, դարձնել զայն իր ժամանակի լաւագոյն կրթական հաստատութիւններէն մէկը Ռուսիոյ մէջ, անխաթար պահել ճեմարանին ազգային դիմագիծը:

Լազարեան ճեմարանը հայկական իրականութեան մէջ ծնունդ առած չահեկան երեւոյթ էր նաեւ այն տեսակէտէն, որ իր դուռները լայն բացած էր ոչ միայն հայ, այլեւ օտար պատանիներու առջեւ, ուսումնական հաստատութիւն մը, որուն համար առաջին իսկ օրէն խորթ եղաւ դասակարգային, ազգային եւ կրօնական մոլեռանդութիւնը:

Ճեմարանին մէջ բնական գիտութիւններուն առընթեր մեծ տեղ կը տրուէր ռուսերէնին, եւրոպական գլխաւոր լեզուներուն, արեւելեան լեզուներուն՝ յատկապէս պարսկերէնին եւ թուրքերէնին ուսուցման:

Այս ձեւով ճեմարանը կը դառնայ Ռուսիոյ արեւելագիտական հաստատութիւններուն լաւագոյններէն մէկը եւ իր անգնահատելի ծառայութիւնը կը մատուցանէ երկրին՝ այս մարզին մէջ: Արեւելեան լեզուներու դասաւանդութեան առընթեր, կրթարանը կ'ուսուցանէ նաեւ Արեւելքի պատմութիւն եւ գրականութիւն: 1850–60ական թուականներուն լոյս կը տեսնեն Զարմայր Մսերեանի, Ոսկան Յովհաննիսեանի, Ղ. Բուդաղեանի, Լ. Լազարեւի հեղինակած եւ կազմած թուրքերէն, պարսկերէն, թաթարերէն լեզուներու դասագիրքերն ու բառարանները: Յետագային կը կազմուին ուսումնական աշխատութիւններ, ուր հանգամանօրէն կը ներկայացուին Արեւելքի զանազան երկիրներու պատմութիւնը:

Կարեւոր է նաեւ ճեմարանին կատարած դերը հայկական մշակոյթի զարգացման գործին մէջ: Հոն ուսանած կամ դասաւանդած են Յարութիւն Ալամդարեան, Միքայէլ Նալբանդեան, «Հիւսիսափայլ»ի հիմնադիր Ստեփանոս Նազարեանց, անուանի հայագէտներ եւ հրապարակախօսներ Մկրտիչ Էմին, Ք. Պատկանեան, Կ. Եզեանց, Գ. Քանանեան, Լ. Մսերեանց, Ա. Ջիվելեգով, Բ. Խալաթեան, Գր. Խալաթեան, Գ. Ախվերդեան, Մ. Միանսարեան, Կ. Կուսիկեան, Յ. Կուսիկեան, Խ. Քուչուկ – Յովհաննիսեան, Երուանդ Շահազիզ, Մկրտիչ Բարխուդարեան, Յոլակ Խանդամեան, Պ. Մակինցեան, Ե. Մուրադեան, Լ. Սարգսեան, Գ. Զուբար, ակադեմականներ Կ. Մելիք – Օհանջանեան, Աշոտ Յովհաննիսեան, ականաւոր մանկավարժ Ա. Բահաթրեան: Գրական բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր իրենց գրական առաջին քայլերը կատարած են ճեմարանին մէջ: Հոն ուսանած են Սմբատ Շահազիզ, Ռափայէլ Պատկանեան, Յովհ. Յովհաննիսեան, Վ. Տէրեան եւ ուրիշներ:

Տասնեակ տարիներ շարունակ Լազարեան ճեմարանը ղեկավար դեր խաղաց արեւելահայ դպրոցական կեանքին մէջ, ուղղութիւն տուաւ մանկավարժական մտքին, ստեղծեց բազմաթիւ դասագիրքեր, որոնք գործածուեցան Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի հայկական դպրոցներուն մէջ:

Վ. ԴԻԼՈՅԵԱՆ

ՍԻՐՏԸ ԹՈՂԱԾ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ...

Վահրամ Փափազեանի մահուան առթի գրագէտ Հրաչեայ Յովհաննիսեան հետեւեալը կը գրէ.—

Մեր սերնդին ուղեկցած, մեր սերնդի կեանքի եւ հոգու մէջ մտած հրաշքներից մէկը Վահրամ Փափազեանի արուեստն էր: Հայոց բեմական աշխարհի երեւելի անուններից լեռնապարում նա բարձրանում է իբրեւ անճառելի գագաթ–կանգուն, շողուն, մնայուն: Դերասան չէր նա, նա արուեստագէտ էր: Նա չէր արտասանում Օթելլոյի, Համլէթի, Կորրադոյի, Արբենինի, Ակոստայի խօսքերը: Նա էր այսօր Օթելլօ, միւս օրը՝ Համլէթ... Ահա այս մետամորֆոզան կերպարանափոխութիւնը՝ արքայից մուրացիկ, գինուորականից՝ սիրահար, ոճրագործից ասպետ. — ահա այս տրամադրերի մէջ եղած անչափելի տարածութիւնն էր լցնում նրա արուեստագէտի հրաշք – տաղանդը: Այդպիսի տաղանդներ կային նրա օրօք, բայց նա ունէր իր սեփական փափազեանական հառաչանքը, փափազեանական քրքիջը, փափազեանական լռութիւնը... Նա իրապաշտ չէր, բառի նեղ, աշակերտական իմաստով, գի իրապաշտական չէին նրա կերպարները այսօրուայ ըմբռնումով: Բայց իր վիպականութեան մէջ նա ծայրայեղ հաւատարիմ էր, ինչը ամէն մի արուեստի առաջին պայմանն է: Մենք՝ մարդկային ահարկու ողբերգութիւնների առօրեայ հանդիսականներս, նրա ներկայացումների ժամանակ, նրա հետ միասին գնում էինք, ուր նա էր գնում, լալիս ու ծիծաղում էինք նրա հետ, նրա հետ գգւում ու մոլեգնում էինք, եւ մեռնում էինք մի պահ, երբ նա էր մեռնում: Փափազեանը գիտէր կախարդել, կախարդել հանդիսականին: Փափազեանը գիտէր կորզել հանդիսականին հարեւաններին նայելուց եւ բեմից դուրս հոգսերի մասին մտածելուց, գիտէր գամել նրա ողջ էութիւնը, ուղեղն ու հոգին, մոգական ուժով դարձնել իրենը, կապել իր բեմական հերոսի կեանքին:

Մեծ էր Փափազեանը, բազմաշնորհ եւ շնորհառատ: Նրա յիշողութիւնների գրքերը ակնառու երեւոյթներ են մեր գե-

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Այդ վիթխարի մարդը Սէյիտ Ապու Սամաքն էր, Սուտանցի խափշիկ մը, որ Եգիպտոսի մէջ դահիճի պաշտօն վարած էր տարիներով, յետոյ ըմբշամարտութիւններու մասնակցած ու մեծ համբաւ շահած էր Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ մէջ: Նշանաւոր ըմբիշներ մինչեւ Եգիպտոս ճամբորդած էին՝ հետը չափուելու համար ու անկէ պարտուած: Իր համբաւը հասած էր մինչեւ Պոլիս եւ Եըլտըզի մէջ գտնուող Եգիպտացի մը առաջարկած էր իր հայրենակցին Պոլիս գալ եւ Սուլթանի ծառայութեան մէջ մտնել իբրեւ պալատական ըմբիշ: Սէյիտ Ապու Սամաք խանդավառութեամբ ընդունած էր այս առաջարկը եւ անմիջապէս փութացած էր Պոլիս գալ ու երթալ իր հայրենակիցը գըտնել: Իր հսկայ հասակը, կորովի կազմուածքը, դուրս ցցուած այտերը եւ սեւի սեւ աչքերը սարսափով համակած էին զինքը առաջին անգամ տեսնողները, այսուհանդերձ դիւրաւ կրցած էր ընդունուիլ Եըլտըզի պալատին մէջ, նոյնիսկ Ապտիւլ Համիտ ուզած էր մօտէն տեսնել զինքը եւ անոր վայրենի կերպարանքը հաճոյ թուած էր իրեն եւ դրամական մեծ պարգեւ մը ըրած էր: Այդ օրէն, Սէյիտ Ապու Սամաք, իբր սուլթանին կողմէ գընահատուած մէկը, յարգանք ու ակնածանք ներշնչած էր ամէնուն: Եւ սակայն Ապտիւլ Համիտ սիրահար չէր ըմբշամարտութիւններու եւ պալատի ըմբիշները գրեթէ երբեք առիթ չէին ունենար իրենց վեհափառ տիրոջ ցոյց տալու ուժերնին ու ճարպիկութիւննին: Սէյիտ Ապու Սամաք ծոյլ ու անգործ կեանք մը կը վարէր պալատին մէջ, չկարենալով պէտք եղածին չափ իր քաջագործութիւնները ցուցադրել, այսուհանդերձ գոհ էր իր վիճակէն: Ատեն ատեն զինքը կը գործածէին՝ սարսափ ազդելու համար վեհերոտ ձերբակալեալներուն որոնք Եըլտըզ կը բերուէին հարցաքննութեան համար: Այսպէս, Սէյիտ Ապու Սամաք կամաց կամաց իր ըմբիշի պաշտօնը մոռցած՝ իր հին դահիճի դերը կը կատարէր:

Սուտանցին երբ եկաւ Նէճիպ Մէլհամէի դէմը՝ իր հսկայական հասակը ծռեց եւ ակնածալի բարեւ մը տուաւ:

— Սէյիտ, ըսաւ փաշան արաբերէն լեզուով, քու ծառայութեանդ պէտք ունինք:

— Պատրաստ եմ ձեր հրամանին, պատասխանեց միւսը:

— Չորս չարագործներ ձերբակալած ենք, որոնք մեր վեհափառ տիրոջ նուիրական անձին դէմ կը դաւէին. այդ անձերը մինչեւ հիմա անուշութեամբ չուզեցին իրենց խոստովանութիւնները ընել եւ նոյնիսկ համարձակեցան նախատական ընթացք մը ունենալ մեզի հանդէպ: Հիմա զիրենք բռնութեամբ խօսեցնել պիտի տանք:

— Լաւ, կը խօսեցնենք, ըսաւ Սուտանցին չարաշուք դէմքով մը:

— Ո՞ւր են միւս երկու ընկերներդ:

— Դուրսը ձեր հրամանին կը սպասեն:

— Շատ աղէկ, առ այժմ դուն առանձին բաւական ես, եթէ պէտք ունենանք միւսներն ալ կը կանչենք:

— Ինչպլլահ պէտք չի մնար:

— Մանաւանդ որ մեր առաջին հարցաքննելիքը կին մըն է:

— Կի՞ն մը, ըսաւ սեւը արհամարհոտ ձեւով մը, կի՛ն մը որ կը համարձակի էրիկմարդոց հրամանին անսաստել, Աստուած իմ, ի՛նչ օրերու հասանք:

— Եւ դուն վստա՞հ ես որ պէտք եղածին պէս պիտի կրնաս խօսեցնել այդ կինը:

— Եթէ Ապու Սամաք այդչափի ալ կարողութիւն չունենայ, ալ ի՛նչ երեսով ապրիլ աշխարհի վրայ:

— Քիչ մը ետքը պիտի տեսնենք [illegible] խօսքերուդ իրական արժէքը, պատասխանեց փաշան, որ այս խօսակցութիւնը ընելով սեւամորթին հետ, պարզապէս զայն ա՛լ աւելի գրգռել կ'ուզէր:

Յետոյ, իր հրամանին վրայ, Սուտանցին գնաց կեցաւ այն աթոռին ետեւ, որուն վրայ պիտի նստեցնէին ամբաստանեալը:

— Գնա եւ Սալիհա հանըմը հոս բերել տուր, պատուիրեց Նէճիպ Մէլհամէ [illegible] քովը գտնուող անձին:

Երբ միւսը մեկնեցաւ տրուած հրամանը գործադրելու համար, պալատական[illegible] աչք մը պտըտցուց գետնայարկին [illegible] եւ իր զննութենէն գոհ մնաց: Արդ[illegible] այդ նկուղը, մերկ ու աղտոտ [illegible] լուսաւորուած կամ գրեթէ մթութեան մէջ թաղուած, որովհետեւ սեղանին վրայ դրուած երկու մոմերը հազիւ [illegible] լոյս մը կը սփռէին, չարաշուք եւ [illegible]դակ տպաւորութիւն մը կը գործէր մարդուն երեւակայութեան վրայ: Հոս [illegible] առաջուան լուսաշող ու պերճօրէն կահաւորուած դահլիճին զուարթ ու անդորր երեւոյթը, այլ ընդհակառակն [illegible] վիրքն ու վրդովմունքը կը տիրէր [illegible] կողմ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(152 – Շար.)

րուեստական գրականութեան մէջ։ Իր ատանդական ալեկոծ կեանքի դրուագ – ների, իր բազում ծանօթութիւնների, բազմազան արկածների, ուղեւորութիւն – ների, իր տեսած երկրների, ծովերի, քա– ղաքների, անապատների, խօսուն գիշեր – ների, եւ լուռ այգաբացերի նկարագրու – թիւններով, անթիւ եւ ինքնատիպ անձ – նաւորութիւնների հմուտ քանդակումնե – րով Փափազեանը դրսեւորեց դրական բերի ձիրքեր՝ չռայլօրէն ցրելով խօսքի եւ բառի գոհարներ՝ անյագ ընթերցողի առջեւ։

Փափազեանները սակաւ են լինում։ Նրանք գալիս են ու գնում իբրեւ արուես– տի արեգակներ, իրենց յորդ լոյսի մէջ կլանելով ժամանակակից բազմաթիւ լապ– տերների, գիսաստղերի, աստղների շո– ղերը։ Նրանք գնում են, որպէսզի գան եւ մնան։

Այսպէս մեռնում են կաղնիները կանգ– նած։

Այսպէս մեռնում են արծիւները թը – ռիչքում։

Այսպէս մեռնում են աստղերը դարե – րով։

Այսպէս մեռնում է Փափազեանի Մեք– Գրիգորը՝ սիրտը թողնելով հայրենի լեռ– ներում․․․։

Հ. Յ.

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՄԸ

Սթանոզը, որ 800 տունէ կազմուած զուտ հայաբնակ գիւղաքաղաք մըն էր, կը գտնուէր Անգարայէն 30 քիլոմեթր դէպի հարաւ, անառիկ ժայռերու եզրին։

Շնորհիւ տեղացի Հայերուն ուշիմութեան եւ ժրաջան աշխատանքին, գիւղաքաղաքը, որ անուանի դարձած էր սօֆ կոչուած կերպասի արտադրութեամբ (ներկայ թէրկալ կերպասներու յատկանիշը ունէր) կը նկատուէր Թուրքիոյ Մանչեսթըրը։ Իսկ իր անառիկ դիրքին պատճառով՝ երկրորդ Զէյթուն մը։

Գիւղաքաղաքը ներկայիս ջնջուած է քարտէսին վրայէն․ քանդուած են մեր եկեղեցիները, դպրոցներն ու տուները, աւերուած՝ մեր այգիներն ու պարտէզները։

Յաւերժացնելու համար Սթանոզի յիշատակը, Ֆրանսա բնակող Սթանոզցիներ ծրագրեցին եւ նախաձեռնեցին Յուշամատեանի մը պատրաստութիւնը՝ նուիրուած գիւղաքաղաքին պատմութեան։ Այս դժուար, այլ կարեւոր պարտականութիւնը սիրայօժար ստանձնեց Կ. Թէրզեան, որ տարուան մը աշխատանքէ ետք կարողացաւ հաւաքել յուշեր եւ նիւթեր Ֆրանսա, Պուլկարիա, Ամերիկա եւ Քանատա գտնուող հայրենակիցներէ։

Աշխատութիւնը այժմ պատրաստ է եւ մօտ ատենէն լոյս պիտի տեսնէ։

Այս քանի մը տողը հաղորդելու համար լուրը։

Յ. Տ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Մարտ 3ի տարեկան հանդէսի մեծ յաջողութենէն ետք Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանը շարունակեց իր աշխատանքը գործադրելու, իր գարնանային յայտագիրը։

Կիրակնօրեայ արշաւները շարունակուեցան, ինչպէս նաեւ խմբային եւ խմբակային հաւաքոյթները։

Ապրիլ 20ին, աշխարհի բոլոր սկաուտներու «փաթրոն» Ս. Գէորգի տօնին առթիւ Հայ Արիներու Փարիզի շրջանի պետերը, գայլիկները, սկաուտները եւ խըմբապետուհիները պտոյտ մը կազմակերպած էին Հավր նաւահանգիստը, առաջնորդութեամբ իրենց նախագահ Սարգիս Պալապանեանի։

Հայ Արիները Ս. Գէորգը տօնեցին շատ ուրախ հացկերոյթով մը, շատ գեղեցիկ սրահի մը մէջ քաղաքին բարձունքը։

Այցելեցին զանազան տեսարժան վայրեր, երկու ժամուան ծովային պտոյտ մը կատարելով եւ այցելելով նաւահանգիստը։

Ինչպէս ծրագրուած էր, երեք ամիսէ ի վեր փարիզեան շրջանին մէջ նոր խումբեր կազմելու աշխատանքը շարունակուեցաւ մեծ եռանդով։

Տիկին Անահիտ Աւագեանի ղեկավարութեամբ եւ օժանդակութեամբ վարչութեան անդամներու եւ ծնողքներու կազմուեցան Թեւիկներու (8–11 տարեկան աղջիկներ) եւ արենոյշներու երեք նոր խումբեր իրենց խմբապետուհիներով։

Կազմուեցան սկաուտներու եւ գայլիկներու նոր խմբակներ ալ, երեք ամսուան մէջ քառասուն նոր անդամներ աւելցան։

Ամառուան բանակումներէն եւ արձակուրդներէն ետք, պիտի կազմուի Արիներու եւ Արենոյշներու նոր խումբ մը եւս. արդէն արձանագրուած են շատ մը թեկնածուներ։

Յունիս 16, Կիրակի օր, տեղի ունեցաւ շրջանային մեծ արշաւ մը Շաւիլի անտառին մէջ. ընդհ. պետ Գուրգէն Մեծատուրեան ղեկավարեց այս հաւաքոյթը։ Մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցան նոր խումբերը։ Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու գոյնզգոյն խումբերը, շրջանային պետերը, խմբապետական կազմը, բոլորն ալ գըւարթ, անմոռանալի օր մը անցուցին խաղերով, երգերով եւ մրցումներով։

Յառաջիկայ Յուլիս եւ Օգոստոս ամսուան ընթացքին Սկովտիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ միջազգային բանակում մը, որուն պիտի մասնակցին 52 ազգերու ներկայացուցիչները երկուական խմբակներով։

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ հրաւիրուած է ղրկելու երկու խմբակ։ Մեր տըղաքը պիտի բանակին տասը օր, 2000 սկաուտներու հետ միասին, եւ մէկ շաբաթ ալ հիւրը պիտի ըլլան սկովտացի ընտանիքներու, պիտի այցելեն Էտիմպուրկ եւ Կլասքօ։

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, վստահ ենք թէ այս անգամ ալ մեր տղաքը շատ հաճելի բանակում մը պիտի ունենան, շատ բան պիտի սորվին եւ ծանօթացնեն հայ պատանեկութիւնը մեր սկովտացի բարեկամներուն։

Ահա յաջող եւ գնահատելի տարեշրջան մը, եւ շատ մը ծրագիրներ յառաջիկայ աշնան համար։

Հ. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

«Սով. Հայաստան»ի Ղափանի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ թերթին, Յունիս 12ին։

— Լեռներու եւ մոլիբդէնի հնագարեան երկրին՝ Զանգեզուրի մէջ, որ ցընցուած էր Յունիս 9ի զօրաւոր երկրաշարժէն, կեանքը կը մտնէ իր բնականոն հունին մէջ։

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի եկրաբանութեան եւ երկրաշարժութեան հիմնարկութեան տնօրէն Ա. Նազարով ըսաւ, որ «հիմնական հզօր ստորերկրեայ ցնցումին յաջորդեցին աւելի թոյլ, աստիճանաբար մարող ցընցումներ։ Երկրաշարժին կեդրոնը, որ կը գտնուի մօտաւորապէս Զանգեզուրի եւ Բարգուշատի լեռնաշղթաներուն միացած կէտին մէջ, ըստ ճշդուած տուեալներու, ցնցումներուն առաւելագոյն ուժգնութիւնը, ըստ երեւոյթին, կը հասնէր ութ պալի»։

Ամէնէն աւելի տուժած են Քաջարան քաղաքը, Զայքենդ, Գեղի եւ այլ գիւղեր։ Հոս երկրաշարժային ուժգնութիւնը կը տատանուէր 7 պալի սահմաններուն մէջ։ Քաջարանին մէջ վնասուած են բնակելի եւ վարչական շէնքեր, մշակոյթի – կենցաղի տուներ։ Ջուրին եւ ելեկտրուժին մատակարարութեան ընդհատումին հետեւանքով կարճ ժամանակի մը համար կանգ առաւ երկրին մեծագոյն պղինձի – մոլիբդէնի գործարանը։

Ղափանի եւ Սիսիանի շրջաններուն մէջ անօթեւան մնացած են բանուորներ, աշխատողներ, կոլտնտեսականներու շատ ընտանիքներ։ Մարդկային զոհեր չկան, քանի որ առաջին ցնցումը ազդանշան մը եղաւ, եւ բնակիչները կարողացան ժամանակին հեռանալ իրենց տուներէն։

Առաջին իսկ օրը Ղափան ժամանեց կառավարական յանձնախումբը։

Ողջի լեռնային գետի կիրճին մէջ մէկ օրուան ընթացքին տեղաւորուեցան վըրաններ, ուր կը բնակին երկրաշարժին հետեւանքով անպատսպար մնացած ընտանիքները։ Վերահաստատուած է կապը, ջրմուղը, ելեկտրականութեան մատակարարումը։ Զանգեզուր կը մեկնին շինանիւթերով բեռցուած շողեկառքեր։ Բնակչութիւնը բնակարանով ապահովելու համար յատկացուած են սթանտար տուներ։ Ղափան ժամանեցին խորհրդային Նախարարներու Խորհուրդի նախագահին տեղակալը՝ Ի. Նովիկով, Հայաստանի Կենտկոմի առաջին քարտուղարը Ա. Քոչինեան, Հայկական Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը Բ. Մուրադեան, կարգ մը կազմակերպութիւններու ղեկավարներ։ Բոլորն ալ մանրամասն դիտեցին երկրաշարժէն տուժած բնակավայրերը։ Անկէ ետք տեղի ունեցաւ կառավարական յանձնաժողովին նիստը, որ մշակեց ծրագիր մը՝ դարմանելու տարերային աղէտին հետեւանքները։

Այսպիսի երկրաշարժ Զանգեզուրի մէջ տեղի ունեցած է նաեւ 1931 Ապրիլին։ Սակայն այժմ, տեղացիներու վկայութեամբ, իրաց կացութիւնը շատ աւելի լաւ է։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

× Բժշկական շրջանակներու ցանկութեան համապատասխան՝ միջնադարու հայ մեծանուն բժիշկ եւ գիտնական Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակը պիտի յիշատակուի Նոյեմբեր 11–14ին։

× Ստեփան Զօրեանի յիշատակը յաւերժացնելու համար որոշուեցաւ 1970–75ին հրատարակել գրողին գործերուն ամբողջական հաւաքածոն։ Կարգ մը փողոցներ, դպրոցներ պիտի կրեն մեծ գրողին անունը։

× Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, որ տեղի ունեցած է Մայիս 16ին, Հայաստանի Մամուլի Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Կ. Յովակիմեան եւ ուրիշներ զեկուցած են Երեւանի հիմնադրութեան 275ամեակի յոբելեանին շուրջ։ Երեւանի յոբելեանը պիտի նշուի Հոկտ. 18ին՝ հանդիսաւոր նիստով մը։ Ամբողջ շաբաթ մը պիտի ըլլան ժողովրդական ձեռնարկներ՝ պարահանդէսներ, ցուցահանդէսներ եւայլն։

× Երեւանի Թատրոնին մէջ, Մայիս 20ին, յիշատակուեցաւ դերասան Գուրգէն Ջանիբէկեանի ծննդեան 70ամեակը եւ անոր բեմական գործունէութեան 50ամեակը։

× Կիրովական ունեցաւ ամոնեակ արտադրող գործարան մը։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Մինչեւ Յունիս 23, Լոնտոնի Հայ Տան մէջ իր գործերը կը ցուցադրէ Տիկին Վավա–Սարգիս Խաչատուրեան։ Արդէն իսկ ջերմ ընդունելութեան եւ մեծ գնահատանքի արժանացած է արուեստագիտուհին,, որու տաղանդը արդէն ծանօթ է Ֆրանսայի գեղարուեստասէր հասարակութեան։

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (225)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Մանուկները բնականապէս երանութիւն եւ ուրախութիւն ըլլալով, անմիջապէս եւ ընտանեբար կ՚ընդունին ուրախութիւնն ու երանութիւնը։

Քոզէթ Քաթերինը նշմարեց անկողնին քով եւ առնելով սկսաւ խաղալ ու միանգամայն հարցումներ ընել Ժան Վալժանին։ Կը հարցնէր թէ ո՞ւր էր ինք, թէ մե՞ծ էր քաղաքը, թէ տիկին Թէնարտիէ շատ հեռո՞ւ էր, թէ արդեօք կրկին պիտի չգա՞ր ան, եւայլն։ Յանկարծ պոռաց.

— Որչա՜փ աղուոր է այս սենեակը։

Աղուոր ըսածը սոսկալի խրճիթ մըն էր, բայց կը զգար թէ ազատ էր այս խրճիթին մէջ։

— Սենեակը աւլե՞մ, հարցուց վերջապէս։

— Խաղա՛, ըսաւ Ժան Վալժան։

Օրը այսպէս անցաւ։

Քոզէթ անպատում կերպով երջանիկ էր այս պուպրիկին եւ բարեմիտ մարդուն հետ առանց բնաւ բան մը հասկնալ ուզելու։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵՐԿՈՒ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՐ ԽԱՌՆՈՒԵԼՈՎ ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿԱԶՄԷ

Ժան Վալժան հետեւեալ օրը առտուն դարձեալ Քոզէթի անկողնին քովն էր։ Հոն սպասեց անշարժ, եւ անոր նայեցաւ մինչեւ արթննալը։

Սրտին մէջ նոր բան մը կը զգար։

Ժան Վալժան բան մը սիրած չէր բնաւ։ Քսանեւհինգ տարիէ ի վեր առանձին էր աշխարհի մէջ։ Բնաւ հայր, սիրահար լծակից, բարեկամ եղած չէր։ Թիարանի մէջ չար, մռայլ, անարատ, տգէտ եւ վայրենի մարդ մըն էր։ Այս ծեր թիապարտին սիրտը կուսութիւններով լի էր։ Քոյրը եւ քեռորդիները միայն անորոշ եւ հեռաւոր յիշատակ մը թողած էին անոր, յիշատակ մը որ վերջապէս գրեթէ բոլորովին ջնջուած էր։ Ամէն ջանք ի գործ դրած էր զանոնք գտնելու համար, եւ չկրնալով գտնել՝ մոռցած էր։ Այսպէս է մարդկային բնութիւնը։ Իր երիտասարդութեան միւս գորովալի յուզումները, եթէ երբեք ունեցած էր, անդունդի մը մէջ ինկած էին։

Երբ Քոզէթը տեսաւ, երբ առաւ, տարաւ եւ ազատեց զայն, իր սրտին խորերէն յուզուիլ զգաց։ Իր ամէն եռանդալի եւ գորովալիր զգացումները արթընցան եւ այս մանկուհիին վրայ յարձակեցաւ։ Քովն էր անկողնին ուր Քոզէթ կը քնանար, եւ ուրախութեամբ կը սարսըռէր. մօր մը պէս սրբանի խիթեր կը զգար, եւ չէր գիտեր թէ ի՛նչ է զգացածը վասնզի խիստ անիմանալի եւ խիստ քաղցըր բան մըն է այն մեծ եւ տարօրինակ շարժումը որով սիրտ մը կը սկսի սիրել։

Խե՜ղճ ծեր սիրտ, որ բոլորովին նոր էր։

Սակայն ինք յիսունեւհինգ տարեկան, իսկ Քոզէթ ութ տարեկան ըլլալով, տեսակ մը անջնջելի նշոյլ մը նմանեցաւ միայն այն ամէն սէրը զոր Ժան Վալժան կրնար ունենալ ամբողջ կեանքին մէջ։

Ժան Վալժան Քոզէթին հանդիպելովը երկրորդ սպիտակ երեւոյթ մը ունեցած էր։ Եպիսկոպոսին հանդիպելովը իր հորիզոնին վրայ առաքինութեան արշալոյսին ծագումը տեսած էր. Քոզէթին հանդիպելով սիրոյ արշալոյսը կը տեսնէր։

Առջի օրերը այս հիացումով անցան։

Քոզէթ նոյնպէս անգիտակցաբար փոփոխութիւն մը կը կրէր, խե՜ղճ մանկուհի։ Մօրմէն զատուած ժամանակ այնքան պզտիկ էր որ ալ չէր յիշեր զայն։ Որթատունկի նորածիլ շառաւիղներուն պէս՝ որոնք ամէն բանի կը փարին, Քոզէթ ուզած էր սիրել, բայց չէր կրցած փափաքին հասնիլ։

Ինչպէս խղիկը աղուռի, նոյնպէս Ժան Վալժան գեղեցիկ կ՚երեւէր Քոզէթին։

Բառերն իրենց ամէնէն իմաստալի եւ ամէնէն բացարձակ նշանակութեամբը առնելով կրնանք ըսել թէ այս երկու էակները գերեզմանական պատերով ամէն բանէ բաժնուած ըլլալով Ժան Վալժան ամուրի էր, ինչպէս Քոզէթն ալ որբուհի։ Այս վիճակին պատճառաւ Ժան Վալժան երկնային կերպով մը Քոզէթին հայր եղաւ։

Եւ ստուգիւ ոչ թէ պատրանք այլ իրականութիւն մըն էր այն խորհրդաւոր տըպաւորութիւնը զոր Քոզէթ Շէլի անտառին մէջ կրեց երբ Ժան Վալժանին ձեռքը իր ձեռքը բռնեց մութին մէջ։ Ժան Վալժան այս աղջնակին ճակատագրին մէջ մտնելով հետը Աստուած բերած էր։

Մանաւանդ որ Ժան Վալժան իր ապաստանարանը լաւ ընտրած էր։ Այնպիսի ապահովութեան մը մէջ էր, որ կրնար անթերի սեպուիլ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վենսէնէն Պ. Գրիգոր Հաստրճեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Հայաստանի անկախութեան հռչակման յիսնամեակին առթիւ Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Սահակ Յովհաննէսեանի եւ զաւկին, ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի *մահուան առթիւ:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ. Հրաչ Հանտալեան իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Այրի Տիկին Սահակ Յովհաննէսեանի եւ զաւկին, ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի *մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին:*

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հայրենակից Գրիգոր Հաստրճեանէ 100 Ֆր. Միութեան որդեգրելիք սանուհիի համար:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— *Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լանսէյի, Ռընաժի եւ Կրընոպլի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Պոմոնի մասնաճիւղի վարժարանին
Կիրակի (23 Յունիս) ժամը 16ին, Պոմոնի
հովանաւորութեամբ Թեմիս Առաջնորդ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ հայ լեզուին մասին դաստիարակիչ ներկայացում մը կը կատարեն վարժարանի երկսեռ աշակերտները, ղեկավարութեամբ Պոմոնի հոգեւոր Հովիւ Հայր Գեղամի (*ուսուցիչ*) *եւ* Տիկին Պօղոսեանի (*ուսուցչուհի*):

Մէջ ընդ մէջ Ֆրանսական խումբ մը ղեկավարութեամբ Զօհրապ Զատէեանի արդիական նուագով եւ երգով պիտի համեմէ մթնոլորտը: Մուրատջանեան եղբայրները եւս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն:

Պոմոնի եւ շրջանի Հայութիւնը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական աշխատանքը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կավօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յունիս 30ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 5րդ տարեդարձը, որու ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Խաչատրեան Սահակ Միքայէլի կը փնտռէ *հետեւեալ երկու անձերը.*

1) Յովհաննէս Սմբատի Մովսէսեան

2) Սիրուհի Միքայէլի Խաչատրեան:

Կենսագրական տուեալներ յիշեալ Յովհաննէս Սմբատի Մովսէսեանի *մասին.— Ծնած է Երեւանի Վեդի շրջանի Արարատ գիւղը: 1941 թուին հայրենական պատերազմին կանչուած է բանակ ու բանակէն չէ վերադարձած եւ մինչեւ հիմա ոչ մէկ լուր կայ: Իր հասցէն էր Երեւանի Վեդի շրջանի Արարատ գիւղը: Մայրը կը կոչուէր Մակօ, եղբայրը՝ Ռուբէն, քոյրերը կը կոչուէին Շուշանիկ եւ Վարինկա. կինը՝ Արաքսի, զաւակները՝ Ռազմիկ եւ Իսոյիկ:*

Կենսագրական տուեալներ Սիրուհի Միքայէլի Խաչատրեանի.— *Ծնած է Հայաստան՝ Երեւանի Վեդի շրջանի Դավալու կամ Արարատ գիւղը, 1917 թէ 1918ին ամերիկեան մանկական որբանոցը եղած ժամանակ, երբ այդ թուականներուն ամերիկեան կառավարութիւնը հաւաքեց որբանոցները եւ մէկ էշըլոն որբեր տեղափոխեց Ամերիկա, հաստատուած է որ Սիրուհին ալ այդ* էշըլոնով *տեղափոխուեր է Ամերիկա: Սիրուհի ծնած է Հայաստան՝ Երեւանի Վեդի շրջանի Դավալու կամ Արարատ գիւղը 1909ին: Հայրն էր Միքայէլ, մայրը՝ Անօ, վեց եղբայրները՝ Լեւոն, Վահան, Արշակ, Երուանդ, Կարապետ եւ Սահակ, երեք քոյրերը՝ Մակօ, Մարօ եւ Լուսիկ:*

Վերը յիշուած երկու փնտռուածներու մասին որեւէ լուր կամ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.—

Հայաստան, Երեւան, Վեդի շրջան,
Արարատ գիւղ, Խաչատրեան Սահակ
Միքայէլ:

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

×

Հայաստանի Նախիջեւանի Ջնաբերդ գիւղէն 1921 թուին Ամերիկացիները որբանոցի հետ տարեր են՝

1) Առաքելեան Վարագդատ Վասակի, *ծնած 1908ին:*

2) Առաքելեան Մաշօ Խաչոյի, *ծնած 1908ին:*

Այս երկուքին հարազատները կը փնտռեն իրենց երկու քոյրերն ու եղբայրը՝ Առաքելեան Հեղուշ Վասակի, Առաքելեան Սիրօ Վասակի եւ Առաքելեան Շերամ Վասակի: Այս երեք հոգին փնտռողներն են: *Որեւէ տեղեկութիւն կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.—* Հայաստան, Երեւան, Սարի թաղ 22րդ փողոց, թիւ 4 տուն, Օհանեան Վալիա:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

×

Հայաստան՝ Վեդի շրջանի Կիրովի անուան Սովխոզին մէջ աշխատող Սառա Մանուկի Յովհաննէսեան *կը փնտռէ իր փոքր եղբայրը՝* Յովհաննէս Մանուկի Յովհաննէսեան, *որ կը կարծուի Մանկատան (որբանոց) հետ տարուած ըլլայ Անգլիա կամ Ամերիկա, բայց ո՞ւր. ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն մինչեւ այսօր:*

Եղբայրս, զոր միշտ կը փնտռեմ, ծնած է Վանայ շրջանի Կուսնոց գիւղը 1901–1905 թուականներուն, մայրն է Նարգիզ, քոյրերը Սառա (ես ինքս, 1900ին ծնած), Մարօ եւ Սուսուն, որոնց ծննդեան թուականները չեմ կրնար յիշել:

Ես եղած ու ապրած եմ Պաղտատ մինչեւ 1923 թուականը, իսկ իմ եղբօրս կենսագրութեան իբր յաւելական տուեալ գիտեմ որ երբ նոյն 1923 թուին Պաղտատէն վերադարձանք Էջմիածին, ոչ ոք չտեսայ, մայրս եւ քոյրերս մահացեր էին, իսկ եղբայրս՝ Յովհաննէս Մանուկի Յովհաննէսեանը Մանկատան հետ տարեր էին, բայց ուր, մինչեւ այժմ տեղեկութիւն չունիմ:

Ուստի քրոջ ու եղբօր տանջուած սրտերու հանգստացման համար թախանձագին կը խնդրեմ բոլոր անոնցմէ որ անոր կենդանութեան կամ ժառանգորդներու գոյութեան մասին որեւէ ստոյգ տեղեկութիւն կամ լուր ունին, ազնիւ ըլլան գրելու ինծի հետեւեալ հասցէով.

Սառա Մանուկի Յովհաննէսեան,
Հայաստան, Վեդի շրջանի Կիրովի
անուան Սովխոզ:

Արտասահմանի հայ թերթերէն ալ կը խնդրուի բարի ըլլալ արտատպելու այս յայտարարութիւնը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 23ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, իր ամբողջական կազմով: Ղեկավար ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը
Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15, 10,45, 1,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47 13,00 13,24 13,30, 13,54, 14,00, 14,30, 15,00

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30
Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16էն 19, *հետեւեալ թուղթերով.—*

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Ռիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20–23–33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս Կիրակի (23 Յունիս), կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին, Կարտանի Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ ելղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
5², RUE CHALON, PARIS 12e
64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9ᵉ)
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ
23
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
23 JUIN
1968

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 75 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	40 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 90 Ֆ.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԽԴ. ՏԱՐԻ — Թիւ 11243
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.243

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԱՄԷՆ ԱՌԻԹ

Երեք տարի առաջ Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակը առիթ էր ընծայած համազգային համերաշխութեան՝ ոչ միայն միասնաբար ոգեկոչելու մեր մէկուկէս միլիոն անմահ նահատակներու յիշատակը, այլեւ՝ միացեալ ճակատով հետապնդելու Հայ Դատը: Տեսակ մը Ազգային Ուխտ՝ հաւատարիմ մնալու անոնց կտակին:

Ապրիլեան զոհերու յիշատակը յաւերժացնելու համար յուշարձաններ կանգնուեցան Երեւան ու Էջմիածինէն մինչեւ Լիբանան, Սան Փաւլոյէն մինչեւ Մոնթեպելլօ եւ այլուր:

Յիսնամեակը միութեան օղակ մը եղաւ հայրենիքի եւ սփիւռքի, այս վերջնոյն մէջ ալ՝ զանազան հոսանքներու միջեւ:

Վերջացան սգատօներն ու Յիշատակի հանդիսութիւնները: Մնացին սակայն յուշարձանները՝ իբրեւ կենդանի վկաները հայ ժողովուրդի գողգոթային, պատմելու համար աշխարհին՝ ցեղասպան Թուրքին գործած տմարդի ու վայրագ ոճիրները:

Բայց աստի երեք տարի առաջ նահատակները մեզի յիշեցուցին նաեւ թէ յուզիչ ու արտառոց ճառեր խօսելէ եւ յիշատակի կոթողներ կանգնելէ աւելի կենսական ու հիմնական գործեր կան կատարելիք, — Հայ Դատի անընդհատ ու անվըհատ հետապնդումը:

Իրենք զոհուած էին յանուն Հայութեան, յանուն ազատութեան եւ անկախ հայրենիքի: Հայրենիքը, որուն սուրբ հողին վրայ թափեցին իրենց սուրբ արիւնը, կը շարունակէ բռնագրաւուած մնալ իրենց ու մեր անարգ դահիճներուն կողմէ, թշուա՛ռ ու անտէ՛ր:

Այդ դարաւոր հայրենիքի ազատագրութիւնը պէտք է դառնայ գերագոյն նպատակը համայն Հայութեան, իբրեւ երախտագիտական տուրք մը՝ ընծայուած մեր նահատակներուն:

Գիտենք թէ աշխարհի ներկայ խռովայոյզ կացութեան մէջ ո՛չ ոք սիրտ կամ տրամադրութիւն ունի զբաղելու մեր հարցով: Ա՛յնքան բարդ եւ այժմէական հարցեր կան ՄԱԿի եւ դիւանագէտներու սեղանին վրայ: Ա՛յնքան ներհակ ուժեր իրարու կը բախին, առանց բանաւոր ելք մը գտնելու զիրենք բաժնող անհամաձայնութեանց: Բազմազան խնդիրներ կան, որոնք լուծումի կը սպասեն տասնեակ տարիներէ ի վեր, առանց յուսադրիչ հեռանկարներու:

Զէնքերն իսկ անզօր են դարձած յաջողելու հոն՝ ուր դիւանագիտութիւնը իր անկարողութեան ապացոյցն է տուած:

Հակառակ բոլոր բացասական պայմաններուն եւ անյաղթահարելի դժուարութեանց՝ պարտաւոր ենք շարունակելու մեր պայքարը, հետապնդելու մեր արդար իրաւունքները, յամառօրէն բախելով ամէն դուռ: Օգտագործելով ամէն պատեհ առիթ:

Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը եւ զանազան վայրերու, մասնաւորաբար Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու մէջ գործօն աշխատանքի լծուած Հայ Դատի Յանձնախումբերը կարելին կը փորձեն միջազգային ատեաններուն եւ օտար պետական ու քաղաքական անձնաւորութեանց ներկայացնելու համար Հայ Դատը:

Վերջին ձեռնարկն էր Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ, յանուն Հայութեան Թեհրանի Մարդկային Իրաւանց Խորհրդաժողովին ներկայացուած յուշագիրը, որով միջազգային այդ արիսպագոսին ուշադրութեան կը յանձնուէին Հայ ժողովուրդի անտեսուած իրաւունքները, ինչպէս նաեւ 1915ի անպատիժ մնացած ցեղասպանութեան հետեւանքով անոր կրած մարդկային, ազգային, մշակութային ու տնտեսական կորուստները (Յառաջ Մայիս 26):

Խորհրդաժողովի փոխ-նախագահ եւ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Ու Թանի ներկայացուցիչ Պ. Շրայպըր ընդունելով Հ. Հ. պատուիրակութեան յուշագիրը, յայտարարած է, որ ոչ-պետական կազմակերպութեանց պահանջագրերը չեն դըրուիր օրակարգի մէջ, ու խոստացած է զայն ղրկել Նիւ Եորք, ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարութեան, «առ ի տնօրինութիւն»:

Խորհրդաժողովը իր նիստերու պաշտօնական ատենագրութիւնները ղրկած է Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին, ինչ որ յաջողութիւն մըն է:

Ինչպէս գրեցինք, ՄԱԿը Մարդկային Իրաւանց Տարի հռչակած է 1968ը: Միջազգային Խորհրդաժողովը ներկայ տարուան ընթացքին իր աշխատանքները պիտի շարունակէ այլ կեդրոններու հաւանաբար Նիւ Եորքի եւ Փարիզի մէջ:

Աչալուրջ պէտք է հսկենք՝ ներկայանալիք ամէն առիթ օգտագործելու համար ի նպաստ Հայ Դատին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Տին Ռըսք նոր առաջարկ մը ըրած է Հանոյի: Պատրաստ է ռմբակոծումները դադրեցնելու եթէ Սայկոնի վրայ յարձակումը դադրի: Միւս կողմէ նոր ռմբակոծութիւններ (Ռոքէթ) եղած են Սայկոնի վրայ բայց կը թուի թէ Ամերիկացիներն են որ սխալած են:

ԺՈՐԺ ՊԻՏՕ քանի մը խօսք փոխանակած է առջի օր Շան զ'Էլիզէի մէկ ճաշարանը, լրագրողներուն հետ: Ըստ իր սովորութեան, Պիտօ սերիլլական բացատրութիւններ գործած է կրկին: Տը Կոլի համար ըսած է.— «Մովսէսն է որ Նեպոտը (այժմ՝ Աթթար) կը բարձրանայ: Ի՞նչ ըրած է Ֆրանսա Աստուծոյ որպէսզի այսպիսի Ֆրանսացիներ ունենայ»: Պիտօ այս դառն խօսքն ալ ունեցած է անդրադառնալով աջին՝ «Աջը չէ եղած գերեզմանատուները լեցնելու համար պատերազմի ատեն եւ բանտերը՝ խաղաղութեան ատեն»:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը Իսրայէլ գացած է Արտաքին նախարար Էպանի հրաւէրով:

ՌԻՕ ՏԷ ԵԱՆԵՐԻՈՅԻ մէջ ուսանողական բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին երեք հոգի մեռած է եւ տասնեակ մըն ալ՝ վիրաւորուած:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Յունիս 15ի Ֆրանս-Սուար մէջ (ընտրութեանց էջը՝ 4) կոչ մը հրատարակուած էր անպատասխանատու անձի մը կողմէ, որ երեւակայական հանգամանքներ շնորհելով ինքզինքին, այս անգամ ալ խրատներ կուտար ֆրանսահպատակ Հայերուն:

Հարկ եղած լուսաբանութիւնը տրուած ըլլալով Ֆրանս-Սուարի խմբագրութեան, թերթը իր Յունիս 22ի թիւին մէջ հետեւեալ ճշգումը հրատարակած է (էջ 15).—

« Հայկական իրազեկ շրջանակները կը խնդրեն մեզմէ ճշդել որ Յունիս 15 թիւին մէջ հրատարակուած լուրը (էջ 4 — Ընտրութիւն) եւ որ կը վերաբերէր «Ազատ Հայաստանի Խորհուրդի» իբրեւ թէ նախագահի մը կոչին, ոչ մէկ հիմ ունի, տրուած ըլլալով որ այդ անունով ոչ մէկ խորհուրդ գոյութիւն ունի Ֆրանսայի մէջ»:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԶՈՀՈՒԱԾ ԶԱՒԱԿՆԵՐԻՆ ՅԱՒԵՐԺ ՓԱՌՔ»

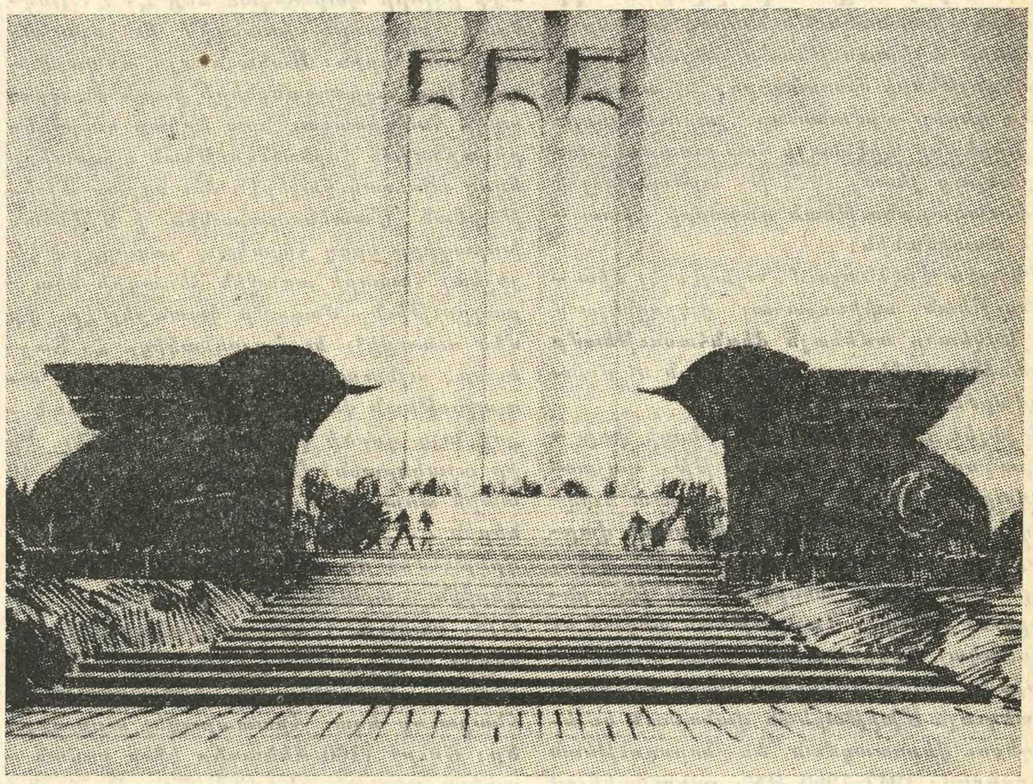

Սարդարապատի Յուշարձանը Հայաստանի մէջ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

Գալիս էինք դարերից
Ճամբաներով հեռաւոր,
Անցած հազար կեռմաններ,
Անցած վիհեր ահեղ,
Ոսոխներից հետամուտ –
Առիւծի պէս վիրաւոր
Արնահետքերը թողած
Ճակատներին դարերի:

Ու հինաւուրց այս հողում
Մեր արիւնով ներծծուած
Կարծր քարերը փափկել,
Դարձել են տուֆ կարմրաւուն,
Իսկ մենք՝ ցասմամբ մոլեգին,
Ելած մահուան դէմ դիմաց,
Մնացել ենք աներեր,
Մնացել ենք աննկուն:

... Խաբուած էինք ամէնից՝
Մի բուռ հողում սեղմուած,
Ու գրուած էր բախտը մեր
Մազից կախուած նժարին,
Ոսոխը մեր դարաւոր
Կեռ եաթաղանը սրած,
Մոլեգնում էր, որ ընդմիշտ
Հայոց արեւը մարի:

Իսկ մենք եկած դարերից՝
Ճամբաներով հեռաւոր,
Անցած հազար կեռմաններ
Տեսած մահեր արիւնոտ,
Նենգ ոսոխից հետամուտ
Առիւծի պէս վիրաւոր
Վերջին նիզերը լարած՝
Ահեղ էինք ու ցասկոտ:

Էլ տեղ չկար նահանջի,
Մի բուռ հող էր մնացել,
Եւ մի նամբայ՝ մեզ ծանօթ
Դեռ Տղմուտի ափերից,
Մահով մահին յաղթելու
Վերջին վճիռն էր նորից
Իր մերկութեամբ տիրաբար
Ամէնքի դէմ ծառացել:

Ու ոսոխի դէմ ելած
Առիւծի պէս վիրաւոր
Մենք ննջեցինք զրահի՝
Ապաւինած մեր բազկին,
Սարդարապատը դարձաւ
Նոր Աւարայր փառաւոր,
Ուր ծառս ելաւ մահուան դէմ
Գոյատեւման մեր ոգին:

Գեղջուկը մանգաղ թողած,
Խոփը բռնած սրպէս սուր,
Լեռներից վար է իջել,
Ու պատրաստ էր մեռնելու,
Աշխարհազօրը դէպի
Սարդարապատ էր հոսում,
Հեղեղի պէս վարարած՝
Ցասման շանթերն աչքերում:

Էջմիածնի զանգերը
Տագնապալի ղօղանջում,
Կանչում էին ամէնքին
Օրհասական մարտերի,
Եւ արձագանգը նրանց
Գիւղերից գիւղ էր անցնում,
Որպէս ահեղ ահազանգ,
Ու կոչ թմբած սրտերին:

Վանականներն էլ անգամ,
Որպէս Ղեւոնդ մի երէց,
Հագած կտաւ սպիտակ,
Դեռ չմեռած պատանքում,
Գնում էին խառնելու
Բոսոր արիւնն իրենց
Հայոց արեան հեղեղին,
Ցասման գետին վարարած:

Թէեւ մի զուգ էր միայն
Իրեն կոչում մահապարտ,
Բայց մահապարտ էր արդէն
Ժողովուրդը մեր ամբողջ,
Մահապարտի պէս անահ
Գնում էին դէպի մահ
Իրենց մահով փրկելու
Գալիքի երթը Հայոց:

Ու նահանջեց թշնամին՝
Ո՛չ, նա փախաւ պարտուած,
Ռազմադաշտում թողնելով
Կոյտերն անթաղ դիերի,
Արարատը ալեհեր՝
Ճակտի ամպերը ցրած
Հպարտութեամբ էր նայում
Յաղթողներին քաջարի:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
(*Մայիս*, 1968 *Թ.*)

Հ. ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՎՐԴ. ՈՍԿԵԱՆ

(1 ՅՈՒԼԻՍ 1895 – 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1968)

Ա.

Հ. Համազասպ Վրդ. Ոսկեանը ծնուել է 1895 Թ. Յուլիս 1ին Հայրենի Խոտորջուրի Խանդաձոր թաղում: Նա հազիւ 12 տարեկան պատանի էր, երբ 1907 Թ. գընաց սովորելու Վիէննայի Մխիթարեանների մօտ, ուր եւ 1913 Թ. դարձաւ նորընծայ, 1914 Թ. ուխտեալ եւ ի վերջոյ 1919 Թ. ձեռնադրուեց քահանայ: Ոսկեանը իր աշակերտական շրջանում թրծուել է Մխիթարեան միաբանութեան մեծանուն երախտաւորների՝ Հ. Յակոբոս Տաշեանի եւ Հ. Ներսէս Ակինեանի շնչով եւ իր բնածին ընդունակութիւններով եւ արտակարգ աշխատութեամբ դարձել նրանց աւանդոյթների ժառանգորդը եւ ապա նըրանց գործի արժանաւոր շարունակողը: Հ. Ոսկեանը Վիէննայի համալսարանն աւարտելուց յետոյ 1922 Թ. արժանացել է աստուածաբանութեան դոկտորի գիտական աստիճանին:

Ինչպէս Վիէննայում, այնպէս էլ միաբանութեան սփիւռքահայ դպրոցներում Հ. Ոսկեանը ամենայն ձեռնհասութեամբ ստանձնել է մի շարք վարչական եւ մանկավարժական պաշտօններ:

Մինչեւ 1928 Թ. նա կղերանոցի փոխվերակացուն էր: 1928-1931 ԹԹ. պաշտօնավարել է Պուլկարիայի հայաշատ Պլովդիվ քաղաքում իբրեւ Մխիթարեան վարժարանի ուսուցիչ, իսկ 1931–1937 ԹԹ.՝ նոյն վարժարանի տնօրէն: 1937 Թ. ընտրուել է Ընդհ. Վարչութեան անդամ եւ գործակալ Վիէննայում: Ապա անցնելով Թրիեստ, շուրջ մէկուկէս տարի զբաղուել է տեղւոյն Մխիթարեան վանատան եւ եկեղեցու վերատացման եւ նորոգութեան հարցերով: 1947-1960 ԹԹ. շարունակելով իր մանկավարժական բեղնաւոր գործունէութիւնը՝ Հ. Ոսկեանը Պէյրութում իբրեւ մեծաւոր եւ տնօրէն Մխիթարեան վարժարանի՝ հայեցի ուսում է ջամբել հազարաւոր հայորդիների: Դեռ աւելին. տեսնելով սփիւռքում մայրենի լեզուով գրուած դասագրքերի պակասը, հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին Հ. Ոսկեանը հեղինակել է հինգ հատորանոց «Շողակաթ» հայերէն ընթերցարանը եւ դարձեալ հինգ հատորանոց Հայոց պատմութեան դասագրքերը, որոնք ունեցել են մի քանի հրատարակութիւններ եւ նրանցով դաստիարակուել բազմաթիւ հայ մանուկների սերունդներ: Դարձեալ այս ժամանակաշրջանում է, որ Հ. Հ. Ոսկեանը իր հեղինակած բազմաթիւ մանկապատանեկան գրքերով հարստացրել է սփիւռքահայ գրականութիւնը եւ իր կարեւոր նպաստի բաժինը բերել նոր սերընդին հայրենասիրութեան, բարոյախօսութեան, առողջապահութեան, կարգապահութեան եւ այլ յարակից խնդիրներին հաղորդակից դարձնելու եւ նրանց դաստիարակելու գործում:

Սկսած դեռեւս 1920ական թուականներից, երբ ինք դեռ շատ երիտասարդ էր, եւ ապա Հ. Ն. Ակինեանի բացակայութեան շրջանում (1937) եւ ի վերջոյ 1960 թուականից մինչեւ իր վերջին շունչը Հ. Հ. Ոսկեանը շարունակել է մնալ հայագիտութեան մէջ նշանակալից դեր խաղացած «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերականի խմբագրապետն ու նրա մնայուն եւ հիմնական աշխատակիցը: Նա բազմաթիւ յօդուածներ է գրել նաեւ սփիւռքահայ մի շարք պարբերականների, այդ թւում «Ուսումնարան», «Աւետիք», «Մասիս» եւ այլ թերթերին եւ հանդէսներին:

Հ. Համազասպ Ոսկեանը իր վերոյիշեալ բազմազան եւ բեղնաւոր գործունէութիւնից բացի շուրջ կէս դար, այսինքն իր բովանդակ ստեղծագործական կեանքը, նուիրեց հայագիտութեան զարգացման ազնիւ գործին: Իր նշանաւոր նախորդների՝ Տաշեանի եւ Ակինեանի մահից յետոյ, Ոսկեանը իր ամբողջ էութեամբ շարունակեց անձնուրաց Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան շրջանակից ներս զարգացող հայագիտութեան գործը եւ իր տեղը գրաւեց նորագոյն շրջանի հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ:

Հ. Հ. Ոսկեանը ժամանակակից հայ ձեռագրագիտութեան մեծագոյն ներկայացուցիչներից մէկն էր: Իր գիտական գործունէութեան սկզբնական օրերից մինչեւ իր կեանքի վերջին շրջանը նա բացառիկ նուիրուածութեամբ ձեռնամուխ է եղել դեռեւս հայագիտութեանը անյայտ մնացած գրչագրերի յայտնաբերման, ուսումնասիրման եւ հրատարակման գործին: Սկսած Աւստրիայի տարբեր քաղաքներից մինչեւ Կ. Պոլսի ազգային եւ պետական հիմնարկութիւնները, Թեհրանից մինչեւ Ջեխոսլովաքիա եւ վերջապէս Պուլկարիայից մինչեւ Լիբանան ցրուած մեր ձեռագիր գանձերը եթէ ճանաչելի դարձան հայ բանասիրութեանը, ապա այդ բոլորը պարտական ենք Հ. Հ. Ոսկեանի բացառիկ եռանդին եւ ժրաջան պրպտումներին: Սակայն այս ասպարէզում նրա աշխատանքների թագն ու պըսակը հանդիսացաւ նրա երկար տարիների տքնաջան գործունէութեան արդիւնքը եղող «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան Մատենադարանին ի Վիէննա» խորագիրը կրող հոյակապ հատորը: Թէեւ յիշեալ հատորի առաջին ձեռագրի նկարագրութիւնը մասամբ կատարել էր իր մեծ ուսուցիչը եւ հայրենակիցը Հ. Տաշեանը, այնուամենայնիւ վերջինս իր առողջութեան վատթարացման հետեւանքով այդ գործի կատարումը կտակել էր իր աշակերտին: Եւ այսպէս դեռեւս 40 տարի առաջ իր երիտասարդական տարիներին Հ. Հ. Ոսկեանը Տաշեանական ոճով գրեթէ մեծ մասամբ աւարտել, իսկ իր վերջին տարիներին ամբողջացրել էր այն, սակայն հրատարակչական միջոցներից զուրկ լինելով միայն 1963 Թ. շընորհիւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հնարաւոր եղաւ հրատարակել այդ գործը: Շուրջ 1160 մեծադիր էջեր բովանդակող այդ պատկառելի հատորում նա խոր հմտութեամբ եւ մեծ բարեխղճութեամբ իբրեւ Տաշեան ձեռագրացուցակի անմիջական շարունակութիւն, իբրեւ Բ. հատոր, ստեղծեց իրը, որ գիտութեանը արդէն յայտնի դարձաւ Ոսկեան ձեռագրացուցակ անունով, եւ ուր գիտական նկարագրութեան ենթարկեց 574–1304 համարները կրող ձեռագրերը, այսինքն 730 ձեռագրեր: Բաւական է նշել, որ ներկայումս Վիէննայի Մխիթարեան Մատենադարանը մեր ձեռագրական ամենամեծ գանձարանների թւում առաջինն է, որ հայագիտութեանը ամենայն մանրամասնութեամբ ճանաչելի է դարձրել իր գրչագրական բովանդակ հարստութեան հետ եւ այդ շնորհիւ Հ. Հ. Ոսկեանի յիշեալ հոյակապ աշխատութեան:

Հ. Հ. Ոսկեանի կողմից կատարուած ձեռագրագիտական մաշեցնող աշխատանքները կարեւոր նշանակութիւն ունեցան յետագայում հեղինակի կողմից պատմա-բանասիրական, մատենագրական եւ այլ բնոյթի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ ստեղծելու գործում:

Նրա երկար տարիների աշխատանքի արդիւնքը եղող հայագիտական երկասիրութիւնների գլուխ-գործը հանդիսացաւ անկասկած հայ վանքերի պատմութեանը նուիրած նրա տասը հատորանոց մեծարժէք աշխատութիւնը, որ ընդգրկում է շուրջ 3000 էջ եւ միջնադարեան մեր մշակոյթի լուսատու միջնաբերդերի պատմութեանը ընծայուած ամենակատարեալ եւ լաւագոյն աշխատութիւնն է: Ուսումնասիրողը այդ հատորներում կը տանի Վասպուրականի – Վանի, Տարօնի – Տուրուբերանի, Սեբաստիայի, Բարձր Հայքի, Արցախի, Կիլիկիայի, Գուգարքի, Խարբերդի, Տիարպեքիրի, Տրապիզոնի եւ այլ նահանգների ու գաւառների հայկական վանքերի պատմութեան շարադրումը: Պէտք է նշել, որ այդ վանքերից շատերի հետքը այժմ ի սպառ ջնջուել է պատմութեան ասպարէզից, եւ նրանց երբեմնի շէնշող կեանքի պատկերն ենք տեսնում մի պահ յառնած դարաւոր մոխիրների միջից՝ Հ. Հ. Ոսկեանի բեղնաւոր գրչին պատկանող յիշեալ հատորների էջերում:

Հ. Հ. Ոսկեանը իր ուսումնասիրութիւնների ընթացքում գիտական հետազօտման է ենթարկել մեր միջնադարեան բազմաթիւ մատենագիրների կեանքն ու ստեղծագործութիւնը եւ այս առթիւ կատարել է նաեւ մինչ այդ չլուծուած մի շարք կարեւոր հարցերի ճշգրտումներ: Նա ուսումնասիրութիւններ է նուիրել Յովհաննէս վանականին եւ նրա դպրոցին, Մխիթար Գօշին, Վարդան Արեւելցուն, Կիրակոս Գանձակեցուն, Մաղաքիա Աբեղային, Յակոբ Կարնեցուն, Մատթէոս Ջուղայեցուն, Ստեփանոս Ռոշքային եւ այլոց:

Բազմավաստակ գիտնականը իր շնորհակալ աշխատանքն է մատուցանել նաեւ հայ պատմագիտութեանը, ուրուագծելով Գնունեաց, Ռշտունեաց, Դիմաքսեանց, Անձեւացեաց, Ամատունեաց եւ այլ հայ նախարարական տների պատմութիւնը:

Հ. Հ. Ոսկեանը իր աւանդն է մուծել հայերէն բնագրերի հրատարակման եւ ուսումնասիրման գործում: Այդպիսիք են նրա «Երգ երգոցի առաջին եւ երկրորդ թարգմանութիւնք», «Սարգիկէի ժողովքի հայերէն կանոնները», Ներսէս Լամբրոնացու մի շարք ներբողների եւ ճառերի հրատարակումը, եւայլն:

Հայ գաղթավայրերի պատմութեան ուսումնասիրման ասպարէզում եւս Հ. Հ. Ոսկեանը կարեւոր ծառայութիւններ է մատուցել: Այս առումով բացառիկ արժէք են ներկայացնում նրա կողմից կատարուած բնագրային այն ուսումնասիրութիւնները եւ հրատարակութիւնները, որոնք վերաբերում են Լեհաստանի, Թրիեստի, Հունգարիայի եւ մասամբ Թրանսիլվանիայի հայկական գաղթավայրերի պատմութիւնը:

Հայ միջնադարեան գրականութեան ուսումնասիրման հարցերը եւս դուրս չեն մնացել անխոնջ գիտնականի տեսադաշտից: Բաւական է յիշել նրա «Չորս հայ տաղասացներ եւ անոնց տաղերը» ամենավերջին աշխատութիւնը, ուր նա բանասիրութեանը մեծ մասամբ, առաջին անգամ լինելով, ճանաչելի է դարձրել Յովհաննէս Կարնեցու, Գրիգոր Օշականցու, Մովսէս դպիր Կարնեցու եւ Մարտիրոս Վրդ. Ղրիմեցու մի շարք ստեղծագործութիւններին:

ՍՈՒՐԷՆ ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

«Էջմիածին»

ՆՈՐ ԿՐՕՆՔ, ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄ

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ուսանողներ կը շարունակեն գրաւել համալսարանները, ժողովներ գումարել, պահանջներ քուէարկել: Ոմանք կը հրաժարին արմատական նկարագիր կրող յայտարարութիւններէ, ընկերութեան կառուցուածքի փոփոխութիւնը պահանջելէ, չինական երգեր երգելէ, Հօ Շի Մինհ պոռալէ, կը չափաւորեն իրենց պահանջները: Լիբոստոներու համաձայն քննութիւնները կատարուելու են թեկնածուներու կողմէ ընտրուած նիւթերու վրայ, ուսանողներ իրաւունք ունենան մերժելու տրուած նիշը, որ հրապարակով վիճաբանութեան ենթարկուելու է: Համալսարաններու սրահներուն մէջ կ'երգեն ու կը պարեն, կը գրաւեն գրասենեակները, կը նախատեն ուսուցիչներ: Ուսանողներ փողոցի վրայ կը մտածեն, ապագան անստոյգ է հսկայաքայլ յառաջդիմող ընկերութեան մէջ, նոր ընկերութիւն մը կ'երազեն, կը ժխտեն իրեն ծնողքներու շրջանը, յաւերժապէս պատմութեան անցած: [illegible] վերատեսութեան ենթարկելու է ծրագիրները, մեթոտները, ամէն աստիճանի ուսուցման ոգին:

Ֆրանսայի մէջ ուսանողական ցոյցերուն կը միանան բանուորական գործադուլները, պետականացած գործարաններու գրաւումները: Հսկայական ցոյց մը կը կատարուի մէկ հրապարակէն միւսը, կարմիր դրօշներու մօտ կը ծածանին սեւ դրօշները: Ուսանողներ կը գրաւեն Օտէոն թատրոնը, որուն ճակատը կը զարդարեն այժմ կարմիր եւ սեւ դրօշներ: «Օտէոն ներկայ պայմաններու տակ փակուած է՝ քաղքենի դասակարգին պատկանող անձերու առջեւ, բաց կը մնայ սակայն ուսանողներու եւ բանուորներու համար»:

Ուսանողներ կը յայտարարեն, թէ պիտի գրաւեն քաղքենի բոլոր հաստատութիւնները, ձայնասփիւռը, հեռատեսիլը, ուր պիտի զետեղեն Մաօյի եւ Թրոցկիի պատկերները: Կը գրաւեն երաժշտական վարժարանը, յայտարարելով թէ [illegible] մեռած է, կեցցէ՛ թանձրացեալ երաժշտութիւնը: Սորպոնի դրան վրայ գրու-

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՇԷՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Կարծեմ թէ այս սրահին յարդարումը աւելի յարմար է քան միւսինը, մտածեց ինքնին Նէճիպ Մէլհամէ, եւ թէ այստեղ այդ կինը պիտի չհամարձակի խօսիլ այն ձեւով որով կը խօսէր դահլիճին մէջ...: Բայց աստի, Ապու Սամաքն ալ մոռնալու չէ:

Վերջապէս, կէս ժամ ետքը, նկուղին դուռը բացուեցաւ եւ մութին մէջ ներս բերին Սալիհա հանըմը:

— Ինչո՞ւ այսչափ ուշացար, հարցուց խոժոռ ձայնով մը Նէճիպ Մէլհամէ:

— Տիկինը կը քնանար եւ զինքը արթնցնելու եւ տեղէն հանելու համար քիչ մը ժամանակ կորսնցուցինք, պատասխանեց այն անձը որ Սալիհան փնտռելու գացած էր:

— Նստեցուցէք զինքը սա աթոռին վըրայ, շարունակեց Նէճիպ Մէլհամէ նոյն խոժոռ շեշտովը, եւ որպէսզի հանդարտ մնայ, թեւերը եւ ոտքերը կապեցէք աթոռին:

Երեք անձերը որոնք Սալիհայի կ'ընկերանային, զայն աթոռին քով առաջնորդեցին: Տիկինը առանց խօսք մը արտասանելու կամ դժուարութիւն յարուցանելու, նստաւ յարդէ աթոռին վրայ եւ թող տուաւ որ թեւերն ու ոտքերը կապեն անոր: Այս գործողութիւնը տասը վայրկեանի չափ տեւեց:

— Հիմա դուք տեղերնիդ գացէք, հրամայեց պալատականը, խօսքը երկու պահապաններուն ուղղելով, իսկ դուն Մահմուտ պէյ, եկուր տեղդ նստէ, որպէսզի մի առ մի արձանագրես այս կնոջ խոստովանութիւնը:

Հրամանը իսկոյն գործադրուեցաւ:

Այն ատեն Նէճիպ Մէլհամէ, խօսքը Սալիհա հանըմին ուղղելով, յօնքերը պըրստած, դաժան ու խիստ դէմքով մը, ըսաւ.

— Մի կարծեր որ կնոջ մը պէս պիտի վարուիմ հետդ: Ինծի համար այդ աթոռին վրայ նստողը կին մը չէ, այլ հասարակ չարագործ մը եւ միանգամայն պետութեան դէմ գործող դաւաճան մը: Քու եւ ընկերներուդ արարքները աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ կախաղանով կը պատժուին. ասիկա պէտք է որ գիտնաս: Ասկէ առաջ գուցէ չափազանց ներողամտութեամբ վարուեցանք ձեզի հետ եւ մեր այս ներողամտութիւնը ձեր կողմէ իբրեւ տկարութեան նշան համարուեցաւ: Ալ հիմա ներողամտութեան շրջանը լմնցած է եւ ծայրայեղ խստութեամբ պիտի վարուիմ հետդ: Այս մասին վեհափառ տիրոջս կողմէն բացարձակապէս արտօնուած եմ. քու կեանքդ իմ ձեռքս է եւ ուզածիս պէս իշխանութիւն ունիմ անոր վրայ: Մի կարծեր որ լալով, պոռալով կամ սպառնալով կրնաս որեւէ կերպով ազդել իմ վրաս: Այս նկուղը բաւական խորունկ ու պատերն ալ բաւական հաստ են՝ ամէն աղաղակ, ճիչ [illegible] խեղդելու համար: Մէկ յոյս մը կը մնայ քեզի ողջ ելլելու այս տեղէն. այն է՝ առանց կեղծիքի ամենայն ճշդութեամբ պատասխանել [illegible] ըլլալիք հարցումներուն եւ [illegible] ապաւինիլ կայսերական գթութեան [illegible] փրկութեան ուրիշ ճամբայ չունիս....

Պալատականը պահ մը լռեց, թող տալու համար որ իր խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը գործեն, յետոյ շարունակեց

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(153 – Շար.)

թիւն մը կը յայտարարէ. «Համալսարանը թօթափելու է քրիստոնէութիւնը, եւ մի՛ նայիր, աշխարհ կը փլի ձեր ետին»:

Միջին դարուն քաղքենի դասակարգը հետզհետէ հարստացաւ, աւատապետներէն խլեց արտօնութիւններ, վայելքը դարձաւ սովորական: Հաւատացեալներ հակաքրիստոնէական կը նկատէին հարստացում եւ վայելք, պէտք է վերադառնալ աղքատութեան: «Քրիստոնեայ ընկերվարականներ» կը հրչէին, Լոմպարտիոյ մէջ աղքատութիւն քարոզելով, քաղքենի դասակարգի դէմ պայքարելով: Կը քարոզէին ցնորական աւետարանականութիւն մը, այսինքն անիշխանական քրիստոնէութիւն մը, մինչեւ առանձնացում եւ ճգնաւորական կեանք:

Նոր վարդապետութիւնը հակաքրիստոնէական է, հակընկերական, կ'ընդվզի բարեկեցութեան դէմ, նոր քաղքենի դասակարգին դէմ, կը փափաքի կառուցանել նոր ընկերութիւն մը, նոր հիմերու վրայ, ամբողջական հաւասարութիւն, առանց զարտուղութեան: Կենդանութեան կը կոչուին տարբեր ձեւերու տակ Բրուտոնի եւ Քրոփոթքինի տեսութիւնները: Ռուսօ կ'ըսէր. «Մարդն ազատ կը ծնի, ամէն տեղ կաշկանդուած է՝ երբ ընկերութեան մէջ կը մտնէ»: Գերման փիլիսոփայ Մարքուսի աշակերտները կը փափաքին ազատ ընկերութիւն մը, զերծ ամէն կաշկանդումէ, աշխատանքն ըլլալու է խաղ մը, ոչ թէ կապանք մը, սովորոյթները ձերբազատուելու են աւանդական բարոյականէն: «Արդի մարդը ապերջանիկ է, որովհետեւ կաշկանդուած է, աշխատանքը յոգնութիւն է, խաղ մը չէ, հաճոյքի սկզբունքը չարունակական հակասութեան մէջ է իրականութեան սկզբունքին հետ: Ներկայ մարդը մերժելու է մասնակցիլ բարեկեցիկ ընկերութեան բարիքներուն: Նման փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ է պէտքերու քանակական տարողութենէն: Նորանոր գիւտեր կը ծնին նորանոր պէտքեր ստեղծելով, հետաքրքիր կազմածներ, միշտ արագ շարժող ինքնաշարժեր: Ամէնն ալ ագրանոցի գործիքներ են, ոչ մէկը կը փափաքինք ունենալ»:

Մարքուսի ուսուցման մէջ կրօնականութիւն չկայ: Կարլ Մարքսի համաձայն, կրօնը ծնած էր տնտեսական պահանջներէ, ափիոն է տիրող դասակարգին ձեռքը՝ տիրապետուած դասակարգը թմրեցնելու համար: Ուրեմն տնտեսական պայմաններու հետ փոխուելու էին ընկերային պայմանները, մարդը ինքնագիտակցութեան գալով կը թօթափէ թմրութիւնը, պայքարելու կ'անցնի տիրողներու դէմ:

Մարքսի դասանկից, Պոստոյի եւ Փարիզի համալսարաններու ուսուցիչ Էմիլ Տիւրքհայմ, ղեկավար ֆրանսական ընկերաբանական դպրոցին, կը ժխտէր Մարքսի տեսութիւնը կրօնին տալով առաջնութիւն:

Մաօ Ցէ Թունկի համաձայն, կրօնքը նենգաւոր մարմնացումն է դրամատիրութեան, «մշակութային յեղափոխութիւն»ը հիմնապէս ձերբազատուելու է կրօնքէն, կրօնական ամէն կապանքներէ:

Նոր իմաստասէր Մարքուսի համաձայն, կրօնքը ոչնչութիւն է: Ոչ մէկ երկինք կայ մարդուն գլուխին վրայ, ոչ մէկ Աստուած իր հաւատքին, իր աղօթքներուն համար, իր ժխտումներուն եւ տարակոյսներուն համար, ոչ մէկ կրօնք կրնայ զինք փրկել: Տիրապետող արդիւնքը կլանած է ամէն բան, ե՛ւ կրօնք ե՛ւ եկեղեցիներ:

«Կրօնքը չի կրնար ձերբազատել մարդը դրութենէն, ոչ ալ մխիթարել ձերբազատումի սպասելով, որովհետեւ սպասումն անգամ բարեկեցիկ ընկերութեան արտադրութիւնն է»:

«Ինչպէս պիտի կատարուի դրութենէն ձերբազատուելու գործը», հարցուցին Պերլինի համալսարանին վեց ուսուցիչները Մարքուսի դասախօսութենէն ետք, որուն ներկայ էր նաեւ հաւատարիմ աշակերտը «կարմիր Ռուտին»: Վարպետը պատասխանեց. «Առ այժմ թանձրացեալ ժամանակը միմեանց ժխտումն է»: Ժխտելու համար «քաղաքային կռիւ» մղելու է, դրաւում՝ հաստատութեանց, բռնութիւն եւ միշտ բռնութիւն, Ժորժ Սորել կը ստանայ այժմէութիւն իր «Խորհրդածութիւններ բռնութեան մասին» գործով:

Հարցուցին վարպետին. «Ո՞վ պիտի բնորոշէ շարժումին նոր ընթացքը»: Մարքուս կը պատասխանէ. «Թերեւս կարելի չըլլայ զայն բնորոշել նոյնիսկ հիւլէական պատերազմով մը»:

Մարքսի, Տիւրքհայմի դասանկից Ֆրոյտ, Վիէննացի բժիշկը, սեռային բընազդի մէջ կը տեսնէր կրօնքի ծագումը: Մարքս եւ Ֆրոյտ կը նշանակէ յեղափոխութիւն եւ սեռային բնազդի ազատագրում: «Ի՞նչ կարելի է աւելի լաւ ուսուցում՝ փարթամ ընկերութեան մը հեշտութենէն յոգնած երիտասարդութեան մը համար, որ ըմբոստացած է անհաւասարութիւններու դէմ, որ «կը տառապի տիրապետող դրութենէն»:

Նոր կրօնքին հետեւողները ախտաբանութիւն մը կը կատարեն, կ'ընդվզին դրութեան դէմ, կ'ուզեն քանդել դրութիւնը, բայց ցոյց չեն տար վերակառուցման համար դրական եւ բանաւոր ուղի մը:

Մարքուս Ամերիկայէն Պերլին եկած է աշակերտին այցելութեան համար: Պերլինի համալսարանին մեծ սրահին մէջ երկու հազար ուսանողներ ողջունեցին վարպետը: Դասախօսութենէն ետք հաղորդեց, թէ «տեսած է Ռուտին, որ լաւ վիճակի մէջ է»: Ուսանողներ անմիջապէս յոտնկայս ծափահարեցին բարի լուրը:

Վարդապետութիւնը կուգայ Գերմանիայէն, եթէ պատուաստուի Պլանքիի քարոզած գործունէութեան հետ, ինչպէս կը տեսնուի Փարիզի մէջ, շարժումին ծաւալումը կը դառնայ սպառնալի:

(Մայիս 22) ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ···

ԿՍԼՈՐՉԻ՞ ...

Ուր որ գաւառացի կամ գիւղացի մը տեսնեմ, իրեն կը մօտենամ, նախկին մտերիմ մը գտածի չափ կ'ուրախանամ··· Անոր հետը խօսիլը ինծի համար հաճոյք մը, վայելք մը եւ հոգեկան ամենամեծ մխիթարութիւնը կ'ըլլայ: Անոնք ալ փոխադարձաբար ինծի հետ շուտով կը մտերմանան: Մենք շուտով իրարու սրտակիցներ կը դառնանք:

Սարէն ու ձորէն, արտէն ու կալէն, աղբիւրէն ու գետէն, գոմէն ու մարագէն, այգիէն ու պարտէզէն լեցուած յիշատակներու տոպրակը կը բանանք··· Բաներ կը պատմենք, կ'ըսեն ու կը լսենք, եւ մենք ալ կը վերանանք···:

Օր մը, Նորքէն պատի մը տակ նստած, մենք եւ մերոնք կը խօսակցէինք: Մեր Տէտօ Վարդանը խօսքը ինծի ուղղելով հարցուց.

— Ղուրպան եղնիմ իմ երէցին. կսլորչի՞···:

Ես ալ ժամացոյցիս նայելով պատասխանեցի:

— Ոչ:

Պ. Հերմոն Ազատեանը, որ մեր զրոյցին ականջալուր եղած էր, զարմացած եւ ծիծաղելով հետաքրքրուեցաւ.

— Աստուծոյ սիրոյն, դուք ի՞նչ լեզուով կը խօսիք:

— Հայեվար, պատասխանեցի:

— Բայց ձեր այս հայերէնը կարենալ հասկնալու համար, յատկապէս կամ դուշակ ըլլալու է:

Ոչ Պ. Հերմոնը եւ ոչ ալ սիրելի ընթերցողներս թող չզարմանան եւ չփոթութեան թող չմատնուին: Եթէ իրենք ալ գաւառացիները սիրեն եւ անոնց մօտենան, անոնց լեզուին պիտի ընտելանան, եւ պիտի համոզուին, թէ անոնք հարազատ հայերէնը կը խօսին: Անոնց խօսածը իրենց լեզուին բուն արմատն է: Եւ անոնք մայրենի լեզուին հաւատարիմ պահակներն են: ···Եթէ գիւղացիին հետը մտերմանաք ու անոր խօսածը հասկնաք, այն ատեն անոր մէջ թաքնուած քացրութիւնը պիտի ճաշակէք:

Արդարեւ, գիւղացիին ներաշխարհին մէջ տարբեր կեանք մը կայ··· Այդ բնաշխարհի մթնոլորտը մաքուր է, երբ զայն ծածկող վարագոյրը վերցուի, անոր տակէն հին ու հարազատ եւ տոհմիկը երեւան կուգայ: Այդ անդաստանը մշակուած չըլլալուն՝ կեդրոնէն կը հեռանայ, կ'օտարանայ եւ անմատչելի կը դառնայ:

Վարժապետ ու աէրտէր չունեցող գիւղացիին դաստիարակը, նախ մայրը եւ ապա ծերունիները կ'ըլլան, որոնք աւանդութիւններ պատմելով իրենց ցեղին ու գերդաստանին գոյատեւումը կ'ապահովեն···: Այսպիսի բերանացի դաստիարակութեան ընթացքին, երբեմն բառեր կըրճատուելով, անհասկնալի կը դառնան: Եւ սակայն, անոնք հարազատ են ու տոհմիկ: Այդ հաւատարիմ աւանդապահը հազար դնահատանքի եւ երկրպագութեան արժանի է···:

Տէտօ Վարդանը հարիւրամեայ բարի ու սիրուն ծերունի մըն է: Հակառակ իր ուսերուն դիզուած դարաւոր բեռան, ինքը առոյգ է եւ սարերու կենսունակ դրոշմը դէմքին վրայէն չէ սրբուած: Ան ուրիշ լեզու չի գիտեր, այդ պատճառով՝ ամէն մարդու հետ չի կրնար հասկցուիլ եւ այս պատճառով շատ դժուարութիւն կը կրէ: Ինք ծոյլ չէ, բայց վերոյիշեալ պատճառով չի կրնար աշխատիլ, ժամանակ անցնելու համար խօսակից ալ չի գտներ եւ դժբախտ արդիւնք, մունջ պահելու դատապարտուած կ'ըլլայ:

Տէտօ Վարդանը մէկը չունենալուն, կէսօրները հասարակաց ճաշէն կ'ուտէ: Ճաշի ժամը եկած ըլլալը հասկնալու համար է, որ հարցուցած էր.

— Կսլորչի՞···:

Այսինքն, կէս օր չէ՞ եղած, կամ՝ կէսօր չեղա՞ւ. եւ կամ ճաշի ժամը եկա՞ծ է ըսել ուզած էր···:

Այս նախադասութիւնը առաջին անգամ իմացողին համար անհասկնալի եւ կամ օտար լեզու կը կարծուի: Եւ սակայն, եթէ քիչ մը ուշադրութեամբ խորհրդածուի, եւ կամ թէ Տէտօ Վարդանի հետ տեւականօրէն խօսելու ըլլայ մէկը, այն ատեն գաւառացիին լեզուն իրեն հասկնալի կը դառնայ:

Ինչպէս Տէտօ Վարդանը կէսօրուան ճաշի ժամը հասկնալու համար երբ ինծի հարցուց.

— Կսլորչի՞···:

Ես ալ իրեն պատասխանեցի.

— Ո՛չ, Տէտօ Վարդան, ԿՍԼՈՐՉԻ···:

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

«Սով. Հայաստան»ի ընթերցողներէն մէկը՝ Ց. Մուղդուսեան ցաւով գիտել կուտայ, թէ Հայաստանի մէջ բազմաթիւ են թրքական անուն կրող գիւղերն ու քաղաքները: Բաց - նամակին հեղինակը իբրեւ օրինակ կը թուէ նաեւ անուններ.— Մեծ Մազրա, Փոքր Մազրա, Ջախելու, Թոխլուջա, Ջայքէնդ, Ջիմքէնդ, Ղալաչա, Ալավերտի եւայլն:

Նամակագիրը կ'առաջարկէ հայացնել բոլոր անունները:

Նման առաջարկներ պարբերաբար կը հրապարակուին հայրենի մամուլի էջերուն մէջ: Դժբախտաբար, սակայն, կը մնան անարձագանգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (226)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Քոզէթին հետ նստած խցաւոր սենեակին պատուհանը պուլվարին կը նայէր: Տունին պատուհանը այս էր միայն, հետեւաբար, դրացիներէն ոչ ոք կրնար ներս նայիլ քովի կամ դիմացի կողմէն: 50-52 թիւ տունին գետնայարկը որ աւերակ հիւղի նման բան մըն էր, կառքի կայանի տեղ կը ծառայէր պարտիզպաններու, եւ վերի յարկին հետ ամենեւին հաղորդակցութիւն չունէր: Վերի յարկն պատուած էր ձեղունով որ ոչ երդիկ ունէր եւ ոչ ալ սանդուխ, եւ կարծես, թէ վարագոյր մըն էր խարխուլ տունը պահելու համար: Վերի յարկը՝ ինչպէս ըսինք արդէն, բազմաթիւ սենեակներ եւ քանի մը վերնայարկեր ունէր, որոնց մէկուն մէջ միայն պառաւ կնիկ մը կը բնակէր եւ Ժան Վալժանին սենեակը հաւքըտուկ կ'ընէր: Իսկ միւս սենեակներուն եւ վերնայարկերուն մէջ ոչ ոք կը բնակէր:

Ծնունդի օրը այս բնակարանը Ժան Վալժանին վարձողը այս պառաւ կինն էր որ «գլխաւոր վարձակալ» կ'անուանուէր փառաւորապէս, եւ որու իրական պաշտօնն էր սակայն դռնապանութիւնը: Ժան Վալժան պառաւին հաւատացուցեր էր թէ ինք Սպանիոյ արժեթուղթերէն սնանկացած հասատու մըն է, եւ թէ իր պզտիկ աղջիկին հետ պիտի գար հոն բնակելու: Վեց ամսուան վարձքը կանխիկ վճարած էր, եւ՝ ինչպէս տեսանք, պառաւին ձեռքով պատրաստել տուած էր սենեակին եւ խուցին համար պէտք եղած կահ-կարասիները: Այն գիշերը, ուր եկան, ահա՛ այս պառաւը կրակարանը վառած եւ ամէն բան պատրաստած էր:

Ժան Վալժան եւ Քոզէթ ողորմելի հիւղին մէջ երանաւէտ օրեր անցուցին, եւ այս կերպով շաբաթներ անցան:

Քոզէթ ամէն արշալոյսին ելլելով կը խնդար, անընդհատ կը խօսէր, կ'երգէր: Մանուկներն ալ թռչուններու պէս առաւօտները կ'երգեն:

Ժան Վալժան երբեմնակի կը բռնէր եւ կը պագնէր Քոզէթին պզտիկ եւ կարմրագոյն ձեռքը որ ցուրտէն այտերով ճեղքըրտած էր: Խեղճ աղջնակը ծեծ ուտելու սովրած ըլլալով չէր գիտեր թէ ի՛նչ կը նշանակէր այս եւ անոր քովէն խոյս կուտար բոլորովին ամօթահար:

Մերթ ընդ մերթ խոհուն կերպարանք մը կ'առնէր եւ իր պզտիկ սեւ գոյն ռոպը կը դիտէր: Քոզէթին զգեստները ալ հնոտիներ չէին, բայց սգաւորի հագուստ էին: Թշուառութենէ ելած եւ կենաց ասպարէզը մտած էր:

Ժան Վալժան սկսած էր կարդալ սորվեցնել անոր: Երբեմն մանկուհին հեգել տուած ժամանակ կը մտածէր թէ չարութիւն գործելու նպատակով կարդալ սորված էր թիարանին մէջ: Այս նպատակը մանուկի մը կարդալ սորվեցնելու փոխուած էր: Ծեր թիապարտը այսպէս մտածելով կը ժպտէր հրեշտակներու խոհուն ժպիտովը:

Ժան Վալժան կը զգար թէ այս նպատակի փոփոխութեան մէջ նախախնամութիւն մը կար որ ի վերուստ էր, կամք մը կար որ մարդու կամք չէր, եւ մտախոհութեան անդունդներու մէջ կը կորսուէր: Բարի մտածումներն ալ յոռիներուն պէս անդունդներ ունին:

Ժան Վալժան գրեթէ իր բոլոր օրերը Քոզէթին կարդալ սորվեցնելով կ'անցընէր, նաեւ թողելով որ խաղայ: Մօրը վրայ ալ կը խօսէր հետը եւ աղօթք ընել կուտար:

Քոզէթ «հայր» կ'անուանէր զայն, եւ ուրիշ անուն մը ունենալը չէր գիտեր, Ժան Վալժան ժամերով կը հիանար Քոզէթին նայելով, որ իր պուպրիկը կը հագուեցնէր եւ հագցուցածը կը հանէր, եւ անոր ճռուողումը մտիկ ընելով, կեանքը այլեւս գեղեցկութիւններով լեցուն կ'երեւէր իրեն, մարդիկ բարի եւ արդարասէր կ'երեւէին, մտապէս ալ չէր գանգատեր ոեւէ անձի մէկու դէմ. մինչեւ խոր ծերութիւնը չծերանալու պատճառ մը չէր նշմարեր բնաւ հիմա որ այս աղջնակը կը սիրէր զինքը:

Իրեն համար ամբողջ ապագայ մը կը տեսնէր զոր Քոզէթ զմայլելի լոյսի մը պէս կը լուսաւորէր: Ամէնէն լաւ մարդիկ միշտ ինքնասիրական խորհուրդ մը կ'ունենան:

Մերթ ընդ մերթ տեսակ մը ուրախութեամբ կը խորհէր թէ Քոզէթ տգեղ պիտի ըլլայ:

Ապահովապէս չենք գիտեր թէ Ժան Վալժան Քոզէթը սիրել սկսած միջոցին այս նոր պաշարէն հարկաւորութիւն ունեցած չըլլայ բարութեան շաւիղին մէջ յարատեւելու համար:

Բոլորովին անձնական է այս կարծիքը զոր կը յայտնենք մեր գաղափարը ամբողջապէս բացած ըլլալու համար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբը կ'ողբայ անակնկալ մահը իր ընկերներէն ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, եւ իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր կնոջ, զաւկին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն:

ՆՈՒԷՐ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան եւ զաւակները կը նուիրեն 100 ֆ. «Հայաստան»ի, 50 ֆ. Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան եւ 30 ֆր. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին իրենց ազգականին Տիգրան Քեհեայեանի *յիշատակին: (Հայաստանի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն):*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Հանըմիկ Պետրոսեանէ 20 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Գրիգոր Մերճանեանի մահուան առթիւ, յատկացուելու համար կարիքաւորներու:

×

Հ. Յ. Դ. Տէսինի տան նորոգութեան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Ոմն կազմակերպութիւն 500 ֆր., Գլումկեան Ժոժօ (Վիէն) 150, Ռստիկեան Նշան (Վիէն) 100, Ղազարեան Ժորժ, Տիկին Նաճարեան 50ական ֆրանք:

×

Տիգրան Քեհեայեան – Սարգիսեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն Տէսինի Հ. Յ. Դ. տան նորոգութեան Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան (Վալանս) եւ զաւակները 50, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէր-Պօղոսեան (Տէսին) 30 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան

Հովանաւորութեամբ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ պատուոյ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի, *Հինգշաբթի* (27 *Յունիս*) *երեկոյեան ժամը* 21*ին*, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Ռիւ տ'Օպանէր, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, նուագ, արտասանութիւն, սիրուն անակնկալներ աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Պատուականեանի

Մուտք՝ ծախքերու մասնակցութիւն

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE

87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44   64 - 09 - 49

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 28ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶ թատրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ արուեստագէտներու, ի նպաստ Մարսէյլի հայ Արենոյշներու:

Կը ներկայացուին՝

LES NOCES DE FIGARO, MIREILLE,
WERTHER, LA NAVARRAISE
օփերաներէն կտորներ
եւ մեծ պատրաստութեամբ
Արմէն Տիգրանեանի
«ԱՆՈՒՇ»
օփերայի նախերգանքը եւ Ա. արարը
(3 պատկերներով)

Տոմսերու համար դիմել Ահարոնեան Ակումբ 26, Ռիւ տէ Քոնվալէսան, *կամ հանդէսին օրը՝ Ժիմնազ թատրոնը:*

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու արձանագրութիւնները բացուած են: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16*էն* 19, *հետեւեալ թուղթերով.—*

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Ռիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կաւօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 30, Կիրակի:

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT
IMMOBILIER
AGREE
AF

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30*ին Մշակոյթի Տան մէջ*, 17, Ռիւ Պլէօ:

Կը դասախօսէ Ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19*էն* 20,30
Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք ճամբորդութիւններն ալ երթ ու դարձ օդանաւով, լաւագոյն պայմաններու մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Յուլիս 31*ին*, *վերադարձ՝ Օգոստոս* 16:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Օգոստոս 3, *վերադարձ՝ Օգոստոս* 19:

ԵՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Մեկնում Փարիզէն՝ Սեպտեմբեր 11*ին*, *վերադարձ Սեպտեմբեր* 27*ին:*

ՄԻԱԿ ԳԻՆ՝ 1950 ՖՐԱՆՔ
Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOUR
22, RUE DU 4 SEPTEMBRE — Tél. RIC. 77-40 — CCP 5974-66 PARIS
ուր կարելի է անձամբ դիմել Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ցերեկէ ետք ժամը 15–18:
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ, 13, Ռիւ տը Ֆար, *ժամը* 15*էն* 18 (*այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել՝* 48 – 94 – 75):
ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ, 154, Րիւ Պարապան: Հեռաձայն 60 – 01 – 11:
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱՅԵԱՆԻ:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ ······· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ *եւ* փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e   64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND   PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
25 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11244
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.244

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻ

154 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԱՐԴԷՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԷՆ, ՁԱՅՆ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ՝ ԳԱԼ ԿԻՐԱԿԻ

Ընդդիմութեան համար, վախն ու խուճապն են, որ նպաստեցին մեծամասնութեան, առաջին շրջանին իսկ: Իսկ մեծամասնութեան համար, իմաստութիւնն է որ պատճառ է այս արդիւնքին:

Արդարեւ առաջին շրջանին իսկ, Մայր Երկրի 470 երեսփոխաններուն 154ը ընտրուած էին, այս անգամ, մինչ 1967 Մարտին միայն 72 երեսփոխան կ'ընտրուէին առաջին շրջանին: Այս 154 երեսփոխաններուն 144ը կը պատկանին մեծամասնութեան, այսինքն կը վայելէին Իւ. Տէ. Էռ.ի հովանաւորութիւնը: 144ին մէջ կան 28 Անկախ Հանրապետականներ (Ժիսքառտիէն) *մնացեալը ուղղափառ կոլիսթներ են: Ընտրուած են նաեւ վեց Համայնավար եւ չորս կեդրոն:*

Յիշենք որ մեծամասնութեան պատկանող թեկնածուներուն մէջ վերընտրուած են Փոմփիտու, Էտկառ Ֆօռ (1967ին Բ. շրջանին ընտրուած էր), Պեթանքուռ, Ալէն Փէյրըֆիթ, Մեսմէռ, Մարսըլէն, Քուվ տը Միւրվիլ (անցեալ տարի՝ պարտուած), Փլէվէն, Ժիսքառ տ'Էսթէն, Օլիվիէ Կիշառ, Տըպրէ, Օռթոլի, Տիւմա, Կենա:

Համեմատականի մնացած են Միթերան (1967ին ընտրուած Ա. շրջանին), Մենտէս-Ֆրանս, որ Կրընոպլի մէջ կոլիսթ թեկնածու ժանընէէ 3000 ձայն պակաս ունի, բայց Համայնավար թեկնածուն կրնայ քաշուիլ իրեն ի նպաստ եւ անոր ձգած 10.715 ձայներէն կրնայ օգտուիլ Մենտէս: Յիշենք սակայն թէ կայ նաեւ բաժնուած կոլիսթ մը, որ 6559 ձայն առած է: Եթէ ան ալ քաշուի, այդ ձայներէն մաս մը կրնայ երթալ Ժանընէի: Այն պարագային մէջ, Մենտէսի ճակատագիրը գալ Կիրակի քանի մը հարիւր ձայնի շուրջ կը դառնայ:

Նիէվրի մէջ, Միթերան ստացած է 15.776 ձայն, մինչ կոլիսթ թեկնածուն Ժան-Քլոտ Սերվան-Շռեպէր (չշփոթել Ժան-Ժաքի հետ) կը ստանար 15.698 ձայն: Բայց Կիրակի օր, Միթերան կրնայ օգտուիլ համայնավար թեկնածուին 4464 ձայներէն, ինչ որ այս անգամ վինքը պատնէշ նկատել պիտի տայ Համայնավար կուսակցութեան աւելի քան երբեք:

Համեմատականի մնացած ծանօթ դէմքերու մէջ յիշենք նաեւ Կասթոն Տէֆէռ (Մարսէյլ), Ֆելիքս Կայառ, Ժան Լըքանիւէ (որ Ռուանի մէջ, կոլիսթ թեկնածուէն ետքը կը հասնի), Ժոքս, Կի Մոլէ, Մօրիս Ֆօռ, Ժաք Տիւհամէլ, Միշըլէ, Ֆուշէ:

Ձայներու համեմատութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, անդրծովեան հողամասերու արդիւնքներէն առաջ: Ձեռնպահ 19,99 առ հարիւր, քիչ մը աւելի քան 1967 Մարտին:

Մեծամասնութիւն *(Կոլիսթ եւ Ա. Հ.)* 46,07 % *(1967ին՝* 37,75):
Համայնավար 20,05 % (22,46):
Ձախի Դաշնակցութիւն 16,32 (18,70):
Կեդրոն 11 % (12,79):

Ընկերվարական (ՓԷ. ԷՍ. Իւ.) *եւ զանազան ձախ՝* 4,75 (2,26), Թեքնիք եւ ժողովրդավարութիւն *(նոր)* 0,34, Բարեփոխման Շարժում *(Փիզանի – նոր)* 0,18: *Զանազան՝* 2 %:

Համեմատականի մնացած թեկնածուներուն գլուխը կը գտնուին, այսինքն առաւելագոյն ձայնը ստացած են 150 Կոլիստ, 48 Ձախի Դաշնակցութիւն, 23 Համայնավար եւ 17 Կեդրոն:

Եթէ նոյնիսկ կը սպասուէր որ մեծամասնութիւնը օգտուի ստեղծուած խուճապէն եւ իր վրայ կեդրոնանան սովորականէն աւելի ձայներ, պարզ է որ նման համեմատութեան մը չէր սպասուեր: Ու մանաւանդ արտասովոր երեւոյթ է որ Համայնավար քուէարկող թեկնածուներ, այս անգամ, ոչ թէ միայն համայնավար չքուէարկեն այլեւ Կոլիսթ քուէարկեն: Կը հաստատուի նաեւ թէ եղած նախատեսութիւնները ճիշդ էին ընդհանուր ձեւով: Եթէ Կոլիսթներուն համար, ինչպէս ըսինք, միայն խելքի եւ իմաստութեան արդիւնք է եղածը, բոլոր միւսները այս երեւոյթը կը վերագրեն այն խուճապին, քաղաքացիական պատերազմի այն սպառնալիքին, զոր մեծամասնութիւնը շահագործեց իր ընտրապայքարին համար:

Ընդդիմադիրները յոյս ունին որ երկրորդ շրջանին քուէարկողները կ'անդրադառնան եւ տարբեր ձեւով կը քուէարկեն: Գալով Կոլիսթներուն եթէ ոգեւորութիւնը մեծ է, միւս կողմէ կան ոմանք, ինչպէս Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Շապան-Տէլմաս որ աւելի խոհեմ յայտարարութիւններ կ'ընեն եւ կ'ըսեն թէ պէտք է սպասել յաղթանակի մասին խօսելէ առաջ: Շապան-Տէլմաս կը յիշէ թէ Ռըկպիի մրցումի մը առեն կիսախաղին կարծիք չի յայտնուիր:

Կի Մոլէի համար, ութ օր ալ պէտք էր, որպէսզի ժամանակ ըլլար ամէն ինչ բացատրելու ժողովուրդին: Կասթոն Տէֆէռ կը նկատէ թէ իր շրջանին մէջ օրինակ, ձեռնպահ մնացած են շատեր որոնք ընդհանրապէս իր հօսանքին կը քուէարկէին եւ քուէատուփ փութացած են շատեր, որոնք ընդհանրապէս ձեռնպահ կը մնային:

Համայնավար կուսակցութեան պարագլուխը՝ Վալտէք-Ռոշէ կը փորձէ մխիթարուիլ որ «կուսակցութիւնը ամուր դիրքեր կը պահէ» եւ կը շեշտէ թէ կուսակցութիւնը իրաւացի կերպով կը դատապարտէր ծայրայեղ Կոլիսթ շարժումներու բռնութիւնները, որոնք հսկայ ծառայութիւն մը ըրին կոլիսթ իշխանութեան: Կը դատապարտէ նաեւ ՓԷ. ՍԷ. Իւ.*ն որ պառակտեց ձախը:*

× *Ընտրութիւններէն առաջ Նիսի մէջ, Ժորժ Պիտօ, խօսք առնելով Կեդրոնի ընտրապայքարի մը ընթացքին, յայտարարած է.— «Կարմիր դրօշները գործ չունին ուսանողներու ձեռքը, որոնք չեն ուսանիր: Հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար, պէտք է հանրապետական ըլլալ: Ըստ իշխանութեան Հանրապետութեան բացակայութիւնն է զոր պէտք է պաշտպանել եւ ոչ՝ Հանրապետութիւնն ինք իսկ, որու պաշտպանները մենք ենք»:*

× *Գալով մամուլին, կարծիքները հոն ալ շատ չեն փոխուիր: Ընդդիմադիր մամուլը, ինչպէս* Քոմպա *«Վախով Լեցուն Քուէատուփեր» կը խորագրէ Երկուշաբթի առտու խմբագրականը, ուր կը շեշտէ նաեւ.— «Փոմփիտու շահեցաւ բայց Մայիսի շարժումը չկորսնցուց»:*

Օռոռ *համար ալ քուէարկութեան բացատրութիւնը կը գտնուի վախին մէջ, այսինքն պատնէշներուն, կարմիր և սեւ դրօշներուն, գործատուներու գրաւման և աշխատանքի ազատութեան բռնաբարումին: Թերթը կ'ըսէ թէեւ թէ պէտք է երկրորդ շրջանին սպասել:*

Իւմանիթէի *մէջ, Ռընէ Անտրիէօ ալ կը գրէ թէ « վախի կուսակցութեան » յաղթանակով հարցերը չեն լուծուիր եւ կը սպասէ Բ. շրջանին:*

Ֆիկառօ *կը վերլուծէ քուէարկութիւնը եւ կը գտնէ թէ տը Կոլի Մայիս 30ի ճառին պատասխանն է զոր տուաւ ժողովուրդը, իր վստահութիւնը յայտնելով:*

× *Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, անակընկալօրէն գործադուլը դադրեցնելու որոշում տուաւ ձայն – պատկերասփիւռի Միջընկերակցականը* (Էնթէռսենտիքալ) *և քուէարկութեամբ որոշումը պիտի հաստատէր Երկուշաբթի առաւօտ: Գործադուլը կը շարունակէին միայն լրագրողները:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ԱՐԼԱՆ Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ Անտրէ Մօրուայի աթոռին, 26 ներկայի վրայ 19 ձայնով:

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ Ֆութպոլի մրցում մը շատ ծանր հետեւանքներ ունեցած է: Արդարեւ մրցումին վերջանալուն, Պուէնոս – Այրէսի դէմ խաղացող Պոկա խումբին դէմ է որ տեղացիները կատղած են: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն վառած թերթեր նետած են ժողովուրդին վրայ, որ խուճապի մատնուած գիրար հրմշտկելով փորձած է դուրս ելլել մէկ փոքր ելքէն: Խուճապը մեծնալով, գիրար կոխկրտած են եւ ի վերջոյ 80 մեռեալ եւ 150 վիրաւոր գտնուած է:

ԴԵՄՈԿՐԱՏ թեկնածու Մք. Քարթի որոշած է Փարիզ գալ, Յուլիսին, եւ տեսնուիլ Վիէթնամի պատուիրակութեան հետ:

ԻՍՐԱՅԵԼՑԻՔ եւ Եգիպտացիք 85 վայրկեան տեւող հրացանաձգութիւն մը ունեցած են, որու համար, ըստ սովորութեան մէկը միւսը կը նկատէ նախայարձակը:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ հանգստեան կոչուած զօրավար մը եւ Տեղեկատուութեան նախարարութեան պատկանող բարձր պաշտօնեայ մը ձերբակալուած են: Կ'ըսուի թէ զօրավարը հեղինակն է ծրագրի մը, զոր իշխանութիւնները գտած են ծայրայեղ – ձախ դիւաններու մէջ:

ՌԻՕ – ՏԸ – ԺԱՆԵՐԻՈՅԻ բախումները ուսանողներուն եւ ոստիկանութեան միջեւ հետեւեալ արդիւնքը տուած են.— Վեց մեռեալ, 100 վիրաւոր, 1000 ձերբակալութիւն: Կառավարութիւնը նոր խռովութիւններէ կը վախնայ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան մէկ քարտուղարը կը պատասխանէ խորհրդային քննադատութեանց, շեշտելով թէ «ոչ Մարքս, ոչ Լենին դեղագիրներ ձգած են մեզի մեր հարցերը լուծելու համար»:

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՔԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Վերջերս հաստատութիւններու եւ գործածուած նշանակներու համար կարգ մը նոր օրէնքներ ելած են, որոնք ստիպողական կարգադրութեան կը կարօտին:

Այս առթիւ հետեւեալ լուսաբանութիւնները քաղեցինք Մեթր Լօրա Իշխալացեանէ, որ մասնագէտ է նման հարցերու, տեղեակ պահելու համար շահագրգռուող մեր ընթերցողները:

Նշանակներու (Մառք) *աւանդը (տեփօ) պարտաւորիչ է Օգոստոս մէկէն առաջ: Այլ խօսքով, այդ թուականէն ետքը, նշանակ մը գործածած ըլլալը չի բաւեր նախապատուութեան իրաւունք ունենալու համար: Միայն* տեփօն *է որ այդ իրաւունքը կուտայ: Տրուած ըլլալով որ գործածուած նշանակներու քլիշէները պէտք է պատրաստուին, յանձնարարելի է որ առանց յապաղումի կատարուին հարկ եղած ձեւակերպութիւնները:*

Ընկերութիւններ

1966 *Յուլիս 24ի օրէնքը, բարեփոխուած բազմաթիւ հրովարտակներով, հիմնովին փոխած է առեւտրական ընկերութեանց իրաւունքը:*

Այս օրէնքը ի զօրու դարձաւ 1967 *Ապրիլ մէկին:*

Բոլոր ընկերութիւնները կազմուած 1967 *Ապրիլ մէկէն առաջ պէտք է ներդաշնակութեան դնեն իրենց կանոնագիրը նոր օրէնքին հետ եւ կատարեն օրինաւոր ձեւակերպութիւնները,* տեփոյի, *հրատարակութիւններու, առեւտրական տոմարի* (ռեժիսթր տը քոմերս) *փոփոխութեանց* 1968 *Հոկտեմբեր մէկէն առաջ եթէ չեն ուզեր ենթարկուիլ հետեւեալ պատիժներուն.—* Քաղաքային Միջոցառում. — *Եթէ կանոնաւորուած չեն, նոր օրէնքի համապատասխան չեղող կանոնագրական յօդուածները չեղեալ կը համարուին:*

Պատժական միջոցառում. — *Գործի պատասխանատուները* 2.000*էն* 20.000 *ֆրանք տուգանքի կրնան ենթարկուիլ:*

Սահմանափակուած պատասխանատուութեամբ ընկերութիւններու դրամագլուխը, եթէ 20 հազարէն վար են պէտք է պարտադրաբար բարձրանայ 1968 Հոկտ. մէկէն առաջ:

Անանուն ընկերութիւնները հինգ տարի պայմանաժամ ունին որպէսզի իրենց դրամագլուխը 100 հազար ֆրանքի բարձրացնեն:

Ներդաշնակումի դնելը պէտք է որոշուի ընդհ. ժողովի խորհրդակցութեամբ, որ հարկ եղածին չափ կանուխ պէտք է հրաւիրուի, որպէսզի օրինաւոր ձեւակերպութիւնները ժամանակին կատարուին:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, Օֆփրայի *հայկ. գրասենեակը քանի մը շաբաթէ է փակ է, կամքէ անկախ պատճառներով, որոնք կապ չունէին ընդհ. գործադուլին հետ:*

Ի մօտոյ կը յայտնենք նոր հասցէն ուր կարելի կ'ըլլայ դիմել, յետ այսօրիկ:

Ֆրանսայի բոլոր Փռեֆեքթիւրները *հարկ եղած շրջաբերականը ստացած են այս առընչութեամբ, որպէսզի բարեացակամութեամբ ընդունին գաղթականներու բոլոր դիմումները:*

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԱՐՏԱՇԱՏ

Արտաշատ անունը նուիրական է մեզի համար։ Հայաստանի այս հռչակաւոր մայրաքաղաքը, որ փոխարինած է Արմաւիրն ու Երուանդաշատը, կառուցուած է Արտաշէսեան հարստութեան հիմնադիր Արտաշէս Ա.ի (189-160 Ք. Ա.) օրով՝ 170–160 թուականներուն։

Կ'ենթադրուի թէ Արտաշատի կառուցումի գործին իր խորհուրդներով մասնակցած է նաեւ Կարքեդոնացի անուանի զօրավար, Հռոմի երդուեալ թշնամի Աննիբալը։ Այս ենթադրութիւնը կը հիմնուի այն իրողութեան վրայ, որ Հայոց թագաւորն ու Կարքեդոնացի զօրավարը ունեցած են բարեկամական յարաբերութիւններ, որովհետեւ Հռոմը հասարակած թշնամին էր Կարքեդոնի եւ Հայաստանի, թէեւ մեր երկրին նկատմամբ Հռոմի տիրապետական ձգտումները իրենց յստակ դիմագիծը ստացած են Տիգրան Մեծի օրով (95–56 Ք. Ա.)։

Արտաշատը հին աշխարհի ամէնէն յայտնի քաղաքներէն էր. յայտնի իր բնակչութեան մեծ թիւով, խաղացած դերով, տնտեսութեամբ եւ մշակոյթով։ Յունա-հռոմէական աղբիւրներուն մէջ քաղաքը սովորաբար կոչուած է Արտաքսատա, իսկ երբեմն նաեւ «Հայկական Կարքեդոն» (այսինքն՝ «հայկական նոր քաղաք»)։

Հայաստանի եւ յունա-հռոմէական աշխարհի միջեւ տեւապէս գոյութիւն ունեցող տնտեսական եւ մշակութային կապերուն եւ քաղաքական շփումներուն շնորհիւ՝ Արտաշատ մայրաքաղաքը լաւ ծանօթ էր յոյն, հռոմէացի եւ սուրի պատմագիրներուն։ Այս վերջինները Արտաշատի մասին ունին բազմաթիւ վկայութիւններ։ Արժէքաւոր շատ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն նաեւ հայ պատմագիրները, յատկապէս՝ պատմահայր Մովսէս Խորենացին։

Այսուհանդերձ մինչեւ այսօր այդ՝ երբեմնի մեծահամբաւ մայրաքաղաքին վերաբերեալ չկայ առանձին ուսումնասիրութիւն մը, քաղաքին վերաբերեալ կարգ մը խնդիրներ դեռ կը մնան չլուսաբանուած։ Նոյնիսկ վերջնապէս չէ ճշդուած անոր աշխարհագրական դիրքը։

Ըստ Է. դարու «Աշխարհացոյց»ին վարչական առումով Արտաշատի դիրքը (քաղաքին անունը յիշատակուած չէ վերոյիշեալ աշխատութեան մէջ) դրացի Դուինին հետ կը մտնէր Արարատեան աշխարհի Ոստան փոքրիկ գաւառին մէջ։ Հաւանաբար այս վերջինը Ոստան (այսինքն՝ իշխանանիստ, թագաւորանիստ) կոչուած է այն պատճառով, որ հոն կը գտնուէին Արտաշատ եւ Դուին մայրաքաղաքները։

Մեր պատմագիրներէն Արտաշատի տեղադրութեան եւ կառուցման մասին բաւական մանրամասն վկայութիւն ունի Մովսէս Խորենացին։ Ահա աշխարհաբարի թարգմանուած անոր խօսքերը։

«Արտաշէսը գնում է այն տեղը, որտեղ Երասխը եւ Մեծամօրը խառնւում են եւ հաւանելով (այնտեղի) բլուրը, քաղաք է շինում եւ իր անունով կոչում է Արտաշատ։ Երասխն էլ օգնում է նրան անտառի փայտով։ Ուստի առանց դժուարութեան եւ արագ շինելով՝ այնտեղ մեհեան է կանգնեցնում եւ Բագարանից այնտեղ է փոխադրում Արտեմիսի արձանը եւ բոլոր հայրենական կուռքերը։ Բայց Ապողոնի արձանը կանգնեցնում է քաղաքից դուրս, ճանապարհին մօտ։ Երուանդի քաղաքից դուրս է բերում հրեայ գերիներին, որ այնտեղ տարուած էին Արմաւիրից, եւ բերում նստեցնում է Արտաշատում։ Նաեւ Երուանդի քաղաքի բոլոր վայելչութիւնները, ինչ որ նա փոխադրել էր Արմաւիրից, եւ ինչ որ ինքն էր շինել՝ բերում է Արտաշատ, եւ աւելի շատ բան էլ իր կողմից շինելով՝ (այդ քաղաքը) սրբազանում է իբրեւ արքայանիստ քաղաք» (Մ. Խորենացի, Հայոց Պատմութիւն, Երեւան, 1940, էջ 117)։

Մեծամօրը պատմահօր ապրած ժամանակներուն հաւանաբար Արաքսին կը խառնուէր այսօրուան Արտաշատի շրջանի Շահումեան գիւղի հանդամասին մէջ՝ Խորվիրապ վանքին մօտ, Ազատի (Գառնի) գետախառնուրդին մօտերը։ Մինչեւ ներկայիս ան (որ կը կոչուի Սեւ Ջուր) Արաքսին կը միանայ Ազատի գետախառնուրդէն բաւական հեռու՝ հիւսիս-արեւմուտք։

Նկատի առնելով Մ. Խորենացիի յիշատակածը, ինչպէս նաեւ մեր միւս պատմագիրներու անուղղակի յիշատակութիւններն եւ նորագոյն ժամանակներուն դաշտային աշխատանքներու ընթացքին վաղեմի քաղաքին վայրին մէջ դիպուածով յայտնաբերուած նիւթական մշակոյթին մնացորդները՝ քաղաքը ենթադրաբար կը տեղադրեն Արաքս եւ Ազատ գետերու խառնարանին մէջ՝ այսօրուան Խորվիրապի շրջակաները։ Վերջերս այստեղ յայտնաբերուած Բ. դարուն պատկանող լատինական արձանագրութիւնները կը հաստատեն այս ենթադրութիւնը։ Վերջապէս պէտք է նկատի ունենալ նաեւ այն, որ Խորենացիին կատարած նկարագրութիւնները աշխարհագրական տեսակէտով կը համապատասխանեն այդ շրջանի նկարագրին։ Ըստ այնմ ալ Արտաշատի միջնաբերդը հաւանաբար տեղաւորուած էր բլուրին վրայ, ուր այժմ կը գտնուի Խորվիրապի վանքը։ Այդ բլուրին շուրջը երեք կողմէ՝ ծունկ կազմելով կը հոսէր Արաքսը, իսկ ցամաքի կողմէն միջնաբերդին պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար փորուած էր լայն եւ խոր խրամ մը, որ վտանգի ժամանակ կը լեցուէր ջուրով։ Հաւանաբար Արտաշատի միջնաբերդը կոչուած է Խորվիրապ։ Միջնաբերդին շուրջը կը տարածուէր բուն քաղաքը։ Քաղաքին առջեւ, Արաքս գետին վրայ կառուցուած էր մեծ կամուրջ մը, որով Արտաշատը կը կապուէր Արաքսի աջ ափին հետ։ Այդ կամուրջին վրայէն կ'անցնէր Արտաշատ–Տիգրանակերտ ճամբան։

Եթէ պաշտպանողական տեսակէտէն Արտաշատի դիրքը այնքան ալ յարմար չէր, այնուամենայնիւ, շատ յարմար է քաղաքական եւ տնտեսական առումով։ Արտաշատը կեդրոնական դիրք կը գրաւէր հայկական պետութեան մէջ եւ քաղաքական առումով իր ազդեցութիւնը հաւասար չափով կրնար տարածել բոլոր շրջաններուն վրայ։ Աւելի յարմար էր անոր դիրքը տնտեսական առումով։ Արտաշատը կառուցուած էր հին ժամանակներէն բանուկ դարձած՝ Արեւելքէն Արեւմուտքի հետ կապող այն յայտնի տարանցիկ ճամբուն վրայ, որ կուգար Պարսկաստանի կողմերէն եւ, անցնելով Արաքսի ու Եփրատի հովիտներէն, կը հասնէր Սեւ ծովի հարաւային ափին գտնուող նաւահանգիստներ։ Այս մայրուղիին հիմնական հանգրուանը Արտաշատն էր, անոր Արտաշատ–Սատաղ (Երզնկայէն հիւսիս – արեւմուտք) հատուածը ամբողջութեամբ կ'անցնէր մեր երկրէն եւ մեծ նշանակութիւն ունէր իբրեւ տարանցիկ առեւտուրի ճամբայ։ Արտաշատի դիրքը հաղորդակցութեան, առեւտուրի եւ տնտեսական տեսակէտէն աւելի նպաստաւոր դարձաւ մանաւանդ առաջին դարէն (Ք. Ա.) սկսեալ, երբ անիկա նորաշէն Տիգրանակերտ մայրաքաղաքին հետ միացաւ Արտաշատ – Տիգրանակերտ ճամբով, որ իր արժէքով ետ չէր մնար Արտաշատ-Սատաղ ուղիէն եւ որ մեր մատենագրութեան մէջ սովորաբար կը կոչուի «Հայկական արքայական ճանապարհ» (կամ պողոտայ)։

Այս զոյգ ուղիներէն զատ, Արտաշատը հանգոյց մըն էր կարգ մը այլ ուղիներու համար, որոնք հոսկէ կ'երկարէին դէպի հայկական պետութեան տարբեր կողմերը, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրները։ Հիմնադրութեան ժամանակներէն մինչեւ առաջին դարուն սկիզբները (Ք. Ա.) հակառակ Հռոմի, երբեմն ալ պարթեւական Պարսկաստանի կողմէն կատարուած յարձակումներուն Հայաստանի եւ Արտաշատի վրայ, քաղաքը զարգացաւ եւ աճեցաւ։

Արտաշատ հելլենական տիպի մեծ քաղաք էր, երկրին քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքին կարեւոր կեդրոնը։ Անոր բնակչութեան մեծագոյն մասը կը զբաղէր արհեստագործութեամբ եւ առեւտուրով։ Գիւղատնտեսական զբաղումները, որ այնքան կարեւոր դեր կը խաղային ստրկատիրական ժամանակաշրջանի քաղաքներուն մէջ, Արտաշատի մէջ քաղաքային զբաղումներու համեմատութեամբ ունէին երկրորդական նշանակութիւն։ Պէտք է ենթադրել, որ քաղաքը իր ծաղկման շրջանին աւելի շատ բնակչութիւն ունէր, քան միջնադարեան մեր ամէնէն մեծ քաղաքները։ Բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնը կազմող Հայերէն զատ, հոս տարբեր ժամանակներուն (յատկապէս առաջին դարուն Ք. Ա.՝ Տիգրան Երկրորդի եւ Արտաւազդ Երկրորդի օրերուն) բնակութիւն հաստատած էին նաեւ Յոյներ, Հրեաներ, Ասորիներ ու այլ ժողովուրդներու պատկանող առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ։ Մեծ թիւով Հրեաներ կը բնակէին այստեղ աւելի հին շրջանին։ Զանոնք բերած էր քաղաքին հիմնադիրը՝ Արտաշէս Ա.։

Արտաշատ Հայաստանի անթիք շրջանի մշակութային մեծագոյն կեդրոնն էր։ Հոս կը զարգանար հայկական հելլենական մշակոյթը։ Առանձնապէս յիշատակելի է անոր թատրոնը, որ մեզի ծանօթ հայկական առաջին մնայուն թատրոնն էր եւ ըստ յիշատակութիւններու բանած է առաջին դարէն սկսեալ (Ք. Ա.)։ Այդ օրերուն Արտաշատի թատրոնին մէջ կը ներկայացուէին հին յունական և հայ հեղինակներու ողբերգութիւնները։ Յայտնի է մանաւանդ Եւրիպիդէսի «Բաքոսեաններ»ու 53 թուականի (Ք. Ա.) ներկայացումներէն մէկը, որուն մասին բաւական ընդարձակ վկայութիւն մը ունի պատմագիր Պլուտարքոսը։ Այդ ներկայացումը տեղի ունեցած է Պարթեւական Պարսկաստանի թագաժառանգ Բակուրի եւ Հայոց թագաւոր Արտաւազդ Բ.ի քրոջ հարսանեկան հանդիսութեան ժամանակ, Արքունիքին մէջ։

Սակայն Հայաստանի հելլենական միւս քաղաքներուն նման Արտաշատը եւս բախտ չունեցաւ իր բնական ընթացքով զարգանալու։ 58ին (Ք. Ե.) Հայաստան արշաւած հռոմէացի զօրավար Կորբուլօ 59ի գարնան կը գրաւէ քաղաքը եւ կրակի կուտայ այդ հռչակաւոր մայրաքաղաքը։ Բայց երկար չի մնար աւերուած վիճակի մէջ։ 62ին (Ք. Ե.) հայ–պարթեւական միացեալ ուժերը Հռանդէս վայրին մէջ (Խարբերդ քաղաքէն հիւսիս - արեւելք) վերջնապէս կը ջախջախեն Հայաստան արշաւած հռոմէական բանակը եւ նոյն վայրին մէջ կնքուած պայմանագիրով մը կը հարկադրեն Հռոմին ճանչնալու Հայաստանի անկախութիւնը։ Ըստ այդ պայմանագրին, թագադրութեան համար Հռոմ գացած Արշակունեաց թագաւորութեան հիմնադիրը՝ Տրդատ Ա. (66-100) կը յաջողի Կորբուլոնի աւերած Արտաշատ մայրաքաղաքին վերանորոգութեան համար Ներոն կայսրէն (54-68) ստանալ պատկառելի գումար մը՝ 50 միլիոն տրախմա։ Հայրենիք վերադառնալէն ետք (66) Տրդատ Ա. այդ գումարով եւ տեղացի ու օտար վարպետներու օգնութեամբ շուտով կը վերաշինէ եւ կը բարեկարգէ մայրաքաղաքը։ Օտար պատմագիրներու յիշատակութեան համաձայն Տրդատ Ա.ի ժամանակ Արտաշատը վերաշինուելէն ետք ի պատիւ Ներոնի կոչուած է Ներոնիա։ Բայց օտարածին այդ անունը գործածական չէ դարձած եւ շուտով մոռցուած է։

Բ.–Դ. դարերուն քաղաքը քանի մը անգամ յարձակումներու կ'ենթարկուի Հռոմէացիներու եւ Պարսիկներու կողմէ։ Շատ անգամ կ'ենթարկուի մասնակի աւերածումներու։ Սակայն մինչեւ Ե. դարուն կէսը Արտաշատ կը մնայ երկրին մեծագոյն քաղաքը, եւ, որոշ ընդհատումներով՝ մայրաքաղաք։ Ե. դարու կէսէն Արտաշատ իր դիրքը աստիճանաբար կը զիջի Հայաստանի նոր մայրաքաղաքին՝ Դուինի առջեւ, որ հիմնադրուած էր Դ. դարու 30ական թուականներուն։ Այս վերջինը Արտաշատի բաղդատմամբ ունէր դիրքի եւ կլիմայի առաւելութիւններ։ Յիշատակութիւններու համաձայն, Արտաշատի մօտերը՝ Արաքսին շփուող հարթութեան մէջ յառաջ եկած էին ճահիճներ, որոնք քաղաքին օդը կը դարձնէին վատառողջ եւ պատճառ կը դառնային զանազան հիւանդութիւններու՝ յատկապէս տենդին։ Արտաշատի բնակչութիւնը հետզհետէ կը տեղափոխուի, եւ վաղեմի շքեղ մայրաքաղաքը ժամանակի ընթացքին կը դառնայ հասարակ բնակավայր մը։ Ճշգրիտ տուեալներ չկան այն մասին, թէ յատկապէս ե՞րբ քաղաք ըլլալէ դադրած է Արտաշատը, կամ ե՞րբ վերջնապէս անհետացած է երկրի քարտէսին վրայէն։ Սակայն առանց կասկածի կարելի է ենթադրել, որ Արտաշատի անկումին հիմնական պատճառը եղած է ընկերային – տնտեսական։ Անթիկ շրջանի քաղաքները՝ Երուանդաշատը, Զարեհաւանը, Արշամաշատը եւ միւսները աւատապետութեան շրջանին ընդհանրապէս յետադիմեցին կամ ի սպառ կորսնցուցին իրենց նախկին արժէքը։ Նմանօրինակ ճակատագիր մը ունեցաւ նաեւ Արտաշատը։ Սասանեաններու դէմ մղուած 451ի ապստամբութեան պատերազմէն ետք Արտաշատ այլեւս իբրեւ մայրաքաղաք չի յիշատակուիր։ Մայրաքաղաք դարձած էր Դուինը։

Երբեմնի Արտաշատէն գրեթէ բան չէ հասած մեզի։ Անոր կառոյցներուն՝ արքունական պալատին, թատրոնի շէնքին, տաճարներուն, բնակելի շէնքերուն եւ միւս շինութիւններուն հետքերն անգամ չեն նշմարուիր։ Կը կարծենք, թէ ասոր հիմնական պատճառը երկրաշարժներն են եւ Արաքսի յորդումները, որոնք քշ–տարած են կամ իրենց հողին տակ թաղած են երկրաշարժներէն փլած կամ կործանած կառոյցները։

Այսուհանդերձ Արտաշատի վայրին մէջ տարբեր առիթներով դիպուածով յայտնաբերուած են խեցեղէնի մնացորդներ։ Վերջերս յայտնաբերուած արձանագրութիւնները հաւանաբար առիթ կուտան հնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու։ Միայն գրաւոր աղբիւրներու հիման վրայ կարելի չէ շատ թէ քիչ ամբողջական պատկերացում մը կազմել Արտաշատի մասին։ Թերեւս այդ բանը կը լուծեն հմուտ հնագէտին բահն ու բրիչը։

Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Հ. ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՎՐԴ. ՈՍԿԵԱՆ

(1 ՅՈՒԼԻՍ 1895 – 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1968)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ վատառողջ վիճակին պէտք է սքանչացումով արձանագրել այն իրողութիւնը, որ Հ. Հ. Ոսկեանի ամենավերջին տարիները նրա հայագիտական գործունէութեան ամենաբեղնաւոր շրջանը հանդիսացան։ Բժիշկները նրան բազմիցս յանձնարարել էին որոշ ժամանակ հանգիստ մնալ։ Սակայն ի՞նչպէս կարող էր նրա նման ժրաջան մշակը անգործութեան մատնուել։ Այո՛, յաճախ էր, որ նա իր նամակներում գանգատւում էր առողջական իր վիճակից, սակայն նա վճռել էր անդադրում ստեղծագործել իր սիրելի ժողովրդի մշակոյթի հարստացման համար։ Նա պլպլացող մոմի նման հատնում էր շիթ առ շիթ, սակայն ոգի ի բռին շարունակում էր լուսաւորել իր շուրջը…

Եւ այսպէս ի զարմանս բոլորին 1963 թ. իր տիտանական աշխատանքի արդիւնքը եղող իր վիթխարի ձեռագրացուցակի հրատարակումից քիչ յետոյ «Հանգստացող» գիտնականը մէկը միւսի յետեւից լոյս էր ընծայում Ստեփանոս Ռոշքայի «Ժամանակագրութիւն»ը (1964), Յովհաննէս Ղրիմեցու «Պատմութիւն հռչակաւոր Վանից Հաղբատայ Ս. Նշանին» (1965), «Զորս հայ տաղասացներ եւ անոնց տաղերը» (1966), Դոկտ. Զ. Օբերտինսկու «Լեհահայերը եւ անոնց Անդրէաս արքեպիսկոպոսը Եազլովեցի մէջ» գերմաներէնից կատարած իր ընդարձակ թարգմանութիւնը, ծանօթագրութիւններով հանդերձ։ Դեռ չենք նշում իր խմբագրապետութեամբ լոյս տեսնող «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերականում ստանձնած իր խմբագրական աշխատանքների եւ իր բերած բեղնաւոր աշխատակցութեան մասին։ Դարձեալ իր ջանքերով էր, որ այս շրջանին նա խմբագրեց, յառաջաբան գրեց ու հրատարակեց իր սիրելի ծննդավայրի՝ Խոտորջուրի յուշամատեանը, գրուած երկու հանգուցեալ Մխիթարեաններ՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Հիւլունեանի եւ Հ. Մատթէոս Վրդ. Հաճեանի կողմից (1964), եւ որ երկար տարիներ շարունակում էր անտիպ մնալ։

Հ. Հ. Ոսկեանը ինչքան խստապահանջ էր իր նկատմամբ, նոյնքան աւելի ներարժիտ եւ քաջալերող էր ուրիշների աշխատանքի վերաբերեալ: Լաւագոյն ապացոյցը այդ մասին. հանդիսանում են իր կողմից «Հանդէս Ամսօրեայ»ում տարիներ շարունակ հրատարակած շուրջ չորս տասնեակի հասնող այն գրախօսութիւնները, որոնք նուիրուած են սփիւռքում եւ Մայր Հայրենիքում լոյս տեսած հայագիտական գրքերին: Նա իր իւրաքանչիւր գրախօսութեան մէջ ի՛նչպիսի ջերմ սիրտ ու զգացմունք եւ խոր հմտութիւն է դրսեւորել եւ գիտական նորանոր սխրանքների է կոչել հեղինակներին:

Հայ բանասիրութեան համար ի՛նչպիսի սքանչելի ծրագրեր դեռեւս նա ունէր իրագործելի... Նրա ձեռագիր ու անտիպ գործերի մէջ է գտնւում «Կանոնագիրք Հայոց»ի համեմատական բնագիրն ու լատիներէն թարգմանութիւնը, «Վիեննայի Մխիթարեաններու Թրիեստի մէջ հրատարակած հայերէն ու հայատառ թրքերէն գրքերը» մատենագիտական յօդուածաշարի շարունակութիւնը, «Հանդէս Ամսօրեայ»ում անցեալում լոյս տեսած ձեռագրացուցակների մի հատորը եւայլն: Այս բոլորը անշուշտ լոյս կը տեսնեն «Հանդէս Ամսօրեայ»ի էջերում եւ առանձին գրքերով Միաբանութեան իր սիրելի գրչակից եղբայրների անմիջական հոգածութեամբ:

1965 թ. էր, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթ «Էջմիածին» հանդէսի խմբագրութիւնը դիմելով նրան ցանկացել էր, որպէսզի Հ. Հ. Ոսկեանը բերէ իր աշխատակցութիւնը: Սակայն հակառակ իր բուռն բաղձանքին նրա հետզհետէ քայքայուող առողջութիւնը պատճառ եղաւ, որ բազմաբեղուն գիտնականը խորին ափսոսանքով հրաժարուի իր ցանկութիւնից: Նա իր վերջին նամակներից մէկում մեծ ցաւով գրում էր, որ «խոստացած է «Էջմիածին» ամսագրին յօդուածներ հասցնել գոնէ մէկ երկու հատ, բայց կ՚երեւայ պիտի չկարենամ, զի բժիշկները հանգիստ կը պարտադրեն»:

Հայրենասէր գիտնականը մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը սերտ կապի մէջ էր գտնւում Հայաստանի հայագիտական մի շարք հիմնարկութիւնների, այդ թւում, Մաշտոցեան Մատենադարանի, Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի, եւ Միասնիկեանի անուան հանրային գրադարանի եւ առանձին բազմաթիւ հայագէտների հետ: Հ. Հ. Ոսկեանը թէեւ միշտ բազմազբաղ եւ յաճախ հիւանդ, ամենայն ազնուութեամբ միշտ պատրաստ էր իր խորհուրդներով օգնելու իրեն դիմող առհասարակ բոլորին: Նա իր ցուցաբերած օգնութեամբ ոգեւորում էր իրեն դիմողներին, իսկ ինքն էլ իր հերթին ոգեւորւում եւ լիցքաւորւում էր նրանց աշխատանքներով: Իր նամակներից մէկում Ոսկեանը նշելուց յետոյ իր բազմազբաղ վիճակի մասին, կանգ էր առնում «Հանդէս Ամսօրեայ»ում գրուած ձեռագրացուցակները մի հատորում ամփոփելու իր աշխատանքներին եւ ապա աւելացնում. «Բայց գործը դանդաղ կ'ընթանայ, զի ուրիշ աշխատանքներ ալ կան եւ նորեր միշտ սունկի պէս երեւան կուգան եւ արգելք կ'ըլլան այս կամ այն ձեւով, մանաւանդ ստիպուած եմ ստէպ բանասիրական հարցումներու եղած օտար երկիրներէ պատասխանելու: Սակայն սիրով կ'ընեմ, զի հայ գրի ու մշակոյթի համար է»:

Հ. Հ. Ոսկեանի թողած գիտական հարուստ ժառանգութիւնը իբրեւ նրա յիշատակը անթառամ պահող յաւերժական յուշարձան՝ մեծ յարգանքով կը յիշուի եւ խորին երախտագիտութեամբ կ'ուսումնասիրուի ներկայ եւ ապագայ հայագէտների սերունդների կողմից: Յաւերժ յարգանք նրա պայծառ յիշատակին:

ՍՈՒՐԷՆ ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

«Էջմիածին»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ անուանի դերասան Յովհաննէս Զարիֆեանի կեանքին եւ բեմական գործունէութեան մասին մենագրութիւն մը լոյս տեսաւ վերջերս Երեւանի մէջ: Մենագրութեան հեղինակն է ողբացեալ Ս. Բողեմսկի (Զատիկեան): Ան երկար ժամանակ Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի մէջ աշխատած է Յովհ. Զարիֆեանի հետ, մասնակցած անոր ներկայացումներուն:

Յովհ. Զարիֆեանի բեմական գործունէութիւնը սկսած է անցեալ դարու վերջերը, երբ հայ բեմին վրայ կը շողշողային Սիրանոյշի, Յովհ. Աբէլեանի, Գ. Պետրոսեանի եւ ուրիշներու անունները: Բնածին տաղանդով օժտուած, կօշկարի աշկերտ Շիրակցին կարճ ժամանակի մէջ գրաւեց իր բացառիկ եւ արժանի տեղը հայ բեմարուեստին մէջ:

Մարմնացուցած է բազմաթիւ տիպարներ՝ Արտաշէս, Էլիսբարով, Գիժ Դանիէլ, Սէյրան, Ռուստամ, Աբեղայ, Վանահամայր, Ալեքսանդր, Ասլան, Պաղտասար աղբար, Համլէթ, Օթելլօ, Քարլոս, Քորրատօ, Ուրիէլ Ակոսթա, Պետրոնիոս, Ֆերտինանտ եւայլն, իւրաքանչիւր դերին համար գտնելով բնաւորութեան համապատասխան գիծեր, գոյներ, երանգներ:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի գերագոյն դատարանին լիակատար նիստը, որու ընթացքին խիստ քննադատութիւններ եղած են դատական գործերու մէջ գոյութիւն ունեցող անկանոնութիւններու մասին:

Քննադատուած գլխաւոր թերիներն են հետեւեալները.

— Միշտ չէ, որ կը սահմանուին օրէնքին նախատեսած պատիժները, հաշուի չեն առնուիր մեղադրեալին անձը, պատասխանատուութիւնը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքները: Շատ անգամ մեղմ պատիժներ սահմանուած են այնպիսի անձերու, որոնք մեծ չափանիշի գողութիւններ կատարած են կամ մեղսակից ու կազմակերպիչ եղած են գողութիւններու: Դատերը արագ չեն կատարուիր, քննութիւնները կը ձգձգուին եւն.:

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Արեւմտահայ անուանի գրագէտ Մելքոն Կիւրճեանի աւելի քան 60 ձեռագիրները հարստացուցած են Հայաստանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին ֆոնտերը:

1900 – 1915 թուականներուն պատկանող այս ձեռագիրներուն մէջ կան հրապարակագրական նիւթեր, գրականութեան, երիտասարդութեան, դաստիարակութեան, հրատարակչական հարցերուն նուիրուած յօդուածներ:

Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Քոռնէյլի, Ռասինի, Շէյքսփիրի ստեղծագործութիւններուն բանաստեղծական թարգմանութիւնները: Կիւրճեան արեւմըտահայերէնի վերածած է նաեւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն:

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ... ԱՄԱՌԸ

Հայաստանի համար այս անբնական երեւոյթը տեղի ունեցած է Յունիս 6ին եւ 7ին, երկրին բոլոր այն շրջաններուն մէջ, որոնք կը գտնուին 1700 մեթր բարձրութեան վրայ:

Շատ ձիւն տեղացած է յատկապէս Սեւանի աւազանին, Ամասիայի, Ղուկասեանի, Ապարանի, Ազիզբէկովի շրջաններուն մէջ: Տեղ–տեղ օդի ջերմաստիճանը իջած է մինչեւ 1-2ի:

Մասնագէտներուն կարծիքով այս երեւոյթին պատճառը օդի ցուրտ հոսանքներն են, որ խուժած են հիւսիս – արեւմուտքէն եւ հիւսիս – արեւելքէն՝ Սեւ եւ Կասպից ծովերուն շրջաններով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիս 27ին Երեւան ժամանած է Միջազգային Հիւլէական Գործակալութեան տնօրէն, Շուէտի գիտութիւններու արքայական ակադեմիայի անդամ դոկտոր Ս. Էկլունդ:

×

Մայիս 22ին, այցելութեան մը նպատակով Երեւան ժամանած է յոյն արձակագիր Քոսթաս Կոձիաս:

×

Մայիս – Յունիսին զօրակոչի կանչուած են 1949-1950ին ծնած երիտասարդները: Խորհ. Միութեան, հետեւաբար նաեւ Հայաստանի մէջ զօրակոչութիւնը տեղի կ'ունենայ տարին երկու անգամ՝ Մայիս – Յունիսին եւ Նոյեմբեր – Դեկտեմբերին:

×

Հայաստանի պետական պատկերասրահին մէջ Յունիս 12ին բացուեցաւ ֆրանսացի գեղանկարիչներու ստեղծագործութիւններուն ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են ԺԹ. – Ի. դարու ֆրանսացի նկարիչներու 32 նկարներ Լենինկրատի Էրմիթաժի թանգարանէն:

Նկարներուն մէջ կը գտնուին Փօլ Կոկէնի, Մաթիսի, Մարքէի, Փիքասոյի, Վան Տոնկէնի, Տերէնի եւ ուրիշներու գործերը:

×

Երեւանի մէջ, Մայիս 22ին, կայացած է Հայաստանի ուսուցիչներու Գ. համագումարը: Գլխաւոր զեկուցողը եղած է Ա. Քոչինեան:

×

Պախի տուն–թանգարանը, որ կը գտնուի Այզընախի մէջ (Գերմանիա) ունեցաւ հայկական քանոն մը՝ նուէր Հայաստանէն: Հայկական նուագարանը պիտի զետեղուի թանգարանի ցուցադրութեան դրուած իրերու շարքին մէջ:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Զորս հոգի տուէք ինծի որ համոզուած են ամէնէն յիմար կարծիքով եւ ատոնցմով երկու միլիոն հոգի կրնամ համոզել:

ՖՈՆԹԸՆԷԼ

խորհէ՛ խօսելէ առաջ եւ կշռէ գործելէ առաջ:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

Անցեալը՝ մարդկային միակ իրականութիւնն է:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

Սէրը ոչինչէն կը ծնի եւ ամէն բանէ կը մեռնի:

ՍԱՇԱ ԿԻԹՐԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (227)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Ժան Վալժան մարդերու չարասրտութեան եւ ընկերութեան թշուառութեան նորանոր կերպարանքները տեսած էր վերջին ժամանակները, անկատա՛ր կերպարանքներ, որոնք դժբախտաբար ճըշմարտութեան մէկ կողմը կը ցուցնեն, այսինքն կնոջ ճակատագիրը որ Ֆանթինին վրայ կ'ամփոփուի, եւ հասարակական իշխանութիւնը որ Ժավէրի վրայ կ'անձնաւորուի. նորէն թիարանը դարձած էր, բայց այդ անգամ ոչ թէ չարութիւն այլ ազնուութիւն ըրած ըլլալուն համար. նորանոր դառնութիւններով համակուած էր, նորէն կը դրաւուէր ձանձրոյթով եւ յողնութեամբ. եպիսկոպոսին յիշատակն անգամ զուգէ փոքր ինչ կը խաւարէր ապա աւելի լուսաւորութեամբ եւ յաղթանակով երեւելու թէութեամբ, բայց վերջապէս այս նուիրական յիշատակն ալ կը տկարանար: Ո՞վ գիտէ. կարելի է թէ Ժան Վալժան Քոզէթին հանդիպելէն քիչ մը առաջ վհատելու եւ նորէն իյնալու չափ տկարացած էր, սիրեց Քոզէթը, եւ կրկին զօրութիւն առաւ: Բարէ՛, Քոզէզէթը գրեթէ ոչ նուազ տեղ գրաւած էր իր հոգիին մէջ: Պաշտպանեց զայն եւ հաստատութիւն գտաւ անկէ: Քոզէթ անոր շնորհիւ կրցաւ կեանքի ասպարէզին մէջ փայլիլ. Ժան Վալժան ալ անոր շնորհիւ կրցաւ առաքինութեան շաւիղին մէջ շարունակել իր ընթացքը: Աղջնակին պաշտպանը եղաւ ան, աղջնակն ալ անոր յենարանը: Ու անիմանալի եւ երկնային խորհուրդ հաւասարակշռութեանց ճակատագրի:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒՀԻԻՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժան Վալժան խոհեմութիւն ունենալով ամենեւին դուրս չէր ելլեր ցերեկը: Ամէն իրիկուն վերջալոյսի առեն երբեմն մինակ, շատ անգամ Քոզէթին հետ պուլվարներուն կողմնակի ամէնէն ամայի ճամբաներուն մէջ պտոյտ կ'ընէր, եւ գիշերային մթութեան տիրացած միջոցին եկեղեցիները կը մտնէր: Կամովին Սէն Մետարի եկեղեցին կ'երթար որ ամէնէն մօտիկն էր: Քոզէթ եթէ հետը չերթար, պառաւ կնոջ քով կը կենար, բայց ծերուկին հետ պտըտելու երթալը ուրախութիւն մըն էր աղջնակին: Ժամ մը անոր հետ ման գալը դերիվէր կը համարէր քան թէ Քաթերինին հետ ժամերով առանձինն մնալ եւ հիանալ: Ժան Վալժան Քոզէթին ձեռքը բռնելով կը քալէր եւ անուշ խօսքեր կ'ըսէր անոր:

Քոզէթ վերջապէս խիստ զուարթացաւ:

Պառաւը տունին խնամքը կ'ընէր, կերակուր կ'եփէր, եւ տունին պաշարը կ'երթար կ'առնէր:

Սակաւասիրութեամբ, միշտ քիչ մը կրակ ունենալով, բայց մեծ նեղութեան մէջ տառապող մարդերու պէս կ'ապրէին: Առջի օրուան կահ-կարասիները ի՛նչ վիճակի մէջ էին, նոյնը մնացած էին անփոփոխ. միայն թէ Ժան Վալժան Քոզէթին խուցին ապակեայ դուռը հանել տալով տեղը բոլորովին փայտաշէն դուռ մը դնել տուած էր:

Միշտ նոյն թիկնոցը, սեւ վարտիքը եւ հին գլխարկը կը հագնէր: Փողոցին մէջ աղքատ մը կը կարծուէր: Երբեմն բարեսիրտ կիներ դառնալով քսան փարանոց մը կուտային անոր:

Ժան Վալժան կ'ընդունէր դրամը եւ յարգանօք բարեւ կուտար: Երբեմն ալ ինք երբ մուրացիկ թշուառի մը կը հանդիպէր, ետին կը նայէր դիտելու համար թէ արդեօք տեսնող մը կա՞յ, յետոյ թշուառին կը մօտենար գաղտնաբար, ձեռքին մէջ դրամ մը կը սահեցնէր: Ասիկա ունէր շատ անգամ իր անպատեհութիւնները: Թաղին մէջ կը սկսէր անուանուիլ «ողորմութիւն տուող» աղքատը:

Պառաւ «վարձակալուհին» որ ժպտադէմ նախանձոտ յատուկ ուշադրութեամբ բոլորովին շաղուած, շատ կը դիտէր Ժան Վալժանը, թէեւ ասոր մտքէն չէր անցներ որ կը դիտուի:

Փոքր ինչ խուլ, հետեւաբար շաղակրատ էր: Իր անցեալէն երկու ակռայ մնացած էր, մին վերինը, միւսը վարինը, զոր միշտ իրարու կը զարնէր: Հարցումներ ըրած էր Քոզէթին որ բան մը չգիտնալուն համար բան չէր կրցած ըսել, թէ ոչ Մոնֆերմէյլէն եկած ըլլալը:

Առտու մը այս դէտուհին Ժան Վալժանը նշմարեց երբ ան տունին անբնակ սենեակներէն մին կը մտնէր այնպիսի կերպարանքով որ շատախօս պառաւին հետաքրքրական երեւցաւ: Ծեր կատուի մը պէս քալելով ետեւէն գնաց եւ առանց տեսնուելու կրցաւ դիտել զայն դուռին ճեղքէն որուն Ժան Վալժան բոլորովին իր կռնակը դարձուցած էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Սուճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆորթունաթօ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վայօ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խտմոն Պետիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Շիշմանեան ինչպէս նաեւ Ֆորթունաթօ, Կիւրճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ մեծ–մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՌԼՕ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՈՅԻ

մահը, որ պատահեցաւ 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Յունիս 26) ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գէորգ Ուշագլեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Ուշագլեան եւ իրենց զաւակը Հրայր, Այրի Տիկին Ազատնի Ուշագլեան եւ իր զաւակը Րաֆֆի, իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ բոլոր ազգական եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ, հեռախօսով, նամակներով եւ զանազան բարենպատակ միութիւններու իրենց նուիրատուութիւններով սգակից եղան իրենց սիրելի եղբօր, տաքրոջ եւ հօրեղբօր:

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ

Որուն յուղարկաւորութիւնը, գործադուլներու պատճառաւ, կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ Յունիս մէկին:

Այս առթիւ Ուշագլեան ընտանիքը հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ'ընէ·—

«Յառաջ»ի բարգաւաճման 100,
«Հայ–Բոյժ»ին 100,
Աղքատախնամին 50 ֆրանք:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Ընկ. Գէորգ Քիրէճեան իր մօր մահուան առթիւ 100 Ֆր. նուիրած է Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին: Ընկ. Սուրէն Խաչատուրեան իր քեռայրին Դաւիթ Մարգարեանի մահուան առթիւ 10ական ֆրանք կը նուիրէ կազդուրման կայանին, «Յառաջ»ի, «Հայաստան»ի եւ «Հայ–Բոյժ»ի (այս վերջին երկու գումարները ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 5 ֆ. Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի, Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբի ընկեր – ընկերուհիները, նախկին «Րաֆֆի» երիտասարդաց երկսեռ Միութեան անդամները եւ Կապ. Խաչի ընկերուհիները կ'ողբան մահը իրենց ընկերոջ, ղեկավարին եւ ուսուցիչին

Սահակ Յովհաննէսեանի

եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ողբացեալին Այրիին, աղջկան եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները·—

Տասնական ֆրանք Օր. Շաքէ Կիւլեան, Տիկիններ Աղաւնի Պարոններ, Ալիս Պետեան, Մարի Շառյեան, Քնարիկ Աղբարեան, Ազատուհի Յովակիմեան, Պերճուհի Պարոնեան, Վարդուհի Գոթանեան, Աննիկ Օննոսեան, Նոյեմի Լորուսեան, Պարոններ Խորէն Գոչեան, Յովհաննէս Տէր–Գալուստեան, Ա. Տէր – Գալուստեան եւ Փանոսեան եղբայրներ: Ընկերներ Մովսէս Տէմիրճեան, Գրիգոր Կիւլեան, Գէորգ Պօղոսեան, Ֆիլիբ Յովհաննէսեան, Գրիգոր Փափազեան, Պօղոս Շառյեան, Մարտիրոս Օհանեան, Յակոբ Գարաօղլանեան, Յարութիւն Տէմիրճեան: Գումար՝ 230 ֆրանք:

Բաժնուած են հետեւեալ ձեւով՝ 40ական Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին, «Յառաջ»ին, «Հայաստան»ին, Կապ. Խաչի կայանին, եւ 70 Ֆր. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին: (Բացի Շաւիլի Ն. Սերունդէն, մնացեալ գումարները ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սկսած ենք առանձին հաշուեցոյցներ ղրկել Ֆրանսայի մեր բոլոր այն բաժանորդներուն, որոնք ցարդ առկախ հաշիւներ ունին:

Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց հաշիւը, մանաւանդ ներկայիս երբ մօտ մէկ ամսուան գործադուլը աւելի ծանր կացութիւն մը ստեղծեց «Յառաջ»ի վարչութեան համար:

Կը յիշեցնենք թէ թերթերու բաժանորդագրութիւնները կանխիկ են եւ յետ այսօրիկ պարտաւոր պիտի ըլլանք, անխտիր դադրեցնել բոլոր առաքումները որոնց բաժանորդագրութիւնը կանխիկ չէ վճարուած:

Կրկին շնորհակալութիւն այն բաժանորդներուն որոնք իրենց կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներով կը դիւրացնեն թերթիս վարչութեան գործը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 28ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶ Թատրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ արուեստագէտներու, ի նպաստ Մարսէյլի հայ Արենոյչներու:

Կը ներկայացուին՝

LES NOCES DE FIGARO, MIREILLE, WERTHER, LA NAVARRAISE

օփերաներէն կտորներ
եւ մեծ պատրաստութեամբ
Արմէն Տիգրանեանի
«ԱՆՈՒՇ»
օփերայի նախերգանքը եւ Ա. արարը
(3 պատկերներով)

Տոմսերու համար դիմել Աճարոնեան Ակումբ 26, Րիւ տէ Քոնվալէսան, կամ հանդէսին օրը՝ Ժիմնազ Թատրոնը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան

Հովանաւորութեամբ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ պատուոյ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի, Հինգշաբթի (27 Յունիս) երեկոյեան ժամը 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանեը, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, նուագ, արտասանութիւն, սիրուն անակնկալներ աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Պատուականեանի

Մուտք՝ ծախքերու մասնակցութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Մրցանակաբաշխութիւնը եւ Դաշտահանդէսը Յունիս 30ին, Կիրակի ժամը 15–22 դպրոցին պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, պար եւ հաճելի անակնկալներ:

Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց·— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի–Փավիյոն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հիւանդ կնոջ մը համար, կին մը կը փնտռուի խնամքի եւ տնական աշխատանքի համար, մնայուն: Բնակութիւն եւ վարձատրութիւն:

Դիմել՝

Mme HANESSIAN
11, Rue de Lorraine
BECON-LES-BRUYERES
(Sortie : Côté Asnières)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ:

Կը դասախօսէ ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30
Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ (8), Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը 10–12:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար :

Օգոստոս ամսուան արձանագրութիւնները կը շարունակուին: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով ·—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Րիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20–23–33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
26 JUIN
1968
Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11245
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.245

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՔՈՒԷՆԵՐԸ ԻՄԱՍՏ ՈՒՆԵՆԱՆ

Դեռ պէտք է սպասել, անշուշտ, վերջնական կարծիք մը կարենալ յայտնելու համար երեսփոխանական ընտրութեանց մասին: Պատկերալից բացատրութիւն մը կուտար արդէն, Ազգ. Ժողովի նախագահ եւ նախկին ռըկպիմէն Շապան–Տէլմաս, երբ կ'ըսէր թէ կիսախաղին կարելի չէ ամբողջական գաղափար մը կազմել:

Բայց ինչ որ պատահեցաւ, առաջին շրջանին իսկ, նշանակալից է ոչ միայն երկրին համար այլեւ ու մանաւանդ մըրցակից կուսակցութեանց:

Նախ խոստովանինք թէ կը սպասուէր այս արդիւնքին: Ոչ միայն անոր համար որ — ինչպէս կը շեշտէ ընդդիմութիւնը — վախի մթնոլորտ մը ստեղծած էր Իշխանութիւնը, այլեւ ու մա՛նաւանդ անոր համար, որ տարբեր վախի մը մթնոլորտ մըն ալ ստեղծած էր ընդդիմութիւնը:

Պարտուողը միշտ կը սիրէ յանցանքներ ու պատրուակներ փնտռել իրմէ հեռու, մինչ յաճախ ու այսօ՛ր, հարկ է որ ինքնաքննադատութեան մէջ գտնէ պարտութեան մը պատասխանը:

Մայիսեան այն սեւ ու կարմիր օրերուն, ոչ միայն դրօշներու գոյնով, երբ Փարիզ կը տառապէր ու վախ կար որ ընկղմէր, ի բացակայութեան նաւապետի, բազմաթիւ նաւաստիներ զիրար կը հրմշտկէին, պատրաստ՝ ղեկը ձեռք առնելու: Աճապարանքի այդ խրախճանքին մէջ, իւրաքանչիւրը պատրաստ էր աթոռ մը գրաւելու Էլիզէէն Մաթինեոն:

Ու տխուր էր պատկերը: Տագնապի այդ ծանր օրերուն զոր երկիրը կ'ապրէր, աթոռամարտ սկսած էր: Բայց յանկարծ, մարդը, որ մոռցուած էր, արդէն իսկ «տուն» ղրկուած էր շատերու կողմէ, ձայն կը բարձրացնէր ու կ'ըսէր, թէ ներկա՛յ է, ու միտք ալ չունի բացակայելու:

Մայիսեան նախավերջին այդ օրն է հաւանաբար, որ ժողովուրդը ընտրութիւն մը ըրաւ:

Ծայրայեղ համայնավարներ, դժգոհ կուսակցութեան «հակայեղափոխական» դիրքէն, փէ. էս. իւ.ին կը նախընտրէին քուէարկել, մինչ բանուորներ ալ կային, որոնք կոլիստ թեկնածուին ձայն կուտային, գուցէ որովհետեւ նախաձեռնիչը էին աշխատանքի ազատութեան: Ու համայնավար կուսակցութիւնը, որ ոչ գործադուլին ոչ ալ անիշխանութեան հեղինակն էր, կը տուժէր: Ինչպէս կը տուժէր Կեդրոնը, որ երկար ատեն մէջտեղը մնացած մէկուն տպաւորութիւնը թողլով, դեռ չէ կրցած ամուր վստահութիւն մը ներշնչել:

Իսկ Ձախի Դաշնակցութիւնը պէտք չէ անշուշտ տկար բանաձեւումներու մէջ, փորձէ գտնել պարտութեան մը պատճառը:

Ու կը պատահի այն, որ իշխանութեան բոլոր ընդդիմադիրները, ու առաջին առթիւ անփորձ ուսանողներ, կը յաջողին ամրապնդել, ինչ որ կ'ուզէին տապալել:

Բայց դեռ կիսախաղն է: Վերջին խօսքը չէ ըսուած ու կողմերը դեռ կրնան օգտուիլ դասէն: Կրնայ պատկերը փոխուիլ եթէ ժողովուրդը համոզուի որ կարգն ու կանոնը, խաղաղութիւնն ու ազատութիւնը մէկուն մենաշնորհը չէ անպայման: Բայց գուցէ համոզիչ խօսողներու պակաս մը կայ:

Իսկ եթէ նոյնը կրկնուի, վճռական օրն ալ, այն ատեն յաղթականը պէտք չէ շուտ մոռնայ Փարիզի Մայիսը, ու պատրաստէ նոր դարուններ, որպէսզի քուէները իմաստ ունենան:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Նախարարապետը քննելէ ետք ընտրական արդիւնքները, յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր շեշտեց նաեւ թէ ինչ որ պատահեցաւ վախի արդիւնք չէր այլ կամքի եւ նոյնիսկ վրդովումի մը անդրադարձն էր: Ու Փոմփիտու կ'աւելցնէ.— «Փողոցի խառնակութիւնները, պետական հարուածի ոճով արտասանուած ճառերը, ընդդիմութեան մէկ գլխաւոր ղեկավարին կողմէ, այդ ամբողջը Ֆրանսացիներուն մէջ արթնցուց ազգային եւ հանրապետական գիտակցութիւնը: Ոչ անիշխանութիւն կ'ուզեն, ոչ սեւ դրօշ, ոչ կարմիր դրօշ: Ոչ ալ պետական հարուած կ'ուզեն»:

Ու Փոմփիտու կը բացատրէ որ գլխաւոր վտանգը նկատելով Համայնավար կուսակցութիւնը եւ իր զինակիցները, ամէն այն վայրերուն մէջ, ուր անոնք շահելու կարելիութիւն մը ունին, ամէն միջոց պէտք է ձեռք առնուի դէմ դնելու համար: Այս մտահոգութեամբ է որ Փոմփիտու հրաւէր մը կ'ընէ Կեդրոնին.— «Այդ պատճառով, այն բոլոր շրջաններուն մէջ ուր մեր վաւերացուցած թեկնածուն լաւագոյն դիրքը չի վայելեր, պատրաստ ենք քաշելու գայն ի նպաստ անոր զոր քուէարկողները նշանակած են պայքարը տանելու համար, լաւագոյն պայմաններու մէջ: Միւս կողմէ, ուզելով կոչ ընել, ինչպէս ըսի, բարեկամեցողութեան տէր բոլոր մարդոց, որ աւելի լայն մեծամասնութիւն մը կ'ուզեն եւ ուր ով որ ուզէ տեղ կը գտնէ, պատրաստ ենք նոյնիսկ երբ համայնավար վտանգ չկայ, դիւրացնելու մեր թեկնածուներէն դուրս թեկնածուներու ընտրութիւնը, եթէ անոնք աւելի առաջ հասած են»:

Այս հրաւէրը, ուղղուած էր անշուշտ «Արդի Ժողովրդավարութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» շարժումին, այսինքն Ժաք Տիւհամէլի Կեդրոնին: Արդէն քիչ ետք Ժաք Տիւհամէլ կը պատասխանէր յիշելով կարգ մը կէտեր.— Ա) Որ, ընտրապայքարի սկիզբն իսկ, Արդի Ժողովրդավարութիւն եւ Յառաջդիմութիւն Կեդրոնը ճշդեց թէ որեւէ պարագայի մէջ, ոչ ուղղակի ոչ անուղղակի կը դիւրացնէ համայնավարի մը ընտրութիւնը: Բ) Որ մեր ազգային անդրադարձը մեզ չի մղեր որ համակերպինք Ֆրանսան տեսնել կոտըրուած երկու պլոքներու, որոնք ուշ կամ կանուխ բախում կ'ունենան: (Գ) Որ ինչ կը վերաբերի մեզի, անհրաժեշտ կը նկատենք, ոչ թէ լայնցած մեծամասնութիւն մը անփոփոխ քաղաքականութեան մը համար, այլ տարբեր մեծամասնութիւն մը նոր քաղաքականութեան մը համար, որու հեռանկարները սահմանեցինք: Ինչ որ կարեւոր է, որեւէ մեծամասնութեան մասնակցելէ առաջ, գիտնալն է թէ ի՞նչ ընելու համար է, եւ ոչ թէ որո՞ւ հետ»:

Երկուշաբթի գիշեր, բաւական ուշ ատեն Համայնավար եւ Ձախի Դաշնակցութիւն երկար խորհրդակցած են, քննելու համար իւրաքանչիւր շրջանի կարելիութիւնները: Հիմնականն ըլլալով պարտութեան մատնել Կոլիստ թեկնածուն, Համայնավար կուսակցութիւնը տրամադիր է նոյնիսկ քաշելու իր այն թեկնածուն, որ աւելի լաւ դիրք ունի քան Ձախի Դաշնակցութեան թեկնածուն, եթէ այս վերջինը կրնայ Կեդրոնի ձայները քաշել իրեն: Միւս կողմէ Համայնավար կուսակցութիւնը պատրաստ է նոյնիսկ աչք գոցելու Ձախի Դաշնակցութեան եւ Կեդրոնի միջեւ որոշ համաձայնութեանց վրայ:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Նիւ–Եորք Թայմզ կը գրէ.— «Պայքարը տանելով գլխաւորաբար համայնավարներուն դէմ որոնք իրենք ալ, ինչ հեղնանք, աւելի զոհերը քան գրգռիչները եղան բանուոր – ուսանող ըմբոստութեան, Կոլիստները կրցան նաեւ ընդդիմութիւնը պառակտել»:

Գերմանացիներուն համար «Ժողովրդական ճակատ»ի մղձաւանջն է նաեւ որ ընտրական նման արդիւնք մը տուաւ: Տիւսըլտորֆի Ռայնիշը Փոսթը կը գրէ թէ այս ընտրութիւնները նախաբան մըն է միայն: Ֆրանսայի առջեւ գտնուող հարցերը չեն լուծուած, ընդհակառակն: Պրիւքսէլի Տեռնիէռ Էօռ ալ կը գրէ «Հոկտեմբերին է որ բուն բարդութեանց առջեւ պիտի գտնուին»: Նոյն քաղաքին Լանթէռնը, կը խորհի նոյնիսկ թէ տը Կոլ, երեւոյթները փրկած ըլլալով, պիտի քաշուի, փառքով, եւ իր յաջորդին ձգէ անժողովրդականութիւնը այն տրակոնական միջոցներուն, որոնք անհրաժեշտ են:

Անգլիացիներուն համար Կոլիստներու յաղթանակը հաւաքական յաղթանակ մըն է արեւմտեան մայրաքաղաքներուն համար:

Մոսկուայի Թաս գործակալութեան համար վախի մթնոլորտը ազդեց Ֆրանսական ընտրութեանց վրայ: Իզվեստիա որ կառավարական պաշտօնաթերթն է, կը գրէ թէ բազմաթիւ ընտրողներ Կոլիստ թեկնածուին քուէ տուին եւ այդ ձեւով ոչ թէ իրենց հակահամայնավարութիւնը արտայայտեցին այլ՝ իրենց վստահութիւնը հանդէպ զօր. տը Կոլի եւ անոր արտաքին քաղաքականութեան:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ
ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոգեկան անհուն հրճուանքով եւ ազգային հպարտութեան խանդալից զգացումներով կ'ողջունենք Յիսնամեակը այն բախտորոշ եւ լուսեղէն Թուականին, 28 Մայիս 1918, երբ հայ ժողովուրդը վերջ տուաւ իր դարերու ստրկութեան մութ ու մռայլ պայմաններուն եւ հերոսական ոգորումներով տիրացաւ իր անկախութեան, դիւցազնական մարտնչումներով անգամ մը եւս արտայայտեց ազատօրէն ապրելու իր ազգային կամքը և պետական ինքնուրոյն գոյութեամբ եւ դիմագծութեամբ ինքզինք իրագործելու իր աննկուն իտէալը:

Հայուն դարաւոր երազն էր ահա որ կեանք կ'առնէր, եւ հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ արիւնով շաղուած գաղափարն էր որ մարմին կը զգենուր:

Արդարեւ, հայ ժողովուրդի ազգային արժանապատուութեան, ինքնաճանաչութեան եւ ինքնաիրագործման ամէնէն սխրալի Թուականներէն մէկն է Մայիս 28ը, որուն կերտումին համար հայ ժողովուրդը իր արիւնը խառնեց իր հայրենի հողին մէջ Սարդարապատի, Բաշ-Աբարանի եւ Ղարաքիլիսէի անհաւասար եւ մահտարաժամ կռիւներով:

Դարձակէ՛տ է Մայիս 28ը Հայոց պատմութեան մէջ: Այն հիմնաքա՛րը, որուն վրայ բարձրացաւ Հայկական Անկախ Հանրապետութիւնը եւ որուն շնորհիւ հայ անկախութեան պաշտպանութիւնը եւ որպէս գերագոյն նուիրականութիւն եւ արժէք ճանաչումը՝ դարձաւ Հայութեան ազգային ամենամեծ նախանձախնդրութիւնը եւ որպէս ազգ՝ անոր ամէնէն պերճախօս արժանիքներէն եւ փաստերէն մէկը:

Ի՛նչ սրտառուչ մերձաւորութեամբ երկու Յիսնամեակներ ահա այսպէս կը զուգորդուին իրարու այնքան խորիմաստ ներդաշնակութեամբ մը: Ապրիլեան Եղեռնը հայ կեանքին մէջ արիւնեցաւ վերջալոյսի մը մարող ցոլքերը տարածելով յուսալքուած և մահուան սարսափով հիւծող ժողովուրդի մը խամրող հոգիին մէջ: Իսկ Մայիսեան յաղթանակը հայ կեանքին մէջ բոցավառեցաւ իբրև նո՛ր արշալոյս, յոյսի, կեանքի, վերականգնումի բոլոր ապրումներ բխեցնելով կեանքին և ստեղստեղծագործութեան համար միայն Աստուծոյ ձեռքերով ստեղծուած հայ հոգիին մէջ:

Ոգեկոչեցինք Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակը համազգային եղբայրութեան եւ միութեան սքանչելի եւ պաշտելի ոգիով եւ հայ ժողովուրդի վերածնութեան յուսադրիչ երեւոյթին գիտակից անդրադարձումով եւ չքեղ պանծացումով:

Այժմ կը տօնենք Հայաստանի Անկախութեան Յիսնամեակը նոյն համազգային ոգեւորութեամբ Հայաստանէն մինչեւ հեռաւորագոյն անկիւնները Հայ Սփիւռքին, հայ ժողովուրդի արդար դատին եւ իրաւունքին տիրացման հեռանկարով եւ վճռականութեամբ:

Հայրապետական Մեր այս պատգամով կոչ կ'ուղղենք մեր բոլոր զաւակներուն, ի սփիւռս աշխարհի, վառ պահել ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարականն ու տեսիլքը մինչեւ « ՕՐՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ », որ անպայման պիտի գայ ու պիտի բանայ նո՛ր էջ Հայոց Պատմութեան մէջ, նո՛ր դարձակէտ հայ կեանքի մշտահոս ու մշտանորոգ ընթացքին մէջ:

Կեցցէ՛ Մայիս 28ը,
Յաւէ՜տ ապրին հերոսները հայ պայքարին,
Թող բացուին «դռները յուսոյ»
Երկրին Աւետեաց Հայոց Աշխարհին...:

ԽՈՐԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

15 Յունիս 1968
Անթիլիաս – Լիբանան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ պատերազմը ամէնէն երկարն է ամերիկեան պատերազմներուն: Կը տեւէ վեցուկէս տարիէ ի վեր, այսինքն մէկ օր աւելի քան Անկախութեան պատերազմը: Սկիզբէն ի վեր Ամերիկացիք 25068 մեռեալ եւ 155·297 վիրաւոր ունեցած են:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ լուսարդել հաստատուած է առջի օր: «Աղքատներու տողանցքին» տխուր վախճանն է այս: Արդարեւ վեց շաբաթ է ամերիկեան մայրաքաղաքին մէջ այդ տողանցքին կամաւորները վրաններու վայր մը կառուցած էին եւ գայն մկրտած՝ «յարութեան քաղաք»: Ոստիկանութիւնը մաքրեց ամբողջը տըրուած ըլլալով նաեւ որ բուն նպատակին չէր ծառայեր այլեւս եւ անօրէն քաղաքի մըն էր վերածուած: Ձերբակալուած է նաեւ պատուելի Քինկի յաջորդը, բայց ազատ ձգուած:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԹԱԳԱՒՈՐ

Ա.

Ամերիկաբնակ Հրանդ Արմէն կը զբաղի պատմութեամբ՝ լատին եւ յոյն հեղինակներու գործերէն Հայերու մասին գրութիւնները ներկայացնելով: Վերջին գործը « Անկում Արտաշիսեան Հարստութեան » պատմութիւնն է Արտաւազդ Երկրորդի (55–34 Ք. Ա.) եւ յաջորդներուն, մինչեւ վախճանը Արտաշէսի սերունդին:

Նոյն շրջանը յարակից պարագաներով ուսումնասիրած են Գարագաշեան, Ասատուրեան, Սանտալճեան (ֆրանսերէն) եւ ուղղակի Մանանդեան՝ աղբիւրներէն որովհետեւ չորս հեղինակներն ալ հմուտ էին դասական լեզուներու: Գարագաշեան կը թարգմանէ լայնօրէն Պլուտարքոսն ու Դիոն Կասիուսը, վաւերական աղբիւրները, Մանանդեան մանրամասնօրէն կը թարգմանէ եւ բաղդատութեան կը դնէ զանոնք իր տեսակէտը պարզելու համար:

Հրանդ Արմէն կամ ծանօթ չէ հեղինակներուն կամ արհամարհանք ունի անոնց հանդէպ, կ'ուզէ ինքնատիպ ըլլալ, թէեւ կը գտնուին հանդիտութիւններ Ասատուրեանի եւ իր գաղափարներուն միջեւ, հաւանաբար նոյն աղբիւրէ քաղուած:

Հեղինակը այդ ժամանակամիջոցին մէջ կը տեսնէ սկիզբը քաղաքական տխուր կացութեան մը, որ պիտի տեւէր մինչեւ մեր օրերը: Երկու հակամարտ եւ հզօր թշնամիներու միջեւ կռուախնձոր ըլլալու «սասանեցուցիչ բախտը» կ'ունենայ հայ պետութիւնը:

Ասատուրեան կը յիշէ քարտէսի փոփոխութիւնը, կ'ընդունի որ «Հայոց այս դիրքը աւելի դրացիներուն հակամարտութենէն առաջ եկաւ քան ներքին պատճառներէ, տէրութիւնը կը մնար երկու սուրի միջեւ»: (էջ 98 եւ 99):

«Երկու պետութեանց դաւերը հայ պետութեան մէջ պիտի ստեղծեն մինչեւ այդ գոյութիւն չունեցող շերտաւորում հայ առաջնորդներու միջեւ, մէկ կամ միւս պետութեան յարողներ»:

«Ընչաքաղց Հռոմայեցիին համար, — կը գրէ հեղինակը, — Հայաստան պիտի ըլլար, Փոքր Ասիան ճոխ եւ եզակի շահաստան մը»: Յետոյ կ'աւելցնէ. «Եփրատ գետը պիտի ըլլար կայսրութեան սահմանագիծը, որուն ապահովութեան համար Հռոմ պիտի լծուէր տիտանական պայքարի»: Հայաստան հեռու կը մնար ուրեմն այդ սահմանէն, ռազմական պատճառին կը միացնէ տնտեսական պատճառ մը: Քեմպրիճի պատմութիւնը կը գրէ. «Հայաստան խիստ ձմեռ ունէր, կարճ ամառ, հարուստ դաշտ մը չէր հռոմէական դրամագլուխին շահագործման»: (Հտր. 10, էջ 259-60):

Հռոմ ուշադիր էր Արեւելքի իրադարձութեանց, Արաբները Սուրիոյ մէջ դիրքեր կը գրաւէին, պարթեւ պետութիւնն ալ տագնապի մէջ էր: Որոտի դէմ ելած էր Միհրդատ եղբայրը, Կապինիուս, Սուրիոյ հիւպատոսը (57–55) օգնեց յափշտակողին: Կրասոս յաջորդեց Կապինիուսին, կը մտածէր աւելի աւարի վրայ ընչաքաղցութիւնը յագեցնելու համար: Հռոմ ծանօթ չէր պարթեւ ուժերուն, խաբուեցաւ Կրասոս, Որոտ ճարտար վեհապետ մըն էր, պիտի ըլլար պարթեւ ամէնէն մեծ վեհապետներէն մէկը (57–37) գահը հաստատելով Տիզբոնի մէջ:

Պարթեւները միշտ յարձակումի ենթակայ էին կեդրոնական Ասիոյ վաչկատուն ցեղախումբերուն, աւատապետական եւ նահապետական կազմակերպութիւն ունէր պետութիւնը, չունէր ուժեղ կազմակերպութիւն, տիրող տարրը փոքրամասնութիւն էր: Հաղորդակցութիւն ունէին Չիներու հետ, պուտտայական դրութիւններ չինարէնի թարգմանած էին երկրորդ դարուն:

Պարթեւները փորձեցին ծով հասնիլ, թէեւ 92 դաշինքով Եփրատը պիտի ըլլար Հռոմի սահմանը: Անտիոք երկու անգամ դիմադրեց եւ Կասիուս երկու անգամ Եփրատէն անդին մղեց զիրենք:

Կրասոս կուգայ Արեւելք՝ Պարթեւներու երկիրը կողոպտելու, մեծափարթամ էր արդէն, բայց ընչաքաղց, կանխահաս ծերութիւն ունէր, Կեսար թելադրած էր արշաւելու Արեւելք, կը մտածէր յառաջանալ մինչեւ Հնդկաստան:

Արտաւազդ 6000 հեծեալներով Կրասոսի մօտ կուգայ, կը թելադրէ Հայաստանէն անցնիլ՝ խոստանալով 10·000 հեծեալ եւ 30·000 հետեւակ տալ, ապահովել պարենաւորումը: Կրասոս կը մերժէ առաջարկը, յայտնելով որ պաշարուած զօրքերը չի կրնար լքել իրենց ճակատագրին: Արտաւազդ կը մեկնի «օգնական զունդերը կազմակերպելու եւ Կրասոսի բանակը բերելու»: (Լէօ, Ա. էջ 324, կը յիշէ Պլուտարքոս, Դ. էջ 106):

Լաւագոյն զօրավարը, Սուրէն, կը պատերազմի Կրասոսի դէմ, Որոտ լաւագոյն հետեւակները կ'առաջնորդէ Հայաստանի դէմ, Արտաւազդի այցելութիւնը Կրասոսի գաղտնի մնացած չէր, Որոտ կը ստիպէր հայ թագաւորը իր երկիրը պաշտպանելու:

Սուրէնի ռազմավարութիւնն է Կրասոսի բանակը հեռացնել խարիսխէն: Երկուքն ալ խորագիտութեան կը դիմեն: «Աբգար Թագաւորի խորհուրդով հարաւի ճամբան բռնեց, փոխանակ հիւսիսի ուղիին, կը գրէ Արմէն, ուստի խաբեց Կրասոսը: «Աբգար Թագաւորի դաւաճանութիւնը չի հաստատուիր աղբիւրներու ուշադիր վկայութիւններու ուշադիր քննութեամբ» կը գրէ Մանանդեան: (Ա., էջ 250):

Կրասոս յարձակումի անցաւ՝ երբ Պարթեւները մօտեցան՝ անմիջապէս նահանջ ձեւացնելու համար: Զինուորները կ'ըսէին Կրասոսի, թէ կարելի չէ խուսափիլ Պարթեւներէն՝ երբ կը հետապնդեն մեզ, կարելի չէ հասնիլ՝ երբ կը նահանջեն: Նետերու տարափ կը տեղացնէին, յանկարծ ետ կը քաշուէին, այդ ատեն ալ կը նետահարէին եւ աւելի վտանգաւոր: Ահազին փոշի կը հանէին, արագօրէն ետ կը դառնային հակառակորդը շրջապատելու համար:

Կրասոս կը յառաջանայ դէպի Խառան, Պարթեւները կը հեռանան: Բալինսըն կը գրէ, թէ անապատին մէջ ինկաւ, Ֆերրերոյ կը գրէ. «Անապատը պատերազմի վայրէն անդին էր, հոն կար ջուր եւ բուսականութիւն (Ա. էջ 117):

Կը յիշէին Հռոմի մէջ արտասանուած անէծքը: Բարոյալքումը կը սկսէր, շատերը կ'ըմբոստէին, թէ կը պատերազմին հրամանատարին ընչաքաղցութեան գոհացում տալու համար:

Կէսօրին, երբ արեւը բարձրացած էր հորիզոնին վրայ, Պարթեւները լայնօրէն բացին մետաքսէ փայլուն պաստառներ, զինուորներուն աչքերը շլացան, թշնամին անտեսանելի կը մնար: Կը մեռնէր Կրասոսի որդին, կը սպաննուէին քսան հազար Հռոմայեցիներ, գերի կը տարուէին տասը հազար զինուոր: Կը վերջանար Խառանի պատերազմը, Հռոմի բանակին կրած ամէնէն մեծ աղէտը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար. – 1)

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒՏԷԻՆ ՀԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Անշուշտ, մեր նախահայրերը ծանօթ չէին մեր այսօրուան կերակուրներէն շատերուն:

Սակայն, ասիկա չի նշանակեր թէ անոնք լաւ կերակուրներ չունէին ու լաւ ուտողներ չէին:

Հոմերոս կը յայտնէ թէ Իթակէի մէջ, Պենելոպէի խօսեցեալները կովու, ոչխարի ու խոզի միս կ'ուտէին միայն:

Նմանապէս կ'ըսէ թէ Տրովադայի վրայ արշաւող հելլէն թագաւորները, միսը հատցնելէ ետք միայն, ուռկանները ծով կը նետէին ձուկ որսալու համար: Հոմերոսեան ժամանակաշրջանին բանջարեղէններէն ու պտուղներէն ամէնէն սովորականներն էին՝ բակլան, սիսեռը, թուզը, ձիթապտուղը, տանձը եւ խնձորը:

Պանիրն ալ ծանօթ էր այդ ատենէն:

Բայց կարագը ներածուեցաւ յետագային, Քրիստոնէութեան սկիզբները, հաւանաբար Կեղտերու եւ Սկիւթացիներու կողմէ:

Հին Աթենացիները, արեւամուտէն անմիջապէս ետք, կէսօրուընէ քիչ մը աւելի ճոխ ճաշ մը կ'ընէին: Հազուադէպօրէն միս կ'ուտէին, հակառակ անոր որ կեանքը աժան էր այն ատեն: Ամէնէն աղքատ մարդն անգամ եթէ ուզէր, կրնար միս գնել: Միս կ'ուտէին տօնական օրերուն կամ երբ զոհերէն աւելնար:

Կը ճաշէին բազմոցներու վրայ երկարած:

Գերիները կը հանէին անոնց սանտալները, կը լուային անոնց ձեռքերն ու ոտքերը եւ ապա կը բերէին անոնց կերակուրները կտրատուած, դանակ չգործածելու համար: Պատառաքաղ չէին գործածեր: Ձեռքով կ'ուտէին եւ ապա իրենց ձեռքերը կը մաքրէին հացի միջուկով, զոր ապա կը նետէին բազմոցներուն տակ, ուր շուներ եւ հաւեր կերակուրներու աւելցուքներուն կը սպասէին:

Ըմպելին մէջտեղը կը դնէին խոշոր կոնքով մը, ուրկէ ուզողները կ'առնէին տեսակ մը շերեփով: Ճաշը ընդհանրապէս ձուկ էր, զոր կ'եփէին սարփինայի ճիւղերու վրայ: Ապա ձուկը կը դնէին ամաններու մէջ, վրան կը լեցնէին հում ձէթ, որուն խառնած կ'ըլլային խնկաթուփի ծեծուած տերեւ, քացախ եւ քիչ մը ծովու ջուր՝ աղի տեղ: Այն ատենուան լաւագոյն կերակուրը կը նկատուէր նապաստակի խորոված:

Աթենացիները անուշեղէն շատ կ'ուտէին եւ այնպէս կը թուի թէ անուշեղէնի շատ տեսակներ ունէին: Շաքարին տեղը կը բռնէր Հէմեթոսի նշանաւոր մեղրը: Ալիւրով հրուշակ (հելվա) շինել ալ գիտէին:

Նմանապէս կը պատրաստէին սուսամով եւ խնձորով խմորեղէններ:

Նուշը կը բոֆրէին եւ ապա կեղեւը կը հանէին ու նուշը կը ձգէին մեղրին մէջ, որպէսզի կակուղնայ:

Յետոյ պզտիկ հացեր կը շինէին եւ անոնց մէջ կը դնէին բոֆրուած նուշերը: չամիչ եւ չոր թուզի կտորներ: Այս հացիկները ապա մեղմ կրակով փուռի մը մէջ կ'եփէին: Մէկ–երկու ժամ ետք կը հանէին կարմրած եւ քաղցրահոտ այս հացիկները եւ ամէնքը կ'ուտէին մեծ ախորժակով:

×

Հին ժողովուրդներէն ամէնէն որկրամոլները Պիոթցիները կը նկատուէին: Այն ատենի հեղինակներէն մէկը կը գրէ. «Թիվայի մէջ, մարդիկ գիշեր-ցերեկ սեղանի շուրջ կը նստին»:

Առանձին կարգ անցած է պարզակեցութիւնը Սպարտացիներուն, որ ինչպէս ծանօթ է, իրենց տուներուն մէջ չէին ճաշեր, այլ որոշ կեդրոններու մէջ, որ համաճաշարան կը կոչուէին:

Սպարտացիները, նշանաւոր սեւ ապուրէն զատ, որ իրենց գլխաւոր անուշեղէնն էր, կ'ուտէին պանիր, ձիթապտուղ ու պտուղ:

Անուշեղէնները խստօրէն արգիլուած էին, որովհետեւ, այն կարծիքէն էին, թէ անուշեղէնները միայն կիներու յարմար էին:

×

Հին Հռոմայեցիներն ալ, առաջին տարիներուն պարզակեաց էին:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Մեր վեհափառ տէրը սոսկալի կերպով բարկացած է ձեր լիրբ ու անպատկառ վարմունքին համար, յորմէհետէ հարցաքննութեան ենթարկուեցաք եւ նոյնիսկ որոշած էր առանց նոր հարցաքննութեան մը, ձեզ ամէնքդ ալ չարաչար մահուամբ մը բնաջինջ ընել: Վերջապէս մենք յաջողեցանք զինքը համոզելու որ իբրեւ վերջին փորձ անգամ մըն ալ ձեզ հարցաքննենք եւ անկէ ետքը իր հրամանը գործադրենք... Հետեւաբար քու կեանքդ թելէ մը միայն կախուած է եւ ոչ թէ միայն քու կեանքդ՝ այլ նաեւ ընկերներուդ կեանքը, որովհետեւ մենք համոզուած ենք որ քու չխօսելու յամառութիւնդ է որ չար օրինակ կ'ըլլայ անոնց... այսպէս եթէ կ'ուզես զոհէ քու ընկերներուդ կեանքը փրկել, պէտք է որ մեր հարցումներուն տեղն ի տեղօք պատասխանես:

— Կարծեմ բոլորովին անօգուտ յոգնութիւն մը յանձն առած էք այս երկրորդ հարցաքննութեան փորձին դիմելով, պատասխանեց Սալիհա հանըմ ամենայն հանդարտութեամբ, ինչ որ պէտք էր ըսել արդէն ըսի... տարիներէ ի վեր մեր հայրենիքը արիւնարբու բռնակալութեան մը տակ կը հեծէ եւ հսկայաքայլ դէպի անկում կը դիմէ: Այս աղետալի դրութեան վերջ մը տալու համար մենք ուխտած ենք մինչեւ ետքը կռուիլ, առանց կասելու նոյնիսկ մահուան դիմաց...:

— Լռէ՛, բանախօսութիւն արտասանելու ժամանակ չէ, պոռաց Նէճիպ Մէլհամէ, ձեռքը ուժգին սեղանին զարնելով ու ոտքի ելլելով, այդ յիմարաբանութիւնները շատ լսեցինք արդէն... դուք հոս կը գտնուիք հաշիւ տալու համար կարգ մը անմեղ մարդիկներու սպանութեան մասին... պիտի ըսէ՞ք թէ որո՛նք են այդ ոճիրները գործողները, այո կամ ոչ...:

— Ո՛չ, պատասխանեց Սալիհա հանըմ հաստատ շեշտով մը:

Նէճիպ Մէլհամէ, որ կրկին աթոռին վրայ նստած էր, մէկէն ոտքի ցատկեց բարկութեամբ, արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի դիմացի դուռը եւ զայն բանալով պոռաց.

— Սէյիտ Ապու Սամաք:

— Հրամմեցէք, փաշա էֆէնտի, պատասխանեց Սուտանցիին խռպոտ ձայնը:

Հսկայ սեւամորթը երեւցաւ մթութեան մէջէն: Փաշան անոր թեւէն բռնեց եւ բերաւ կեցուց Սալիհա հանըմի դէմը: Յետոյ վերադարձաւ սեղանին մօտ, անոր դարակներէն մին բացաւ ու մէջէն մորթէ շինուած կարճ ու հաստլիկ մտրակ մը առաւ ու բերաւ Սուտանցիին տուաւ:

— Այս կինը, ըսաւ Ապու Սամաքի, ոճրագործներու գաղտնի ընկերութեան մը պետն է, ընկերութիւն որ նպատակ ունի մեր վեհափառ տիրոջ դէմ դաւաճանելու եւ անոր հաւատարիմ ծառաները մէկիկ մէկիկ սպաննելու... հիմա զինքը պիտի հարցաքննեմ եւ եթէ չուզէ հարցումներուս պատասխանել, այս մտրակով քու պաշտօնդ պիտի կատարես ամենայն խըստութեամբ:

— Պատրաստ եմ ձեր հրամանին, պատասխանեց նախկին դահիճը:

Նէճիպ Մէլհամէ վերադարձաւ իր աթոռը, սեղանին վրայ դրուած թուղթերու ծրարը պահ մը աչքէ անցուց եւ յետոյ ըսաւ, խօսքը հանըմին ուղղելով.

— Այստեղ ունինք շարք մը ոճրագործութիւններու տեղեկագիրները, նախ Գանտիլլի ծովեզերեայ տան մը մէջ 1904 Օգոստոս 20ին սպաննուած գտնուած են երեք անձեր, յետոյ էրէնքէօյ, հոր մը մէջէն երեւան ելած է սպաննուած անձի մը դիակը, յետոյ Զամլըճայի մօտերը գտնուած է պարտիզպան Խօմէրի դիակը: յետոյ նոյնպէս Սկիւտարի բարձունքներուն վրայ սպաննուած երկու կիներ, որոնց դիակները, անտառի մը մէջ ամփոփուած, բերուած են Պէշիկթաշի ոստիկանատունը. բոլոր այս խորհրդաւոր սպանութիւններուն համար ձեր ծանօթ կազմակերպութիւնն է որ կ'ամբաստանուի եւ այս մասին դուք ալ չէք ուրացած ձեր մասնակցութիւնը, արդ՝ կ'ընդունի՞ք որ այս բոլոր ոճիրները ձեր կողմէ կատարուած են:

— Այո, պատասխանեց Սալիհա հանըմ:

— Դուք ուղղակի՞ մասնակցած էք այս սպանութիւններուն:

— Ո՛չ:

— Ուրեմն ի՞նչ եղած է ձեր դերը այս ոճիրներուն մէջ:

— Ոճիր եւ սպանութիւն բառերը չեմ ընդունիր բնաւ, պատասխանեց Սալիհա հանըմ նոյն հանդարտութեամբ որով խօսած էր անկէ առաջ. գերպատիւ մարմնի մը կողմէ տրուած վճիռի մը համեմատ, այդ պատիժները սահմանուեցան, հետեւաբար ոճիրի խօսք պէտք չէ ընել:

— Գերագոյն մարմինին մէ՞ջ կը գտնուէիք դուք ալ:

— Այո՛:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(154 – Շար.)

Սակայն յետագային, Քրիստոսէ ետք երկրորդ դարուն, երբ շատ մը օտար երկիրներու տիրացան եւ հաստատցան, սկսան ճաթելու աստիճան ուտել:

Կաթոն տեղ մը կ'ամբաստանէ իր աղգակիցները, ըսելով թէ աւելի շատ դրամ կուտան խոհարար մը գնելու քան թէ պատերազմական լաւ ձի մը առնելու համար:

Լաւ անուշեղէն պատրաստել գիտցող գերի մը, շատ անգամ ծախու կ'առնուէր հարիւր հազար սեսթէրի, այսինքն, այսօրուան դրամով՝ մօտաւորապէս մէկ միլիոն տրախմիի:

Հորատիոս անդրադառնալով սուղ ուտելիքներ գնելու իր շրջանի հարուստներու մոլութեան, կը յայտնէ թէ անոնք ձուկէն աւելի կը նախընտրէին սերամարգը, միմիայն անոր համար, որ աւելի սուղ էր:

Բիւզանդացիներն ալ լաւ ուտող էին: Զէթով շատ կերակուրներ կ'եփէին: Կը սիրէին՝ սոխն ու սխտորը եւ կը պատրաստէին ծանր սոսեր (սալցա) որ այսօրուան ստամոքս մը օղահան պիտի ընէին:

Բիւզանդացիները ագահօրէն կը լափէին զանազան թթուներ (թուրշու) աղած ձուկեր, ծուխով եփած միսեր եւ առատ ծովեղէններ:

Բիւզանդացիները նմանապէս կ'ուտէին շատ պտուղներ, զորս կը թաթխէին իրենց գինիին մէջ:

Գինին կ'առնէին Յունաստանէն, Կրետէէն, Քիոսէն, Կիպրոսէն եւ Իտալիայէն:

Ճաթելու աստիճան կը խմէին եւ իրենց գինիները կը խառնէին: Սակայն շատ ալ չէին ազդուեր, որովհետեւ գինիին մէջ կը ձգէին աղի գնդիկներ, որ ինչպէս ծանօթ է, գինովութեան առաջքը կ'առնէն:

Ամէն ճաշէ վերջ, իրենց պտուղը առնելէ ետք, մեծ քանակութեամբ անուշեղէն կը լափէին: Անուշեղէնները բոլորն ալ պատրաստուած էին մեղրով, չամիչով, համեմներով եւ ալիւրով:

Թարգմ. Վէն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԸՆԿ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սգակիր ընտանիքին անդամներուն եւ գաղափարակից ընկերներու ներկայութեան է, որ Հինգշաբթի, Յունիս 20ին, կէսօրէ ետք ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ մեր ողբացեալ երէց ընկերոջ՝ Սահակ Յովհաննէսեանի թաղմանական արարողութիւնը:

Ողբացեալ ընկերոջ դագաղը, որ ծածկուած էր հայկական Եռագոյնով, ընկերներու կողմէ մահականքէն եկեղեցի առաջնորդուեցաւ ուսամբարձ:

Արարողութենէն ետք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի, Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր մարմիններու եւ ընկերներու անունով դամբանական խօսեցաւ ընկ. Ժ. Միրիճեան, որ դիտել տուաւ, թէ մահուան պատճառած սուգը կրկնակի կը դառնայ, երբ կեանքէն անդարձ մեկնողը հայ իրականութենէն ներս իր ուժերուն առաւելագոյն չափով դեր մը ստանձնած եւ դեր մը կատարած անձ մըն է:

«Ընկ. Սահակ Յովհաննէսեան, — աւելցուց ընկերը, — կը պատկանէր այն սերունդին, որ ճաշակելէ ետք 1915ի արհաւիրքը, երկրէն այս ափերուն վրայ բերաւ հայրենաշունչ նկարագիր մը, հայրենական ապրումներ եւ Հայութեան ապագայի մասին լուսատու տրամադրութիւններ, եւ ինչ որ կարեւոր է, տասնամեակներ չարունակ օրինակելի նուիրումով մը եւ ջանասիրութեամբ մը աշխատեցաւ, որպէսզի այդ նկարագիրը անեղծ մնայ տարագիր բազմութիւններուն մօտ եւ, յատկապէս, նոր սերունդը թրծուի հայրենական շունչով: Յարգա՛նք ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի վաստաբեկ գործին»:

Դամբանական խօսքէն ետք ողբ. ընկերոջ դագաղը կրկին ուսամբարձ առաջնորդուեցաւ մահականք, հուսկ ուրեմն գերեզմանատուն: Ընկ. Սահակի գերեզմանին վրայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի կողմէ սփռուեցաւ Հայաստանի հող՝ իբրեւ երախտագիտական արտայայտութիւն իր գաղափարակից ընկերներու կողմէ եւ քանի մը խօսք ըրաւ ընկ. Յարութիւն Շիրվանեան:

Ծաղկեպսակ մը զետեղուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, Մայիս 16ին, Արամեան Սանուց Միութեան երաժշտական կազմի նախաձեռնութեամբ յիշատակուած է տաղաբախտ Գուրգէն Ալէմշահի ծննդեան վաթսունամեակը: Խօսած է երգչուհի Գոհարիկ Տիրատուրեան, որ ներկայացուցած է երաժիշտին կեանքն ու գործը: Երգած է Տիկին Հիլտա Պօղոսեան:

ԿԻՊՐՈՍԻ Ս. Մակարայ վանքին ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցած է Մայիս 5ին: Այս առթիւ հարիւրաւորներ կզղիին բոլոր շրջաններէն փութացած են հայկական վանքը:

Առաւօտեան հանդիսաւոր պատարագ մատուցուած է վանքի մատրան մէջ կիպրահայ թեմի նոր կաթողիկոսական փոխանորդ Արսէն Ծ. Վրդ. Աւետիքեանի կողմէ:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ Անկլիքան Սէնթ Փօլզ եկեղեցիին մէջ, Մայիս 12ին, հանդիսաւոր կերպով նշուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ զահակալ՝ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի ընտրութեան եւ օծման հինգերորդ տարեդարձը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 8էն 9ը գումարուած է Լիբանահայ Օգնութեան Խաչի 22րդ պատգամաւորական ժողովը: Շրջ. Վարչութեան կողմէ ժողովին բացումը կատարած է Տիկ. Ա. Արծրունի: Կարդացուած են 17 մասնաճիւղերու 1965-1968 եռամեայ գործունէութեանց տեղեկագիրը, որոնցմէ պարզուած է, թէ բոլոր շրջաններու վարչութիւնները գնահատանքի արժանի գործունէութիւն ունեցած են: Ժողովը Շրջ. Վարչութեան անդամ ընտրած է տիկիններ Ա. Արծրունի, Բ. Առաքելեան, Վ. Տէր-Կարապետեան, Վ. Ֆեթթելեան, Ա. Արմէնեան, Տ. Գրուշեան, Ա. Ռաֆայէլեան, Բ. Գըլըճեան եւ Ծ. Նահիկեան:

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն, թէ Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը ժամանակէ մը ի վեր գիշերային յարձակումներու նշաւակ դարձած է: «Անբարեխիղճ ձեռքեր, — կը գրէ «Ժամանակ», գիշերով Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը կը մտնեն, պատերուն վրայէն ցատկելով եւ մարմարեայ դամբարաններն ու խաչերը կը խորտակեն, զանազան մասեր ալ միասին առնել տանելով»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ իր գործերը ցուցադրած է հայրենի նկարիչ Յովհաննէս Աստրեան: Նկարները ամբողջութեամբ հայրենի բնանկարներ եղած են:

ԳԱՀԻՐԷԻ ԵՒ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ Յունիս 2ին եւ Յունիս 9ին արժանավայել շուքով տօնակատարուած են Հայաստանի անկախութեան հռչակման Յիսնամեակը: Երկու վայրերու հանդիսութիւններուն ալ նախագահած է ընկ. Օ. Մաճառեան, իսկ բանախօսած՝ ընկ. Անդրանիկ Ուրֆալեան, Պէյրութէն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՅՐԻՆԵՐԸ

Լիբանան ունի աշխարհահռչակ հրաշալիքներ, որոնք յատուկ են միայն իրեն: Ասոնց մէջ առաջինն են լիբանանեան մայրիները: Այսօր, դժբախտաբար, շատ քիչ են այս ծառերը, սակայն, մեծ խնամքով կը պահպանուին: Մայրիներու ամէնէն ընդարձակ պուրակը կը գտնուի Պէյրութէն շուրջ 125 քիլմ. հիւսիս-արեւելք, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ: Հոս գտնուող ծառերէն ոմանց տարիքը կը հասնի 1500ի: Ասոնցմէ մէկը մանաւանդ, 36 մեթր բարձրութեամբ եւ 13 մեթր շրջագիծով, կը պարզէ ամէնէն տպաւորիչ երեւոյթներէն մին, որ բնութիւնը կրնայ ընծայել:

Լիբանանի մայրիները ունին վեհ կեցուածք, հրապուրիչ կերպարանք եւ դարերու բուքին ու փոթորիկին դէմ կուրծք պարզող դիմադրական ուժ:

Ատեն մը Լիբանանի բոլոր լեռները մայրիներով ծածկուած էին: Քրիստոսէ առաջ 350ին, Լիբանան մայրիներ եւ այլ ծառեր կ'արտածէր Եգիպտոս եւ այլուր:

Քրիստոսէ հազար տարի առաջ, միայն Սողոմոնի տաճարին համար տասնեակ հազարաւոր ծառեր կտրուեցան:

Այժմ երկու կեդրոններու մէջ միայն կը գտնուին մայրիներ:

Ա) Երկու փոքր պուրակներ գոյութիւն ունին Պարուքի եւ Այն Զհալթայի կողմերը:

Բ) Աւելի խոշոր պուրակ մը՝ Պշարրիէն վեր, Գատիշայի դիմաց: Հոս 450 մայրիներ իրենց գլուխը վեր կը բարձրացնեն հպարտօրէն: 2-3 հատը Քրիստոսի ժամանակակից կը թուին ըլլալ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (228)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Ժան Վալժան անշուշտ աւելի զգուշութեան համար կռնակը այս դուռին կը դարձնէր: Գրպանը խառնեց, տուփ մը, մկրատ մը եւ դերձան հանեց, ապա սկըսաւ իր թիկնոցին մէկ ծայրին աստառը քակել, եւ քակուած տեղէն դեղին թուղթի կտոր մը հանեց եւ ծալեց: Պառաւը տեսաւ եղելութիւնը, եւ ահ ու դողով դիտեց, որ թուղթը հազար ֆրանքնոց դրամատոմս մըն էր: Աշխարհ գալէն ի շարունակելով թէ եռամսեայ հասն էր այսպիսի դրամատոմս մը տեսնելը, ուստի խոյս տուաւ աճարեկ:

Պահ մը ետքը Ժան Վալժան պառաւին մօտեցաւ եւ աղաչեց որ երթայ փոխէ այդ հազար ֆրանքնոց դրամատոմսը, շարունակելով թէ եռամսեայ տասն էր այդ, զոր օր մը առաջ ընդունած էր:

— Ուրկէ՞ հարցուց պառաւը մտովին. Երեկոյեան ժամը վեցին դուրս ելաւ, բայց այն ատեն կառավարութեան արկղը բաց չէր կրնար ըլլալ:

Պառաւը գնաց դրամատոմսը փոխելու եւ կարծիքներ ըրաւ: Այս հազար ֆրանքնոց դրամատոմսը մեկնուելով եւ բազմապատկուելով, Վիեննը-Սէն-Մարսէլի փողոցի շատախօս կնիկներուն մէջ շատ երկիւղալի խօսակցութեանց տեղի տուաւ:

Օր մը Ժան Վալժան թիկնոցը հանած էր վրայէն եւ փայտ կը սղոցէր փողին մէջ: Պառաւը սենեակն էր եւ մաքրութիւն կ'ընէր: Սենեակին մէջ իրմէ զատ մարդ չկար, վասնզի Քոզէթ սղոցուած փայտին նայելով եւ զարմանալով կը զբաղէր. պառաւը թիկնոցը տեսաւ որ բեւեռէ մը կախուած էր: Ուշադրութեամբ շօշափելով զննեց թիկնոցը, եւ հասկցաւ թէ ծոպերուն եւ անութի աղեղաձեւ մասերուն աստառներուն մէջ վրայ վրայի զետեղուած շատ մը թուղթեր կան: Անշուշտ անոնք ալ հազար ֆրանքնոց դրամատոմսեր էին:

Պառաւը դիտեց նաեւ որ գրպանին մէջ ինչ որ ուզես կար: Արդէն տեսած ասեղէն, մկրատէն եւ դերձանէն զատ նաեւ մեծկակ թղթակալ մը, խիստ մեծ դանակ մը եւ որ աւելի կասկածելին է՝ զանազան գոյներով քանի մը սպիտակ վարսեր կային: Այս թիկնոցին ամէն մէկ գրպանը կարծես թէ անակնկալ դէպքերու մէջ ի հարկին ծառայելու նախապատրաստութիւն մըն էր:

Քոզէթ եւ Ժան Վալժան այսպէս օր անցընելով մինչեւ ձմրան վերջը հասան:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ԴՐԱՄ ՄԸ ԳԵՏԻՆԸ ԻՅՆԱԼՈՎ ԱՂՄՈՒԿ ԿԸ ՀԱՆԷ

Սէն Մետարի քով աղքատ մը կար որ հին եւ ա՛լ անգործածելի հորի մը ծնօտին վրայ կը կծկուէր եւ որու Ժան Վալժան յօժարակամ ողորմութիւն կուտար: Երբ այս մարդուն առջեւէն կ'անցնէր գրեթէ միշտ բան մը կուտար: Երբեմն հետը կը խօսէր: Այս մուրացիկին նախանձոտները կ'ըսէին թէ «ոստիկանութեան գործակալ մըն էր ան»: Ժամկոչ եւ եօթանասունեւհինգ տարեկան ծեր մըն էր, եւ շարունակ «Հայր մեր» կը մրմռար:

Իրիկուն մը Ժան Վալժան, առանց Քոզէթի երբ անկէ անցաւ, նշմարեց աղքատը որ իր սովորական տեղը եւ լապտերին տակ նստած էր. լապտերը պահ մը առաջ վառած էր: Այս մարդը իր սովորութեան համեմատ՝ կարծես աղօթք կ'ընէր եւ բոլորովին կծկուած էր: Ժան Վալժան մօտեցաւ եւ իր սովորական ողորմութիւնը անոր ձեռքին մէջ դրաւ: Մուրացիկը յանկարծ վեր վերցուց աչքը, ուղղակի Ժան Վալժանի նայեցաւ, յետոյ անմիջապէս վար նայեցաւ դարձեալ: Փայլակի մը պէս տեղի ունեցաւ այս շարժումը, եւ Ժան Վալժան սարսըռեցաւ: Կարծես թէ կանթեղին նշոյլով տեսածը ոչ թէ ծեր ժամկոչին հանդարտ եւ բարեպաշտ դէմքն էր, այլ ահարկու եւ ծանօթ կերպարանք մը: Այս կերպարանքը Ժան Վալժանի վրայ այնպիսի տպաւորութիւն մը ըրաւ որու նմանը մարդ կը կրէ երբ մութին մէջ յանկարծ վագրի մը հետ կը գտնուի դէմ առ դէմ: Ահաբեկ եւ քար կտրած ետ քաշուեցաւ. չհամարձակելով ոչ շունչ առնելու, ոչ խօսելու, ոչ մնալու, ոչ փախչելու, եւ մուրացկանին նայելով քուրջով մը ծածկուած գլուխը վար առած էր եւ կարծես ալ չէր գիտեր անոր հոն ըլլալը: Այս տարօրինակ միջոցին բնազդը սախպեց Ժան Վալժանը խօսք չարտաբերելու:

Մուրացիկը ամէն օրուան մուրացիկին հասակը, միեւնոյն հնոտիները, միեւնոյն երեւոյթը ունէր:

— Վա՛չ, ըսաւ Ժան Վալժան, յիմա՞ր եմ, երա՞զ կը տեսնեմ ի՛նչ կ'ընեմ, անկարելի բան: Եւ սաստկապէս խռոված տուն դարձաւ:

Հազիւ հազ կը համարձակէր ինքնիրեն ըսելու թէ Ժավէրին դէմքն էր այն դէմքը զոր տեսնել կարծած էր:

Գիշերը այս մասին երբ սկսաւ խորհիլ, ցաւեցաւ մարդուն հարցումներ ըրած չըլլալուն համար, որպէսզի ստիպէր անգամ մըն ալ գլուխը վերցնելու: Հետեւեալ օրը գիշերուան մօտ միջոցին նորէն այդ տեղէն անցաւ:

Մուրացիկը տեղն էր: — Բարի լոյս, ծերուկ, ըսաւ համարձակօրէն Ժան Վալժան դրամ մը տալով անոր: Մուրացկանը գլուխը վերցուց եւ ցաւագին ձայնով մը ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ, բարեսիրտ տէր: Նոյնինքն ժամկոչն էր պատասխանողը:

Ժան Վալժան կատարելապէս հանդարտելով սկսաւ խնդալ. — Ի՞նչպէս կարծեցի թէ Ժավէրն էր հոն տեսածս: Միթէ ամէն բանէ ետք հիմա ալ ա՞չքս կը շլանայ, ըսաւ մտովին, եւ ալ չմտածեց այս խրողութեան վրայ:

Քանի մը օրէն ետք գիշեր մը ժամը ութին միջոցները երբ իր սենեակին մէջ Քոզէթին դասը հեղել կուտար բարձրաձայն, տանը դրան բացուիլն ու գոցուիլը լսեց: Այդ բանը տարօրինակ երեւցաւ Ժան Վալժանին: Իրմէ զատ տունին մէջ միայն պառաւը կը բնակէր, որ ճրագ չվառելու համար մութին կը պառկէր միշտ: Ժան Վալժան նշան ըրաւ Քոզէթին որ լռէ: Լսեց որ մէկը սանդուխէն վեր կ'ելլէր: Հարկաւ վեր ելլողը պառաւը կրնար ըլլալ, որ թերեւս հիւանդ ըլլալով դեղարան մը գացած էր: Ժան Վալժան մտիկ ըրաւ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Չորեքշաբթի առաւօտ Յուլիս 3: Հաւաքուիլ ժամը 7ին Սքուառ Մոնթոլոն :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ· Կապ· Խաչի օդափոխութեան կայանի խումբը կը մեկնի Յուլիս 3ին: Հաւաքուիլ Փեռաշ, *կայարանի մուտքի ժամացոյցին տակը, ժամը 16ին:*

×

Օգոստոսի արձանագրութիւնները կը կատարուին ընկերուհիներ Մամուրեանի եւ Հարէլեանի մօտ:

×

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար :

Օգոստոս ամսուան արձանագրութիւնները կը շարունակուին: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը* 16էն 19, հե*տեւեալ թուղթերով* .—

Livret de Famille,

Carte d'Immatriculation S. S.

Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Րիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Հալէպէն Պ· Մովսէս Պուչաքճեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ· Ռափայէլ Աճէմեանի (Մէօտոն) :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական տարուան փակման հանդէսը տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս հանդիսասրահին մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին :

Նոյն առիթով պիտի ըլլան մարզական քանի մը խաղեր, գծագրական ցուցահանդէս մը պատրաստուած աշակերտներու գործերով, եւ լուսանկարչական ցուցադրութիւն մը նուիրուած Հայկական Միջնադարեան Մանրանկարչական եւ Ճարտարապետական արուեստին եւ նորագոյն շրջաններուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մոնթարի, Օր· Մարկրիտ եւ Պ· Ալպէր Քէհեայեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան, Այրի Տիկին Անտոնեան, Պ· Անտոնեան եւ բոլոր բարեկամները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ փ· ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, ազգականին եւ բարեկամին

ՏԻԳՐԱՆ ՔԷՀԵԱՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթական եւ բարենպատակ ձեռնարկներուն համար :

Տէր եւ Տիկին Գարլօ Մոստիչեան, Մանէ Գույումճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր· : Տիկին Նախիջեւանեան ի յիշատակ իր ննջեցեալներուն 50, Պ· Մութաֆեան Ներսէս, Վերժին Գասապեանի յիշատակին 30, Տէր եւ Տիկին Յ· Գալֆայեան եւ Պ· Դանիէլ Գալֆայեան 30, Սահակ Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ· Միութիւնը, Տիկին Անիձա Աստուրեան (Քանտաա), Պ· Աստուրեան (Քանտաա) Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Երեւանեան, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Սէնթ Էթիէնի Ս· Աստուածածին մատրան մէջ

ՅԱԿՈԲ ԱՍՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան (Քանտաա) քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ Վաչէ Վրդ· Իգնատիոսեան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սկսած ենք առանձին հաշուեցոյցեր ղրկել Ֆրանսայի մեր բոլոր այն բաժանորդներուն, որոնք ցարդ առկախ հաշիւներ ունին :

Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց հաշիւը, մանաւանդ ներկայիս երբ մօտ մէկ ամսուան գործադուլը աւելի ծանր կացութիւն մը ստեղծեց «Յառաջ»ի վարչութեան համար :

Կը յիշեցնենք թէ թերթերու բաժանորդագրութիւնները կանխիկ են եւ յետ այսօրիկ պարտաւոր պիտի ըլլանք, անխտիր *դադրեցնել բոլոր առաքումները որոնց բաժանորդագրութիւնը կանխիկ չէ վճարուած :*

Կրկին շնորհակալութիւն այն բաժանորդներուն որոնք իրենց կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներով կը դիւրացնեն թերթիս վարչութեան գործը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 28ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶ Թատրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ արուեստագէտներու, ի նպաստ Մարսէյլի հայ Արենոյշներու :

Կը ներկայացուին՝

LES NOCES DE FIGARO, MIREILLE, WERTHER, LA NAVARRAISE

օփերաներէն կտորներ
եւ մեծ պատրաստութեամբ
Արմէն Տիգրանեանի
«ԱՆՈՒՇ»
օփերայի նախերգանքը եւ Ա· արարը
(3 պատկերներով)

Տոմսերու համար դիմել Ահարոնեան Ակումբ 26, Րիւ տէ Քոնվալէսան, *կամ հանդէսին օրը՝ Ժիմնազ Թատրոնը :*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ս· Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան հովանաւորութեամբ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ պատուոյ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս· Վարդանեանի, *Հինգշաբթի* (27 *Յունիս) երեկոյեան ժամը 21ին,* Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանեը, Մարսէյլ :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, նուագ, արտասանութիւն, սիրուն անակնկալներ աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Պատուականեանի

Մուտք՝ ծախքերու մասնակցութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Մրցանակաբաշխութիւնը եւ Դաշտահանդէսը Յունիս 30ին, Կիրակի ժամը 15–22 դպրոցին պարտէզին մէջ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, պար եւ հաճելի անակնկալներ :

Դիւրամատչելի պիւֆէ :

Տոմսերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք :

Հաղորդ· միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի–Փավիյոն :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ· Յ· Դ· Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30*ին Մշակոյթի Տան մէջ,* 17, Րիւ Պլէօ :

Կը դասախօսէ ԸՆԿ· ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ·
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ·

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30
Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ :

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են :

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ :

Ճաշագին 15 ֆրանք

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ· կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին , 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10–12:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէն ընդ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այ Շաբաթ (29 Յունիս) ժամը 20,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր արձակուրդը անցընել Ալպեան լեռներուն վրայ, Լը Ֆոյի բանակավայրը, ուր կան տրամադրելի կահաւորուած սենեակներ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար, այժմէն իսկ դիմեցէք՝

JEUNESSE ET ACTION
LE FAU, 38, ROISSARD
Tél. 8 à Roissard

Հայկական հաճելի մթնոլորտ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛ ······· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ հիւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոնոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
27 JUIN
1968

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. — Հատը 0,50
LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11246
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.246

ՅԻՇԵՑԷՔ...

Ծիծեռնակաբերդէն ետք՝ Սարդարապատ: Հայկական Եղեռնէն ետք՝ Հայկական Հերոսամարտը: Եղերական Ապրիլ 24էն ետք՝ դիւցազնական Մայիս 28ը:

Այս առանցքին շուրջ կը դառնայ հայ կեանքը հիմա, Մայիս – Յունիս ամիսներուն: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հովուական այցը զոյգ Ամերիկաներու մեր գաղութներուն, անկասկած մաս կը կազմէ առանցքին: Եւ դեռ հարկ է յիշենել, թէ գաղթաշխարհի մէջ ընդհանուր մթնոլորտը հետզհետէ կը պայծառանայ, իրերամերժ զգացումները կը սկսին մեղմանալ, եթէ բոլորովին չեն վերնար: Հայկական անմիաբանութիւնը հայկական միաբանութեան վերածելու տրամադրութիւններ կը յայտնուին, գոնէ ինչպէս կը հետեւցնենք մենք գրուածներէն, ըսուածներէն ու խօսուածներէն:

Երկար ատեն յոռետեսութեան թանձր մթնոլորտի մէջ ապրելէ ետք, հիմա, այս օրերուն, կը թուի թէ պատճառներ կան լաւատես ըլլալու, եթէ յանկարծ չեփորի ձայն մը չլսուի նորէն, ներսէն կամ դուրսէն:

Մենք պէտք իսկ չունինք յայտարարելու, թէ ջերմ ախոյեաններէն ենք միասնականութեան եւ համերաշխ գործակցութեան, որովհետեւ կը դաւանինք, թէ հինգուկէս միլիոն Հայերու ձայնը աւելի կշիռ ու արժէք ունի, քան հազար, տասը հազար կամ հարիւր հազար Հայերու ձայնը:

Բայց մեր խօսքը այս մասին չէ այսօր: Անցեալ ամիս, Մայիս 25ին, բացումը կատարուեցաւ Սարդարապատի հերոսներուն նուիրուած զբօսայգի – յուշարձանին, հարիւր հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Ներկայ եղած են նաեւ պատմական ու պատմարժէք այդ հերոսամարտին վեթերանները, թերեւս քանի մը տասնեակ միայն:

Յուշարձանի մուտքին վրայ կը հսկեն ուժ խորհրդանշող քարակերտ երկու ցուլեր, — ինչպէս կը գրէ Երեւանի «Գրական Թերթ»ը իր Մայիս 31ի թիւով: Աստիճաններու շարքը կ'երկարի դէպի լայն հրապարակը, ուր վեր կը խոյանայ 25 մեթր բարձրութեամբ կամարաշար զանգակատունը: Փորձութեան ծանր օրերուն, ասկէ ճիշդ յիսուն տարի առաջ, ժամերով հնչեցուցած են շրջակայքի բոլոր զանգերը՝ ի լուր ամէնքի, որ հայրենիքը վտանգի տակ է: Զանգակատան պատուանդանէն կը հոսի յաւերժական աղբիւրը: Քարի վրայ փորագրուած է «Հայրենիքի փրկութեան համար զոհուածների յաւերժ փառք»:

Կոթողէն դէպի ձախ կ'երեւի պարսպաձեւ պատը՝ Սարդարապատի ճակատամարտը խորհրդանշող քանդակներով: Ճամբուն վրայ յաղթական զինուորներու պէս կանգնած են քարակերտ արծիւները: Ծանօթ է անշուշտ, որ Սարդարապատի մէջ տեղի ունեցաւ, 1918 Մայիս 22–29ին, հայ ժողովուրդի բախտորոշ կռիւը Թրքական բանակին դէմ, որ եկած էր Արեւելահայաստանն ալ ենթարկելու Արեւմտահայաստանի դժխեմ ճակատագրին: Նոյն օրերուն կը մղուէին նաեւ Բաշ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսական ճակատամարտները:

Մայիս 28ը «Թրքածին» եւ «Թուրքիոյ նուէրը» կոչողները հիմա ՀՐԱՇՔ կը նկատեն այդ թուականը եւ անով պայմանաւոր Սարդարապատի ճակատամարտը: Անիկա գիտակցութեան նշա՞ն մըն է, թէ ուրիշի ձայնին անդրադարձը: Երկուքէն որն ալ ըլլայ, երեւոյթը ուրախութիւն կը պատճառէ մեզի, ոչ թէ որովհետեւ մենք մեր տէրը կը համարինք Մայիս 28ին, այլ որովհետեւ Մայիս 28ը կը դաւանինք մե՛ր տէրը: Մենք ազգ չենք, կուսակցութիւն ենք, եւ կուսակցութիւն մը չէ որ հայրենիք կը ստեղծէ, եթէ իրեն հետ ու իր կողքին չունի ազգը:

Կը մերժենք այն վերագրումը, թէ մենք կուսակցական պրոպականտայի նիւթ դարձուցած ենք Մայիս 28ի ՀՐԱՇՔԸ եւ թէ զայն «կը շահագործենք» մեր վարկը բարձրացնելու համար: Սակայն չենք ուրանար, որ եթէ ազգը — կամ ազգին մէկ մասը — չուզէ տէրը ըլլալ այս թըւականին, կը յայտարարենք աներասիկ, որ մենք, Մայիսեան ուխտապահներ, անդաւաճան ու աննահանջ պահակն ու պահապանը պիտի ըլլանք անոր: Լաւ հասկընանք զիրար, — ոչ թէ դայեակը կամ ծնուցիչը, այլ պահակը, պահապանը: Ոչ թէ տէրը, այլ ծառան:

Մայիս 28 չահարկելի դրամագլուխ մը չէ Դաշնակցութեան համար, ընդհակառակն, Դաշնակցութիւնն է, որ չահարկելի դրամագլուխ մըն է Մայիս 28ին համար: Ըսել կ'ուզենք՝ Մայիս 28ը Դաշնակցութեան ստացուածքը չէ, բայց Դաշնակցութիւնը Մայիս 28ի ստացուածքն է:

Մեզի համար հաճելի չէ այս բաները կրկնել ու վերակրկնել: Պիտի ըսենք միայն, որ եթէ չըլլար Սարդարապատը, չէր ըլլար Մայիս 28ը: Եթէ չըլլար Մայիս 28ը, չէր ըլլար, գոյութիւն չէր ունենար Հայաստան կոչուած երկրամաս մը այս մոլորակին վրայ:

«Իրողութիւն էր Հայաստանի անկախութեան հռչակումը, — կը գրէ Պէյրութի հնչակեան օրգանը՝ «Արարատ» իր 1968 Մայիս 20ի խմբագրականով, — Անիկա պատմական աքթ մըն էր, անկիւնադարձ թուական մը, որուն գոյութիւնը կարելի չէ ժխտել, եւ կարելի չէ ուրանալ զայն՝ խորհելով, որ Հայաստանի Հանրապետութիւն (գոյութիւն) չէ ունեցած, որովհետեւ այդ շրջանին դաշնակ մենատիրութիւնն էր հոն իշխողը»:

Դարձնենք միւս էջը եւ միասին կարդանք ՌԱԿի օրգանին «Զարթօնք»ի 1968 Մայիս 26ի խմբագրականին սա հատուածը միայն.

«1918 Մայիս 28ին Հայոց Ազգային Խորհուրդը, որ կը պարունակէր հայ քաղաքական բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները, հռչակեց ծնունդը Հայաստանի Հանրապետութեան: Այս ձեւով յիսուն տարի առաջ վերականգնեցաւ Հայոց ազգային պետութիւնը, շրջուեցաւ պատմութեան անիւը, եւ հայ ժողովուրդը սկսաւ վերաշինել իր օճախը՝ Հայաստանի փոքր մէկ անկիւնին մէջ»:

Հարկ եղաւ Սարդարապատի երկրորդ ճակատամարտ մը մղել՝ այս բաները ըսել ու գրել տալու համար Հնչակին Ռամկավարին, նոյնիսկ բոցաշունչ յեղափոխականներուն՝ յանկոյս Արարատի:

Հիմա կրնանք յայտարարել, որ պատերազմը շահեցաւ Հայկական Ոգին:

Երբ ոգին կը յաղթէ, կը յաղթէ նաեւ ազգը: Երբ ազգը կը յաղթէ, կը յաղթէ նաեւ մարդկութիւնը:

Այսօր առաջին յաղթանակը միայն շահած կը համարինք մենք մեզ: Կը յուսանք շահիլ նաեւ երկրորդ յաղթանակը:

Աշխարհացրիւ Հայութիւնը, հինգուկէս միլիոն համրանքով, կարծես արդէն սկսած է միատեսակ զգալ ու միատեսակ մտածել: Կը մնայ, որ սկսի նաեւ միատեսակ գործել:

Վերջացնենք սակայն մեր խօսքը:

Սարդարապատի հերոսամարտը յիշել ու տօնել՝ այս կը նշանակէ յիշել ու տօնել Մայիս 28, ամբողջական Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ:

Յիշեցէ՛ք, Հայե՛ր, ի սփիւռս աշխարհի, այս է մեր ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԸ:

Խմբագրական «Յուսաբեր»ի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՒԵԼԻ ԴԻՒՐԻ՞Ն ԹԷ ԱՒԵԼԻ ԴԺՈՒԱՐ

Մայր Երկրի մէջ 780 թեկնածու մնացած է միայն Կիրակի օրուան ընտրութիւնք 315 աթոռներուն համար: Ընդհանուր ձեւով, դէմ դիմաց են երկու թեկնածու՝ մէկ ձախ մէկ կոլիսթ, երբեմն՝ երեք: Արդարեւ հոն ուր համայնավար «վտանգ» չկայ, կեդրոնը պահած է իր թեկնածուն: Ցատկանշական պարագաներու մէջ յիշենք կեդրոնի պարագլուխներէն Լըքանիւէի պարագան, որ պարզապէս քաշած է իր թեկնածութիւնը այն քաղաքին (Ռուան) մէջ, որուն քաղաքապետն ալ է: Կոլիսթ թեկնածուն ստացած էր 19.709 ձայն, մինչ ինք՝ 12.499: Համայնավար եւ Փէ. Էս. Իւ. թեկնածուները ստացած էին 11.401 եւ 4168 քուէ: Նիէվրի նահանգին մէջ Միթերանի դիմացն է կոլիսթ թեկնածու՝ Ժան–Քլօտ Սերվան–Շռեպէռ, որ առաջին շրջանին 4 ձայն աւելի ունեցած էր քան ձախի պարագլուխը: Համայնավար թեկնածուն, որ քաշուեցաւ ի նպաստ Միթերանի, 4.354 ձայն ստացած էր:

Երեք շրջանի մէջ, համայնավար թեկնածուն քաշուած է, հակառակ անոր որ ձախի թեկնածուէն առաջ հասած էր, այն յոյսով որ այս վերջինը կրնայ օգտուիլ կեդրոնի ձայներէ:

× Արտասահմանեան մամուլը կը շարունակէ խօսիլ Կիրակի օրուան կոլիսթ յաղթանակին մասին: Ամերիկեան Տէյլի Նիւզ կը գրէ.— «Գոհ ենք որ նախագահ Շառլ տը Կոլ շահեցաւ, Կիրակի օր Ֆըրանսական ընտրութիւնները՝ տը Կոլ համայնավարութեան դէմ, պիտակին տակ: Միայն կը վախնանք որ իր յաղթանակը — զանգուածային — շատ մեծ ըլլայ: Կրնայ ծեր պարոնին այնքան գլխուն զարնել, որ մոռնայ խոստացած բարեփոխումները եւ շարունակէ ալ աւելի ծռիլ Կրեմլինի առջեւ, այն պատրուակով, որ կը հակակշռէ համայնավարները: Կը յուսանք որ հարկ եղածին չափ ողջամիտ է որպէսզի չգինովնայ»:

Լոնտոնի անկախ Թայմզը քաղաքական ծանր տաղնապ մը կը նախատեսէ Ֆրանսայի համար, մինչեւ իսկ Փոմփիտուի փոխարինումը Քուվ տը Միւրվիլի կողմէ:

Գալով Պրաւդայի, կը գրէ.— «Քաղաքական հազուագիւտ լըրութիւնը եւ վախը կը բացատրեն կոլիսթ շահերը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌ ՍԷՆ – ԼԱԶԱՐԻ գիծին վրայ անակընկալ գործադուլ մը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի կէսօրէ ետք, նախորդ օր պատահած մէկ ծանր միջադէպի իբրեւ հետեւանք: Գործադուլի հրահանգը տուած էր Սէ. Ժէ. Թէ.ն: Արդարեւ Երկուշաբթի օր, Քլիշիի կայարանի մօտերը, ընտրական ազդեր զետեղողներու եւ ուղեւորներու միջեւ լուրջ բախումներ տեղի ունեցած են, որոնց մասին իւրաքանչիւր կողմ իր բացատրութիւն կուտայ:

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագած է Երեքշաբթի գիշեր Կառ տը լ'Էսթի ներքնայարկը: Նիւթական վնասներ կան բայց երթեւեկը չէ վնասուած:

ՔԱՆԱՏԱ քուէարկեց առջի օր, ոչ շատ հանդարտ պայմաններու մէջ: Արդիւնքները կը հաստատեն թէ երեք մրցակից խմբակցութիւններու մէջ, յաղթականը եղած է վարչապետ Թրիւտոյի ազատական կուսակցութիւնը, որ 155 ընտրուած երեսփոխաններով բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ Խորհրդարանին մէջ: Գիշերը սակայն, որ Ս. Յովհ. Մըկրտիչի տօնն էր (Քանատայի պաշտպան Սուրբը) ծանր բախումներ տեղի ունեցած էին Քէպէքի մէջ: Տասնեակ մը վիրաւոր կայ, որոնց մէջ կան որ ծանր վիճակի մէջ են:

ՀՈՆՔ–ՔՈՆԿ հասած լուրերու համաձայն, Չինաստանի «չափաւորները» օրէ օր հող կը կորսնցնեն, ի նպաստ Կոչիսթ» հոսանքին զոր կը գլխաւորէ Տիկին Շիանկ Շինկ (Մաօյի կինը): Այս չափաւորներու մէջ վտանգուած կը նկատուի վարչապետ Շու–Էն–Լայ:

ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՔԻՆԿԻ յաջորդը՝ Ապըրնաթի, որ ձերբակալուած էր Ուաշինկթընի «Ցաւութեան Քաղաքի» մաքրագործումի ատեն, 20 օրուան բանտարկութեան դատապարտուած է եւ ոչ թէ ազատ արձակուած ինչպէս կ'ըսուէր նախապէս:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ նոր Սահմանադրութեան ծրագիրը պիտի հրապարակուի Կիրակիէն առաջ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Չորեքշաբթի օր գումարուեցաւ 10րդ նիստը Վիէթնամի եւ Ամերիկայի հանդիպման ժողովին:

ՖՐԱՆՍԱ այս ամիս 24 օդանաւ (Ֆուկա - Մաճիսթէռ) յանձնած է Իսրայէլի, առանձին մասերով, ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու: Օդանաւերը պիտի վերակազմուին Իսրայէլի մէջ:

ՓԷՕԺՕ, Սիթրոյէն եւ Ռընօ 3 առ հարիւր յաւելում մը որոշեցին կառքերու գիներուն վրայ: Սիմքա որոշում չէ տուած:

ԳԻՆԵՐՈՒ յաւելումները անխուսափելի կերպով կը բազմանան: «Քանառ–Անշէնէ» 70 սանթիմէն մէկ ֆրանքի կ'անցնի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ մէկ մասը կը յետաձգէ իր արձակուրդը ընտրութեանց պատճառաւ:

ԿԱՐԳ ՄԸ ԼԻՍԷՆԵՐՈՒ մէջ, մանաւանդ Անրի Դ. խառնակութիւնները եւ գրաւումները կը շարունակուին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսուան մը գործադուլներու եւ բանուորական պահանջներու հետեւանքով, շատ զգալի յաւելումներ եղած են գլխաւորաբար մեսաժըրիներու, ռութաժի, անձնակազմերու ու նաեւ թուղթի տպագրական ու այլ բոլոր ծախքերուն վրայ (Ընդհանուրը՝ 20–25 %):

Այս կացութեան առջեւ եւ հակառակ մեր ցանկութեան, պարտադրաբար ստիպուած ենք բարձրացնել «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, կարենալ մասամբ հաւասարակշռելու համար թերթիս պիւտճէն: Գիտցողը պիտի թէ որքա՜ն զոհողութիւն կը պահանջէ հրատարակութիւնը հայերէն օրաթերթի, որ զրկուած է նաեւ տեղական մամուլի լայնծաւալ ազդերէն:

Ի դիմաց այս պայմաններուն, կարենալ տոկալու համար «Յառաջ»ի բաժանորդագրութիւնը պարտաւոր ենք բարձրացնելու: Բայց վերջին դիւրութիւն մը տալու համար մեր բաժանորդներուն, այդ կարեւոր յաւելումը պիտի ընենք Օգոստոս մէկէն սկսեալ, հակառակ անոր որ «Յառաջ» այդ յաւելումները կը կրէ Յունիս մէկէն ի վեր:

Ջերմապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն որ իրենց առկախ հաշիւները փակեն ու կանխավճարները կատարեն մինչեւ այդ թուականը, օգտուելով ներկայ սակէն:

Օգոստոս մէկէն սկսեալ ոչ մէկ բաժանեգին կը զանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ա.

Ինչպէս մայրիներ բարձրաբերձ, որոնք իրենց դարաւոր գոյութեան ընթացքին ահաւոր տարերքին դէմ մաքառելէ ետք օր մըն ալ քամիներու թաթին իրենց կատարը ծռած՝ խուլ չառաչով մը կ'իյնան գետին, այնպէս ալ՝ վաթսուն տարիներ հայ թատերարուեստի թանձրախիտ անտառին մէջ իբրեւ հաստաբեստ մայրի մը իշխելէ ետք, այսօր, բնութեան անողոք ու անյեղլի օրէնքին առջեւ ճիտը ծռած՝ կ'իյնայ հայ բեմերու հսկան՝ Վահրամ Փափազեան:

Վահրամ Փափազեան կը պատկանէր դերասաններու այն դասուն, որոնք բեմէն եւ իրենց մարմնաւորած տիպարէն դուրս ալ, իբրեւ մարդ, տպաւորիչ էին, շնորհիւ այն արտաքին շնորհներուն զորս բնութիւնը շռայլօրէն պարգեւած էր իրենց:

«... Նա իր արտաքինով էլ գեղարուեստական հաճոյք էր պատճառում ինձ: Չէի կշտանում նրա պլաստիկական ֆիգուրային եւ գեղեցիկ դիմագծերին նայելիս», գրած է Դերենիկ Դեմիրճեանը: «Գեղեցիկ, հմայիչ, առնական դիմագծեր, ճկուն, պիրկ, վայելչակազմ մարմին, խիստ արտայայտիչ, բայց եւ կիրթ ու զուսպ շարժուձեւ՝ ահա այն բացառիկ տուեալները, որոնցմով բնութիւնը առատօրէն օժտել է Փափազեանին: Այդպիսի արտաքին տուեալներ, նման ներդաշնակութեամբ, ոչ մի հայ դերասան չի ունեցել երբեք» պատգամած է մեծանուն հայ բեմադիրը՝ Լեւոն Քալանթար: Իսկ մեծանուն դերասան եւ Վահրամ Փափազեանին խաղընկեր՝ Միքայէլ Մանուէլեան իր յուշերուն՝ «Թերթիկներ իմ կեանքից»ի մէջ, խօսելով Վահրամ Փափազեանի մասին, անոր արտաքին շնորհները սապէս կը բնորոշէ. «Ինչքան շատ էի նայում նրան, այնքան աւելի էի հիանում...»:

Այս բացառիկ տուեալներուն համընթաց, արտակարգօրէն բացառիկ ու հանճարամերձ էր նաեւ Վահրամ Փափազեանի կատարողական տաղանդը, պճնազարդուած մտքի ճկունութեամբ, իմացութեամբ եւ մտաւորական հարուստ պաշարով մը:

Իր ամբողջ նկարագրով, ինչպէս նաեւ ճակատագրով ալ արտասովոր այս արուեստագէտը, նախասիրութիւնը ունեցաւ անձնաւորելու միշտ արտասովոր տիպարներ՝ Օթէլլօ, Համլէթ, Ռոմէօ, Քին, Տոն-Ժուան, Գորրատօ, Ուրիէլ Ակոստա, եւ նաեւ հայկական խաղացանկէն դարձեալ արտասովոր տիպարներ:

1908էն սկսեալ, Վահրամ Փափազեան հիմը դրաւ հայ թատրոնին մէջ խաղալ հերոսի, հպարտ հոգիներու, ուժեղ անհատականութիւններու տիպարներուն մեկնաբանութեան: Վահրամ Փափազեան, աւելի քան յիսուն տարի, հայ եւ օտար բեմերու վրայ անձնաւորեց առաջնակարգ խաղալական հերոսներ, յառաջացնելով իր հայրենակիցներուն եւ օտարներուն ալ հիացմունքն ու յարգանքը իր անձնաւորած տիպարին ու իր արուեստին հանդէպ: Հանճարեղ Պետրոս Ադամեանէն ետք, հայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ դերասան օտար բեմերու վրայ այնքան չէ խաղացած եւ համբաւ վայելած, որքան Վահրամ Փափազեան:

Վահրամ Փափազեան ապրեցաւ մեծ արուեստագէտի կեանք մը, եւ իր կեանքի վերջին տասնամեակին ալ իր կեանքին ու արուեստին մասին գրեց երկեր, որոնք իր անունը պիտի յաւերժացնեն ու զինքը պիտի դասեն հայ թատերական մտքի եւ գրական արուեստի պատմութեան պատուաւոր մէկ էջին վրայ:

×

Վահրամ Փափազեան ծնած էր Պոլիս, 1888ին: Իր հայրը՝ Գամեր, Պոլսոյ հեռագրատան մէջ կը պաշտօնավարէր եւ ունէր բոլոր միջոցները՝ իր զաւկին ջամբելու արժանաւոր ուսում մը: 1896էն մինչեւ 1907 թուականը, Վահրամ Փափազեան հնարաւորութիւնը ունեցաւ լայնօրէն հետեւելու ուսման, ստացաւ հիմնաւոր դաստիարակութիւն մը, տիրացաւ բազմաթիւ լեզուներու, գիտակ եղաւ օտար մշակոյթին ինչպէս նաեւ հայրենականին:

Նախ կը յաճախէ Բերայի իր թաղային «դպրատուն»ը, անկէ Նարեկեան վարժարան, Մխիթարեան նախակրթարան, Էսայեան վարժարան, հուսկ ապա՝ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը:

Մխիթարեաններու շինարար հնոցին մէջ, Վահրամ Փափազեան կը ստանայ խայտաբղէտ, այլ սակայն հիմնաւոր ուսում մը, որ որոշ կնիք մը կը դնէ ապագայ դերասանին ստեղծագործութիւններուն վրայ:

Վենետիկի իր ուսումնական շրջանին, Վահրամ Փափազեան առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու իտալական թատրոնին եւ անոր վարպետներու կատարումներուն: Աշխարհահռչակ Ցաքոնին, Էրնէստօ Նովէլլին եւ ուրիշներ խորապէս կը տպաւորեն զինք: Առեն մը նոյնիսկ, երիտասարդ ուսանողը թոյլտուութիւն կը ստանայ այլեւայլ իտալական խումբերու մէջ ալ երեւալ փոքրիկ դերերով:

1908-1911 կը հետեւի Միլանոյի Գեղարուեստի Ակադեմիայի դասընթացքներուն, ամբարելով իտալական թատրոնի այնքան հարուստ գիտելիքներէն բաւականաչափ պաշար:

Մինչ այդ, Փափազեան Փարիզի մէջ կարճ հանդիպում մը կ'ունենայ Շիրվանզադէի եւ դերասան Յովհ. Աբելեանի հետ, որոնք խորհուրդ կուտան իրեն Բաքու մեկնիլ, այնտեղի հայկական թատրոնին բերելու համար իր մասնակցութիւնը:

Վահրամ Փափազեան անսալով Շիրվանզադէի եւ Աբելեանի խորհուրդին կ'անցնի Կովկաս: Անշուշտ պատահական էր երիտասարդ Փափազեանի եւ Շիրվանզադէի ու Աբելեանի Փարիզի մէջ հանդիպումը, սակայն, այդ հանդիպման շնորհիւ էր որ Փափազեան Բաքուի հայկական թատերական կեանքին մէջ երեւալով, դարձաւ արեւմտահայ եւ արեւելահայ մշակոյթի զուգորդման օղակներէն մէկը, ինչպէս առենին եղած էր իր մեծ նախորդը՝ Պետրոս Ադամեան:

Բաքուէն վերադառնալով Իտալիա, Վահրամ Փափազեան տարի մը կը շրջագայի իտալական թատերախումբի մը հետ: Այդ օրէն է որ, իր իսկ վկայութեամբ, կը սկսի Փափազեանի դերասանական կեանքը:

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումին է որ, Վահրամ Փափազեան առաջին անգամ կ'երեւայ իբր դերասան իր ծննդավայրին՝ Պոլսոյ մէջ: Հայերէն ներկայացումներու վրայ դրուած արգելքը վերացած ըլլալով, մարդիկ սկսած էին իրենց մայրենի լեզուով արտայայտուելու հրճուանքը վայելել:

Առաջին դերը Պոլսոյ մէջ, կ'ըլլայ Շէքսփիրի «Պթէլլօ»ն:

«... Թէ ի՞նչ էր այդ «Օթէլլօ»ի ներկայացումը, չեմ կարող ասել, չեմ կարող ասել նաեւ թէ ի՞նչ էի ես այդ գիշեր Օթէլլոյի դերում», կը խոստովանի ինքն իսկ իր յուշերու հատորին մէջ: Բայց ի՛նչ որ ալ եղած ըլլար, այդ Օթէլլօն բախտորոշ անկիւնադարձ մը եղաւ անոր կեանքին մէջ: Այդ դերը կապուեցաւ դերասանին հետ այնպէս ամուր կերպով, որ ապրեցաւ անոր՝ հետ աւելի քան յիսնամեակ մը: Պոլսոյ մէջ ներկայացուած «Օթէլլօ»ին կը յաջորդեն այլ ներկայացումներ եւս՝ «Սանդուխտ կոյս» (Փափազեան՝ Սանատրուկ), ապա հատուածներ «Սէտ» եւ «Արծուիկ» բեմերգերէն, եւայլն:

Եւ սակայն, Պոլսոյ հայ թատրոնը չունէր բաւականաչափ հզօր ուժը որ երիտասարդ արուեստագէտը ամուր կապերով իրեն կապէր, ոչ ալ Փափազեանը հանդիպած այն բնաւորութիւնը՝ որ գտնէր իր տեղը...:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԹԱԳԱՒՈՐ

Բ.

Հռոմայեցիները առաջին անգամ կը տեսնէին մետաքսէ կերպասներ: Քանի մը տարի ետք Հռոմ կը զարդարուէր չինական կերպասներով: Տիկիններ մետաքսէ զգեստներ կը հագնէին, Ծերակոյտը կը չափաւորէր զարդարանքը: Եթէ Կրասոս յաղթէր քիչ մը անդին պիտի հանդիպէր չինացի առեւտրականներու:

Պարտութենէն քիչ առաջ Արտաւազդի պատուիրակները կը հաղորդեն Կրասոսի, թէ Թագաւորը պիտի չկարենայ օգնական ուժեր ղրկել, որովհետեւ պարթեւ թագաւորը յարձակած է Հայաստանի վրայ, անգամ մըն ալ կը թելադրէ Հայաստանէն անցնիլ: Կրասոս, վստահ թէ յաղթական պիտի ըլլայ, կը սպառնայ Արտաւազդին, յաղթութենէն ետք պատժելու զայն: Ցանձնապաստան Կրասոս դաւադրութեամբ մը կը սպաննուի 53 Մայիս 31ին:

Գլուխը կը տանին Հայաստան, ուր Որոտ եւ Արտաւազդ խնամիացած՝ կը հովանաւորեն ներկայացում մը: Դերասանները տխուր տեսարան մը կը պարզեն հռոմայեցի հրամանատարին արիւնոտ գլուխը ցոյց տալով:

Ֆլորիւս պատմաբանէն առնելով Հրանդ Արմէն կը գրէ, թէ հալած ոսկի լեցուցին Կրասոսի բերանը: Պատմական քննադատութիւնը կը ժխտէ նման պարագայ մը: «Ֆլորիւսի վկայութիւնը նմանութիւն մըն է, ուստի անհիմն է», կը գրէ գերման պատմաբան Բեկլինկ, նոյն գաղափարն ունի ակադեմական Քարքոփինօ (Յուլիոս Կեսար, էջ 807):

Գերման պատմաբանը հատոր մը հրատարակած է պարթեւ – հռոմ պատերազմներու աղբիւրներուն քննութեան:

51ին պարթեւ – հայ զօրքերը կ'արշաւեն Ասորիք, Խալաթեանի համաձայն, բանակին իրական հրամանատարը հայազգի Վասակ անունը կրող զօրավար մըն էր: (Մանանդեան, Ա. էջ 254):

Հրանդ Արմէն կը գրէ. «Կեսար պատերազմական մեծ պատրաստութիւններ տեսաւ պարթեւական պատերազմին համար: Հռոմի մէջ ժողովուրդին խանդավառութիւնը կ'եռար մօտալուտ շառաչուն յաղթանակի մը ակնկալութեամբ: Ոչ միայն Կրասոսի պարտութեան վրէժը պիտի լուծուէր, այլ մանաւանդ անոր բանակի արծուենշան դրօշները, որ Պարթեւներուն ձեռքն էին, պիտի փրկուէին եւ Հռոմի ճակատէն պիտի սրբուէր այդ անպատուութիւնը»:

Սխալ հասկցեր է աղբիւրները: Տարիներ Հռոմի պատմութիւնը մաղած՝ պատմաբաններ կը գրեն. «Կեսարի սպաննողները բռնակալութենէն աւելի կ'ատէին Պարթեւաստանի դէմ իր պատերազմը, ուրկէ պիտի գար օտարականի աւելի գոյները: Կրասոսի օրով՝ ժողովրդական չէր, երբ տասը տարի առաջ բանակը մեկնեցաւ նախատինքներու եւ [illegible] մը անէծքին տակ: Պարթեւ արշաւանքը կը սարսափեցնէր զիրենք, կամ 53ի աղէտէն աւելի սոսկալի աղէտ մը կրել, կամ յաղթանակով հռոմէական հողերու արեւելացումին ներկայ ըլլալ: Որոշեցին կանխել մահը: Դաւադիրները փրկեցին Պարթեւները, ոչ մէկը, նոյնիսկ Տրայա-

---

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Իսկ միւս անդամները որո՞նք էին:

— Անոնք ալ, ինծի պէս բռնակալութեան դէմ կռուող հայրենասէրներ...:

— Ի՞նչ են այդ հայրենասէրներուն անունները:

— Չեմ ուզեր ըսել:

— Կը հրամայեմ ձեզ որ մի առ մի այդ անունները տաք:

— Չեմ ուզեր ըսել:

— Հակառակ պարագային պիտի ստիպուիմ տարբեր կերպով վարուիլ ձեզի հետ:

— Կը սպասեմ այդ տարբեր վարմունքին:

— Գիտէ՞ք որ ասկէ ողջ դուրս պիտի չելլէք, եթէ այդ անունները չտաք:

— Դաղաղ մը մահուընէ չի վախնար, պատասխանեց Սալիհա հանըմ ամենայն հանդարտութեամբ:

— Ինչ ըսել կ'ուզես, գոչեց Նէճիպ Մէհմէտ բարկաճայթ շեշտով մը:

— Ըսել կ'ուզեմ որ տարիներէ ի վեր արդէն ներսիդին կը կրեմ ամուսնոյս եւ երկու զաւակներուս դիակները զորս Ապտիւլ Համիտ սպաննեց, հետեւաբար դագաղ մըն եմ ես...:

— Այս թանձր պատերը այդ տեսակ բանաստեղծութիւններու համար ականջ չունին, խելքդ գլուխդ ժողվէ, պոռաց պալատականը:

— Այս թանձր պատերէն դուրս ու աւելի վեր ուրիշ մը կայ որ իմ խօսքերս կը լսէ ու գիս եւ ձեզ կը դատէ, պատասխանեց Սալիհա, որուն դէմքը՝ մթութեան մէջ, տարօրինակ փայլով մը կը շողար:

— Ձեր մեղսակիցներուն անունները պիտի տա՞ք անմիջապէս, գոչեց Նէճիպ Մէհմէտ, որ յուզումէն կը դողար, տեսնելով որ այդ կինը, հակառակ իր ձեռք առած միջոցներուն, երբեք վախնալու երեւոյթ չունէր:

— Գանտիլլիի մէջ եւ ուրիշ տեղեր գործուած այդ բոլոր սպանութիւններուն միակ հեղինակը եւ պատասխանատուն Ապտիւլ Համիտն է:

— Մեղսակիցներուն անունները տո՛ւր, կրկնեց փաշան չառաչուած դէմքով մը:

Սալիհա հանըմ ալ չպատասխանեց:

— Սէյիտ Ապու Սամաք, պոռաց Նէճիպ Մէհմէտ, պաշտօնդ կատարէ:

Այն ատեն Սուտանցի հսկան իր մտրակը բարձրացուց եւ սկսաւ կատաղի կերպով հարուածներ տեղալ հէք կապկապուած կնոջ կոնակին:

Եւ սակայն մարտիրոսուհին հիանալի համբերատարութեամբ մը դիմադրեց այդ հարուածներուն: Ոչ կսկիծի աղաղակ մը, ոչ դէմքի ծամածռութիւն մը ունեցաւ: Երբեք կարելի չէր հաւատալ որ այդ աղջին մարմինը այսչափ դիմադրութեան ուժ պիտի ունենար:

Փաշային մէկ նշանին վրայ՝ սեւամորթը իր հարուածները դադրեցուց:

— Ըսէ՛ տեսնենք մեղսակիցներուդ անունները, գոչեց Նէճիպ Մէհմէտ:

— Վատ թշուառական մըն ես, քու արիւնարբու տիրոջդ արժանի, ըսաւ Սալիհա հանըմ իբրեւ պատասխան:

Մտրակի հարուածները վերսկսան ա՛լ աւելի կատաղութեամբ:

Բայց այս անգամ հէք կինը ալ չկրցաւ դիմանալ ու մարեցաւ:

Ապու Սամաք հարուածները դադրեցուց:

— Մարեցաւ, ըսաւ խօսքը փաշային ուղղելով:

— Լաւ, հիմա խելքը գլուխը կը բերենք, պատասխանեց Նէճիպ Մէհմէտ եւ իր քովը նստող գրագրին դառնալով աւելցուց.

— Երեսը քիչ մը ջուր սրսկէ ու սրուակը հոտոտել տուր:

Եւ գրպանէն հանելով գրագրին ներկայացուց փոքրիկ սրուակ մը: Նէճիպ որ այս տեսակ հարցաքննութիւններ շատ անգամ ըրած էր, պէտք եղած միջոցները ձեռք առած էր արդէն:

Շնորհիւ տրուած խնամքներուն, քառորդ մը ետքը Սալիհա հանըմ աչքերը բացաւ:

— Ի՞նչպէս ես, մարելիքդ անցա՞ւ, հարցուց պալատականը խոժոռ ձայնով մը, չար ակնարկ մը ուղղելով իր զոհին երեսին:

— Այո, պատասխանեց կինը նուաղկոտ ձայնով մը:

— Խօսելու կարողութիւն ունի՞ս:

— Այո, կրկնեց Սալիհա:

— Ուրեմն ըսէ տեսնենք մեղսակիցներուդ անունները:

— Վա՛տ, թշուառական, մրմնջեց կինը իր ակռաներուն մէջէն:

— Կ'երեւայ որ դեռ չէ հասունցած, հեգնական նկատել տուաւ Սուտանցին հեգնական ձեւով:

— Պիտի խօսի՞ս, վերջապէս, պոռաց Նէճիպ Մէհմէտ կատաղութեամբ:

— Ոչ՛, պիտի չխօսիմ...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(155 - Շար.)

նա պիտի չկարենայ կցել Պարթեւներու երկիրը»: (Քարքոփինօ, Փուէն տը վիւ, էջ 152, կեսար, էջ 1047. — Ֆերրերօ, կրանտէօր Բ., էջ 403):

«Կղէոպատրա Հռոմ մեկնեցաւ կեսարին հետ՝ անկէ ունեցած մանչուկը գըրկին, երբ կեսար սպաննուեցաւ, վերադարձաւ Եգիպտոս», կը գրէ Արմէն: Կեսար մեկնեցաւ Անտիոք, ոչ թէ Հռոմ: Պլուտարքոս կը գրէ. «Կեսար Կղէոպատրան թողուց Թագուհի Եգիպտոսի, քիչ ետք ծնաւ տղան»:

Վէյկալ եւ ուրիշներ կեսարիոնը կը նկատեն կեսարի զաւակը. «Կեսարիոն կեսարի եւ Կղէոպատրայի որդին էր: Կղէոպատրա կը մտածէ կեսարիոնի վերադարձնել Եգիպտոսի Թագաւոր տիտղոսը՝ երբ երախան չափահաս ըլլայ, կեսարի միակ զաւակը որպէս ժառանգորդ ապագայ գահին»: (Մարք Անթուան, էջ 436, 438):

Ակադեմական Քարքոփինոյի համաձայն, կեսարիոն ծնած է 44 Ապրիլին, կեսարի մահէն ետք: «Կեսարիոն ընկեցիկ մըն է, հայրը անծանօթ: Անտոնիոս հանդիսաւոր կերպով «արքայից արքայ» հռչակեց Օգոստիանոսի դէմ, կեսարի յաջորդ ընդունելով»: (Իսթուար Ռոմէն, էջ 919): Օգոստիանոս ամբաստանեց Անտոնիոսը, կեսարիոնը կեսարի օրինաւոր որդին ճանչցած ըլլալուն համար:

Օգոստիանոսի յաղթութենէն ետք, Կղէոպատրա տղան Եթովպիա ղրկեց, բայց դաստիարակը ետ բերաւ Կղէոպատրայի մահէն ետք, Օգոստիանոս սպաննել տուաւ տղան:

Անտոնիոս Արեւելք եկաւ, որովհետեւ կ'ուզէր իրականացնել կեսարի գաղափարը, հռոմէական աշխարհի մայրաքաղաքը փոխադրել Տրովա կամ Աղեքսանդրիա, որովհետեւ Հռոմ այլեւս կայսրութեան մեծութեան պատշաճող քաղաք մը չէր: (Սուէտոն, կեսար, Վէյկալ, Մարք Անթուան, էջ 433):

Հաւանական կը թուի նոյնպէս որ Աթոռը հաստատել կ'ուզէր կիլիկիա, որովհետեւ կեդրոն վայր մըն էր, հաւասարապէս հեռու Յունաստանէն, Եգիպտոսէն, Իտալիայէն եւ Պարթեւաստանէն:

Անտոնիոս Եփրատի մօտ կը վարանէր բանակը ուղիին համար: Իր զօրավարը Հայաստանէն կը հաղորդէր որ Արտաւազդ պատրաստ էր գործակցելու իրեն, որովհետեւ թշնամի էր Մար Արտաւազդին, որ զինակից էր Պարթեւներուն: Անտոնիոս Յունիսի սկիզբը կը հասնի Հայաստան՝ հարիւր հազար զինուորներով, հռոմէական լեգէոններէ եւ գաղղիական վեթերաններէ բաղկացած:

Արտաւազդ պատրաստած էր 16.000 հեծեալներ, համաձայն Պլուտարքոսի, հայ զինուորները տոկուն էին եւ Պարթեւ ռազմավարութեան ծանօթ: Այս բանակը մնաց անշարժ, Արտաւազդ քաշուեցաւ՝ երբ լսեց Անտոնիոսի բանակին աղէտը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 - Շար.)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Յառաջ).— Յունիս 9ին, ընդունելութեան յանձնախումբի օրոշումով, Բարգէն Արք. Ապատեան Նիւ Եորք մեկնեցաւ անձամբ հրաւիրելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Յունիս 15ին, Շաբաթ օր, ժամը 16ին, Պ. Այրէսի օդակայանը ժամանեց Վազգէն Ա. իր շքախումբով, որուն մաս կը կազմէին Վրաստանի Առաջնորդ Կոմիտաս Եպս. Տէր–Ստեփանեան, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Առաջնորդ Տիրայր Եպս. Մարտիկեան եւ «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրապետ Փրոֆ. Ա. Հատիտեան, առաջնորդութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Բարգէն Արք. Ապատեանի:

Օդակայանը լեցուած էր բազմահազար բազմութեամբ: Հանրապետութեան նախագահը մասնաւոր ներկայացուցիչ ղըրկած էր օդակայան բարեգալուստ մաղթելու Հայրապետին:

Վազգէն Ա. պաշտօնական թափօրով, որուն կը մասնակցէին մօտ հազար ինքնաշարժներ, ընկերակցութեամբ ոստիկանական պահակներու, առաջնորդուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցին: Ասեւետօ – Գորտոպա փողոցներու միացման կէտին, Վազգէն Ա. ինքնաշարժէն իջաւ եւ ամպհովանիի ներքեւ, հրաշափառով մուտք գործեց Մայր Եկեղեցի: Եկեղեցին, շրջաբակը եւ յարակից փողոցները լեցուած էին անհամար բազմութեամբ:

Եկեղեցւոյ մէջ, գոհաբանական աղօթքէն ետք, Վազգէն Ա. երբ դուրս ելաւ, որոտընդոստ ծափահարութիւնները իրարու յաջորդեցին: Վազգէն Ա. արցունքոտ աչքերով կ'օրհնէր ժողովուրդը: Ապա Կաթողիկոսը առաջնորդուեցաւ Հայ Կեդրոնի մեծ սրահը, ուր տեղի ունեցաւ մեծաբանքի ընդունելութիւն:

Վազգէն Ա. իր շքախումբով սրահի բեմին վրայ նստելէ ետք, Պ. Այրէսի Ազգային Կեդր. Վարչութեան կողմէ՝ ընկ. Յ. Եաղուպեան գրաւոր ճառով մը բարեգալուստ մաղթեց: Ապա Վազգէն Ա. խօսեցաւ մօտ կէս ժամ Էջմիածնի կատարած դերին շուրջ: Հայրապետը յիշեց Վարդանանց պատերազմը, Սարդարապատի վճռական ճակատամարտի ընթացքին Էջմիածնի վերապահուած պարտականութիւնը, յանձինս Զաւէն եւ Յովսէփ եպիսկոպոսներու, Գէորգ Ե. կաթողիկոսի օրինակելի կեցուածքին, հայ մարտիկներու գոհաբերութեան ոգիին, որոնց շնորհիւ փրկուեցաւ հայ ժողովուրդը Թրքական նախածրագրուած ջարդէն եւ ապահովուեցաւ Հայաստանի գոյութիւնը:

Մեծ սրահը, որ աւեղ նետելիք տեղ չկար, ինչպէս կ'ըսեն, եւ լեցուած էր Հայերով, խելայեղ ծափահարութիւններով կ'ողջունէր Վազգէն Ա.ի պզդաչունչ խօսքերը:

— Այս ծափահարութիւնները, ըսաւ Կաթողիկոսը, Էջմիածնի հաւատարմութեան նշանն են:

Տեղական թերթերը, ձայն – պատկերասփիւռի կայանները արձագանգ եղան Կաթողիկոսի այցելութեան եւ խանդավառ ընդունելութեան:

Վազգէն Ա. երեք շաբաթ հիւրը պիտի ըլլայ Պ. Այրէսի հայ գաղութին:

Ընդունելութեան յանձնախումբը պատրաստած էր պատուասիրութեան ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուի յառաջիկային:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՊԵԱՆ

«Իմն անլաց թաղեցէ՛ք, իմն անխօս
թաղեցէ՛ք.
Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն
անսահման»,

Վ. ՏԷՐԵԱՆ

Պապեան Հօվիւը չկայ այլեւս:

Մայիսի առաջին օրերուն, գարնանային գեղեցիկ օդին հետ, ահա՛ տխուր ու անողոք լուր մը:

Վալանսի Կաթողիկէ Հօվիւ, Պապեան վարդապետը, սրտի տագնապ մը կ'ունենայ եւ անմիջապէս կը փոխադրուի տեղւոյն հիւանդանոցը:

Լուրջ քննութիւն մը կը կատարուի, բայց մասնագէտ բժիշկներու կարծիքը յուսահատական է:

Վալանսի հիւանդանոցը, քանի մը օրեր խնամուելէ ետք, անմիջապէս փոխադրուեցաւ Լիոնի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Մեծ մասնագէտներ, քանի մը օր լաւագոյն քննութեան ենթարկեցին, բայց աւա՜ղ, արդէն շատ ուշ էր: Պապեան վարդապետին սիրտը կը լռէ:

Մահուընէ քանի մը օր առաջ, իր մօտն էի: Տեսայ զինքը: Ձեռքերը խաչաձեւ, աչքերը բացաւ ու քանի մը բառ արտասանեց: «Սարգի՛ս, քովիս սենեակը Մալաթիացի մը կայ. գնա՛ տես»:

Ձեռքերը առի ձեռքերուս մէջ, ու եղբայրաբար համբուրեցի:

Պապեան վարդապետ, այս անզուգական Հօվիւը, խիզախ Հայը, նուիրեալ առաքեալը:

Ձեմ գիտեր, Վալանսի Հայերը որքա՞ն պիտի զգան իր անողոք մահուան առթիւ:

Բնիկ Մալաթիացի էր: 1915ի որբերէն: Զինքը ճանչցայ 1942ին, երբ Ֆրանսա եկաւ: Կարծեմ առաջին անգամ հաստատուեցաւ Սէն Շամոնի մէջ, եւ մնաց մինչեւ 1948 թուականը:

Վեց տարիներու շրջանին, յոգնիլ չգիտցող այս վարդապետը, Սէն Շամոնի Հայութեան լաւագոյն ծառայութիւնը ըրաւ: Ամբողջ նորահաս սերունդ մը՝ մանուկներ եւ պատանիներ, 100ի չափ, այնպէս դաստիարակեց գրաւման շրջանին, որ անհաւատալի էր:

Դպրոց, հայկական շունչ եւ մանուկներուն սնունդի, զանազան եւ զարմանազան հոգատարութիւն: Նոյն սերունդը, որ այսօր 25–35ի սեմին է, շատ բան կը պարտի այս աննման վարդապետին: Իր երկրորդ բնակավայրը Վալանսը եղաւ՝ մինչեւ իր մահը:

Ահա հոս է իր իսկական դիմագիծը: Տիպար հայ վարդապետի ոգին: Որպէս Կաթողիկէ վարդապետ՝ անխտիր նուիրեալ մը եղաւ բոլորին, բոլորին:

Վալանսի մէջ ալ հայկական դպրոց, 50–60 աշակերտներով. Հայոց խօսքն ու գիրը ճանչցնել նորահասներուն, մեր օրերուն տեսակ մը հերոսութիւն է:

Տարագիր Հայութեան, լքուած զանգուածին բարոյական օգնութեան հասնիլ: Վալանսի Հայութիւնը, իր հիւանդութեան օրերուն, ամբողջութեամբ ոտքի էր, որպէս ձեւով փրկելու Պապեան վարդապետը: Ես տեսայ հայ մամիկներ, արցունքոտ աչքերով կ'աղօթէին իրենց վարդապետին հիւանդութիւնը: Ես տեսայ հայ երիտասարդներ, որոնք ամէն զոհաբերութիւն ընել կ'ուզէին, միայն թէ վարդապետը առողջանա՜ր...:

Գրիգոր վրդ. ամբողջ քսան տարի Վալանսի Հայութեան դաստիարակիչ շունչը եղաւ: Արդարութեան եւ ճշմարտութեան առաքեալը: Կանգ չառաւ. ամէն տեղ վազեց: Աղքատին, հարուստին, Լուսաւորչականին, Կաթոլիկին ու Բողոքականին, բոլորին, բոլորին, նոյնիսկ Վալանսէն հասաւ մինչեւ Ռոման՝ հոն ալ հայ լեզուին ջահը վառ պահելու:

Անխոնջ աշխատեցաւ, տքնեցաւ: Իր խօսքը, իր կրօնքը Հայութիւն եւ Աստուած էր:

Ահա՛ անողոք մահը, փոթորիկի մը պէս եկաւ: Մայիս 19ին Կիրակի օր մը, գարնանային գեղեցիկ օր մը իր աչքերը փակեց անդարձ...:

Համաձայն իր ընտանեկան պարագաներուն, թաղումը տեղի ունեցաւ Սէն Շամոնի մէջ: Եկած էին Վալանսէն, Լիոնէն եւ ուրիշ քաղաքներէ:

Սքանչելի եւ աննման վարդապետ մը կորսնցուցինք:

Տարագիր Հայերը խիզախ ու ազնիւ, հայ առաքեալ մը սեւ հողին յանձնեցին...

«Լռութիւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն անսահման» պիտի ըսէր տխուր բանաստեղծը՝ Տէրեան:

Սէն Շամոն Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (229)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ:

Քայլը ծանր էր եւ այր մարդու մը քայլին պէս ձայն կը հանէր, եւ պառաւի մը քայլը միայն ամէնէն աւելի կրնայ այր մարդու մը քայլին նմանիլ: Բայց Ժան Վալժան իր լոյսը մարեց:

Քոզէթը անկողինը ղրկած էր, խիստ ցած ձայնով ըսելով.— Առանց ձայն ձուն հանելու պառկէ կամաց մը, եւ մինչդեռ աղջնակը ճակատը կը համբուրէր, սանդուխին վրայէն լսուած քայլերը դադրած էին:

Ժան Վալժան կռնակը դուռին դարձնելով լռիկ եւ անշարժ իր աթոռին վրայ կեցաւ, ուր նստած էր եւ ուրկէ ելած չէր, եւ մութին իր շունչն ալ բռնեց: Բաւական երկար ժամանակէ մը ետք ա՛լ բան չլսելով ետեւը դարձաւ առանց շշուկ հանելու, եւ դէպի սենեակին դուռը նայելու միջոցին կղպանքին ծակէն լոյս մը նշմարեց: Այս լոյսը աղետալի աստղի մը կը նմանէր՝ դուռը եւ պատը պաշարող մթութեան մէջ: Յայտնի էր թէ դրան առջեւ մարդ կար որ ձեռքը ճրագ մը բռնած էր եւ մտիկ կ'ընէր:

Քանի մը րոպէ ետք լոյսը աներեւութացաւ, բայց ոտքի թփտում մը իսկ չլսուեցաւ. ուստի ներելի էր ենթադրել թէ դրան քով մտիկ ընելու եկողը մուճակները հանած էր:

Ժան Վալժան առանց վրան փոխելու անկողին նետուեցաւ, եւ մինչեւ առաւօտ չկրցաւ աչքը խփել:

Առտուն կանուխ յոգնութենէ թմրելով նիրհելու միջոցին, դրան մը ճռինչը լսեց եւ արթնցաւ: Այս դուռը փողին ներքնակողմեան սենեակներէն մէկուն դուռն էր, որ կը բացուէր: Ժան Վալժան միեւնոյն մարդուն քայլը լսեց որ առջի օր սանդուխէն վեր ելած էր: Քայլը կը մօտենար. անմիջապէս վար իջաւ անկողինէն եւ աչքը կղպանքին բաւական մեծկակ ծակին վրայ դրաւ, յուսալով որ պիտի տեսնէր այն անձը որ գիշերը տուն մըտած էր եւ դրան քով գալով մտիկ ըրած էր: Իրօք մարդ մըն էր այդ անձը, որ այս անգամ առանց կանգնելու Ժան Վալժանի սենեակին առջեւէն անցաւ: Փողոցը տակաւին շատ մութ ըլլալուն, իր դէմքը կարելի չէր նշմարել, բայց մարդը երբ սանդուխին քով հասաւ, արտաքին լոյսի ճառագայթ մը երեւան հանեց զայն իբր շքանկար մը եւ Ժան Վալժան կռնակէն կատարելապէս տեսաւ զայն: Մարդը բարձրահասակ էր, երկայն թիկնոց մը հագած, եւ թեւին տակ բեռ մը ունէր: Ժավէրի զարհուրելի կերպարանքն էր ան:

Ժան Վալժան կրնար անգամ մըն ալ տեսնել զայն պուլվարին վրայ նայող պատուհանէն, բայց հարկ պիտի ըլլար պատուհանը բանալ: Չհամարձակեցաւ բանալ:

Յայտնի էր թէ մարդը բանալիով, իբրեւ իր սեփական բնակարանը տուն մըտած էր: Ո՞վ տուած էր այս բանալին, ի՞նչ կը նշանակէր այս բանը:

Առտուան ժամը եօթնին երբ պառաւը մաքրութիւն ընելու եկաւ, Ժան Վալժան թափանցող նայուածքով անոր նայեցաւ, բայց չհարցուփորձեց զայն: Պառաւը աւլելու միջոցին ըսաւ.

— Պարոնը գուցէ լսե՞ց թէ այս գիշեր մարդ մը եկաւ տունը:

Այս պուլվարին վրայ, երեկոյեան ժամը ութը ամենախաւարին գիշեր կը սեպուի պառաւներու համար:

— Աղէկ ըսիր, այո, լսեցի, պատասխանեց բնական ձայնով: Ո՞վ էր եկողը:

— Նոր վարձակալ մը, ըսաւ պառաւը:

— Ի՞նչ է անունը:

— Լաւ չեմ գիտեր: Տիւմոն կամ Տիփոն է, կամ անոր նման անուն մը:

Պառաւը իր կուզի աչքերուն նման պըզտիկ աչքերովը Ժան Վալժանին նայեցաւ եւ պատասխանեց.

— Ձեզի պէս հասատու է:

Պառաւը գուցէ ամենեւին դիտաւորութիւն մը չունէր: Ժան Վալժան կարծեց սակայն թէ դիտաւորութիւն մը ունէր ան:

Երբ պառաւը գնաց պահարանի մը մէջ գտնուած հարիւր Փրանքի չափ դումարը առաւ, ծրար մը ըրաւ եւ գրպանը դրաւ:

Ծրարը կապելու միջոցին թէեւ զգուշութիւն ըրաւ որպէսզի ստակ խառնուիլը չլսուի, հինգ փրանքնոց մը ձեռքէն փախաւ եւ գետինը տախտակին վրայ ինկաւ ձայն հանելով: Երեկոյեան ժամանակ վար իջաւ եւ ուշադրութեամբ պուլվարին ամէն կողմն ալ նայեցաւ, մարդ չտեսաւ: Պուլվարը բոլորովին ամայի կ'երեւէր, թէեւ ստոյգ է թէ ծառերուն ետեւը կըրնար մարդ մը պահուիլ:

Նորէն վեր ելաւ:

— Եկուր, ըսաւ Քոզէթին:

Ձեռքէն բռնեց եւ երկուքը մէկ դուրս ելան:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Չորեքշաբթի առաւօտ Յուլիս 3: Հաւաքուիլ ժամը 7ին Սքուառ Մոնթոլոն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ· Կապ· Խաչի օդափոխութեան կայանի խումբը կը մեկնի Յուլիս 3ին: Հաւաքուիլ Փեռաշ, *կայարանի մուտքի ժամացոյցին տակը, ժամը 16ին:*

×

Օգոստոսի արձանագրութիւնները կը կատարուին ընկերուհիներ Մամուրեանի եւ Հարէլեանի մօտ:

×

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար:

Օգոստոս ամսուան արձանագրութիւնները կը շարունակուին: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, *Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով.—*

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Րիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց:

ՆՈՒԷՐ

Էկիյէն *Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան «առ ի գնահատութիւն այդ նեղ օրերուն ձեր տարած աշխատանքին համար» ինչպէս կը շեշտեն նամակով, 30 Ֆրք· կը նուիրեն «Յառաջ»ի եւ 20 Ֆր· «Հայ-Բոյժ»ի:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մէնտուհի Մարգարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Մարգարեան եւ զաւակները, Գէորգեան, Թէրզեան, Մարգարեան, Եկէքեան, Ներսէսեան, Փօղոսեան, Յակոբեան, Կըկըրեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ԴԱՒԻԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

(Խարբերդցի)

կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 20ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նոյն առթիւ ողբացեալին այրին եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի Յունիս 30ին Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ՝ մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Նուիրատուութիւն Դաւիթ Մարգարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Այրի Տիկին Մէնտուհի Մարգարեան եւ զաւակները կը նուիրեն 50 Ֆր· «Յառաջ»ի, 50 «Հայ-Բոյժ»ի, 50 «Հայաստանի» (ստանալ «Յառաջ»էն), 50 Վալանսի Կապոյտ Խաչին, 50 Հ· Յ· Դ· Կոմիտէին, 100 Համախարբերդ· Միութեան:

Նոյն առթիւ Մարսէյլէն Եկէքեան, Ներսէսեան եւ Ղազար Փօղոսեան ընտանիքները փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 Ֆր· Կապ· Խաչի կայանին, 50 «Հայ-Բոյժ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, Հայր Գրիգոր Պապեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մարգարեան ընտանիքը հարիւր Ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Մխիթարեան դպրոցին: Այս գումարը ստանալ «Յառաջ»էն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ· Միութիւնը, Տիկին Անիձա Աստուրեան (Քանատա), Պ· Աստուրեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիկեան (Յունաստան եւ Արժանթին), Այրի Տիկին Մանուկեան եւ զաւակները (Յունաստան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Սէնթ Էթիէնի Ս· Աստուածածին մատրան մէջ

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան (Քանատա) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Պ· Հրաչ Տամղաճեան, իր հօր Աւետիս Տամղաճեանի մահուան 9րդ տարեդարձին եւ Սեւպեան գերդաստանի ննջեցելոց յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 20ական ֆրանք Աղքատախնամին, Փարիզի եկեղեցւոյ, Դպրոցասէր վարժարանին, Ս· Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Պ· Ն· Օհաննէսեանէ եւ Ժ· Ժամկոչեանէ (Տէսին) 50ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ Պ· Գաբրիէլ Տէյիրմէնճեան 50 Ֆր· նուիրեց Կապ· Խաչի ի յիշատակ իր սիրելի կնոջ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ Վաչէ Վրդ· Իգնատիոսեան:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 28ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին ԺԻՄՆԱԶ Թատրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ արուեստագէտներու, ի նպաստ Մարսէյլի հայ Արենոյշներու:

Կը ներկայացուին՝

LES NOCES DE FIGARO, MIREILLE,
WERTHER, LA NAVARRAISE
օփերաներէն կտորներ
եւ մեծ պատրաստութեամբ
Արմէն Տիգրանեանի
«ԱՆՈՒՇ»
օփերայի նախերգանքը եւ Ա· արարը
(3 պատկերներով)

Տոմսերու համար դիմել Ահարոնեան Ակումբ 26, Րիւ տէ Քոնվալէսան, *կամ հանդէսին օրը՝ Ժիմնազ Թատրոնը:*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ս· Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքի աշակերտութեան Հովանաւորութեամբ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ պատուոյ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս· Վարդանեանի, *Հինգշաբթի* (27 *Յունիս*) *երեկոյեան ժամը 21ին*, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 Րիւ տ'Օպանեը, Մարսէյլ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, նուագ, արտասանութիւն, սիրուն անակնկալներ աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Պատուականեանի

Մուտք՝ ծախքերու մասնակցութիւն

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական տարուան փակման հանդէսը տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս հանդիսասրահին մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին:

Նոյն առիթով պիտի ըլլան մարզական քանի մը խաղեր, գծագրական ցուցահանդէս մը պատրաստուած աշակերտներու գործերով, եւ լուսանկարչական ցուցադրութիւն մը նուիրուած Հայկական Միջնադարեան Մանրանկարչական եւ Ճարտարապետական արուեստին եւ նորագոյն շրջաններուն:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ·
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ·

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30
Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ՃԱՇ-ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Մրցանակաբաշխութիւնը եւ Դաշտահանդէսը Յունիս 30ին, Կիրակի ժամը 15-22 դպրոցին պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, պար եւ հաճելի անակնկալներ:

Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆրանք:

Հաղորդ· միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի-Փավիյոն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հիւանդ կնոջ մը համար, կին մը կը փնտռուի խնամքի եւ տնական աշխատանքի համար, մնայուն: Բնակութիւն եւ վարձատրութիւն:

Դիմել՝
Mme HANESSIAN
11, Rue de Lorraine
BECON-LES-BRUYERES
(Sortie : Côté Asnières)

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէն ընկ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (29 Յունիս) ժամը 20,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր արձակուրդը անցընել Ալպեան լեռներուն վրայ, Լը Ֆոյի բնակավայրը, ուր կան տրամադրելի կահաւորուած սենեակներ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար, այժմէն իսկ դիմեցէք՝

JEUNESSE ET ACTION
LE FAU, 38, ROISSARD
Tél. 8 à Roissard

Հայկական հաճելի մթնոլորտ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ· կայանի արձանագրութիւնները բացուած են Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու համար: Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* (8), *Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները, ժամը* 10-12:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է ··· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛········ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC. 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél. : GRE. 09-47
11, Bd. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, Bld. DE BELLEVILLE, PARIS (20e)
166, Av. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS-sous-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC FONTENAY-sous-BOIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9ᵉ)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
28 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11247
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — Nº 11.247

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊՕ Զ'ԱՌՆ ԱԼ ՊԱՐՊԵՑ

Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ Նախագահ տը Կոլ ճառ մը պիտի խօսի Շաբաթ օր ժամը 13ին (եւ 20ին) ձայնապատկերասփիւռէն: Ծանօթ է որ ընտրապայքարը կը փակուի Ուրբաթ գիշեր: Կիրակի օր, պայքարը յաճախ մէկ համայնավարի եւ մէկ կոլլիսթի միջեւ է: Երբեմն մէկ կոլլիսթի եւ մէկ կեդրոնի ինչպէս Փարիզի 7րդ թաղամասին մէջ, ուր Պերթրան Մոթ (Կեդրոն) իր դէմն ունի Քալտակէս (կոլլիսթ): Նոյն կացութիւնը կայ 16 շրջաններու մէջ:

Կարգ մը չահեկան պայքարներ կան նաեւ գաւառի մէջ, ուր երբեմն հազիւ քանի մը հարիւր ձայնի վրայ կը խաղայ մէկուն կամ միւսին յաղթանակը: Այս է պարագան Կրընոպլի մէջ Մենտէս-Ֆրանսի, որ իր դիմաց ունի նախկին նախարար Ժանընէն:

«Կեդրոնի'ն քուէ տուէք» կը հրահանգէ Քալվատոսի մէջ Պ. Ֆայրը... Համայնավար թեկնածու, իր նպատակն է ամէն կերպ արգելք հանդիսանալ որ կոլլիսթ թեկնածուն ընտրուի:

×

Հինգշաբթի առաւօտեան 4ին, ոստիկանութիւնը անակնկալօրէն մտած է Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանը (Պօ զ'Առ) ուր անուշ-անուշ կը քնանային մօտ հարիւր երիտասարդ ու երիտասարդուհիներ, աւելի քան ամիս մըն է: Բոլորը մէկ Պօժոն փոխադրուած են ինքնութեան քննութեան համար, միայն մէկը առանձին եւ ձեռակապ անցընելէ ետք, ձերբակալուած է: Ոստիկանութիւնը բազմագրիչ մեքենաներ գտած է եւ մեծաքանակ հանրագրեր: Ուսանողական զանազան շարժումներու հրատարակութիւնները հոն կը պատրաստուէին:

× Կառավարութիւնը կ'ուզէ սահմանափակել յաւելումները, որպէսզի էնֆլասիոնին առաջքն առնուի, բայց անշուշտ ճիւղեր կան ուր կարելի չէ, մանաւանդ փոքր ձեռնարկներու մէջ, ուր յաւելումները ծանրօրէն կը կշռեն պիւտճէին վրայ:

Կառավարութիւնը որոշ սեղմումներ ալ որոշած է կարգ մը ապրանքներու ներածման վրայ, ինչպէս՝ կառք, կերպասեղէն, ելեկտրական գործիքներ եւ երկաթագործական արտադրութիւններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ նաւահանգիստին մէջ ֆրանսական Տէ. Էս.ի մը մէջ գտնուած է 112 քիլօ հեռոյին: Այս գրաւումով, ամերիկեան եւ ֆրանսական ոստիկանութիւնները աշխարհի մեծագոյն ցանցերէն մէկը ձեռք անցուցած են: Ասոնց առուծախը 168 միլիառ հին ֆրանքի շուրջ կը դառնար:

ՊՈՆԷՆ մեկնելէն առաջ, Տին Ռըսք յայտարարած է.— «Կ'ուզենք որ Պերլին ազատ քաղաք մը մնայ»: Դաշնակցային հանրապետութիւնն ալ որոշած է ինք վճարել Արեւմտեան Գերմանացիներու սակերը, զորս կը պահանջէ Արեւելեան Գերմանիա, թոյլ տալու համար որ Արեւմտեան Պերլին զացող Գերմանացիները, «իր» հողամասէն անցնին:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ որոշեցին պարպել Քէ-Սանհի կայանը, ուր կը շարունակէին դիմադրել ամիսներէ ի վեր:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, Ուաւրընի հրաժարումը (Գերագոյն Ատեանի նախագահ) հաստատուեցաւ: Նախագահ Ճոնսըն անոր տեղը նշանակեց «հաւատարիմ» մը՝ Էյպ Ֆորթաս, 58 տարեկան:

ՔԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետը փայլուն յաղթանակ մը տարաւ, իր կուսակիցներու ընտրութեամբ, Խորհրդարանին մէջ, ինչպէս գրած էինք երէկ: Ազատական իր կուսակցութիւնը 154 աթոռ ապահոված է 264 անդամի վրայ: Պահպանողականներու պարտութիւնը որոշ չափով նախատեսուած էր (94էն 71ի իջած է իրենց երեսփոխաններուն թիւը) իսկ ընկերվարականները մէկ աթոռի տարբերութիւն ունին միայն: Վարչապետ Թրիւտօ, 48 տարեկան ամուրի մըն է, որ երիտասարդներուն խոլը կը նկատուի: Փաստաբան է, շատ խելացի ու զարգացած: Աշխարհի շրջանը ըրած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մտաւորական հալածանքը չէ դադրած: Լիտերատուրնայա Կազետան աննախընթաց յարձակում մը կ'ընէ գրագէտ Սոլժենիցինի դէմ, անստորագիր խմբագրականի մը մէջ, որ 2500 բառէ կազմուած է: Ծանօթ է որ Սոլժենիցին հեղինակն է՝ «Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը» պատմուածքին եւ որու «Փըրմիէ սերքլը» վէպը լոյս պիտի տեսնէ արտասահման: Թերթը կը մեղադրէ հեղինակը, որ արգելք չէ եղած այդ գրքին հրատարակութեան «որ ատելավառ զըրպարտութիւններու շարք մըն է Խորհ. Միութեան ընկերային վարչակարգին դէմ»:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսուան մը գործադուլներու եւ բանուորական պահանջներու հետեւանքով, շատ զգալի յաւելումներ եղած են գլխաւորաբար մեսաժըրիներու, ռութաժի, անձնակազմերու ու նաեւ թուղթի տպագրական ու այլ բոլոր ծախքերուն վրայ (Ընդհանուրը՝ 20–25 %):

Այս կացութեան առջեւ եւ հակառակ մեր ցանկութեան, պարտադրաբար ստիպուած ենք բարձրացնել «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, կարենալ մասամբ հաւասարակշռելու համար թերթիս պիւտճէն: Գիտցողը գիտէ թէ որքա՛ն զոհողութիւն կը պահանջէ հրատարակութիւնը հայերէն օրաթերթի, որ զրկուած է նաեւ տեղական մամուլի լայնածաւալ ազդերէն:

Ի դիմաց այս պայմաններուն, կարենալ տոկալու համար «Յառաջ»ի բաժանորդագրութիւնը պարտաւոր ենք բարձրացնելու: Բայց վերջին դիւրութիւն մը տալու համար մեր բաժանորդներուն, այդ կարեւոր յաւելումը պիտի ընենք Օգոստոս մէկէն սկսեալ, հակառակ անոր որ «Յառաջ» այդ յաւելումները կը կրէ Յունիս մէկէն ի վեր:

Ջերմապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն որ իրենց առկախ հաշիւները փակեն ու կանխավճարները կատարեն մինչեւ այդ թուականը, օգտուելով ներկայ սակէն:

Օգոստոս մէկէն սկսեալ ոչ մէկ բաժանեգին կը զանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Օրը Օրին

ՄԱՅԻՍԻ ՊԱՏԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Փարիզի պատմական Մայիսը ունեցաւ նաեւ իր գրականութիւնը: Գրականութիւն մը, որ ծնաւ պատերուն վրայ, Սորպոնէն Օտէոն, Սանսիէէն Նանթէռ, ու համալսարանէ համալսարան:

Գաղափարական պայքարները, յեղափոխական ձգտումները երբեք չեն յաջողած սպաննել մարդուն նիւթապաշտ հոգին: Ու աղտոտելէ ետք անցեալ երգող պատերը հինաւուրց օճախներու, ծնունդ տալէ ետք երբեմն ցնցող մտքերու, հոս ու հոն, մարդիկ խորհեցան որ անշուշտ դրամ ալ կարելի է վաստկիլ այս բաներով:

Այսպէս, իրարու ետեւէ, իրարու հետ, զիրար հրմշտկելով, գրատուներու ցուցափեղկերը զարդարուեցան նորանոր հրատարակութիւններով:

«Մայիսի Սեւ Գիրքը», հաւաքածոյ մըն է թերթերու կտրոններու, զորս Ուսանողական Միութիւնը (*Ունէֆ*) հաւաքած է, փաստելու համար ոստիկանական վայրագութիւնները:

«Մայիս 10, 1968», յառաջապահ ռոման եւ թատերգութեան որակումը կրող գրութիւն մըն է, զոր կրնան անշուշտ հասկընալ ու ճաշակել մտաւորական որոշ *սնոպիզմի* տէր «ընտրանիներ», անոնք որոնք Մարկրիթ Տիւրասներ գնահատելով, կը խորհին թէ շատ բան հասկցողի տեղ կ'ընան անցնիլ:

Կայ նաեւ շահեկան գրքոյկ մը՝ «Խօսքը՝ Պատերունն է» որ ծաղկաքաղ մըն է այն բոլոր գրութիւններուն որոնք Սորպոնի կամ Նանթէռի պատերը զարդարեցին Մայիսեան օրերուն:

Ժիւլիէն Պըզանսոնն է, որ հաւաքած է այս իմաստուն կամ անիմաստ խօսքերը, որոնցմէ քաղուածք մըն ալ մենք կ'ընենք՝ ստորեւ:

Կը մնայ սպասել տեսնելու համար թէ ի՞նչ պիտի մնայ այս ամբողջէն:

Ա. Մ.

Ազատութիւնը լռութեան իրաւունքն է:

×

Զափազանցել կը նշանակէ՝ սկսիլ հնարել:

×

Կրակը կ'իրագործէ

×

Մեր յոյսը կրնայ գալ միայն անոնցմէ, որոնք առանց յոյսի են:

×

Բա՛ւ են եկեղեցիները:

×

Սորպոն, Դպրոցներու փողոց (Ռիւ տէ զ'էքոլ) *փողոցի Դպրոց:*

Եթէ այրե՞նք Սորպոնը:

×

Երբ մատը լուսինը ցոյց կուտայ, ապուշը մատին կը նայի (չինական առած):

×

Յեղափոխութեան մէջ, երկու տեսակ մարդ կայ: Անոնք որոնք յեղափոխութիւնը կ'ընեն, եւ անոնք որոնք կ'օգտուին (Նափոլէոնէն):

×

1968*ին ազատ ըլլալ կը նշանակէ մասնակցիլ:*

×

Բան մը ունիմ ըսելիք, բայց չեմ գիտեր ի՛նչ:

×

Գաղափարի մը համար մեռնիլէ առաջ, կտակ մի ըրէք, զաւակ մը ունեցէք որ արժանի ըլլայ իր հօրը:

×

Լաւ տէր մը կ'ունենանք այն ատեն, երբ ամէն ոք իր տէրն ըլլայ:

×

Ներում.— Արարք, որու միջոցաւ իշխանները կը ներեն յաճախ, իրենց գործած անարդարութիւնները:

×

Արգիլուած է արգիլել: Ազատութիւնը կը սկսի արգելքով մը.— ուրիշին ազատութեան վնասելու արգելքով:

×

Սորպոնը Սորպոնի Սթալինկրատը պիտի ըլլայ:

×

Ըսելիք չունիմ:

×

Բան մը պիտի չպահանջենք: Բան մը պիտի չուզենք: Պիտի առնենք: Պիտի գրաւենք:

×

Վազէ՛, ընկեր, ծերուկը կռնակդ է:

×

Մա՛հ զաղջերուն:

×

Արուեստը գոյութիւն չունի. արուեստը դուք էք:

×

Աղի՛ եղէք, ոչ անոյշ:

×

Իրատես եղէ՛ք, անկարելին պահանջեցէք:

×

Ամէն տեղ գրեցէ՛ք:

Պատասխան.— *«Գրելէ առաջ, մտածել սորվեցէք»:*

×

Երբ Ազգ. Ժողովը քաղքենի թատրոնի կը վերածուի, բոլոր քաղքենի թատրոնները պէտք Ազգ. Ժողովներու վերածուին:

×

Սէրդ համբուրէ՛ առանց հրացանդ ձգելու:

×

Կարմիրը՝ ծնելու համար Պառսելոն, Սեւը՝ մեռնելու համար, Փարիզ:

×

Կոտոշաւոր կենդանիներուն ձգենք կարմիրին վախը:

×

Կարմիր պէտք է սեւէն դուրս ելլելու համար:

×

Երեւակայութիւնը իշխանութիւնը ձեռք առաւ:

×

Յեղափոխութիւն, կը սիրեմ քեզ:

×

Ոչ տէր, ոչ աստուած:

Աստուածը ե՛ս եմ:

×

Միայն ճշմարտութիւնը յեղափոխական է:

×

Այս ամառ Յունաստան մի երթաք, Սորպոն մնացէք:

×

Որքան սիրեմ, այնքան կ'ուզեմ յեղափոխութիւն ընել, որքան յեղափոխութիւն ընեմ, այնքան կ'ուզեմ սիրել:

×

Բանաստեղծութիւնը փողոցն է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Աղքատախնամի տարեկան դաշտահանդէսը, չունեցաւ այս անգամ իր աւանդական յաջողութիւնը, տեղատարափ անձրեւին հետեւանքով:

Այդ պատճառով եւ փոխհատուցում տալու համար ժողովուրդին փափաքին, Աղքատախնամի վարչութիւնը որոշած է կրկին անգամ կազմակերպել իր դաշտահանդէսը, Յուլիս 7ին, Կիրակի օր: Մանրամասնութիւնները առաջին ազդով Դ. էջ:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Բ.

Նախ կը մեկնի Ռոտոսթօ, այնտեղի Հայ գաղութին մէջ քանի մը ներկայացումներ տալու: Ապա կ'անցնի Աթէնք, ուր կը ներկայանայ դարձեալ Օթէլլոյի տիպարով: Անկէ կ'անցնի Ճենովա, ուր իտալական խումբերու հետ կը խաղայ, խաղացանկ ունենալով Ռոսսանի, Հանրի Պաթայլի, Օսկար Ուայլտի գործերը, յետոյ վերստին կ'անցնի Պոլիս, ապա՝ Սոֆիա եւ պուլկարական այլ քաղաքներ, այնուհետեւ Զմիւռնիա, ուր «յանդգնութիւնը» կ'ունենայ հիւանդ Սիրանոյշը փոխարինել Համլէթի դերին մէջ:

Այս երկար շրջագայութենէն ետք, կրկին կը վերադառնայ Պոլիս, ուր կը հիմնէ «Հայ Տրամաթիք»ը: Այս նոր թատերախումբով Վահրամ Փափազեան կը շրջի Թրակիա, Մակեդոնիա, Ալպանիա եւ այլուր: Այս բոլոր շրջագայութիւնները, ինչպէս նաեւ վերջին անգամ իտալացի դերասան Գալանտի – Մարիանիի խումբին իր մասնակցութիւնը, զինքը կը յանգեցնեն ուրիշ եզրակացութեան մը. «Այդ կարճատեւ ճանապարհորդութիւնը վերջնականապէս համոզեց ինձ հրաժարուել մինչ այդ վարած անհայրենիք գործունէութիւնից եւ հեռաւոր Կովկասը իր Հայութեամբ, թատրոնով, ազգային տոհմիկ կենցաղով, գրականութեամբ ու լեզուով դարձաւ իմ բոլոր ձգտումների առանցքը»: (Վահրամ Փափազեանի «Յետադարձ Հայեացք» յուշերու հատորէն):

Վահրամ Փափազեանի այս ձգտումները իրականութիւն կը դառնան 1913ին, երբ ան հրաւէր կը ստանայ Թիֆլիզի Հայ Տրամաթիքական ընկերութենէն: Այս հրաւէրին վրայ, Փափազեան լքելով իր հայրենի քաղաք Պոլիսը, կը մեկնի Թիֆլիս, հաստատ համոզուած ըլլալով որ այդ քայլը փրկութիւնը պիտի ըլլար իր դերասանական ապագային:

Թիֆլիզի մէջ, Վահրամ Փափազեան առաջին օրէն իսկ կը գրաւէ հասարակութեան լայն զանգուածներու սէրն ու համակրանքը: Իր խաղացանկը կը հարստանայ հայ թատերական գրականութեան հատընտիր գործերով: Կը խաղայ Շիրվանզադէի «Նամուս»ը (Սէյրան), Դերենիկ Դեմիրճեանի «Դատաստան»ը (Թոմաս) որոնց մէջ ձեռք կը բերէ մեծ յաջողութիւն: Եւ սակայն, հայկական խաղացանկի իր յաջողութիւններուն փառապսակը կը ստանայ այն օրը երբ կը մարմնաւորէ մեծանուն թատերագիր Շանթի «Հին Աստուածներ»ու Աբեղան եւ «Կայսր»ի Օհան Գուրգէնը:

Թիֆլիզէն ետք, Բաքու եւ այլուր Վամրամ Փափազեան կը տանի իր արուեստը, ամէն տեղ ալ ստեղծելով անսահման ժողովրդային խանդավառութիւն, մինչեւ 1918 թուականը:

1920ին, Վահրամ Փափազեան կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Պոլիս, ուր արդէն կը գործէր Պոլսոյ Հայ Տրամաթիքը:

Այս շրջանին եւս մեծ արուեստագէտը ի յայտ կուգայ իր խաղացանկի կարկառուն տիպարներուն մէջ՝ Համլէթ, Գորրատօ, Քին, եւ մանաւանդ Օթէլլօ՝ որ այլեւս դարձած էր իր դերասանական էութեան անքակտելի ու անբաժանելի մասնիկը:

Դարձեալ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ Վահրամ Փափազեան վերջին անգամ իր ծննդավայրը այցելութեան այս շրջանին, եւ սակայն, պոլսահայ նեղ մթնոլորտը կը սկսի ճնշել ընդարձակ գործունէութեան ծարաւը ունեցող իր արուեստագէտի հոգին:

Եւ բարի օր մը, խումբ մը ընկերներու հետ կը բռնէ Հայաստանի ճամբան:

Հասնելով Երեւան, նորաստեղծ պետական թատրոնին մէջ Վահրամ Փափազեան կը խաղայ Կարոլոսի («Աւազակներ»), Մեթերլինկի «Մոննա – Վաննա»յի Պրինչիվալէ, «Զրասոյզ Զանգ»ի Հայնրիխի դերերը, ու մանաւանդ ինք կը բեմադրէ ու կը խաղայ քանի մը բիէսներ՝ «Տոն – Ժուան», «Քին», «Սատանայի աշակերտը», եւայլն: Յաջորդ տարին կը մեկնի Թիֆլիս եւ Բաքու, ուր հանդէս կուգայ հայկական թատրոններուն մէջ: Այս շրջանին է որ մեծանուն դերասանը կը մարմնաւորէ ոչ միայն այլեւս աւանդական դարձած իր նշանաւոր դերերը, այլ եւ, իբրեւ երկրորդական դերասան հանդէս կուգայ Եղիշէ Չարենցի «Կապկապ – Թամաշա» պոէմ-դրամային մէջ Ղարայի դերով, Շիրվանզադէի «Մորգանի խնամին»ի մէջ Ժորժի, ինչպէս նաեւ «Բուք»ի մէջ Վլատիմիրի դերերով:

1928ին Մոսկուայի մէջ Վահրամ Փափազեան, Մեծ Թատրոնի բեմին վրայ, Փոքր Թատրոնի դերասաններու մասնակցութեամբ կը խաղայ իր թատերարուեստի « ճակատամարտի ձին » հանդիսացող Օթէլլօն:

Ինչպէս իր նախորդը՝ Պետրոս Ադամեան հիացուց իր ժամանակին Մոսկուայի դժուարահաճ հասարակութիւնը իր Համլէթով, այնպէս ալ Վահրամ Փափազեան հմայեց ու խանդավառեց նոյն այդ դժուարահաճ հասարակութիւնը, Օթէլլոյի տիպարին իր ինքնատիպ ու արտակարգօրէն առանձնայատուկ մեկնաբանութեամբ:

Իր բազմամեայ թատերական գործունէութեան իբր վարձատրութիւնը, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի հանրապետութիւնները իրեն շնորհած էին Ժողովրդական Արտիստի բարձր կոչումը: Իսկ խորհրդային կեդրոնական կառավարութիւնը մեծապէս գնահատելով Վահրամ Փափազեանի ծառայութիւնները, զայն պարգեւատրած էր Լենինի շքանշանով:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԹԱԳԱՒՈՐ

Գ.

Անտոնիոսի հսկայական բանակը սարսափեցուց նոյնիսկ Հնդիկները, բայց պարտուեցաւ, հազիւ ինքզինք գտաւ Հայաստան: Երբ Արտաւազդ տեսաւ Հռոմայեցիներուն ձախողութիւնը, ետ դարձաւ բանակով: «Եթէ Արտաւազդի 16.000 հեծեալները ժամանակին հոն ըլլային, որովհետեւ անոնք Պարթեւներու նման զինուած էին, վարժ էին անոնց դէմ կռուելու, Հռոմայեցիները պիտի հարուածէին թշնամին: Ամէնքը սրդողած էին Հայուն դէմ եւ կը հրաւիրէին Անտոնիոսը զայն պատժելու, բայց Անտոնիոս բարեկամութիւն կեղծեց: Արտաւազդ պատերազմին գլխաւոր պատասխանատուն էր» (Պլուտարքոս, Անտոնիոս, 38 եւ 39):

Անտոնիոսի համար պարթեւական պատերազմը խիստ կարեւոր էր, բայց դրամ եւ վարկ չունէր, անհրաժեշտ էր գրաւել երկիրը, ուստի պէտք ունէր նախապէս Կղէոպատրայի օգնութեան: Պարթեւ հարստութեան տիրանալով, Եգիպտոսի տէր դառնալով, պիտի ըլլար հզօր իշխան մը: Կղէոպատրայի քաղաքականութիւնն էր փրկել Եգիպտոսը հռոմէական տարկութենէն, հարուստ ըլլալով ճարտարարուեստով, երկրագործութեամբ՝ պիտի գրգռէր Հռոմի ցանկութիւնը:

Պատմաբաններէն ոմանք կը դատապարտեն Արտաւազդի ընթացքը, ուրիշներ կ'արդարացնեն, ինչպէս Հրանդ Արմէն:

Ստրաբոն Արտաւազդի ընթացքը կը նկատէ դաւաճանութիւն մը. «Անտոնիոսի բանակը տաղնապի ենթարկուեցաւ, ոչ թէ երկրամասի դիրքէն, այլ իրեն առաջնորդ Հայաստանի թագաւոր Արտաւազդի վարմունքէն, Անտոնիոս յիմարաբար խորհրդական առաւ Հայ թագաւորը, մինչդեռ ասիկա դաւաճանաբար կը ծրագրէր անոր կորուստը»:

Գարագաշեան կը գրէ. «Արտաւազդ դաշնի միաբանել էր ընդ հրահատայ, թերեւս թելադրեալ Օգոստոսէ մոլորեցոյց զզօրս Անտոնիոսի»: (Քննական Պատմութիւն, Բ., էջ 178):

Գարագաշեան, որ կարդացած է Մովսէսը, կը հերքէ արդարացումը: Կրուէ կ'ընդունի Մովսէսի գաղափարը. «Դելլիուս ողորմելի փորձ մը կատարած է պարտուած զօրավարը արդարացնելու»: (Աստուրեան, էջ 114):

«Հելլենական կրթութիւն ստացած այս լուսամիտ թագաւորը պատմական խոշոր անձնաւորութիւն էր: Աշխատել է ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարել, նըկատի առնելով երկրին եւ ժողովուրդին շահերը: Կրասոսի ատեն չուզեց հլու սպասաւորն ըլլալ հռոմէական շահերուն, վերապահ եղաւ Անտոնիոսի ատեն»: (Մանանդեան, Ա., էջ 280-81):

Գարագաշեան կը թարգմանէ Դիոն Կասիոսը, որուն պատմութիւնը կը նկատուի վստահելի: Դիոն կը վկայէ, թէ Արտաւազդ ներկայ չէր պատերազմին՝ եր կրնար օգնել Հռոմայեցիներուն, ո՛չ օգնեց, ոչ ալ Անտոնիոսին միացաւ, այլ քաշուեցաւ իր երկիրը: Արտաւազդ չուզեց օժանդակել Անտոնիոսի որովհետեւ կը կարծէր թէ Պարթեւները կը յաղթակին իր վրայ, յոյս չունէր որ Հռոմայեցիները կ'օգնեն իրեն: Օգոստոս ալ կը գրգռէր Արտաւազդը Անտոնիոսի դէմ: (Դիոն, 41, 49 — Աստուրեան, 113):

Արտաւազդ երկդիմի ընթացք կը բռնէր, Հռոմայեցիներուն հետ, Պարթեւներուն հետ կը բարեկամանար, մէկը եւ միւսը վստահութիւն չունէին իր վրայ: Արտաւազդի աղջիկը ամուսնացած էր Գաղատիոյ Դիոդարոս թագաւորին որդիին հետ, արքունիքը հռոմայասէր էր: (Աստուրեան, էջ 101 — Մանանդեան, էջ 255):

Գարագաշեան կ'ուզէ անաչառ ըլլալ. «Պատմութիւնը պէտք է անաչառ ըլլայ, ծաղրելի է, նաեւ զզուելի փցուն գովեստներով փայլուն երեւցնել»: (Ա. էջ Բ):

«Հայ թագաւորը կրկին խա՞ղ մը կը խաղար, ինչպէս որ ըրած էր այնքան անգամ Արեւելքի թագաւորներուն այս պատերազմներուն մէջ: Ըլլայ թէ խուճապի մատնուեցաւ, երբ տեսաւ Անտոնիոսի բանակին օգնական ուժերուն ջախջախումը, կամ կեղծեց վախնալ, վերադարձաւ իր երկիրը, հետը տանելով հեծելազունդը եւ այն բաժինը, որ ամէնէն աւելի վարժ էր թշնամիին ռազմավարութեան»: (Պլուտարքոս, Անտոնիոս, 38-39 — Ֆերրերօ, ԺԴ. էջ 117–18):

«Անտոնիոս մեծ սխալ մը գործեց պաշարման գործիքները գրաւել տալով: Ռազմական յառաջխաղացքը մեծաշուք էր, սքանչելի, քանի որ պատրաստուած էր Կեսարէն: Անտոնիոս կրցաւ պատերազմը ուժեղօրէն վարել, յետոյ նահանջել պահելով կերպով հինգ հարիւր քիլոմեթր: Հակառակորդ բանակը շատ ուժեղ էր, հեռաւորութիւնը կ'աւելցնէր դժուարութիւնները: Դրամ չունէր, Հռոմ յեղափոխութեան մէջ էր, բանակը [illegible] սարդներէ բաղկացած էր: Անհամբեր վերադառնալ ոչ թէ Կղէոպատրայի մօտ երթալու համար, այլ որովհետեւ Հռոմի կացութիւնը կը պարտադրէր արագ յաղթանակ մը, որպէսզի կարենար զբաղիլ Արեւմուտքով, չէր կրնար [illegible] Պարթեւաստան մնալ, անհրաժեշտ գործը վերջացնելու համար:

« Անտոնիոսի ձախողանքին գլխաւոր պատճառը փնտռելու է հռոմէական աշխարհի քաղաքական պայմաններու մէջ, յեղափոխութիւնը տկարացուցած էր Հռոմի զօրութիւնը: Անհրաժեշտ էր դրամը Կղէոպատրայի հետ ամուսնացաւ դրամին համար»: (Ֆերրերօ, Դ., 124-126):

Կղէոպատրա ատիկա գիտէր, կ'ըմբռ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ
ԵՒ
ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Հանդարտ ու կորովի շեշտով մը տրուած այս պատասխանին վրայ՝ պալատականը պահ մը ապշած մնաց ու չկրցաւ խօսք մը արտասանել: Բայց մէկէն ըմբռնեց որ ալ անկարելի է ընկրկիլ ու տեղի տալ եւ թէ հարկ էր մինչեւ ծայրը երթալ:

— Ապու Սամաք գոչեց սեւամորթին դառնալով, գնա՛ ու կրակամանն ու երկաթը բեր...:

Սուտանցին հեռացաւ հրամանը կատարելու համար: Սալիհա հանըմ որքան ալ անդրդուելի կորով մը ցոյց կուտար արտաքուստ, այսուհանդերձ ահռելիօրէն կը չարչարուէր: Մտրակի անողոք հարուածները արիւնլուայ ըրած էին իր կոնակի միսերը: Կը զգար արիւնին շիթ շիթ վազելը կոնակէն ի վար եւ չապիկը որ կը փակչէր մարմինին: Իր կապկապուած ոտքերն ու թեւերը սոսկալի կերպով կը կրկնապատկէին իր չարչարանքը:

Նէճիպ Մէհմէտ ըմբռնեց անոր դժընդակ վիճակը եւ զգաց թէ այդ կինը փիզիքական ի՛նչ տանջանքներու մատնուած էր այդ վայրկեանին եւ փորձեց օգուտ քաղել անկէ:

— Քու յամառութիւնդ պարզապէս անիմաստ կը գտնեմ, ըսաւ, ձայնին խոժոռութիւնը քիչ մը մեղմացնելով, այնքան անիմաստ որքան ալ անօգուտ եւ նոյնիսկ վնասակար քեզի համար: Լռութիւն պահելով ուրիշ բան մը ըրած չես ըլլար, եթէ ոչ քեզ եւ ընկերներդ չարաչար մահուան մը դատապարտել, մինչդեռ խօսելով՝ կուցէ կայսերական դթութեան արժանանաս, չարչարանքներէ ազատիս ու կեանքդ փրկես: Իսկ եթէ կը կարծես թէ քու պահած լռութեամբդ կրնաս փրկել ձեր ազատ մնացած մեղսակիցները, ատոր մէջն ալ կը սխալիս. ինչպէս յաջողեցանք ձեզ ձերբակալել, անշուշտ անոնք ալ պիտի յաջողինք ձեռք ձգել... միայն թէ փոխանակ այսօր արդարութեան ձեռքը իյնալու, ամիս մը կամ երկու ամիսէն պիտի իյնան, ահա ամբողջ տարբերութիւնը: Ուստի վերջին անգամ կոչում կ'ընեմ քու խոհեմութեանդ... ըսէ տեսնենք մեղսակիցներուդ անունները:

Սալիհա հանըմին փիզիքական տառապանքները իրենց ծայրագոյն սահմանին հասած էին. մտրակի հարուածները որոնք տրուած ատեն այնքան սաստկօրէն չէր զգացած, այժմ, հետզհետէ զինքը ահռելի ցաւերով կը սկսէին տանջել: Ամբողջ իրանը կարծես կասկարայի մը վրայ կ'այրէր, թեւերն ու ոտքերը կ'ընդարմանային, գլուխը պայթելու աստիճան կը կոտտար, ու գաղափարները կը շփոթուէին. զգաց որ նորէն պիտի նուաղէր ու ինքզինքը կորսնցնէր, եւ սակայն իր հոգեկան ամբողջ զօրութիւնը ժողվեց, եւ իբրեւ պատասխան Նէճիպ Մէհմէտի մատնութեան հրաւէրին ըսաւ.

— Ուր է կրակարանն ու երկաթը...:

Նոյն րոպէին ներս մտաւ Սուտանցին երկու ձեռքերովը խոշոր աման մը բռնած, որուն մէջ ճարճատուն կրակ մը կը շողար:

— Ահաւասիկ քու փնտռածդ, ըսաւ Նէճիպ Մէհմէտ չարաշուք դէմքով մը:

Ապու Սամաք կրակարանը քիչ մը հեռուն դրաւ այն աթոռէն որուն վրայ կը գտնուէր Սալիհա եւ յետոյ թեւին տակ գտնուած երկաթ ձող մը կրակին մէջ մխրճեց:

— Մտրակը պէտք եղածին պէս դաս մը չեղաւ քեզի, շարունակեց պալատականը Սալիհա հանըմի դառնալով, այժմ աւելի ազդու միջոցի մը պիտի դիմենք, որովհետեւ, նորէն կը կրկնեմ, մեր վեհափառ տէրը մեզի պաշտօն յանձնած է որեւէ միջոցի առջեւ չընկրկելու, նոյնիսկ եթէ այդ միջոցներուն հետեւանքով մահ պատահի... եւ մենք ստիպուած ենք մեր տիրոջ կամքը կատարելու:

Սալիհա կարծես չէր լսեր այդ խօսքերը: Գլուխը կուրծքին վրայ հակած լուռ մնաց:

— Մենք չէինք ուզեր այս տեսակ ծայրայեղութիւններու դիմել, սակայն քու յամառութիւնդ մեզ կը ստիպէ, շարունակեց պալատականը:

Սալիհա անշարժ կը մնար միշտ, առանց տրտունջի ձայն մը հանելու, առանց կենդանութեան նշան մը տալու, կարծես կը քնանար:

— Օ՛ն, մէկ կողմ թող յամառութիւնդ, անուանէ եւ ըսէ տեսնեմ մեղսակիցներուդ անունները, որպէսզի ազատիս քեզի սպառնացող տանջանքներէն:

Սալիհա հանըմ գերագոյն ճիգ մը ընելով՝ գլուխը վեր վերցուց եւ բոլոր ուժը ժողվելով գոչեց.

— Անիծեա՛լ ըլլայ այն արիւնարբու գազան Ապտիւլ Համիտը որ իմ ամուսինս եւ երկու զաւակներս յափշտակեց ինձմէ եւ անիծեալ ըլլաք դուք ամէնքդ որ մեր թշուառ հայրենիքը կը կործանէք...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(156 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Յունիս 10ին Երեւանի արուեստասէր հասարակութիւնը վերջին հրաժեշտը տըւած է տաղանդաւոր դերասան Վահրամ Փափազեանին, որ իր կեանքին վեց տասնամեակները նուիրած է թատրոնին, կերտած է բեմական բազմաթիւ եզակի տիպարներ :

Արուեստագէտին մարմինը ամփոփող դագաղը զետեղուած էր Գ. Սունդուկեան թատրոնի բեմին վրայ : Ծաղկեպսակներ զետեղած էին զանազան մարմիններ եւ կազմակերպութիւններ :

Դահլիճին մէջ մեղմ կը տարածուէր Կոմիտասի հոգեպարար մեղեդին : Հայաստանի պետական երգչախումբը կ'երգէ Կոմոյի, Եկմալեանի ստեղծագործութիւններէն, հատուածներ Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն :

Դահլիճին մէջ կը տիրէ լռութիւն : Ապա կը տարածուի ձայնասփիւռի բարձրախօսին միջոցաւ Վահրամ Փափազեանի կենդանի ձայնը, Օթէլլոյի, Համլէթի, Արբենինի մենախօսութիւնները, Մէքկրէկորի դերակատարումը :

Հրաժեշտի վերջին վայրկեաններն են : Պատուոյ պահակ կը կենան Ա. Քոչինեան, Ն. Յարութիւնեան, Բ. Մուրադեան, Գ. Տէր–Ղազարեանց, Ռ. Խաչատրեան, Մ. Մելքոնեան, Լ. Ղարիբջանեան, Ա. Գրիբկով, Ս. Առաքելեան, Ս. Պօղոսեան, Ա. Ստեփանեան, Թաղման կառավարական յանձնախումբին անդամները :

Սուգի քայլերգի հնչիւններուն տակ դահլիճէն դուրս կը հանեն ողբացեալին դագաղը : Տասնեակ հազարաւոր յուղարկաւորներու թափօրը կը շարժի դէպի Կոմիտասի հանրային պարտէզը :

Հոս, պանթէոնին մէջ տեղի կ'ունենայ սգահանդէսը : Կը խօսին Մշակոյթի նախարար Կ. Ուդումեան, արուեստագէտ Վ. Աճէմեան, Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Հ. Յովհաննիսեան, Փրոֆ. Զարեան եւ ուրիշներ :

Կարդացուեցան զանազան կազմակերպութիւններէ եւ երկիրներէ եկած ցաւակցական հեռագիրները :

Սգահանդէսը վերջացած է : Սուգի մեղեդիներու հնչիւններուն տակ Վահրամ Փափազեանի դագաղը կ'իջեցուի գերեզման : Շիրիմը կը ծածկուի թարմ ծաղիկներով :

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐՁԱՆԻԿՆԵՐ

Անագապղինձէ (պրոնզ) արձանիկներ քիչ գտնուած են Հայաստանի մէջ : Վերջերս Պառաւաքար գիւղին մէջ, որ կը գտնուի Շամշադինի շրջանը, դաշտային աշխատանքներու ընթացքին պատահաբար գտնուեցաւ պղինձէ կաթսայ մը, որուն մէջ կային այր մարդոց, կիներու եւ տնային կենդանիներու արձանիկներ, որոնք կը վերագրուին Ք. Ա. 9–8րդ դարերուն :

Այր մարդոց արձանիկները կը պատկերացնեն զինուորներ՝ եղջերաւոր սաղաւարտով, նիզակով եւ վահանով : Հանդերձանքէն դատելով, ասոնք կը խորհըրդանշէին արեւի պաշտամունքին նուիրուած աստուածները : Մասնագէտներու կարծիքով կաթսային մէջ գտնուած իրերէն ամէնէն արժէքաւորը մարտակառքի մը անագապղինձէ մանրակերտն է, որ կը նկատուի աշուրա–ուրարտական տիպի պատկանող առաջին նմոյշը : Նախապէս գտնուած ուրիշ երեք մարտակառքեր կը պատկանին խեթական մշակոյթին, Ք. Ա. 14րդ դարուն :

Համաձայն հնագէտ Ս. Եսայեանի, այս ձեւի արձանիկներուն հայրենիքը կը նըկատուի Ասիան եւ Կովկասը : Ամէնէն հինը, որ յայտնաբերուած է Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ՝ Հալէպէն ոչ հեռու, կը պատկանի Ք. Ա. 3րդ հազարամեակին :

Հայաստանի մէջ նման արձանիկներ անցեալին գտնուած են Զանգեզուրի, Գուգարքի եւ Սեւանի շրջաններուն մէջ, ինչպէս նաեւ Կարսի եւ Վանայ լիճի շըրջակաները :

«ՍՈՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԹԻՒ 3

Լոյս տեսած է «Սով. Գրականութիւն» հանդէսին այս տարուան 3րդ թիւը : Այս համարի նիւթերուն մեծ մասը նուիրուած է Մաքսիմ Գորկիի, որուն ծննդեան 100–ամեակը լրացաւ վերջերս : Այս մասին յօդուածներ ունին Ն. Զարեան, Ռ. Յովհաննիսեան, Ս. Սողոմոնեան, Տ. Յախումեան, Վ. Նորենց, Ռ. Աւագեան, Վ. Մաթեւոսեան :

Հանդէսին գրական – գեղարուեստական բաժնին մէջ տպագրուած է Ան. Սահինեանի «Կարօտ» վէպին առաջին մասին շարունակութիւնը :

«Դանիէլ Վարուժանի Հեթանոս երգերը» խորագիրը կը կրէ Ստ. Թօփչեանի յօդուածը՝ նուիրուած մեծ բանաստեղծին այդ նշանաւոր գործին :

Հանդէսը նշած է Մարիետա Շահինեանի ծննդեան 80-ամեակը :

Ամսագիրը ունի նաեւ «Թերթելով հանդէսները» եւ «Տարբեր տեղերից, ամէն ինչի մասին» բաժինները :

« ՊԱՏՄԱ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ »Ի Ա. ԹԻՒԸ

Լոյս տեսած է «Պատմա – բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան առաջին թիւը : Հանդէսը կը բացուի Մ. Գորկիի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած «Հանճարեղ գրողն ու մեծ քաղաքացին» յօդուածով :

Ակադ. Ա. Յովհաննիսեան պարբերականին մէջ ունի ուսումնասիրութիւն մը՝ « Արեւելահայերի մասնակցութիւնը Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի յեղափոխական շարժումներին (1860–70ական թթ.)» : Ա. Յարութիւնեան իր «Կովկասեան բանակի կողմից 1914–1917 թթ. նուաճած շրջաններում ցարիզմի վարած քաղաքականութեան մասին» յօդուածին մէջ կը քննէ ռուս կառավարութեան հետապնդած նպատակները :

«Դիդակտիկ պոէմները հայ գրականութեան մէջ», այս է վերնագիրը Փրոֆ. Էդ. Ջրբաշեանի ուսումնասիրութեան, ուր կը լուսաբանուին հայկական դասական շրջանի հայ դասականներու կողմէ ստեղծուած «դիդակտիկ պոէմ»ի սեռի էութիւնը եւ առանձնայատկութիւնները :

Տպագրուած են նաեւ Ն. Թահմիզեանի «Հայկական խազագրութեան հիմնական նշանների երկու ցուցակների մասին», Վ. Առաքելեանի «Բայասեռը գրաբարի տարբեր խոնարհումների առնչութեամբ» եւ Մ. Դանիէլեանի «Վերապրուկային երեւոյթների տեղը հասարակական գիտակցութեան համակարգում» յօդուածները :

Յատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն «Բանավէճեր եւ քննարկումներ» բաժնին մէջ լոյս տեսած Պ. Մուրադեանի «Գրիգոր Բակուրեանի «Սահմանանք»ի յունարէն եւ վրացերէն խմբագրումների գնահատութեան հարցի շուրջը» եւ Գ. Սարգիսեանի «Խորենացու «Պատմութեան» ժամանակագրական համակարգի վերականգման մասին յօդուածները :

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ

Իտալիոյ մէջ ներկայիս կը գտնուի « Ծոյլերու ակումբ » անունով ակումբ մը, որ աշխարհի 70 երկիրներու մէջ 35 հազար անդամ ունի : Ակումբին հիմնադիրն է Վերչէլլի քաղաքէն Անաքլէթօ անունով սափրիչ մը :

Առողջապահութեան կանոնները թէեւ կը պահանջեն, որ առաւօտուն կանուխ արթննանք եւ աշխատինք մեր առողջութեան եւ ազգին բարիքին համար, այսուհանդերձ, « Ծոյլերու ակումբ »ի նշանաբանն է «Հանգիստ Կիրակի օր եւ ամէն օր» :

Ակումբի անդամներուն համար լաւագոյն օրը այն օրն է, երբ կարելի է տասը ժամ քնանալ, չորս ժամ ուտել ու խմել, ութ ժամ աշխատիլ «բարեսիրական նպատակներու համար» :

Ակումբներու հայրենիքը եղող Անգլիոյ մէջ ալ կան շատ մը տարօրինակ ակումբներ :

Ամէնէն տարօրինակներէն մէկը՝ «Տըգեղներու ակումբ»ն է, որուն կրնան անդամակցիլ բաւական տգեղ ու փանողական դիմագիծ ունեցողները :

Կայ նաեւ «Ստախօսներու ակումբ»ը, որուն կրնան անդամակցիլ անոնք, որ սուտը ճերմակ ընելու արուեստը գիտեն :

Ֆրանսայի Մարսիլիա քաղաքին մէջ կը գտնուի «13ներու ակումբ»ը, որուն 13 անդամները, ամէն ամսու 13ին Մոնթէ Քարլոյի Քազինոն կ'երթան եւ 13 թիւին վրայ հազար երեք հարիւր Փրանք կը խաղան ու կը կորսնցնեն :

«13ներու ակումբ»ի սրահը լեցուն է կոտրտած հայելիներով ու սանդուխներով, որոնց տակէն կ'անցնին ակումբին անդամները : Ակումբին մէջ կը ծառայեն չիլ սպասեակներ :

Ամերիկայի մէջ ալ կայ տարօրինակ ակումբ մը, որ կը կոչուի «Տկարներու եւ Վշտահարներու ակումբ», որուն կըրնան անդամակցիլ այն Ամերիկուհիները, որոնք իրենց կեանքի ընթացքին, երկու անգամ ձախողած են սիրային լուրջ հարցերու մէջ :

ՍՏԱՅԱՆՔ Պաճդոկ պատմուածքներ, գրեց Արամ Հայկազ : Տպարան Մշակ, Պէյրութ 1967 :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

նէր որ «եթէ Անտոնիոս գրաւէր Պարթեւներու երկիրը, այլեւս պէտք պիտի չունենար իրեն, աշխատեցաւ համոզել որ Եգիպտոս մնայ, Եգիպտոսի թագաւոր ըլլայ» :

Արշաւանքի մասին դատողութիւնները խիստ են, Քրոմայէր կը հերքէ զանոնք, Ֆերրերօ կը բաժնէ Քրոմայէրի գաղափարը : Մերլէն պատմաբանը ընդարձակ գրութիւն մը ունի Անտոնիոսի կորուստներու մասին : («Ժուրնալ տէ Սաւան», 1933, էջ 30) :

Մեր պատմաբանները կ'ընդունին, որ անկողմնակալ է Պլուտարքոս, որուն աղբիւրն է ժամանակակից յոյն գրող մը, յետոյ կը հերքեն Արտաւազդի մասին արտայայտած գաղափարը : Լայնօրէն ուսումնասիրած չեն Անտոնիոսի արեւելեան քաղաքականութիւնը եւ արշաւանքին բուն պատճառները :

(Շար. – 3)

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (230)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՊՏՈՅՏ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Հոս հարկ կը համարինք դիտողութիւն մը ընել թէ՝ յետագայ երեսներուն համար զոր ընթերցողը պահ մը ետք պիտի կարդայ եւ թէ ուրիշ երեսներու համար որոնց ետքէն պիտի հանդիպի :

Գրքիս հեղինակը, որ ակամայ ստիպուած է իր վրայ խօսելու, արդէն բաւական տարիներէ ի վեր հեռու կ'ապրի Փարիզէն : Իր մեկնելէն ի վեր տարբեր կերպարանք առած է Փարիզ : Նոր քաղաք մը երեւան ելած, զոր կերպով մը չէր ճանչնար : Աւելորդ կը համարի ըսել թէ կը սիրէ Փարիզը, Փարիզ իր մտքին ծննդավայրն է : Իր երիտասարդութեան ժամանակի Փարիզը, այն Փարիզը զոր ջերմեռանդօրէն յիշողութեանը մէջ դրոշմելով հետը առած տարած է, քանդումներու եւ վերաշինութեանց պատճառաւ հիմա վաղեմի Փարիզ մըն է :

Թող ներուի իրեն ենթադրել թէ դեռ կը կենայ այն Փարիզը, եւ անոր վրայ խօսիլ : Կարելի է թէ այսօր ոչ տուն եւ ոչ փողոց կայ հոն ուր հեղինակը ընթերցողը պիտի առաջնորդէ, «այսինչ փողոցը այնինչ տունը կայ» ըսելով :

Ընթերցողները կրնան ստուգել մեր առաջնորդութեան ճշդութիւնը եթէ աշխատութեան ուզեն յանձնառու ըլլալ : Իսկ հեղինակը չի ճանչնար նոր Փարիզը, եւ հին Փարիզը աչքերուն առջեւ բերելով կը գրէ պատրանքով մը որ թանկագին է իրեն : Անուշութիւն մը կը զգայ ան՝ երազելով թէ բոլորովին աներեւոյթ եղած չէ ինչ որ տեսած է երբ իր հայրենեաց մէջ կը գտնուէր եւ թէ բան մը մնացած է տակաւին :

Ծննդեան երկրիդ մէջ երթեւեկելու ժամանակ կը կարծես թէ այս կամ այն փողոցները անտարբեր են քեզի համար, թէ այս կամ այն պատուհանները, տանիքներու դուռները բան մը չեն քեզի համար, թէ այս կամ այն պատերը անծանօթ են, թէ այս կամ այն ծառերը հասարակ եւ անծանօթ ծառեր են, թէ այս կամ այն տուները՝ ուր չես մտներ, անօգուտ են քեզի եւ թէ այս կամ այն քարայատակները, որոնց վրայ կը քալես, քարեր են : Բայց ետքը երբ կը տարակայիս, կը նըշմարես թէ այդ փողոցները սիրելի են քեզի, թէ այդ տանիքներէն, պատուհաններէն եւ դուռներէն զրկուած ես, թէ այդ պատերը կարեւոր են, թէ այդ ծառերը սաստիկ կը սիրես, թէ ամէն օր կը մտնես եղեր այն տուները ուր չէր մըտներ, եւ աղիքիդ, արիւնիդ եւ սրտիդ մէկ մասը այդ քարայատակներուն վրայ ձգեր ես : Յաւանիթ հրապոյր մը կ'առնեն այն ամէն վայրերը զորս ալ չես տեսներ, զորս գուցէ պիտի չտեսնես բնաւ եւ որոնց տեսքը մտքիդ մէջ դրոշմուած է . երեւոյթի մը թախծութեամբ նորէն կ'երեւին անոնք, նուիրական երկիրը կը ցուցնեն քեզի, եւ կրնայ ըսուիլ թէ, Ֆրանսայի ձեւն իսկ կը կազմեն, հետեւաբար կը սիրես այդ վայրերը, յառաջ կը բերես այնպէս ինչպէս որ են, ինչպէս որ էին, անդրդուելի կերպով կը փարիս անոնց, եւ չես ուզեր ամենափոքր փոփոխութիւն մը ընել, վասնզի հայրենիքի կերպարանքին կը յարիս մօրդ դէմքին յարելու պէս :

Թող ներուի մեզ ուրեմն անցեալին նըկատմամբ խօսիլ ներկային : Կ'աղաչենք ընթերցողին որ չմոռնայ մեր այս ըսածները, եւ կը շարունակենք :

Ժան Վալժան իսկոյն պուլվարէն մեկնելով, փողոցները մտած էր՝ կրցածին չափ կտրուկ գիծեր կազմելով երբեմն ալ ետ դառնալով որպէսզի ապահով ըլլայ թէ ետեւէն եկող մը չկայ :

Այս ընթացքը պաշարուելով հալածուող եղջերուի յատուկ է : Ուր որ հետքը կըրնայ դրոշմուիլ, հոն այսպիսի ընթացք մը այլ եւ այլ առաւելութիւններ ունի, որոնց մին հակառակ քայլի հետքով որսորդները եւ շուները կը խաբէ : Որսորդութեան մէջ այս կ'անուանուի «Եղջերուին նորէն իր որջը դառնալ ձեւացընելը» :

Այդ գիշեր բոլորակ լուսին կար . Ժան Վալժան դժգոհութիւն չունեցաւ այս մասին :

Լուսինը որ տակաւին շատ մօտ հորիզոնին՝ փողոցներուն մէջ ստուերաւոր եւ լուսաւոր տեղեր կը կազմէր, Ժան Վալժան կրնար տուներուն եւ պատերուն քովերէն սպրդելով դէպի ստուերոտ կողմն անցնիլ եւ պայծառ կողմը դիտել :

Գուցէ ոչ այնքան կը մտածէր թէ լուսնին պատճառաւ մութ տեղ չէր գտներ փողոցներուն մէջ : Սակայն Փոլիվոյի փողոցին մօտերը գտնուած ամէնէն ամայի գուհներուն մէջ կարծեց ապահով ըլլալ թէ ոչ ոք կուգար ետեւէն :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Այրի Տիկ· Մարիամ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ· Զարուհի Փիլեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Այրի Տիկ· Սրբուհի Սարեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկ· Սարգիս Վարդուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Հանրի Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ· Արշալոյս Սուլեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ· Մարիամ Արսլանեան, Տէր եւ Տիկ· Արտաշէս Պըյըքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Գարեգին Արսլանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ· Տէր–Թումայեան եւ զաւակը եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին

ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ
(Սէօլէօզցի, 78 տարեկան)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Յունիս 28 Ուրբաթ օր ժամը 15,30ին, Շաւիլլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի զայս մահազդ նկատել։

×

Հ· Յ· Դաշնակցութեան Շաւիլլի «Արղութեան» խումբի ընկերները կ'ողբան երէց ընկեր

ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն իր այրիին, Տիկ· Սարեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Բարեկամներու փափաքին համաձայն, մեր այս տարուան ծովեզերեայ (Լիտօ տը Իէզօլոյ), եւ լեռնային (Մոնսէնէօյ Ջերմուկներու) գեղեցիկ շրջաններէ ետք, պիտի այցելենք նաեւ Վենետիկ, ներկայ ըլլալու համար Օգոստոս 15ին Ս· Ղազար՝ Ս· Աստուածածնայ տօնին եւ խաղող–օրհնէքի արարողութիւններուն։

Մեկնում՝ Օգոստոս մէկին։

Վերադարձ՝ Օգոստոս 31ին։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Յ· ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
128, Ռիւ տը Ֆլանտրը, Փարիզ (19)
Մէթրօ Քրիմէ

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՓԱՐԻԶ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Չորեքշաբթի առաւօտ Յուլիս 3։ Հաւաքուիլ ժամը 7ին Սքուար Մոնթոլոն։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ· Կապ· Խաչի օդափոխութեան կայանի խումբը կը մեկնի Յուլիս 3ին։ Հաւաքուիլ Փեռաշ, կայարանի մուտքի ժամացոյցին տակը, ժամը 16ին։

×

Օգոստոսի արձանագրութիւնները կը կատարուին ընկերուհիներ Մամուրեանի եւ Հայէլեանի մօտ։

×

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար։

Օգոստոս ամսուան արձանագրութիւնները կը շարունակուին։ Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով.—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի արձանագրութիւններուն համար դիմել՝

ՖՈԹՕ ՌԵՔՍ
2, Ռիւ Պեռնարտ տիւ Պուա
Հեռաձայն 20-23-33

Արուարձաններէն կրնան դիմել տեղւոյն մասնաճիւղերու վարչութեանց։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 75 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ· Միութիւնը, Տիկին Անիճա Ասատուրեան (Քանատա), Պ· Ասատուրեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիկեան (Յունաստան եւ Արժանթին), Այրի Տիկին Մանուկեան եւ զաւակները (Յունաստան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Սէնթ Էթիէնի Ս· Աստուածածին մատրան մէջ

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան (Քանատա) քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 50 Ֆր· կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի ընկ· Սահակ Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական տարուան փակման հանդէսը տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս հանդիսասրահին մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին։

Նոյն առիթով պիտի ըլլան մարզական քանի մը խաղեր, գծագրական ցուցահանդէս մը պատրաստուած աշակերտներու գործերով, եւ լուսանկարչական ցուցադրութիւն մը նուիրուած Հայկական Միջնադարեան Մանրանկարչական եւ Ճարտարապետական արուեստին եւ նորագոյն շրջաններուն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ի գիտութիւն հասարակութեան, կը ծանուցուի թէ 1969ին ծննդեան հարիւրամեակն է Կոմիտաս վարդապետի։

Ինչպէս Մայր Հայրենիքի, Փարիզի մէջ եւս փառաշուք կերպով այս բարեդէպ թուականը պիտի տօնուի, կազմակերպութեամբ Փարիզահայ Երգչախումբի եւ Մայր Եկեղեցւոյ երգեցիկ խումբին միացեալ ուժերով եւ աջակցութեամբ երգչախումբերու նախկին անդամներուն, որոնք խոստացած են սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը բերել այս տօնակատարութեան։

Նկատի ունենալով ականաւոր երաժշտագէտին կղերական հանգամանքը, Կաթող· Պատուիրակ Սերովբէ Արք· Մանուկեան ստանձնած է հանդիսութեանց բարձր հովանաւորութիւնը։

Հարիւրամեակի հանդիսութեանց մօտաւոր ծրագիրը հետեւեալն է.

Ա) Հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ։

Բ) Յիշատակի համերգ, նուիրուած վարդապետին ստեղծագործութեանց, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, որ տեղի կ'ունենայ 1969 Ապրիլ 13ին։

Գ) Պիտի հրաւիրուին այս առթիւ բանախօսելու ձայնասփիւռի տնօրէնութենէն եւ հեղինակներու միջազգային ընկերութենէն ականաւոր երաժիշտներ։

Դ) Տեղի պիտի ունենայ ձայնասփռում Փարիզի եւ գլխաւոր քաղաքներու կայաններէն, Կոմիտասի կեանքին եւ գործին մասին, համերգային բաժինով։

Հանդիսութիւնը կրնայ կրկնուիլ հայաշատ գաւառներու մէջ եւս, եթէ փափաք յայտնուի։

Ձ) Յառաջիկայ տարուան ընթացքին, հրապարակ պիտի հանուի Կոմիտասի հարիւրամեակի նկարը, թղթակցութեան ծառայելու համար իբր քարթ–փոսթալ։

Այլ մանրամասնութիւններ յաջորդիւ։

Երգչախումբի փորձերը արդէն իսկ տեղի կ'ունենան Ուրբաթ երեկոները, Ազգ· Տան մէջ։ Կը հրաւիրուին նոր անդամներ եւս, մասնակցելու համար այս յիշատակի համերգին։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Փարիզահայ Երգչախումբի
եւ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին
(զոյգ կնիքներ)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 30ին, Կիրակի ժամը 15–22 դպրոցի պարտէզին մէջ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Դիւրամատչելի պիւֆէ։ Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆր·

Հաղորդ· միջոց.— Էկլէզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն։

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող շէնք մը։ Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր։

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ·
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ·

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Տ· Վարագ քհնյ· Աւագեանի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ, Տէսինի Եկեղ· Կրօն· Ընկ· վարչութիւնը, Այրի Տիկին Տիրամայր Սիրվարդ Աւագեան, Այրի Տիկ· երէցկին Մարգրիտ Աւագեան եւ զաւակները կուգան իրենց շնորհակալութիւնները յայտնել Կաթող· Պատ· Սերովբէ Արք· Մանուկեանի, Յակոբ Եպս· Վարդանեանի, Լիոնի եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Դաւիթ Ծ· Վրդ· Սահակեանի, Միջին Ֆրանսայի քահանայից դասուն, Տէսինի, Լիոնի Կաթոլիկ եւ Բողոքական համայնքներուն, Լիոնի Հայ Ազգ· Միութեան, Փոն տը Շերիւի Ազգ· Միութեան, Տէսինի եկեղեցւոյ երգչախումբին, Հ· Բ· Ը· Միութեան մասնաճիւղին, Ֆր· Կապ· Խաչին եւ համայն հայ հասարակութեան, որ իրենց պաշտօնին եւ պարտականութեանց համապատասխան մասնակցութիւն բերին։

Այս առթիւ եթէ կան յիշատակութեան արժանի պարագաներ եւ մոռցուած են բոլորէն ներողամտութիւնը կը խնդրուի։

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ վաչէ վրդ· Իգնատիոսեան։

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ։

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են։

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ։

Ճաշագին 15 ֆրանք

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 28ին Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ի ԺԻՄՆԱԶ Թատրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ մանկա արուեստագէտներու, ի նպաստ Մարսէյ լի Հայ Արենոյշներու։
Կը ներկայացուին՝
LES NOCES DE FIGARO, MIREILLE,
WERTHER, LA NAVARRAISE
օփերաներէն կտորներ
եւ մեծ պատրաստութեամբ
Արմէն Տիգրանեանի
«ԱՆՈՒՇ»
օփերայի նախերգանքը եւ Ա· արարը
(3 պատկերներով)

Տոմսերու համար դիմել Ահարոնեան Ա- կումբ 26, Ռիւ տէ Քոնվալէսան, կամ հանդէսին օրը՝ Ժիմնազ Թատրոնը։

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէն ընկ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ (29 Յունիս) ժամը 20,30ին։ Բո լոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր արձակուրդը անցընել Ալպեան լեռներուն վրայ, Լը Ֆոյի բա նակավայրը, ուր կան տրամադրելի կա հաւորուած սենեակներ Յուլիս եւ Օգոս տոս ամիսներուն համար, այժմէն իսկ դիմեցէք՝

JEUNESSE ET ACTION
LE FAU, 38, ROISSARD
Tél. 8 à Roissard

Հայկական հաճելի մթնոլորտ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կավօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
29
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
29 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11248
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.248

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Իրարմէ երեք տարի տարբերութեամբ զոյգ Յիսնամեակներ եկան փաստելու թէ՝ հակառակ կիսադարեան ծանր վերիվայրումներու, հայ ազգը հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ կը մնայ կենսունակ եւ հաւատարիմ՝ իր ազգային իտէալներուն:

Մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիսնամեակը մղեց մեզ վերարծարծելու Հայկական Դատը՝ առաւել քան երբեք գօտեպնդուած անսասան հաւատքով եւ անդրդուելի յոյսով:

Ամէն կարգի նահանջապաշտներն ու պարտուողականները, որոնք տասնեակ տարիներով յոռետես գուշակութիւններու քարոզիչներն էին դարձած, խոստովանելով իրենց սխալը, քաշուած են հրապարակէն:

Մեծ սպանդէն կէս դար ետք նոր սերունդ մը ունինք այժմ Երկրի եւ արտասահմանի մէջ, սերունդ մը՝ որուն վրայ կրնանք դնել մեր յոյսը, վստահ՝ թէ անիկա պիտի ըլլայ արժանաւոր ժառանգորդը հինին:

Անկախութեան Յիսնամեակը իր կարգին ապացոյցը տուաւ թէ հայ ժողովուրդը գիտէ ո՛չ միայն ոգեկոչել իր անմահ մեռելներու յիշատակը, այլեւ յարգանքի տուրքը տալ այն հայորդիներուն, որոնք զէնքը ձեռին կռուեցան յանուն Հայրենիքի ազատութեան:

Յաղթապանծ ճակատամարտներէն յիսուն տարի վերջ՝ այսօր համազգային չափանիշով կը գնահատուի հրաշքը, որ տեղի ունեցաւ Արարատեան դաշտին վրայ 1918 Մայիսի վերջին տասնօրեակին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կէս դարէ ի վեր իր մամուլի էջերէն ու բեմերէն բարձրաղաղակ կը յայտարարէր թէ Սարդարապատը, Ղարաքիլիսան ու Բաշ Աբարանը սեփականութիւնն են համայն Հայութեան:

Ուրախ ենք արձանագրելու որ Հայրենիքը տուաւ ազդանշանը՝ Յիսնամեակին առթիւ կառուցանելով հոյակապ կոթող մը Սարդարապատի մէջ՝ յաւերժացնելու համար յիշատակը պատմական ա՛յն ճակատամարտին, որուն շնորհիւ Հայաստան տիրացաւ իր անկախութեան 1918 Մայիս 28ին:

Հայաստանէն տրուած ազդանշանը իր ամբողջական արձագանգն ունեցաւ սփիւռքի ռամկավար, հնչակեան եւ «յառաջդիմական» թերթերուն մէջ, որոնք «Մայիս 28»ի առթիւ հայրենաշունչ յօդուածներ հրատարակեցին: Արձանագրեցին, որ Արարատեան դաշտի «հրաշք»ին շնորհիւ է, որ ստեղծուեցաւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Պէյրութի ռամկավար պաշտօնաթերթ Զարթօնք ըսելէ ետք թէ «ամբողջ հայ ժողովուրդը յաւէտ երախտապարտ է Սարդարապատի, Բաշ Աբարանի եւ Ղարաքիլիսէի դիւցազնամարտերու հրամանատարներուն թէ աշխարհազօրայիններուն, այդ ճակատագրական օրերու ազգային – քաղաքական անշահախնդիր ղեկավարներուն թէ համեստ գիւղացիներուն, որոնք ամբողջ նուիրումով մասնակցեցան գոյամարտին», կ'եզրակացնէ. «Եւ հիմա, յիսուն տարի ետք, ոչ միայն երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեր մեծ գոյամարտի հերոսներու յիշատակին առջեւ, այլեւ կ'ուխտենք անվհատ հետապնդել անոնց սրբազան դատը, մեր ազգային սուրբ դատը եւ կ'ուխտենք իրենց մեզի կտակած հրաշալի ոգիով իրագործել մեր ժողովուրդին մեծ երազը:

«Սարդարապատի ոգիով··· դէպի ամբողջական Հայաստան:

«Յաւերժ փառք՝ մեծ գոյամարտի բոլոր հերոսներու յիշատակին»: (Զարթօնք, 26 Մայիս 1968):

Նոյն ոգիով կ'արտայայտուին նաեւ Պէյրութի հնչակեան պաշտօնաթերթը՝ Արարատ, ինչպէս նաեւ անկուսակցական Այգ եւ Սփիւռք:

Բարենշան երեւոյթներ են ասոնք: Մըտածումի եւ գաղափարականի համադրութեան ճամբուն վրայ առնուած՝ յուսադրիչ քայլեր:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԸ ՄՕՏԵՑԱՒ

Կասկած չկայ որ Նախագահ տը Կոլի Շաբաթ օրուան ճառը իր դերը կ'ունենայ Ֆրանսացիին Կիրակի օրուան քուէին վրայ: Առաջին անգամը չէ որ Նախագահը նման միջամտութիւն մը կ'ընէ, օգտուելով իր հանգամանքէն: Ընդդիմութիւնը միշտ կը բողոքէ մինչ կոլիստները արդար կը գտնեն Նախագահին ճառը:

Ամէն պարագայի մէջ, պայքարը բաւական սեղմ պիտի ըլլայ բազմաթիւ շրջաններու մէջ, ու ժողովուրդին ընտրութիւնն ալ դժուար երբ դէմ դիմաց ունի միայն երկու թեկնածու, որոնցմէ ոչ մէկուն քուէարկած է առաջին շրջանին: Հակառակ այս կացութեան, կարեւոր է ձեռնպահ չմնալ: Ի վերջոյ ձեռնպահ մնալ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անուղղակի կարծիք մը յայտնել, որ յաճախ չի համապատասխաներ ձեռնպահին կարծիքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՈՅԻ քննութիւնները, որոնք միայն բերանացի են այս տարի, սկսան Ուրբաթ օր եւ պիտի տեւեն մինչեւ Յուլիս 6: Ամէն ինչ կանոնաւոր է եւ ցարդ հարիւրէն 50 համեմատութեամբ է յաջողութիւններու թիւը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը՝ Կրոմիքօ յայտարարեց թէ Մոսկուա պատրաստ է, Ամերիկայի հետ ուսումնասիրելու հրթիռներու դրութեանց սահմանափակումը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ներքին նախկին նախարար՝ Ռեմոն Էտտէ, առաջարկեց որ Լիբանան կոչ ընէ Միացեալ Ազգերուն որպէսզի ուժ ղրկէ պաշտպանելու համար լիբանանեան սահմանը Իսրայէլի դիմաց: Արտաքին նախարարը սակայն, չէշտեց թէ շատ փափուկ հարց է եւ նման որոշում մը նախ պէտք է ժողովուրդին եւ անոր ներկայացուցիչներու համաձայնութիւնը վայելէ:

«ՄԱՅԻՍԻ ՕՐԵՐՈՒ սեւ գիրքը» որ հրատարակուած էր Իւնէֆի եւ Սնէսիւփի գլխաւորութեամբ, դատական հետապնդումի առիթ տուաւ Ք.ի դէմ, ոստիկանութեան դէմ հրապարակային անուանարկութեան համար:

ՔՈՀՆ–ՊԷՆՏԻԹ յայտարարած է Արեւմտեան Պերլինէն թէ կը քաշուի քաղաքական կեանքէ:

ԷՍԱՆՍԸ պիտի չսղէ, հակառակ նախապէս տրուած տեղեկութեան:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՅԻ հինգերը բաւական դժգոհ են Ֆրանսայէն, որ սեղմումի կարգ մը որոշումներ տուած է ներածման ապրանքներու վրայ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն Ֆրանքը հարիւրէն 15 արժէզրկում մը պիտի կրէ: Այս լուրը պիտի յայտարարուի, ըստ նոյն աղբիւրին, ընտրութեանց երկրորդ շրջանէն ետք միայն:

ՏԷՅԼԻ ԹԵԼԵԿՐԱՖԻ Փարիզի գրասենեակը կ'ըսէ թէ Ֆրանսա 25 թոն ոսկի ծախած է Ժընեւի Ազգ. Դրամատան եւ 650 միլիոն գերմանական մարքի արժողութեամբ ալ Գերմանիոյ Պունտսպանքին: Ֆրանսական արժէզրկումը, արժէզրկումի դուռ պիտի բանայ նաեւ Հասարակաց Շուկայի միւս երկիրներուն մէջ եւ անխուսափելի հետեւանքներ պիտի ունենայ անգլիականին եւ տոլարին համար: Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ հերքեց թէ Ֆրանքը կրնայ արժէզրկուիլ:

ՖՈԼԻ – ՊԵՌԺԵՌ 36 օրուան գործադուլէ ետք, իր դռները կը բանայ Շաբաթ օր:

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ 110 լրագրողները որոնք վերջ տալով գործադուլին, իրենց աշխատավայրը ներկայացան առջի օր, առ այժմ տուն ղրկուեցան, այն բացատրութեամբ թէ «հիմակուհիմա ձեզի պէտք չունինք: Առանձին առանձին կը կանչուիք, ըստ կարիքներու»: Այս որոշումը մտահոգութիւն պատճառած է եւ ամբողջ անձնակազմը որոշած է ամէն Երեքշաբթի, 24 ժամ գործադուլ ընել, եթէ աշխատանք չտրուի, անոնց որոնք գործադուլ ըրին, թէեւ ձայնասփիւռի տնօրէնութիւնը կ'ըսէ թէ միայն «կազմակերպչական» հարց է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 55րդ շրջանը հեծանիւով սկսաւ Ուրբաթ օր: Առաջին հանգրուանն է՝ Վիթէլ – Էսք – Սիւռ – Ալզէթ:

ՃԷՅՄՍ ՌԷՅ որ ձերբակալուեցաւ Լոնտոնի մէջ կեղծ անցագրի պատճառով, կը շարունակէ պնդել թէ պատուելի Քինկի ոճրագործը չէ: Միւս կողմէ, Չարլըզ Սթեֆընս, որ գլխաւոր վկան էր Ռէյի դէմ, անհետացած է:

ՌԻՉՄԸՆՏԻ մէջ, ցեղային խռովութիւններ եղած են առջի գիշեր: Սեւերը քաղաքին մէկ կարեւոր գործատունը կրակի տուած են:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԷ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

1967 Նոյեմբերէն մինչեւ 1968 Մայիս, ընդամէնը վեց ամսուան ընթացքին, Հայաստանի հողին վրայ բարձրացուեցան երկու կոթողներ, առաջինը՝ Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը յաւերժացնելու համար, իսկ երկրորդը՝ Սարդարապատի հերոսներուն ի պատիւ:

Այդ կոթողներուն բացման արարողութեանց ներկայ եղան հարիւր հազարաւոր մարդիկ, ու ներկայ եղան ազգային արժանապատուութեան կիսադարեան վէրքը մասամբ թեթեւցնելու աճապարանքով, յուզումով, հպարտութեամբ:

Յուշարձաններու բացման արարողութեանց ներկայ եղան նոյնպէս պետական ու կուսակցական բարձրաստիճան դէմքեր եւ ուրիշներու կարգին, ուրիշներէն առաջ, երկու առիթներով ալ ճառ արտասանեց Հայաստանի թիւ մէկ քաղաքացին՝ Անտոն Քոչինեան: Եղեռնի զոհերուն նուիրուած յուշարձանին առջեւ, Քոչինեան, ի միջի այլոց, ըսաւ.

«Եւ եթէ մեր ժողովուրդի արեւելեան հատուածի վրայ չտարածուեց եղեռնի արհաւիրքը, ապա դրանով նա պարտական է այն բախտին, որ դեռ եւս անցեալ դարի սկիզբներին Արեւելեան Հայաստանը միացաւ Ռուսաստանին»:

Եւ քիչ մը անդին.

«Դառն ճակատագիր էր սպառնում ամբողջ Հայաստանին, եթէ մեր պատմութեան այդ օրհասական պահին Ռուսաստանում չյաղթանակէր Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը»:

1915ին, այո՛, մէջբերուած առաջին հատուածով տրուած պատճառաբանութիւնը ճիշդ է, բայց ամբողջ Հայաստանի դառն ճակատագիր սպառնացող «օրհասական այդ պահին» ո՞ւր էր Ռուսաստանը, որուն միացած էր Արեւելեան Հայաստանը «դեռ եւս անցեալ դարի սկիզբներին»: Եւ յետոյ՝ Ռուսաստանի մէջ յաղթանակած Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը փրկութի՞ւն բերաւ մեզի, թէ Լենինի «դէպի տուն» ծանօթ կոչով՝ ամբողջական անտարբերութեամբ իր բախտին լքեց հայ ժողովուրդը, լայն բացուած երախին դէմ յանդիման:

Շատ ծանօթ յանկերգ է Քոչինեանի յանկերգը եւ հաւանաբար երկար ատեն դեռ յեղյեղուէր յանկերգը, եթէ անոր հեղինակները հաւատային, թէ իրենց ունկնդիրները հին սարսափահարներն են, ամէն անհեթեթութիւն ծափողջունող սթալինեան գորշ զանգուածը: Մարդիկ բոլորովին նոյն կացութեան մէջ չեն ապրիր այսօր: Ժողովուրդը կը մերժէ իր ճշմարտութիւնը հերքող վիրաւորական սուտերով սնանիլ: Կ'ուզէ վերարժեւորել իր պատմութիւնը, կարօտը ունի իր զոհերուն խունկ ծխելու, զէնք ու հայրենիքը ճշմարտապէս փրկած հերոսներուն իր երախտագիտութիւնը պոռալու: Յուշարձանները տարբեր իրողութեան մը վկաները չեն, այս հոգեփոխութեան արդիւնքն են պարզապէս:

Երկրորդ կոթողին առջեւ, Քոչինեան խօսեցաւ իր երկրորդ ճառը ու պահ մը հոս եւս աջ եւ ահեակ խոտորելէ ետք, վերափոխուած ժողովուրդին զգացումները նկատի առած մարդու մը պէս խօսք ըսաւ ժողովուրդին.

«Ճակատամարտը վճռական նշանակութիւն ունեցաւ հայ ժողովրդի ֆիզիքական բնաջնջումը կանխելու գործում, հանդիսացաւ ապրելու նրա անդրդուելի կամքի փայլուն վկայութիւնը»:

Ու քանի մը հատուած վար, Սարդարապատի հետ Ղարաքիլիսէի ու Բաշ Աբարանի դիւցազնական խոյանքները յիշելէ ետք, դարձեալ՝

«Այդ համաժողովրդական պայքարը Արեւելեան Հայաստանի հայերին փրկեց ֆիզիքական բնաջնջումից, որ ծրագրել էր երիտ – թուրքական կառավարութիւնը»···:

Ամբողջ ճառին ոճը այսպէս չէ, Քոչինեան ի պաշտօնէ սրբապղծութիւններ գործած է դարձեալ, բայց մեծ է առաջին յուշարձանին առջեւ արտասանած ճառին եւ երկրորդի բացման արարողութեան ատեն արտասանածին տարբերութիւնը: Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Ռուսաստան իրար չեն խառնուած հոս ու սիրտ խառնող անճշդութիւններով փրկչական դերեր չեն ճշդած մեր բախտը, մեր բախտը ճշդած է «հայ ժողովրդի բախտորոշ կռիւը»:

Մէկ յուշարձանէն մինչեւ միւս յուշարձանին բարձրացումը ոգիի բարեշրջումը զգալի է անգամ պաշտօնական մարդոց արտայայտութիւններուն մէջ ու ասիկա ընդհանուր երեւոյթի մը յայտարար նըշանն է, յուսադրիչ նշանը···:

«Ազդակ» Պ. Ս.

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1932ին էր որ Վահրամ Փափազեան այցելեց Փարիզ եւ խաղաց կարգ մը դերեր, տեղիս բեմական ուժերուն մասնակցութեամբ:

Մեծանուն արուեստագէտը Փարիզի մէջ ներկայացուց «Օթէլլօ»ն, «Համլէթ»ը, «Ուրիէլ Ակոսթա»ն, «Գորրատօ»ն, «Աւազակները» եւ «Յո՞ երթաս»ը:

Ամբողջ պատանեկութեանս շրջանին, երբ արդէն Թատրոնի «որդ»ը սկսած էր կրծել բովանդակ էութիւնս, իմ երիտասարդական յոյզերուս եւ թատերական մտորումներուս եւ մտասեւեռման առարկան էր դարձած Վահրամ Փափազեանի արուեստն ու անձը:

Զինքը Պոլսոյ մէջ բազմաթիւ անգամներ տեսած էի բեմերուն վրայ, եւ բեմերէն դուրս ալ, հետեւած էի իր քայլերուն, երբ ան դուրս կ'ելլէր թատրոնէն խաղէն ետք, առանց սակայն համարձակելու մերձենալու իրեն: Միակ փափաքս, ցանկութիւնս՝ խօսիլ իրեն հետ, բարեկամութիւն հաստատել, եւ ինչո՞ւ չէ, իր խաղընկերը ըլլալ:

Այդ փափաքներս պիտի իրականանային այն օրը, երբ բախտն ու պատիւը պիտի ունենայի մեծանուն Օթէլլոյին համեստ Եակօն ըլլալու Փարիզի իր առաջին ելոյթին մէջ:

Արդար ըլլալու համար, այստեղ հարկ է որ խոստովանիմ, թէ Փափազեանի խաղընկերը ըլլալ ինքնին կը նշանակէ յաճախել թատերական դպրոց մը:

Փորձերու ընթացքին անոր լիակատար ցուցմունքները, մանրազնին բացատրութիւնները, դէմքերը ու դէպքերը նկարագրելու ճշգրիտ ոճը, ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ քոնսերվաթուարի դասընթացք մը, ուր աշակերտը կը տիրանայ թատերական արուեստի բոլոր նրբութիւններուն:

Եւ այս բոլորը, Վահրամ Փափազեան կ'ընէր այնպիսի պարզութեամբ մը, պատմելու այնպիսի յստակ ու վճիտ կերպով մը, որ աւելի կը դիւրացնէր զինքը ունկնդրողին հասկնալու եւ ըմբռնելու տրամադրութիւնը:

Մեծ վարպետը դիւրահաղորդ էր նաեւ ու մերձենալի, առանց «մեծ»ի հովեր առնելու, ինչ որ աւելի եւս հաճելի ու օգտակար կը դարձնէին իր ընկերակցութիւնը:

Այս բոլորը բեմին ու ներկայացման կապակցութեամբ: Վահրամ Փափազեան, բեմէն դուրս ալ հաճելի ընկեր մըն էր, հաճելի խօսակից մը, պատրաստաբան, զուարթախօս, սրամիտ, չէնչող ու արտակարգօրէն հմայիչ:

Չկար որեւէ նիւթ, կեանքի որեւէ երեւոյթ, որուն մասին ան չունենար իր յըստակ կարծիքը, միշտ ալ այդ կարծիքները հասցնելով ճշգրիտ ու հաստատուն եզրակացութիւններու:

Այսպէս, մեծ արուեստագէտ մըն էր Վահրամ Փափազեան, բեմի հսկայ մը, այդ իսկ պատճառով ալ գիտէր բեմէն դուրս դառնալ նոյնքան արժէքաւոր ու հազուագիւտ «խաղընկեր» մը...:

Փարիզէն վերադարձին, միջոց մը տակաւին Երեւան մնալէ ետք, Վահրամ Փափազեան բնակութիւն կը հաստատէ Լենինկրատի մէջ: Այս տեղափոխութեան պատճառն այն էր, որ հայկական թատրոնի եւ հայ բեմական արուեստի սահմանները սկսած էին նեղ գալ Վահրամ Փափազեանի յորդահոսան տաղանդին համար: «Մեծ նաւը՝ ովկիանոս կը փնտռէ»: Եւ Լենինկրատի արուեստի ովկէանոսին մէջ Վահրամին նաւը, այո՛, նաւարկեց խիզախօրէն, յաղթանակի նոր դափնիներ խլեց ան, եւ սակայն հայ թատրոնը զրկուեցաւ ատեն մը իր հազուագիւտ մէկ տարրէն...:

Երկրորդ աշխարհամարտի օրերուն, Լենինկրատի պաշարման շրջանին, Վահրամ Փափազեան մնաց քաղաքին մէջ եւ իր գեղարուեստական խօսքով խրախուսեց խորհրդային քաղաքացիները: Այդ շրջանին վերաբերեալ տեղեկատուութիւնները կը հաստատեն թէ բացի իր գեղարուեստական աշխատանքներէն, մեծանուն արուեստագէտը մասնակցած է նաեւ քաղաքին պաշտպանութեան գործին, ցոյց տալով քաղաքացիական մեծ քաջութիւն:

Պատերազմի վերջաւորութեան, Վահրամ Փափազեան ընտիր ռուս դերասաններով բաղկացած խումբով մը կը շրջի ընդարձակածաւալ Միութեան բոլոր շրջանները, միշտ ալ իր համբաւաւոր Օթէլլոյով յաղթանակներ կը նուաճէ ամենուրեք:

1954ին, «անառակ զաւակ»ը կը վերադառնայ տուն: Երեւանցիները, մոռցած ամէն քէն, Վահրամը կ'ընդունին մեծ խանդավառութեամբ: Վերադարձի իր առաջին ներկայացումը կ'ըլլայ Ծիրդոմեդիի «Ոճրագործին ընտանիքը», որուն մէջ Գորրատոյի դերով Փափազեան անգամ մը եւս կը գերէ ժողովուրդը:

×

Ըսինք թէ՝ Վահրամ Փափազեան «նկարագրով արտասովոր մարդ մըն էր»:

Արդարեւ, մեծանուն արուեստագէտին կեանքը, բեմէն դուրս, յաճախ եղած էր փոթորկալից արկածախնդրութեանց շարան մը: Ի՜նչ փոյթ, սակայն, Վահրամ Փափազեան մեծ եղաւ նաեւ... յաղթահարելով իր արուեստով բոլոր այն ձըգտումներուն, որոնք կը նկրտէին ստուեր մը ձգել իր մեծութեան վրայ:

Համաշխարհային թատերական պատմութեան մէջ գոյութիւն ունի ուրիշ դէմք մը՝ Անգլիացի մեծ ողբերգակ, չէյքսփիրեան տիպարներու անզուգական մեկնարկող դերասան Էտմոնտ Քին (1787–1833), որ ունեցաւ նոյնպէս արկածալից ու փոթորկայոյզ կեանք մը: Այս դերասանը բեմին վրայ իրրեւ Համլէթ, Օթէլլօ, Ռոմէօ փայլեցօրէն ներկայանալէ ետք, խաղէն ետք հանրային գրօսարաններու մէջ կը վարէր ցոփ ու գայթակղալից կեանք մը, հասարակ նաւաստիներու եւ անոնց պերճազիճ ընկերուհիներուն հետ գիշերներ կը լուսցնէր, աղմուկներ, կռիւներ ու գայթակղութիւններ կը յարուցանէր, մինչեւ որ բոլորովին գինով ու գրեթէ զգայազիրկ, կը փոխադրէին զինքը իր տունը, ու յաջորդ օրը, մեծանուն Քինը վերստին իր զմայլելի ստեղծագործութիւններով կը հմայէր իր հազարաւոր ունկնդիրները, որոնց յիշողութենէն անվերադարձ անհետացած կ'ըլլային արդէն նախընթաց գիշերուան գայթակղութեանց լուրերը:

Ճիշդ ու ճիշդ, Էտմոնտ Քինի նման, ամէն անգամ երբ մարդիկ Վահրամ Փափազեանի մէջ կը տեսնէին մարդկային տկարութենէն յառաջացած թերութիւն մը ու կը պատրաստուէին դատափետելու «անառակ զաւակ»ին չարաճճիութիւնը, Վահրամ Փափազեանի անզուգական արուեստը կուգար սպունգի զօրաւոր հարուածով մը անհետացնել ամէն հետք, եւ կը մնար միայն ու միայն մեծ Վահրամ Փափազեանը, իր հանճարափայլ արուեստով:

Մեծ հանճարները մեծ չփոթութիւններու ենթակայ կ'ըլլան: Այդպէս եղած էր անգլիացի մեծանուն դերասան Էտմոնտ Քինի պարագան, այդպէս եղաւ նաեւ մեր օրերու անզուգական ողբերգակ, նոր դարու նոր Օթէլլոյի մեկնարկող՝ հայազգի Վահրամ Փափազեանի պարագան:

×

Այս տողերը գրած պահուս, աչքիս առջեւ ունիմ նամակ մը, ստորագրուած Վահրամ Փափազեանի կողմէ, եւ ինծի յղուած անցեալ Դեկտեմբերին Փարիզի մէջ կայացած իմ թատերական յիսնամեայ գործունէութեանս առթիւ, շնորհաւորական հեռագրի մը հետ: Այդ նամակին մէջ, ողբացեալ արուեստագէտը կ'ըսէր.

«... Գմբէթ ջան, շատ եմ կարօտել Փարիզը, քեզ, այդտեղ գտնուող ու ի փառս հայ բեմին գործող մեր բոլոր հերոս ընկերներին եւ դրա համար էլ շատ եմ ցանկանում մէկ անգամ եւս այցելել Փարիզ: Սակայն, ինձ թւում է թէ դա հնարաւոր չէ, վասնզի հիւանդ եմ եւ վախենում՝ որ ուժերս ինձ դաւաճանեն: Ուրեմն, դու, Գմբէթ ջան, դու թռիր այստեղ, եկ տես Երեւանը, մեր թատրոնը ու վերջապէս քո Վահրամին: Ցանկանում եմ որ այս իմ փափաքը իրականանայ ու վերջին անգամ մենք ողջագուրուենք...»:

Երկար է այս նամակը, երկար է եւ յուզիչ, եւ սակայն ես կը բաւականանամ այնքանը միայն արտադրելով այստեղ:

Վահրամ Փափազեանի վերջին փափաքը չիրականացաւ: Ոչ ինք կրցաւ այցելել Փարիզ, ոչ ալ ես, աւա՜ղ, կրցայ «թռիլ» դէպի Երեւան...:

Ինծի պիտի վիճակէ՞ր արդեօք հաւ բախտը, երթալու օր մը խոնարհելու մեծանուն արուեստագէտ Վահրամ Փափազեանի շիրիմին առջեւ...:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԹԱԳԱՒՈՐ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Անտոնիոս կը դատապարտուի Արտաւազդը խաբէութեամբ գերի բռնելուն համար: Արտաւազդ ալ նախապէս հրաւէրին հետեւանք չի տար, ուրեմն կը կասկածէր որ կը բանտարկուի:

Արտաւազդ Պոմպէոսի օգնական ուժեր ղրկած էր: (Աբբիանոս Բ. 71 – Մանանդեան էջ 255): Ուրեմն օգնած էր Անտոնիոսի հակառակորդին:

Օգտաւիանոս կը գրէր որ չօգնէ Անտոնիոսի: (Դիոն 49, 41. – Աստուրեան էջ 113):

Անտոնիոս հաւանաբար տեղեակ էր Օգտաւիանոսի գրութեան եւ Արտաւազդին ետ քաշուիլը վերագրած ըլլալու էր այդ թելադրութեան:

Օգտաւիանոս կը միջամտէր ի նպաստ Արտաւազդի եւ ասիկա կը գրգռէր Անտոնիոսը:

Կրասոսի չէր օգնած եւ հաշտուած էր Պարթեւներու հետ:

Օգտաւիանոս Կղէոպատրայի դէմ պատերազմի յայտարարութեան չորրորդ պատճառ դրած էր Արտաւազդի գերութիւնը: (Դիոն 50, Աստուրեան էջ 120):

Անտոնիոս պէտք չունէր Հայաստանը տկարացնելու, այդ պիտի ըլլար ի նպաստ պարթեւական զօրութեան:

Գարագաշեան կը գրէ, թէ Արտաւազդը մահուան դատապարտուեցաւ, որովհետեւ Աղեքսանդրիոյ փառաչուք հանդէսին Կղէոպատրայի եւ Անտոնիոսի գահերուն առջեւէն անցնելով «Թագուհի թագուհիներու» չգոչեց, Արտաւազդ բարձր բռնեց արքայական արժանաւորութիւնը, չգոչեց եւ Լէօ կը հետեւի Գարագաշեանի:

Հանդիսութենէն ետք տեղի ունեցած է Աքսիումի ճակատամարտը, այդ ատեն Արտաւազդ բանտն էր եւ կը զբաղէր թատրոն եւ պատմութիւն գրելով: Կղէոպատրա օգնութիւն խնդրեց Մար Արտաւազդէն, որ հակառակորդ էր հայ թագաւորին: «Աքսիումէն վերադարձին Մարին դեսպան ղրկեց օգնութիւն խնդրելու: Արտաւազդ 34էն ի վեր գերի էր, կը թ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Նշանակեցի՞ր այս խօսքերը, պոռաց Նէճիպ Մէլհամէ գրասեղանին քով նստած գրագրին:

Միւսը գլխովը հաստատական պատասխան տուաւ:

— Ապու Սամաք, շարունակեց փաշան, երկաթը կարմրեցա՞ւ:

Սուտանցին փայտէ կոթով երկաթէ ձողը, որ կրակարանին մէջ մխրճած էր, դուրս քաշեց, որու շէկ գոյնը մռայլ ու շարաշուք լոյս մը սփռեց գետնափորին մէջ, եւ ըսաւ.

— Այո՛, կարմրեր է:

— Ուրեմն գործի սկսէ:

— Ո՞ր կողմէն պիտի սկսինք, հարցուց սեւամորթը անհելի պաղարիւնութեամբ մը:

Նէճիպ Մէլհամէ պահ մը իր զոհին նայեցաւ, որ աչքերը արհաւիրքով լեցուն՝ հրաշէկ երկաթին կը նայէր, եւ յետոյ պատասխանեց.

— Նախ՝ կռնակէն...:

Ապու Սամաք կարմիր երկաթը կամաց կամաց կամաց մօտեցուց հէք կապկըպուած կնոջ իրանին: Նախ խանձի հոտ մը տարածուեցաւ նկուղին մէջ, այրած լաթի անախորժ հոտ մը, յետոյ ահռելի աղաղակ մը լսուեցաւ: Սալիհան էր որ իր միսերուն այրիլը կը զգար...:

— Խօսէ՛, տո՛ւր անունները, եթէ ոչ...

Նէճիպ Մէլհամէ չկրցաւ խօսքը աւարտել. յանկարծ, նկուղին դուռը ուժգին հարուածով մը բացուեցաւ եւ կէս մթութեան մէջ երեւցաւ Իզզէթ փաշայի այլայլած եւ խելայեղ դէմքը, որ խոյանալով Սուտանցիին վրայ անոր թեւը բռնեց եւ ետ քաշեց հրաշէկ երկաթը:

— Ի՞նչ կ'ընես, թշուառական, գոչեց Ապու Սամաքի երեսին, ի՞նչպէս կը համարձակիս ձեռք վերցնել կնոջ մը վրայ ու զայն չարչարանքի ենթարկել, չե՞ս գիտեր որ անիկա մեր Վեհափառ Սուլթանին հիւրը կը համարուի եւ այս պատճառաւ իր անձը նուիրական է...:

Սուտանցին՝ ապուշ ապուշ մէյ մը Նէճիպի ու մէյ մը Իզզէթի կը նայէր առանց պատասխանելու:

Նէճիպ Մէլհամէն ալ Ապու Սամաքի չափ շփոթած ու շուարած էր այս անակընկալ միջամտութենէն. այսուհանդերձ կը զգար որ Սուլթանին սիրական քարտուղարը ինքն իրմէ չէր որ այս միջամտութիւնը կ'ընէր, հետեւաբար ինքզինք արդարացնելու ձեւով մը կմկմաց.

— Կը ներէք, փաշա էֆէնտի, բայց կարծեմ մեր ըրածը մեր վեհափառ տիրոջ հրահանգներուն համեմատ է...:

— Ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ միւսը ա՛լ աւելի պոռալով, դուք որ վեհափառ տիրոջ մեծանձնութիւնը, բարութիւնը, խղճահարութիւնը եւ գութը մօտէն կը ճանչնաք, ի՞նչպէս կրնաք ենթադրել որ այսպիսի հրահանգ մը կրնայ տալ...:

— Բայց այս առտու ինք անձամբ ըսաւ որ...:

— Սխա՛լ, էֆէնտիմ սխալ, կ'երեւայ որ խնդրին մէջ թիւրիմացութիւն մը կայ, իր հրահանգը սխալ հասկցած ըլլալու էք... ձեզի կ'ըսեմ եւ կը կրկնեմ որ մեր վեհափառ տէրը այդպիսի հրահանգ մը չի կրնար տուած ըլլալ, կը հասկնա՞ք փաշա էֆէնտի... ես հիմա իր քովէն կուգամ:

Այս վերջին խօսքերը բաւական պերճախօս էին ամէն բան հասկցնելու համար: Նէճիպ Մէլհամէ գլուխը ծռեց եւ պատասխանեց.

— Այո, իրաւունք ունիք, ես սխալ հասկցած ըլլալու եմ:

— Վեհափառ սուլթանը կը հրամայէ որ, շարունակեց Իզզէթ փաշա, Սալիհա հանըմին ամէն կերպով խնամք տարուի եւ ոչ ոք համարձակի անոր մազին մէկ թելին իսկ դպչելու, հակառակ պարագային չարաչար պատիժ պիտի կրէ, ով որ ալ ըլլայ:

Սուտանցին, որ հոն անշարժ կեցած էր, ահ ու սարսափով լսեց այս խօսքերը եւ կամաց մը ետեւ ետեւ երթալով, աներեւոյթ եղաւ բաց մնացած դռնէն:

Ցայտնապէս կ'երեւար որ Իզզէթ փաշա դիտմամբ պոռալով կը խօսէր, որպէսզի Թուրք հերոսուհին կողմէ խօսքերը լսուին: Եւ սակայն Սալիհա հանըմ կենդանութեան նշան չէր տար, իր աչքերը փակ, կարծես կը քնանար, իր շուրջը անցած դարձածին անուշադիր:

— Բայց այս խեղճ կինը մարեր է, ըսաւ սուլթանին քարտուղարը մէկէն անոր քով փութալով:

— Քիչ մը առաջ թէեւ անգամ մը մարեցաւ, բայց խելքը գլուխը բերինք, պատասխանեց Նէճիպ Մէլհամէ:

Իզզէթ փաշա բռնեց կնոջ ձեռքը: Սալիհա հանըմ խոնջ աչքերը բացաւ ու ըսաւ.

— Չէ՛, մարած չեմ, աչքերս գոցեցի որպէսզի չտեսնեմ ձեր խաղցած կատակերգութիւնը եւ եթէ կարելի ըլլար ականջներս ալ պիտի խփէի, որպէսզի արտասանած խօսքերն ալ չլսէի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(157 – Շար.)

թէ Մարը վախնալով որ Արտաւազդ կը վերադառնայ Հայաստան Օգտաւիանոսի կողմէ, խնդրեց Կղէոպատրայէն մեռցնել զայն՝ իբր գրաւական իր բարի կամքին: Այսպէս Կղէոպատրա գլխատել տուաւ դժբախտ Արտաւազդը, գլուխը ղրկեց Մարաստան»: (Վէյկալ, Մարք Անթուան, էջ 527):

Մար Արտաւազդ երկրէն հեռացած էր այդ ատեն:

Վերջաբանին մէջ հեղինակը կը կրկնէ. «Հայաստանի ներքին իրադարձութիւնները չէն որ կը յառաջացնեն այս անկումը, այլ երկու հսկայ կայսրութեանց մրցակցութիւնը հայ աշխարհի համար»:

Խորէն Եպս. Ստեփանէ Խորենացիի աշխարհաբար թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ տարբեր գաղափար կը պարզէ. «Ներքին խռովութիւնները միշտ շըրջապատող պետութեանց սադրանքները չէին, այլ աւատապետական հակամարտութիւնները, նախարարներու անիշխանական ձգտումները, որոնք չէին ուզեր հեղինակաւոր թագաւոր մը, որ իր կարգին աւատապետ մըն էր: Աւատապետները ճամբեցին Երատոյ Թագուհին, յետոյ կրկին վարեցին 14 թուին: Անոնք անիշխանութեան մէջ կը պահէին երկիրը, իրենց անկախութիւնը ապահովելու համար: Չէին ըմբռներ որ ազգութիւն եւ հզօր ըլլալու համար հարկ էր կարգ, օրէնք, կարգապահութիւն: Յաճախ ըմբոստութիւն եւ հակառակորդի միացում: Դրացիները օգտուեցան ներքին խնդիրներէ, չէին հանդուրժեր որ զօրաւոր տէրութիւն մը կազմուի»:

Հայ պատմութեան խորահմուտ Պատկանեան աւելի առաջ կը գրէր.

«Ուրիշներ մեծցեր, փայլեր են, հայ ազգը աւելի աւագ, որ ունէր իր բնիկ երկիրը, սեփական քաղաքակրթութիւնը, երբեք չէ փայլեր պատմական մեծ աստղ: Հայեր այլուր մեծ դիրքեր գրաւել են, իրենց հայրենիքին մէջ քիչ ծառայել են: Այս տարօրինակ երեւոյթի պատճառը որոնելու է ոչ թէ արտաքին հանգամանքներում, օրինակ շրջակայ ազգերի զօրաւոր լինելու մէջ, որովհետեւ Հայեր եւս, որ այդ ազգերի չափ հին եւ բազմամարդ էին, կարող էին զօրաւոր տէրութիւն կազմել, հապա ներքին հանգամանքներում, գլխաւորապէս նորանում որ դարաւոր ժամանակներէ ի վեր Հայաստանը բաժանուած էր բազմաթիւ մանր տոհմերի եւ իշխանութիւնների, որոնցմէ իւրաքանչիւրը անկախ ըլլալով, չէր ուզեր ենթարկուիլ կեդրոնական իշխանութեան, ատկէ կ'օգտուէին դրացիները»:

Պատկանեան հրատարակած է եօթանասուն նախարարական տուներու ցանկը՝ աւագութեան կարգով: Ալիշան կը յիշէ չորս հարիւր տոհմեր մեծ եւ փոքր: (Շիրակ, 1881, էջ 3):

Ո՛չ Հռոմ պիտի թոյլատրէր որ Պարթեւը երկարէր մինչեւ Սեւ ծով, ո՛չ Տիզբոն պիտի ընդունէր Հռոմի տիրապետութիւնը այդ երկրին վրայ եւ սպառնար Միջագետքի: Պարթեւները բարեկամներ ունէին Հայաստանի մէջ, նախարարներէն շատերը խնամի էին Պարթեւ ազնուական ընտանիքներու, խնամիական կապերը կը մերձեցնէին հայ – պարթեւ աւատապետութիւնը: «Պարթեւներուն հետ էին ազնուական տոհմերէն շատերը, փոքրամասնութիւն մը նպաստաւոր էր Հռոմի: Օգոստոս եւ Տիբերիոս կայսերներու օրով հռոմէական կուսակցութիւնը յաղթեց եւ Հայաստան դարձաւ իրապէս հռոմէական նահանգ մը»: (Փոթեմքին, Իսթուար տը լա Տիփլոմասի, Ա. էջ 65):

Կուսակցութիւններ կը դաւէին իրարու դէմ, դրացիները կ'օգտուէին ներքին պայքարներէ: Օտարին կը միանային հակառակորդը ջախջախելու համար:

Հրանդ Արմէն եւ ուրիշներ Արտաւազդի արտաքին քաղաքականութիւնը կը ներկայացնեն, չեն ըսեր թէ Արտաւազդ, անդրանիկ որդի Տիգրանի, ի՛նչ դեր ունեցաւ հօրը պատերազմներուն ատեն, ի՛նչ դիրք բռնեց, երբ եղբայրները կը դաւէին հօրը դէմ՝ գահը գրաւելու համար, հետեւաբար զինք ժառանգութենէ զրկելու համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) «Սոֆիա-Յակոբեան» զոլէժի բակին մէջ, 15 Յունիս, տեղի ունեցած է Մայիս 28ի յիսնամեակի փառահեղ հանդիսութիւնը՝ նախագահութեամբ ընկ. Կ. Սասունիի: Բանախօսած են ընկերներ Մուշեղ Իշխան եւ Հրաչ Տասնապետեան:

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ Հայաստանի Անկախութեան յիսնամեակը տօնուած է Յունիս 16ին, նախագահութեամբ ընկ. Կ. Սասունիի: Այս առթիւ 150 պատանիներ կատարած են իրենց պատանեկանի երդումը՝ անցնելով Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան շարքերը:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Յունիս 2ին տեղի ունեցած հանդիսութեամբ մը, Յունահայութիւնը եւս նշած է Հայաստանի Անկախութեան յիսնամեակը: Հանդիսութեան ընթացքին բանախօսած է ընկ. Հ. Մարուխեան, Պէյրութէն:

ՊԱՂՏԱՏԻ Նորաշէն հայկական թաղին կից, 9000 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ պիտի շինուի ծերանոց մը, որուն շէնքին առաջին քարի զետեղման հանդիսութիւնը կատարած է, Յունիս 6ին, Իրաքի Հայոց առաջնորդը՝ Ասողիկ Եպս. Ղազարեան: Ծերանոցը պիտի շինուի բարերարութեամբ Տիկ. Ռեճինէ Իսկէնտէրեանի, որ զայն կը կառուցանէ ի յիշատակ իր ողբացեալ աղջկան՝ Մելինէի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԵՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութիւնը այս տարի լոյս պիտի ընծայէ Արամ Ինճիկեանի «Թումանեան» մենագրութիւնը, որ կ'ամփոփէ բանաստեղծին գիտական կենսագրութիւնը: Պիտի հրատարակուի նաեւ «Թումանեանը ժամանակակիցներու յուշերում» երեք հատորներէ բաղկացած աշխատութիւնը:

Այս տարի լոյս կը տեսնեն նոյնպէս Աթաբեկ Խնկոյեանի, Լեւոն Բաշալեանի, միջնադարեան հայկական ողբերու եւ Լէոյի գեղարուեստական գործերու մասին հատորներ: Այս տարի ընթերցասէրը առիթ պիտի ունենայ ծանօթանալու «Հայկական միջնադարեան զրոյց» խորագիրը կրող գիրքին, որ կ'ընդգրկէ ԺԳ.-ԺԸ. դարերու հայ ժողովրդական զրոյցները: Ասոնցմէ զատ, հիմնարկութիւնը հրատարակութեան կը պատրաստէ Դ. Վարուժանի եւ Պ. Դուրեանի գործերը:

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԸ»

Հայաստանի ձայն – պատկերասփիւռի վարչութեան տնօրէնը՝ Ջ. Կիրակոսեան, կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ Երեւանի ձայնասփիւռի կայանի աշխատանքներուն մասին:

— Հայաստանի մէջ ձայնասփիւռի կայան հաստատուած է, այն ալ շատ չնչին տարողութեամբ, միայն 1926ին: Այժմ Երեւան ունի ձայնասփիւռի հզօր կայաններ: Հաղորդումներու տեւողութիւնը օրական 30 ժամէն աւելի է:

Արտասահմանի համար տրուող հաղորդումներու քանակի տեսակէտով, Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը, Մոսկուայէն ետք, երկրորդ տեղը կը գրաւէ Խորհ. Միութեան մէջ: Օրական վեցուկէս ժամ կը տրուին հայերէն, ռուսերէն, արաբերէն, քրտերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն հաղորդումներ:

Ծրագրով նախատեսուած է այս տարի վերջացնել շինութիւնը ձայն – պատկերասփիւռի նոր շէնքին: Եթէ իրագործուի ծրագիրը՝ աւելի մեծ հեռանկարներ կը բացուին «Երեւանի ձայն»ի համար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԽՈՐՈՎԱԾԻ ՆՈՐ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայերը շատ հինէն ի վեր սիրած են խորովածը, եւ հաւանաբար այդ է պատճառը, որ այս «արքայական ճաշը» պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ հայկական ճաշերուն մէջ:

Սակայն խորոված պատրաստելը դըժուար է:

Պարոյր Մանուկեան, Երեւան, պատրաստած է ինքնաշխատ սարք մը, որ կարելի է օգտագործել բնակարաններու եւ նաեւ մեծ ճաշարաններու մէջ՝ կազով, ելեկտրականութեամբ կամ փայտածուխով: Այս նոր սարքը, որ շուտով արտադրութեան պիտի դրուի, կրնայ ընդունիլ 41 շամփուր՝ 123 կտոր միսով, եւ իւրաքանչիւր վայրկեանին կրնայ «մատակարարել» 12 կտոր խորոված:

Պ. Մանուկեան այժմ կը պատրաստէ մեքենայ մը, որ աշխատելու պարագային մէկ ժամուան մէջ պիտի թխէ 6–7 հազար լաւաշ:

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ՏԱՌԵԽ ՁՈՒԿԻ ՄԱՍԻՆ

Արաբ աշխարհագիրները մեր Վանայ լիճը (անոնց կողմէ անուանուած է Արճէշի կամ Խլաթի լիճ) նկարագրելու ատեն չեն մոռնար յիշատակելու տառեխ ձուկը, որ « ...կը տարածուէր ամբողջ աշխարհի մէջ»: Ահա միջին դարերու արաբ աշխարհագիր Աբուլ–Ֆիտայի վկայութենէն երկու տող. «Ասիկա աղի մեծ լիճ մըն է, մէջտեղը շատ խորունկ, իսկ անոր շրջագիծը աւելի քան չորս օրուան ճամբայ է: Անոր եզերքը կը գտնուին Խլաթ եւ Արճէշ քաղաքները եւ ուրիշ քաղաքներ: Հոն կ'որսան տառեխ կոչուած ձուկը, որ կը տարածուի ամբողջ աշխարհի մէջ...»: Ժամանակին Վանի տառեխը այնքան մեծ համբաւ վայելած է, որ նոյնիսկ այդ բառը մուտք գործած է յունարէն լեզուին մէջ: Ինչպէս գիտել կուտայ Ինճիկեան, Յոյները աղած ամէն ձուկ «տառիխոն» կը կոչեն: Մինչեւ անգամ աղած միսն ալ այդպէս կը կոչեն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տաղասացներ եւ տաղեր, գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան (Ազգ. Մատենադարան) Հրատ. Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, 1968:

Բնագրական դիտողութիւններ պատարագամատոյցի եւ երեքսրբեանի մասին, գրեց. Հ. Վահան Ինգլիզեան (Ազգ. Մատենադարան): Հրատ. Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (231)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

Քոզէթ առանց բան մը հարցնելու կը քալէր: Կեանքի առաջին վեց տարիներուն մէջ քաշած տառապանքներուն պատճառով իր բնութիւնը կրաւորական հանդարութիւն մը առած էր: Մանաւանդ որ առանց ինքն ալ գիտնալու, սորված էր ծերուկին տարօրինակ գործերուն եւ ճակատագրին այլանդակութեանց, այս դիտողութիւնը այսուհետեւ շատ անգամ ընելու առիթ պիտի ունենանք: Հարկ է նաեւ ըսել թէ Քոզէթ ծերուկին հետ ըլլալով, կը զգար թէ ապահովութեան մէջ էր:

Ժան Վալժան ինչպէս նաեւ Քոզէթ, չէր գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթար: Ինք Աստուծոյ կը վստահէր, ինչպէս Քոզէթ ալ իրեն կը վստահէր: Ժան Վալժան կը կարծէր զգալ թէ աներեւոյթ ձեռք մը կար իր քով որ զինքը կ'առաջնորդէր: Որոշ գաղափար մը, յատակագիծ մը, նպատակ մը չունէր բնաւ: Եւ ոչ իսկ ստուգապէս գիտէր թէ Ժավէ՞րն էր տեսած մարդը, բայց իրօք եթէ Ժավէրն ալ ըլլար, Ժան Վալժան կրնար ճանչցուած չըլլալ անկէ: Միթէ ծպտուա՞ծ չէր. միթէ մեռած չէ՞ր կարծուեր:

Սակայն քանի մը օրէ ի վեր անանկ բաներ կ'անցնէին, որոնք տարօրինակ կ'երեւէին: Այսքանը կը բաւէր զինքը համոզելու եւ ստիպելու որ ալ ոտք չկոխէ Կորպոյի տունը: Որջէն արտաքսուած անասունի մը պէս ծակ մը կը փնտռէր պահուելու համար, մինչեւ որ ուրիշ ծակ մը գտնէ բնակելու:

Ժան Վալժան շատ մը զանազան լաբիւրինթոսներ կազմեց Մուֆթարի թաղին մէջ, որու բնակիչները կարծես տակաւին միջին դարու կարգապահութեան եւ ննջելու զանգակի լուծին ներքեւ գտնուողներու պէս արդէն քնացեր էին: Հմուտ ռազմագէտի մը պէս զանազան ձեւերով միաւորեց Սանսիէ եւ Քոփոյի, Պաթուար Սէն–Վիքթորի եւ Փիւի լ'Էրմիթի փողոցները:

Այս փողոցներուն մէջ վարձու սենեակներ կան, բայց եւ ոչ իսկ ներս կը մտնէր, վասնզի չէր գտներ ինչ որ կը յարմարէր իրեն: Օրինակի համար անկասկած գիտէր ինք որ եթէ պատահաբար իր հետքը փնտռուած ըլլար, չգըտնուելով պիտի կորսուէր:

Երբ Սէնթ Էթիէն տիւ Մոնէն ժամը տասնեւմէկ զարկաւ, Ժան Վալժան Փոնթուազի փողոցէն եւ ոստիկանութեան գործակալին պաշտօնատունին առջեւէն կ'անցնէր, որու թիւն էր 14: Քանի մը վայրկեան ետքը ետ դառնալու ստիպուեցաւ այն բնազդով որու վրայ քիչ մը առաջ խօսեցանք: Նոյն պահուն գործակալին լապտերի տակէն հետզհետէ անցնելով փողոցին դէպի խաւարին կողմը մտան:

Այս երեք մարդերէն մին ոստիկանութեան պաշտօնատունին պողոտան մտաւ:

Ժան Վալժանի յայտնապէս կասկածելի թուեցաւ ան որ առջեւէն կը քալէր:

— Եկուր, աղջիկս, ըսաւ Քոզէթին, եւ շտապով հեռացաւ Փոնթուազ փողոցէն:

Շրջան մը առաւ: Պատրիարքներու ճամբուն բոլորտիքը դարձաւ որ ատենը ուշ ըլլալուն համար գոցուած էր, արագօրէն վազեց Էփէ տը Պուա եւ Արպալէթի փողոցներուն մէջ, եւ Փոսթի փողոցը մտաւ:

Այս փողոցին մէջ ճամբաներու կիցք մը կայ, ուր է հիմակուան Ռոլէնի վարժարանը եւ որ ուրիշ փողոցներու հետ կը միանայ Նէօվ Սէնթ Ժընըվիէվի փողոցը:

Աւելորդ է ըսել թէ Նէօվ Սէնթ Ժընըվիէվի փողոցը հին փողոց մըն է, եւ թէ տասը տարին անգամ մը սուրհանդակ մը չանցնիր Փոսթի փողոցէն: ԺԳ. դարու մէջ բրուտները կը բնակէին Փոսթի փողոցը, որու բուն անունն էր Փոյ (*) փողոց:

Լուսինը պայծառ լոյս մը կը ծաւալէր այս քառուղիին բերանը:

Ժան Վալժան դրան մը տակ պահուըտեցաւ, վասնզի ենթադրելով թէ այդ երեք մարդերը իրօք իր ետեւէն կուգային, հաշիւ կ'ընէր թէ պիտի կրնար լաւ մը տեսնել զանոնք եթէ անցնէին այդ պայծառ լոյսէն:

Իրօք հազիւ հազ երեք վայրկեան անցած էր, եւ ահա մարդերը երեւցան: Հիմա չորս հոգի էին, ամէնքն ալ բարձրահասակ էին, թխագոյն եւ երկայն թիկնոցներ հագած էին, բոլորաձեւ գըլխարկներ ունէին եւ իւրաքանչիւրին ձեռքը հաստ գաւազան մը կար:

Այս մարդոց գիշերանց աղետալի կերպով քալուածքը ահարկու բան մըն էր, բայց իրենք ալ ոչ նուազ ահարկու էին իրենց բարձր հասակով եւ հաստ բազուկներով:

(*) «Փօ» ֆրանսերէն կը նշանակէ անօթ, աման:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր Տիկին Մկրտիչ եւ Սաթենիկ Հայթայեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի առաւօտ իրենց սիրելի հօրեղբօր

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԱՒԱՉԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ (զոհ կառքի արկածի, Մարսէյլ) :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը, Տիկին Անիձա Ասատուրեան (Քանատա), Պ. Ասատուրեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիկեան (Յունաստան եւ Արժանթին), Այրի Տիկին Մանուկեան եւ զաւակները (Յունաստան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն. կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Սէնթ Էթիէնի Ս. Աստուածածին մատրան մէջ

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան (Քանատա) քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Մարիամ Սարեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն իր ամուսնոյն

Թորոս Սարեանի

մահուան առթիւ :

×

Պ. Արա Մինասեան (Բուրպըվուա) կը նուիրէ 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, իր ողբացեալ քրոջը Արաքսի Մինասեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ :

Տիկ. Տօքթ. Արթինեան եւ իր զաւակները կը նուիրեն 100 Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկ. Մանէ Գոյումճեանի մահուան առթիւ :

Տիկ. Մ. Մէրճանեան (Անիէր) կը նուիրէ 30 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Գառնիկ Թիւթինճեանի մահուան առթիւ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցական տարուան փակման հանդէսը տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս հանդիսասրահին մէջ, այս Կիրակի ժամը 16ին :

Նոյն առիթով պիտի ըլլան մարզական քանի մը խաղեր, գծագրական ցուցահանդէս մը պատրաստուած աշակերտներու գործերով, եւ լուսանկարչական ցուցադրութիւն մը նուիրուած Հայկական Միջնադարեան Մանրանկարչական եւ Ճարտարապետական արուեստին եւ նորագոյն շրջաններուն :

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Մեզոն տը լա Շիմի :

Խօսք կ'առնէ Ջօր. Քէօնիկ :

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ
ՓԱՐԻԶ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Չորեքշաբթի առաւօտ Յուլիս 3 : Հաւաքուիլ ժամը 7ին Սէնթ Մոնփոլնէ *:*

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանի խումբը կը մեկնի Յուլիս 3ին : Հաւաքուիլ Փեռաշ, *կայարանի մուտքի ժամացոյցին տակը, ժամը 16ին :*

×

Օգոստոսի արձանագրութիւնները կը կատարուին ընկերուհիներ Մամուրեանի եւ Հարէլեանի մօտ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսուան մը գործադուլներու եւ բանուորական պահանջներու հետեւանքով, շատ զգալի յաւելումներ եղած են գլխաւորաբար մեքենաներու, ռուբաժի, *անձնակազմերու ու նաեւ թուղթի տպագրական ու այլ բոլոր ծախքերուն վրայ (Ընդհանուրը՝ 20–25 %) :*

Այս կացութեան առջեւ եւ հակառակ մեր ցանկութեան, պարտադրաբար ստիպուած ենք բարձրացնել «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, կարենալ մասամբ հաւասարակշռելու համար թերթիս պիւտճէն : Գիտցողը գիտէ թէ որքա՜ն զոհողութիւն կը պահանջէ հրատարակութիւնը հայերէն օրաթերթի, որ զրկուած է նաեւ տեղական մամուլի լայնածաւալ ազդերէն :

Ի դիմաց այս պայմաններուն, կարենալ տոկալու համար «Յառաջ»ի բաժանորդագրութիւնը պարտաւոր ենք բարձրացնելու : Բայց վերջին դիւրութիւն մը տալու համար մեր բաժանորդներուն, այդ կարեւոր յաւելումը *պիտի ընենք Օգոստոս մէկէն սկսեալ, հակառակ անոր որ «Յառաջ» այդ յաւելումները կը կրէ Յունիս մէկէն ի վեր :*

Ջերմապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն որ իրենց առկախ հաշիւները փակեն ու կանխավճարները կատարեն մինչեւ այդ թուականը, օգտուելով ներկայ սակէն :

Օգոստոս մէկէն սկսեալ ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն 50ական Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան»ի եւ Մշակոյթի Տան, ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի, Սէնթ-Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական վարչութեան

Կիրակի 7 Յուլիս, ամբողջ օրը

ՖԱՊՐԸԿՈՒԼԻ ՄԷՋ

հանրակառքի ընկերութեան հանգստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ, Սեփթեմէնէն *երկու կայարան վերջ*

աջի վրայ

(Հանդիսավայր երթալու համար Գանըպիէրի *87 թիւի առջեւէն* Սաքսաֆի *օթոքառերը առնել եւ իջնել* Ֆապրըկուլ *: Նաեւ Կարտանի օթոքառը եւ էքսի Թրոլէն կանգ կ'առնեն հանդիսավայրին առջեւ : ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով) :*

Կառքերու Փարքինկ *ապահովուած*

Գեղարուեստական ընտիր բաժին

Հաճելի անակնկալներ

Կը նուագեն Ալեքսանեան եղբայրներ

Առաւօտ ՊՈՒԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

(պուլերը միասին բերել)

Ճոխ պիւֆէ

եւ համեղ շամփուրով խորոված մատչելի գիներով :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ժամանակին մամուլով հաղորդուեցաւ, կը ցաւինք որ մեր կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներով, հարկադրուեցանք յետաձգել մեր Գեղարուեստական Հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար 5 Մայիսին Սոռպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ :

Պարտք կը սեպենք տեղեկացնել թէ այս առիթով ծախուած բոլոր տոմսակները ի զօրու կը մնան մեր յառաջիկայ հանդէսին համար : Այնուամենայնիւ անոնք որոնք կը փափաքին ետ ստանալ տոմսակներուն փոխարժէքը, պատրաստ ենք գոհացում տալու նման դիմումներու :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 30ին, Կիրակի ժամը 15–22 դպրոցի պարտէզին մէջ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Դիւրամատչելի պիւֆէ : Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— *Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն :*

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յուլիս 7ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44–5 Օավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը ԹՈՄՊՈԼԱ *արժէքաւոր առարկաներով*

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, չոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը եւ թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15 10,45, 11,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47, 13,00, 13,24, 13,30, 13,54, 14,00, 14,30 15,00

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւններն ներկայ ացնող շէնք մը : Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երբ շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երբ շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն :

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Հերոսներու Օրը» Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ, Յուլիս 21ին Շաւիլի անտառը :

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կավօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ :

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են :

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ :

Ճաշագին 15 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկ
ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները
Շաբաթ (29 Յունիս) ժամը 20,30ին : Բ
լոր ընկերներու ներկայութիւնը պար
ւորիչ է : Շատ կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր
ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժո
ղովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21
Ահարոնեան ակումբը : Բոլոր ընկերներ
ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք ձեր արձակուրդը անցը
Ալպեան լեռներուն վրայ, Լը Ֆոյի
նակավայրը, ուր կան տրամադրելի կ
հաւորուած սենեակներ Յուլիս եւ Օգո
տոս ամիսներուն համար, այժմէն
դիմեցէք՝

JEUNESSE ET ACTION
LE FAU, 38, ROISSARD
Tél. 8 à Roissard

Հայկական հաճելի մթնոլորտ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 75 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 40 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 90 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
30
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
30 JUIN
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11249
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
44e ANNÉE — No 11.249

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզեան շրջանի մեր զոյգ վարժարաններուն՝ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան ու Ռէնսիի Դպրոցասիրացի տարեվերջի հանդէսները տեղի կ՚ունենան այս կիրակի:

Սովորական մրցանակաբաշխութենէն զատ երկու դպրոցներն ալ կը խոստանան հանդիսականներուն ցոյց տալ՝ մէկը աշակերտներու մարզական խաղերն ու նկարչական ցուցահանդէսը, միւսը՝ աշակերտուհիներու գեղարուեստական շնորհներն ու հաճելի անակնկալները:

Դպրոցական տարեշրջանի վերջին երկու ամիսները խռովայոյզ օրեր եղան Ֆրանսայի բարձրագոյն եւ միջնակարգ վարժարաններուն համար, իբրեւ հետեւանք համալսարանական ուսանողներու ծանօթ շարժումին, որ նոր վերջացաւ:

Ընդհանուր գործադուլը, որմէ ազդուեցան նաեւ երթեւեկի միջոցները, ինչպէս նաեւ ուսուցիչներու որոշ մասի դասադուլը որոշ չափով իրենց հակազդեցութիւնը ունեցան նաեւ մանչերու եւ աղջկանց մեր երկու դպրոցներուն վրայ: Սակայն անոնք կրցան տարեշրջանը վերջացնել համեմատաբար լաւագոյն պայմաններու մէջ:

Մեծ գոհունակութեամբ է, որ կը պահուին մեր զոյգ վարժարանները:

Ամէն գնահատանքէ վեր է վաստակը Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, որ քառասուն տարիէ ի վեր կանգուն կը պահէ Սեւրի վարժարանը:

Յաճախ ըսած ենք եւ աւելորդ չենք նկատեր կրկնել, որ եթէ 1928ին Մխիթարեան Հայրերը նախաձեռնարկ չըլլային վերաբանալու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը (հիմնուած 1846ին եւ փակուած 1870ին), Ֆրանսահայութիւնը միջնակարգ օրինաւոր վարժարան մը պիտի չունենար այսօր:

Հազարաւոր աշակերտներ հայկական դաստիարակութիւն ստացած են Մխիթարեանց յարկին տակ քառասուն տարիէ ի վեր:

Վերամուտին կը յուսանք, որ յաւելում պիտի կրէ աշակերտներու թիւը, որ ցարդ կը տարուբերէր 100–105ի միջեւ: Մայիս 2ին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ նորակառոյց դասարաններուն, տեղ բանալով աւելի մեծ թիւով աշակերտներու:

Հայաշատ Մարսէյլը ցարդ չունեցաւ իր միջնակարգ վարժարանը, որովհետեւ չունեցանք Մխիթարեաններու օրինակին հետեւող կազմակերպութիւն մը, որ նախաձեռնութիւնն ու պատասխանատուութիւնը ստանձնէր նման գերազանցապէս ազգօգուտ ձեռնարկի մը:

Դրամը չէ, որ կը պակսի: Գաղթական չէ այլեւս ֆրանսահայութիւնը: Եթէ անհատներ չեն ուզեր դրամական զոհողութիւն ընել, ունինք Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնն ու Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը, որոնք կրնան դիւրութեամբ ստանձնել նիւթական բաժինը:

Նոյնը կրնանք ըսել Դպրոցասիրացի համար: Եթէ 1879ին Պոլսոյ մէջ հիմնուած այս ընկերութիւնը Փարիզի արուարձանը փոխադրած չըլլար իր դպրոցը, Ֆրանսահայերը աղջկանց վարժարան պիտի չունենային այսօր:

Գոնէ գուրգուրա՛նք մեր զոյգ վարժարաններուն վրայ եւ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ ու աշակերտուհիներ ղրկենք լոյսի այս վառարանները, որոնք կոչուած են հայապահպանման հայրենասիրական ու ազգօգուտ գործին այս հիւրընկալ աստղերուն տակ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսայի ընկերները բաւական դժգոհ են այն որոշումներուն առթիւ զորս Ֆրանսա առած է առանց նախապէս խորհրդակցելու Հասարակաց Շուկայի անդամներուն հետ: Յանձնախումբը կը շեշտէ թէ ըստ Հռոմի դաշնագրին, ֆրանսական կառավարութիւնը չի կրնար մինակը ձեռք առնել յայտարարուած պահպանութեան միջոցները եւ կը խորհի թէ ամէն պարագայի մէջ, պէտք է առանց պայմանաժամի վերադառնալ հաւաքական միջոցառումներուն: Արդ, յանձնախումբը վերջնապէս կարծիք յայտնելէ առաջ որոշուած միջոցներուն մասին 108 թիւ յօդուածին ձեւակերպութեան կը դիմէ եւ կը պահանջէ որ Խորհուրդը նիստ գումարէ: Այս ձեւով արտայայտուած է եւրոպական յանձնախումբին բանբերը:

Յանձնախումբը տրամադիր է ամէն կերպ օգնելու Ֆրանսայի բայց կ՚ուզէ որ որոշումները միակողմանի չտրուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՐԲԱԹ գիշերուընէ սկսեալ Փարիզը սկսաւ պարպուիլ: Կը թուի թէ շատ չեն անոնք որ կրնան յետաձգած ըլլալ իրենց արձակուրդը, ընտրութեան պատճառով, ինչ որ հաւանաբար զգալի համեմատութեան մը հասցնէ ձեռնպահներու թիւը եւ իր ազդեցութիւնն ալ ունենայ արդիւնքներուն վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ հաստատած է թէ Փօլոս Զ. Պապն է որ միջամտած է Հանոյի կառավարութեան մօտ, որպէսզի Ամերիկա եւ Հիւսիսային Վիէթնամ հանդիպում ունենան: Ճոնսըն այդ դիմումը ըրած էր Պապին երբ Վատիկան գացած էր: Փօլոս Զ. ամերիկեան առաջարկը փոխանցած էր Հանոյի:

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ»ը կը խորագրէ թէ Իսրայէլ պատերազմ կը պատրաստէ, անդրադառնալով Զօր. Տայեանի ճառին:

ՄԵՆՏԷՍ - ՖՐԱՆՍ եւ Ժանընէ չկրցան իրենց տեսակէտները պարզել Ուրբաթ իրիկուն, ընտրական վիճաբանական հանդիպումին զոր կազմակերպած էր կոլիզթ թեկնածուն: Ամուսկ, պոռչտուք այնքան սաստիկ եղած են, որ բեմին վրայ Մենտէս եւ Ժանընէ անխօս ֆիլմի մը դերակատարներու տպաւորութիւնը թողած են: Անկարելի եղած է լսութիւն հաստատել որպէսզի թեկնածուները խօսին եւ ի վերջոյ հանրաժողովը վերջացած է սկսելէ առաջ: Մենտէս հրմշտկուած է, նոյնիսկ գետին ինկած: Քիչ ետք զեկոյց մը հրապարակած է ուր կ՚ըսէ «փոխադարձ անհանդուրժողութեան մթնոլորտը որ յայտնաբերուեցաւ Ժանընէի կազմակերպած ժողովին ատեն, հետեւանքն է իշխանութեան կամքին Ֆրանսացիները երկու պլոքի բաժնելու»:

ՊՈՒԼՈՆԸԻ պատկերասփիւռի սթիւտիոներուն մէջ պայթիւն մը տեղի ունեցած է Շաբաթ առաւօտ: Վնասները մեծ են:

ՀԱՆՈՅԻ ժողովուրդը փողոցներուն մէջ տօնեց ամերիկեան 3000րդ օդանաւին վար առնուիլը:

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ վախ կայ Իտալիոյ մէջ: Համայնավար կուսակցութիւնը ընկերային տագնապ մը կ՚ուզէ ստեղծել, դժուարացնելու համար Լէոնէի գործը, դաշլիճ կազմելու:

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կիւթեմպէրկի Գիւտը եւ Հայերը

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

Կիւթեմպէրկ, տպագրութեան հայրը, նոր դարաշրջանը բացաւ իր գիւտով: Եղաւ այնքան նշանաւոր, որպէս կեանքի պայմանները յեղաշրջող դէմք՝ որքան Քրիստափոր Գոլոմպոս:

Ծնած էր Կիւթեմպէրկ՝ 1397ին, Մակոնցա: Զաւակն էր բարեկեցիկ ընտանիքի մը: Ուսած էր Սթրազպուրկի մէջ: Ծննդավայր վերադառնալէ ետք՝ հետամտեցաւ տպագրութեան գիւտին, որ տեղի ունեցաւ 1445ին: Իսկապէս յեղաշրջիչ գիւտ: Տասը տարիներ տեւող փորձառական աշխատանքէ մը ետք՝ յաջողեցաւ արագօրէն եւ ճշգրտութեամբ ձուլել բիւրաւոր գիրեր, շարել զանոնք, էջեր կազմել, ցրուել զանոնք, վերստին շարել, գիրքեր հրատարակել:

Մինչեւ այդ թուականը՝ կրօնաւորներ եւ գեղագիրներ՝ ձեռքով կը գրէին մատեանները: Ձեռագիր մատեանի մը յօրինումը երկար, շատ երկար ժամանակի կը կարօտէր, միանգամայն չափազանց մեծածախս էր: Ձեռքով գրուած Աստուածաշունչ մը կ՚արժէր, գրեթէ հարիւր Ֆլորին, գումար մը՝ որով, այն ատեն, այսինքն Կիւթեմպէրկի օրերուն, կարելի էր գնել ոչ թէ հասարակ տուն մը, այլ պալատ մը: Ուրեմն, ո՞վ կարող էր գնել Աստուածաշունչ մը կամ նման ստուարածաւալ գիրք մը, եթէ ոչ իշխան մը, հարուստ վաճառական մը:

Մարդիկ անմիջապէս զգացին գիւտին առաջնակարգ կարեւորութիւնը: Իշխանութիւնները անյապաղ օգտագործեցին զայն. — օրացոյցներ եւ աղօթագիրքեր հրատարակեցին, ամրապնդելու համար քրիստոնեաներու հաւատքը, մանաւանդ Արեւելքէն յառաջացող սպառնացայտ Թուրքերուն դէմ:

Այնուհետեւ, Կիւթեմպէրկի նախաձեռնութեամբ, հրատարակուեցան քերականութիւններ՝ լատինական լեզուի, ի պէտս ուսուցիչներու եւ ուսանողներու: Իսկ 1455ին լոյս տեսաւ Կիւթեմպէրկի գլուխգործոցը, — Աստուածաշունչը, 42 տողերէ բաղկացած էջերով, զարդագծերով, եւ սկզբնական գեղեցիկ, գունաւոր գիրերով:

Տպագիր Աստուածաշունչը տասն անգամ նուազ արժեց, քան ձեռագիր Աստուածաշունչը: Վիթխարի յաջողութիւն մը իսկապէս:

Ափսո՜ս, Կիւթեմպէրկ չվայելեց իր աշխատանքին վարձատրութիւնը: Վաշխառու մը, Եոհան Ֆուստ, որ կը հայթայթէր անհրաժեշտ գումարը, Աստուածաշունչին տպագրութեան աւարտումէն իսկ առաջ՝ մինչեւ յետին սանթիմը պահանջեց վճարած դրամը, տոկոսներով հանդերձ:

Կիւթեմպէրկ, երախտաւոր մարդը, մեռաւ 1468ին, անտեսապէս քայքայուած եւ գրեթէ կոյր:

Բայց ծագած էր տպագրական արուեստը: 1500ին Գերմանիոյ զանազան վայրերուն մէջ կը գործէին արդէն 188 տպարաններ: Եւրոպայի միւս երկիրներուն մէջ՝ աւելի քան հարիւր տպարաններ հրատարակած էին քառասուն հազար գիրքեր: Լատիներէն Աստուածաշունչին յաջորդեց գերմաներէն Աստուածաշունչը, տասը յաջորդեցին այլ Աստուածաշունչեր՝ զանազան լեզուներով եւ բարբառներով:

Պատկերազարդ Սուրբ գիրքեր լոյս տեսան, ի պէտս խոնարհ մարդերու, որոնք այն ատեն կարդալ չէին գիտեր սակաւին: Մեծ տարածութիւն ունեցան եկեղեցւոյ Հայրերու գործերը, ջերմեռանդութեան գիրքերը՝ ի պէտս հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու:

Տպարանները անդուլ գործեցին՝ ի պէտս համալսարաններու, ուսանողներու, վարժապետներու: Աստուածաբանական, իմաստասիրական, գրական ձեռագիր մատեանները ձեռքէ ձեռք անցան՝ տպագիր:

Ի պատիւ Հայութեան, ըսե՛նք թէ Կիւթեմպէրկի գիւտէն հազիւ 67 տարի ետք, այսինքն 1512ին, Վենետիկի մէջ կը հրատարակուէր «Պարզատումար»ը: Ամբողջ Արեւելքի մէջ առաջին գիրքն էր, որ լոյս կը տեսնէր հայերէն: Յաջորդ տարին, 1513ին, Վենետիկի մէջ լոյս կը տեսնէին հետեւեալ չորս գիրքերը. — Պատարագատետր, Տաղարան, Ուրբաթագիրք, Աղթարք, ձեռամբ Յակոբ Մեղապարտի: 1565ին, նոյն քաղաքին՝ Վենետիկի մէջ լոյս կը տեսնէր Սաղմոսարան մը, ձեռամբ Աբգար Դպիրի: Հայկական տպարաններ հիմնուեցան Վենետիկ, Լիվոռնոյ, Մարսիլիա, Ամսթերտամ, Կ. Պոլիս: Տպուեցաւ գրաբար Աստուածաշունչը նախ Ամսթերտամ, 1666ին (առաջին նըւաճում մը), ձեռամբ՝ Ոսկան վարդապետի, ապա Վենետիկ, 1735ին, ձեռամբ Մխիթար Աբբահօր (երկրորդ նուաճում մը, գլուխ-գործոց մը): Այնուհետեւ լոյս տեսան քերականական, բառագիտական, լեզուական, մեկնաբանական մեծղի երկեր, երանաշնորհ Աբբահօր օրով իսկ: Թո՛ղ իր վախճանումէն ետք լոյս տեսած հոյակապ երկերը թէ՛ Վենետիկի, թէ՛ Վիեննայի մէջ:

Կիւթեմպէրկի գիւտը փառաւորապէս օգտագործուեցաւ Հայերու կողմէ: 1794էն մինչեւ 1968 անդադար լոյս տեսան եւ կը տեսնեն գիրքեր, տարեգիրքեր, պարբերաթերթեր, ամսաթերթեր, շաբաթաթերթեր, օրաթերթեր, — Ազդարար, Եղանակ Բիւզանդեան, Բազմավէպ, Հանդէս Ամսօրեայ, Մասիս, Մասեաց Աղաւնի, Արծիւ Վասպուրականի, Հայրենիք, Հայաստան, Ազատամամարտ, եւա՛յլն, եւա՛յլն, եւա՛յլն, մինչեւ այսօրուան բազմահազար գիրքերն ու թերթերը՝ թէ՛ բնաշխարհի եւ թէ գաղթաշխարհի մէջ:

Տպագրական արուեստը անփոփոխ մնաց գրեթէ չորս հարիւր տարի, բայց այնուհետեւ, անդրագիտութեան չքացումով զգալի դարձաւ արագատիպ մեքենաներու անհրաժեշտութիւնը: «Լինոտիպ»ները հրաշք կը գործեն այսօր: Տասը մարդու աշխատանք կը կատարեն: Ոչ թէ միագոյն, այլ երկգոյն, եռագոյն, բազմագոյն հրատարակութիւններ կը կատարուին՝ աշխարհի բոլոր երկիրներուն, նաեւ Հայաստանի մէջ: Արտասահմանի մէջ եւս կը գործեն Հայերը, Վենետիկ, Վիեննա, Միջ. Արեւելք, Ամերիկա:

Հայկական մանրանկարչութեան հայող հոյակապ հատոր մը լոյս տեսաւ Վենետիկի մէջ, անցեալ տարի: Նոյն մանրանկարչութեան հայող հոյակապ հատոր մը եւս լոյս տեսաւ Հայաստանի մէջ, այս տարի: Աշխարհի չորս ծագերուն վրայ լոյս կը տեսնեն հայերէն գիրքեր, արձակ եւ տաղաչափուած, միագոյն եւ բազմագոյն:

Գիրքը, ամբողջ մարդկութեան համար եղած էր, է՛ եւ պիտի ըլլայ հոգիի գլխաւոր սնունդը: Ազնուական, ազնուացուցիչ բովանդակութեամբ գիրքը: Այո՛, հոգիի սնունդը, ի հեճուկս հեռատեսիլին (թելեվիզիոնին) եւ ռատիոյին (ձայնասփիւռին):

Ինչ պիտի ըլլար մեր այսօրուան կեանքը՝ առանց Կիւթեմպէրկի գիւտին:

Հէ՜ք Կիւթեմպէրկ: Բարերարն եղար մարդկութեան, եւ աչքերդ փակեցիր աղքատութեան եւ դառնութեան մէջ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

… «ԱՅՍ ՀՄՈՒՏ, ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԼՈՌԵՑԻՆ…»

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Չէր սիրում կեղծիքը: Իսկ ո՞վ է այն «հերոսը», որ կ'ասի․— «Ես սիրում եմ կեղծիքը…»:

Ամէն մարդ խօսում է անկեղծութեան անունից…

Թումանեանի անկեղծութիւնը անկեղծ է: Կեղծաւորութեան, կեղծիքի դէմ գրած նրա բազում յօդուածներից մէկը նա վերնագրել է՝

«Անկեղծ չենք» եւ ոչ թէ «Անկեղծ չէք»:

Չի սրբանում, կուրծք չի ծեծում, նա, իր խօսքերով՝ այն «եօթներորդը» չէ, որը գալիս է որպէս դատաւոր, ամէնքին մեղադրելու եւ ամէնքից հաշիւ ուզելու»:

«Անկեղծ չենք»:

«Դերասանութիւնը գեղեցիկ է բեմի վրայ, ուր խաղում են, բայց նա զարշելի է կեանքի մէջ, ուր ապրում են», — գրում է նա:

«Նրանք խաղ են անում ամէն տեղ եւ ամէն բանի հետ», — գանգատւում է նա:

×

Ահա նրանք, այդ դերասանները․ «Համոզուած ու չհասկացուած գաղափարական գործիչ», «միւսը նշանաւոր հերոս է խաղում», «այս մէկը գրող է կեղծում», «նահատակ, «բարեգործ»: Այստեղ է եւ «գործիչը», որը «փոխանակ գործի ծանրութեան տակ մտնելու… հեծնում է նրա վրայ ու դարձնում իր էշը»: (Այս մասին կայ նաեւ այսօրուայ բանաստեղծի վկայութիւնը, տես՝ «Մարդ կայ եկել է չալակն աշխարհի, մարդ կայ՝ աշխարհն է չալակած տանում»…):

«Ժողովուրդը»: Չակերտները՝ պարտադիր են: Որովհետեւ այդպիսիները խօսում են ժողովրդի անունից, «միշտ գոռում են «ժողովրդի» անունը»:

Այդպիսիները «ժողովուրդն էլ են կեղծում», — գրում է Թումանեանը: Ի՞նչպէս:

Շատ պարզ: Ահա, «Իրենց մարդկանցից ոմանց հանդէս են բերում կեղծ ստորագրութիւններով, անգրագէտներին իրենց շինած յօդուածներով ու ներկայացնում որպէս ժողովուրդ»:

Բանն այսպէս է: Ու նրա վերջաբան - բացականչութիւնը («Դէ եկէք ու ջոկեցէք իսկականը կեղծիքից»), «իսկականի» ու «կեղծիքի» մէջ մոլորուած մարդու բացականչութիւն չէ, ընթերցողը շատ պարզ տեսնում է կեղծիքը եւ «ջոկում իսկականից…»:

×

Քահանայի որդի Թումանեանի ջուրը երկնային Թագաւորի ջրի հետ մի առուով չի գնացել: Այս ակներեւ է:

Մերթ մօտենալով, մերթ հեռանալով, 1901 *թուականին, երբ նա* 32 *տարեկան էր, գրում է իր «Կանչ»ը:*

Այս «Կանչ»ը ուղղուած է Աստծուն: Կանչում է ու կասկածում․ «Կանչելը՝ կանչեմ, սակայն էնտեղ ինձ լսող կա՞յ…:»

Ու… պայման է դնում․— «Եթէ կաս, Աստուած… եթէ Աստուած ես դու անմեղութեան… ո՞ւր ես, եթէ կաս… եթէ Աստուած ես դու խաղաղութեան… եթէ Աստուած ես դու վրէժխնդիր…»:

Աստուած պէտք է լինել դիմանալու համար այս «եթէ»ներին, «ամբարիշտներին», «չարագործներին», «ամբարտաւաններին»՝ չզարկելու, տեղն ու տեղը «չշանթելու» համար…:

Դէ արի ու տես, զարկիր ու շանթիր,
Եթէ Աստուած ես դու վրէժխնդիր:

Եւ Աստուածը դիմանում է, ոչ զարկում է, ոչ շանթում:

Քաջ գիտենալով Աստծոյ աստուածային խասեաթը, նոյն բանաստեղծութեան մէջ Թումանեանը խօսում է Աստծոյ հետ, որպէս… հաւասարի… արի ու տղամարդու պէս խոստովանիր,

Ո՞ւժդ է պակասում…
Թէ չենք աղերսում…

Ինչ վերաբերում է «աղերսելուն», աղերսանք՝ որքան ուզես, հէնց ինքը, Թումանեանը դրանով է զբաղուած… մնում է հաստատել առաջին դրոյթը՝ ամենակարողը կարողութիւն չունի, ուժասպառ է…—բռնեց Աստծուն տեղն ու տեղը, յանցանքի վրայ…

Սակայն նոյն թուականին…

×

Նոյն թուականին Թումանեանը նամակ է գրում Էջմիածնի միաբան, իրաւաբանութեան դոկտոր (այն ժամանակ էլ դոկտորներ կային…) հայր Արսէն Ղլտճեանին․

«Վերջերս այնպիսի տագնապների մէջ ընկայ, որ վերջապէս որոշեցի (ճք) — չգիտեմ այս բառն ինչպէս գրեմ — քահանայ դառնալ»:

Պէտք է ենթադրել, որ բանաստեղծն իր ամբողջ կեանքում ոչ մի բառ այսպիսի դժուարութեամբ չի գրել:

Եւ գրելիս՝ ժպտացել է, չեմ կասկածում, ժպտացել թումանեանական համբաւաւոր ժպիտով…

«Քահանայ դառնալ»:

Ակաս - մակաս, էս էր պակաս, — կ'ասէր ժողովուրդը:

×

Պարզ է, որ Թումանեանն ու նրա մերձաւորները («Աղայեանցն ու Տէր-Յովհաննէսը…») հասել են այն անսպասելի որոշմանը, որովհետեւ, ինչպէս Թումանեանն է գրել իր նամակում, «ջուրն է եկել, կամուրջի գլուխն առել, էլ ճամբայ չկայ…»:

Ի՞նչ ջրի, ի՞նչ կամրջի մասին է խօսքը:

«… Երեխաներիս, ուսման վարձի պատճառով, արգիլել են ուսումնարան գնալ, տանս վարձը գրեթէ կէս տարով մնում է, պարտք անելու տեղ չի մնացել, եւ պարտքատէրերս էլ համբերութիւնից դուրս են եկել»:

Այնուհետեւ՝

«… Ահագին մանրապճեղ ընտանիք ու պարտքատէրերի մի բազմութիւն», *եւ որ* «մնացել եմ շուարած — անկարելի է այսօր գրականութեամբ պարապել… կամ դէսը, կամ դէնը»:

«Դէնը» քահանայութիւնն էր…

Դժուար է ասել, թէ ի՞նչ տեսակ քահանայ կը դառնար տէր Յովհաննէսը, բայց մի բան հաստատ է․ նա կը լինէր կրակ ու պատիժ այն ժամանակուայ հոգեւորականութեան գլխին…

Բարեբախտաբար, նրա բարեկամներից մի ուրիշ խումբ, Թումանեանին ետ է պահում այդ քայլից, ազատելով հոգեւորականներին այս փորձանքից…:

Թումանեանը մնաց «դէս»ը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

(Շար.)

ԽՄԲ.— Դրուագներու առաջին մասը՝ «Յառաջ» 23 Ապրիլ 1968:

ՀԱՅԵՐԷՆ 7000 ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1959ին Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկութիւնը: Վերոյիշեալ գիտական հաստատութեան մէջ համախմբուեցան հնագէտներ, ազգագրագէտներ, իսկ 1960էն սկսեալ՝ նաեւ բանագէտներ: Երբ կազմակերպական շրջանը աւարտեցաւ, հիմնարկութիւնը սկսաւ զբաղիլ Հայաստանի հնագիտական, ազգագրական, հայկական ժողովրդական բանաւոր ստեղծագործութեան, պարի, ինչպէս նաեւ ժողովրդական երգ ու երաժշտութեան ուսումնասիրութիւններով:

Հնագէտներու հետազօտութեան առարկան Հայաստանի հինաւուրց նիւթական մշակոյթն է, այսինքն ինչ որ կերտուած է մեր նախնիքներուն ձեռքով՝ հին քարի դարէն մինչեւ ուշ միջնադարը (ԺԸ. դար):

Դեռ 20–25 տարի առաջ Հայաստանի մէջ յայտնաբերուեցան մեծ քանակութեամբ գործիքներ, որոնք կը վերաբերէին հին քարի դարուն եւ նոր քարի դարուն: Վերջին տարիներուն յայտնաբերուած են հին քարեդարեան նոր կայաններ՝ տարբեր վայրերու եւ առաջին անգամ նաեւ քարայրներու մէջ: Իբրեւ մեծ յաջողութիւն պէտք է յիշատակել ժայռերու վրայ փորագրուած նախնադարեան հազարաւոր ժայռապատկերներու յայտնաբերումը Գեղամայ եւ Սիւնեաց լեռներու մէջ: Այդ ժայռապատկերները, որոնք կը պատկանին քարի դարու վերջին շրջաններէն մինչեւ երկաթի սկզբնական շրջանը, այսինքն Ք. Ա. առաջին հազարամեակը, կը պատկերացնեն Հայաստանի բնիկներուն կեանքն ու մշակոյթը: Յայտնաբերուած են նաեւ այսպէս կոչուած նոր քարի դարու բնակավայրեր, որոնք կը վերաբերին քարի դարէն առաջին մետաղին՝ պղինձին օգտագործման անցման ժամանակաշրջանին:

Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը եւ Անիի մէջ Ն. Մառի, Յ. Օրբէլիի կողմէ կատարուած պեղումները, որոնք պսակուեցան ճարտարապետական կարգ մը յուշարձաններու եւ հարուստ հնագիտական նիւթերու յայտնաբերումով, շատ ծանօթ են: Սակայն հայ ժողովուրդի կերտած միջնադարեան նիւթական մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը նոր թափ եւ ծաւալ ստացաւ Դուինի 1937էն սկսած պեղումներով, որոնք կը շարունակուին ցայսօր: Պեղումներու շնորհիւ յայտնաբերուած են բազմաթիւ ճարտարապետական յուշարձաններ, արտակարգ կերպով հարուստ եւ բազմակողմանի հնագիտական նիւթեր, որոնք կը բացայայտեն միջնադարեան այդ մեծ քաղաքին արտադրական կեանքին, մշակոյթին եւ դրացի երկիրներու հետ ունեցած անոր տնտեսական կապերուն համայնապատկերը:

Հայ ժողովուրդը ի հնուց անտի սովորութիւն ունեցած է արձանագրութիւններ փորագրել իր կառուցած շէնքերուն եւ այլ կոթողներուն վրայ: Այդ արձանագրութիւնները հայ ժողովուրդին տնտեսական, ընկերային, քաղաքական կեանքին, լեզուին եւ մշակոյթին պատմութեան համար բացառիկ աղբիւրներ են, որոնց հաւաքումը եւ հաւաքածոներու ձեւով հրատարակութեան տալը եղած է հայագէտներու հին սերունդին երազը: Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան աշխատանքներով արդէն հաւաքած են շուրջ 7000 հայերէն արձանագրութիւն եւ ձեռնարկած անոնց հրատարակութեան: Լոյս կը տեսնեն արդէն պատմական Հայաստանի առանձին գաւառներու արձանագրութիւնները հաւաքող պրակներ:

Հիմնարկութեան գիտահետազօտական աշխատանքին միւս ճիւղը Հայաստանի ազգագրական նիւթերու ուսումնասիրութիւնն է: Ազգագրագէտները հետազօտական աշխատանքներ կը կատարեն երկրին բոլոր շրջաններուն մէջ, նպատակ ունենալով ուսումնասիրել հայ ժողովուրդի հին եւ նոր կենցաղը, զբաղումները, տնտեսութեան, կեանքի նիւթական պայմանները, ընկերային, տնտեսական յարաբերութիւնները, սովորութիւններու համակարգը, հայ ժողովուրդին եւ անոր ազգագրական տարբեր խումբերուն բնորոշ առանձնայատկութիւնները:

Այս աշխատանքները կը կատարուին ոչ միայն արդի Հայաստանի ազգագրական շրջաններուն, այլեւ, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, Արեւմտեան Հայաստանի ազգագրական խումբերուն [illegible] խումբեր, որոնք այժմ կը բնակին արդի Հայաստանի մէջ: Աւելին՝ ազգագրական հետազօտութիւններ կը կատարուին նաեւ յաճախ Հայաստանէն դուրս՝ Վրաստան, Ատրպէյճան, Սեւ ծովի հիւսիսային ափերը, Հիւս. Կովկաս՝ ուսումնասիրելու այդ վայրերու բնակչութեան ազգագ[illegible]

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ

ԵՒ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՈԼՄՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՒՐՔ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

— Բայց, հանըմ էֆէնտի, ինչո՞ւ այսպիսի անհաշտ ընթացք մը կը բռնէք մեզի հանդէպ, ըսաւ Իզզէթ փաշա մեղմ ու փաղաքշական ձայնով մը: Չէ՞ք տեսներ որ մեր վեհափառ տէրը որքա՛ն մեծանձնութեամբ եւ քաղցրութեամբ կը վարուի ձեզի հանդէպ… ո՞ր վեհապետը այնքան ներողամիտ համբերութիւն ցոյց պիտի տար իրեն դէմ դաւադրողներուն մասին…: Եթէ ձեզի չարչարանքներու ենթարկեցին, վստահ եղէք որ ատիկա մեր վեհափառ տիրոջ կամքին դէմ էր էր բացարձակապէս եւ ապացոյցն ալ այն է որ զիս հոս ղրկեց որպէսզի ամէն կերպով հոգ տանիմ ձեր հանգստութեան…: Ափսոս որ քիչ մը ուշ հասայ, եթէ ոչ այսքան տառապանքն ալ չէիք կրեր: Ինչ որ կատարուեցաւ այս գիշեր ձեր անձին վրայ, վեհափառ սուլթանին կամքին բոլորովին հակառակ էր եւ ներում կը խնդրեմ եղածին համար…:

Յետոյ, Իզզէթ փաշա, միւս պալատականին դառնալով աւելցուց․

— Ըսէք, փաշա էֆէնտի, միթէ վեհափառ սուլթանին հրամանով ու գիտակցութեա՞մբ էր այս չարչարանքները տուիք:

— Բնաւ երբեք, պատասխանեց միւսը, ըմբռնելով որ այդ էր տրուելիք միակ պատասխանը:

— Միթէ մեր վեհափառ տէրը երբեք համամիտ գտնուա՞ծ է այս կերպ հարցաքննութեան:

— Բնաւ երբեք, կրկնեց Նէճիպ փաշա:

— Կը տեսնէ՞ք հանըմ էֆէնտի, որ ամբողջ եղածը թիւրիմացութեան մը արդիւնքն է որ ալ բնաւ պիտի չկրկնուի:

Այս խօսքերուն իբրեւ ամբողջ պատասխան, Սալիհա հանըմ մրմնջեց նուաղեալ ձայնով մը․

— Ամէնքդ ալ վատ թշուառականներ էք:

Երկու փաշաները այս նախատինքին առջեւ պահ մը ցնցուեցան եւ ցասումի ու կատաղութեան շող մը անցաւ իրենց աչքերուն մէջէն, բայց եւ այնպէս շուտով զսպեցին ինքզինքնին եւ Իզզէթ փաշա ըսաւ առաջուան մեղմ ու փաղաքշական ձայնովը․

— Հանըմ էֆէնտի, կը տեսնեմ որ շատ գրգռուած վիճակ մը ունիք եւ ասիկա խիստ բնական կը գտնեմ ձեր կրած դառն փորձութիւններէն ետքը․ երբ հանդարտանաք ու հանդարտիք, այն ատեն ապահով եմ որ աւելի ողջամիտ կերպով պիտի դատէք անձերը եւ իրողութիւնները… Նէճիպ փաշա պահապանները կանչեցէք, որպէսզի տիկինը իր սենեակը առաջնորդեն, վեհափառ կայսեր անձնական բժիշկին ալ իմաց տուէք որ տիկնոջ քով փութայ եւ պէտք եղած խնամքները տայ:

Նէճիպ փութաց այս հրահանգները հաղորդել գրասեղանին քով նստած պալատականին, որ սահմռկած երեւոյթով մը կը դիտէր իր աչքերուն առջեւ պարզուող այս տարօրինակ ու անակնկալ տեսարանը: Յետոյ, երկու փաշաները եկան Սալիհա հանըմին քով եւ սկսան ամենայն փափկութեամբ եւ զգուշութեամբ անոր ոտքերուն եւ թեւերուն կապերը քակել:

Սալիհա երբ ինքզինք կապանքներէն ազատ զգալով՝ սկսաւ իր ընդարմացած անդամները շարժել, ահռելի ցաւեր զգաց ամբողջ իրանին երկայնքը եւ սարսափելի ճիգ մը ըրաւ ինքն իր վրայ ու խեղդեց ցաւի աղաղակներ:

Քանի մը վայրկեան ետքը պահապանները եկան զինքը իր սենեակը տանելու համար: Սալիհա հանըմ իր զօրութեան վստահելով, ուզեց ոտքի ելլել, ուժաթափ ինկաւ աթոռին վրայ, անզօր ձայնով մը կմկմալով․

— Չէ՛, չեմ կրնար քալել…

— Երկար ու կակուղ թիկնաթոռ մը բերէք ու անով փոխադրեցէք տիկինը, հրամայեց Իզզէթ փաշա:

Քառորդ մը ետքը, չորս մարդիկ, փափուկ բարձերով պատած թիկնաթոռի մէջ կը փոխադրէին Սալիհա հանըմը:

Այսպէս ուրեմն չարչարանքներով [illegible]սած երկրորդ հարցաքննութիւնն ալ կը լմնէր առանց որեւէ արդիւնքի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏ

(158 – Շար.)

ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...

ԱՂԱ ԱՂԲԱՐ ԲԱՐԻ ԵԿԱՐ, ԿՏՐԻՃ ԵԱՐՍ Ո՞ՒՐ ԹՈՂԻՐ ԵԿԱՐ

Հին բարքերը, գաւառական սովորութիւններն ու տոհմիկ կենցաղը, մանաւանդ հայկականը, տան մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն կ'ապահովէին: Ընտանիքի անդամները, համերաշխութեամբ եւ սիրով կը վերաբերուէին: Մեծերը փոքրերուն հովանի ու հոգածու կ'ըլլային, կրտսերներն ալ մեծերուն հնազանդ կը մնային: Նահապետական օճախներու մէջ կամաւոր ,զինուորական ու աւանդական կարգապահութիւնը նուիրական էր: Եւ ոչ մէկը կը համարձակէր այդ ոսկի օղակէն դուրս ելլել: Աստուած մի արասցէ եւ հեռու մեզմէ այդ սրբապղծութիւնը:

Հայերու համար, իրարմէ զատ ապրիլը մեծ ամօթ էր եւ պախարակելի...: Այս պատճառով, ընտանիքները բազմանդամ կ'ըլլային: Նահապետական տուներու փառքն ու պարծանքը իրենց անդամներուն հաւատարմութիւնը, պարկեշտութիւնը, աշխատասիրութիւնը, օրինապահութիւնն ու աւանդապաշտութիւնն էր:

Դաշտային ու տնական աշխատանքները նահապետին հրամանովն ու ցուցմունքներովը, իսկ տնական կանացի գործերն ալ մեծ տիկնոջ հսկողութեամբ ու հրամանաւ կը կատարուէին: Պատմութեան սեփականութիւնը դարձած, բայց պաշտելի սովորութիւն մը, նոր հարսներու մունջ պահելու աւանդութիւնն էր:

Հայոց աւանդական պատմութեան վկայութեամբը, նոյնիսկ հեթանոսական շրջաններուն, Հայերը իրենց ընտանեկան նուիրական սրբութեանց հաւատարիմ կը մնային: Պերճախօս է պատմութիւնը Արա Գեղեցիկի, որ Ասորեստանի հսկայ գահը մերժեց եւ ընտանեկան նուիրական սրբութիւններուն հաւատարիմ մնալով նահատակուեցաւ (Հայոց աւանդական պատմութիւն):

Նահապետական տան մը երկու եղբայրները, սայլերով անտառէն փայտ բերելու կ'երթան: Միջանկեալ պէտք է ըսեմ, թէ գիւղական այս աշխատանքը ամէնէն դժուարինն ու վտանգաւորն է, որովհետեւ օրերով անտառին մէջ մնալու պարտաւորութիւնը, շատ մը զանազան վտանգներ կ'ենթադրէր:

Մինչ այս երկու եղբայրները անտառէն կը վերադառնան, սայլերէն մէկուն անիւը կը կոտրի: Պզտիկ եղբայրը մեծին կ'ըսէ.—

— Եղբայր... ես հոս սպասեմ, դուն գնա, սայլը պարպէ, եկուր այս բեռն ալ առնենք...:

Մեծ եղբայրը ճամբան շարունակելով տուն կը հասնի, իսկ պզտիկ եղբայրը լեռը կը մնայ: Երբ մեծը տուն կը հասնի, պզտիկ հարսը, որ իր մեծ տագերոջը մունջ կը բռնէր, իր ամուսնոյն բացակայութիւնը տեսնելով պատշաճութեան վարագոյրը մէկ կողմ կը շպրտէ, կը վազէ ու տագերոջը ձեռքը համբուրելով, տամուկ աչքերով կը պոռթկայ.

— Աղա աղբար, բարի եկար, կորիճ եարս ո՞ւր թողիր ու եկար...:

Տագրը հարսին աղերսանքին պատասխանելու անկարող, իր կռնքին բեռը կը պարպէ առանց տուն մտնելու եւ կը վերադառնայ ճամբան մնացող եղբօրը մօտ: Եւ զայն հետը տուն բերելէ ետք է միայն որ ուրախ ժպիտով մը կը պատասխանէ հարսին:

Հոս նահապետական բարքերու գեղեցիկ մէկ պատկերն է, որ մեր առջեւ կը բացուի: Հնազանդութեան եւ հաւատարմութեան ու փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի անկեղծ ներդաշնակութիւնը կը յայտնուի:

Եւ սակայն այսօրուան պատկերը բոլորովին տարբեր է: Աւա՜ղ, այսօր ազատ ապրելու համար զատ բնակիլ կը նախընտրեն... Մայրեր, հազար զոհողութիւններով զաւակներ կը հասցնեն: Իրենց աւանդութեանց եւ պարտականութեանց անտեղեակ հարսներ կուգան եւ անոնց հանդէպ պարտազանց կը գտնուին: Եւ սակայն կը սխալին: Վաղը իրենք ալ կեսուր պիտի ըլլան...:

Մարդիկ որքան իրարմէ հեռու ապրին, այնքան կը նուազին փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ հին նահապետական տուներու կարգի ու կանոնի դրութիւնները լոկ աւանդութիւններ կը մնան:

Նոր մտայնութեամբ ապրելու դրութիւնը ինծի խորթ է եւ ես չեմ նախընտրեր...: Օտարութեան վիշտով այրող սիրտս զովացնելու համար, աւանդութեանց գիրկը հանգչելու, ու ես կ'երթամ...:

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՅ ՊԱԼԸՄԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— վերի միջադէպը, Պալըմեան տան մէջ պատահած է, կը պատմէ մեր գերդաստանի ամենատարեց անդամը, Կարապետ Պալըմեանի աղջիկը, Կուլէ հօրաքոյրս, որ ներկայիս 95 տարեկան է:

թինը:

Երկար դարերու պատմութիւն ունին հայկական ժողովրդական բանահիւսութիւնը, երգը, պարը, թատերական ներկայացումները: Հայ ժողովուրդը հիւսած եւ վիպականացուցած կամ բանաստեղծօրէն ներկայացուցած է իր պատմութեան եւ կեանքին բազմաթիւ երեսները, իր բախտին դառնութիւնը եւ ապագայի լաւատեսութիւնը, խաղաղ ստեղծագործութեան երջանկութիւնը, իր ոխերին տուայտանքը, իղձերն ու բաղձանքները՝ ձգելով հարուստ ժառանգութիւն մը վէպի, հէքեաթի, զրոյցի, առածի, ասացուածքի, հանելուկի ձեւերուն տակ: Ժողովուրդը երգած եւ պարած է, ունեցած է տօնական, ծիսական եւ թատերականացուած ներկայացումներ: Այս բոլորը կը կազմէ բանագէտներուն ուսումնասիրութեան առարկան:

Ազգագրագէտներն ու բանագէտները յաճախ կապ կը հաստատեն սփիւռքի հայ մտաւորականներուն հետ, որոնք նոյնպէս կը պարապին նոյն գործով: Կը ստացուին նիւթեր եւ ուսումնասիրութիւններ, որոնցմէ լաւագոյնները հրատարակութեան կը պատրաստուին: Բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն, օրինակ, Կոմիտասի աշակերտ Մ. Թումաճանի հաւաքած բանահիւսական – երաժշտական նիւթերը, որոնք այժմ հատորներով հրատարակելու կը պատրաստուի հեղինակը՝ Երեւանի մէջ՝ հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան օժանդակութեամբ:

Հիմնարկութեան առաւել նշանակալից յաջողութիւնը պէտք է համարել երիտասարդ մասնագէտներու պատրաստութիւնը: 1959ին հիմնարկութեան մէջ կ'աշխատէին 21 անձեր: Այժմ այդ թիւը 70էն աւելի է: Հին եւ միջին սերունդի ներկայացուցիչներու կողքին աճած են եւ կ'աճին երիտասարդ ուժեր, ուրեմն, գիտահետազօտական աշխատանքներու յետագայ յաջողութիւնները երաշխաւորուած են:

ՓՐՈՖ. Ք. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Մինչեւ քանի մը տարի առաջ կը կարծուէր, թէ ամէնէն հին քաղաքակրթութիւնները ծնունդ առած են Եգիպտոսի եւ Սումէրի (Հարաւային Իրաք) մէջ: Վերջին տարիներուն կատարուած պեղումները այն համոզումը գոյացուցին սակայն, որ առաջին քաղաքակրթութիւնները ծնունդ առած են Փոքր Ասիոյ բարձրաւանդակներուն վրայ՝ Անատոլուէն կեդրոնական Ասիա եւ Կովկասէն Պաղեստինի լեռները տարածուող հողերու վրայ:

Ցարդ գտնուած է հնագոյն քաղաքներէն մէկը կեդրոնական Անատոլուի մէջ, Գոնեայէն 50 քիլմ. դէպի հարաւ-արեւելք, Չաթալ-Հիւյիւք վայրին մօտ: Այստեղ, անգլիացի հնագէտ՝ Ճէյմս Մելաարթ, 1961 – 1965 շրջանին կատարած պեղումներու ընթացքին, յայտնաբերեց 9000 տարուան հնութեամբ բնակավայր մը, որ կը պատկանի զարգացած քաղաքակրթութեան մը: Ցարդ գտնուած են գեղարուեստական բազմաթիւ իրեր, հարիւրէ աւելի որմնանկարներ, քանդակներ, արձաններ, կրօնական իրեր եւայլն: Այս բոլորը կ'արտացոլեն Չաթալ-Հիւյիւքի մէջ ապրող նախապատմական շրջանի մարդոց կենսամակարդակը, սովորութիւնները, կրօնքը:

Ըստ Ճէյմս Մելաարթի, Չաթալ-Հիւյիւք ունեցած է մօտ 10.000 բնակիչ: Ինչպէս ներկայիս ալ Թուրքիոյ որոշ շրջաններու մէջ, հնադարեան այդ քաղաքին տուները դուռ չունէին. մարդիկ տափակ առաստաղի մէջ փորուած կլոր ծակէ մը կը մտնէին տունէն ներս: Դարերու ընթացքին տուն տունի վրայ կառուցուած է, այնպէս որ որոշ տուներ մինչեւ 15 մեթր բարձրութեան կը հասնին: Ընդհանրապէս տուները կը բաղկանային 4×65 եւ 2–3 – 3,6 մեթր բարձրութեամբ գլխաւոր սենեակէ մը: Մէջտեղը կը գտնուէր փայտէ սեղան մը, իսկ պատերու երկարութեամբ կային անկողիններ եւ նստարաններ: Կինը աւելի մեծ անկողին կը գրաւէր քան ընտանիքի միւս անդամները: Թէ՛ պատերը եւ թէ յատակները ամէն տարի կը ծեփէին: Պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած են զէնքեր՝ սկաւառակներ եւ նետերու քարէ ծայրեր, սիլեքսէ որսորդական դանակներ, գործածական իրեր, ինչպէս՝ մանգաղ փայտէ կոթով, հացի փուռ, կրակի քար, խոհանոցի անօթներ, պնակներ, փայտէ դգալներ, պատառաքաղներ, կանացի անդոյրի փայտեայ տուփեր, կնոջ զոհարեղէններ, մատանիներ, հայելիներ եւայլն: Այստեղ է, որ գտնուած է մարդկային առաջին հագուստեղէնը (շապիկներ, շրջազգեստներ), ինչպէս նաեւ գորգեր: Կերպասները հիւսուած էին բուրդէ եւ այծի մազէ: Կը գործածուէր նաեւ կենդանիներու՝ յատկապէս ընձառիւծի մորթը: Ճէյմս Մելաարթի պեղումները հաստատեցին, թէ Չաթալ-Հիւյիւքի մէջ այր մարդիկ եղած են աշխատաւորներ եւ որսորդներ. անոնք են որ կառուցած են նաեւ տուները: Այր մարդիկ կը զբաղէին նմանապէս առեւտուրով եւ արհեստներով. կիները կը զբաղէին գիւղատնտեսութեամբ եւ կը հիւսէին: Կ'ենթադրուի, թէ Չաթալ-Հիւյիւքի մարդիկը Գոնեայի շրջանը եկած են լեռներէն, իրենց հետ բերելով ցորենի եւ գարիի վայրի նախատեսակները: Դաշտերուն մէջ աշխատած են միացեալ ուժերով, հաւաքական տնտեսութեան հիմը դնելով: Անոնք կ'արտադրէին ցորենի երեք տեսակներ, գարի, ոսպ, ոլոռ, խնձոր, որթատունկ. կը պատրաստէին գինի եւ գարեջուր: Այծը եւ շունը, ինչպէս ցոյց կուտան որմնանկարները, ընտանեցուած էին, մինչդեռ խոզը եւ էշը դեռ վայրի վիճակի մէջ կ'ապրէին: Ընտանեցած եղջերաւոր անասուններու գոյութիւնը 5000 տարի առաջ կը հաստատուի: Կ'որսային եղնիկ, վարազ, արջ, գայլ, առիւծ, վայրի ոչխար, աղուէս, թռչուններ եւայլն, կ'որսային նաեւ ձուկ:

Շնորհիւ որմնանկարներուն, քանդակներուն եւ կրօնական իրերուն, կարելի եղած է մարդկութեան առաջին կրօնքը յայտնաբերել: Գտնուած է մայր դիցուհիին արձանը, որ կը ներկայացնէր բեղմնաւորութեան գաղափարը, ցուլի ծնունդը, որ նշանաբանն էր առնականութեան, մարդկային ձեռքեր երկարած դէպի կանացի կուրծքեր, երկրաչափական ձեւեր եւայլն: Տեղացին կը հաւատար ապագայ կեանքի մը, այս նպատակով, մեռելներու մարմինը կը ձգէին արծիւներու եւ ուրիշ կենդանիներու, մինչեւ որ կը մնար կմախքը: Յետոյ, այդ կմախքը կը հագուեցնէին հանգուցեալին սեփական հագուստներով ու զայն կը թաղէին իր անկողինին տակ: Հանգուցեալին հետ կը թաղէին անոր կենդանութեան ժամանակ գործածած զէնքերն ու իրերը:

Մինչեւ 1965ին կատարուած պեղումները Չաթալ – Հիւյիւքի նախապատմական քաղաքին հազիւ երեք տոկոսը յայտնաբերեց. ի՞նչ անակնկալներ կը պատրաստէ մնացած 97 տոկոսը. յետագայ պեղումները անշուշտ հետաքրքրական բազմաթիւ նոր տուեալներ պիտի ներկայացնեն մեր դարու մարդկութեան:

Թ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (232)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՖԱՆԹԻՆ

—*—

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ

ԱՐԴԱՐ ՄԸ

կարծես թէ քաղքենիի կերպարանքով ծպտուած չորս ճիւաղներ էին:

Երբ քառուղիին բերանը հասան, կանգ առին եւ խորհրդակցող մարդոց պէս խումբ կազմեցին: Կ'երեւէր թէ կը վարանէին. այն որ երեքին առաջնորդը կը կարծուէր, դարձաւ եւ աջ ձեռքովը ուժգնակի ցուցուց այն կողմը ուրկէ գացած էր Ժան Վալժան. ուրիշ մը հակառակ կողմը ցուցնել կ'երեւէր մասնաւոր պնդումով մը: Երբ առաջնորդը կարծուողը ետեւը դարձաւ, լուսինը բոլորովին լուսաւորեց անոր դէմքը, եւ Ժան Վալժան անկասկած կերպով տեսաւ որ Ժավէրն էր ան:

ԳԼՈՒԽ Է.

ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ, ՕՍԹԵՐԼԻՑԻ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԿԱՌՔ Կ'ԱՆՑՆԻ

Ժան Վալժան ալ չէր կասկածեր. բարեբախտաբար այդ մարդիկը դեռ կասկածի մէջ էին. օգուտ քաղեց անոնց վարանումէն, որ ժամանակի կորուստ մըն էր անոնց համար, իսկ իրեն համար վաստըկուած միջոց մը: Ելաւ դուռին տակէն, ուր պահուըտած էր եւ Փոսթի փողոցը մտնելով դէպի Բուսաբանական Պարտէզին կողմը ուղղուեցաւ: Քոզէթ կը սկսէր յոգնիլ. Ժան Վալժան գիրկը առաւ եւ տարաւ զայն: Փողոցին մէջ մարդ չկար, եւ որովհետեւ լուսին կար՝ կանթեղները վառած չէին:

Ժան Վալժան սկսաւ վազել:

Պահ մը վազելէն ետք Կոպլէնի խեցարանին քովը հասաւ, որու ճակատին վրայի հին փորագիրը որոշակի կը կարդացուէր լուսնի լոյսին շնորհիւ:

Կոպլէ որդւոյն գործարանն է հոս.
Եկէ՛ք, թակոյկներ ընտրել եւ կուժեր,
Խողովակ, աղիւս ծաղկանց թաղարներ.
Ուզողին ծախու է հոս համար հողէ:

Քլէի փողոցէն անցաւ, Սէն Վիքթորի աղբիւրէն ալ անցաւ, ստորին փողոցներէն երթալով Բուսաբանական Պարտէզին քովերէն անցաւ, եւ Սէն գետին եզրը հասաւ: Հոն ետին դարձաւ: Քարափը ամայի էր, փողոցները նոյնպէս ամայի էին. ոչ ոք եկած էր ետեւէն, շունչ առաւ:

Ապա Օսթերլիցի կամուրջը հասաւ:

Անցքի բաժը տակաւին վերցուած չէր այդ ժամուն:

Բաժառուին դրատունը մտաւ եւ սու մը տուաւ:

— Երկու սու պիտի տաս, ըսաւ կամուրջին պահնորդը: Հետդ մանուկ մը ունիս որ կրնայ քալել: Երկու սու վճարէ:

Վճարեց, բայց չախորժեցաւ այս դիտողութենէն որու տեղի տուած էր իր անցքը: Ամէն փախչողի պարտքն էր սպրդիլ:

Սէնի կամուրջէն անցնելու պահուն, կ'անցնէր նաեւ մեծ սայլ մը՝ անոր պէս գետին աջ կողմը կ'երթար: Սայլին անցնիլը օգտակար եղաւ Ժան Վալժանին, վասնզի ամբողջ կամուրջէն կրցաւ անցնիլ սայլին ստուերին մէջ մնալով:

Երբ կամուրջին մէջտեղը հասաւ, Քոզէթ ուզեց քալել, վասնզի ոտքերը թմրեր էին: Ժան Վալժան վար դրաւ մանկուհին եւ ձեռքէն բռնեց:

Կամուրջէն անցնելէն ետք հանդիպակաց եւ դէպի աջ փայտանոցներ նշմարեց եւ հոն ուղղուեցաւ: Մինչեւ հոն երթալու համար հարկ էր համարձակիլ անցնելու բաւական ընդարձակ տեղ մը որ բաց էր եւ լուսաւոր: Չվեհերեցաւ:

Անոնք որ ետեւէն ինկած էին, անշուշտ անոր հետքը կորսնցուցեր էին, եւ Ժան Վալժան կը կարծէր թէ ալ վտանգէն ազատած էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Մարսէյլէն կը հաղորդեն թէ Յունիս 27ին իր մահկանացուն կնքած է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Ատամնաբոյժ – Ատափազարցի)

յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է Շաբաթ կէսօրէ ետք, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆորթունաթօ, Սուճեան, Վայօ եւ Շիշմանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՌԼՕ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՕՅԻ

մահուան առթիւ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Տիկին Շալճեան 100 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի Կարօ Ուշագլեանի յիշատակին:

×

Տիկին Շաքէ Մինասեան, Մոնթրէալէն, 50 Ֆրանք կը նուիրէ իր այցելութեան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն Ժեռմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ֆր. Տիկին Խօրտէքեանէ, Դաւիթ Տէր-Գալուստեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Ոմն 200 Ֆր. նուիրած է Որբերու Օգն. Մարմնին Հայկ Գալէնտէրի յիշատակին: Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՓԱՐԻԶ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Չորեքշաբթի առաւօտ Յուլիս 3: Հաւաքուիլ ժամը 7ին Սէնթ Լազար:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կապ. Խաչի օդափոխութեան կայանի խումբը կը մեկնի Յուլիս 3ին: Հաւաքուիլ Փեռաշ, կայարանի մուտքի ժամացոյցին տակը, ժամը 16ին:

×

Օգոստոսի արձանագրութիւնները կը կատարուին ընկերուհիներ Մամուրեանի եւ Հարէլեանի մօտ:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Մայրերու Օրուան առթիւ, Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, որ դէպքերու բերմամբ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Կիրակի ժամը 13,30ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

Նախապէս ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաճելի մթնոլորտ, անակնկալներ:

Ճաշագին 15 ֆրանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Հերոսներու Օրը» Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ, Յուլիս 21ին Շավիլի անտառը:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ Հինգշաբթի 7 Նոյեմբեր «Կավօ» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Քոնսէր Քոլոնի:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի տարեկան հանդէսը, Կիրակի 24 Նոյեմբերին, Կռանտ Օթէլի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսուան մը գործադուլներու եւ բանուորական պահանջներու հետեւանքով, շատ զգալի յաւելումներ եղած են գլխաւորաբար մեսածրրինեռու, ռուբաժի, անձնակազմերու ու նաեւ թուղթի տպագրական ու այլ բոլոր ծախքերուն վրայ (Ընդհանուրը՝ 20–25 %):

Այս կացութեան առջեւ եւ հակառակ մեր ցանկութեան, պարտադրաբար ստիպուած ենք բարձրացնել «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, կարենալ մասամբ հաւասարակշռելու համար թերթիս պիւտճէն: Գիտցողը գիտէ թէ որքա՛ն զոհողութիւն կը պահանջէ հրատարակութիւնը հայերէն օրաթերթի, որ զրկուած է նաեւ տեղական մամուլի լայնածաւալ ազդերէն:

Ի դիմաց այս պայմաններուն, կարենալ տոկալու համար «Յառաջ»ի բաժանորդագրութիւնը պարտաւոր ենք բարձրացնելու: Բայց վերջին դիւրութիւն մը տալու համար մեր բաժանորդներուն, այդ կարեւոր յաւելումը պիտի ընենք Օգոստոս մէկէն սկսեալ, հակառակ անոր որ «Յառաջ» այդ յաւելումները կը կրէ Յունիս մէկէն ի վեր:

Ջերմապէս կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն որ իրենց առկախ հաշիւները փակեն ու կանխավճարները կատարեն մինչեւ այդ թուականը, օգտուելով ներկայ սակէն:

Օգոստոս մէկէն սկսեալ ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի, Սէնթ-Անթուանի եւ Կարտանի քոյր մասնաճիւղերուն եւ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Կիրակի 7 Յուլիս, ամբողջ օրը

ՖԱՊՐԸԿՈՒԼԻ ՄԷՋ

Հանրակառքի ընկերութեան հանգստավայրի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ, Սեփթեմէնէն երկու կայարան վերջ աջի վրայ

(Հանդիսավայր երթալու համար Գանը–պիէրի 87 թիւի առջեւէն Սաքափի օթոքառները առնել եւ իջնել Ֆապրըկուլ: Նաեւ Կարտանի օթոքառը եւ Էքսի Թրոլէն կանգ կ'առնեն հանդիսավայրին առջեւ: ուր կը հասնիք հինգ վայրկեան քալելով):

Կառքերու Փարքինկ ապահովուած

Գեղարուեստական ընտիր բաժին

Հաճելի անակնկալներ

Կը նուագեն Ալեքսանեան եղբայրներ

Առատ ՊՈՒԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

(պուլերը միասին բերել)

Ճոխ պիւֆէ

եւ համեղ շամփուրով խորոված

մատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT
IMMOBILIER
AGREE
AIF

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յուլիս 7ին, ժամը 10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44–5 ՕԱվրնիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Ջուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

Եւրոպական զանազան պարեր

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, չոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը եւ թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

Շոգեկառքի ժամերը. — 10,15 10,45, 11,13, 11,59, 12,05, 12,17, 12,32, 12,47, 13,00, 13,24, 13,30, 13,54, 14,00, 14,30 15,00

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SERIGNAN (HERAULT) — CHATEAU DE VARGOZ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Նոր եւ բոլոր յարմարութիւններ ներկայ ացնող շէնք մը: Ծովեզերքէն 3000 մեթր հեռաւորութեամբ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս եւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութիւն	մէկ ամիս 450 ֆ
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	17 ֆ.
Երեք շաբաթէ պակաս օրական	18 ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 17էն 20
Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 19էն 20,30

Maison de la Culture Arménienne — 17, Rue Bleue, Paris (9e)
ինչպէս նաեւ Նոր Սերունդի խումբերու վարչութիւններուն:

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք ճամբորդութիւններն ալ երթ ու դարձ օդանաւով, լաւագոյն պայմաններու մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Փարիզէն մեկնում՝ Յուլիս 31ին, վերադարձ՝ Օգոստոս 16:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Փարիզէն մեկնում՝ Օգոստոս 3, վերադարձ՝ Օգոստոս 19:

ԵՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Մեկնում Փարիզէն՝ Սեպտեմբեր 11ին, վերադարձ Սեպտեմբեր 27ին:

ՄԻԱԿ ԳԻՆ՝ 1950 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOUR

22, RUE DU 4 SEPTEMBRE — Tél. RIC. 77-40 — CCP 5974-66 PARIS

ուր կարելի է անձամբ դիմել Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ցերեկէ ետք ժամը 15–18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ, 13, Ռիւ տը Ֆար, ժամը 15էն 18 (այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել՝ 48 – 94 – 75):

Ինչպէս նաեւ ԺԱԳ ՇԷԼԷԼԷԿԵԱՆ

Agence Franco-Suisse, 87, La Canebière — Marseille — Tél. : 62-03-44.

ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ, 154, Րիւ Պարապան : Հեռաձայն 60 – 01 – 11 :

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ՏԵՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱՅԵԱՆԻ:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :